

8150

శ్వాససంగ్రహము

విద్యాంసులు రచించిన బుక్
శాస్త్ర సాహిత్య విమర్శ వ్యాసముల సంపుటి
సంపుట క్రమము : తెలిపిచ్చెడల పంపించుట

తెలిపిచ్చెడల పంపించుట

ప్రకాశకుడు : గుంటూరు

అన్ని హక్కులూ రామమూర్తి పంతులుగారివి

ప్రథమ ముద్రణము : నవంబరు ౧౯౩౩

English Section Printed at
G S. Press, Mount Road, Madras
Telugu Section Printed at
The Chandrika Press, Guntur

RAO SAHIB G V RAMAMURTI PANTLIU GARU

This Miscellany of Papers
is
Presented
to
Rao Saheb, Mahopadhyaya
Gidugu Venkata Ramamurti Pantulu Garu
on his Seventieth Birthday
by
his friends, admirers and students
In recognition of his efforts
To rehabilitate the use of Current Telugu

రావుసాహెబు మహోపాధ్యాయ
శ్రీ గిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులు గారికి,
వారి వ్యావహారిక భాషాభిమానము గురించి
వారి సత్ప్రతిభను జ్ఞప్తవాసరమున
వారి మిత్రులూ, అభిమానులూ, శిష్యులూ
సమర్పించిన
వివిధ విషయక వ్యాస సంగ్రహము

సంపాదకీయ భూమిక

చరిత్రావంతులైన ధర్మశాస్త్రములు, విద్యాంశులు, పండితులూ, శత్రులూ వివిధ విషయములనుగూర్చి రచించి ఆదరానురాగములతోనూ, భక్తిగౌరవములతోనూ ఆ పండితులగారికి అర్పించిన వ్యాసరాజముల సంపుటము ఇది.

గ్రాంథిక భాషాభిమానులు తత్వశాస్త్రము ప్రవేశపెట్టి, అదే సంప్రదాయసిద్ధమైన ఋణమార్గమునే భ్రమితో వెలివరుగులెత్తిస్తూ ఉన్న భాషాసౌమిని ప్రజాసమ్మతమై, సహజమై, సరళమై ఉండే మార్గములో పెట్టడానికి భగీరథప్రయత్నము చేసి, తమ ఉద్యమము తమ కళ్ళయెదుటనే విజయము పొందే మహాభాగ్యమును పొందిన శ్రీ పండితులగారి కృషిని అభినందిస్తూ వర్తమానాంధ్రభాషాభిమానులు ఏకముఖముగా వారికి సమర్పించిన కాన్ఫరెన్స్ ఈ “వ్యాససంగ్రహము” - “A Miscellany of Papers” ఈ కాన్ఫరెన్స్ భాషాదేవికి అమూల్యాలంకారము - విజయధ్వజముకూడాను.

ఈ సంపుటములో ప్రకటించబడిన ప్రముఖ వ్యాసములు పంచవలసినదని కోరుతూ విద్యాంశులకు వ్యాసినబాలులలో శ్రీ పండితులగారు ఏయేవిషయములలో ధర్మశాస్త్రము చేసినారో వాటికి సంబంధించేట్లు ఉండేలాగున మానవజాతిశాస్త్రము, పురావాస్తుశాస్త్రము, శాసనశాస్త్రము, ఆంధ్రభాషాచరిత్రము, భాషాతత్వశాస్త్రము, శిక్షాశాస్త్రము మొదలయిన విషయములనుగూర్చి వ్రాయవలసిన మనవి చేసినాను. ఇందులో చేర్చిన వ్యాసములు చాలావరకు పై విషయములకు సంబంధించినవే. కథలూ, కవ్యలూ, భౌతికశాస్త్రవిషయక వ్యాసములూకూడా కొద్దిగా ఇందులో చేర్చినాను.

గ్రంథముద్యోగము ప్రారంభించిననాటికి వ్యాసము లన్ని నాకు అందకపోవడము వల్ల ఈ వ్యాసములు విషయములవారీగా వర్గీకరణము చేసి అచ్చువేయడము వల్ల పడ్డది కాదు.

ఈ గ్రంథము అచ్చువేయించడములో నాకు మిక్కిలి సహాయభూతులయినవారు శ్రీ రామమూర్తిపండితులగారి శిష్యులైన శ్రీ భానులూ, సహృదయులూ, నాకు గురుతులుగూ అయిన శ్రీ కాళ్యూరి సూర్యనారాయణపండితులగారు. వారికి నా హృదయపూర్వక వందనములు సమర్పిస్తున్నాను.

నవంబరు ౧౯౩౩

గుంటూరు.

తెలికిచెర్ల వెంకటరత్నం

సంపాదక

CONTENTS

(English Section)

Our Master and the Modern Telugu Movement :	1
Dr. B Seshagur Rao M A., Ph D	
Gramyam and Grammar in Italy :	12
A Galletti Esq I. C S	
Reminiscences :	22
J A Yates Esq M A., I F S (<i>Retired</i>)	
Language reform in Norway :	27
Professor Sten Konow	
A Small Contribution to the Knowledge of the Munda Languages :	30
W F De Hevesy	
Dravidic Glides :	33
Professor L V Ramaswamy Aiyar, M A., B L	
Kharavela	71
Professor Suniti Kumar Chatterji M A., Ph D	
The Development of Dravidian r.	75
A F Thyagaraju, M A	
Is Telugu Alphabet Quite Phonetic?	81
P Venkataramanayya M A., L T	
Dravidian Pronouns - Avan and Vadu	84
Professor K. Suryanarayana, B A., L T.	
Mahendravarman I and Pulakesin II	97
Dr. N. Venkataramanayya, M A., Ph. D	
A Buddhist Relief from Nagarjunakonda	105
T. N. Ramachandran, M A	
The Chronology of the Later Pallavas :	111
M. Somasekhara Sarma	
Paren - A Sora dialect :	145
G. V. Sitapati, B. A., L. T.	

వివర సూచిక

(ఆంధ్రభాగము)

తెనుగు :	1
బులుసు పాఠయ్యశాస్త్రులుగారు	
ఆంధ్రభాషాసంస్కృతము :	8
మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	
ఆంధ్ర వాఙ్మయసంస్కృతి సాధనములు :	21
ముక్కవల్లి సూర్యనారాయణగారు, ఎం. ఎ., ఎల్. టి	
ఆంధ్రభాషాసంస్కృతి, వాఙ్మయసంస్కృతిము	25
కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, ఎం. ఎ.	
భాష - వివి :	40
జనాబ్ ఉమర్ అలీషా సాహెబ్	
కోకుభాష తెలుగును పూర్వరూపమా?	43
డాక్టరు మరాఠీ శేషగిరిరావుగారు, ఎం.ఎ, ఏ.హెచ్. డి.	
సంజ్ఞము :	47
మహారాజా శ్రీ విక్రమదేవవర్మ బహద్దరుగారు	
గుర్తు స్వరణ :	48
భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు	
తీలానుండ :	49
చింతా దీక్షితులుగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.	
బాలవ్యాకరణము :	71
పులివండా అప్పలస్వామిగారు	
మాతృచ్ఛందములు :	81
డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుగారు, ఎం.ఏ., ఎల్.టి, ఏ.హెచ్.డి.	

తాలువన దొడ కాదు :	124
వర్షుల చిససీతారామస్వామిశాస్త్రులవారు	
దేవర్షము	127
పీలకా గణపతిగారు	
అణువులు వాటి పరిమాణము :	131
తెలికిచెల్ల కృష్ణమూర్తిగారు, ఎం. ఎ., బి. ఇ.డి.	
చెవిచేయు పని :	137
విస్సా అప్పారావుగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టి.	
పాశ్చాత్యగ్రంథకర్తలూ - ప్రజాసేవానూ :	146
వంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రుగారు	
అర్థవిపరీణామపద్ధతి :	217
విద్యాన్ దువ్వూరి వెంకటరమణశాస్త్రుగారు	
గ్రామ్యాపవాదనిరసము ...	231
వాసా సూర్యనారాయణశాస్త్రుగారు	
శ్రీలసారస్వతిము : ...	237
చింతా దీక్షితులుగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.	
పాశ్చాత్యభాషాచరిత్రము ...	262
వేదాల తిరువెంగళాచార్యులుగారు, శిరోమణి	
తూర్పుగంగరాజుల ఆరుద్ర త్రశాసనములు : ...	280
రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారు, ఎం. ఎ., ఎల్. టి.	
దొడ్లదుర్తి-మాలెపాడుశాసనము : ...	301
మల్లంబల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	
పదకర్తలు : ...	311
తల్లావజ్జల శివశంకరశాస్త్రుగారు	
తెలుగుభాషలోని ఎడములు :	322
అశీషము రామారావుగారు	
హాస్యము : ...	327
వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రుగారు	

కాంక్ష	338
జేతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు అంభినాటకములలో వాడవగినభాష	339
కీర్తన కౌమేశ్వరరావుగారు, ఎం. ఏ, ఎల్. టి.			
ముద్రాక్షరశాల, గౌర్యభాషాభివృద్ధి...	...		342
కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. ఏ.			
అభినవసము	344
లక్ష్మీ శారదలు			
శ్రీరామమూర్తికి తొలిజోహారు			346
జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణగారు, ఎం. ఎ., బి. ఎల్.			
అన్నె పగదారే	352
భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు, ఎం. ఏ, ఎల్. టి.			
ప్రశంస :			361
సెట్టి లక్ష్మణునిపాముగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.			
మామ్రాజులపాము :			363
తెలిపిచర్ల వెంకటస్వామిగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టి.			

Our Master and the Modern Telugu Movement

B SESHAGIRI RAO

We commemorate in this volume the 70th Birth-day, *Vardhanti*, of our revered master and teacher, the greatest *pravartaka* or propagandist of the Modern Telugu Movement, Rao Sahib Gidugu Venkata Ramamurti Pantulu Garu, B A , (Madras), D Phil (Bharati), *Kaisari-i-Hind*, *Mahôpâdhyâya*, of Parlakimedi, retired professor of History of the Rajah's College, Parlakimedi and one of the oldest and most distinguished old boys of H H The Maharajah's College, Vizianagaram

About 1880, four years before the present writer was born, he and his present writer's uncle, both matriculates from the Maharajah's College, Vizianagaram, emigrated to Parlakimedi, within a year of each other, as teachers in the then Middle School there. In those days going to Parlakimedi meant crossing the *Vataram* once for all, it meant going into the company of the tiger, the bear and malaria, but Parlakimedi made Ramamurti Pantulu, the school having in its growth offered a challenge to his capabilities, and as the school grew to a High School and also to a College, he also grew, all by his own unaided efforts, to an F A. and a B A., coming out second in History in the Presidency I class list of the Madras University for the year 1895. As a shater in the great enthusiasm of that eventful day, when Parlakimedi was en fete and the Rajah Sahib and his brother attended the night entertainment got up by his pupils, I can realise vividly how he was felicitated as having made Parlakimedi famous. Nor was this all. He had also made Parlakimedi famous in educational circles by his experiments in teaching, and by having interviewed two Inspectors of Schools, a Director of Public Instruction and two members of the local and imperial legislatures on the educational needs of the Savaras—all which work had brought to a head next year his great and generous enthusiasm for Savara education into practical grips in conference with the executive and judicial officials of the Ganjam district. Thus early in his professional career he developed into a man with a wider humanitarian vision and mission. He had also by then made famous the ruling Gânga family of Parlakimedi Rajahs by editing some copper plate grants found in the District in the *Epigraphia Indica* and inci-

dentally identified the Capital of Kalinga or Kalinganagara with Mukhalingam on the Vamsadhara where for some time the ancestors of the present Rajah of Parlakimedi ruled. He had also by that time deciphered the major portion of the Inscriptions on Temples in Mukhalingam, then not even known to the Madras Epigraphists, and from these he definitely identified the Parlakimedi Raj-family with the one of Anantavarma Chôda Ganga who ruled over Kalinga and conquered Orissa and Bengal. At school and in public life, he was a terror to evil-doers, a great force for purity, an enthusiastic and practical advocate of social reform. He was a great bulwark to us in our prârthanasmâjist campaigns and advocacies against all forms of social and religious evils and irrational bigotries. Although, as a professor of History he emphasised the brighter aspects of Conservatism and Autocracies, he yet impressed on us that he did so in order that in our democratic enthusiasms, we may fail to do the justice that is due to other forms of social or political life and organisation. He had in the next two years contributed large ethnographic material to Thurston on Oriya castes and tribes—authentic information freely given to him by several Oriya families in the Parlakimedi Taluk in those days when the Oriya amalgamation question was never dreamt of. He started his first Savara school in 1890 with a teacher, a Savara boy Pattigâdu, whom he fed, clothed and taught for years, before which in 1896 he started and managed even a Pariah school, long, long before the Pariahs or Untouchability was ever imagined to be or to develop into a problem. Thus the Linguistic, Epigraphic, Ethnographic and Humanitarian and Reformist bias of his wide and intensive culture had become quite evident by the year 1902 when the present writer was in the F. A. class and his lectures on Ancient History delivered with the natural eloquence of a dedicated missionary and treated from all the various points of view of such composite erudition and catholic heart, were so all-absorbing that they ring clear to this day in the ears of his intimate pupils. The present writer having grown under his fostering affection, as almost the eldest of his children, being only three months older than his eldest son, and having had his own share in fair-copying his manuscripts on various subjects—those were days before typewriters—naturally enough fell into active association with him in later years when, with the background of his intensive and varied culture in the humanities and historical sciences he came to be the great leader *Âchârya pravartaka* of the Modern Telugu Movement, the greatest literary issue of the present generation in the Andhra country. And the permanent contribution made by him to this great urge for democratic self expression in Andhra literature entitles him to the greatest veneration of the Andhra youth, as the great literary enfranchiser, in some respects even greater, because less compromising than his own great leader Viresalingam Pantulu, the maker of modern Andhra life and literature.

In a volume commemorating our revered teacher's *Vardhanti* no apology is needed for giving in a historic setting his great and permanent contribution to its progress and its philosophy

The Modern Telugu Movement or the movement for making spoken Telugu the vehicle of literary expression really dates back, in our time, to and hails from the royal court of Sree Maharajah Anandagajapatiraj, Manya Sultan Bahadur, Padsha-hi-kalinga of Vizianagaram, under whose scholarly lead, the city, was like Athens of Pericles, the eye of the Andhra people. It was under His Highness' patronage and inspiration that the late Kavisekhara Gurujada Venkata Apparow Pantulu, the then Epigraphist of the Vizianagaram Raj, composed the ever-famous play of "Kanya-sulkam" in spoken Telugu. In the preface to this work, like Dante in *Divina Comedia*, he vigorously advocated the use of spoken Telugu for humorous and literary self-expression. It was also under the same royal inspiration and patronage that he edited "The Telugu Harp" the first vernacular paper in the Andhra country to admit articles in spoken Telugu. He discussed a few scenes of the play before being staged with his friend and classmate, our Ramamurti Pantulu Garu who thus was even then in close touch with Apparow from whom he also caught his first enthusiasm for Epigraphy, years passed, Maharajah Anandagajapathiraj Bahadur passed away. Having lost its courtly intellectual centre, literary life in the Andhra became provincialised and Rajamundry under Viresalingam Pantulu continued its intellectual lead and became the leading open forum for Andhra literary effort. We at Parlakimedi, teachers and pupils, became steeped in the literature and ideas of Viresalingam Pantulu and our views on language and the popular enthusiasms and reformations to which it has to be effectively harnessed became coloured by the Viresalingam tradition. Elsewhere in the Andhra country a battle royal was raging between the pedantic, prabandhic diction of Chinnavasuri and Kakkonda Venkataratnam Pantulu, and the simplified popular diction school of Viresalingam and his reformist followers like Chilakamurti Lakshmi Narasimham. Had the Chinnayasuri school triumphed, the whole progress of Andhra letters in our generation and the popular educational advance to which it contributed would not have so well followed. Strictly speaking, it was like the Wordsworthian movement in English letters of the nineteenth century, based on living popular diction but adjusting himself to the then prevailing conventions of grammatical prescription. It was like pouring raw wine into old bottles—this attempt of the Viresalingam school to twist modern ideas and living forms of expression into the forms and ways of the grammar of older poetry and it broke down eventually in the humorous dialogues, farces and social plays of Viresalingam. Apparow and Ramamurti Pantulu Garu deriving their literary enthusiasms from that great leader have only

more boldly come forward for throwing away this disguise or pseudo-classic veil and frankly adopting living, spoken Telugu, in its deliberate learned and cultured forms as the basis of giving literary expression to modern ideas. In poetry, as Apparow said and proved by his lyrics, the movement was to proceed on lines similar to those of Prakrit Literature as an artistic fusion of new and old (నానాభాషామయము) In his Epilogue to Memorandum on Modern Telugu, Ramamurti Pantulu Garu advocated a regularisation of forms of living speech for admission into the traditional grammar and Viresalingam Pantulu Garu even wanted to compose a grammar of current Telugu (Vyāvahārikabhāṣha) with the aid of our teacher Principal Ramanujachariar, Raja K R V Krishnarow Bahadur of Polavaram and several other scholars advocated such an amplification of Telugu grammar in order that the obsolete forms may be entirely dropped from modern prose and verse. However, before the year 1914, this great principle of Andhra literary effort and expansion was just an *idea*, an *aspiration*.

It was about this time that Mr Yates came to Vizagapatam as Inspector of Schools and he held conferences to infuse teachers with a new enthusiasm for the Direct method of teaching English in preference to the traditional grammar-cum-translation method. It involved the study of practical English Phonetics. Ramamurti Pantulu Garu, after a hard fight with Mr Yates on behalf of the traditional method in which he trained us, got convinced by his arguments for a new departure, mastered the literature on the subject and started teaching English to children of both sexes in his own home. He trained his last son Suryanarayana, M A , L T , in this method and this boy by his achievement in a few months quite astonished Dr Jones of the London University who was then lecturing to Honours students in the Madras University on Phonetics. At a subsequent conference at Vizagapatam Ramamurti Pantulu not only demonstrated his own experiments in this new line but also gave lectures on "Telugu Phonetics" worked up on the Jones' model. At about this time Mr P T Srinivasa Iyengar, M A., Principal of the Vizagapatam College wrote a pamphlet "Life or Death—a plea for Vernaculars" wherein he advocated the larger use of simple spoken vernacular diction and grammar as the basis of modern literary effort. An assistant teacher of his college, Mr Chetti Lakshminarasimham wrote his Greek Puranic Tales in which he made a hotch-potch of literary, polite, vulgar forms and it happened that this book was published for non-detailed study for S S L C examination. This gave the signal for a great raging and tearing propaganda for the suppression of "Gramya" Telugu. All the arts, intrigues and devices of popular agitation, backed up by persons in high places, were pressed into service, and the book was withdrawn. But the idea of the rights of the spoken vernacular as the basis of

school instruction, school-books and examination remained behind to be debated with added zeal. The great experience and erudition of our teacher was canvassed and he, having mastered the Savara language by the direct method, could easily follow and appreciate the enthusiasm of foreigners to learn Telugu also by the direct method which receives a rude check as it meets the bewildering difference between literary and popular grammar. On the philological side this difference offered a challenge, as to how to explain and resolve this difference historically. It offered also another challenge, i.e., to probe into the so-called tradition of treating all spoken Telugu as "Gramya" or "vulgar." Having done his best for the Vizagapatam scholars in offering educational buttresses for their well-meaning, right, but bungling venture, he came to Vizianagaram for a conference on this matter with his old friend Apparow. What was thus an idea, principle or hypothesis acted upon outside the schools, if at all, came now to be operated as a regular educational and literary movement and we, at any rate, in Vizianagaram were not satisfied with merely advocating it for primary or elementary schools. Through our Andhra Sahitya Sangham, we outlined a programme of the modern critical study of spoken Telugu language and literature of which this advocacy of spoken Telugu for literary self-expression and as a vehicle of modern knowledge was to be a chief plank. Principal K. Ramanujachari Garu was its first President and the present writer, its first Secretary. With this definite organisation, divesting it of its foreign elements which only served to cloud and prejudice the living permanent interests for which it yearned, the Movement for Modern Telugu reached its first stage.

THE FIRST STAGE

The first historic stage of the Modern Telugu Movement, as a movement, began when the Telugu Academy of Madras under the academic leadership of M. R. Ry. Jayanti Ramayya Pantulu Garu and the munificent patronage of the Rajah Saheb (Now Maharajah) of Pittapore, launched the great offensive in the press and on the platform and by mahajars to Government and educational bodies to discount and discountenance it. Numerous meetings were held all over the country and itinerant lecturers denounced the new movement and expounded classical tradition, but with few exceptions, all this advocacy of tradition and denunciation of current polite Telugu mis-named "Gramya" was carried on by these protagonists in the very style, grammar and diction to which they took exception. Meanwhile the controversy was carried into the Madras University when the Syndicate of that body constituted a Commission to report upon the style suitable for Telugu University students required to express modern ideas, thoughts, in-

formation and experience in vernacular composition. Literary conferences began to be organised in various places in the Andhra country to discuss the propriety of current Telugu as the vehicle of literary self-expression. With a view to gather together the supporters of this movement and deal comprehensively with the modernisation of Andhra vernacular studies, including composition, a literary association called the "Andhra Sahitya Sangham" was formed at Vizianagaram with the late Dewan Bahadur K. Ramanujachari Garu as its President, and we also began to hold conferences to focus progressive opinion. Such conferences were those held at Kovvur and Yellamanchilli. At about this time, the Telugu Academy organised a deputation under the leadership of Sir B. N. Sarma Garu to the Government of Madras urging (1) against the new current Telugu Movement, (2) defending the unfettered publication of *Sringara Prabandhas* or erotic poems in classical Telugu.

It was our revered teacher Ramamurti Pantulu Garu who at great personal sacrifice of time, convenience and money prepared the now famous "Memorandum on Modern Telugu" which for the first time in the history of Andhra critical studies brought out clearly the linguistic distinctions between the old Telugu of classical works and the new Telugu of current speech—a work which several distinguished foreign savants in Dravidian Philology or Indian Linguistics gave up as a matter too difficult for their depth. The academicians also circularised educational institutions for support, but the response was all too scanty. The country was really with us the *modernists*, but the tradition of a half-a-century in which the elder generation grew up was too forceful to brush aside. It would be well here to quote from the presidential address of Mr. Y. Narayanamurti Pantulu, the then Secretary of the Maharajah of Vizianagaram to the first Anniversary Conference of our Andhra Sahitya Sangham to show how by that time the problem of classical vs. modern Telugu became clarified. He was till then a strong Academician but then became convinced modernist after serious argument with Ramamurti Pantulu Garu. He said —

"The question now is whether grammatical forms which do not altogether conform to popular usage but are only due to centuries of refinement on the part of authors who revelled in creating artificial differences for the purpose of rising above the familiar and the commonplace should be allowed to remain, at any rate in school books, whether transcriticisms should be allowed to invade the stronghold of Telugu idiom, whether obsolete forms whose meaning can only be elucidated by a reference to the grammar and the dictionary should have any place in literature, whether it will be worth the while of the masses who ought to draw their inspiration moral and in-

tellectual from the literature of the country to waste their whole resources of mind in mastering obsolete words, pedantic turns of expression and conventional terminations. Put from a different standpoint the question reduces itself to this,—whether the living forms of the language should be given any status, whether they are not after all the most easy and natural medium of popular education, whether, if there must be a difference between popular and literary subjects, there ought to be also a difference between popular and literary grammar, whether current grammatical forms must not modify and supersede forms which only live in the pages of the dictionary. A study of the history of language will be the only means by which this question can be tackled."

THE SECOND STAGE

Caught in the tentacles of this huge controversial offensive, with scanty monetary resources and little official or aristocratic backing, we yet took the field from our side as best we could, following under the banner of our revered teacher. It must be said to the credit of the Madras Government and the Madras University that they gave us an equal chance on academic bodies with the academy representatives but before the skill with which they manipulated votes, our advocacy based on laws of literary and linguistic science could not prevail. On two great public occasions, the modernists were compelled to accept the challenge of the academicians to debate the issue on academic grounds, once at Nidadavole conference and subsequently at the anniversary of the Telugu Academy at Cocanada presided over by our revered Principal and President Ramanujachari Garu. Like our teacher's Memorandum on Modern Telugu, the late Ramanujachariyar's address to the Telugu Academy was a classic statement of the case for modernism, the minimum demand of the modernists. The great audience of Andhra intelligentsia that heard that classic address—the only one of its kind for all this quarter of a century—felt for once how irrational the denunciation of the conventionalists was. Mr. Jayanti Ramayya Pantulu put in at the Composition Committee his own "Defence of Literary Telugu" embodying the arguments against current Telugu urged in the press and on the platform during these controversies. It must be said, that, but for these denunciations, there was little else that was vitalising in the programme and sessions of the Telugu Academy. It was work on this Committee that progressively revealed to us modernists how strong our case really was and how far and through how many generations in pre-British times our idea has been fructifying. To the academician notion of variation of spoken Telugu grammatical forms from district to district of Andhradesa, we opposed the evidence of uniformity collected from letters of pundits from various districts written to C. P.

Brown Esq., the author of the Telugu dictionary, we supplemented such evidence of early British times by forms from actual letters of non-English-educated but traditionally learned gentlemen from various districts in contemporary times. We went still further and examined ancient manuscripts on subjects other than Kavyas and collected grammatical forms from the spoken Telugu of earlier centuries and pressed them into the service of this proof of uniformity. We examined dated inscriptions of earlier times and showed how along side of the Kavya style, there subsisted all through the centuries, a popular prose style for all cultural purposes, basing itself on the spoken idiom of the day but enlivening, energising and illuminating it with infusions of literary diction. It is the material collected in this effort that our revered teacher carried from place to place and college to college, from Berhampore to Madras, for the examination of different local committees of scholars and teachers and public men in order that thereby their minds may be disabused of the illusion sedulously fostered by the academicians, that the advocacy of current polite Telugu as the vehicle of literary self-expression or the means of popular instruction and examination is a new-fangled fad of philological enthusiasts ignorant of the tradition of Telugu language and literature. Our revered teacher's work "Nijamaina Sampradayamu" or "The True Tradition" sums up all this great evidence.

THE THIRD STAGE

Still the academicians and their uncritical followers stuck pathetically to the view that Telugu grammar like that of Panini for Sanskrit was once for all fixed and unalterable and that in any case, any grammatical form not used by the Bharata-trio or Kavitrāyām should not be used in literary verse or prose. As member of the Telugu Board of Studies of the Madras University, our revered teacher always used to show how almost every book prescribed for study under Telugu for the several University examinations invariably violated this canon of the classicists, the more so, as the author was a contemporary or belonged to the Chinnayasuri-Viresalingam tradition. He often argued how unfair and irrational it is to expect students to write after grammar which the works they study for language could not possibly observe and did, in fact, hopelessly violate. How what these neo-classicists of the century wrote could not be classical and how artificial and often ridiculously uneuphonous it would be to write strictly after the grammar of Nannaya's or Poetic Trio's Bharata, he marvellously demonstrated in his "Prādenugugamma" contributed to the journal of the Andhra Sahitya Parishad. It was a withering lampoon of the swiftian type condemning the academy deputation to the Madras Government, but nevertheless, on the linguistic side it showed his unparalleled grasp of the grammatical structure of the literary Telugu of the

eleventh century Another of his achievements in this line was to show up how often and how badly Chinnayasuri, the founder of the new tradition blundered in his Nitichandrika in trying to write that antiquated style But his greatest achievement, that which lifted this controversy far above transitory or passing considerations, is the preparation of his "Balakavi Saranyam" now printed for the first time, the real source of the enlargements in new elements in Brahmasri Mallady Suryanarayana Sastri's "Andhra Bhashanu-Sasanam." Like Professor Saintsbury, it may be said of Ramamurti Pantulu Garu that there is not a printed or manuscript scrap of Telugu Literary verse or prose which has not gone under his red pencil and offered him examples of (1) deviations of literary usage from the Kavitrāyam, (2) pitfalls in the imitation of the grammar and idiom of the literary Telugu of the eleventh century And these variations of both types are really traceable to the influence of the living spoken language of the authors and their environment As a result of this great labour, he stands to-day as the greatest living scholar of the Telugu language both in its antique monuments and contemporary efforts, and what is more, he has demonstrated once for all that even the so-called classical Telugu of Kavyas has gone on changing in grammar, concord, idiom and semantics, and that these changes even fixed in *yatis* and *prasas* of verse-systems are all traceable to the ever-abiding and irresistible influence of current speech But our first great triumph was that a year or two before his death the late Viresalingam Pantulu Garu accepted the Presidency of our modern Telugu Association under the new name ఆధునిక తెలుగు సమాజము with Mr J Ganganna as Secretary The controversy, the greatest literary issue of our generation, was thus laid to rest, though the academicians still affect to be unconvinced But even they have been forced to the reflection and conclusion that the Telugu grammar—as the Tirupati Venkata Kavulu long ago said—is but a glimmering light, not a great beacon like Paninian grammar, and that it has got to be greatly revised and augmented even from the abiding books of the last hundred years We, modernists, rejoice that one evidence of such dawning sense—however belated—among them is the publication, well within the classic tradition, of the "Andhra Bhashanusasanam" by one of the leading lights of the academy, now in the employ of the Andhra University, Waltair, the only newness or contemporary appeal of that work being the elements of *Prayogam* it incorporated from the laborious collections of our revered teacher

CONCLUSION

To-day, the prospects of the Modern Telugu Movement stand more than assured Along the line of lyric verse of its great Kavisekhara, the late Gurusajada Venkata Apparow Pantulu, there have been a host of young, enthusias-

tic, tender-souled, aspiring, lyrical Andhra poets, some of them calling themselves Bhāvavakulu, all distinguished by their song-predilection and euphonic diction, carrying forward in varying degrees, the combination of the living forms of spoken language with the traditionally sanctified ones of literature. A special group among these have carried their freedom from tradition still further in winging their poetic flights with the anticipations of red revolution in the social, moral and religious spheres of daily life.

Again, following the lead of Apparow Pantulu, the earliest dramatist of Andhra social life and spoken Telugu, the younger dramatists of the Andhra of our day have decidedly adopted living Telugu as the most suitable vehicle of their prose drama and short story. They have even extended this to their translations and adaptations of modern European Drama. It is often noticed that in several of their new dramatic and short story experiments, there is a great deal of phonetic variation in similar forms used by different writers, but where they happen to be well-charactered and mannered, even such variations do not seem to offend against taste or intelligibility.

The great Andhra patriot and scholar Mr. Mutnuri Krishna Row of "Krishna Patrika" was the earliest to give editorial vogue to polite spoken Telugu and his lead was followed by several writers in their newspaper and magazine articles embodying critical reviewing of all grades and topics, and it has become the fashion to adopt this manner in contributions to the public press intended for popular information and appeal. For reasons other than academic, there are many editors of Andhra papers still who affect the older literary or pseudo-classical style of Chinnayasuri and Viresalingam, varying in the predominant use of archaisms or disguised modernisms, according to their varying notions of dignity of theme or seriousness of occasion. Lampoons and farces which in the eighties and nineties of the last century oscillated between the Pseudo or neo-classical and living diction, have now definitely come to be strictly loyal to current speech. The modern fearless use of current Telugu as the vehicle of new literary ventures intended for public delectation or giving fixity or a name and shape to fleeting emotion may be open in some cases to the charge of iconoclasm, but where an idea or a proposition or a theory or hypothesis or doctrine acquires the momentum of a movement utilised for the express of the personalities, tastes, ambitions, ideals and equipments of young enthusiastic votaries, it overflows older courses, confusing older landmarks and carrying with its torrent and colouring its eddies, all that comes in its way—all life, all thought, all knowledge, all experience. Andhra life to-day has been torrentially running in such eddies, whirlpools and cataracts. But every Andhra that with real insight rejoices in this life which is in any case better than conventional complacency

must recognise that the great momentum that current Telugu has acquired as the substance of this new Andhra literary stream mainly on account of the bold, persistent, undaunted, unparalleled fight for it put up in the press, on the platform, in social discourse and controversial pamphlets, from psychological, educational, literary, philological and traditional points of view by our renaissance-type of revered scholar teacher, the Upadhyaya of Upadhyayas—Rao Sahib G V Ramamurti Pantulu Garu, our ever-beckoning light, our never-failing inspiration.

Grámyam and Grammar in Italy

A. GALLETTI

In Italy the controversy between Grámyam and Grammar was settled six hundred years ago in Dante's time. Grámyam triumphed in Dante's immortal works and Italian literature, casting off the shackles of the classical language of Italy, arose in youthful vigour. Every modern European literature—the English, the German, the French, the Spanish—had first to cast off Latin and pedantry and select one of its spoken dialects as the language of literature before great books could be written in it. Telugu is now passing through the same phase hundreds of years later.

In Europe Latin itself was at one time a Vernacular or Vulgar language. Cicero defends his use of the Latin Vulgar against Greek, which was the Grammar of his time.

Grámyam deserves to be defended with the eloquence of Cicero and Dante. It is like the Latin of Cicero and the Tuscan of Dante, an excellent and noble language. We may apply to its detractors the terms which Dante applies in the "Convivio" to the vilifiers of Tuscan:

- "(1) blindness of perception,
- (2) disingenuity of excuse,
- (3) desire of vainglory,
- (4) prompting of envy,
- (5) abjectness of mind

.

and taking together those actuated by these last four motives they make up the number of the abominable bad men who hold in contempt this precious Grámyam, which, if it is in anything vile, is so only so far as it sounds upon the prostitute lips of those adulterers by whose guidance the blind men go."

The blind people are the parrot public who just repeat what others say and do not think for themselves. Among the abominable detractors are those who excuse themselves for not being poets by blaming the vernacular and saying you can't write poetry in it, those who "by handling things composed in some tongue not their own and commending the same tongue, look to be

more admired than by handling things in their own tongue , " those who envy men who can write well in the vernacular, not being able to do it themselves, and those who abjectly depreciate their vernacular just because it is their own

We recognise among our opponents these classes of persons who opposed Dante in his time

While such are the bad motives of our opponents, our men, Rao Sahib G V Ramamurti, the late G V Appa Rao and others are moved, as Dante was, only by the natural love of their own tongue and jealousy for it, recognising that the Vulgar is nobler than Grammar because natural and not artificial, and dearer to us by reason of its Nearness and Excellence As Dante says " Nearness and Excellence are the natural causes which generate love A thing is in proportion as of all the things of its kind it is most closely united to a man , a son is nearest to his father , of all arts medicine is nearest to the doctor and music to the musician , of all lands that is nearest to a man where-in he maintains himself " (Il Convivio, Bk I, ch XII) And whereas I maintain myself in the Telugu country and Grámyam is near to me and Grammar far, I too love the Telugu Grámyam and have been moved by love for it to write a dictionary of it which Oxford University is publishing

" Again," as Dante says, " its Excellence makes me its friend , in all matters of speech rightly to manifest the conception is what is most loved and commended, and this is its prime excellence " The fresh and racy Telugu vernacular is an admirable instrument of speech and, in the hands of a master like the late Mr K Viresalingam Pantulu or the late Mr G V Appa Rao, an admirable instrument of literature The artificial literary language, with its stock metaphors and ornaments, its emptiness of thought and of feeling, may serve to render good Sanskrit into bad but has never produced one original poem or prose work worth reading and never will

I append the Introduction to my forthcoming Telugu Colloquial Dictionary

INTRODUCTION

Though speech may have been given us to express our thoughts, writing was intended, according to the Telugu practice, to obscure them There is a most serious estrangement between spoken and written Telugu , at one time it threatened at least a *decree nisi* till the necessity of earning his daily rice compelled the educated Telugu to write in a manner intelligible to more than one in a hundred of his countrymen. Even now the leading articles of every newspaper and the more pretentious works of the learned are mere gibberish

to half the number of literate Telugus and mean nothing at all to the illiterate. But the news is reported in colloquial language, and magazines are published in which stories told with simple force jostle poems and articles enervated by pedantry.

The pedantry of 'grammatical' Telugu is tragically absurd. Beginning with the false premiss that grammatical correctness and elegance of diction must be based on the usage of past centuries, and continuing with mistaken formulations of that usage, the pundits had reached a stage when every one of them found the style of every other one contaminated and abominable before a few sensible scholars were at last found to explode their whole theory and practice. The new school pointed out that grammar is not a fixed unchanging scheme but a body of rules deduced from usage, as usage changes, so must grammar change, and when you have the perfect, perpetual, immutable grammar, the language is dead. A new approach to writing was demanded. Instead of paralyzing elegances and affected intricacies of style, which made the writing of Telugu an exercise in mystification and the reading of it the solution of innumerable puzzles, to the joy of the pundits and the scorn of their adversaries, there was to be the natural, easy, nervous expression of the writer's meaning in the words and the constructions which the writer would use in conversation with his friends. Though the pundits denounced the vulgarity, the 'village' origin, of the new vocabulary and the new grammar, these were bound to prevail if anybody had any meaning he really wished to express. They have not yet conquered all along the front, but they have established themselves in modern Telugu prose.

It now remains to see what can be made of the new prose. So far it has lacked a great exponent. The most eminent figure in modern Telugu literature halted midway between the camps. In many of his works he used the *grāmyamu*, the common dialect, freely and unashamedly, the popular appeal of his village comedies was enormously increased by their adaptation to the popular ear. But in his more exalted flights he entered the kingdom of the pundits and wandered in the cloudy realm of Sanskrit compounds and archaic survivals. In many of his works you may observe the remarkable (but still not uncommon) practice of explaining the 'Telugu' word by an English word. The English word is used in ordinary parlance, but it would be blasphemy in the pundit not to prefer the Sanskrit compound, coined and wholly incomprehensible to all save himself and the very few of the elect. The vicious practice of drawing upon Sanskrit for new compounds even when another word is in common use seems almost ineradicable. It is one of the causes of the needless obscurity of newspaper leaders, scientific articles, and treatises on matters removed from everyday life; even though the writer makes no display of grammatical elegance and writes as it were in conversa-

tional vein he will be thwarted in his attempt to make his meaning clear if he refuses to use the words in which he frames his thoughts

Now it may be a pity but it is a fact that on nearly all matters except those of domestic and personal concern the educated Telugu learns to think and so express himself not in Telugu but in English. The abstract terms which he can really handle are English. Whether he is talking of politics, of economics, of medicine, of agricultural science, of law, of education, the odds are that he has imbibed his information in English, that his concepts are founded on the English words and that he could express himself with greater accuracy, fluency and force in English than in the vernacular. This state of affairs, be its causes and its defects what they may, has a curious dominance in modern Telugu. It brings it about that a writer, so soon as he leaves the spheres in which he is accustomed to use the vernacular as his daily medium of expression, begins as it were to translate his thoughts into Telugu rather than to compose in Telugu. All who have had occasion to study the official translations of Government publications and of Acts of the legislature will know the consequence that generally follows, the language is thrown out of its stride and becomes a curious hybrid, with no style of any kind. Just as the English schoolboy writes dog-Latin in trying to put English into Latin without reconstructing the meaning in a Latin form, so does the Telugu graduate write dog-Telugu because his thought was born in English and resists transmigration. When he tries to reincarnate it in a language not even his own, that is in the Sanskritized and obsolescent dialect of the pundits, the infant becomes a monster. Nobody who knows English at all will ever make use of the versions prepared by Government translators, better a foreign language than a distortion of language.

It does not follow that English is in any way likely to oust Telugu. Telugu is a living language because millions speak it in the villages and the Telugu of the villages will go its own course in spite of the graduates. It is very hospitable to the foreign word. In time past it adopted Urdu words to supplement its own stock where it was poor, from time immemorial to this day it has been taking Sanskrit words to its bosom with various degrees of change, and it has no difficulty in entertaining the English word. *Rōḍḍu* has practically supplanted all other words in talking of highways *polisu*, *steshanu*, *superindentu*, *mailu*, *motaru*, *relu* and many others are good modern Telugu words for which there are no substitutes. Men of education import words and the villager uses them without question. When his betters use such phrases as *nā udichu sloḡu vundi*, *i lain marc chest*, instrument level *lēdu*, *actu pās anadi*—and would be hard put to it to express the same meaning in words of indigenous growth, it is no wonder that the villager when he has to do with the things of a novel civilisation borrows the terms of an un-

known language. It is obvious that a nation's vocabulary reflects a nation's life. Translators constantly find themselves stumped by words denoting things familiar to one people but not found at all amongst the other, and this dictionary in explaining words has incidentally become a manual of practices and manners. As the life of a Madras village begins to embrace the novelties of the brave inventive new world the village language picks up counters to pass current for them. Since English is now the language of the administration, the courts, the marts and the colleges in short, of every manifestation of the new activity the vernacular naturally enriches itself from English. But should the period of English dominance end to-morrow and the Andhras form their own government, they must make an attempt to conduct their own affairs in their own language. There can never be any hope of changing the language of the mass of the people and a national government, however despotic, can not use a foreigner's tongue with a good grace.

It is however hardly conceivable that Telugu as it now is can meet the future demands of the Andhra people. The colloquial Telugu of to-day is a simple tongue, sufficient for the wants of a simple life. But as a people comes to maturity and its range of thought and feeling widens words must be found to express the whole gamut of meaning. At the same time political organisation proceeds, the village gives place to the district and the district to the province as the microcosm of communal life, and the province calls for a standard speech. Telugu as the tongue of an independent and advancing people must be enriched and modelled to a form which can everywhere prevail over discrepant dialects.

At present there is a great difference between the Telugu of different districts. In the schools a certain uniformity of pronunciation and grammar has been compassed, but so far is this from being carried into current speech that an experiment which was made at Madras of allowing the candidates for certain examinations to write in the colloquial vernacular of their own region failed because the examiners could not cope with the immense variety of vocabulary thus let loose. Indeed Telugu is now in the condition attributed to the 'lingua del sì' by Dante in his treatise 'De Vulgarī Eloquentia'. If history should only repeat itself, it may develop as that language in its many dialects developed, and achieving a greater uniformity, dignity, and harmony, truly earn the title of 'the Italian of the East'.

As yet it hardly deserves the title. Some pronunciations of Telugu are in the highest degree clear, mellifluous, harmonious. On the stage, when actors give each vowel a precise sound and each consonant its true character, Telugu can be a fascinating language. In the bazaars, where counterfeit too often passes current and clipped coin is the rule, Telugu can be as strident,

raucous and mumble-mouthed as any language in the world, and can in no way compare with the Italian of provincial piazzas. The consonants are generally slovenly. Hard *r* for one requires too much effort for the mechanic herd, in such words as *ndutáru* it becomes very like *r* (*dráru*) and elsewhere is barely distinguishable from English. The distinction between *s*, *ś*, and *sh* is neglected. The Sanskrit aspirates lose their aspiration. The sounds *ts* and *ch*, *dz* and *j*, are confounded sometimes however to advantage, as when the sibilant *tsu'tsutsu* is improved into *tsu'chutu*. Vowels are very unstable. Short *a* is as often as not indefinite, approximating sometimes to *e* rather than to *a*. Long *a* varies with its place in the word and the stress upon it. Such words as *vastórá* are pronounced *vastará* because the stress is on the first and last syllables. Short *u* varies according to the sounds preceding and following, it sometimes approximates to *o*, sometimes to *a*. Final short *u* is hardly ever pronounced at all, so that though written Telugu is full of *u*, spoken Telugu is dominated by *i* and *a*. Other final vowels are either elided or quietly dropped whenever possible. The same fate befalls many a whole final syllable, especially the inflected endings of verbs. *nu*, *vu*, *du*, *mu*, *ru*, *vi*, *ri* are all apt to vanish away. *Ikkadlé* for *ikkada lédu* is normal, for *nuvu po*, *n'nu vastánu* you may hear *nuppi*, *né vastá*. From plays in the colloquial dialect may be culled such mutilations as *á mañac'osté* for *á m'ñacu vasté*, *yaracca* for *yarugaca*, *níc ém cávái* for *nícu yénu cávalayunu*, *sacchá'n ru* for *tsachchinánu rá*, *appantrá* for *appanu yetlu rá*, *lúcco* for *lágucó*, *tíscochchá'nu* for *tísuconu vachchinánu*. Yet in these literary productions a limit is set to vulgarisms, the speech of ryots and shopkeepers is even harsher and more curtailed. It is not altogether at fault, since Telugu words are unduly long, but as the mutilations have not yet been reduced to rule and as different contractions are in vogue in different districts the colloquial forms are not all suited to a universal literary language. First a norm must be set up on the foundation of some chosen usage.

As every district with equal vehemence maintains its own title to be the home of the true, the ancient, the perfect Telugu, the choice is invidious. The opinion of the learned is not entirely agreed. Some favour the region of Guntur and Nellore and some the region of Godavari and Kistna. The author of this dictionary is among the latter, the vocabulary he has compiled consists of the words in common use from Cocanada to Bezvada. In so defining his limits and purging his language he has taken one step towards the King's Telugu.

Greater steps remain for Telugu writers to take. A foreigner may be permitted to point out a vocabulary suited to the reformed language of the future: but who is he to create a literature in it? The literary languages of

modern Europe owe their foundation to some man or group of men. When Luther translated the Bible into pure and simple German he made it a model for the generations to come. The Elizabethans gave English a norm. Italian owns Dante as a foster-father. Yet Dante was in some degree a pedant and had the same exaggerated respect for Latin that Telugu pundits have for Sanskrit and Sanskritized Telugu. The first book of his *Convivio* might well be cited on either side of the controversy between pundits and reformers. Dante would not use Latin for that work from two sets of motives. The first is worthy of the pundits. Latin was too noble, excellent and beautiful for a commentary on verses in the vulgar tongue. too noble, because eternal and incorruptible, too excellent, as expressing concepts more perfectly than Italian. too beautiful, as following art instead of usage in its harmony and construction. The reply to Dante and the pundits is the same. Neither Latin nor Sanskrit nor Sanskritized Telugu is eternal and incorruptible, Dante's own Latin was very different from Cicero's and equally different from that of Erasmus, the pundit's Telugu fails by its own canons. Neither Latin nor Sanskrit nor Sanskritized Telugu is better adapted to expressing thought than a modern tongue used with genius or even with skill. Neither Latin nor Sanskrit nor Sanskritized Telugu is freer from usage or more capable of art than their living derivatives. The notion that the Latin gloss might have been too good for the Italian verses was purely fantastical. The verses still live. So will Telugu verses in the colloquial.

Dante's other set of motives was first, liberality, and second, love of his native speech. In order to make largess of his knowledge to the multitude of his countrymen, he must use their language, nor was he averse, because he had a natural affection for it. These are exactly the motives of the reformers. But from among them has arisen as yet no Dante. There is now no figure in the Telugu literary world so outstanding as the late Viresalingam Pantulu, and even that giant of the last generation was not of so great a stature. His works exploded the notion that elegance and beauty in Telugu prose consisted of overwrought descriptions of natural and erotic scenes composed throughout of indigestible Sanskrit epithets and unpronounceable Sanskrit nouns. But he left no work meet to thrill the millions and open their eyes to the imaginative universe.

Among other peoples and in other eras the great ages of literature have begun with song. The Andhra nation sings naturally, constantly, melodiously though the matter of the songs that cartmen and porters sing as they move in file down the road is not always worthy of their singing. But Telugu literature has ignored and despised Telugu song; it has imported an alien prosody, in which the language moves uneasily, as though constricted by borrowed garments. The author of this dictionary holds the opinion that a

quantitative prosody on the Greek pattern would best suit the genius of the language and has rendered two verses of Homer (Od XV, 54-5) into very passable Telugu hexameters —

Gnyapti yathidei yuntunnadı ro'zulu yannı,
Satcāram Śrī Rāja samastam chēsina yandū

The experiment might be worth continuing, anyhow it is for the modern Telugu to fashion himself a measure in which he can readily wield his own language and be understood by the many. A Telugu poem of to-day is understood only by the learned, the words, the construction, the inflectional forms are all strange and incomprehensible to the vulgar. Poetical diction has run so wild that the common word is wholly inadmissible, prosodical necessity is so overbearing that every word is distorted. Other nations have won beauty out of imported forms. Latin took the Greek measures to its heart and grew more glorious. English poets adapted the Italian verse and gained sweetness. But to all seeming Telugu verse is now only a kind of jig-saw puzzle, and the picture that emerges is too often cheap and nasty. Vicious canons of composition have made shoddy panegyrics and erotic rhapsodies the common matter of poetry, such things are not worthy of a self-respecting people.

It might appear that Telugu is not naturally a poetical language. It is somewhat deficient in metaphorical expressions and shy even of similes. It avoids epithet and is richer in nouns than in adjectives. It is remarkably concrete in expression: the figurative and the abstract are rare in comparison with the bald statement of sensible fact (or nonsensical superstition). But all this might have been said of Latin when Ennius began to wield it and even after Lucretius had carved philosophy into poetry with it. *Vires acquirit eundo*. A language is a great poet's garden, and the flowers spring as he goes about it.

Not otherwise the great orator and the great thinker develop a language in wielding it. The Greek of Solon and the Latin of the Gracchi were hardly richer than modern Telugu. They too loved the concrete expression, fled the abstract: they too were terse rather than florid, they too preferred the personal turn and the active mood. The work of the dramatists, the historians, the orators, the poets, the philosophers, from Aeschylus to Plato gave Greek every instrument it lacked, till it could discourse on everything in earth and heaven. Lucretius and Virgil and Cicero between them did the same service for Latin. The old words were enriched with new shades, new depths, new discriminations, new subtleties of meaning. New words were minted as they were wanted. There was little need to borrow; the old speech was capable of both variety and precision in the hands of the masters.

So is Telugu. For oratory in particular it is eminently suited. Its precise structure, giving weight to the essential words and emphasis to words abnormally placed, has the same advantages as Latin's. Its inflectional nature affords every opportunity for ellipse, balance and symmetry. Its very want of conjunctions forces on it the rhetorical devices of the ancients. The peculiar Dravidian form of the relative clause tightens the texture of the sentence. If the Andhra orators only studied the proverbs of their people and imitated their compact energetic expression, their speeches might engender conviction by their very form. The turgid longevity of the sentences they are wont to deliver may fascinate the unfortunate listener but lets the point escape. In the narrative style a similar fault prevails. The old principle, the longer a sentence the better, still has many adherents. The flowing spineless sentences have no relation to the articulations of the sense. It is not so in common speech, whose sentences are in comparison as live kraats to dead pythons. In truth the illiterate villager often has more sense of style than the product of the colleges. The common petition-writer often has a sure touch in ordering his facts and putting them out in few and telling words, though his writing is often more intelligible than legible.

He has indeed to cope with an unmanageable alphabet. It is less absurd than the Tamil, Kanarese and Malayalam, but not by much. It is syllabic and consequently difficult to read even in print. Where the last vowel of a word is elided, that word unreservedly gets saddled with the first vowel of the next, which equally undeservedly loses its head. The letters are pretty but untidy in combination. In cursive writing the untidiness becomes a welter. The claim that the alphabet is strictly phonetic is not well founded. One letter does duty for the two sounds *ts* and *ch*, another for both *z* and *j*, and a third for both aspirate *ph* and *f*. There are entirely unnecessary symbols for a hard *r* and hard *n* which are never used in speech. In some books an obsolete symbol still appears for an imaginary nasal sound of indeterminate character alleged to be present in many words. The same sound is sometimes written as one letter and sometimes as two. The six long vowels, six short vowels and two diphthongs for which there are characters by no means exhaust the range of vowel sounds used in speaking. For instance the modified long *a* in such contractions as *pīchāru* or such borrowed words as *bāncu* has to be represented by the same symbol as ordinary long *a*. Modified long *e* is found in the usual pronunciation of such words as *lēca*, *mēta*, but is not to be distinguished in writing. A Telugu can apparently discriminate between the various pronunciations of long *a* in *gunḍā* when it represents (1) *gunḍa+ā*, (2) *gunḍi+ā*, (3) *gunḍu+ā*, (4) *gunḍe+ā*, and in *kōḷi* when it represents (1) *kōḷa+ā*, (2) *kōḷi+ā*, (3) *kōḷu+ā*, or of short *u* in *mēcund* according as it is (1) *mēca und*, and (2) *mēcu und*. But the difference does not appear in writing. The Telugus are proud of their alphabet in spite

of its defects · but the author of this dictionary may be excused for thinking that his work will be both easier to read and more phonetically correct in its dress of Roman letters with appropriate diacritical marks The International Phonetic Alphabet would in some ways be even better, but its correctness does not compensate its unfamiliarity to any but trained phoneticians The professors of phonetics have hitherto neglected Telugu ; yet there is much to interest them in a language whose system of vowel harmony has a natural origin in the speech habits of the people and a completeness very remarkable in so natural a growth In inflected forms the vowel modification extends even to a change from u to i or from a to u, while in all words the common pronunciation assimilates neighbouring vowels as far as possible to each other or modifies them to go with neighbouring consonants Even the use of the euphonic interpellatives v and y is phonetically regular

The phoneticians have the advantage that their principles require them to study the prevailing usage , the dictionary spelling has for them no unassailable sanctity The author of this dictionary has to reckon with the Bogey of India, *māmiḥ*, established custom, in the form of recognised spellings, though he can add notes on the usual pronunciation Telugu spelling is fortunately very sound in the main It is in accidence and syntax that the opinion of the learned and the practice of the vulgar are at loggerheads A reconciliation is to be effected by discarding obsolete doctrine and examining the speech of educated men all over the Andhra country to see what usages are admissible and what must be regarded as solecisms So may be compiled a Dictionary of Modern Telugu Usage which will do for grammar what this work attempts for vocabulary, establishing a norm and encouraging the men of genius to use the tools most fitted for their work Perhaps inspiration will be lacking while the Telugu nation is in tutelage , but when the noble and puissant nation mews its mighty youth, when the full tide of inspiration begins to flood the land, it is surely the common people, the people of the villages, who should hear and applaud It is their language that must be used , therefore to its study this work is devoted

Reminiscences

J A YATES

When I read the invitation to contribute an article to this symposium, I was momentarily elated by the thought that I might offer homage to an old and much honoured friend. On my turning the page of the General Secretary's letter, however, elation was followed by depression, for I found that a scholar's offering was asked, and particularly a disquisition on the use of the current tongue in the literature of my language. Now I am no scholar and in regard to English the problem presented does not exist and, so far as I know, never existed. What was I to discuss? All our great writers have written within the current scheme of grammatical usage. I doubt whether Chaucer or Shakespeare were taught English grammar or worried about rules, they left it to the modern scholar to analyse the grammatical forms they employed, to describe their functions, and to crystallise forms and functions into a Chaucerian grammar or a Shakesperean grammar. Certainly Chaucer did not circumscribe himself within the grammatical bounds of an earlier age, for instance of Alfred's English. Nor did Shakespeare, a popular dramatist, writing for the *habitué's* of the theatre of his day, many of whom were illiterate and none literate in older English, set himself to use the forms that Chaucer or Langland or Lydgate or Mallory used. In English there has been a continuous flux of grammar, of sounds, of meanings of words, and no writer of a succeeding has troubled to enquire for the purpose of use what sounds, meanings or grammatical forms were current in a preceding age. Not, of course, uninfluenced by the examples of his predecessors in literary forms and in imaginative thought, but absurdly hampered by the fixity of spelling, for which, however, the printer not he was responsible, each new writer of each new age wrote for the men of his time in the current language that they would understand. So it is that the educated letters of any age correspond in structure of the language employed and in the idioms of expression with the formal writings of books of that age. English has never been hampered by an Academy, which imposed or tried to impose, through the medium of the schools, a classical English upon would-be writers in contradistinction to a modern English, it has never had any problem such as is implied in the conflict between Classical and Modern Telugu. I must be forgiven therefore if I put by all thought of a learned contribution and offer in Ramamurti's honour a few brief reminiscences of my contact with him in days long past, and a poor brief eulogy of the man and his work.

It was, I suppose, in 1906, on my first visit to Parlakumedi as a young and inexperienced Inspector of Schools, that I came to know him. He was then Lecturer in History, but, apart from interested enquiry about the researches he had made into the facts of the Kalingas, I do not think I spoke much about history. I had arrived hot-foot, as it were, with a somewhat visionary scheme for the reform of teaching English to Indian boys, and especially to the beginners. I was all for a start with speaking English, for a phonetic study of the sounds of English by the teachers, for a correct use of the simple necessary grammar and for all those elementary matters which are summed in *Reformed English teaching*. This was all in opposition to the older methods by which grammar was learnt first, definitions and rules were recited without understanding, and the matter of the Early Readers consisted of lists of rhymed but otherwise unconnected words or such preposterous question and answer as 'Is this milk?' No, it is silk'. It was assumed that children of ten, eleven and twelve, who could already read and write their own language and were now learning the foreign language English were best taught as English infants, to whom such mono-syllabic rhymes as 'cat, bat, rat,' and the like—without the necessary *article*, be it noted—were suitable, chiefly as a means of teaching our wayward orthography. The class-room, the school and simple actions connected with school-life, which might have given good connected teaching material, were passed by. It was of all this that Ramamurti and I talked, and as we talked I discovered in him an abounding and enthusiastic sympathy and understanding, for he, in his own remarkable work among the Soras, to whom, according to the rigid unwisdom of departmental rules, another foreign language, unrelated to the children's own, was prescribed, had had to contend with similar absurdities, he too was a student and advocate of phonetics and had anticipated many of my problems.

Our talks led us on to discuss the Telugu taught to Telugu boys, and on this also our minds, to use a common piece of slang, 'clicked'. I had already, in my efforts to learn Tamil, observed that what I, a foreigner whose desire was to speak Tamil, was taught by munshis was never heard in the streets and was useless in the market-place or in any daily affairs. I was instructed that I must write and what I must read should in no sense correspond with what I might hear, and that though men might speak I ought not to imitate them, for what they spoke, let them be never so cultivated, was vulgar and wrong. Here was a doctrine, most novel to my sense, of a complete cut-off of literature from speech. I confess that I mocked at it, and indeed gave up munshis to learn and frame for myself, with phonetic notation, a simple grammar based on my own observations. When I came to the Circars I found that the same notion of a divorce of Telugu literature from

should have been so, nothing in my Indian career, I think, gave me greater regret than my being removed from the sphere of Ramamurti's influence. Thenceforward I could only follow his activities with interest and sympathy from afar, and remember his blazing enthusiasm for the cause, a cause which he took up with the sincerity and disinterestedness that have been the mark of all his work. Let him believe a cause to be just and true, and he would give himself body and soul to it, never sparing himself and careless of personal gain, rather welcoming loss for its sake. So he began his Sora work and so he has brought it to a conclusion. So too the reform of Telugu literature will be identified with him.

Language Reform in Norway

STEN KONOW

Many years have now passed since I first heard of the endeavours of Rao Sahib G V Ramamurty to popularise Telugu, and ever since I have taken an interest in his work

We Norwegians have a special reason for sympathising with him Up till 1814, for more than 400 years, Norway was united with Denmark, with Copenhagen as the common capital, and the language of administration and literature was more or less Danish

The two languages are not so different that a mutual understanding is excluded The sounds, the accent, the idioms, and the syntax, however, differ in so many particulars that a Norwegian cannot speak or write Danish without a long training, and *vice versa*

In old days, when Copenhagen was the only University of the twin kingdoms many Norwegians received such a training and became able to express themselves with ease in the Danish tongue Holberg, perhaps the most famous 'Danish' playwright of those days, was, e g, a Norwegian.

When, however, Norway got her own University in 1811, and, still more, after the union with Denmark had been dissolved in 1914, it became more and more difficult to assimilate the foreign element, and the spoken language of educated Norwegians took its colour from the entirely Norwegian country dialects and the essentially Norwegian speech of the broader classes of the towns

The result was an ever increasing gulf between the written language, which remained essentially Danish, and everyday speech, a state of things which must necessarily have crippled the literary activity of the people, if it had been allowed to continue

About the middle of the nineteenth century, however, a double movement set in, which has gradually changed the whole outlook.

Some reformers were of opinion that we ought to break off every connection with Danish and build up a Norwegian language on the base of the country dialects, which are directly descended from Old Norse, the language

of the rich Norse literature of the Middle Ages. This movement is very strong, and may some day pervade the whole people. The other movement, however, seems to present more similarity to the line of development advocated by the Rao Sahib.

An intelligent and influential group of language reformers are of opinion that we cannot, without loss, sever all ties connecting us with the centuries of union with Denmark and the rich literature written by Norwegians to which the then common language gave rise. In order, however, that its results shall not remain as dead assets, it will be necessary to assimilate them in a language which is purely Norwegian, and they maintain that such is, at the present day, the case with the speech of the educated classes. What we must aim at is, not to adopt the country vernaculars, but to remove from our spoken and written language everything that is un-Norwegian. Danish sounds, Danish words, Danish idioms, and Danish syntax.

Great authors and poets—I shall only mention Bjørnson and Ibsen—have done very much in order to achieve this aim. And they have been ably supported by educationalists and philologists. The late Knud Knudsen (1812-1895) devoted his life to an energetic fight against all Danisms in the language, and, in the present century, a long series of enthusiastic followers have continued his work.

The traditionalists met him with ridicule and offered a years-long resistance. The movement was, however, too strong, and it has everywhere carried the day. The only difference of opinion is now about the rate of progress.

As already indicated, our literary men have taken a great share in this development. It is, however, just as important that the reformers have succeeded in enlisting the service of the schools and of the administrations. Through several spelling reforms, and through an ever increasing understanding of the differences between Norwegian and Danish syntax, it has been achieved that, in the schools, even in the elementary schools where the teachers, in my youth, often tried to speak the language literally according to the Danish spelling, a language is now everywhere taught which is Norwegian in sound and idiom, and the same language is used in literature, in the press, in trade and in administration.

During a short period this nationalizing was apt to lead to a certain stiffness, the stress being laid more on form than on style and individuality. At the present day, however, we are in possession of a free and natural language, in which it is possible to give adequate expression to the final shades of feeling and fancy.

When a Norwegian to-day comes to Copenhagen, he is no more thought to speak Danish with a Norwegian accent. The Danes think that he speaks Swedish, the latter language being, in many respects, more similar to Norwegian than is Danish. And the Danes experience considerable difficulty in understanding modern Norwegian literature. It is evident that the language community is a thing of the past.

Some people may think that this is a loss: the greater the community, the greater the opportunities. Such critics, however, take no notice of the fact that the larger community simply means that a minority will be able to associate freely with their equals over a larger area. A natural national language, spoken and written, means that the whole people can join in the work of developing national civilization and reap its fruits, as homely and intelligible

A Small Contribution to the Knowledge of the Munda Languages

W F DE HEVESY

Nothing in general is more dangerous than to base the kinship of two languages on lexicological comparisons. The best proof for it was perhaps given by Father Schmidt, who established, as it is known, the parentage between the Munda language and Mon-Khmer, Khasi, Nicobar, chiefly on the supposed concordance of words, (See Schmidt's world-wide known "Die Mon-Khmer Völker, ein Bindeglied zwischen den Völkern Zentralasiens und Australasiens—Braunschweig 1906")—I have shown (Bulletin of the School of Oriental Studies, London, 1930, Part I p 187, as well as in a lecture delivered on March 15th 1933 at the "Société Asiatique" in Paris), that neither such a connexion of the Munda languages is proved, nor an "austrasiatic" family of languages exists at all.

But quite different is the case if only such words are compared, which are formed both of three same consonants following in the same order, and whose meaning excludes besides a loan, i.e., words expressing very simple concepts, viz. to sleep, to eat, the back, a bush, lean, little, and so far. In such cases, mathematics shows us, that the probability, that both words belonged originally to a common stock, is between 99 and 100 per cent.

I have endeavoured to give morphological proofs, that the Munda languages belong to the Ugrian branch (Ostjaque, Vogulian, and Hungarian) of the Finno-Ugrian tongues of the Uralian family ("Finnisch-Ugrisches aus Indien" Vienna, Manz 1932)," and I intend to give further such morphological proofs at the III International Congress for Linguistics in Rome, in September next, as naturally the morphological proofs must remain in this domain the decisive ones. Nevertheless may I let some comparisons follow between Munda words (Santal, Mundari) relating to simple concepts, and such ones of the Ugrian idioms, words bearing in both cases in the same order the same three consonants. If nothing else is noted, the word is always a Santal one.—The orthography used for them is, instead of excepted, the same than in Campbell's dictionary —

badar very dense low jungle

Hungarian *vadar* idem

beret', (Mundari *berid*) to arise
from sleep Ostjaque *veret*—,
(Hungarian *virrad*) idem

bornga the common Indian Tree-pie

Ostjaque *uornga*, (Samojed *var-
nga*) the crow

Mundari <i>bakor</i> a clump of bamboos, Santali <i>pakar</i> , <i>pakor</i> bush and brake	Hungarian <i>bokor</i> , <i>bakor</i> , <i>bakar</i> a bush
<i>capadok'</i> to be thrown	Hungarian <i>capodik</i> idem
<i>ciribiri</i> into small pieces, thin	Hungarian <i>ciribiri</i> idem
<i>coran</i> to overflow	Hungarian <i>corog</i> , <i>coronkol</i> idem
<i>cucungut'</i> to sit on the heels	Hungarian <i>cucunget</i> idem
<i>dombol dombol</i> heaving up and down as a boat on a rough sea	Hungarian <i>dombol</i> , <i>tombol</i> to lop, to dance
<i>dudurguc'</i> to shiver from cold	Hungarian <i>didereg</i> idem
Mundari <i>hosokod</i> to show or drag something forward	Hungarian <i>huzakod</i> -idem
<i>hurum hurum</i> glowing cinders	Vogulian <i>Kulem</i> (Hungarian <i>hamu</i>) idem
<i>jadam jadam</i> night long, all the night	Vogulian <i>šatem</i> , (Hungarian <i>šotet</i>) darkness
<i>šilp' šilp'</i> showing off, flashing	Ostjaque <i>šilpi</i> , (Hungarian <i>šil-log</i>) idem
<i>kalayna</i> a kind of small raven (the <i>Graculus macul</i>)	Ostjaque <i>kolak</i> , (Samojed <i>kuleä</i>) a raven
<i>kerot</i> to turn half round, facing the right to the left	Ostjaque <i>kerot</i> , (Hungarian <i>kerit</i>) to turn
<i>kuđam</i> the rear, behind	Ostjaque <i>xatemtem</i> —to push back, (Tcheremissian <i>kodem</i> —to leave behind, Hungarian <i>hát</i> the back)
<i>layun layun</i> slow paced	Ostjaque <i>lašigam</i> , (Hungarian <i>las-su</i>) idem
<i>lapordan</i> flat and extended, covering a large area	Hungarian <i>lapor</i> idem
<i>merom</i> a goat	Ostjaque <i>merom</i> to bleat, like a goat
<i>musna</i> fine cloth	Vogulian <i>mäsna</i> , (Hungarian <i>mez</i>) a dress
<i>pacak'</i> to spread out, as anything falling on the ground	Hungarian <i>pot'og</i> , <i>pot'ok</i> idem

<i>pader</i> the <i>Stereosperma suaviolens</i> Roxb, a tree with leaves and fruit like those of the common wild cherry	Ostjaque <i>padar</i> , (Hungarian <i>fad'al</i>) wild cherry tree
<i>pangas</i> the <i>Silurus sagittalis</i>	Ostjaque <i>perkaś</i> the pike
<i>pefer</i> to twist, to writhe	Ostjaque <i>piŋer-</i> , (Hungarian <i>peder</i>) idem
<i>piŋi piŋi</i> in small quantity	Hungarian <i>piŋi</i> , <i>piŋi</i> small
<i>raput'</i> to break	Hungarian <i>reped</i> , <i>repet</i> idem
<i>roskot'</i> to rustle	Hungarian <i>resked</i> , <i>resket</i> to tremble (as leaves)
<i>sarkao</i> to move rapidly	Hungarian <i>serken</i> , (Samojed <i>serkua</i>) idem
<i>semec'</i> small (as a stone)	Hungarian <i>semec</i> a granule
<i>serai</i> "a kind of water-fowl"	Hungarian <i>srāi'</i> , <i>serāi'</i> the sea-gull
<i>siŋi</i> "a kind of fish"	Hungarian <i>ŋerints</i> the <i>Acerina cernua</i> , (Tcheremissian <i>serenga</i> the <i>Cyprinus rutilus</i>)
<i>sokot</i> , <i>sokto</i> tight	Hungarian <i>śok</i> , (Syrjanian <i>tsokot</i>) idem
<i>suŋi suŋi</i> thin, slender	Hungarian <i>śovāŋ</i> , (Mordvinian <i>tsovine</i>) idem
<i>taham tukuc'</i> stumbling	Vogulian <i>taham</i> to stumble
<i>takta</i> a plank, a board	Vogulian <i>takt</i> , (Ostjaque <i>terat</i>) idem
<i>tarup</i> an animal of the tiger kind, a leopard	Vogulian <i>tarauw</i> , <i>terew</i> a bear, (Lapponian <i>taure</i> any beast in general)
<i>tepet'</i> to stop up	Hungarian <i>tapad</i> to adhere, (Finian <i>tupata</i> to stop up)
<i>turŋa</i> to invent, to concoct (stories)	Hungarian <i>tortēnet</i> a story, (Ostjaque <i>tort</i> —to tell stories)

Some of these Uralian words may have been loaned by indo-Arian tongues. See *padar*, the wild cherry in Nepāl, etc., *pangash*, the *Silurus sagittalis* in Bengālī, *takhtā*, a board in Hindi, and others.

Note *ś* stands for *ŋ*.

Dravidic Glides

L. V. RAMASWAMI AIYAR.

Noel-Armfield describes the nature of glide-sounds in the following terms "When we pass from one speech-sound to another the transition is not always instantaneous, though it may be so rapid that the human ear cannot detect anything between them. During the utterance of a word or of a breath-group there is no cessation of the flow of air, and therefore, as the organs of speech pass from one position to another there is a series of intermediate sounds which, whether audible or not, are called glides. Strictly, the term glide should be used to express nothing more than a necessary intermediate sound between two regular speech-sounds. In order to simplify terminology, however, the term may apply not only to a necessary intermediate sound, whether perceptible or not to the ordinary ear, but also to any sound leading up to or following any speech-sound represented by the ordinary spelling."

Link-sounds within a word or a breath-group may be classified either as off-glides if they depend for their production upon the phonemes or phones preceding them or as on-glides if their origin is connected with the regular speech-sounds that follow. Theoretically speaking, glides within words or breath-groups are as numerous as all the permutations and combinations of the regular speech-sounds permissible in the language concerned, but most of these are so inconspicuous¹ to the human ear that they are of little practical importance. Yet it may often happen that some glides become sufficiently prominent to deserve recognition² at the hands of the phonetician. For instance, sounds of glide origin are clearly recognizable in the south English enunciation of words like *sea*, *mate*, *blow*, *close*, etc. In *sea* and *mate*, after the production of the radical vowels, the tongue is allowed to rise or glide into a higher position with the result that certain link-sounds are conspicuously heard. Similarly in *blow*, *close*, etc., the play of the lips gives rise to certain conspicuous glides after the vowels in the radical positions. Apart from such link-sounds occurring within words, we may also have (theoretically)

1 Diese Ab- und Anglisse haben—mit einigen Ausnahmen—sehr wenig praktisches Interesse: sie gehen nämlich so schnell vor sich, dass das Ohr keinen besonderen Eindruck von ihnen erhält, und zwar stets so, dass der kürzeste Weg zwischen den beiden Stellungen gewählt wird—(Jespersen, *Lehrbuch der Phonetik*, p. 166).

2 The study of glides is also important in other ways, e.g., in the understanding of the aspiration involved in the plosion of certain surd plosives, in the explanation of the frontalization of back sounds in certain circumstances, etc.

cally speaking) on-glides before the initial sounds of words uttered separately or after a pause, and off-glides after final sounds before a pause. The nature of these on-glides and off-glides depends upon the character of the sounds with which they are connected. Here again, the acoustic prominence of these glides may vary with different languages and sometimes (in the same language) with the circumstances in which sounds are uttered.

In the Dravidian languages of South India, there are two sounds (γ , v) of glide origin which in the contexts defined and illustrated below have been acoustically so conspicuous in these languages that they merit classification and comparative examination.

The contexts in which they occur are the following —

1 In inter-vocal positions, between (i) bases and the "inflectional" terminations, (ii) verb-stems and "conjugational" affixes, (iii) words and "syntactic" particles like the *samuccaya*, etc., (iv) between different words within pauses.

Among these (i), (ii), and (iii) are cases of intimate combinations, in which (as we shall see below) both the literary and the colloquial varieties of all the south Dravidian speeches employ glides wherever inter-vocal positions arise. In sentence-sandhi, on the other hand, a difference has (generally speaking) to be recognized between (i) poetry and prose, on the one side and (ii) the "literary" dialects and the colloquials, on the other. This difference lies in the fact that, while in the literary dialects (and particularly in poetry), which are governed by standardized rules, pauses (within a verse-unit or within a sentence, as the case may be) are few and therefore the contexts involving sentence-sandhi³ are numerous, in the colloquials which live in the mouths of speakers, pauses are always more numerous and more picturesquely varied, and therefore sentence-sandhi contexts arise only within breath-groups which are marked off from one another by slight pauses hindering the operation of *sandhi-kārya*.

2 Before initial vowels of words preceded by pauses, γ and v crop up as on-glides with varying degrees of prominence in the Dravidian speeches of south India.

3 These sounds are also sometimes associated in these speeches as off-glides in the circumstances detailed below.

3. I use the term "sentence-sandhi" in this essay to denote the junction of the final sounds of one word with the initial sounds of another, within sentences, breath-groups and verse-units.

We shall see below that there are certain inter-dialectal divergences in the character of the glides employed and in the degree of consonantal friction entailed in the evaluation of these sounds. Nevertheless, the similarities among the speeches in connection with the production of these sounds are sufficiently striking to merit a detailed comparative examination.

I

INTER-VOCAL GLIDES

TAMIL

1 When two vowels meet together without either of them being elided, the link-sounds *y* or *v* crop up between the meeting vowels. The categories in which such inter-vocal glides are used, are the following:—

(i) Inflectional or post-positional contexts when the bases meet the inflectional or post-positional endings, e.g., *tī-y-il* (in the fire), *nadai-y-ān* or *naḍai-y-āl* (by the gait), *puḷu-v-iṇ* (from, at the worm), etc.

(ii) Conjugational contexts, when the verb-stems meet verbal terminations, e.g., *viri-y-um* (will crack or will be unfolded), *ōḍi-y-a* (that which ran).

(iii) "Syntactic" contexts, when words meet the *samuccaya -um* (and) or syntactic particles like the interrogative-*ā*, *ō*, the emphatic-*ē*, e.g., *puḷi-y-um* (and the tiger), *puḷu-v-um* (and the worm), *pōga-v-um* (and on going), *nari-y-ā* (is it the fox?), *puḷu-v-ā* (is it the worm?), *alla-v-ā* (is it not so?) *ēḷi-y-ō* *puḷu-v-ō* (is it a rat or a worm?)

(iv) Sentence-sandhi contexts when the final vowel of the word meets the initial vowel of the following word e.g., *ṭeyya-v-illaḷ* (did not do), *puḷi-y-enge?* (where is the tiger?), etc.

It may be stated as a general rule that the character of the glide (i.e. whether it is the front *y* or the back *v*) depends upon the front or the back character of the first of the two vowels involved in the junction, in other

4. The euphonic sounds *y* and *v* occurring between contiguous vowels within words has been noted in IA by Indo-Iryanists. On-glides *y* and *v* also appear to exist in some of the NIA speeches. Sir George Grierson (*Indian Antiquary*, August 1893, p. 143 ff) notes that "Y is often prefixed to *e* and *o* at the commencement of a word in Marāṭhī, as in (y)enē (to come), (y)ethē (here), Konkani *Yergo* = Latin *ergo*, *wordo* = Latin *ordo*", he has also pointed out similar on-glides in the Pahlavi languages. Kāśmiri pundits pronounce *ēka* as *yēka*, *īcaṣi* as *yīcaṣi*, *uṣṭra* as *yuṣṭra*."

words, it is the off-glide of the first vowel that crops up as the link sound generally in Tamil. This is generally true of all the inter-vocal contexts mentioned above.

In (i), (ii) and (iii) above, all of which involve intimate mingling of the constituent elements, glide sounds are so inevitable and constant that they are in almost all instances represented in writing from the earliest times that we know of. In certain instances (belonging to ii) constituted of ancient verb-forms⁵ like *koḷ-i-i* (having attached) *śel-i-i* (having inserted) *var-ū-um* (will come), the inter vocal glides are not represented in the MSS and the printed texts. The *prakṛti bhāva* here was probably due to the fact that, since two similar vowels come together, the glide sound was not acoustically conspicuous. (For similar cases of *prakṛti bhāva* in sentence-sandhi, see below in connection with other Dravidian dialects)

So far as group (iv) relating to sentence-sandhi is concerned, glide-sounds are commonly found represented in the older poetic literature within the limits of every verse-unit, excepting where pauses are recognized by rules of versification. Since pauses (within a verse-unit) were rare in poetry, the representation of the glides (wherever vowels of different words met together within these pauses) was considered more or less obligatory. In prose, and in the colloquial which lives in the mouths of speakers, pauses are more numerous and more picturesquely varied, so much so that the glide-sounds crop up actually only within breath-groups (which in all south Dravidian colloquials coincide more or less with meaning-groups). In old prose inscriptions and in modern prose, glide-sounds are represented in writing uniformly only in cases of intimate word-combinations, in other cases of sentence-sandhi, occurring within pauses, the scribe or the writer may at his option sometimes omit to insert in writing the symbols for the glides even when they may be prominent acoustically.

While one of the reasons for the absence of uniformity in the representation of the glides in prose and in the colloquial was the disturbing influence of the existence (in prose and in the colloquial) of a large number of pauses which prevented glides from cropping up, there is another and a more general reason which contributed to the feeling (implied, for instance already in the *Tolkāppya sūtra* about glides—see below) that the representation of glides in writing is not absolutely obligatory. These link-sounds are not, and need

5. Other forms occurring in the old poetry of the Sangam age are *Kuṟṟādu* (not being diminished), *paḷam-bajam* (jack-fruit), *unūyar* (for eating), *iḡū* (having felled), forms containing *pluta* vowels like *tēer* (chariot), *pāḷ* (milk), *yūm'e* (surely I myself), *yūnō* (with the particle *o* denoting glory or superiority), interjectional *ō*, etc. etc.

not be, evaluated always with full consonantal friction. As they are of *glide origin*, the degree of friction varies with different circumstances, such as the character of the meeting vowels, the intimacy of combination or the extent of the pause involved, etc. I think that it may be the recognition of the *glide* character of these sounds that is partially implied in the terms in which the earliest Tamil grammar refers to these sounds

2 Without expressly describing or mentioning the sounds themselves, the earliest Tamil grammar, *Tolkāppiyam*, observes (*Eluttadigāram*, Sūtra 141) that there is no objection to the insertion of the *uḍambaḍu* consonants in connection with the vowels of all words.

ellā molikkum uyirvaru vaḷiyē-y-uḍambaḍu meyyin uruvukolai varaiyār

The *uḍambaḍu* consonants referred to here have been interpreted by commentators as the glides *y* and *v* (occurring in inter-vocal positions). The Sūtra contains only a general statement but it is significant in one respect in that it implies that such glides need not *obligatorily* be inserted. This would point to the fact that these sounds (at the time of the composition of this grammar) did not always crop up with sufficient prominence to deserve compulsory representation in writing.

Sūtra 162 of *Nannūl* (a Tamil grammar of the 10th Century) prescribes that *y* appears after *i*, *ī* and *ai*, *y* or *v* after *e*, and *v* after other vowels, when these vowels (occurring in final positions of words) meet initial vowels of the words following them.

i-ī-ai-vaḷi-y-avvum ēnai
uyirvaḷi vavvum ē-mun ivvirumaiyum
uyirvarin uḍambaḍu meyyend-rāgum

We see from this Sūtra that the character of the glide mainly depends on the front or back character of the preceding vowel, except in the case of the glide after *ē*. After *i*, *ī*, *ai*, which are front vowels, the front glide *y* appears and after *a*, *ā*, *u*, *ū*, *o*, *ō*, which are dorsal vowels, the back glide *v* appears. The inter-vocal glides in Tamil are, generally speaking, thus in the nature of off-glides of the first of the two vowels involved in the junction. There is, however, a special set of rules in Tamil prescribing the character of the glides appearing after the demonstratives *a*, *i*, *u* and the interrogative *e*. We shall deal with these now.

3. Tol, El., 208. *uyirmun varinum ā-y-yaṇṇiriyāḍu*

The same is the case (i.e., *v* is inserted) when a vowel (of a word) follows (the demonstrative *a*)

Tol, E₁, 239 *śuṭṭin iyarkas muṭkiland-aṭṭirē*

"All demonstratives follow rules stated above (i.e., in regard to *a*)".

These Sūtras prescribe *v* after *a*, *u*, *i*, alike when they meet initial vowels of the words that follow, as in *a-vv-aḷagu* (that comeliness) *i-vv-aḷagu*, etc (The gemination of *v* is due to a special rule which requires that consonantal or semi-consonantal sounds after these vocalic short demonstratives should be geminated in *sandhi*)

The peculiarity deserving of notice here is that the back glide *v* appears not only after back *a* and *u* (where according to the general law regulating the character of inter-vocal glides we may normally expect the back glide *v*) but also after the front sounds *i* and *e*

Nannūl refers to the same rules in Sūtra 163, and further adds the prescription that when the demonstratives appear lengthened (as they may, particularly in poetry) the glide *ṛ* may crop up after them

e-gara vud muccuṭṭin munnar
uṭṭrum ya-garamum eydin vavvum
ṭṭavarin avatṭum tūkk:ṭuṭṭu
nīlin ya-garamum tōnd'ruda neriye

While we are merely told in the Tol Sūtra that the demonstratives may appear lengthened in poetry (Sūtra 235), Nannūl goes further and prescribes *ṛ* after these lengthened demonstratives as in *ā-ṛ-aḷaḥ* (that place), etc

Two exceptions are involved here -

- (i) *v* after the (short) demonstrative *i*, and after the interrogative *e*, and
- (ii) *ṛ* after the lengthened demonstrative *ā* (where we may normally expect a back glide *v*)

These exceptions are, I think, probably due in the main to the operation of analogy

We shall see below that the principle underlying these exceptions is reflected in some cases of Malayāḷam, Kannaḍa and Kūṭ

A few other exceptions to the general rule of Tamil that the character of the inter vocal link-sound is conditioned by that of the first of the two vowels (involved in the junction) are the following :

i. v after front vowels :

nī-v-ir (you), beside *nī-y-ir* (This *nī-v-ir* is probably of late origin, as it is not mentioned in the earliest grammar *Tolkāppiyam*)

avanē-v-araśan (he indeed is the ruler), beside the more ancient and more common *avanē-y-araśan*. v after *ē* in instances like these is also of very late origin. It is said that when *ē* is pronounced in instances like these with a falling accent (*paṭutt uccharikkimbōḍu*) v may crop up, while if *ē* is uttered with a rising accent (*eṭutt-uccharikkum-bōḍu*) y is produced. Apparently the front off-glide of *ē* retains its prominence only when the syllable containing *ē* is accented, while, when it fails to receive the accent, the on-glide of the back *a* of *araśan* becomes prominent.

ii. y after *ō, ā* :—

kō-y-il beside *kō-v-il* (temple)

mā-y-iru (large)

iii. In the colloquial, the general rule is broken in instances like the following

avanē-v-ā-? beside *avanē-y-ā-?* (is it indeed he?)

vā-y-mge ' (come here ')

MALAYĀLAM

1. The general rule of Tamil regarding the front glide after front vowels and the back glide v after back vowels is observed in all the older literary texts and the older inscriptions (written in the West Coast dialect). In inflexional contexts, conjugational positions and combinations with syntactic particles, the inter-vocal glides are (as usual in Tamil) uniformly represented, while in cases of sentence-sandhi in Malayālam prose (and sometimes in poetry also) glides may or may not be represented except in intimate word-combinations where they are usually always shown.

The earliest grammar of Malayālam, *Līlātūlakam*, a fourteenth-century work composed in Sanskrit Sūtras with Sanskrit *Vyākhyas*, enunciates the following rules of the literary dialect

Līl. III, 2: *Sandhāvācormadhye yah*

"Y appears in sandhi combinations." This Sūtra has to be understood to refer to cases of glides appearing after front vowels only, as the illustrations

given in the *vyākhyā* show, and as further another Sūtra (see below) treats about *v* after back vowels. The *vyākhyā* gives illustrations like *kūṭi-y-ādu* (that is a bird), *pinne-y-ādu* (that comes next), it also describes the *āgama* sound as *ya-kāra chāya* and distinguishes it carefully from the consonant *y* with full consonantal friction. The recognition of the distinction between *ya-kāra-chāya* and the full consonant *y* by this fourteenth-century Malayālam grammarian is most interesting and significant. We shall see below that the earliest Telugu grammar, *Ṣabdacintāmaṇi* (of the 10th century) also marks off the glides in inter-vocal contexts similarly as *ya-āruṭi*.

Līl. III, 2 *adistoh kevalayorvah* (aṭi parataḥ)

"After the demonstratives *a* and *i*, *v* is inserted before initial vowels of words that follow. The *vyākhyā* gives *a-v-aḷagu* (that beauty), *a-v-āru* (that manner), *i-v-āru* (this manner) and further states that *a-y-aḷagu* (that beauty) is also found beside *a-v-aḷagu*.

Līl. III, 3 *tasya dvitwam vā*

"This *v* may appear geminated," as in *a-vv-aḷagu*, etc.

These two Sūtras may be compared to the Sūtras of Tamil grammars treating about the demonstratives *a*, *i*, *u* and the interrogative *e*. In the main, the Tamil features are preserved, but the following differences may be noted.

(i) The intermediate demonstrative *u* is not mentioned, because it has been lost in Malayālam.

(ii) Līl. permits the use of short (ungeminated) *v*, while neither the Tamil grammars nor the Tamil texts and inscriptions fail to geminate *v* in such contexts. Words like *a-v-iḍam* (that place) *a-v-iḍe* (there) with an ungeminated short *-v-* had become common from an early time in Malayālam as we find them in Rāmācāritam and in some of the early inscriptions.

(iii) Līl. refers to *a-y-aḷagu* (with *y* after short *a*) a peculiarity which is not sanctioned by Tamil grammars or Tamil usage. We have seen that Nannūl Sūtra 163 prescribes *y* after *lengthened* demonstratives but not after short *a*.

Līl. III, 4 *Or-nṭyam*

"In Sandhi contexts after final *-u* (of words), *v* appears (before initial vowels of words that follow them).

The *vyākhyā* makes it clear that *v* uniformly appears after the back vowels *u* and *o*. Illustrations like *maru-v-unḍu* (there is a wart), *kānmū-v-ādu*

(it will be seen) and *pōvudō-v-end'raṇāre* (while saying "will going be ?") show that not only after *u* but also after *o* it is the back glide that is prescribed. There is a very interesting and significant discussion in the *vyākhyā* to this *Sūtra* in which the author discusses whether in instances like *maru-v-unḍu*, *pū-v-undu* the words are not *maru-vu*, *pū-vu* with final *-v(u)*. This problem arises because already in certain Malayālam words with final back rounded vowels the off-glide had been embodied and the bases had become popular⁶ in Mal as *maruvu*, *pūvu*, etc. The author of the *Līlātilakam* after raising the problem says that in *maru-v-unḍu* etc., *v-* should be considered as an *āgama* because *v(u)* is not recognised as a final in Tamil and further because *maru*, *pū*, etc., independently exist in Malayālam beside *maruvu*, *pūvu*.

Though forms like *maru-v-u*, *pū-v-u*, (already current at the time of the composition of *Līlātilakam*) are not specifically explained in this fourteenth century Mal grammar as containing the back off-glide *-v-* and the enunciative-*u* (both being embodied as parts of the base), the recognition accorded by this grammar to the *āgama* character of *-v-* in *pū-v-undu* etc., coupled with the observation that *pū-v-u*, etc., are peculiar Mal developments of *pū-*, etc., is exceedingly interesting.

2 Among illustrations of the glides *ɾ* and *v* occurring in Mal sentence-sandhi, given by *Līlātilakam*, are the following

- III, 1 *vaḍā-ɾ-adu* (it will not fade)
- III, 3 *a-ɾ-aḷagu*, beside *a-v-aḷagu*, *a-vv-aḷagu* (that beauty)
- III 4 *pōvudō-v-end'raṇāre* (on saying "will going be ?")
- III 4 *kānmū-v-adu* (it will be seen)

It has to be noted that in the third and the fourth illustrations given here, the back glide *-v-* (appearing after back vowels normally follows the rule of Tamil Sandhi, while in the first two illustrations the front glide *-ɾ-* is at variance with the Tamil rule according to which (as we have already seen) we should expect *-v-* in these illustrations. The fact is that even at the time of *Līlātilakam*, inroads had begun to be made by the front *ɾ* on the province of *v*. We shall see presently that in the course of the history of Malayālam the front glide *ɾ* had from an early time encroached upon the sphere of *v* after back vowels.

The older stages of Malayālam evidence the operation of the general Tamil rule in instances like the following which I have been able to collect from texts and inscriptions, it will be seen that some of these instances have

⁶ *Līlātilakam* expressly refers to this in the *Vyākhyā* of *Sūtra* 12 in III *mā*, *pū*, *itetau cūtapuṇṇa vācināu*, *māvu*, *pūvu*, *iticiṇicet kēraḷabhaḍṇa vāṇitaditi mantavyam*.

gone out of use in modern Mal, while in others the modern Mal forms (wherever preserved) corresponding to these instances may show *ɣ* instead of the older-*v* (normal according to Tamil Sandhi rules)

Bhagavatgita, 6, 7- *muga-v-unnum* (eating plentifully) *muga* is an infinitive participle, this participle with final -*a* (preserved in modern Tamil freely) has been replaced in the later stages of Mal by other forms. The modern representatives of this old infinitive participle are forms like *aḍukke* (near) *pōle* (like < resembling) etc, which are used now as adverbs or as post-positions with definitely "crystallized" meanings and in which the old final -*a* has been replaced by -*e*.

Bhagavatgita, 2, 2 *gurunamākiya-v-uttamare* (the great ones who are gurus)

Bhagavatgita, 2, 3 *unmadu-v-inṇiḍḍaḷḷakkeṇṇō*

Bhagavatgita, 2, 3 *porugeṇṇō-v-ini*—(mod Mal *ɣ*)

Kannaṣṣa Rāmāyanam, Balakāṇḍam, st 42, 1-2- *pōya-v-anantaramē* (after going)

Same work 42, 8- *aṇṇ-a-v-ayōdhyānagaram pugundān* (that day he reached that Ayōdhyā city)

(Here, the -*v*- appears after the short demonstrative *a*, *v* is ungeminated -cf Līl III)

Same work 91, 7- *vāyu-v-vaṇṇadu kēttu ciṇccu* (laughed on hearing the entreaties of the wind-god)

Rāmācaritam *nurunṇa-v-udal* (body crushed to pieces) (cited by Gundert, Gr p) [mod. Mal. might show *ɣ*-]

Same work, 894—*vaṇṇa-v-occa*

Trivandrum Museum plates of early sixteenth century (Tr Arch series, III p 215 ff) -*ādaṇṇu-kolluga-v-eṇṇu* (saying that one may be allowed to manage) - [mod Mal would have -*ɣ*-] These are all instances (from early texts) where the Tamil rules relating to *v* are followed, in some of these, the usage of modern Mal would introduce -*ɣ*- instead of -*v*-

The encroachment of *ɣ* on the province of *v* has commenced early, as Līlātilakam permits (see above) *vāḍā-ɣ-idu* and even Bhagavatgita (2) has *mugilvarṇa-ɣ-aḷagoḍu*, etc. In early modern Mal. from the

16th century though we find forms like *irikka-v-ê* (while remaining) *okka-v-ê* (entirely) (Ejuttassan, Rām, Āraṇyak, line 1374) with the older rule regarding *v* still maintained in forms like these, we freely come across instances like *ayyô-v-eññu*, *allâ-y-ê*, etc., in Kṛṣṇagāthā, and *kūḍa-v-allô alla-y-o*, etc in Ejuttassan's works

Some illustrations of the use of *-y-* instead of *-v-*, occurring in Mal. texts prior to the 16th century are the following.—

Rāmacaritam, 146—*edir tâ-y-end'u* (saying "come to war!")

Rāmakathappāṭṭu, Bāl, 6—*anda-y-anda* (each)

Kaṇṇasārāmāyanam, Kiṣk, 33—*rāmâ-y-eññu* (saying "O! Rama!")

Do. Do Do. 301—*tâ-y-eññu* (saying "give!")

Do Do Do 23—*avanuḍaya-y-amātyaril* (among his servants)

3 The nature and occurrence of inter-vocal-glides in modern Malayālam may be described thus

(i) *-y-* after front vowels is regular, as in Tamil, in inflexions, conjugations, "syntactical" contexts and sentence-sandhi. It has to be noted here that the Tamil noun-affix *-a-* (as in *vāḷ-a-* 'plantain tree' *iḷ-a-* 'leaf' etc) appears in Mal as *-a* from the earliest stages (cf the observations in Līlātīlakam, II, 10), though to-day the value given to this Mal *-a*, is more or less back, there is little doubt that it should have had a definitely palatal tonality in former stages, as we see that in sandhi contexts such words are invariably followed (both in old and in new Mal) by the front glide *-y-*

(ii) *-v-* occurs after back vowels in modern Mal in instances like the following

(a) After the rounded back vowel *-u* of nouns when this *u* is a full *u* - *puḷu-v-illa* (there is no worm) *naḍu-v-illa* (not the middle), *kaḷu-v-unḍô* ? (does the vulture exist?), *puḷu-v-aṇḍô* ? (is it the worm?)

After the rounded back vowel *-u* (=full-*u* in actual value) of certain finite verbs *kanḍu-v-orikkal* (saw once), *kanduv-eññu* (to the effect that one saw), *eḍuttu-v-aḍine* (took that), *ceydu-v-engil* (if one did). When the second vowel is a front one, sometimes (in Travancore) *-y-* is heard *kanḍu-y-eññu*, *eḍuttu-y-aḍine* (took this) etc. Contrast also *eḍukkū-v-aḍine* (take that) with *eḍukkū-y-aḍine* (take this)

After -a of the past relative participles, followed by back vowels, -v- is used *catta-v-urumbu* (dead ant), *vīna-v-ōlam* (wave that fell), but when the second vowel is front, or when the first word contains a front sound, then -y- may appear particularly in the colloquial of some parts, *cīñña-y-eli* (rotted rat), even *cīñña-y-urumbu* (rotted ant), *muṇṇa-y-ellu* (broken bone) When -a is followed by a, either *prakṛti bhāva* is maintained or -y- is inserted. In the northern tracts *vañña āl* (person who came) is more or less in a state of *prakṛti bhāva* (i.e. if the phrase is not contracted, as it very often is, to *vaññāḷ*), but in the south *vañña-y-āḷ*, *karutta-y-āna* (black elephant), etc., are often heard. On the whole, it might be said that except where both the vowels meeting together are definitely back in character, the front glide -y- may replace -v- after a back vowel.

(b) -v- after back vowels in inflexions (*pū-v-il* in the flower, etc.) and in syntactical contexts like *pū-v-e* (it is the flower) *pū-v-um* (and the flower), etc. In these instances, as I have already noted at the beginning of my observations on Mal, the old heritage has been preserved undisturbed.

(c) In popular compounds of old origin like *kaḷu-v-ēri* (a term of abuse meaning one who deserves to be impaled), *mukka-v-ārum* (even in the largest degree), *tīru-v-āḍira* (the name of the festival, adapted from Skt *śrī-āḍṛā*), *tīru-v-uḷḷam*, *tīru-v-ōnam*, *tīru-v-eḷuttu*, etc.

(iii) The glide -v- appearing in *sandhi* between two contiguous a-sounds (long or short) is usually so faint that the glide is not inserted, as in *ā āl* (that man) *add aṇḍe* (that is there'), etc. (contrast *idā-y-iṇḍe* 'here' i.e. 'is here'). The state of *prakṛti bhāva* between contiguous a-sounds is recognised for certain Kannaḍa cases by Kannaḍa grammars, the absence of a conspicuous glide here is due to purely phonetic cases (see *infra*).

(iv) In present-day Mal, -y- instead of -v- exists in other instances like the following

a-y-āḷ (he) [cf. Kuñjan's *ā-y-āḷuḷal* on p. 372 of *ōṭṭandullal*, Mangalodayam edition], an intimate compound in Mal, which may be distinguished from *ā-(v)-āḷu* (that particular man), where only a faint back glide sometimes crops up

undō-y-enṇu (saying 'does it exist?'), contrast Tam *undō-v-enḍ'ru*

Already in *Kṛṣṇagāthā* we have *veñṇadu ruḡmaṇu tān allī-y-ē* (is it not Ruḡmaṇu that won?) and in *Bhāratam salsanḡam koṇḍalla-y-ō* (is it not on account of good company?)

alla-y-ō, *allā-y-ō* (is it not so ?)—contrast Tam. *alla-v-ō*, *alla-v-ō*
eḡutta-y-ellu (the bone that was taken)—contrast Tam *eḡutta-v-elumbu*
vañña-y-dī (the man that came)—contrast Tam *vanda-v-dī*
ellā-y-iḡam (all places)—contrast Tam *ellā-v-iḡam*

pala-y-āṇḍu (many years) heard with a distinct -y- in certain parts of the Mal country, while Keralolpattu has *pala-v-āṇḍu*

tā-y-enikkū (give it to me) where -y- is constant and uniform in the modern colloquial, while Kṛṣṇagāthā has *tā-v-enikkū*

divā-y-eññum nuśā-y-eññum (saying 'sun' and 'darkness') in Keraḷavarma Rāmāyaṇam.

4 I think that the reasons for the encroachment of y on the province of v in modern Mal in instances like these may be the following

(a) With the gradual disappearance in Mal of the Infinitive participle with final -a, a good number of contexts where v would appear, ceased to exist. Cases like *unaraccola* in Rāmācāritam, *miga-v-unnum* (taking food plentifully) in the old Bhagavatgīta Mal text did remain in the older stages, but the Infinitive participle with -a gradually fell into desuetude, replaced as it was by other forms.

Sandhi contexts in which final back vowels came to be juxtaposed (without being elided) with other vowels thus became considerably reduced.

The frequency with which contexts with -y- occurred increased the popularity of -y- and led to the analogical use of -y- even in cases where -v- should appear.

(b) In a few cases, purely phonetic factors like the assertion of the on-glide y before the initial front vowels of the second constituents of compounds or *sandhi* combinations may also have contributed to the replacement of normal v after back vowels. In *unḡō-y-eññu*, for instance, *unḡō* implies a question entailing a slight degree of pause and hence the on-glide-y before e of *eññu* asserted itself so conspicuously as to be embodied as the gulf-bridger.

KANNADA

1 All the old grammars of Kannaḍa deal with the *āgama* y and v, though they do not mark them off from the fully consonantal fricatives *y* and *v*. The rules prescribed in these grammars are adapted to the *sandhi* contexts obtaining in this speech, but the fundamental principle underlying the use of y and v (y after front vowels and v after back vowels) is, generally speaking, the same as that prescribed for Tamil.

Sūtra 22 of Bhāṣābhūṣaṇa says that after final *ā*, *i*, *ē* and *ai*, the sound *ṛ* is used, the *prayoga* gives illustrations like *ā-ṛ-eḍe* (that place) *naḍe-ṛ-endu*. Sūtra 23 refers to cases like *avaḷa-ṛ-ē* (of her indeed) where final *a* meets the emphatic particle *ē*. Sūtra 24 prescribes *v* after *o*, *au*, *u*, *ṛ*, as in *pū-v-ina* (of the flower) etc. Sūtras 25, 26 and 27 explain that in certain contexts the *prakṛti bhāva* should be preserved: *e* that no *āgama* sounds should be inserted where two vowels may come near each other. All these exceptions involve pauses after the first words in as much as the cases so referred to are Interjections (Sūtra 25), words expressing doubt, emphasis or questions (Sūtra 26), and words with final prolonged vowels or *plutas* (Sūtra 27).

Sūtra 53 of Śabdamanīdarpaṇa prescribes the use of *ṛ* after *ā*, *i*, *ī*, *ai*, *e*, *ē*, and also after *a* (when it is the affix of the genitive) before the emphatic particle *ē*. Sūtra 55 embodies the rule that the back glide *v* should be employed after *u*, *ū*, *o*, *ō*, *au*, thus Sūtra also alludes to the alternative use of *ṛ* or *v* through the phrase *bahulate yatva vatvadol*, which has been interpreted as contemplating cases like *ā-v-ūr* (that land), which are not expressly mentioned in this Śabdamanīdarpaṇa Sūtra. Sūtra 56 prescribes that no sounds should be inserted after final vowels of particles denoting emphasis, suspicion or questions and after *plutas*. Sūtra 57 also prescribes *prakṛti bhāva* after final vowels of words expressing approval, reproach, consent, lamentation.

Karnāṭaka Śabdānuśāsaṇa deals with the topic in a number of Sūtras. Sūtra 35 (Yak *sware swarasya*) states in general terms that *ṛ* is inserted between two vowels, the *prayoga* making it clear that *ṛ* appears after *ā*, *i*, *ī*, *e*, *ē*, *ai*. Sūtra 37 says that *v* crops up after *au*, *u* and *ū*. Sūtra 38 which treats about the cropping up of *v* after *ā* (the demonstrative when followed by the definitely back vowels *u*, *ū*, *o*, *ō* (as in *ā-v-ūr* 'that country,' *ā-v-ōle* 'that leaf' etc.) is a special rule found only in Śabdānuśāsaṇa, dealing with exceptions to the general Sūtra prescribing the front *ṛ* after *ā* (Sūtra 35). Sūtra 39 observes that *v* appears (generally speaking) after *o* and *ō*. Sūtra 43 also embodies a special rule (not given in the earlier grammars) that *prakṛti bhāva* is maintained in cases where the demonstrative *ā* is followed by words with initial *a*, *ā*, *ai*, or *au*. *Prakṛti bhāva* is also prescribed by Sūtras 44, 45, 46, 49, 50, 51 and 52, these are all contexts where a certain degree of pause which prevents the glide from cropping up with sufficient distinctness to be recognized is involved.

3 The rules contained in the chief grammars may all therefore be summed up thus :

1. After front vowels : -y
- 2 (a) After the demonstrative : -v (in repetitive contexts), (b) after the lengthened demonstrative i -v or v
- 3 After -a y
- 4 After -ā when followed by front vowels -y
5. After -ā when followed by rounded back vowels -v
- 6 After ā when followed by a, ā, ai, au · Prakṛti bhāva
- 7 After the rounded back vowels o, ō, u, ū -v

Rule (1) is dealt with in Bhb 22, Śmd 53, and Śś 35. The grammars agree completely on the point that generally after front vowels, the front glides would appear whatever the character (front or back) of the succeeding vowel may be. This rule is thus in agreement with the general Tamil rule on this point.

Rule (2) is an exception to Rule (1) in the case of the glide appearing after the front vowel : when it occurs as a demonstrative. Bhb does not deal with it. Śmd draws our attention to it in the *vr̥tti* to Sūtra 53 : i, *embak-karangaṇuṇkaris tōru-v-alliyum naduve vatwam*, as in i-v-*vu*, i-v-*idu* or even i-v-*idu*. While Śmd thus prescribes v after i (i) only when it occurs as a repeated demonstrative, the commentator of Śś gives i-v-*ūru* (this land) and i-v-*okkal* (this occupation) as being alternatives of i-v-*ūru* and i-v-*okkal* where y appears according to the general rule guiding the character of the glide after front vowels (see the *pratyudhāharana* in the *prayoga* to Śś 38). The appearance of v (apparently obligatory in repetitive contexts as mentioned by the *vr̥tti* to Śmd 55 and optional in other cases as referred to by the commentator of Śś) may be compared to the Tamil rule (Tol. E.L., 208, 239) prescribing v (geminated) after the *śuppleṭtu* or demonstratives : and a.

Rule (3) regarding the glide y after short a occurs in three contexts

(a) After the Kannaḍa genitive affix a when followed by the emphatic particle ē (as in *atana-y-ē* 'of him indeed') Bhb 23 and Śmd 53 refer to this.

(b) After -a of Kannaḍa (or Sanskrit) themes, when followed by the causative -*isu* (as in *mēḷa-y-*isu**, etc.) This is referred to expressly only by Śmd. 54.

(c) After imitative words with final -a (as in *paḷa paḷa y-*endu**, etc.).

Śmd. 54 and Śś 52 define and illustrate this also.

Rule (4) regarding *ɣ* after long *a* has to be understood as generally referring to contexts where *ā* is followed by front vowels; for, Rules 5 and 6 contemplate cases where *ā* may be followed by back vowels. This general rule (4) is embodied in Bhb 22, Śmd 53, and illustrated in the prayoga to Śś 35. This rule may be compared to cases like *i-ɣ-iḍaṭ* sanctioned by Tamil grammatical commentators from a fairly early period.

Rule (5) is expressly prescribed only by Śś in Sūtra 40. Śmd probably contemplates similar cases of variation when in Sūtra 55 it alludes to *bahulate yatwa vatvodaḥ* "alteration and arbitrariness in the use of *y* and *v*". Phonetically, a back glide -*v*- is irresistible between definitely back vowels on either side, and Śś has been compelled to recognise it expressly in a special Sūtra.

Rule (6) is also given only by Śś. Apparently here the glide has been so inconspicuous as to escape recognition. Phonetically, the transition from *ā* to *a*, *ā* is so easy that the link sound is extremely faint and weak. In the modern colloquial, however, I have heard both *ɣ* and *v* indifferently brought out by Kannaḍa speakers when they utter collocations like *ā- arasanu* and some of the modern grammars prescribe the use of *ɣ* optionally beside the *prakṛti bhāva* (or absence of glide) given by Śś.

Rule (7) is given in Bhb 24, Śmd 55 and Śś 37 and 39.

The rules regarding *prakṛti bhāva* are given elaborately by the Kannaḍa grammars particularly by Śmd and Śś. Bhb treats about interjectional particles in 25, about words expressing doubt and emphasis in 26 and about words with final *pluta* vowels in 27. Śmd covers all this in 56, and further refers to approvals, reproaches, surprise, lamentation in 57, to contexts involving words like *poṛa*, *poṣa*, *paḷa* in 58, and to optional insertion of the *āgama* sound after vowels at the end of half ślokas, after quotations and imitative expressions, after *kare* and before -*al*, etc., in 61. Śś prescribes *prakṛti bhāva* after *nṛpāta*s in 44 (a comprehensively illustrated Sūtra) treats in 46 about *poṣa*, *poṛa*, etc., deals with optional *prakṛti bhāva* in *kare-al* in 48, with pauses at the end of ślokas in 50, with quotations in 51, with *anukarana* words (having final -*a*) in 52. In addition to these, Śś has also a special Sūtra 43 in which *prakṛti bhāva* is prescribed in contexts where the demonstrative *ā* is followed by words with initial *a*, *ā*, *ai*, *au*.

For purposes of explanation, one may group the contexts for which *prakṛti bhāva* is prescribed, under the following headings

(a) Cases in which a certain degree of pause is necessarily involved after the enunciation of the final vowel concerned. To this group would belong

the *nṛpātas*, quotations, words with final *pluta* vowels, imitative expressions, finals of half *ślokas*, etc. The principle underlying the absence of a conspicuously heard glide after the final vowels of such words (when meeting vowels of succeeding words) is a purely phonetic one — the pause prevents distinct link-sounds from being evolved.

Definite rules of this kind regarding *prakṛti bhāva* are not laid down in Tamil grammars but in actuality the glides cropping up in contexts involving similar pauses in Tamil are (generally speaking) too faint to be heard. In this connection, one has to remember that the earliest Tamil grammar, *Tolkāppiyam*, impliedly permits *prakṛti bhāva* in general terms through the use of the term *varaṇiyār* in the *Sūtra* concerning *uḍambaḍu-mey*, already discussed above.

(b) In cases where the demonstrative *ā* is followed by words with initial *a*, *ā* *ai*, *au*, the principle underlying the absence of a link-sound is also phonetic. The contiguous vowels in question are so alike that the transition from the one to the other could be effected without the help of a prominently evolved glide. As I have pointed out above, a glide (the character of which may be front or back) does crop up with varying degrees of distinctness in the modern Kannaḍa enunciation of a phrase like *ā arasu* (that king).

(c) All the Kannaḍa grammars point out that when *poṣa*, *poṛa*, *paḷa*, *eḷa*, *oḷa* meet the initial vowels of succeeding words, *prakṛti bhāva* should be maintained. The illustrations cited in the grammars show only *ā-* or *o-* as the succeeding vowels. It is probable that the same phonetic factor that acted as a bar to the production of a conspicuous *āgama* glide in (b) above, operated here too. The matter, however, requires further investigation.

TELUGU

Owing to the unique features characterizing the evolution of Telugu, noteworthy variations occur in the Telugu use of the inter-vocal glides *y* and *v*.

1 In inflexions, the contexts in which the glides would appear to have become much less numerous in Telugu than in Tamil, Mal or Kann on account of reasons of linguistic evolution, cases of such glides are the following

āme-y-andu (at her, in her)

talli-y-andu (at the mother, in the mother)

guru-v-unu Acc. of *guru* (*vu*)

The grammarians, however, recognize only the front γ (occurring in *āme- γ -andū*, etc.) as a glide, though really -v- in *guru-v-un*, etc. is of glide origin it had already been felt as a part of the word-base, cf. *Cint. Ajanta Sūtra* 41).

The back glide ν was not therefore recognized as occurring in Telugu inflexions.

2 In conjugations, the only context in which inter-vocal glides at all appeared in literary Telugu showed γ after the front -i of past participles.

cēṣi- γ -unḍēnu

ceppa-baḍi- γ -unḍalēdu

Even this context is really one of sentence-sandhi

3 In "syntactical" contexts, γ appears in illustrations like the following in the literary dialect, *sita- γ -u biḍḍa- γ -un* (Sita and child), *talli- γ -ē* (mother indeed), etc.

4 As for sentence-sandhi, there is a remarkable cleavage between the literary dialect and the colloquial speech of Telugu

In the literary dialect, - γ - became standardized as the inter-vocal glide, except in one set of cases covered by the *Atharvana kārīkāvaḥi* (Sandhi, 10) *tatroti-vurbhavernnityam*

In the colloquial, on the other hand, both γ and ν appear as inter-vocal glides in sentence-sandhi in numerous positions. There is also yet another peculiarity which we note in the colloquial: the front or back character of most cases of inter-vocal glides depends upon the nature of the second vowel involved in the junction, instead of on the first vowel as in Tamil (and, generally speaking, in Kannaḍa). I shall discuss this last mentioned feature of colloquial Telugu later on in the course of this essay.

Why has literary Telugu standardized - γ - as the glide in intervocal contexts?

I In inflexions, conjugations and syntactical contexts, the only glide that was recognized as such was γ (see supra) the - ν - appearing in *pū-v-* having been already treated as being part of the noun-base.

II. The use of the consonantal druta η , together with the tolerance of a large number of cases of elision of vowels (either absolutely or optionally) reduced the number of contexts in which otherwise - ν - might have been used.

Hence the front *y* which has always been frequent (in connection with front vowels) probably usurped (in literary Tel) the place of *v* even in the few cases (like *talā-y-okkaṭi*) where we might have expected *-v-*. The rigidity with which the rule relating to the use of the *druta* *n* has been prescribed for the literary dialect has acted as a check on the cropping up of many inter-vocal contexts where back vowels could meet together and give rise to the back glide *v*. On the other hand, the colloquial has dropped this *druta* *n* in many categories and hence the number of contexts where back glides would arise has always been greater in the popular dialect.

LITERARY TELUGU

Āndhra-śabda cintāmaṇi (the earliest grammar of Telugu, written in the form of Sanskrit Sūtras) prescribes⁷ the use of *y* between vowels when these meet each other in sentences.

ya-śrutim āryā laghu yam
pravadaṁ prānataḥ param prānam

"Great men say that the *y-śruti* appearing between vowels is the light variety of the sound *y*" Two things are clear from this sūtra, (1) the glide character of the sound is clearly noted, (2) the possible occurrence of a back glide like *v* is not contemplated.

Illustrations like the following show that in the literary dialect it is *y* alone that is prescribed as the link sound whatever the character of the vowels meeting together may be.

talā-y-okkaṭi (one each).
mā-y-ēlika (our king)
rāka-y-upḍenu (beside *rāka-undenu* with elision of *-a*)
mā-y-ūru (our country)
pupṇa-y-illu (house where one was born)
doḍḍa-y-amma (elder mother)

COLLOQUIAL TELUGU

Both *y* and *v* appear inter-vocally within breath-groups wherever there is no elision. Between breath-groups the glides do not appear, as pauses intervene. In printed texts of colloquial passages, these glides are sometimes not represented though they are prominently heard in actual utterance. It is true that the degree of conspicuousness with which the glides are articulated

⁷ Atharvana-kirikāvali, Sandhi, 28—*pranātpṛāno-laghuṛyasyāt*

may vary with different speakers and with different contexts ; but there is little doubt,—I have tested it myself in several instances,—that when dissimilar vowels meet each other without being interrupted by pauses, the so-called *prakṛta bhāva* is generally not possible, but that on the other hand a glide does crop up

The character of this glide in sentence-sandhi in the colloquial so far as I can see, is mainly⁸ conditioned by that of the second vowel ; in other words, it is the on-glide of the second vowel that assumes dominance even in inter-vocal contexts. When both the vowels involved are similar in character (i.e. back or front) then of course the glides are back *v* or front *ɤ* according to the character of the vowels, but when dissimilar vowels meet together, the on-glide of the latter often assumes prominence and becomes the inter-vocal glide in the Telugu colloquial.

mā-v-ū||ō (in our village)

mī-v-ū||ō (in your village)

nēn-i-v-ūru vaccina tarōḍa (after I came to this village).

tālī-v-unna (where mother is).

tōḷalō-ɤ-avarō unnaru (there is somebody in the garden)

inkā-ɤ-ēmi ceptāvu ? (what dost thou say further ?) *ink-ēmi* is also heard.

The above colloquial instances will have to be changed thus in the literary dialect

mā-ɤ-ūrlō (-ɤ-)

mī-ɤ-ūrlō (note the use of *ɤ*).

nēn-i-ɤ-ūru (note the use of *ɤ*)

tālī-ɤ-unna (note the use of *ɤ*).

tōḷalō-n-avarō (note the druta *n* after *lō*, hence no inter-vocal context necessitating a glide crops up)

ink-ēmi or *inka-n-ēmi* (optionally there may be the elision of the first vowel or the preservation of *a* followed by the use of druta *n* ; hence there is no inter-vocal context)

The differences between the literary dialect and the colloquial in this respect may therefore be stated thus (a) *ɤ* as an inter-vocal glide has become standardized in the literary dialect

⁸ Except when a front vowel is followed by *a* or *ā* as the initial of the following word (in the breath group) in which case -*ɤ*- is heard, as in *āme-ɤ-āḡṇa*, *cēsi-ɤ-appuḍu*, etc

(b) The absence in the colloquial of the *druta* *n* which in the literary dialect combines with the following vowel in *druta sandhi* has led to the cropping up of new inter-vocal contexts in the popular speech

(c) The on-glides are so conspicuous in the colloquial as to dominate the character of the glide in inter-vocal positions

I give below a number of instances illustrating the character of the inter-vocal glides in the colloquial appearing between dissimilar vowels

(i) Front vowels meeting rounded back ones

vāṭi gundlu talatsrukunṭē-v-ollu mandī pōtonḍi (My body is blazing with pain on thinking of his so-called virtues)

mgliṣu tsaduvu tsūsi-v-udyōgam cēsi (having become acquainted with the study of English and performed the duties of an office)

alluḍi-v-uttaram vaccinḍi (the son-in-law's letter came)

We find here *v* as the inter-vocal glide, when the second vowel is definitely back in character, it is the on-glide of back vowel that assumes dominance. It is quite possible that in some of these instances a very slight pause intervening after the first vowel contributes in some measure to the strength and dominance of the on-glide of the second vowel

(ii) Front vowels + *a, ā* —In such contexts the colloquial shows *ɣ*. Thus *ɣ* may sometimes be too faint to receive recognition, in such cases the writing shows only a state of *prakṛti bhāva*

āme-ɣ-āṭṭā (her order) beside *āme-āṭṭā*

dukham poṅgi vacci-ɣ-āmeni pilustādu (overborne by sorrow, he calls her)

talli-ɣ-akkaḍa pōyē (mother went that side)

It may be noted here that on-glides are not found associated with initial *a, ā* of south Dravidian words so conspicuously as with initial *u, ū, o, ḍ*. This probably accounts for *ɣ* in the above instances of Telugu colloquial.

(iii) Back vowels meeting front ones. Here again, we find the front *ɣ* (on-glide of the second vowel) asserting itself as the inter-vocal link sound

vār-antā-y- ūā ceptārā ? (Do they all say so ?)

ovūḷḷō-y-iddaru rākaḷundēvāru (there were two giants in a country)

māvūḷḷa-y-inḷō (in the house of my people)

(iv) Back vowels + *a*-, *ā*-. Here, no conspicuous glide crops up inter-vocally

vaibhavaṅgā-āyandi (it ended prosperously)

vār-antā-appuḍu vastārā (will they all come then ?).

The *prakṛti bhāva* here is due to the absence of conspicuous on-glides before *a*-, *ā*- (vide my remarks above)

(v) In the following instances, I note the on-glide of the initial vowels of words so prominently asserting themselves as to be embodied in pronunciation after the final consonant -*m* of the preceding words

(*ṛ*)*ēm v-undā ?* (what is it ?)

adimātram ṛ-enduku ? (why that alone ?)

mī gummam ṛ-ekki (having crossed your threshold)

sambandham v-undā ? (is there relationship ?)

In the literary dialect, this would not be permitted

(vi) The following are instances where on-glides of the initial vowels of words appear after the final enunciatives of preceding words. In the literary dialect, where these enunciatives are always elided before vowels in *Sandhi*, the on-glides of the vowels of the words that follow are not allowed to crop up and disturb this rule. In the colloquial, on the other hand, we often hear

vāḍu ṛ-inḷā rā-lēdu (he has not come yet) beside *vāḍ-inḷā rā-lēdu*

Pantulu gāru v-ūḷḷō -v-unnappuḍu (when the brahmin gentleman was in the village), beside *pantulu gār-ūḷḷō*

Sambhandānki v-oppukonḷānu (I agree to this relationship)

In these instances, elision of -*u*-, -*i*- and the disappearance of the on-glide may also alternatively happen in very rapid utterance

TUḶU

Inter-vocal glides *y* and *v* occur in Tuḷu, wherever there is no elision of the vowels concerned

When both the vowels are of the same character, *y* in the case of the front vowels and *v* in the case of the back ones crop up with regularity

kuri-y-ē (O sheep ').

guru-v-ē (O priest ')

kēnu-y-eræ (for hearing)

ter-y-unḍu (is known), a folk-speech form corresponding to the Brahmin form *ternu*

būri-y-e (I fell)

niti-y-ā ? (is it justice ?).

i-y-ē (thou indeed ')

mara-v-unḍu (there are trees)

mara-v-oḷay (inside the tree)

magæ-y-itnu (there was a son)

taḍæ-y-itri (there was no obstacle)

When the vowels are different in quality, then the character of the glide might depend upon the nature of that vowel which carries greater accent

ēné-y-ūru-buḍutu (I indeed having left the country)

magæ-v-ōl-itnu ? (where is the son ?)

In cases like the following, I have heard both *y* and *v*

kai-y-oppu, *kai-v-oppu* (signature)

i-y-ūru, *i-v-ūru* (this country)

KŌI

The link sounds *-y-* and *-v-* appear to occur inter-vocally in certain limited contexts in this Dravidian dialect of central India. In connected passages

given by Winfield in his grammar, and in the printed texts published by the Bible Society, no glides are shown between words even within breath-groups. Inter-vocalic hiatus is said to be quite common in Kûi. Nevertheless the existence of inter-vocalic glide sounds in contexts other than in sentence-*sandhi* has been recorded by Winfield and Friend-Pereira.

Both Winfield (*Gr* p 2) and Friend-Pereira (*Gr* p. 2) observe that, while hiatus may be allowed between two contiguous vowels as in *la'a* (maiden), *mîu* (reed), *vêo* (behind), *priû* (insect, worm), a developed glide *v* may appear in words like *lâ-v-enju* (young man), *la-v-a* (maiden). Winfield says that *-j-* in *pû-j-u* (flower) may also be of glide origin. Friend-Pereira (*Gr* p 2) points out that *v* as a glide may optionally appear in words like *i-y-a* (mother), *vâ-y-i* (coming), *gi-y-a* (having done). Schulze, in his grammar of Kûvi which is only a dialect of Kûi, gives forms like *tlâ-y-u* (head), *kri-y-u* (ear), which one may compare with northern Kûi *tlâu* and *kriû*. I think that the *y-* in the Kûvi words here is a developed front glide.

I shall therefore classify the Kûi sounds of glide origin thus :

Front *y* *i-y-a* (mother)

vâ-y-i present participle of *vâ* (to come)

gi-y-a, *gi* (to do)

(Kûvi) *tlâ-y-u* (head)

(Kûvi) *kri-y-u* (ear)

(b) *-j-* developed *y* *pû-j-u* (cf. south Dr. *pû* 'flower').

ka-j-u cf. south Dr. *ka* (hand)

(c) *v* *la-v-a* (maiden)

la-v-enju (young man)

uu-v-ê (you also, you indeed), *-ê* here is an emphatic particle which appears in Tam., Tel. and Tulu.

(d) Another case of *v* optionally appearing (Winfield *Gr* p 43) in words like *i-v-anju* (this man), *i-v-ari* (this woman or thing), *i-v-aru* (beside *ianju* (this man), *iri*, *iaru*, etc., respectively) may be compared to the *v* that appears after the *šutṭeṭuttu* or demonstratives of Tamil (Cf. *Tolkāppiyam Eṭuttadigāram*, *Sūtras* 208 and 239 and *Nannūl Sūtra* 163) and to a cognate *v* represented in Kannada forms like *i-v-ūru* (this land) and in Mal. *i-v-udam*, etc.

COMPARATIVE TABLE ILLUSTRATING THE OCCURRENCE OF INTERVAL GLIDES IN SENTENCE SANDHI

	Tamil	Old Mal	New Mal	Kann.	Lit. Tel.	Coll. Tel.	Tulu
Front vowels+front vowels (General)	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-
I) The demonstrative i+ front vowels	-v-	-vv-or -v-	only rare in forms like <i>ivide</i> (here) -but -Y- in <i>i-Y-i-da</i> , etc	-Y-	-Y-	-Y-or <i>Prakṛti bhāṣa</i>	-Y-or rarely -Y-
(ii) Lengthened demonstrative i+front vowels	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-or-Y	-Y-	-Y-	-Y-or rarely -Y-
II Front vowels+back u, >-(General rule)	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-or rarely -Y-
(i) Demonstrative i+back i u, o	-v-	-v-or-vv-	-vv- only retained in old combinations like <i>i-vv-u-yu</i> etc.	-v-or-vv	-Y-	-Y-or <i>Prakṛti bhāṣa</i>	-Y-or rarely -Y-
(ii) Lengthened demonstrative i+a	-Y-	-Y-	-Y-or <i>Prakṛti bhāṣa</i>	-Y-	-Y-	-Y-or <i>Prakṛti bhāṣa</i>	-Y-or rarely -Y-
(iii) Lengthened demonstrative i+back u, o	-Y-	-Y-	<i>Prakṛti bhāṣa</i>	-Y-or-Y	-Y-	-Y-	-Y-or rarely -Y-
III Back vowels o, u+ front vowels.	-Y-	-Y-	-Y- beside older -Y-	-Y-	contexts only rare	-Y-	-Y-or rarely -Y-

(Contd.)

(i) Demonstrative a+front vowel	-v-	-vv-or -v-	-v retained in old compounds like <i>aride</i> (there)	-v-	-v-	-v-
(ii) Lengthened demonstrative a+front vowels	-v-	-v-	-v-	-v-	-v-	-v-
(iii) Other cases of -a+front vowels	-v-	-v-	-v- beside rare older -v- in some old compounds	-v-	-v-	-v-or-v-
IV Back vowels+back vowels	-v-	-v-	-v- in some n e v cases, beside older -v-	-v-	-v-	-v-
(i) Demonstrative a+back vowels a, u, o,	-vv-	-vv-or -v-	-v- in a-v-dj (be) beside poetic -vv-	-v-	-v-	-v-
(ii) Lengthened demonstrative a+back rounded vowels.	-v-	-v-	Prakṛti bhāṣa or-v-	-v-	-v-	-v-
(iii) Lengthened demonstrative a+back vowels	Prakṛti bhāṣa or-v-	Prakṛti bhāṣa	Prakṛti bhāṣa or-v- (rare)	Prakṛti bhāṣa or-v as in d-v-d	Prakṛti bhāṣa	Prakṛti bhāṣa or v
(iv) Other cases of -a+a	-v-	-v-	-v- beside older -v-	Prakṛti bhāṣa as in pava sdi, etc.	Prakṛti bhāṣa	Prakṛti bhāṣa
(v) Other cases of -a+back u, o	-v-	-v-	rare -v- beside -v-	-v-	-v-	-v-

II

ON-GLIDES

When words which in initial position have the front vowels *i, ĩ, e, ě*, or the rounded back vowels *u, ũ, o, ô*, are uttered by south Dravidian speakers, a front on-glide *ɾ* (before initially occurring front vowels) and a back on-glide *v* (before initial back vowels) are incorporated after pauses, as a result of the anticipatory movements of the organs of sound-production. The degree of consonantal friction involved in the articulation of these on-glides differs with the dialects and sometimes with localities and even with individuals. So constantly accustomed is the South Dravidian to the association of these on-glides with initial vowels of words after pauses, that English words like *oration, only, energy, elbow, Englishman* sometimes are evaluated by the Dravidian speaker respectively as *voreusan, vanɿ, yenerɿ, yalbô, yingɿsman* where we find, besides actual mispronunciation of consonants and vowels, the unique incorporation of front on-glides before front initial vowels and back on-glides before back initial vowels.

I may observe here that the on-glide before initial *a* (= IPAA) or initial *â* (= IPA *aː*) of Dravidian words is ordinarily too faint to be heard, unless indeed the short sound takes on (as it sometimes does) a front tonality in which case *ɾ* appears before it or the long sound *â* assumes a more back tonality in which case *v* may appear before it.

An examination of the process of the production of these on-glides shows that in the case of the front glide *ɾ* the tongue makes an anticipatory movement towards the consonantal *ɾ*-position before the positions for the front vowels are assumed and that in the production of *v* the lips move towards each other before the positions for *u, ũ, o, ô*, are assumed.

It will be noted that these movements of the mouth-organs cannot produce audible glides unless they are exaggerated beyond the limit necessary for the production of the vowels themselves. The greater the exaggeration involved, the greater the degree of consonantal friction, we shall see below that in Gôṇḍi (a Dravidian speech of central India) the consonantal friction is apparently so great that Sir R. Trench has embodied the sounds *v* and *ɾ* as full consonants in a number of Gôṇḍi words.

These on-glides usually become active only after pauses and as in the colloquial pauses intervene between breath-groups (which coincide in Dravidian with meaning-groups) the on-glides are heard before initial vowels (of words) whenever they occur at the commencement of breath-groups. Ex-

ceptionally, however, in certain instances occurring in local varieties of the colloquials of the southern speeches, the front glide *ɾ* is found constantly associated with words having initial vowels, and in such cases, this *ɾ* occurs sometimes within breath-groups also. I have given illustrations of this below in connection with the different speeches. A similar association of the back consonant *v*- (< *v*-) with back initial vowels of words is found in the colloquial varieties of Telugu and Kannaḍa though not to the same extent in Tamil and Malayālam.

As I have already pointed out above, it is perhaps this semi-permanent incorporation of sounds of on-glide origin that partly accounts for the displacement of older *-v-* by *-ɾ-* in some instances in inter-vocal contexts of sentence-sandhi in the more modern stages of Malayālam (see p. 44 above) and for the uniform use, in inter-vocal contexts of colloquial Tel (see p. 53 above), of the on-glides of the second vowels in some instances instead of the off-glides of the first vowels.

In this connection I may also note that the older grammars of the literary speeches except *Āndhra-Śabda Cintāmaṇi* do not anywhere grant recognition in these on-glides. It has been said that *Sūtras* 9 (*Samyāna*), 26 (*Sandhi*) of *Śabdacintāmaṇi* may be interpreted as containing an implied reference to *ɾ* in words like colloquial *veppudu* (when?), *ɾēmu* (what), etc. The grammar however concedes no separate individuality to the sound as it says in *Sūtra* 26 that for the purposes of *Sandhi* the *ɾ* should be disregarded and the words concerned should be treated as having initial vowels only. Obviously, this grammar (while recognizing the existence of *ɾ* in *grāmya* Telugu) has correctly regarded the sound as a pure glide which need not (and according to literary standards should not) affect *Sandhi*.

TAMIL

The literary dialect does not recognize on-glides at all. In the colloquial, *ɾ* and *v* are often heard respectively before front vowels and rounded back vowels. Among the illiterate masses, the on-glides are commonly used. Even educated people bring out these on-glides without being conscious of the fact. A friend of mine (a native of Trichinopoly) when asked to utter the word *el* (rat) evaluated it as *Ye* and refused to believe that there was an initial *Y* in his articulation till I pointed out to him the position assumed by his mouth organs with the help of a mirror. Prof. Mark Hunter (who was my teacher in Madras about two decades ago) used to complain that even eminent England-returned Tamilians are sometimes unable to distinguish in actual utterance English occasional and vocational. I have seen words like *enna* (what), *eruma* (buffalo) represented as *yenna*, *yeruma* (with ini-

tial *y*) in letters written by Tamilians with but a smattering of education. Westerners (Pope, Vinson) who have studied Tamil have noted the presence of these on-glides in Tamil. It has to be observed that not all people bring out these on-glides with the same degree of consonantal friction. Possibly the degree of conspicuousness varies with localities and communities.

The on-glides appearing before the half closed *e*, *ê*, *o*, *ô* are perhaps accompanied by greater consonantal friction than those cropping up before the fully closed *i*, *î*, *u*, *û*. This matter, however, requires to be experimentally verified in different localities of the Tamil Country.

I have already stated that these on-glides need not always appear even in the pronunciation of the same speaker. I asked a Trichinopoly Tamilian to utter the following sentence with differing emphasis

(1) *yenge* (ɣ) *irukk-anda-v-âdu* ?—Deliberate and slow utterance, with no particular emphasis,—the on-glide *ɣ* conspicuously crops up before *e*- of *enge* (where) and somewhat less prominently before *i*- of *irukku* (exists), the inter-vocal back glide between *anda* and *âdu* is very faint

(2) *ɣ-eng-irukk-and-âdu* ? or *and-âdu ɣ-eng-irukku* ? The emphasis is on *enge* (where?) and here the on-glide before *e*- of *enge* is very prominent in both these versions. Note how in the alternative version the prominent on-glide prevents the enunciate -*u* of the previous word *âdu* from being elided in the colloquial. In literary *sandhi*, the enunciate appearing before a vowel should always be elided.

(3) *and-âd-enge-irukku* ? Here the emphasis is on *âd*-(goat) and then no on-glides are heard before *eng* (*e*) or *irukku*.

On-glides are not recognized by the grammars or in literary usage, but I have been able to find the use of an on-glide *ɣ*- before *ellâm* in an old inscription.

Tiruppurambayam stone Inscription of Râjarâja (Sendamâl, Vol XXV, No 10, p 341) *elivalarûlîyil ɣ-ellâyândum*. Note the on-glide before *ellâ*, appearing after final -*l* of the preceding word. According to literary rules the introduction of this *ɣ* is not permissible.

MALAYALAM

In this speech, *y* as an on-glide (before *i*, *î*, *e*, *ê*) appears today to be more conspicuous (particularly among the uneducated masses) than *v* (before *u*, *û*, *o*, *ô*). Indeed, the back on-glide is rarely heard in the Cochin State be-

fore the initial back vowels of words, if it crops up at all, it is considerably fainter than in Kannaḍa or in Tuḷu enunciation. On the other hand, the front on-glide is fairly common among the masses. The English letter *l* evaluated as *el* when separately uttered as a letter of the initials, is represented in Malayālam writing sometimes as *yal*, the words *inspector*, *education elocution*, *Ellenborough* are represented as *Yinspekṭar*, *Yeḍikēṣan*, *Yalakkūṣan*, *Yallanbaro*. The symbol *ya* is felt sometimes sufficient to bring out the value of (y)*e* probably because the sound *ya* approximates to a loosely uttered *ya* or *ye*.

I have noted this *y* as a permanently embodied sound of on-glide origin in the following Malayālam inscriptions and old records

1. 13th century—Arrur plate—definitely Malayālam (Travancore Archaeological Series, IV, p 86 ff) Line 3 *kōvil-kkal yirikkum* (residing in the temple) where *irikkum* (a future relative participle of *irikk*—to remain) is represented with the on-glide *y*

Line 13 *koḍayum yeṭakkiccū* (lowered the flag also) where *irakkiccū* (the past form of *irakk*—‘to lower’) is inscribed with *y* before its initial vowel

2. 16th century (T A S, III, p 216 ff) *vattu kiruttayam y-eppērpēṭṭadam* (all duties and offices), note the on-glide before *e*—

3. Same 16th century document —*cembōlayi y-eḷud* (having written in a copper plate) Note *y*-before *elud* and after final-*l* of the previous word

4. 17th century—Eranī Inscription (T A. S—III, p 219 ff) line 100 *ceyyum Yeñū* for *eñū*, with *y*-as an on-glide

5. 17th century Letter written in Mal at Cochīn (quoted in Hortus Indicus Malabaricus by van Rede—*y-ivannam* (in this way) at the beginning of a sentence

KANNAḌA

Y and *v* of on-glide origin are common in Kannaḍa colloquial, though the old grammars (Bhāṣābhūṣaṇa, Śabdasmṛti, Śabdamaṇḍarpaṇa) do not give recognition to on-ghides. Kittel tells us—

1. an initial *ṛ* is often written and pronounced as *ri*, as in (y) *ṛ* (rat) (y) *ṛkku* (to fling) (p 1314 Dictionary);

2 initial *e* is often pronounced as *ye* or *ya* and written accordingly in Mss (p 261, Dict.) as in *yakk* for *ekk* (to beat soundly) *yesalu* for *esalu* (petal, leaf), *vanne* for *enne* (oil),

3 initial *ê* is often represented in Mss and pronounced in the "vulgar" dialect as *vê*, as in *vâta* for *êta* (picottah), and not infrequently *ê* is represented as *yê* also (p 287 Dict.),

4 initial *u* and *û* are often written respectively as *vu* and *vû* (p 209 and p 254, Dict.)

5 initial *o* and *ô* are written and pronounced in Mss old prints and vulgar language as *vo* and *va* (for *o*) and as *vô*, *vâ* (for *ô*) as in *vaggariu* for *oggarieu* (to spice, to season) in a 11th century commentary on Amarakôṣa

vây-for *oy*- (to carry off), *vêta* for *ôta* (running)

Kittel also notes (p 261 Dict.) that in north Kannaḍa the on-glide *y* in *yeradu* (two), *yesaḷu* (leaf) is retained in *sandhi* so that forms like *han-yeraḷu* (for "correct" literary *han-n-eradu* "twelve"), *mûru-yesaḷu* for literary *mûr-esal* 'three leaves' occur in the manuscript of a work called *Annu-bhava-śikhāmaṇi*

TELUGU

Y and *v* crop up as on-glides very frequently in the mass colloquial of Telugu before initial vowels of words after pauses, in some cases these on-glides are incorporated in the words in such a way that even within the breath groups they crop up and affect *sandhi*. The degree of conspicuousness with which these on-glides are enunciated varies with the speakers, and the same speaker may sometimes employ them and at other times drop them. I give below a few instances of on-glides appearing within breath group all these instances were noted by me as occurring in the pronunciation of certain Rajahmundry people

nuvuvu yinkā (thou yet), beside *nuv-mkā*, *mīru yikkāḍikk-occi* (after you, having come here)

vāniki yenduku (why to him)

vāḍu vōkkatī paṇi cēsāḍu, beside *vād-okkatī paṇi cēsāḍu* (he did a piece of work)

ṇāpakam vundā (is there recollection?)

yēm vunnāyī (what things are there?), beside *yēm-unndāyī*

pillavāḍu yēḍustāḍu (the boy is crying).

vāḍu vokka nimeṣam (he, for a moment—)

vāḍē vuntāḍu (he indeed remained)

It will be noted that in all these instances the conspicuous presence of the on-glides (front *y* before front vowels and *v* before back vowels) within breath groups has stood in the way of certain *sandhi* changes which might have operated here in certain circumstances according to literary rules

C. P. Brown has pointed out the existence of such on-glides in Telugu colloquial speech, he observes (pages 10, 11, 14, 15, 16 of his *Gr*) that *i* and *ī* are represented in Telugu writing often by *yi* and *yī*, *e* and *ē* by *ye*, *ya* and *yē*, *vā*, *u* and *ū* by *vu* and *vū*, and *o* and *ō* by *vo* and *vō* or *vā*. He says in this connection that in the case of *i* and *ī*, of *u* and *ū* and of *o*, the on-glides are not pronounced though introduced in writing, while in the case of *e*, *ē*, and *ō* (this last mentioned sound represented by *vā*) the on-glides are pronounced also. I do not know if any such difference actually exists in the articulation of these on-glides, so far as I could see, the on-glides are often brought out in the mass colloquial in connection with all vowels alike (when occurring after pauses as initials), though it is probable that the on-glides before the fully closed vowels may not be so distinct as those before the half-closed ones (see below)

The presence of these on-glides is described by the more modern grammarians of Telugu as a "vulgarity in pronunciation". These on-glides do not, and should not, affect *sandhi* according to literary rules. It has, however, been recently pointed out (by Pandit Chinna Sitārāmaswami Śāstri in his *Cintāmaṇi visaya paṇśodhanamu*, p. 170 ff) that the interpretation of two *sūtras* in *Āndhra-śabda cintāmaṇi* (the earliest grammar of Telugu, attributed to Nannayya) would show that even at that early time (11th century) when the grammatical rules underlying the literary dialect were for the first time fixed and permanized, recognition was indirectly accorded to the front on-glide *y* appearing before initial *e* and *ē* of Telugu words like *yeppuḍu* (when), (*y*)*enduku*, (*y*)*elimi*, (*y*)*ēmi*. This grammar postulated in the first portion of *Samjñā Sūtra* 9 that except the initial *y* of words like (*y*) *ēmi*, etc., and the sound *y* appearing (medially) in third personal past tense forms like *pōyen*, etc., all cases of *y* in Telugu are followed by the sound *a* and further points out in *Sandhi Sūtra* 26 that in *druta sandhi* initial *y* should be considered like a vowel (*i* e should be neglected)

The following are the *Sūtras* under reference

Sūtra 9 of *Samjñā—adyah kṛyāsu bhūthārtha dyotinam ādyagam vind sarvah* "All cases of *y* in Telugu are followed by *a*, except *y* in past tense affixes and in initial positions of words."

Sūtra 26 of Sandhi.—*sarvathrāṣṭat-kāryam jñeyam yasya drutaprakṛti-kebhyaḥ* "Y appearing in words after the *druta prakṛtikamulu* is to be treated like a vowel i.e. it should be neglected for purposes of sandhi."

Pandit Chinna Sītārāmaswami Sastrī points out (*op cit* p 172) that the author of *Sabdacintāmaṇi* has dignified the front on-glide *y* with a reference in his grammar probably because the learned people of that time thought *y* (in the colloquial enunciation of *yeppuḍu*, etc.) was sufficiently popular and frequent to deserve special mention while *v* occurring in the colloquial enunciation of (v)iru (country), (v)okka (one), etc., was regarded as vulgarity.

It is significant that the special rule (Sūtra 26) which forbids the treatment of this *y* as a consonant in *druta sandhi*, was very probably due to the recognition of the glide character of the sound with imperfect consonantal friction, though this is not definitely given expression to, as in the case of inter-vocal -y- which is marked off in Sūtra 9 as *laghu y* or *ya-śruti*.

TUḶU

On-glides exist in Tuḷu also. As in other Dravidian speeches, these on-glides need not always crop up with conspicuous distinctness before initial vowels of words after pauses. In Tuḷu mass colloquial both *y* and *v* often crop up not only after pauses but even sometimes within breath groups, thereby disturbing normal sandhi.

ākuḷu (y) enḷḷuḡ-oṇḡ-ēḍu koḷteru (they gave us a goat), beside āḷḷ-enḷḷuḡ . . .

ākuḷu (v) oṇḡi pātera (they said a word), beside ākuḷ-oṇḡi pātera
teritu (y) itnu (was known), beside normal terit-itnu

In the folk-dialect (as different from the Brahmins' dialect) of Tuḷu, *Y*-appears permanently incorporated in *Yānu* (I), *Yenkuḷu* (we), *Yēpa* (when), *voḍupa* (the town of Uḍipi), etc. Manners gives the variants *eḍa*, *yeda*, *vada* (left side), *ōle*, *vōle*, *vāle* (palm leaf).

Both Brigel (the author of a Tuḷu grammar of the folk-dialect) and Manners (the compiler of Tuḷu Dictionaries) have noted the presence of the front glide in connection with initial *e*, *ē*, and of the back glide before *o* and *ō*. Manners also points out that *i* and *ī* are written in manuscripts as *ṛi* and *ṛī* and *u* and *ū* as *vū* and *vū*, while *e* and *ē* appear as *ve* and *vē* and *o* and *ō* as *vo* and *vō*. Apparently, the on-glides before *e*, *ē*, *o*, *ō* have alone struck these European students of Tuḷu as sufficiently prominent to deserve recognition. Manners, in his Dictionary, has transliterated all words with initial

e and *ê* with the glide *ɣ*, and all words with initial *o* and *ô* with the on-glide *v* while he has not introduced any such glides in the transliteration of words with initial *i*, *î*, *u* and *û*, though he is careful enough to point out that in manuscripts these are respectively represented with *ɣi*, *ɣî*, *vu*, *vû*

My observation tells me that (1) the cropping up of the glides is not constant even in all cases of *e*, *ê*, *o*, *ô*, and (*u*) on the other hand glides (though perhaps less distinct) are audible in some instances with initial *i*, *î*, *u*, *û* also The same individual sometimes brings out glides, at other times fails to do so Educated Tuluvas regard such on-glides as "vulgarisms" and when put on their guard, uniformly avoid using them in initial positions of words as on-glides

KODAGU

Cole in his Kodagu grammar transliterates all Kodagu words having initial *e*, *ê*, with the prefix *y* (= *ɣ*) and all words having *o*, *ô*, with the prefix *w* (= *v*) as in *y-eɣud* (to write), *y-emme* (she buffalo), *y-ella* (all), *w-obbu* (one man), *w-ondû* (one thing), etc *y-* and *w-* (= *v*) here are glides, since the cognates of these words in other Dravidian speeches have vowels as initials It is remarkable that Cole does not introduce these glide-sounds in the transliteration of Kodagu words with *i*-, *î*-, *u*-, *û*- (cf my remarks above under Tulu) Inter-vocal *-ɣ* and *-v-* also occur in Kodagu inflexions, conjugations and simple compounds, as given by Cole in his grammar

GONDİ

Sir R Trench draws our attention to the presence of on-glides before Gõndi words with initial *e*, *ê*, *o*, and *ô* On p 5 of his Grammar of Gõndi, Vol I, he says, "It is very doubtful whether initial *o*, or *e* exists in Betul Gõndi There is always a faint *w* (= *v*) sound before the *o*, and generally a half uttered *y* precedes the *e* Thus the Gõndi betrays his affinity to the Mad-rasi butler who pronounces 'eight' 'Yeight' *ôl* (he) in Gõndi would be correctly written *Wôl* (*vôl*) and *êl* (he here) *yêl*" He says that it is often impossible to distinguish between initial *ê* and *yê* and between *ô* and *vô* and therefore he has included in his vocabulary a large number of words under *yê* and *vô*, the cognates of which in the literary dialects of the south show respectively *ê* and *ô* as initials

yênu (elephant) cf Tel *enugu*, Tam. *ânai*

yêr (water) cf Tam. *îr*, *îram* (moisture)

yêt (to take) cf Tam *êtt'îr* (to lift up) coll. Tam. (*ɣ*) *êtt*.

yêfe (crab) cf. Tel *enḍṛika*, Kann. *enḍu*,

reṭi (she goat) cf Tel *ēḍu*, Tuḷu *ēḍu*, Tam. *ēḍu*

vōrūl (a certain man) cf Tam *oru-ttan*

vōr- (to burst) cf Tam *oḍai*

varōl (alone) cf Tam *or-* (one)

Some of these words appear to have the glides permanently embodied in them, as I find the sounds represented in sentences in the Gōṇḍi texts he has given —

ōl varrōl andul (he is alone)

bon-pite avatār yetka (in whose body shall I become incarnate) (p 10)

jab yer kia utt (when she sat down to bathe) (p 15)

It is noteworthy that Sir R Trench, while noting on-glides in connection with *ē* and *ō*, has not referred to similar on-glides before *i*, *ī* and *u*, *ū*, and has not introduced any glides, before words with *i*, *ī*, *u*, *ū*, while transliterating them. The European students of south Dravidian speeches have all laid stress upon the existence of conspicuous on-glides before the half-closed vowels, *e*, *ē*, and *o*, *ō*, but none of them (except probably Kittel in connection with Kannaḍa) have been so definite about on-glides before the fully closed vowels *i*, *ī*, *u* and *ū*. Vinson lays stress upon the on-glides before *e*, *ē*, *o* and *ō* only, Brown says that in Telugu though *i* and *ī* are written as *y*, *yī*, *u* and *ū* as *vu* and *vū*, the sounds *y* and *v* here are not pronounced, Brigel does not mention on-glides before the fully closed vowels in Tuḷu, and Manners also (though pointing out that initial *i*, *ī* are written as *y*, *yī*, and *o*, *ō* as *vo*, *vō*) incorporates the on-glides only in the transliteration of Tuḷu words with the initial vowels of the half-closed variety.

My own observation of the colloquial pronunciation in Tamil, Kannaḍa, Malayālam, Tuḷu and Telugu leads me to think that the on-glides appearing before the fully closed vowels *i*, *ī*, *u*, *ū*, are perhaps not always so distinct as those appearing before the half-closed vowels *e*, *ē*, *o*, *ō*, (wherever and whenever these on-glides may appear), perhaps the difference is due to purely phonetic causes

III

OFF-GLIDES

We have already adverted to the fact that inter-vocal glides appearing in Tamil, old Mal and Kannaḍa are, so to say, off-glides of the first vowel concerned

No off-glides are conspicuously heard in any of the south Dravidian speeches after final vowels of words before pauses. In a number of cases we find (in

some of the south Dravidian speeches) a sound -v followed by the enunciative u incorporated as a part of the base of words which originally had only back vowels as finals

Tamil—There are a number of native words in Tamil like the following with final -v-u, the -v- here may have been of off-glide origin.

naṭa-v-u (honey toddy) beside *naṭ*
pala-v-u (jack fruit tree), *palā*
uva-v-u (full moon), *uvā*
śura-v-u (shark), *śurā*
puṭa-v-u (dove), *puṭā*

The earliest grammar of Tamil, *Tolkāppiyam*, *Sūtra* 135 refers to these instances :—

kuṭiyadan vudi-c-cinai keḍa-v-ugaram
aṭiya varudal ceyyulūṭurittē

"In poetry the final ā of words, when preceded by a short vowel (in the previous syllable) may become shortened to -a- and (the enunciative) -u- inserted after it"

The terms in which this grammar speaks of the change would seem to show that -v- is of glide origin, as according to *Sandhi* rules -v- must appear between -a- and -u

Malayālam There are a number of native instances in Malayālam which show -v- incorporated (along with the enunciative -u) in the base in their nominative forms⁹

pū-v-u (flower)-beside *pū*, Tam. *pū*
mā-v-u (mango tree)-Tam *mā*
plā-v-u (jack fruit)-Tam *palā palavu*
nā-v-u (tongue)
nūlā-v-u (moonlight)-Tam *nūlā, nūlavu*

This glide also appears as a part of the nominative forms of certain adaptations from Sanskrit.

guru-v-u (teacher)
rājā-v-u (king)
ātma-v-u (soul)

⁹ cf the observations in I, 11, *Vyākhyas* to III, 4 and to II, 12.

pitā-v-u (father)
brahmā-v-u (Brahma)
ūṣṇā-v-u (heat)

The forms *rājā-v-u* etc., with long *ā* in the second syllable, have been adapted from the oblique bases of Sanskrit with long-*ā*-

Kannaḍa Kittel (Gr p 44) points out that "a strange peculiarity of modern Kannada which begins to appear already in medieval works is that to nominal bases with final *i*, *ī*, and *e*, an *u* is annexed at option in the nominative singular by means of the letter *y* and that to bases with *u*, *ū*, *ō*, *au* a similar *u* is annexed by means of the letter *v*, both *y* and *v* being merely helps to enunciation. He instances cases like *gūḷi-y-u* (bird) beside older *gūḷi*, *nuḷi-r-u* (word), *pū-v-u* (flower), *puḷi-v-u* (worm)

pū-v-u, *puḷi-v-u*, beside old *pū*, *puḷi*, show the back glide followed by the enunciate. Adaptations from Sanskrit, like *guru-v-u*, *gō-v-u*, also show the glide

Telugu Here also we have instances like *d-v-u* (cow), cf Tam *ḍ*
pū-v-u, *pu-vvu* (flower)
guru-v-u (adaptation from Skt)
gōvu (cow) (")
viṣṇu-v-u (")

Cintāmaṇi refers to these in Ajanta Sūtra 44 *Sarvatrodotor-vurbhavatimuvat*

2 As for front glides incorporated in the nominative forms, I may instance the following —

Mal *tīyu* (fire) beside *tī*
 Mal *kayyu* (hand) beside *kay*
 Kann *gūḷiyu* (bird), *gūḷi* (Kittel Gr p 44)
 Kann *baḷḷiyu* (twiner) beside *baḷḷi*
 Tel adaptations *strīyu* (woman), *haryyu* (Hari) etc

3 The incorporation of glides in the nominative forms of instances like these in Tam, Mal, Kann and Telugu is (I think) due to the constant association of the bases with inter-vocal *v* or *y* (as the case may be) particularly in inflexions and in combinations with the *sanuccaya* and other "syntactic" particles. The glides were then felt as being parts of the bases and incorporated in the nominative forms also.

Khāravēla

SUNITI KUMAR CHATTERJI

After the inscriptions of Asoka, the oldest epigraphical document found in Eastern India is the inscription of *Khāravēla* incised on the upper front of the Hāthigumphā cave at Udayagiri-Khaṇḍagiri near Bhuvaneśwar in Orissa. This inscription is one of the best known documents of ancient India, and one of the most important, from diverse points of view. It has been edited and commented upon by various scholars, and although the exact date of the inscription and the actual meaning of some of the chronological and other expressions in it will probably never be settled satisfactorily, there is no dispute about its age (about the first half of the second century B C) and about its general purport and contents. Roughly, this inscription is an eulogy on a ruler of Kalinga named *Khāravēla*, whose achievements are described year after year up to the thirteenth year of his reign.

The alphabet of the inscription is old Brāhmī, and the language is a kind of old Prakrit which is comparable to the Prakrits of Asoka. This Prakrit of the *Khāravēla* inscription is later than that of Asoka (found in the neighbouring Dhauli inscriptions of the latter king) by about one hundred years, and yet it is not a variant or development of the latter but is a dialect of quite a different type. Asoka's Prakrit at Dhauli is the dialect which was current in his time in north-eastern India, with its *l*-forms and *-ē* nominatives, whereas the Prakrit of the *Khāravēla* inscription resembles very much literary Pali of the Southern Buddhists, and is in all likelihood a speech from the Midland of Aryan India. This divergence of dialect in the same tract is easily explained when we take notice of what is extremely likely—of what in fact we might feel quite certain—namely that the Kalinga Kingdom which included present-day Orissa in ancient times was Dravidian—and Kol-speaking in those days—the Aryan language not having penetrated among the masses and having been confined only to the few colonists and others from Aryavarta. The masses in northern Kalinga—the Orissa of the present-day—undoubtedly spoke, among other non-aryan speeches, an ancient form of Telugu. The conquest of Kalinga by Asoka brought the speech of Kosala and Magadha to the country as the language of the Magadhan ruling classes, of the Magadhan garrison and officialdom, Magadhan *Bhikkhus* and Brahmins, and merchants and others who were doubtless established in the wake of the Maurya conquest, and the Prakrit inscriptions of Asoka were meant in

the first instance for the benefit of these people Asokan inscriptions have been found in the heart of the Dravidian country ; so that it would be too much to assume from the mere presence of the inscriptions that northern Kalinga of 250 B C was Aryan in speech When the power of the Mauryas waned, and a local dynasty was once more ruling in Kalinga, Magadhan influences ceased, and with it the dialect of Magadha ceased to have any place in Kalinga King *Khāravēla* was a Jaina and we have evidence that in the Kushana period, and the earlier, Jainism was quite strong in Mathurā *Khāravēla's* Jain preceptors probably had a hand in composing the inscription, and the dialect they employed would naturally enough be one they were familiar with—the dialect of the Midland, which, according to the view recently advocated by several scholars, is the basis of Pali We may feel perfectly certain that like Asoka's Eastern Prakrit as at Dhauhi, *Khāravēla's* Midland Prakrit was also an exotic speech which died a natural death, as, superimposed from outside, it could not send its roots deep among the people For when Huen Tsang visited Orissa early in the Seventh Century A D he noted that the people of the tract spoke a tongue quite different in its sounds and words from the speech of Aryan India The Aryanisation of Orissa was late—although Prakrit and Sanskrit were used in inscriptions by the local princes . a state of things which is common enough in extra-Aryan India

In the history of Hindu India, right down to a comparatively late period, the presence of a non-Aryan substratum has now been accepted on all hands Right down to the early centuries of the Christian era, considerable tracts of India, now Aryan in speech, were non-Aryan, and their princely houses were equally non-Aryan, although they had adopted the Brahmanical organisation of society The Sanskrit and Prakrit records, the only records we have about them, do not give us the slightest hint about the real state of things. But the recent researches of Sylvain Lévi and Jean Przyluski, by offering a new interpretation of old-Indian geographical and personal onomastics and by investigating the Kol (Austro-asiatic) element in Indo-Aryan, have thrown a flood of light on the hidden social history of ancient India (Some of the papers by Lévi and Przyluski have been translated into English and published from the University of Calcutta by Dr Prabodh Chandra Bagchi in his *Pre-Aryan and Pre-Dravidian in India*, 1929) A striking suggestion of Przyluski is with reference to the Sātākarnis, who have been very much plausibly suggested as being of Austro-asiatic origin, in spite of their Brahminical or Aryan matronymics

An enquiry into the name *Khāravēla* would appear to lead us to some interesting results, and to point out that this king of Kalinga, who initiated a glorious age for his people was, in spite of the long inscription in Aryan Prakrit associated with his name, a Dravidian speaker , at least, his name was

Dravidian This assumption would be quite in keeping with the situation hinted at by the occurrence of diversity in the Aryan speech in the same tract of Kālīṅga within just one hundred years

The name *Khāravēla* has naturally been looked upon as an Aryan word, occurring as it does in an Aryan Prakrit inscription and it has been explained as a Prakrit form of a Sanskrit *Kṣāravēla*, *Khāravēla-sri*, the form occurring at the end of the inscription, has been rendered as *Kṣāravēla-sri* The Sanskrit word *Kṣāra* means 'a pungent, saline, caustic or alkaline substance', it also means 'biting, saline,' and the expression *Kṣāra-samudra* means the salt ocean, while *Vēla* means 'a garden,' 'a grove,' 'a particular high number,' 'the mango tree,' and the derivative *vēla-ja* means bitter and salt and pungent taste 'astringent and salt and pungent' This is a late word in Sanskrit There is, of course, the well-known Sanskrit word *vēla*, meaning 'boundary, coast-line, sea-shore, limit of time, time of the day, opportunity, leisure, meal time, meal, tide, flow, stream, current' In the last sense, the word *vēla* seems to be connected with the Sanskrit root *vēl* = 'shake,' 'surge,' 'roll,' which itself would appear to have Dravidian affinities (cf Tamil *veḷam* = flood) *Khāravēla* from the Sanskrit material in hand, can be explained as meaning (1) 'sharp and bitter,' or (2) sea-shore, shore of the salt sea, and any other reasonable meaning would be difficult But both the above meanings would be rather uncommon, if not impossible, for a personal name

It would appear to be more reasonable to look for the derivation of the name and its meaning not in Sanskrit, but elsewhere and Dravidian offers the most satisfactory material for such an enquiry The presence of Kol peoples in Orissa and Kalinga notwithstanding, it would seem that the Dravidian speakers were the dominant group in those tracts, at least in historical times It was the ancestors of the Telugus, as the local toponymy indicates, who were the predominant power in this part of India The name *Khāravēla* analysed from standpoint of Dravidian gives a reasonable meaning which would be quite appropriate for a puissant king who was a warrior and a conqueror The name would appear to be a compound consisting of two parts, *khāra* and *vēla* The first part we can compare with the common Dravidian word for 'black' which is found in Tamil as *Kār* 'blackness,' *karu* 'black,' Malayalam '*kara*' Kannada *kare* 'black,' *karidu*, a black thing, Telugu *kāru*, *kārri*, *karri*, 'black' It is this Dravidian word which has been adopted into Indo-Aryan, and in the form *Kāla*, *kālaka* > *kālā*, *kālō* has driven out the original Indo-Aryan word *Kṛṣṇa* > *Kāṇha*, in the sense of 'black' from the New Indo-Aryan languages The second part *Vēla* can be compared with another Dravidian word which is found in Tamil as *Vēl* = 'lance, spear' and which is probably the source of the Sanskrit word *Bhalla* = New Indo-

Aryan *Bhālā* and the New Indo-Aryan (Hindi, etc.) *ballam* 'pike, spear, lance' (Platts, however, in his *Hindustani Dictionary* derives *ballam* from a Sanskrit formation *ava* + $\sqrt{\text{lamb}}$, which is doubtful) This word *ballam* is the same as the Telugu *ballemu* = lance, the Telugu word being adopted from Indo-Aryan. It would appear that equivalents of *vēl* are not found in the central and northern Dravidian speeches

Khāravēla would, according to this derivation as proposed, be based on a Dravidian *kār-vēl* = 'he of the black lance' black in the sense of destructive. We can recall one of the names of *Kumāra* in the Tamil country—*Maylērvēlan* or 'the Lancer mounted on the Peacock'. The Dravidian root word *Kār* and *Vēl* in the process of aryanisation unavoidable in writing the name in the Brāhmī alphabet took the final -a, and the aspiration of *Kār* to *Khāra* is no difficulty at all. 'He of the black or terrible spear' is an appropriate personal name or epithet for a king, and *khāra-vēla-srī* then would be a hybrid formation, with the Aryan *śrī* added to the Dravidian compound. Similar *Bahuvrīhi* compounds in names are found in Dravidian (Tamil). An Aryan equivalent of the name would be *Kṛṣṇarṣi* (*Kṛṣṇ* + *rṣi*).

The name *Khāravēla* figures in Sanskrit (as early as the time of *Suśruta*) in another form, as the name of a vegetable. There are the words *Kāravēllaka* and *Kāravalli* meaning a kind of bitter gourd (*Momordica charantia*). In New Indo-Aryan the word features as *Karelā*. This is a well-known plant which has even attracted the attention of Rudyard Kipling. In shape it is tapering, its outline being like the blade of a spear, and the colour is dark green, the skin is rather warty. In this connection, two other Dravidian words both from *Brahui*, can be quoted. *Xaren* = bitter, *Xarrun* = green. The sense of both 'bitter' and 'green' might easily develop from that of 'black'. *Kāravēllaka* can thus be explained as a fruit resembling a black spear, and in the form *Kāravalli* we have to note merely a contamination with *Valli* = creeper, the plant being of the creeper kind. Another name for this *Karēlā* gourd in Sanskrit is *Kāṇḍira*, which word also means (1) one armed with arrows (*Kāṇḍa*), besides signifying two other plants, (2) *Achyranthes aspera* (masculine *kandiras*) and (3) *Rubia Munjista* (feminine *kāṇḍirā*, *kāṇḍīri*). This name for the *Kāṇḍa* = 'arrow' may be compared with the name *Kāravēllaka*, and may have been given to the fruit either from a resemblance with an arrow-blade, or from the warts on the body of the gourd, or from its sharp, bitter taste.

The above derivation of the name *Khāravēla* is at least possible, and it accords better with the main fact of ancient Indian History and culture as it is being slowly revealed to us, viz., the presence of an over-whelmingly important non-Aryan substratum, which forms the basis of Indian (Hindu) culture.

The Development of Dravidian r

Acc. No. 444
Date. 30.

A. F. THYAGARAJU

One of the peculiarities of the Dravidian phonetic system is the existence of the consonant r¹

The nature of this sound has been described variously Caldwell² calls it a semi-vocal and says that "its sound resembles that of the English r (not the Irish or Scotch) after a long vowel, as in the word farm, but it is pronounced farther back in the mouth, and in a still more liquid manner." Elsewhere he refers to it as "a deep liquid r,"³ "the peculiar vocalic r of Tamil"⁴ Pope⁵ refers to it as a cerebral or lingual consonant and to its pronunciation as "something like the Welsh ll" Again he calls it an r sound and says "r (cerebral) Apply the tip of the tongue as far back as you can, to the palate, and pronounce a rough rrr, in which a z sound will mingle w r r r rain In the South, unable to articulate this letter, they use a strong l (w) instead In the North in the same way they use w for r "

It is quite correct to call the sound cerebral or lingual, because the manner and place of articulation is much the same as for other cerebral consonants To produce the r sound, curl the tongue back in such a way that the sides of the tongue touch the sides of the mouth as far back as possible, while the tip of the tongue does not touch the roof of the mouth⁷ As a matter of fact an oval hole is formed between the tip of the tongue and the roof of the mouth, through which the breath passes

1 This sound is represented in Tam. by the symbol r and in Mal by r Old Kanna-
reese has r and a letter very much like this is found in an Old Telugu inscription In
transliterating this sound into English I use the form r because Caldwell, who may be
called the founder of Comparative Dravidian Philology, and Pope, who is an authority on
Tamil, both use it There is no good reason for departing from Caldwell's representation
Some modern scholars use r (reserving r for the hard r for which Caldwell has r (Cla-
rendon and Pope r) Others have l The Government transliteration zh is quite mislead-
ing

2 A Comparative Grammar of the Dravidian or South Indian Family of Languages.
Third Edition (1913) p 144.

3 ibid. p 151

4 ibid p 161

5 A Handbook of the Ordinary Dialect of the Tamil Language, Seventh edition (1911)
Impression of 1926, p 7

6 ibid p 9

7 Pope is, therefore, wrong when he says "apply the tip . . . to the palate"

The interchanges of the sound in the Dravidian languages indicate that it is closely akin to *r* and *d*. It is not correct to class it with the *l* sounds.⁸

We may note that *ṛ* cannot be doubled.

In the Tamil country the sound is articulated correctly only in what may be called the North Tamil division, i.e. Madras, Chingleput, North Arcot, South Arcot, Salem and Coimbatore.⁹ In the Southern Tamil division i.e., Trichinopoly, Tanjore, Pudukotta, Madura, Ramnad and Tinnevely, the sound becomes *l* in pronunciation, and no difference is made between *r* and *l*. This is a curious fact and is hard to explain. In Malayalam, which is the neighbour of Southern Tamil, the distinction is quite clear and easily maintained.¹⁰

Having discussed the nature of the sound we should proceed to study its history and development.

r has been preserved only in Tamil and Malayalam. It was present in Old Kanarese but has been lost in the modern language. Whether it existed in Old Telugu is doubtful, possibly it did, if the reading of the Bezvada inscription is correct. The sound is not found in any of the rude and less cultivated dialects like Kui or Gondi.

8 The question whether the *ṛ* sound is found in other languages must be considered. The remarks of Caldwell and Pope, cited above, may be noted. I believe that the typical American pronunciation of Eng. *r* medially and finally (as in *birth*, *car*) resembles that of Drav. *ṛ*. Further Old English *r* seems to have been pronounced in the same way. Sievers remarks that it was "probably cerebral, that is, was pronounced with the tip of the tongue strongly recurved, as it still is by some speakers of English. Only on this supposition is it phonetically possible to account for the O.E. breaking before *r*" (vide *An Old English Grammar* by Eduard Sievers, translated by A. S. Cook, 3rd edition (1903), section 178 cf. also Sievers' *Phonetik*, 4, p. 108, and Wright's *O.E. Grammar*). If this is correct the American pronunciation is only a survival of the Old English pronunciation.

9 If Caldwell refers to this pronunciation when he says "It is sometimes expressed in English books as *zh* or *rz*, but this is merely a local pronunciation of the letter which is peculiar to the northern districts of the Tamil country," between Tanjore and Pondicherry it is softened into *rz* or *zh*" (*Com. Gr.* p. 144) he is certainly wrong. It is not a local pronunciation, it is the only correct way, and I do not know how else it can be pronounced. I may add here, from personal observation, that to say the sound becomes *y* in Madras, is only a gibe. The vast majority of Madras people articulate it correctly, the *y*-pronunciation is confined to the lowest classes.

10 If, as Grierson believes, Malayalam diverged from Tamil in the 9th century A.D., it is very likely that *ṛ* was popular and extensive in the South at that period. The confusion with *l* must be comparatively modern and I am unable to account for it. I may note in passing, that Malayalam makes much use of *ṛ*.

Usually Tam.-Mal. *r* is represented by *l* in Kanarese, *ḍ* in Telugu and *r* in Tulu. The standard formula for this inter-change is Tam.-Mal. *kōḥi*+Kan. *kōḥi*+Tel. *kōḍi*+Tul. *kōri*=a fowl.

IN TELUGU

Drav. *r* usually becomes *ḍ*. Examples are abundant: *pogaḍu*=to praise Tam. *pugaṛ*.

Sometimes, however, we have *r* e.g. *proddu*+Tam. *poṛuḍu*, Kan. *hottu*=day, morning.¹¹ But we may compare Tel. *-puḍu* in *appuḍu*=then, *ippuḍu*=now, *eppuḍu*=when, cognate with Tam. *appoṛuḍu*, *ippoṛuḍu*, *eppoṛuḍu*; here the development is normal. Another example is Tel. *purugu*+Tam. *puruvu*, Kan. *hulu*=worm.

In some cases *r* has been assimilated and has disappeared. It is open to doubt whether Kanarese influence has not prevailed in such instances: cf. Tel. *kovvu*, Kan. *kobbu*+Tam. *koṛupu*, Tel. *kūnda*+Tam. *kīṇḍa*, Kan. *giḷu*. But note that we have Tel. *krovvu* and *kṛiṇḍa* beside the forms cited. So the development here is probably *koṛupu*>*kroppu*>*krovvu*>*kovvu*, and *kṛiṇḍa*>*krīṇḍa*>*kūnda*. It will be noticed in the cases *proddu*, *krovvu*, *kṛiṇḍa* that the vowel preceding *r* is syncopated. I think that it is the loss of this vowel which converts *r* into *ṛ*. Here I would place also Tam. *muṛuṅgu* (*viṛuṅgu*)=to swallow+Tel. *miṅgu* (also *mṛiṅgu*).

Sometimes *r* which becomes *ḍ* is nasalised. That is how Tel. *paṇḍu*+Tam. *paṛam*=fruit is explained.¹² Tel. *veṇḍi* is interesting. Perhaps we should postulate Dr. **veṛi* which >Tam. Mal. *veḷḷi*, Tul. *boḷḷi*.

Tel. *niḍa*=shade is congate with Tam. *nīṛal* and Kan. *neralu*. The length of the vowel in the Tel. form and the loss of *l* is, I imagine, due to confusion with Skr. *nīḍa*=a nest (from IE **nīzdos*, Eng. nest).

Dr. *r* sometimes becomes *n* and then *ṇ* in Tel. This seems to have happened in Tel. *munugu*+Tam. *muruvu*, Kan. *munugu*, Mal. *munḡgu*=to sink, to drown.

r also becomes *l* especially in modern borrowings from Tamil e.g., *koḷāyi*<*koṛā*=pipe. I think Tel. *pālamu*=time is connected with the root

¹¹ Some scholars derive *proddu*<Skr. *bradhna*s. On the possibility of Skr. *r* becoming *r̥* in Drav. see below, Section on Tamil.

¹² If Tam. *paṛam* is<Skr. *phalam* it must be a very early borrowing, dating to the Primitive Dravidian period.

*poṛ discussed above A common colloquialism in the Godavari district is *āpāṅga*=then, next (cf Tel. *appuḍu*, Tam. *apporudu*)

A few common roots do not seem to have been preserved in Tel. Tam. *arappei*, Kan. *āpe*=ladle requires Tel. **adapa*, Tam. *kaṛuttu*, Kan. *kattu*=the throat Tel. **kaḍutu* (*gaḍutu*), *vārei*, Kan. *bāḷe*=the plantain, Tel. **vāḍa* (*bāḍa*)

IN KANARESE

Old Kanarese preserved the *ṛ* sound This has regularly become *ḷ* in New Kanarese

But *r* often disappears Probably *r*>*y* and was then assimilated *ṛ* is really the one sound most prone to assimilation in Kan. *kaṛudei*+Tel. *gāḍida*+Kan. *katte* With Kan. *būdu*+Tel. *būḍida*=ashes, we may compare Tam. *purudi*, *pūṛi*, *pūṛdi*, Mal. *pūri*=dust Kan. *puḷḷ*=sand must be an older form (with slight change of meaning through semantic variation) from earlier **puri* Kan. *āpe*+Tam. *arappei*, *kattu*+Tam. *karuttu*, *kobbu*+Tam. *koruppu* are further examples

In some instances *r* has >*r* With this change we may compare the Tel. examples, and the normal development in Tulu described below Kan. *neralu* corresponds to Tam. *nīḷal*, Kan. *Kēru* (*gēru*) may be compared with Tel. *jēḍi* or *jīḍi*=cashew nut

In other instances we have *ḍ* for *r* Possibly these are borrowings from Tel. or forms influenced by the Tel. forms We may note Kan. *iḍiga*, beside *iḷiga*=toddy-drawer (Tel. *iḍiga*, Mal. *iṛava*), Kan. *nāḍadu*, beside *nāḷiddu*=the day after to-morrow (cf Tel. *nādu*=day) But Kan. has *nāḷe*=to-morrow

We have referred to the Dr. word for "sink" above The regular consonantal change is found in Kan. *mulugu* Kan. has also *munugu* From the presence of the *n*-forms in Mal. Kan. and Tel. it might be concluded that the *ursprache* had both the *r* and *n* forms, one or both of which were specialised in the various languages

IN TAMIL

ṛ is one of the commonest sounds in Tamil.

There are a few instances where the question may be raised whether Skr. *r* has >*ṛ* There might be some connection between Skr. *gāḍabha* and Tam. *kaṛudei*, but it is not likely

Skr ṭ has >ṛ in ghōṛam <Skr ghōṭa=horse Tam also has gōḍagam (For further examples see Caldwell)

In one root the Tam-Kan-Tel. interchanges of this sound are preserved in Tam. viz kēl=hear This has the following forms Kēpkale=did not hear (also kēḍkale, and I have heard Tinnevely people say kēkle where the consonant has disappeared) cf Mal kēṛvi=hearing, kēlka=hearing, kēṭṭila=I did not hear This is an important root because it summarises, it seems to me, the history of the ṛ sound

In three words original ṛ has become | nā|=a day, mā|=to die (besides mārgu), pitta|e=brass (Mal piṭṭaḷa) cf Kan hutta|e, Old Tel piṭṭaḷi

Original r seems to have become ṛ in Tam anil=squirrel cf Kan alilu, Tel uḍṭa But Tulu has chanil Possibly the mothertongue had both the r and the ṛ forms

Another interesting root is Tel jīḍi=Semecarpus anacardium Kan has kēru (gēru), Tam has chēr The original root might be either *kēṛi or *kēri, probably the latter since in Tel the ḍ might be equal to hard r¹³ In Tel, therefore, the development must have been Dr *kēṛ>geṛ>jēr (palatalisation before ē¹⁴)>jēḍ

Tam does not seem to have preserved an old word for "wolf" If this had survived it would be *tōral, and would correspond to Kan tōla, Tel tōḍēlu¹⁵ Other common roots not found in Tam are *vaṛakku=to shake, tremble, Kan baḷuku, Tel vaḍaku (vanaku), Mal vīrakka, *pōṛa=bald, Kan bōḷa, Tel bōḍi, Tulu bōru Tel gummadi=pumpkin beside Kan Mal kumbāḷa requires Tam kummaṛa

IN TULU

Dr ṛ is represented by r in this language e.g. para+Tam paṛa=old, puri+Tam puṛu=worm, pordu+Tam poṛudu=morning

13 In Telugu there is a great affinity between ḍ and hard r

14 See my article on Palatalisation in the Dravidian Languages, IA August 1932.

15 The etymology of this word is intriguing Could it mean "the animal which follows" or "the stalking animal," from the root "tōḍa" = along with? The initial consonant of this root has been lost in Tamil (Cf Caldwell p 188 where this root is discussed fully Tel. elu for "animal" is possibly preserved in elugu=bear The Mal for "wolf" viz chennāyi=red dog, the Tulu is chenna nayi

Sometimes we have | This is possibly due to Kanarese influence Examples ē|ane=seventh, a|idu=destroyed cf Tam aṛi

In other cases it is assimilated as in Kanarese Examples katte=ass, Tam kaṛudei, nung=to swallow+Tam mṛungu

IN BADAGA

The development in Badaga is analogous to that in Kan Dr ṛ has become l, probably through the | stage eg hlaya=old,¹⁶ Tam paṛaya, iliyane=seventh, Tam ēṛu=seven, hlu=worms, Tam puṛu=worm.

An example of assimilation is found in nung=to swallow+Tam mṛungu

¹⁶ For the loss of vowel Cf Tel kovvu.

Is Telugu Alphabet Quite Phonetic?

P VENKATARAMANAYYA

The Telugu Alphabet is not quite phonetic. A sound should be represented by only one sign and a letter should stand for only one sound. The letter-symbols of the Telugu language are inadequate to represent its existing repertory of sounds.

The sounds that are not represented in the Telugu alphabet but which exist in colloquial Telugu are ə , ɜ , æ and $\text{æ}:$ in vowels and ŋ , ɸ and f in consonants.

ə .—"The letter 'a' is pronounced in South India like the 'u' of 'but' when accented and like the shortened form of the 'e' in 'hen' when unaccented" (P T Srinivasa Iyengar, p 47, Indian Antiquary, 1913). This sound is called the neutral or the obscure vowel. It is produced when the tongue assumes neither the back nor the front position but an intermediate position. It accounts for the loss of the medial vowel in such words as పంపు < పంపు, and చెల్లి < చెల్లి. పంపు > పంపు by the loss of the medial vowel and the alveolar nasal 'n' is turned into the bilabial nasal 'm' by assimilation.

The obscure nature of this vowel also explains the hesitation between ə and ɜ in పండు - పండు, between ə and ɜ in చెమలి - చెమలి, and between ə and ɜ in నాటిక - నాటిక.

æ .—This is the front, semi-open sound. In English it is ordinarily short and before voiced consonants half-long. In Telugu both varieties (the long sound and the short sound) exist but the long one seems to be more frequent. The long sound alone is recognised in Telugu Encyclopaedia edited by Mr K V Lakshmana Rao. Mr Malladi Suryanarayana Sastry in his Telugu Grammar recognises both sounds.

The short sound æ occurs in such words as గాడిద, కంఠ, చిట్టయ్య and అత్తయ్య. In such words as గాడిద the sound æ is the direct descendent of the Dravidian sound ei (కపటై). In such words as 'చిట్టయ్య' and 'అత్తయ్య' the sound æ is newly developed in the Telugu language owing to the fusion of ɜ and ə (చిట్టి + అయ్య; అత్త + అయ్య). Mr Chilukuri Narayana-

rao (*Telugu Language of the Eleventh Century*, p 289) hears this sound in the following line

ఇది సంతతికంటెబట్టి నేనియుఁ పరిక్షితుండు సంతతికంటెబాగాజోపండు
(కాజోపి + అండు = బహుళః అనుననియండు.)

The long sound æ occurs in such words as కాట్రాకు, పురిట్రాలు, కొండ్రాలు (plural of కొండెడు), చిడ్రాకులు, మ్రేసి, వ్రేళ, గుండ్రాచెరువా ! Its occurrence in colloquial Telugu may be analysed as follows —

(1) 1st person plural చచ్చాము < చచ్చినాము, కోర్తాము < కోర్తినాము. (In కోరాము, an instrument for taking out the copra from the nut, we have the sound a.)

(2) 1st person singular చదివాను < చదివినాను.

(3) In compound words by the liaison of ఇ and అ. కాట్రాకు, చుడ్రాకు
చుడ్రే + అకు.

(4) In independent words

వ్రేప, వ్రేళ, మ్రేళ

The last word is onomatopoeic and is ruined in imitation of the bleating of the lamb which exactly corresponds to the sound æ

(5) 2nd and 3rd person singulars

చెప్పావు < చెప్పినావు.

చెప్పాడు < చెప్పినాడు.

(6) 2nd and 3rd person plurals

చెప్పారు < చెప్పినారు.

(7) dropping of the final ను and the lengthening of the previous vowel and its change into æ.

బల్లెము — బల్లెము : పల్లెము — పల్లెము.

(8) when the interrogative suffix—*o* is added

ఇది + *o* > ఇదో

o In English this sound requires lip-rounding and protrusion of lips But in Telugu we do not have so much of lip-rounding and protrusion as we have in English This sound is less close than *u* (*o*) It occurs in such words as గుండలు, గుండెక్క, and గుంట. The existence of this sound is recognised by Mr G V Ramamurthy Pantulu (p 36, A Memorandum on Modern Telugu) in the following examples

గుండ + *o* = గుండా ? gunda = Is it powder ?
గుండు + *o* = గుండా ? gund o = Is it a round head ?
గుండె + *o* = గుండా ? gundæ = Is it the heart ?

Taking consonants we do not have symbols for the following sounds —
గ, ఘ and ఙ

గ. This sound is to be seen in the following words

గోమట్టి, గూడు, గామండు, గోరొండు, గోరొట్టె, గోమట్టి, గోమట్టి, గోమట్టి.

The existence of this sound was recognised by Mr G V Appa Rao Pantulu in his గోమట్టిం. He gave it the symbol *g* to denote that it is neither the labio-dental *g* nor the bilabial nasal *ng*. It is the sound which occurs in the English word 'comfort' The sound 'm' on account of its proximity to 'f' is turned into the labio-dental nasal by assimilation

Caldwell (p 152, Dravidian Philology) says that final 'vu' of many Canarese nouns is a softened form of 'm.'

Tam. వరణ Can. వరణ.

From this we learn that such a change was at work in the Dravidian period This change is at work even now in our language

ఘ. Breathed bilabial fricative. One form of it is the sound made in blowing out a candle This sound occurs in అంకురము. The symbol *h* represents not only this but also the guttural spirant as in అంకురము, అంకురము. The same symbol is made to serve for both అంకురము and అంకురము.

Dravidian Pronouns : Avan and Vāḍu

K SURYANARAYANA.

A critical linguistic study of the Dravidian languages has been attempted time and again by scholars of repute and substantial contributions to this subject have been made from time to time. Thanks to the unselfish efforts of noble hearted persons like Bishop Caldwell, Kittel, Gundert and Brown our knowledge of the subject has advanced very far. Since their time, south Indian Universities have undertaken philological research for the furtherance of which special institutions have been opened wherein Oriental scholars are at work endeavouring to throw light on obscure problems of Dravidian philology. The linguistic survey of India conducted by the able Sir George Grierson for the Government of India has done much to widen our knowledge of the various dialects of the several sister languages of the south as also of the kindred languages spoken by the Hill tribes in various parts of the Deccan. It is a matter for congratulation that with the impetus so given, many unconnected with any Public Institutions have taken very kindly to this line of research and among their ranks can be counted some of the finest scholars in this subject.

In this paper I shall endeavour to offer a few remarks on the structure and formation of the third personal pronouns in the Dravidian languages with special reference to Tamil and Telugu. It is an admitted fact that the Tamil forms of these pronouns, for some reason or other, have received an earlier fixity and have a more ancient cast about them than those of the other sister languages. It should not, therefore, be improper if these forms be taken as a starting point for purposes of this discussion.

Avan. This is the Tamil Nominative form of the third person masculine, singular. A thorough discussion of its structure and formation would lead to the enunciation of a number of important principles governing the growth of words in these languages and I therefore propose to deal with them first.

Caldwell, that Prince among Dravidian philologists, mentioned in his classic work that *avan* is compounded of *a* and *an* and that *v* has intruded euphonicly but has not explained to us as to why a *v* alone, of all sounds, should intrude there in preference to others. A full appreciation of this euphonic intrusion of *v* can be had only by noting how the Dravidians have solved the question of vowel hiatus.

In a paper which I published some years ago in the *Magazine of the Maharaja's College, Vizianagaram*, I discussed at length the question of vowel hiatus in the Dravidian languages with special reference to Telugu. For purposes of reference in this paper I shall briefly summarise such of my conclusions here as are necessary.

(a) *Accent* Like all living languages, the Dravidian languages also have an accent of their own. It is tonic in character and weak—in fact weaker than even in French. It is generally thrown on the first syllable in a word if no other vowel in the word happens to be long. In this case, the accent falls on the long vowel in preference. In the case of a diphthong, it is the second element of the diphthong that is accented rather than the first. Dravidian accent can last only for a single *Mātrā Kālam*¹ and as such the syllable immediately following the one with a primary accent should have a zero accent value, while the rest of the syllables—if the word happens to be polysyllabled—have an accent less than the primary one but possess accent values alternately rising and falling according to the nature of the syllables. The accent is a distinctive feature of the word and marks it off from the other words in an agglutination compound containing it.

(b) *Vowel Hiatus* Vowel hiatus has been an extensively common phenomenon generally in all the Dravidian languages but assumes inordinate proportions in Telugu whose words all end in vowels with very few exceptions.

It is avoided by adopting one of the following linguistic devices. (i) The final vowel of the first word is dropped and the initial vowel of the second is tacked on to the penultimate consonant of the first word. (ii) A suitable fricative consonant is inserted between the two vowels. It is interesting to note that a fricative is chosen for this purpose in virtue of its similarity to a vowel. The width of the narrowed part of the passage necessary to produce a fricative is near enough to that of a vowel of the same position. The difference is that in the case of a fricative there is audible friction owing to the narrowness of the passage, while in a vowel it is absent. Which fricative consonant should intrude as a glide is entirely determined by the final vowel of the first word. It is invariably that one which would be produced if the oral passage, already narrowed for the production of the concerned vowel, is still further narrowed down so as to cause audible friction. The ques-

¹ *Mātrā-Kālam* Time taken by a normal speaker to utter a short vowel or a consonant in the course of normal conversation. A long vowel or consonant takes double the time.

tion is not whether such a fricative does or does not actually exist in the language. If it does, it is well, if not, it is changed ultimately into a sound akin to it and actually existing in the language at the time. (iii) The final vowel of the first word is dropped and the penultimate consonant is lengthened.

In Tamil, words ending in vowels are not quite common and the avoidance of vowel hiatus—usually called Sandhi by south Indian grammarians—is not much of a problem as in Telugu. Bringing about Sandhi according to the first of the three devices stated above is the commonest rule and this is applied in all cases where it can be. In cases where it cannot be a consonantal glide is developed mostly in accordance with the second device. The third is definitely of a very ancient origin and is found only in rare compounds in Telugu.

(c) *Vowel Harmony*. It is more or less common among languages for a vowel in a word, in virtue of some specific condition present in the word, to modify other vowels in contiguous syllables somewhat, but the change so brought about in the normal pronunciation of such vowels are so trivial that neither the speaker nor the hearer is conscious of them and if conscious does not attempt to attach much of a significance to them. Though, in committing such a word to writing, these changes are not indicated the reader, while reading it, repeats these phonic changes very closely, thus causing no strange impression on the hearer's ear.

The Telugu speaking people on the contrary have developed for centuries this tendency much more prominently and with greater consistency than the other races of the world and make use of it as an important linguistic device in vowel Sandhi. As indicated above, vowel Sandhi is effected in most cases by the elision of the final vowel. In the case of many words it is the final vowel that distinguishes one word from another. For example

Tel *ādu* (play), *āda* (of a woman) and *āḍi* (having played)

If, in the course of Sandhi, the final vowel is dropped, the residue *āḍ* as such leaves no clue to the hearer as to which vowel is meant by the speaker. Sometimes confusion is created in the hearer's mind by his wrongly substituting one vowel for another. In order to avoid such a confusion the Telugu speaking people have learnt to indicate it by anticipating the final vowel of a word in pronouncing it. It is this anticipation of the future final vowel of a word that makes the latter to leave its impress upon every other vowel that precedes it in the word, be it back or front, rounded or unrounded. Final *u*, rounded, rounds off all previous vowels of the word and the unrounded

back and front vowels borrow a little of its rounding. Final *i* is characterised by a slight widening of the corners of the lips and this, as a final vowel, decreases the lip rounding of the rounded back vowels that precede it in the word. Final *a* which has neither the lip rounding of *u* nor the widening of the lip corners of *i* influences both types of vowels by lessening the rounding of rounded back vowels as also the widening of the lip corners of the front vowels. The combined effect of these changes in the normal values of the vowels is so delicate that only a Telugu tongue can reproduce it in speech and a Telugu ear alone can catch it.

In many cases these changes have been so pronounced and persistent that the vowels have become permanently altered. Cf. Tel. *Virugu* (to break), *Viruṅa* (having been broken), Tel. *Kalimī* (sing), *Kalumulu* (plural), Tel. *Piducu* (to squeeze out a liquid), *Piḍapa* (a wet cloth from which water is well squeezed out).

Except those indicated as permanent, none of the delicate changes in the vowels of a word due to vowel harmony are indicated in actual writing for obvious reasons. The vowel changes are very varied and a separate symbol for each of such variations of each vowel would mean the elaboration of the Telugu alphabet to unpractical limits. But the difficulty can be easily got over by merely inventing three small symbols, one to indicate lip rounding of all vowels in the word due to a final *u*, a second to indicate the corner-widening of *i*, and the last to indicate the neutral nature of *a* in these respects. Either of these symbols attached to the first vowel in the word would indicate the elided final vowel and all chances of confusion are avoided in reading written Telugu. This innovation in Telugu writing should be welcome to all—especially to such of the Telugus who would specialise in old archaic Telugu and to foreigners who would master Telugu pronunciation.

Returning to the topic under discussion, the Dravidian pronoun *avan* is, we are told, a compound of *a* and *an* with a *v* intruding between the two vowels, *a* is the Dravidian demonstrative (distant) and *an* should have been originally an independent word meaning 'a person' or 'a thing' but now frequently used as a postposition. Both the words are mono-syllabic and the tonic accent rests on the vowels. The uncompounded words merely stand as *á+án*². The two words cannot be pronounced together for in that case the accented syllables come together. As already pointed out Dravidian accent can last only for one *Māthra Kālam* and pronouncing two accented syllables together is an impossibility for a Dravidian. If the speaker, however, is forced to do it there are only two alternatives open to him, either

2 A stroke on top of a vowel indicates the position of the accent

to drop out one of the accents or insert a suitable unaccented *mātrā* between the two accents to avoid their contiguity. The latter device cannot be adopted in this case for both the words are mono-syllabic. The following examples will make the matter clear

Tel. *nānu* + *ē'le* = *nān* ³ *e'le*
 Tel. *ku'ru* + *u'suru* = *ku't* . *u'suru*

For Sandhi to occur, the final *u* of the first word in the above examples should be dropped and the initial vowels of the second words should be tacked on to the penultimate consonants. If so, the compounds will respectively be *nānē'le* and *ku'ru' suru*. In each of these examples we see that two accented syllables have come together. To avoid this difficulty the penultimate consonants, *n* in the first example and *r* in the second, have been lengthened to *n̄* and *r̄* respectively and an unaccented *mātrā* inserted between the two contiguous accents. Long *r̄* (*r̄*) was originally pronounced in Dravidian as a conjunct *tr* and this finally changed to *t* (*t* long), in Telugu. Hence the following compounds have resulted *nān ē'le* and *ku't u'suru*. The introduction of one unaccented *mātrā* would not solve the difficulty in *a' + a'n* as in the above cases and the alternative device of dropping one of the accents was adopted.

Again there is the question of vowel hiatus, between the two *a's*. Since the first word is mono-syllabic the dropping of the final vowel in it is absolutely out of the question. This would mean a complete obliteration of the word and the sense intended to be conveyed by the speaker would entirely be lost to the hearer's ear by such a procedure. He therefore avoids vowel hiatus by inserting a fricative consonant suitable to the position of *a*, the final vowel of the first word, this being an unrounded back vowel, the fricative consonant nearest to its position of production is a fricatised *g*⁴. The total change may be shown as

a' + a'n → *a'gan*

As already remarked one accent represents one word with a definite meaning attached to it. The dropping of the accent on *an* in pursuance of the speech habits of the Dravidians has left the compound *a'gan* with only one accent. In course of time, the linguistic feeling of the community that it was a compound of two words was slowly lost and they have attached only a

3 A colon placed after a consonant indicates that it should be pronounced long.

4 Voiced back guttural fricative is shown in this paper by the use of *g*.

single notion of 'he' to it instead of two as it should be for $a' + a'n$ (that person) The retention of the accent on a has given it life as a separate word and demonstrative while the loss of such an accent on an has pulled it down into the subordinate status of a poor postposition

The subsequent phonetic changes which this fricative consonantal glide has undergone may now be traced The root of the tongue being fixed, movements of the back part of the tongue are not so easy to make as those of the front, blade or tip This makes frication corresponding to back guttural stops particularly difficult The present consonantal glide in question being one of the last type, it undergoes several changes as in the scheme shown below :—

- (1) $a \rightarrow g$, (2) $a \rightarrow v$,
(3) $a \rightarrow \chi^h \rightarrow k$, (4) $a \rightarrow y$

The change indicated in (1) is that of a fricative turning into the corresponding stop, that indicated in (2) is due to the fact that as back open sounds are lip rounded, thus lip-rounding is also added on to a , thereby changing it into a w and finally into a bilabial v Changes shown in (3) are due to unvoicing the a and thus making it into a fricatised k and finally into a k Fricatised k also is as uncommon as a and is changed into h The changes mentioned here are only isolative and are brought about by the close resemblance of these sounds

But there is another type of changes to which a back guttural is subject, the combinative change When a short syllable beginning with a k or g and closed by a syllabic consonant, the guttural stop undergoes an unrecognisable change owing to its assimilation to the syllabic This statement may be explained by the use of a specific example Assuming that there is a syllable of the form kon or kan , the middle vowel (o or a) is dropped owing to the syllabic nature of the n Both the syllables then become identically the same kn The sound n is a dental nasal and k is a voiceless oral back stop, as such, in being assimilated to n it is changed into the oral voiceless dental stop t The syllable becomes ultimately tn Other similar changes are shown in the scheme given hereunder

$kl \rightarrow tl$	$gl \rightarrow dl$
$kr \rightarrow tr$	$gr \rightarrow dr$
$km \rightarrow pm$	$gm \rightarrow bm$

5 Voiceless guttural fricative is shown by χ .

l, n, r, are dental and syllabic, when k and g are immediately followed by them the latter are respectively changed to voiceless t and voiced d. Since dental t and d do not exist in the Dravidian languages they are automatically pronounced as ʈ and ɖ or t and d.⁶

The syllable thus changed in respect of its initial consonants suffers also another change in respect of its medial vowel. Whatever the original vowel, the speaker inserts for purposes of clearness a fresh vowel whenever he wishes to use it in deliberate speech or commit it to writing, the vowel so inserted depends either upon the speech habits of the people or the nature of the predominant vowel of the word of which the syllable forms part.

These phonetic changes are beautifully illustrated in the derivation of the word "Telugu" or "Tenugu" and in the formation of the third personal pronouns—(Tamil) *avan* and *adu* and (Tel) *Vāḍu*, *aḍi*, *tānu* *atanu*, etc.

First about the derivation of "Telugu." It is related to the Telugu word Kāṅgulu, originally *kan-an-gal* or *kal-an-gal*. The first part is the primary word, *an* is the Dravidian postposition generally added to personal nouns and *gal* is the Dravidian plural termination. According to the phonetic changes indicated above, *kan* and *kal* become *tn* and *tl*. The words then become *tn-n-gl* or *tl-n-gl*.⁷ Caldwell has noted that the Telugu immigrants in the South India Islands are called "Klings." This form is a proof to mark the first stage of the change, viz., the dropping of the medial vowel. The conversion of *kn* or *kl* to *tn* or *tl* marks the second stage. The third stage consists in elaborating the word by insertion of suitable vowels, in this case the words become *telungulu* or *tenungulu*. The language that these people speak is *telugu* or *tenugu*. The vowels in these words are different from those in the originals. Therefore the so-called Telugus of the present day were originally *Kal-an-gal*, a people that lived originally in that part of the country now called Kalinga-dēsa. In making this statement I am putting the cart before the horse, for the truth about it seems to be that the country itself is named after the people that inhabited it. The present sub-caste names Tel Kāṅgulu and Telagālu seem to be related to this word.

Now about the pronouns. I explained the intrusion of the glide *g* in *a-ḡ-an*. The *c* once introduced isolatively changes into *g*, *v*, *ḡ*, *h*, *y* and combinatively into *ṭ*, *ḍ*, *t*, *d*, and *p*, *b*.

⁶ ʈ and ɖ are occlusal stops, t and d are stops formed by the blade of the tongue touching the alveolars and its tip touching the back of the upper row of teeth.

$a + an \rightarrow agan \rightarrow avan$

The *v* in this word was originally a bilabial fricative and in the pronunciation of most Tamil speakers it is also now heard as such. But, however, the grammarians describe it as a labio-dental. *Avan* is the Tamil form of the third personal masculine singular.

$a + an \rightarrow acan \rightarrow adan$ (owing to the syllabic nature of *n*)

↓

ada (final *a* nasalised)

↓

adu or *adi*

The form *adan* is found in Tamil expressions like *Av aļavudan* (*av aļavu + adan*) and *adanāle* (*i*) *dan* (*adan + āle* (*i*) + *adan*). In the latter example there are two *adan*'s, the first of which is the pronoun, while the second is related to the old Dravidian verb *ak u* (to happen). It is therefore, *adan + āle* (*i*) + *ak u + an* (the final *an* in a verbal postposition). According to a speech habit of the Dravidians the medial voiceless back stop becomes voiced. When sandhi occurs between *agu* and *an*, this part becomes *agan*, and this in turn becomes *adan* as already explained. If we cause sandhi to occur between *ale* (*i*) and *adan*, it becomes *āladan*. Finally we get the expression *adanāladan*. I shall trace out the corresponding Telugu expression now. (Tamil) *adan* becomes *dān* in Telugu, Tamil *āle* becomes *lā*. If, to these two, the older form *agan* is added and the usual sandhi effected, the expression becomes *dānilaguna* (*dāni + lā + agan*, literally it-like-happening). The relation between the Tamil and Telugu expressions is obvious. The three Telugu postpositions (1) *lā* as in *alā, ilā*, (2) *vale* as in *dānivale* and (3) *laguna* as in *dānilaguna* have had their origin this way, the *lā* in every one of them is cognate with (Tam) *ale* (*i*). The usual derivation of (Tel) *lāgu* from *lāvu* is, I am afraid, doubtful. How *adan* becomes *dān*, and *agu* becomes *gā* will be explained under the heading *vādu*. It is noteworthy that Tel *āmaṭa*, a Godavary District provincialism, has its Tamil equivalent in *āma + adan* *āmada* → *āmaṭa*. Tel *ata* also is related to *adan* (Tam). Cf (Tel) *auṇaṭa*. In colloquial Tamil *adan* changes to *ada* as in *av alada*, the final consonant is dropped and the previous vowel is nasalised as a compensation. This is a common phenomenon in the Dravidian languages.

Adu. This is the Tamil third person neuter pronoun, singular, also used colloquially by the lower classes as feminine (in relation to persons). *aļ* is both a variant of *an* and an old plural termination. *a + aļ* gives *avaļ*, this is the Tamil form of the third personal feminine pronoun, singular.

Adi, This is the Telugu equivalent of *adu* and is also used in the same way as its Tamil cognate

Agan→*agan*→*gānu*

Agan→*ayan*→*akan* →*atan*

↓ ↓
Kān (u) *tān* (u)

(Tel) *Atanu* is equivalent to *avan* but is used with reference to a person (masculine) who is familiar but should be treated with some respect. The honorific plural, however, is *Vāru*. Tel. *tānu* is the personal pronoun which conveys the idea of self. The Telugu speaking people use it vaguely both as second person and also as the third. In origin it is distinctly third personal. Tel. *āyana* is also honorific.

I shall discuss the forms “*gān* and *kān*” in connection with Tel. *Vādu*.

Vādu. This is the Telugu form of *Avan*. I shall try to explain the change involved by taking a specific example.

(Tel) *pādi*+*o'kandu*→*pādako'ndu* (modern Telugu) *Padunokandu* (Old Telugu), means eleven

The first word consists of only two māthras. In order to avoid vowel hiatus between final *i* and initial *o*, if *i* is dropped and sandhi effected, there will be two accented māthras coming together, in this case the compound becomes *pādo'kandu*. This cannot exist as such owing to the speech habits of the people. The latter, therefore, have shifted the accented vowel *o* on to *k* and lengthened the stop part of *d* so as to introduce an unaccented māthra between the two accented vowels. This changes the compound into *Pa'd kōndu*. To-day the word is pronounced as such ordinarily. For purposes of elaboration, however, an *a* is introduced between *d* and *k*. Some shorten the *d* and add *a*, other retain its length and make the addition. We have now in Telugu both the elaborated forms *Pad akōndu* and *Padakōndu*. The net result of the change is that the accented initial vowel of a word through Sandhi is made to oust the vowel in the second syllable and usurp its place. When the compound as such is used for centuries and its real origin has gone out of the linguistic conscience of the people, they divide it wrongly into two other units the beginning of each of which is determined wholly by the position of the accent. It would not have been surprising if the Telugus, a century or two after the formation of (Tel) *Padakōndu*, had split it up into two

component words *pada* and *kondū* and gave each word the meaning of its original. Luckily this did not happen because the originals had already become fixed owing to the culture of the race at the time of its formation.

A similar change converts *avan* into *vādu*, *acan* into *gān*, *akan* into *kān* and *atan* into *tān*. This is also the origin of the Dravidian adverbial particle *gā* (Tel.), *gā* (Tam). Both are derived from the verb *ak* 'u' which has subsequently changed to *agu*.

Words in the Parent Dravidian appear to have been mostly monosyllabic and of not more than two māthras. Sandhi changes in the final vowels of such words invariably resulted into two accented māthras coming together. This was avoided by using any of the devices already mentioned. Let us take the following example — (Tam) *Si'ru-āvan*. If Sandhi is made, it becomes *Si'rāvan*. To avoid two successive accented māthras, accented *a* displaces the unaccented *a* of *van* and *r* is lengthened (Cf. *pada-kondū*). The compound then becomes *Si'r vān*. But long *r* in Dravidian is pronounced as *tr* and this ultimately changes to *t*. The compound thus becomes *Si't vān*. For purposes of elaboration an "i" is inserted by the Telugus between the long *t* and *v*. This changes the compound into *Sit van*. Instead of using the later Tamil form *Stru* the Telugus have used an earlier *ciru* and with the insertion of this we get the Telugu form *cit vādu* or *igādu*.

Avan is singular. The addition of *ru* an old Dravidian plural termination to it, makes its plural *avan+ru*, *avan(d)ru*, *n* is a dental nasal, *r* is an oral trill. When these two sounds come together the oral dental corresponding to their position, viz. *d* should intrude as a glide owing to the fact that dental *r* is merely a series of dental stops rapidly succeeding each other. Introducing this change in the above example we find that the plural of *cit van* would be *cit va'nāru*. Resplitting the compound, we have the two new words *cit* and *vādu* and the plural particle *ru*. The accent on *a* in *va'n* seems to have conferred length also on the accented vowel as in *vādu*, *cit* is modern Telugu, *vādu* is both old and modern. It has undergone subsequently a change in which the *n* in it has dropped out conferring its nasality on the previous vowel. This has turned it into *Vādu* where the *ā* is also nasalised. Ultimately the nasal also is dropped and we have the circars form of *Vādu*.

Of these forms, *tān*, *kān*, *gān*, the first alone has retained its accent in the sandhi process. It is therefore a distinct word with a meaning of its own self. The other two have lost their accents and have thus degenerated into postpositions. Cf. Tel. *Vētakā(n)du*, *gud uḡā(n)du*, etc.

Āme. This is the Tel. feminine form corresponding to *āḷ* (Tam). This is perhaps compounded of *ā+āma*. This gives *āma* through loss of the accent of the second word. Ultimately *āma* becomes *āme*. The final *e* is open.

The origin of the Dravidian sixth case terminations—Tam *ku*, Tel *ku*, *kṛ*, is also similar. The Dravidians have got into the habit of adding "*agu*" to numerals and using the compounds so formed as adjectives.

Cf Tel *nālu+agu+Nāḍu*→*nālagunāḍu* (four happening day i.e., the day that happens to be the fourth)

Tam *Nālu+agu+adu-nādu* *nālavadunādu* (four-happening-it-day the same meaning as above)

This habit seems to have become very common and *agu* was added to pronouns and nouns also. Cf Tel *nādagu* (my), etc.

As stated before, the earlier form of this *agu* is *ak u*. When this is added to a pronoun (or a mono-syllabic Dravidian noun) such as Tam *en* or Tel *nā*, the changes brought about are shown hereunder.

(Tam) *én+ák u*→*énak u* (Due to dropping the accent of *a* in the second word)

(Tel) *nā+ak u*→*nāk u* (the same change as above)

Owing to the loss of accent, *ku* has merely become a postposition, (Tel) *kṛ*, has been formed owing to vowel harmony.

Cf *Vanu+ku*=*Vānikṛ*. The final vowel of the important word is *i* and this changes the *u* of *ku* to *i*, making it *kṛ*.

The plural forms of these Dravidian pronouns may now be taken up. The oldest Dravidian plural word seems to be *ar* with a variant *aḷ*, a still earlier form is *am*. When each of these is added to the demonstrative *a* we have the following —

- (1) *ā+ār*→*ācar*
- (2) *ā+āḷ*→*ācaḷ*
- (3) *ā+ām*→*ācam*

I shall first take up the first two cases, owing to the loss of the accent *car* and *caḷ* have become mere plural terminations and got changed to *gar* and

gaḷ The plural termination *gaḷ* is the commonest used in Tamil In Telugu, *agaṛ* has become *gāru* (honorific plural postposition) and *agaḷ* has changed to *gaḷ u* Cf *Vētāgaḷ u* Again in Tamil, *aaṛ* and *aaḷ* have respectively become *avar* and *avaḷ* Both these words are plural pronouns, the one is masculine and the other feminine In Telugu these have become respectively *Vāru* and *Vāḷ u* Both these forms of the plural are current in the language To the Telugus, therefore, the plurals are *ru* and *lu* They have taken the main word as *Vā* and naturally the particles *ru* and *lu* should stand for the plural sign

If the *r* in *avar*, in virtue of its final position is pronounced as a weak vowel it becomes *avaa* (final *a* to be pronounced weak) This is the third personal neuter pronoun in Tamil In Telugu this appears as *av* I shall cite evidence for the supposition that final *r* is changed to a weak vowel. Taking the plural termination *gar* we see that if, for the above reason, the final *r* becomes a weak vowel, it is changed into *gaa* (final *a* is a weak vowel) Owing to the weak nature of the final vowel it gets lost and the postposition ultimately becomes merely *ga* with its plural significance still attached to it In actual fact *nga* is the plural termination in Kui, a sister Dravidian language Relics of it are to be found in Tamil also Cf (Tamil) *en āngo*, *vāngo*, etc These are honorific forms of (Tam) *en ā*, and *vā* The *n* of these words as also of *nga* belongs to *an*, the Dravidian postposition already referred to

I shall now take up the third compound —*a+am→acam→aḥam* It is most extraordinary that this change has given rise to the famous first personal pronoun in Sanskrit The Sanskrit pronoun itself must have had a very ancient origin Its formation must have been the work of a primitive Indo-germanic race It is not uncommon that a primitive speaker speaks of himself in the third person and in the growth of the primitive mind, a sense of ego comes far later than that of other external things It is also quite common among Primitive people to speak of themselves in the plural. For this intrusion of *h* in the Dravidian languages Cf Old Tam *aḥdu*=it, and Malto *aḥ*=he

This is not a solitary instance where I have been able to show commonness between the Indo-germanic languages and the Dravidian in vital points But the material at my disposal is not voluminous enough to enable me to hazard a statement If I ever I make one, it shall be to say that both Indo-germanic and Dravidian languages may have had a common parent The trend of evidence, now with me, meagre though it is, seems to point in that direction.

I have prepared this paper at a short notice and necessarily in a hurry Otherwise I should have substantiated my statements by giving more exam-

ples from not only Telugu and Tamil but from the other Dravidian languages as well. Since the pronouns of languages like Kanarese, Malayalam, Kui, Khond, etc., fall in line with those of Tamil and Telugu I have not discussed them at length.

All merits in this paper, if there be any, rightfully belong to him from whom I have learnt to seek for truth and to see in it love and beauty harmoniously blended. All defects are entirely mine.

For the sake of convenience in printing, I had to employ devices in the transliteration of Tamil and Telugu words, which I would gladly have avoided, if types, having international phonetic symbols, had been available.

Mahēndravarman I and Pulakēśin II.

N VENKATA RAMANAYYA

At the commencement of the seventh century A D , the whole of India was dominated by three powerful monarchs, Harshavardhana, Pulakēśin II and Simhavishnu Pulakēśin II, whose kingdom lay between those of the other two was bound to come into conflict with both of them sooner or later As the struggle between Pulakēśin II and Harsha has no bearing on the present study, no excuse is needed for leaving it out of account.

The cause which led to Pulakēśin's attack upon the Pallava kingdom is not difficult to understand He was ambitious, and he wanted to acquire military glory and fresh territory

Pulakēśin II is believed to have invaded the Pallava kingdom twice. The second of these two invasions was quickly followed by a Pallava counter-attack upon the Chālukyan kingdom which resulted in the capture of Vātāpi and the death of Pulakēśin II The latter event is assigned to 643 A D¹ As the Pallava counter-invasion immediately succeeded Pulakēśin's second invasion of the Pallava kingdom, the latter event might have taken place in or about 641-42 A D Thus the date of Pulakēśin's second invasion is fairly settled

The date of the first invasion cannot be fixed so easily, for it depends upon a correct understanding of two different chronological problems

(1) As Pulakēśin himself ascended the throne in A D 610-11, it is not possible to assign the invasion to an earlier date As it is believed to have taken place during the reign of Mahēndra I who died in 630 A D , it cannot be assigned to a later date The event should have happened some time during this period If, as it is generally held, the invasion really took place during the reign of Mahēndra I, I believe that it is possible to shorten the period still further Here I have to embark on the discussion of one of the two chronological problems mentioned above When did Mahēndra I ascend the throne ? It is stated by almost all the scholars that he succeeded his father in 600 A D , and his accession, therefore, should be placed in the same

1 Fleet. *The Kanarese Dynasties*, p 359.

year, but there is one great difficulty in accepting this date. According to Dandin's *Avantisundarī*, Dāmōdara, a friend of the poet, Bhāravi who lived at the court of Vishnuvardhana had to go on a pilgrimage to expiate himself from the sin caused by meat-eating. In his wanderings, he met the Ganga prince, Durvinita with whom he chose to live for sometime, but owing to the repeated invitations of Simhavishnu, the Pallava monarch, he went to Kāñchi where he was induced to settle down permanently.² The fact that Simhavishnu, Vishnuvardhana and Durvinita were contemporaries is recognised by all.

A recent writer denies the accuracy of this synchronism. According to him, Vishnuvardhana mentioned in the *Avantisundarī* was not a Chālukya prince, but "the Mālwa king of that name to whom should be referred the Mandasār inscription of 588-89 of the Mālwa era or 533-34 A D." "His protégé and contemporary Bhāravi belongs to the same time." "Durvinita flourished from about 480 A D to about 525 A D. Simhavishnu was his contemporary, and must have flourished in more or less the same period, and not fifty years later as averred by scholars. Thus Durvinita, Simhavishnu, Vishnuvardhana, and Bhāravi were all contemporaries and belonged to the first quarter of the sixth century."³

The identification suggested by the writer is far less satisfactory than the one which he condemns. In the first place, he does not tell us how the Mālwa king Vishnuvardhana happened to rule this kingdom with Achalapura, a city situated in Mahārāshṭra, as his capital. Did the Mālwa king, Vishnuvardhana conquer Mahārāshṭra? If he had done so, did he also make a city of the conquered territory his capital? To these questions our writer has no answers to give. Secondly, his identification should be held unsound on more important grounds; for, it does not at all satisfy the chronological data which should be relevantly considered in this context. "Why should the scholars," asks he, "the moment that Vishnuvardhana's name is mentioned, jump to the conclusion that he is Vishnuvardhana of the Eastern Chālukyas?" "There is not the slightest hint in the *Katha*," adds he, "that he was a Chālukya prince."

The scholars who are responsible for identifying Vishnuvardhana of the *Avantisundarī* with the Eastern Chālukya prince, Vishnuvardhana have very good reasons for doing so. The identification does not so much rest upon the name Vishnuvardhana as on that of Simhavishnu. It may be remembered

² *The Avantisundarikatha*, p. 6-7, *The Dakshina Bhāratī Series*, No. 3.

³ *Journal of the Bombay Historical Society*, Vol. IV, pp. 19-26.

in this connection that Simhavishṇu was not only a contemporary of Viṣṇuvardhana, but also the father of Mahēndra I, and the grandfather of Vātāpīkoṇḍa Narasimhavarmaṇ. Now, Narasimha I was an elder contemporary of the Bādāmi Chāḷukya king Vikramāditya I who ascended the throne in 654 A.D. Moreover, Narasimha I captured Bādāmi, and put to death Pulakēśin II, the father of Vikramāditya I. This event is said to have taken place in 643 A.D. It is said in the Bādāmi inscription of Narasimha I that he captured the Chāḷukyan capital in the 13th year of his reign.⁴ Therefore, Narasimha I should have ascended the throne in 630 A.D. It is reasonable to believe that Narasimha's grandfather, Simhavishṇu, should have been alive at the beginning of the seventh century A.D. As Simhavishṇu could have flourished only at the beginning of the 7th century, his contemporary Viṣṇuvardhana should have been living at that time also. The only prince who bore that name at that time happened to be a Chāḷukyan prince, a brother of Pulakēśin II. Moreover, this prince also happened to be the ruler of the three Mahārāṣṭrakas⁵ or in the language of the Avantisundarī, the country of Nāsik.⁶

The identification of Viṣṇuvardhana of the Avantisundarī with the Chāḷukyan prince Viṣṇuvardhana is based on these considerations. What has been said so far is enough to show that Simhavishṇu could not have been a contemporary of the Mālwa king Viṣṇuvardhana, who lived in "the first quarter of the sixth century."

Viṣṇuvardhana is identified—I believe correctly—with Kubja-Viṣṇuvardhana, the younger brother of Pulakēśin II. If this synchronism is accepted as true, Mahēndra I could not have ascended the throne in 600 A.D. At the time when Dāmōdara left him, Viṣṇuvardhana was the ruler of Mahārāṣṭra. He could not have ruled this country earlier than 610-11 A.D., for, before that date, Maṅgalīśa, who was hostile to Pulakēśin and probably also to his brothers, was ruling at Bādāmi, and it is highly improbable that he should have conferred the governorship of a province upon an enemy. Moreover, no evidence is available to indicate that Mahārāṣṭra was at this time a Chāḷukyan province. Therefore Kubja-Viṣṇuvardhana could have become the governor of Mahārāṣṭra only after the accession of Pulakēśin II. It was only after the subjugation of his rebellious vassals, the Kādambas, the Gangas, the Aḷupas, the Mauryas, and the submission of the Lāṭas, and the Mālwas that Pulakēśin effected the conquest of the three Mahārāṣṭrakas in

4. Indian Antiquary, Vol. IX, p. 99.

5. Indian Antiquary, Vol. XIX, p. 309.

6. The Avantisundarī Kathāśāstra, Parichchēda 1, verse 21.

which Achalapura was probably included. Two or three years should have elapsed before he could complete the conquest of all these countries. The Chālukya power seems to have been established in or about 614 A.D. It is evident from the Satāra plates that Pulakēśin appointed Kubja-Vishnuvardhana as the governor of the Mahārāshṭra country which he continued to rule until at least 617 A.D.

Simhavishnu should have lived at least until 614 or 615 A.D. in order that he should be a contemporary of Kubja-Vishnuvardhana, the ruler of Achalapura. He should have lived at least for another year in order to enable Dāmōdara, after leaving the court of the Chālukyan prince, to reach Kāñchi. It should be borne in mind that Dāmōdara wandered at first as a pilgrim from place to place for sometime, and at last he migrated to Kāñchi after receiving repeated invitations from Simhavishnu. A period of one year would have been quite necessary for all these events to happen. Therefore, I place the arrival of Dāmōdara at Kāñchi in 617 A.D. Granting that Simhavishnu died immediately after his arrival, Mahēndra I could not have ascended the throne until that year. If there is any truth in the assertion that Pulakēśin's first invasion of the Pallava kingdom took place during the reign of Mahēndra I, its date cannot be placed earlier than 617 A.D.⁷

Did Pulakēśin's first invasion take place during the reign of Mahēndra I? A satisfactory answer to this question involves a discussion of the second chronological problem mentioned above. What are the grounds for believing that

7 My friend, Mr. M. S. Sarma is of opinion that Simhavishnu mentioned in the *Avantisundarī* should not be identified with Simhavishnu, the father of Mahēndra I, as it will involve us in some chronological difficulties. According to the *Avantisundarī*, one of the contemporaries of this Simhavishnu was the Ganga king, Durvinita. Now this Durvinita had the Jaina teacher, Pūjyapāda as his preceptor. It is stated in an inscription at Lakshmeśvar (I A., VII, p. 112) that Niravadya Pandita, who obtained the gift of the village of Kardama from the Chālukyan king, Vijayāditya, in A.D. 730, was also a disciple of Pūjyapāda. As it is generally admitted that Simhavishnu ruled until 600 A.D., Durvinita, if we take him to be his contemporary, should have lived then. In that case there will be a wide gap between Durvinita, and Niravadya, who were the pupils of the same master. Therefore, this identification must be rejected as untenable. On the other hand, if we identify Simhavishnu of the *Avantisundarī* with Narasimhavishnu (i.e. Narasimhavarman) this difficulty can be overcome. Narasimha I ascended the throne in 630 A.D. and ruled until 660 A.D. If Durvinita ascended the throne much about the same time as Narasimha I, he could have been a student of Pūjyapāda while the master was still young, and if we suppose that Niravadya became Pūjyapāda's pupil in his old age, it is only natural that there should have been some difference in the ages of Durvinita and Niravadya. Consequently, Narasimha I, Kubja-Vishnuvardhana, and Durvinita become contemporaries.

Pulakēśin's first invasion occurred during the reign of Mahēndra I ? Scholars associate this invasion with Pulakēśin's conquest of Vengi, which they place in 610 or 614 A.D. or thereabout. Consequently it is asserted that he should have invaded the Pallava dominions much about the same time. Therefore, the date of his first invasion can only be fixed by discovering the date of his conquest of Vengi; and so far as I am aware, there is no other datum that has any bearing upon the subject.

The date of the conquest of Vengi is generally placed, as we have already noticed in 610 or 614 A.D. Several responsible scholars hold that the conquest of Vengi had taken place in A.D. 610.⁸ It is not possible that the conquest of Vengi should have taken place in that year. Pulakēśin II ascended the throne only that year. He had to defend his small kingdom against powerful invaders. The Kadambas, the Gangas, the Ālupas, and the Mauryas who were the hereditary vassals of his family were still unsubdued. Pulakēśin II could not have undertaken an expedition of conquest of a distant country during that year. The other date (A.D. 614 or 615) is arrived at as a result of the misinterpretation of certain statements contained in the Chālukyan inscriptions.

(1) According to the later Eastern Chālukyan inscriptions, Kubja-Vishṇuvardhana ruled for a period of 18 years. His Chipurapalle grant which is dated in his 18th regnal year proves the truth of the above statement.⁹ The 18th regnal year of Kubja-Vishṇu is said to correspond to 632 A.D. Therefore we get (by subtracting 18 from 632) 614 A.D., as the year in which he commenced to rule.

(2) It is said in the Aihole inscription dated A.D. 634-35 that Pulakēśin II not only conquered Vengi but invaded the Pallava kingdom of Kāñchi.¹⁰

(3) In the Kāśaḥuḍi plates, Mahēndra I is said to have defeated at Puḷḷa-lūr an enemy whose name is not mentioned, but the enemy is identified with Pulakēśin II.¹¹

It is argued that Kubja-Vishṇuvardhana could have become the king of Vengi only after its conquest by Pulakēśin II. As Kubja-Vishṇu commenced to rule in 614 A.D., the conquest of Vengi should have been effected in the

8 See Jouveau-Dubreuil, *The Pallavas*, p. 37.

9 *Indian Antiquary*, Vol. XX, p. 16.

10 *Epigraphia Indica*, Vol. VI, pp. 1 ff.

11. *The South Indian Inscriptions*, Vol. II, p. 346.

same year. Since the invasion of the Pallava kingdom followed the conquest of Vengi, it should be assigned to A.D. 614 or the succeeding year.

Here we have to face a difficulty. Granting that all these calculations are sound, the invasion, if it could have taken place in 614 or 615, could not have occurred in the reign of Mahēndra I, for, according to the data supplied by the Avantisundari, Simhavishnu should have been still ruling at Kāñchi.

Although the later Chālukyan grants and the Chīpurapalle plates assert that Kubja-Vishṇu ruled for 18 years, that period should not be taken to mean the duration of his rule at Vengi. The truth of my contention is proved by the Satāra plates, which are dated in the eighth regnal year of Pulakēśin II, i.e., in 617 A.D. In 617 A.D., Kubja-Vishṇuvardhana was still ruling the three Mahārāshṭrakas as a subordinate of his brother, the accepted Eastern Chālukya chronology would have us believe that he had already become the ruler of Vengi, this is disproved by the Satāra plates. The only reasonable conclusion is that the 18 years, for which Kubja-Vishṇuvardhana is said to have ruled, should be taken as indicating the period of his rule over the three Mahārāshṭrakas as well as Vengi. The following remarks of Dr Fleet may be cited in this connection. "The historical event which gave this starting point was the installation of Vishṇuvardhana I, not as the Mahārāja or the independent ruler of a separate kingdom, but as Yuvarāja, associated in the government with his elder brother Pulakēśin II"¹² In other words, the period of Vishṇuvardhana's rule was calculated from the time of his appointment as yuvarāja, and he held that office at least for 18 months before issuing the Satāra plates. If this interpretation is admitted, then the belief that the Chālukyan conquest of Vengi took place in 614 or 615 A.D. should be given up as utterly unfounded. As the Aihole inscription does not mention either the name of the Pallava king whom Pulakēśin II defeated, or the year in which he achieved the exploit, the only deduction that can be made on its basis is that he invaded the Pallava kingdom sometime before 634-5 A.D. As the Kāśakudi plates do not mention the name of the enemy whom Mahēndra I defeated at Puḷḷalūr or the dynasty to which he belonged, there is no reason why he should be identified with Pulakēśin II.¹³ Therefore, it is not possible to fix the date of Pulakēśin's first invasion, with the aid of the records already mentioned.

¹² Indian Antiquary, Vol XX, p 5

¹³ Mr T N Subrahmanya Iyer believes that the enemy whom Mahēndra I defeated at Puḷḷalūr was the Ganga king Durvinita, who claims victories over some enemies at Andari, Alattur, Porulare and Pernagara. Of these places Porulare is said to be the same

There is reason to believe that the conquest of Vengi did not take place before 630 A.D. It seems to have been due to a desire of Pulakēśin II to provide for his brother Vishnuvardhana. We learn from the Satāra plates dated in the 8th year of the reign of Pulakēśin II, that Vishnuvardhana was the yuvarāja of his brother, and that he held the office until Pulakēśin's 21st regnal year, as evidenced by his Koppāram plates¹⁴

The 21st regnal year of Pulakēśin is said to correspond to 631 A.D. Vishnuvardhana is styled mahārāja in the Chipurapalle plates which are assigned to 632 A.D. What was the reason for this change in the title of Vishnuvardhana? Why did he cease to be the yuvarāja in 631-32 A.D. and assume the title of mahārāja?

The eldest son of the king is usually recognised as the yuvarāja or the heir-apparent to the throne, but when the king has no sons, his younger brother is made the yuvarāja. This practice is followed in our Hindu states even at present. As Vishnuvardhana continued to be the yuvarāja or the heir-apparent of Pulakēśin II until his 21st regnal year (631 A.D.), it is reasonable to infer that he had no sons born to him until then. If Pulakēśin had a son, it is extremely improbable that he should have recognised his brother as his yuvarāja. Probably his son, Chandrāditya was born either in 630 A.D. or a little earlier. Naturally that son had to be recognised as yuvarāja, and Vishnuvardhana had to yield place to him. The hopes of Vishnuvardhana who was expecting to succeed his brother on the throne of Bādāmi were thus suddenly dashed to the ground, and he should have been extremely disappointed. Pulakēśin II who appears to have had a genuine affection for his brother, desired to compensate him adequately by making him ruler of a kingdom which might be considered as an equivalent to the kingdom of Bādāmi. It is for this reason that he had undertaken the conquest of Vengi.

The kingdom of Vengi is said to have been included in the Pallava dominions at this time,¹⁵ but this statement is not based on evidence. The Pallava kingdom did not extend beyond the Krishna. The king who ruled over

as Puḷḷalūr, and Pernagara as Pernagar, both of them are included in the Conjeevaram talūka of the Chingleput district. According to an old inscription at Siragunda, Nirvinīta's younger son assumed the Kongara throne from the Kāḍuveṭṭi and the Vallava king (E. C., VI, p. 50). There is considerable difference of opinion among scholars regarding the identity of this Nirvinīta. Some identify him with Avinīta, and others with Durvinīta. As the inscription is badly edited, it is not possible to make any sense out of it. It may, however, be assumed that the inscription refers to some conflict between the Gangas and the Pallavas, but it is not possible to assert, on the authority of this inscription, that Durvinīta fought with the Pallavas.

14. *Epigraphia Indica*, Vol. XVIII, p. 257

15. R. Gopalan, *The Pallavas of Kanchi*, p. 89

Vengi on the eve of the Chālukyan conquest belonged to the Vishnugunḍin dynasty, and the Vishnugunḍins appear to have been quite friendly to the Pallavas.

At the time when the Koppāram plates were granted Pulakēśin II appears to have just completed the conquest of Vengi. "Be it known to you," says Pulakēśin, "that Vallabha being present in person, the execution (of the present grant) was formally bestowed upon Prithvi-duvarāja, who, having defeated the circle of enemies by his arm which was a churning stick of the wicked people of the Kali age, which was skilled in daring deeds in many battles, and which was wielding the drawn sword, has secured the kingdom to the lineage of his son."¹⁶

It is evident that Vishnuvardhana had taken a leading part in the conquest which seems to have been just then completed. Dr Hultzsch takes the clause "has secured the kingdom to the lineage of his son" to be an expression of the recognition of Vishnuvardhana's independence by Pulakēśin II.¹⁷ If this interpretation of the clause be correct, the Koppāram plates may be said to support our view that the conquest of Vengi was designed to compensate Vishnuvardhana for his loss of the yauvarājya.

Pulakēśin II is said to have invaded, as noticed already, the Pallava kingdom twice. The second of these invasions, as stated already took place in 641-42 A.D. Now, the Koppāram plates give us the date of the first invasion. The village of Irbuli which Pulakēśin granted to the Brāhmana, Vēdaśrama was included in the Karmarāshṭra. The territory extending from the Krishna to the Guṇḍlakamma valley was known as Karmarāshṭra during the time of the Pallavas. That the Pallava authority was recognised in this region during the time of Mahēndra I is proved by an epigraph at Chējerla in the Guntūr district. Therefore, the village which Pulakēśin granted to Vēdaśrama was situated in one of the provinces of the Pallava kingdom over which Mahēndra I ruled. It is stated in the Koppāram grant that in 631 A.D. Pulakēśin II was present in Karmarāshṭra which formed part of the dominions of Mahēndra I. He could have only been present there as a conqueror. Since Karmarāshṭra was the northernmost province of the Pallava kingdom, it may be said that the Chālukyan invasion had commenced in 631 A.D. If we are right in our interpretation of the relevant facts, the first invasion of Pulakēśin II could not have taken place during the reign of Mahēndra I. It has to be placed in the first year of the reign of his son. The death of Mahēndra I, and the accession of his youthful son Narasiṃha I, should have offered a favourable opportunity for Pulakēśin to attack the Pallava kingdom.

16. *Epigraphia Indica*, Vol. XVIII, p. 257.

17. *Epigraphia Indica*, Vol. XVIII, pp. 257 ff.

A Buddhist Relief from Nāgārjunakoṇḍa

T N RAMACHANDRAN

The reliefs of the stūpas at Nāgārjunakoṇḍa, in the Palnad Taluk of the Guntur District, situated on the banks of the river Kṛṣṇā are of immense importance to the student of early Andhra art for we can discern in them a local character that is as much manifest in the early reliefs of Jaggayyapeṭa as also in the later ones at Amarāvati and Goli. The excavations at Nāgārjunakoṇḍa were carried out successfully by Mr Longhurst, a veteran Archaeologist, under whose vigilant supervision several beautiful reliefs including the one forming the subject of this paper were unearthed in well-preserved conditions¹

The relief that we have selected here for discussion (plate I) is interesting in more ways than one dating from about the third century A D. Apart from its grandeur of conception and aesthetic appeal it presents many points of iconographic interest, its identification being indeed a problem. It shall be our attempt here to indicate the probable identity of the figures carved on the relief.

Proceeding from the left, we can find in a small rectangular panel formed by two columns an ornamental pair (*mithuna*) engaged in love making, the man offering his lady-love some drink from a cup held in his right hand. With such *mithuna* pairs we are familiar as we find them in any number at Amarāvati and Goli, their purposes being purely decorative.

The next panel is indeed a problem. In a broader panel formed by two similar columns stand a number of figures. In the centre stands the principal figure in the group representing a king. The king has got his right hand lifted up, the palm facing outwards while his left is clenched and held in a level with the shoulder. The king being of comparatively larger size, it is evident that he is the centre of attention and as such the principal personage in the group. On his right stand six men, five of them of lower status, probably middle class men, while the sixth, who is nearer the king, is a noble or a personage of some higher status as indicated by the ornamental turban on his head. Nobles and

1 To the kindness and courtesy of Mr Longhurst I owe a photograph of the relief that forms the subject of this paper.

princes are shown both at Amarāvati and Goli with such a turban (*ushnisha*) To the king's left stand a lady, probably his queen, and a man from whose dress it is evident that he is lower in rank than a noble. All the figures are turned towards the king and are in an attitude of supplication, four of them clearly showing the *añjali*, the mark of supplication or worship. Above the king a *chakra* and a cylindrical article with flames issuing from its two sides can be made out while a horse and an elephant (only their fore-parts) can be seen on the king's left, above the queen and the man next to her.

Can we characterise the whole as "a representation of the Chakravartin, the ruler of the world, and his seven jewels"² or as "a Chakravartin in all his glory, and as embodying the ancient Indian idea of the king as the source and fountain-head of all prosperity"³ or as a "standing king, who must be either the Great king of Glory, Mahāsudassana of the *Sūtra*, or one of the early Andhra kings known to history, in the capacity of founder or benefactor" associated with whom are the "seven treasures (*sapta-ratnas*) of a Chakravartin" and whose "right hand is stretched upwards to the sky, where from a line of clouds, there is falling a rain of square punch-marked coins"⁴ The possibilities that have to be considered here are if any Chakravartin endowed with the seven *ratnas* was intended, or the Chakravartin Mahāsudassana of the *Sūtra* or neither but some other.

No ordinary Chakravartin could have been intended for a study of the scenes occurring at Amarāvati and Jaggayyapeta and Goli reveals the fact that sculptural representations of men of fame, scenes from the *Jātakas* and the life of the Buddha were for the most part intended. The Chakravartin in this case ought therefore to be one of fame, of such fame as Buddhist religious texts would think of including so that the life of the particular Chakravartin thus included might serve as a model to the Buddhist brothers and sisters. Indeed, viewed thus, the place of honour has to go to Mahāsudassana of the *Sūtra*,⁵ than whom there was no greater Chakravartin and as such the central figure can be put down as representing Mahāsudassana. The only objection for this identification is the particular pose of the Chakravartin's right hand, which is lifted up and the clenched condition of his left.

Now that Mahāsudassana is out of the question we have to make a search for other glorious men whose life-stories would be considered to deserve

2. Bachhofer, *Early Indian Sculpture*, Vol. I, p. 28

3. A. K. Coomaraswamy, *A Royal Gesture and some other motifs*, p. 61

4. *Ibid.*, p. 58.

5. *Dialogues of the Buddha*, part II — *Mahāsudassana Sūttanta*, pp. 192-232—S. B. B., Vol. III.

sculptural representation, which would be the case only if their life-accounts are such as to bring home to the Buddhist faithful the idea that they should take to the path of virtue and cultivate such habits and conduct as would vouchsafe for them the goals of their models, viz., those glorious men. At the same time we have to see that those life-stories account satisfactorily for the particular poses of the Chakravartin's hands.

According to *Milinda-pañha*⁶ there were four men who by giving gifts and by the practice of virtues prescribed by the Buddhist texts, attained even in their earthly bodies to glory in the city of the gods (*tridaśapura*) and they were Mandhātā, Nimi, Sādhina and Guttala who are the heroes in the Jātakas named respectively after them.⁷

The first three were Chakravartins while Guttala was but a musician and as such does not come within the scope of our discussion. Nimi and Sādhina too do not come within our purview for their life-stories do not take into account the particular poses of the king's right and left hands in our sculpture, though they were great Chakravartins attended by all the paraphernalia that we have described already. The Chakravartin that is left out for our consideration by the process of elimination is Mandhātā, whose life appears to have caught the fancy of the Buddhist faithful in a remarkable manner. Not only is he made the hero in the Pāli Jātaka named after him but also one of the *avadānas* is devoted to him as is clear from the inclusion of his life in the Sanskrit *Dvīpāvadāna* (a collection of early Buddhist legends).⁸ A brief account of the Mandhātu-Jātaka will be as follows —

Long ago, there was a Chakravartin by name Mandhātā who was endowed with the seven *ratnas*,⁹ the four supernatural gifts or powers¹⁰ and the royal

6 S B E, Vol XXXVI—"The questions of King Milinda," part II, p. 145

7 Mandhātu-Jātaka, No 258—Cowell's edition, Vol. II, pp. 216-218,

Nimi-Jātaka, No 541—Cowell's edition, Vol. VI, pp. 53-68,
Sādhina-Jātaka, No 494—Cowell's edition, Vol. IV, pp. 223-227, and
Guttala-Jātaka, No 243—Cowell's edition, Vol. II, pp. 172-178

8 Edited by Cowell and Neil, 1886, XVII, 200-228

9 They are, as listed in the *Mahāvastava Suttānta* and *Lakkhaṇa Suttānta*, wheel, elephant, horse, light-giving jewel or gem (*maṇi-ratna*, which was of "vaiśārya, bright, of the finest species, with 8 facets, excellently wrought, clear, transparent, perfect in every way"), woman (queen), steward or treasurer and a minister or general (*parindayaka*). The *parindayaka* is according to the *Lalitavistara* a general, and according to *Buddhaghosha* the eldest son of the king, the *yuvārāja*.

10 Four *iddhis*—handsome and pleasing figure, long life, perfect health, popularity with priests, laymen and all. For details see *Mahāvastava Suttānta*, pp. 206-9.

insignia¹¹ "and he was a great monarch. When he clenched his left hand, and then touched it with his right, there fell a rain of seven kinds of jewels, knee-deep, as though a celestial rain-cloud had arisen in the sky; so wondrous a man was he"¹². His life lasted for countless ages. Though he had everything that he could possibly desire, he showed signs of discontent and began to desire for more wealth, power and the like. He was told of the heaven of the four great kings, to whom he went and ruled with them their kingdom too for a long time. Still his craving was not quenched.

On being told by the four heavenly monarchs that the heaven of the *Trayastrimsa* gods was more lovely than theirs he went to that heaven where Sakka, the king of the Gods, gave him half of his own kingdom. Mandhātā reigned in the heaven of Sakka for ages and ages as it were, for the text says that six and thirty Sakkas had come and gone, but still Mandhātā went on as the joint ruler of the heaven, without his desire and craving being quenched. His passion grew and he determined in his heart to kill the then Sakka so that he can rule the whole heavenly realm. But kill Sakka he could not. This greed of his was the root of his impending fall. "The power of his life began to wane, old age seized upon him." He fell from heaven into a park belonging to his mortal kingdom and the gardener made known his return to the royal house.

All the people came and gave him a place to rest in the park where he lay in lassitude and weariness awaiting his death. Pressed for a message for his people he gave the following — "Take from me this message to the people. Mandhātā, king of kings, having ruled supreme over the four quarters of the globe, with all the 2,000 islands round about, for a long time having reigned over the people of the four great kings, having been king of Heaven during the life-time of six and thirty Sakkas, now lies dead." With these words he died, and went to fare according to his deserts.

There are two statements in the text that throw light on the particular poses of the Chakravartin's hands in the sculpture. The first refers to the

11 *Mitanda-pañha*, V, 3 (*S B E*, Vol II, p 207)—The royal insignia (*paribhoga-bandhāni*) consist of umbrella, *uśnīsha* or turban, *chāmara*, sword, and throne.

12 The *Dvayāvedāna* version is slightly different. In it it is said the king desired that there should be a rain of gold for seven days in his private chamber or *zenana* and that not even a pie should fall out. Even as he desired so it happened, not even a piece fell outside his private chamber. The text itself is — "*ahovata me'ntahpura sapāham hiraṇyam varṣam pated ekakārāhāpano'pi vāhir na nīpatet | Sahachittotpādād eva rājño Māndhātasyāntahpura sapāham hiraṇyam varṣam vṛiṣṭam ekakārāhāpano'pi vāhir na nīpātito*"—Cowell's edition, p 213.

falling of "a rain of seven kinds of jewels, knee-deep, as though a celestial rain-cloud had arisen in the sky" when Mandhātā clenched his left hand and then touched it with his right¹³

The second statement was made by the Buddha (Master) himself after he had finished the narration of the *Mandhātu-Jātaka* by way of drawing out the moral from the legend for the benefit of the *saṅgha*. It is in three stanzas, the latter two being the same as verses 186 and 187 of *Dhammapada*, and they are —

"Wherever sun and moon their courses run
All are Mandhātā's servants, every one,
Where'er earth's quarters see the light of day,
There king Mandhātā holds imperial sway

Not though a rain of coins fall from the sky
Could anything be found to satisfy
Pain is desire, and sorrow is unrest,
He that knows this is wise, and he is blest.

Where longing is, there pleasure takes him wings,
Even though desire be set on heavenly things
Disciples of the Very Buddha try
To crush out all desire eternally"¹⁴

Let us examine the details in the sculpture in the light of the text. The cloud formula which has been discussed at some length by Dr Coomaraswamy in his "A royal gesture and some other motifs" (p. 58) is not in evidence. The left hand of the Chakravartin is clenched as required by the text and this pose may be taken as almost a permanent one for the left hand for the function of rain-producing. The right hand is lifted upwards with the palm outwards, and the whole is in a position suggesting that the hand is in the act of coming down to touch or more probably pat or clap the clenched left. Magicians and jugglers usually resort to such tactics to punctuate the various items in their programme and to catch the eye of the spectator, and they invariably clap or pat their hands before producing the magical effects that they are up to. We may not be wrong in supposing that even as the magician or the juggler in the performance Mandhātā is here in between his rain-producing shows, each tap with the right on the clenched left auguring

13. *The Jātaka* (Cowell), Vol II, p. 216

14. *Ibid.* p. 218

a stream of coins or jewels. The greedy monarch that the Buddha sufficiently represents him to be is going on vehemently with the game for greed knows no bounds. He has lifted his right hand and has spread the palm sufficiently. The clenched left, as I observed already, is a permanent pose, a sign of determination so to say which sufficiently represents the king's standing and unquenchable greed. What has to follow, as follow it must, is for the right to touch the left to produce the rain of coins. By such a rendering the sculptor has brought out sufficiently the import of the Lord's maxim, "Not though a rain of coins fall from the sky could anything be found to satisfy." According to the *Dvayāvadāna*¹⁵ version, we have the rain of gold in the king's private apartments and nowhere else for seven days. The whole is therefore symbolical of the king's greed.

The other details can easily be explained. The seven *ratnas* associated with the Chakravartin are arranged in the relief as follows. Starting from the right we get the elephant, the horse, the *chakra* (*dharmachakra*) and the gem (*mani*) with flames indicating illumination issuing from its sides. Below the elephant is the steward or the treasurer and below the horse and by the side of the Chakravartin is his queen. On the Chakravartin's right stands the *parināyaka*, who is here represented as the *yuvārāja*, the eldest son of the king, following the definition of Buddhaghosha. According to the *Mahāsudassana Suttānta* and the *Lakkhana Suttānta* and the *Lalitavistara* the *parināyaka* is either a minister or a general. The other men standing on the left are common folk, probably the Chakravartin's subjects that had come to witness with amazement the Chakravartin's miraculous powers in the direction of producing rains of coins and jewels.

This Jātaka is also sculptured in a relief from Jaggayyapeṭa¹⁶ in which the rain formula is clearly shown, and in a rail pillar¹⁷ from the Amarāvati stūpa where the rain formula is not in evidence as in our relief.

15 The *Dvayāvadāna* is a collection of very early Buddhist legends and unlike the *Mahāvastu* is generally written in fairly correct Sanskrit by various authors. Most of the legends belong to the *Vinaya piṭaka*, they are not translations from any Pāli original. Like the others which relate to Asoka's history they seem to come down from an independent source. According to Cowell and Neil (p. viii) "they have all suffered from the careless ignorance which characterises Northern as opposed to Southern Buddhism, they are the isolated fragments which alone survive from what was once a large literature." Some light is thrown on their age and relation to the Buddhist schools by the fact that there is no mention in them of Avalokiteśvara, Mañjuśrī or the "Om mani padme hūm" except perhaps in *avadāna XXXIII*, p. 613, l. 26.

16 Burgess, *The Buddhist Stūpas of Amarāvati and Jaggayyapeṭa*, pl. LV 3.

17 *Ibid.*, pl. V, 2.

The Chronology of the Later Pallavas

M SOMASEKHARA SARMA

I.

The chronology of the later Pallavas of Kānchi is still a problem awaiting solution. Though their geneology, beginning with Nandivarman Pallavamalla is now quite clear, the period of rule of these kings is beset with difficulties, as their inscriptions mention only their regnal years, omitting altogether the dates in Śaka era. Thus, it is known from their inscriptions that Nandivarman II Pallavamalla ruled for 65 years, his son Dantivarman for 51, and his grandson Nandivarman III for 23 and his great-grandson Nṛpatunga for 26 years. Scholars are divided in their opinion, as to the place, in the Pallava geneology, of Aparājita, who ruled for 18 years. Mr V Venkayya supposes that Aparājita was the son of Nṛpatunga.¹ Mr T A Gopinatharao, writing about "The Pallavas and the Gāṅga Pallavas,"² has put forth the theory that the name Aparājita was but a pseudonym of Nṛpatunga. Dr G J Dubreuil, in his work "Pallavas," states that Aparājita ruled for 18 years but gives neither the date of his accession nor his relationship to Nṛpatunga. He also opines that Āditya I reigned after the death of Nṛpatunga, in about 880 A D. But yet he makes Aparājita the son of Nṛpatunga.³ Mr R Gopalan, a still later writer of "The History of the Pallavas of Kānchi," remarks that Aparājita was perhaps the successor of Nṛpatunga, presumably his son.⁴ His reasons for supposing thus, are as follows. According to the Udayēndiram plates,⁵ Western Gāṅga Prithivipati I is described to have entered heaven "having defeated by force the Pāṇḍya lord Varaguna II in the great battle of Śrīpurambiyam and having thus made his friend's title Aparājita significant." From two inscriptions at Āmbūr⁶ of Nṛpatungavikramavarman, it is known that Gāṅga Prithivipati was his feudatory. On the presumption that this Gāṅga Prithivipati, the feudatory of Nṛpatungavikramavarman,

1 Ep. Rep. 1906, p. 64.

2 The Madras Christian College Magazine, 1907.

3 Geneological pedigree of the Pallavas of Kānchi, page 70 of his latter work "The Ancient History of the Decan".

4 The Pallavas of Kānchi, p. 142.

5 S. I. I., Vol. II, p. 384, v. 18.

6 Ep. Ind., Vol. IV, p. 182.

was identical with Western Gāṅga Prithivīpati I, who gave his life for Aparājita in the battle of Śrīpurambiyam, Mr Gopalan arrives at the conclusion noted above. Mr K V Subrahmanya Iyer, while editing "Three Tamil Inscriptions from Lālguḍi" in the "Epigraphia Indica,"⁷ comes to the same conclusion as Mr Gopalan and says that Aparājita was the last Pallava ruler of Kānchi. We learn from the Tiruvālangāḍu plates⁸ that Āditya I defeated the Pallava king Aparājita and occupied his kingdom. The existence of an inscription, at Tirumālur near Conjivaram,⁹ of the 21st year i.e., A.D. 891¹⁰ of Āditya I leads Mr Iyer to draw such a conclusion. Thus Mr Iyer and Mr Gopalan make Aparājita, a virtual son and successor of Nṛpatunga, though the former's relation to the latter is not revealed by the inscriptions either of Nṛpatunga or Aparājita.

The question of the chronology of the later Pallavas has not been taken as an independent subject for consideration for a long time, perhaps owing to the scarcity of materials to determine it. Dr Fleet, who has rendered invaluable services for South Indian Epigraphy, while editing a Western Gāṅga record¹¹ had to discuss the genuineness or otherwise of the Western Gāṅga records and the chronology of the early Western Gāṅga kings. In that connection, though he writes that Nandivarman Pallavamalla's fiftieth year should be between A.D. 733 and 747, he remarked that "It is much more likely that his (Nandivarman Pallavamalla's) reign did not even commence till A.D. 715 or later."

Dr Dubreuil was the next scholar to consider this question in his history of "The Pallavas." He states that the accession of Nandivarman II must have taken place between 717 and 737 A.D. On different considerations, he comes to the conclusion, that the event must have taken place, prior to 719-20, thereby, giving 717 as the most probable date, which he finally fixes.^{11a} The reasons that have actuated him to fix that date are as follows. He presumes at the start that A.D. 674 is "the correct date," on the authority of the Gadwāl¹² and Kēndūr¹³ plates, which show that Paramēśwaravarman I repulsed the Chālukyas under Vikramāditya I. Between this date and the

7 Vol. XX, p. 46.

8 S. I. I., Vol. II, No. 205.

9 Ep. Coll., No. 286 of 1906.

10 Ep. Ind., Vol. XIX, p. 81.

11 Ep. Ind., Vol. V, p. 158.

11-a The Pallavas, p. 66.

12 Ep. Ind., Vol. X, p. 101.

13 Ep. Ind., Vol. IX, p. 202.

accession of Nandivarman Pallavamalla, these events, viz, (i) the end of the reign of Paramēśwaravarman I, (ii) the reign of Narasimhavarman II (Rāja śimha) as a whole, which was probably long enough, and (iii) the reign of Paramēśwaravarman II, which was probably short — must have taken place. These must have taken 40 years. On this basis, he arrives at 716-717 A.D., as the date of accession of Nandivarman Pallavamalla. Moreover, he verifies this result with some other data. As stated already, Dr. Dubreuil thinks the Chōla King Aditya I began to rule (over the Pallava dominions) after the death of Nṛpatunga, who (according to him) ceased to reign about 880 A.D. ($717+62+51+24+26=880$). When he wrote his "Pallavas," Nandivarman Pallavamalla's inscription of his 65th regnal year did not come to light and it is unaccountable how he had given Nandivarman III 24 years of rule when actually only his 23rd regnal year is known by his latest inscriptions. Prof. C. S. Srinivasachari and Mr. C. V. Vaidya, who have also written about the Pallavas, accepted the date of Dr. Dubreuil.

After Dr. Dubreuil, Mr. R. Gopalan has written the history of the Pallavas of Kāंची, in which he has given A.D. 710 as the date of accession of Pallavamalla. He did not cite any reasons either to reject the date A.D. 717 of Dr. Dubreuil or to accept his (710 A.D.) in preference.

Recently Mr. K. V. Subrahmanya Iyer, while editing, in *Epigraphia Indica*, "Three Tamil Inscriptions from Lālguḍi," had occasion to review this problem once more and arrived at the date 696 A.D., as the first year of the reign of Nandivarman Pallavamalla. His reasons are as follows. From the Tiruvālangāḍu plates, it is known that Aditya I defeated Aparājita and occupied the Pallava kingdom. Mr. Iyer, therefore, takes Aparājita to be the last of the imperial Pallavas and the son and successor of Nṛpatunga, for reasons known already. Aditya I was in possession of the country round Conjivaram by his 21st regnal year, i.e., 891 A.D., for A.D. 870-871 was fixed to be his date of accession, with the aid of the Takkōlam inscription.^{13a} It must have taken Aditya I at least three years to settle in the country after defeating Aparājita. So the last date of Aparājita may be fixed as A.D. 888. Counting back from this date, he arrives at A.D. 870 as the first year of the reign of Aparājita and the last year of Nṛpatunga, his predecessor, and 844 A.D. as the year of accession of Nṛpatunga as well as the last year of Nandivarman III, his father, their regnal years, as supplied by their inscriptions being 18 and 26 respectively. As the highest regnal year for Nandivarman III is known to be 22, the first year of Nandivarman III should fall in A.D. 822. But that is not so, because the Western Gāṅga records say

that Rāshtrakūṭa Gōvinda III and Pallava Nandivarman, both crowned kings, tied the fillet round the head of Śivamāra II Saigoṭṭa, son of Śrīpuruṣa Muttarasa, the Western Gāṅga king. The last year of Rāshtrakūṭa Gōvinda III is known to be A D 814. As such, this event must have taken place at least two years before the last date of Gōvinda III, i.e., in A D 812. In accordance with this date, the date of accession of Nandivarman III was shifted back 10 years, to make him a contemporary with the Rāshtrakūṭa Gōvinda III. Thus, even in the absence of regnal years after 22, Mr. Iyer makes Nandivarman III rule from A D 812 to A D 844. He deducts 116 years (51+65) from A D 812, the first year of Nandivarman III, as also the last year of his father Dantivarman, thus being the period of rule of both Dantivarman and Nandivarman Pallavamalla. Mr. Iyer arrives at the date A D 696 as the first year of Nandivarman Pallavamalla's reign. Thus, there are three dates in the field, so far, for the accession of Nandivarman II Pallavamalla, namely A D 696, A D 710, and A D 717. Now, let us consider whether any one of these dates is correct, and if not, whether we can fix the chronology of the later Pallavas on a still different but firmer basis.

The problem of the chronology of the later Pallavas of Kānchi may be tackled from more than one point of view, namely, the histories of the Gāṅga, the Rāshtrakūṭa, and the Bāṇa dynasties. First let us try to fix the date of the accession of Nandivarman Pallavamalla and thus the chronology of the later Pallavas, from the Gāṅga point of view.

II

FROM THE POINT OF VIEW OF GĀNGA HISTORY

Now, at the outset, we are faced with the difficulty of the suspicious nature of some of the Western Gāṅga records, as remarked by Dr. Fleet, the Penunkonda plates alone of Mādhava II being excepted.¹⁴ Dr. Fleet stamped almost all the copper plate records of the Western Gāṅgas as spurious, even though Mr. Rice and Mr. Narasimhachariar, were long contending against such a sweeping condemnation. No doubt, there are some records like the Tagadūr plates of Harivarman,¹⁵ the Tanjore grant of Arivarman of Śaka 169,¹⁶ the Tagartu plates of Taḍaṅgāla Mādhava II, of Śaka 279,¹⁷ the Marcara grant of

¹⁴ Ep. Ind., Vol. XIV, p. 331.

¹⁵ Ep. Carn. Vol. III, Nj. 122.

¹⁶ Ind. Ant., Vol. VIII, p. 212.

¹⁷ Ep. Carn., Vol. VII, Sk. p. 52.

Avinīta, of Śaka 388¹⁸ and perhaps some more that merit his condemnation. But, in spite of this, many of the Western Gāṅga kings, for whom we have copper plate records, are also known from the lithic records, which are treated as genuine and whose authority is not yet questioned by scholars. Thus, the names of the first four Gāṅga kings, Kongaṇivarman Dharmamahādhirāja, his son Mādhavamahādhirāja, and his grandson Harivarman Mahādhirāja and his great-grandson Viṣṇugōpa Mahādhirāja, usually met with in each and every later copper plate grant of the Western Gāṅga kings, are also found mentioned in an incomplete stone record, in the Kōlār district, Mulbāgal Taluq,¹⁹ in the same order of succession and relation of father and son, as recorded in the copper plates. In the words of Mr. Rice, "it is the only stone inscription that has been found containing the phrases almost uniformly employed in their (Western Gāṅga) copper plates. The Udayēndiram plates of Prithivipati II Hastimalla,²⁰ which are beyond suspicion and are frequently quoted in connection with the battle of Śrīpurambium, mention at random, some more kings — Viṣṇugōpa, Harivarman, Mādhavavarman, Durvinita, Bhūvikrama and Śivamāra. Therefore, their existence need not reasonably be doubted. As for Durvinita, there is the "Avantisundari Kathāsāra" to prove that he was a historical figure. If Nirvinita of a lithic record from Chikmāgalūr²¹ is identified with Avinīta, considering the 'ardha sāmya' of these names, then Avinīta also can be said to have been represented by a stone record. One of the early Western Gāṅga kings Śrīvikrama, father of Bhūvikrama, alias Śrīvallabha, is represented by a viragal in the epigraphical collection of the Mysore Archaeological department for 1917.²² It tells us that, while Śrī Vikrama Mahārāja was ruling the earth, Pabhu, Perāṅkōvan fell at Parvara during the capture of Rakkasanūru. (?) The existence of Śivamāra I is independently proved by an inscription at Vaḷḷimalai, in the North Arcot District,²³ which enumerates four generations of kings, namely, Śivamāra I, his son Śrīpurusha, his grandson Ranavikrama and great-grandson Rājamalla. All these names are met with in the Western Gāṅga copper plate records, in the same order of succession and relation, the only difference being that this inscription makes Śrīpurusha, a direct son of Śivamāra I, while the copper plates invariably make him his (Śivamāra's) grandson. In any case, it is almost certain that Śrīpurusha's father never ruled the kingdom, as the copper plate grants do not even mention his name, but pass on from Śivamāra I

18. Ind. Ant. Vol. I, p. 362.

19. Ep. Carn. Vol. X, Mb. 263.

20. S. I. L., Vol. II, p. 375.

21. Ep. Carn., Vol. VI, Cm. 50.

22. Mys. Arch. Rep., 1917, p. 28, para 77.

23. Ep. Ind., Vol. IV, p. 140.

to Śrīpuruṣa as king. So this minor difference in the geneology, supplied by this stone inscription, may be overlooked. From Śrīpuruṣa Muttarasa any number of stone inscriptions of his, his son's, as well as his descendants', have come to light. If the lithic records, quoted above, are taken as genuine and authoritative, then they serve us well in proving the genuineness of the mention of those Gāṅga kings about whom doubts have been expressed, as also more or less the correctness of the usual Western Gāṅga geneology, given in most of the later Gāṅga grants.

In spite of the charge that the grants are spurious, there is no impossibility, as Dr Fleet rightly thinks, as to the truth of the statements contained in the grants, with the exception of the facts of donation. Hence, I take it for granted that the two records, the Ālūru grant of Śaka 721, i.e., A.D. 799²⁴ and the Maṇṇe plates²⁵ of Śaka 719 (A.D. 797) are genuine and reliable. These two grants contain the interesting statement, referred to by Mr K. V. Subrahmanya Iyer, that Śivamāra II Saigoṭṭa was anointed to the Gāṅga kingdom by the crowned kings, the Pallava Nandivarman and the Rāshtrakūṭa Gōvinda. Let us see if this synchronism between these three kings of three different dynasties, enables us to assign an exact date for the event alluded to in the inscriptions quoted above and thereby helps us in determining the date of the accession of Nandivarman Pallavamalla. One fact is clear from the above inscriptions, namely, that the anointment of Śivamāra II must have taken place before Śaka 719, i.e., 797 A.D., as this is the earliest date we get for the event. Now, if Śivamāra II was anointed to the Gāṅga kingdom, it must be only after the death of his father Śrīpuruṣa Muttarasa. Thus, indirectly, it is essential to ascertain the period of rule of Śrīpuruṣa.

The question of whether the existence of the early Western Gāṅga kings is fictitious or not, need not detain us here. Accepting Dr Fleet's view, the existence of the Gāṅga kings from Śivamāra I, on the authority of the Vallimalai inscription²⁶ should at least be taken to be genuine whatever may be the relationship between Śivamāra I and Śrīpuruṣa, the latter was certainly a successor but not a predecessor of Śivamāra I, and was accepted as a genuine historic figure by even the extremely cautious Dr Fleet. When did Śrīpuruṣa rule?

Many of the stone records as well as those in copper, that have come to light, prove that Śrīpuruṣa was a great king, wielding authority over a great

24 Mys. Arch. Rep., 1924, p. 72.

25 Ep. Carn. Vol. IX. Nl. 60.

26 Ep. Ind., Vol. IV, p. 140.

portion of the present Mysore State. There is the epigraphical confirmation, that he was a contemporary of Krishna I, Akālavārsha and Subbatunga, and successor of Dantidurga, who was the founder of the Rāshtrakūṭa kingdom. He led many incursions into the Gāṅga kingdom, and epigraphs confirm the Raṭṭar (Rāshtrakūṭa) rising in the time of Śrīpurusha Muttarasa.²⁷ We find a number of lithic records of the time of Śrīpurusha, which refer to the battles fought with Ballaha, i.e., Vallabha, who is no other than Krishna I.²⁸ This Krishna I was mentioned in them as Ballaha, Ballavarasa and Kannarasa, the latter being the Prakrit form of Krishna. The name Kannarasa occurs in a viragal at Hriḡuṇḡal, Tumkūr Taluq, which records that, while Śrīpurusha was ruling the kingdom of the world, and Siyagalla (a subordinate of his) was governing the Maṇugeṇaḡḡu 300, some one fought against Kannarasa and fell in the battle of Pinchanūru.²⁹ There are some more viragals, which refer to the wars with Ballavarasa and record the death of some heroes in the battle of Bāgeyūru.³⁰ These viragals enable us to know at least two of the battles fought — the battle of Pinchanūru and that of Bāgeyūru — in the campaign of the Rāshtrakūṭas against Gāṅgavāḡi, during the rule of Rāshtrakūṭa Krishna I. That at least some of the northern portion of Gāṅgavāḡi was subdued by the Rāshtrakūṭas is known by the Talagaon plates of Krishna I,³¹ dated Śaka 690, i.e., 768 A.D. They explicitly state that Krishna I was engaged in an expedition against the Gāṅgas and that his camp had been pitched at Maṇṇenagara (the capital of the Gāṅgas), latterly identified by Mr Rice with Maṇṇe, in the Nēlamangala Taluq.³² But the occupation of that country by Krishna I was a temporary one, as is proved by the Dēvarahallī plates of Śrīpurusha.³³ The grants mentioned in them were issued from the victorious camp of Maṇṇenagara itself.

More or less simultaneously, when Śrīpurusha was hard pressed by the Rāshtrakūṭas, the Bāṇas, who were the subordinates of the Pallavas of Kāṅchi, raided the Gāṅga country, at the instigation perhaps of their overlords. Then Śrīpurusha's son Duggamāra Eṇeyappa was governing Kuvalāla-nāḡu 300, the Gāṅga 6,000 and his queen Kāṅchiabbe was governing Agalē.³⁴ There are many lithic records of the time of Śrīpurusha, which go to prove

27 Ep. Carn., Vol. XII, M. 99

28 Mys. Arch. Rep., 1909-1910

29 Mys. Arch. Rep. 1909-10

30 Mys. Arch. Rep., 1909-10

31 Ep. Ind., Vol. XIII, p. 275

32 Ep. Carn., Vol. III, Intro., p. 10

33 Ep. Carn. Vol. IV, Ng. 85

34 Ep. Carn. Vol. X, Mb. 80

that Kuvalāla or Kōlāla, the modern Kōlār 300 and Gānga 6,000, were under the sway of the Gānga Śrīpurusha Muttarasa³⁵ Until the 42nd year of Śrīpurusha Muttarasa³⁶ Duggamāra Ereyappa, his son,³⁷ was holding undisturbed sway over Kovalālanāḍu 300 and Gānga 6,000 Sometime after the 42nd year of Śrīpurusha's reign, the Bāṇas led an incursion into the Gānga territory and attacked some villages³⁸ The Gānga army marched against that of Mahābali Bāṇarasa,³⁹ when it was entering Kōyatūr, which was then included perhaps in the Gānga kingdom That this was included in it may be proved by the Vallam Rock inscription of Śivamāra⁴⁰ Many engagements have taken place between the Gāngas and the Bāṇas In one of these, Duṇḍu, otherwise known as Nurguṇḍa Yuvarāja, father of Paramagula alias Prithvi Nurguṇḍarāja, may have taken part, and this conclusion is warranted by the use of the term "the confounder of the Bāṇas," in the Dēvarahallī plates of Śrīpurusha⁴¹

That Nandivarman Pallavamalla, a contemporary of Vikramāditya II, was also a contemporary of Śrīpurusha is proved by the fact that Dantivarman, son of Nandivarman Pallavamalla was reigning in Kānchi in A.D. 804, when Gōvinda III, grandson of Krishna I, invaded the Pallava kingdom So between Vikramāditya II and Gōvinda III, there was no other king ruling at Kānchi, than Nandivarman Pallavamalla, who was the predecessor of Dantivarman and a contemporary of Śrīpurusha

Perhaps just at this time Nandivarman Kāḍuvaṭṭi of Kānchi, also joined the Bāṇas in their fight with the Gāngas and a viragal of this period records that while Siyagella, a subordinate of Śrīpurusha, was governing the Kesumannu-nāḍu, someone fought and fell in the war with Kāḍuvaṭṭi, and I believe that this latter is no other than the Pallava king of Kānchi⁴² Another viragal⁴³ records that by Kongunū Muttarasa's order, Siyagellarasa smote the army of Kāḍuvaṭṭi, and in this encounter, ascended to Swarga These inscriptions prove in unequivocal terms that the Pallavas of Kānchi, while backing up the Bāṇas, invaded the Gāngavāḍi against Śrīpurusha The statement in the Tanḍantōttam plates of Kōvijaya Nandivikramavarman (i.e., Nandivarman II

35 Ep. Carn., Vol. X, Sp. 57, Ep. Carn., Vol. X, Mb. 255, Ep. Carn., Vol. X, Sp. 6
Mys. Arch. Rep., 1927, p. 82, etc.

36 Ep. Carn. Vol. X, Mb. 80

37 Ep. Carn., Vol. X, Mb. 235, Mb. 80

38 Mys. Arch. Rep., 1925, p. 66

39 Ep. Carn. Vol. X, Ep. 13

40 Ep. Ind., Vol. IV

41 Ep. Carn. Vol. IV, Ng. 85

42 Mys. Arch. Rep. 1909-10

43 Ep. Carn., Vol. IX, Ht. 21.

Pallavamalla) relating to his 58th regnal year⁴⁴ that Nandivarman took away from the Gāṅga king, a necklace, which contained in it the gem called Ugrodaya, might be as a result of his success in the Gāṅga-Pallava wars and thus enables us to conclude that Kāḍuvaṭṭu was finally victorious in this campaign and that the Gāṅga king was no other than Śrīpuruṣa Muttarasa

As a consequence, perhaps, of this defeat, Kuvalālanāḍu and Gangarusāsura (Gāṅga 6,000) were lost to the Gāṅgas and we find the Bāṇas in occupation of the Gāṅga 6,000⁴⁵ The Mahāvali Vānarasa, the subordinate of Nandivarman II and contemporary of Śrīpuruṣa, could be no other than Nandivarman of the Guḍimallam plates⁴⁶ and Jaya Nandivarman of the Udayēndiram plates⁴⁷ The question of the identity of all these historical figures will be proved in another section Even in the time of his son, Vijayāditya, mentioned in some inscriptions as Bijayitta, Gāṅga 6,000 was under the sway of the Bāṇas⁴⁸

There is reason to believe that the Western Gāṅga king Śrīpuruṣa Muttarasa passed away in the midst of his wars with the Pallavas and Bāṇas on one side and the Rāṣṭrakūṭas on the other An inscription^{49a} from Kulīḍikkī, Wandawash Taluq, North Arcot district, of the time of Vijaya Nandīśwara-varma Pallava, relating to his 52nd regnal year, records the death of Gangadīyarāyar Kannāḍu Perungangar, chief of Karkāṭṭur, who at the instance of the uncle (or father-in-law) of the Bāṇa king, fought but fell on the day of the Pallava invasion against Perumāṇaḍigal. The term Gangadīyarāyar Kannāḍu Perungangar, may be taken to mean the king of the Gāṅgas, the elder Gāṅga king of Kannāḍu or Karnāṭa and the term Perumāṇaḍigal also is suggestive of the reference to the Gāṅga king, as it is known from an inscription⁴⁹ that Śrīpuruṣa, after slaying a valiant Kāḍuvaṭṭu of Kānchi, captured the Pallava state umbrella and since then assumed the Pallava title Permāṇaḍi After this event this title was assumed by the Gāṅga kings, subsequent to Śrīpuruṣa The term Permāṇaḍi alone was often used to designate a Western Gāṅga king These reasons lead us to believe that the Perungangar and Permāṇaḍi could be no other than Śrīpuruṣa, who, inasmuch as he had many sons, governing various provinces during his life time, was styled.

44 S. I I Vol II, p 517, Pt. V

45 Ep Carn., Vol. X, Kl. 235

46 Ep Ind. Vol XVII, p 1

47 Ep Ind. Vol. III, p 74

48 Ep Carn., Vol. X, Bp 48 (?), Ep Carn., Vol. X, Bp 86 (?), Ep Coll., 327 of 1912.

48-a Ep Coll., No. 154 of 1921.

49. Ep Carn., Vol VIII, Nr 35

as Perungangar⁵⁰ We are aware of the invasion of Kāḍuvaṭṭi of Kānchi against Śrīpuruṣa All these foregoing facts suggest that the Gāṅga king, whose death was recorded, in the epigraph, quoted above, at the time of the Pallava invasion, was no other than Śrīpuruṣa If this conclusion is right, it can be said that the invasion against Gāṅgavāḍi was undertaken by Nandivarman Pallavamalla in his 52nd regnal year, a reference to the latter having carried away a necklace as a result perhaps of his success in this war, was made in the Tāṇḍantōṭṭam plates of the same Pallava king, relating to his 58th regnal year

From what was stated above, it can be concluded that the 52nd regnal year of Nandivarman Pallavamalla is the last year of Śrīpuruṣa Muttarasa The copper plate grants of Śrīpuruṣa, though declared generally spurious, supply us with his 50th regnal year at the latest 42nd is the latest regnal year as indicated by his lithic records⁵¹ Those of his copper plate grants that contain the regnal, as well as the Śaka dates, consistently give A D 725 as the initial year of his reign⁵² If A D 775, the 50th regnal year of Śrīpuruṣa, as supplied from his copper plate records, be taken as the last year of his reign, then Nandivarman Pallavamalla's date of accession will be A D. 723 (775—52)

But Mr Narasimbachariar brings to our notice, in one of his Mysore Archaeological reports, a stone inscription,⁵³ dated Śaka 710, i.e., A D 788, and alleged to belong to Śrīpuruṣa Muttarasa The only reason for warranting such a conclusion is merely due to the statement made therein that Śrīpuruṣa Muttarasa was reigning at the time On the evidence of this epigraph Mr Narasimbachariar concluded that Śrīpuruṣa reigned for 62 years and that A D 788 should be taken as his last year But the mere mention, that Śrīpuruṣa was ruling, cannot be taken as a sufficient authority to state that Śrīpuruṣa's reign extended to A D 788 No royal titles are attached to the name of Śrīpuruṣa there in the record, who was really one of the greatest of the Gāṅga kings As it was the usual custom for the subordinates to assume the names of their overlords, as a token of respect, honour and humility, there might be Śrīpuruṣas or Muttarasas or even Śrīpuruṣa Muttarasas In fact, we find mention of a Śrīpuruṣa Muttarasa, as a subordinate governor in some of the lithic records of the period Moreover, the regnal years of Śrīpuruṣa are here and there mentioned in his lithic

50 Ep Rep 154 of 1921

51 Ep Carn., Vol. X, Mb 80

52 Ep Carn., Vol. IV, Ng 85, Dēvarahalli plates; Ep Carn., Vol. VI, Mg 36

53 Mys. Arch Rep., 1918, p 44.

records though not consecutively, and they go as far as 42, and the regnal years supplied by his copper plate records go to 8 years more, i.e., up to his 50th year. Not even a single record of his, either in copper or stone, is found after his 50th year. If Śrīpurusha really had a reign of 62 years, it is unintelligible that no record of his is discovered yet after his 50th year, while the records prior to his 50th year are quite in abundance. One should not be wrong if one should conclude that the record of Śaka 710 may not really belong to Śrīpurusha Muttarasa at all. If the epigraph in question does not really belong to Śrīpurusha, then the last year of his reign is A.D. 775 and the first year of the reign of Nandivarman Pallavamalla should be A.D. 723. If, on the contrary, it is proved that A.D. 788 is the last year of Śrīpurusha, the date of Nandivarman Pallavamalla's accession will have to be changed accordingly.

The coronation of Śivamāra II Saigoṭṭa must have been an accomplished fact only in the time of Gōvinda, the Rāshtrakūṭa king, who was said to have tied the fillet round the head of Śivamāra. This event must have taken place only after the death of Śrīpurusha, but not during his reign. So if the last date of Śrīpurusha is definitely known, then it may be said that that date must be equivalent to the 52nd year of Nandivarman Pallavamalla, on the evidence of the Kuldikki inscription. Which date is correct for the last date of Śrīpurusha, A.D. 775 or A.D. 788? This is the question. Let us see if this can correctly be solved independently, from altogether a different point of view — the history of the Rāshtrakūṭas.

III

THE RĀSHTRAKŪṬA POINT OF VIEW

Let us go deep into this question and see whether we can successfully identify the two crowned kings, Pallava Nandivarman and Rāshtrakūṭa Gōvinda, mentioned in the two grants, the Ālūr and Manne, dated A.D. 799 and 797 A.D. respectively.

Even though Dr. Fleet is of opinion that the Manne grant of Mārasuṃha is spurious, he identifies Gōvinda, mentioned in this grant with Gōvinda III,⁵⁴ taking it for granted that there is no impossibility in the truth of the statement made therein. Other writers, even to this day, without even trying to verify the truth of his position, in the light of the recent epigraphical material, simply follow Dr. Fleet and repeat what he had written. Let us see if the

⁵⁴ Ep. Ind., Vol. V, p. 161.

above identification holds good in the light of the evidence we have on the subject

First of all, *Gōvinda I*, and *Gōvinda IV* must be eliminated from our consideration, because, by the time of the former, the *Rāshtrakūṭa* kingdom was not yet carved out. *Gōvinda IV* was far later than either *Dhruva* or *Gōvinda III*, his inscriptions assign him to the early part of the tenth century, A.D. Hence, whether *Gōvinda* of *Mārasimha's* grant is *Gōvinda II* or *Gōvinda III* is the question to be solved now

Dr Fleet holds the opinion that *Rāshtrakūṭa Gōvinda II*, son of *Kṛishṇa I*, did not succeed to the throne at all⁵⁵, but Buhler contends that he did reign but not for long, as he was dethroned by his younger brother, *Dhruvarāja*.⁵⁶ If *Gōvinda II*, did not succeed to the throne, he could not be a crowned king. If it were agreed that he was one, it is to be proved, whether he ruled the *Rāshtrakūṭa* kingdom after the death of his father *Akālavarsha*, *Kṛishṇa I*

Some of the *Rāshtrakūṭa* records, subsequent to *Gōvinda II*, pass over him quite unnoticed⁵⁷. This fact cannot by itself be taken to prove that *Gōvinda II* did not reign at all. This method of ignoring a crowned ruler is not without its parallel, in the history of the South Indian dynasties, like the Eastern *Chālukyās* of *Vēṅgi* and the *Chālukyās* of *Bādāmi*. In some of their records, no mention was made of some kings, by their rivals, even though they did actually rule. The omission, if it means anything at all, means that there existed rivalry between *Gōvinda II*, and his younger brother *Dhruva*, a fact, which is borne out by the *Kadaba* plates of *Prabhūtarsha II*, i.e., *Gōvinda III*, of 812 A.D.⁵⁸ These describe *Gōvinda II*, *Prabhūtarsha*, as the possessor of "the goddess of regal fortune, won by a single victory of his horse". In verse 7 of the same grant, *Dhruva* was described as follows: "When once in battle his fortune was fickle, his heart troubled on account of the destruction of his elephants and ships by the crushing rough waves — even then his enemies, though united and their power being unshaken, forsook the kingdom and bewildered by delusion, fled themselves to the remotest regions". Though in these passages, the name of his brother *Gōvinda II* was not brought in, the readers of the *Rāshtrakūṭa* history could easily understand that these passages indicate in unequivocal terms that there were wars of

55 Bom. Gaz. Vol. I, Pt. II, p. 393

56 Ind. Ant. Vol. VI, p. 62

57 Ind. Ant., Vol. XII, p. 156

58 Ep. Ind., Vol. IV, p. 335

succession after the demise of Krishna Raja I and that by the term enemies, it is implied that Gōvinda II was meant, as he was the principal contender to the Rāshtrakūṭa throne. But as this record was stamped as spurious by the editor, H. Luders and Dr Fleet, fresh evidence is to be sought elsewhere in other records to substantiate the above statements and conclusions. The Daulatābād plates of Sankaragana of Śaka 715 (A.D. 793)⁵⁹ have some interesting information to give us regarding Gōvinda II. They say that Gōvinda II was self-conceited and so abandoned by feudatory princes, owing to his bad policy, as a result of which the regal authority was held by some one, who had no respect for the Rāshtrakūṭa sovereigns, that preceded him. His younger brother Dhruva, Nirupama feared that the sovereignty might deviate from his family and as such, he took the reins of government into his own hands. This makes it quite clear, that Gōvinda II did rule but only for a short time, when he was deposed and superseded by Dhruva, his younger brother. The later Rāshtrakūṭa records like the Deole⁶⁰ grant of Krishna III slightly modify the above version so as to justify the supersession of Gōvinda II by Dhruva, Nirupama. The Deole grant says that "Sensual pleasures made him (Gōvinda II) careless of the kingdom and entrusting fully the universal sovereignty to his younger brother (Dhruva), he allowed his position as sovereign to become loose." Whatever may be the truth of the statements of either the earlier or the later records, the fact remains confirmed that Gōvinda II did rule and after a short interval of his reign, Dhruva was in possession of the Rāshtrakūṭa throne and the order of succession passed over from Gōvinda II to Dhruva and his descendants. Because there is in the Pimpri Plates of Dhāravarsha Dhruvarāja,⁶¹ a verse, stating that Gōvinda II was in possession of the white umbrella, which is symbolical of supreme sovereignty, the editor of the plates above mentioned, Mr K. B. Pathak also concludes that Gōvinda II did, in all probability reign, immediately after the death of his father Krishna I.

Even without such indirect evidence, we have clear epigraphical proofs⁶² to show that Gōvinda II did actually rule, though for a short period. The two undated lithic records from Challakere⁶³ may be cited as evidence to prove the above point. In these two records Gōvinda II was styled as Samasta Jagattunga Prabhūtarsha Śrivalabha, and Jagattunga Prabhūtarsha

59. Ep. Ind. Vol. IX, p. 193.

60. Jour. Bom. Br. Roy. As. Soc., Vol. XVIII, p. 239.

61. Ep. Ind., Vol. XI, p. 81.

62. Ind. Ant., Vol. XII, p. 267.

63. Ep. Carn., Vol. XI, Cl. 33 and 34.

Pratāpavallōka Śrīvallabha It cannot be contended that Gōvinda, mentioned in these records with the title Prabhūtavarsha, is Gōvinda III, as it was stated in one of these records that he was the son of Akālavarsha Prithivivallabha (Paramēś)śwara, which was the title of Krishna I The father of Gōvinda III was Dhāravarsha but not Akālavarsha So it is clear that the epigraph⁶⁴ belongs to Gōvinda II⁶⁵ The other epigraph⁶⁶ also, which is similar to the one noticed above, even though it does not mention Akālavarsha, may, with certainty, be ascribed to Gōvinda II The record mentions Singapōtarāja's dear son, Paramēśwara Pallavādhurāja, the ruler of Nōlambaḷige 1,000 Besides these two records, another record from Sōrab,⁶⁷ which mentions some event in the reign of Prabhūtavarsha Gōvindarasa, may also be assigned to Gōvinda II, Kolḷipallava nōlamba, who figured in this epigraph, may be identified with Kalinōlambādhurāja alias Singapōta, father of Pallavādhurāja If the son Pallavādhurāja was a contemporary of Gōvinda II, it is all the more probable that his father should also be the elder contemporary of Gōvinda II Thus furnishes one more proof in evidence of the independent rule of Gōvinda II, in succession to his father Krishna I In the light of these records, there cannot now be even the shadow of a doubt as to Gōvinda II's independent rule

Ever since the death of Krishna Rāja I, it would seem that the younger brother of Gōvinda II cast hungry looks over the throne and was keenly awaiting for an opportunity to wrest the kingdom out of the hands of his elder brother on some pretext or other Whether the allegations made against Gōvinda II in the Deole and Daulatābād plates are merely a pretext for Dhruva, to usurp the kingdom or stand in justification of the action he has taken, whatever may be the truth, the fact is there that Dhruva rebelled against his elder brother, during his rule

Gōvinda II did not let the kingdom easily slip into the hands of his brother Perhaps in anticipation of the danger that was threatening him, Gōvinda II leagued himself with the neighbouring powers of Kāंची, Vēṅga, Gāṅga (Western) and Mālawa, as is testified by the Paṭhān grant of

64. Cl 34

65 It was Mr Lewis Rice, who, at first attributed these two records to Gōvinda II But curiously enough, while publishing some Nōlamba Pallava inscriptions — Ep Ind., Vol X, p 54 — the late Rao Sahib Krishna Sastry ascribed these, though hesitatingly, to Gōvinda III without assigning any reasons whatever His contention cannot be upheld

66 Cl 33

67 Ep Carn., Vol VIII, Sb 10

Gōvinda III⁶⁸ of Śaka 716 Even though the kings above mentioned were hostile to him by virtue of their enmity with his father Krishna I, Gōvinda II ventured to invite them to his aid owing to the gravity of the situation. Dhruva, first attempted to get rid of him by offering him (Gōvinda II) his ruby ornaments and store of gold and thereby peacefully achieve his end But Gōvinda II was stubborn and did not give way to these conciliatory overtures, hence war was inevitable

Besides the Paṭhān grant, there are some more records (lithic), that bear evidence to this fratricidal war Full information about this war is lacking, yet we have at least one stone inscription to inform us that Vasavūr was one of perhaps the many places where battles were fought in this campaign In this battle Indubaṭṭu, a hero, on the side of Gōvinda II, captured the fort of Vasavūr and put to flight Kalidhōra, who should be indentified with Kalivallabha Dhārāvarsha⁶⁹ Ultimately Dhruva was victorious and became the king of the Rāshṭrakūṭa kingdom, Gōvinda II was vanquished and made to lose the throne.

After gaining victory, Dhruva turned his attention to subduc the allies of Gōvinda II and according to the Paṭhān grant, he drove away the eastern and northern opponents and obtained complete sovereignty This was the cause of the bitter hostility that existed between the Rāshṭrakūṭas and the Gāṅgas in the time of Dhārāvarsha, Kalivallabha, who with a vengeance conquered the Gāṅga kingdom, imprisoned the Gāṅga ruler of the time, Śivamāra Saigoṭṭa, son of Śripurusha and appointed his son Kambhadēva, as Viceroy of the Gāṅga 96,000 territory⁷⁰

The foregoing facts clearly prove that Gōvinda II was a crowned king and ruled the kingdom for some time, but lost it, having been defeated in a battle fought with his brother Now remains the question of determining the period of Gōvinda II's rule

The Alās plates of Gōvinda II⁷¹ were given in Śaka 692 or A D 770, when he was a Yuvarāja under his father Krishna I No copper plate grant of his, with the exception of the above-said plates, has come to light up till now As the Naganapura grant (Bhāṇḍak plates) of Krishna I⁷² is dated in Śaka

68 Ep Ind., Vol III, p 103

69 Ep Carn., Vol VIII, Sb 52.

70 Ep Carn., Vol IV, Hg 93

71 Ep Ind., Vol VI, p 206

72 Ep Ind., Vol XIV, p 121.

694 or 772 A.D., it may be taken that Krishna's rule might have lasted till at least 772 A.D. and only after that date, Gōvinda II must have become king

The first copper plate grant of Dhruva, i.e., the Pūmpari plates⁷³ is dated in Śaka 697, i.e., 775 A.D. But this grant is silent about (1) the enmity that existed between Dhruva and his brother Gōvinda II and (2) his conquest of Gōvinda II and his allies. This grant comes from the northern portion of the Rāshtrakūṭa kingdom, and as stated in it, it was issued from his victorious camp pitched near Śankhavivaraka, so it may be presumed that Dhruva was quietly subduing the Rāshtrakūṭa kingdom from the north and that by the date of the issue of the grant, he did not come into conflict with and defeat his brother, who was still the reigning king. In support of this, it may be pointed out that all the lithic records of Gōvinda II, are found only in the south. So Dhruva must have inflicted a crushing defeat on Gōvinda II and his allies in the course of the year 775 A.D. However, Dhruva must have been in possession of his paternal kingdom before the lapse of 775 A.D.

The first record of Gōvinda III, son of Dhruva and grandson of Krishna I is his Paṭṭhān grant,⁷⁴ dated in Śaka 716 or 794 A.D. This grant informs us that by the time of the issue of the grant, Gōvinda III made his position secure, by defeating a confederacy of twelve kings. If we think that at least one year must have taken for Gōvinda III to achieve this object, then his date of accession will be A.D. 793. This will be the last year of Dhruva's rule. That this is a fact is proved by the Daulatābād plates of Samarāvalōka Śankaragaṇa, son of Nanna,⁷⁵ who issued this charter with the consent of his overlord Kalivallabha Narēndradeva i.e., Dhruva, Nirupama. As the date of the grant above mentioned is Śaka 715, or A.D. 793, it may be taken that Dhruva was ruling at that time. So by the evidence of the afore-said grants Dhruva's period of rule may be put at 775—793 A.D., after which his son Gōvinda III succeeded to the throne.

The above discussion makes clear these points, namely that Gōvinda II came to the throne in or after 772 A.D., that he ruled the kingdom till 775 A.D., and that after ousting Gōvinda II his brother Dhruva took possession of the throne. He reigned from A.D. 775 to 793. Thus the short and much agitated reign of Gōvinda II accounts for the absence of his grants. As it is now proved that Gōvinda II also was a crowned king, the problem that is now

73 Ep. Ind., Vol. X, p. 85.

74 Ep. Ind., Vol. III, p. 103.

75 Ep. Ind., Vol. IX, p. 185.

to be solved is whether it was Gōvinda II or Gōvinda III that anointed Śivamāra II Saigoṭṭa to the Gāṅga kingdom. Indirectly, the question will be whether Śivamāra Saigoṭṭa was crowned before he was imprisoned by Dhruva or after his release from prison by Gōvinda III

Before entering into this problem, some of the facts, that have an important bearing on the question, mentioned in the Gāṅga grants, are to be taken into consideration. Gaṭṭivādīpura plates of Rājamallā II⁷⁶, dated 904 A.D., state that Śivamāra II conquered Vallabha (i.e., Rāshtrakūṭa) and established his younger brother Vijayāditya as his heir-apparent, but the latter, taking 'the earth to be his elder brother's wife', refrained from 'enjoying her' Narasapur plates of Rājamallā II,⁷⁷ dated 903 A.D., state that Śivamāra distinguished himself by the victory he gained over the army of Vallabha (Rāshtrakūṭa), commanded by Rāshtrakūṭa, Chālukya, Haihaya and other leaders, who encamped at the village of Mudugundūr Gaḷigikere plates of Raṇavikramayya, son of Rājamallā I⁷⁸ repeat the same thing — the battle of Mudugundūr and Śivamāra's victory therein Not only in these inscriptions, as a matter of fact, in almost all the later Gāṅga grants, there are references to this battle and Śivamāra's victory therein We have to satisfactorily account for this event in the life of Śivamāra II The anointment of Śivamāra II by Pallava Nandivarman and Rāshtrakūṭa Gōvinda, his entrusting of the whole of the Gāṅga kingdom to the charge of his younger brother Vijayāditya, and Vijayāditya's refusal of the kingdom are some of the facts that are not to be lost sight of but to be reconciled and accommodated in the solution of the problem.

Śrīpurusha had more than one wife Only two are known from the inscriptions, viz., Vijayamahādevī of the Chālukya family and Vinayatinimmaḍi⁷⁹ The latter is described as the senior queen By these different wives, Śrīpurusha had at least three sons, if not more, namely Śivamāra II Saigoṭṭa, Duggamāra Ereyappa and Vijayāditya, alias Raṇavikrama, who were all governors of various provinces, even during the life time of their father Even though the Western Gāṅga copper plate grants mention only the first and last sons, the stone inscriptions bear testimony to the existence of not only the middle one but all of them⁸⁰ The references to battles and raids in some of the lithic records, which mention Duggamāra suggest that

76. Ep. Carn., Vol. XII, Nj. 269

77. Ep. Carn., Vol. X, Kl. 90

78. Ep. Carn., Vol. IV, Yd. 60

79. Ep. Ind., Vol. XII, p. 49, Mys. Arch. Rep., 1916-17, para 78.

80. Ep. Carn., Vol. X, Kl. 6, Vol. X, Mb. 80, Ep. Carn., Vol. VI, Kd. 145

there was a contest for the throne among the brothers, after the death of Śrī-purusha. Apprehending danger from the common enemy Dhruva, who, gradually gaining power in the north, was intending to invade the southern kingdoms, both Nandivarman Pallavamalla of Kānchi and Gōvinda II, took advantage of the situation in the Gāṅga kingdom, and in order to strengthen their own position, and to make common cause against the intending invader Dhruva, began to take interest in Gāṅga affairs. So they both, espousing the cause of Śivamāra Saigoṭṭa, who was perhaps the eldest son of Śrīpurusha, anointed him heir to the Gāṅga kingdom, and it is this event that was referred to in the Manne plates and Ālūr plates of Mārasumha.⁸¹ Thus Nandivarman and Gōvinda II, making the Gāṅga kingdom, a protectorate of the two dynasties made their position secure and formidable by this triple alliance.

Lithic records do not reveal the position taken up by Vijayāditya, younger brother of Śivamāra, in these wars of succession, but, by the statement, in some of the copper plate grants of the Gāṅga dynasty, subsequent to Śivamāra, that Vijayāditya refrained from enjoying the kingdom when he was given charge of it, may be taken to mean that he was friendly to his elder brother and was assisting him in his wars against their brother Duggamāra Ereyappa. Moved by affection for the assistance given him by Vijayāditya and having at the time no issue of his own fit enough to be Yuvarāja⁸² Śivamāra II may have established him in the kingdom as crown prince. We already know that Vijayāditya refused this honour. Whatever may be the truth of the statement, it is certain that Vijayāditya was not hostile to Śivamāra Saigoṭṭa.

Duggamāra Ereyappa, thwarted in his designs to get the throne, set up an independent rule, in defiance of his brother. Then Śivamāra II ordered Prithivīvallabha Kalinōjambādharasa, a subordinate of his, ruling the Nolambelge territory, to march against Duggamāra.⁸³ Some of the stone inscriptions, which contain references to the marching of armies, fights and raids may be assigned to this period.⁸⁴ Finally, Śivamāra Saigoṭṭa, with the active help of Nandivarman II and Gōvinda II, came off successful and Duggamāra was overthrown. In grateful recognition of the help given him by Gōvinda II, Śivamāra II took up arms, on his behalf, in time of need, against his brother Dhruva.

⁸¹ Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 60, Mys. Arch. Rep., 1924, p. 72.

⁸² Ep. Carn., Vol. XII, Nj. 299.

⁸³ Ep. Carn., Vol. XI, Cl. 8.

⁸⁴ Ep. Carn., Vol. IX, Dv. 67, Ep. Carn., Vol. X, Sd. 11, Ep. Carn., Vol. IX, Dv. 74.

As a consequence of the help given to Govinda II, his enemy Dhruva, invaded the Gāṅga kingdom to chastise Śivamāra II. There are many references in Śivamāra's inscriptions to the engagements, that have taken place between him and Dhruva. The battle of Mudugunḍūr, invariably referred to in many of the later Gāṅga grants and which brought such fame to Śivamāra II, was one that was fought in those troublesome days that followed his anointment. Mandalī Biriya was one such battle that was recorded by the lithic records.⁸⁵ Many of the viragals of the time of Śivamāra⁸⁶ mention that his officers and subordinates were fighting with Balavammaraśa, who should be identified with Balavarma of the Chālukya family, father of Yaśovarma and grandfather of Vimalāditya, who in his turn, was a subordinate of Prabhūtarsha II or Govinda III.⁸⁷ Thus it may be said that some of the Chālukya chiefs, after the overthrow and dissolution of the Chālukya kingdom of Bādāmi, have taken service under the Rāshtrakūṭas. It was stated in the Gāṅga copper plate grants, that Śivamāra II conquered Dhōra's most powerful cavalry, commanded as it was by the Rāshtrakūṭa, Chālukya and other leaders, when they encamped at the village of Mudugunḍūr.⁸⁸ But in course of time, fortune favoured Dhruva and he was finally victorious and in one of the battles that ensued, he took Śivamāra II prisoner. This fact was alluded to, (not in the Gāṅga grants though) in the Badanaguppe plates of Kambadēva, son of Dhruva,⁸⁹ Nandi plates⁹⁰ of Govinda III, another son of Dhruva and also some more Rāshtrakūṭa grants.⁹¹ The same fact is perhaps referred to, in some Gāṅga inscriptions,⁹² in the statement that Śivamāra is said have been brought into a world of mingled troubles or placed in a world of endless calamities, like matted hairs (top-knots) of Śiva.

After subduing the Gāṅga kingdom, Dhruva appointed his eldest son Kambarasa, as its governor, and it is the latter that was styled in inscriptions as Mahāsāmantādhipati Ranāvalōka Kambaya⁹³ and Ranāvalōka Śrī

85 Mys Arch. Rep, 1909-10, Hirigundal, Tumkur Tq., Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 60, Mys. Arch. Rep. 1924, p. 72.

86 Mys Arch. Rep. 1909-10.

87 Ep. Carn., Vol. XII, G. 61.

88 Ep. Carn., Vol. X, Kl. 90, Ep. Carn., Vol. IV, Yd. 60, Ep. Carn., Vol. XII, Nj. 209.

89 Mys. Arch. Rep., 1927, p. 112.

90 Mys Arch. Rep., 1914, para 8.

91 Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 61, Ep. Ind., Vol. VI, p. 248.

92 Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 60, Ep. Carn., Vol. X, Kl. 90.

93 Ep. Carn., Vol. II, No. 35.

Kambaya⁹⁴ He was said to have been governing the Gāṅga 96,000⁹⁵ Then Dhruva turned his attention against the eastern kingdoms, particularly the Pallava kingdom The Rāshtrakūṭa grants state that, hemming the Pallava king in between his own forces on one side and the sea on the other, Dhruva made the Pallava king bow down to him and obtained from him huge elephants as tribute⁹⁶ The Von Dindōri⁹⁷ and the Rādharpūr plates⁹⁸ bear testimony to the fact that Dhruva conquered the Gāṅga and Pallava kings and imprisoned the former

During the rule of Dhruva, Śivamāra Saigoṭṭa was imprisoned Dhruva's rule came to an end in 793 A D⁹⁹ Even as Dhruva superseded his elder brother, Gōvinda II, he (Dhruva) wanted his younger son Gōvinda III, to supersede his elder brother, Śaucha Kambarasa, and succeed him to the throne, on account of the former's superior abilities¹⁰⁰ Perhaps to compensate his eldest son, for the loss of the regal throne and perhaps with a desire to acquire for him permanently the Gāṅga kingdom, Dhruva did not release Śivamāra II, as long as he was a monarch Having thus settled his eldest son in the newly acquired Gāṅga territory, he wanted even to abdicate his Rāshtrakūṭa throne in favour of his younger son Gōvinda III, but the latter rejected the offer, as he only wished to be a Yuvarāja¹⁰¹ Thus, we find Kambarasa ruling the Gāṅga 96,000 even during the reign of his father Dhruva, after Śivamāra's imprisonment, till his father's demise,¹⁰² in 793 A D

The partiality that Dhruva had shown to his younger son, embittered the mutual feelings of the brothers Kambarasa and Gōvinda III and the demise of Dhruva presented the opportunity for the outbreak of hostilities be-

94 Mys Arch. Rep 1926, p 87, Mulbagal, No 100

95 Ep Carn, Vol IV, Hg 93

96 Mys Arch Rep, 1927, p 112, Mys Arch Rep., 1914, p 68

97 J R A S, Vol V, p 350, verse 6

98 Ind, Ant, Vol VI, p 59, verses 6 and 7

99 Ep Carn, Vol IX, p 195

100 Ep Carn, Vol IX, NI 61

101 "The Kāvi grant (Ind Ant, Vol V, p 147, v 27) however states that the father did raise him to the supreme sovereignty which his enemies were endeavouring to deprive his family of i.e., when he found the enemies of his family too powerful for him, he raised his son to the throne and assigned to him the task of suppressing them The reading however is somewhat corrupt The enemies spoken of here must be those twelve, whom he is represented to have vanquished in other grants."—Early History of the Deccan, p 113n.

102 Ep Carn, Vol IV, Hg 93

tween them, nourished in their minds silently and long, when, after the death of his father, Gōvinda III set aside the rightful claims of his elder brother and ascended the throne Kambarasa raised the standard of revolt against him and leagued himself with twelve famous kings. A grant of Karka Suvarṇavarsha, son of Indra III, who was a brother of Gōvinda III, represents that his father Indra III entered into an alliance "protective or defensive, if not offensive," with the Mahāsāmantas of the south against Śrīvallabha, i.e., Gōvinda III.¹⁰³ These foregoing facts indicate that there was a big confederacy of kings and a general rising against Gōvinda III as soon as he ascended the throne. The Kāvi plates¹⁰⁴ inform us that Stambha, who may be identified with Rāṇāvalōka Kambaya or Kambarasa, was their chief. Evidence is lacking to show that Śivamāra II also took part in these wars, but it is certain that he did not interfere, as he was still a prisoner of the Rāshtrakūṭas.

Gōvinda III easily broke up the confederacy and thoroughly routed all the kings that came against him, which fact is confirmed by many Rāshtrakūṭa grants as in the Paṭhān plates and so on. His brother Kambarasa, having been defeated thoroughly, yielded to the authority of his brother and acknowledged his supremacy when he learnt he would be merciful enough to spare him (Kambarasa) his life. After the subjugation of all his enemies, Gōvinda III, out of compassion, released the Gāṅga king, whom his father had imprisoned, "from the prolonged pain of his fetters." But the Gāṅga, as soon as he was set at liberty, tried to become independent and began to consolidate his position for another rebellion. By this time, at least one of his sons, Mārasimha, who should have been grown up and in his teens, though a mere child at the time of the death of his grandfather, Śrīpurusha, should have been capable enough to bear the burden of the kingdom on his shoulders, hence, Śivamāra, fully prepared to meet any future troubles, consequent upon his defiant attitude towards Rāshtrakūṭa power, made Mārasimha, his son, Yuvarāja, of the Gāṅga kingdom. As the Rāshtrakūṭa grants state that the release of the Gāṅga king has taken place, soon after the accession to the throne of Gōvinda III, Mārasimha alias Lōkatrinētra, must have been installed by Śivamāra II on the seat of Yuvarāja, after the release of the latter, i.e., in A.D. 795 or 796. This conclusion is confirmed by what is found in the Ālūr grant which records a gift by Mārasimha, as Yuvarāja and dated his 3rd regnal year after installation to the yuvarājapada, this is equivalent to A.D. 799. Hence, we find Mārasimha's records, in his capacity as Yuvarāja, are met with at such later dates as A.D. 797 and 799, the former

103. *Ind. Ant.*, Vol. XII, p. 156, §. 734.

104. *Ind. Ant.*, Vol. V, p. 144.

being the year of his first grant. No sooner had Śivamāra II installed his son, Mārasimha, as a crown prince, than he declared his independence, and when Śivamāra II showed signs of hostility to Gōvinda III, the latter invaded his kingdom, reduced him to obedience and bound him over again.¹⁰⁵ Thus, the independence of the Gānga kingdom, so easily got, was so short-lived and the kingdom became a dependency once again of the Rāshtrakūṭas

As seen already, reconciliation between the two brothers Kambarsa and Gōvinda III had come about and the former had acknowledged the suzerainty of the latter. So Gōvinda III was gracious enough to appoint his brother Kambarsa, as viceroy of the Gānga kingdom. The Manne grant of Gōvinda III¹⁰⁶ of A D 802 (Śaka 724) contains the statement that Śauchā Kamba alias Raṇāvalōka had accepted the command of the forces of Rājadhurāja Śrī Prabhūtavarsha II, and we have our copper plate grant of Raṇāvalōka Śrī Kambharaja, granting, as a subordinate of Gōvinda III, the village of Badanaguppe in Śaka (7?)³⁰. There are some inscriptions of Raṇāvalōka Kambayya, in one of which he was styled as Mahāsamantādhipati.¹⁰⁷ As it is said in the Ālūr grant¹⁰⁸ of A D 799 that Mārasimha was ruling the entire Gānga kingdom, so it seems certain that the imprisonment of Śivamāra II for the second time by Gōvinda III and the assuming of the reigns of the government of the Western Gānga kingdom by Kambadēva must have occurred after A D 799. From the Manne grant of Gōvinda III¹⁰⁹ it is known that Kamba was the viceroy of the Gānga 96,000 under Gōvinda III by A D 802 and from the Badanaguppe plates it may be said that he was continuing in the same office till A D 808. So from the epigraphical evidence available, it can be concluded that Raṇāvalōka Kambadēva was ruling the Gānga kingdom from the time of his father Dhruva, till 808 A D with the exception of, perhaps, a few years in the middle. We find Chākīraja in that office in 813 A D.¹¹⁰ It was said of Rājamalla or Rāchamalla I, son of Vijayāditya and grandson of Śrīpurusha, that he had rescued the kingdom from the Rāshtrakūṭas.¹¹¹

105 Jour Roy As Soc, Vol V, p 350, verse 12, Ind Ant, Vol VI, p 59, verse 14; Ep Carn, Vol IX, Nl 161, Mys Arch Rep, 1927, p 112, etc

106 Ep Carn, Vol IX, Nl 61

107 Ep Carn, Vol II, No 35, Mys Arch Rep, 1926, p 87, Mb No 100, Ep Carn, Vol IX, Nl 61, Ep Carn, Vol IV, Heggadavenkōte 93, Mys Arch Rep, 1920, p 31

108 Mys Arch Rep, 1924, p 72

109 Ep Carn., Vol IX, Nl 61

110 Mys Gaz., Vol I, p 314

111 Ep Carn, Vol IV, Yd. 60

It is not explicitly known from either the lithic records or copper plate grants, what had become of Mārasimha or his brother Prithuvipati or Śivamāra II's brother, Vijayāditya. Generally, the Gāṅga geneologies pass on from Śivamāra II to Rājāmalla I (son of Vijayāditya) and describe the latter as ruling the Gāṅga kingdom. Perhaps the silence that is maintained as regards the names above mentioned may be due to the fact that for some reason or other they did not rule the Gāṅga kingdom independently, having been thwarted in their designs to free themselves from the Rāshtrakūṭa yoke. That was why, perhaps, Rājāmalla I alone was described, in the later Gāṅga copper plate grants, in such definite terms, as having rescued the Gāṅga kingdom from the Rāshtrakūṭas. If this be correct, it is to be presumed that the Gāṅgas though fighting for their independence from the time of Śivamāra II, were successful only in the time of Rājāmalla I, son of Vijayāditya, who, perhaps, as an independent ruler, assumed the title of Satyavākya Kongunivarman Dharmamahādhirāja Paramēśvara which became, from this time on, a family title of the Gāṅgas, borne by every alternate ruler of the Gāṅga kingdom. So, though no inscriptions of either Kambadēva or Chākūrāja relating to the period 808 A.D. to 813 A.D., are to be found it seems reasonable to conclude that the Gāṅga kingdom was in the hands of the Rāshtrakūṭas only. The Gāṅgas should have once more become independent after 813 A.D., presumably in the early years of Amoghavarsha, son of Gōvinda III.

The foregoing discussion makes it abundantly clear that the coronation of Śivamāra II must have taken place after the death of Śripurusha and that there was no scope for it to take place either during the rule of Dhruva or his son, Gōvinda III. On this ground as well, the lithic record of Śaka 710 (A.D. 788) may be rejected as not belonging to Śripurusha Muttarasa, the Western Gāṅga king, for this date falls neither during the reign of Gōvinda II nor that of Gōvinda III but of Dhruva.

Hence, it is to be concluded that, if any reliance can be placed on the Gāṅga grants, as in Alūr and Manne plates already alluded to, the Rāshtrakūṭa king Gōvinda who anointed Śivamāra II Saigoṭṭa should be identified not with Gōvinda III, but with Gōvinda II and this event should have taken place between A.D. 772 and A.D. 775, the period of the rule of the latter. These dates are significant as they supply the clue. Either the one or the other of them should be the last year of Śripurusha's reign, as also the date of the coronation (already referred to) of his son, Śivamāra II, to the Gāṅga kingdom. If A.D. 772 is taken as the date at issue, the initial date of the reign of Śripurusha should be A.D. 772 in case it is believed that his rule lasted for 50 years on the authority of his copper plate grants. If, on the contrary,

A.D. 775 is taken, then the date of accession of Śrīpurusha would be A.D. 725, exactly the same year, as is arrived at by his copper plate grants that mention his regnal, as well as the Śaka years. As the date A.D. 725, indirectly arrived at independently from the Rāshtrakūṭa point of view for Śrīpurusha tallies with the initial year, as gleaned from his own copper plate grants themselves the period of his rule from A.D. 725 to 775 may be taken to be the correct one. So then, the death of Śrīpurusha and the anointment of Śivamāra were events that occurred in A.D. 775.

It is needless to say that the crowned Pallava king Nandivarman, alluded to in the Ālūr and Maṇṇe grants, issued by Śivamāra II's son Mārasimha, as yuvarāja, must be Nandivarman Pallavamalla himself, but not Nandivarman III, son and successor of Dantivarman, to whose defeat at the hands of Gōvinda III, there is reference in a copper plate grant¹¹² of Śaka 726 or 804 A.D. However, the levying of tribute on the king of Kānchu (i.e. from Dantivarman) was mentioned in the Maṇṇe plates of Gōvinda III, dated in 802 A.D. two years earlier than the grant previously mentioned.

If A.D. 788 is taken to be the last year of Śrīpurusha Muttarasa, his son Śivamāra II Saigōṭṭa's anointment could not have been done by any Rāshtrakūṭa Gōvinda, who was himself a crowned king. So the above date must either be false or the copper plate inscriptions that record the statement about the anointment of Śivamāra must be spurious. For reasons already stated at the beginning, the facts mentioned in the copper plate records above referred to may be taken to be true, though the records themselves be counted as spurious. Hence, Śrīpurusha Muttarasa mentioned in the lithic inscription of Śaka 710, i.e., A.D. 788 must be taken to be some other than the western Gāṅga king Śrīpurusha, father of Śivamāra II.

So, from the above discussion, as the last date of Śrīpurusha is confirmed to be A.D. 775, his 50th regnal year, then the date of accession of Nandivarman II, Pallavamalla, A.D. 723, already arrived at from the Gāṅga point of view, with the help of the Kulīḍikkī inscription, seems to be the correct one.

Let us see, however, if we can arrive at the same date for the initial year of Nandivarman II, from a different point of view, quite independent of those already noticed and without even taking the Kulīḍikkī inscription into consideration. The Bāṇa point of view affords the necessary facilities

IV

THE BĀNA POINT OF VIEW

The history of the Bānas forms an interesting study, though it is not yet thoroughly worked out. A brief sketch of the dynasty was given, very recently, in a paper, contributed to the *Journal of Oriental Research*, by my esteemed friend and scholar, Mr T N Ramachandran, besides this, the history of this dynasty was cursorily noticed by the late Rao Sahib H Krishnasastri and Dr Hultzsch and T A Gopinatharao when they edited some Bāna inscriptions both copper plate and stone, in the volumes of the *Epigraphia Indica* and the *Indian Antiquary*.

More or less, from the beginning of their history, the Bānas are found to be the subordinates of some suzerain power, that controlled the fortunes of the Deccan and have waged wars against several dynasties that set up separate kingdoms for themselves, contiguous to their own.

Paṅḍipura or Parivī, the traditional capital of these Bānas, in the Hindu-pūr taluq of the Anantapūr district, may be said to be the nucleus of their kingdom, from which they spread towards east and west and from north to south—the country they thus occupied, being in later times known as the Perumbānappāḍi or the territory of the great Bānas and Vaḍugavaḷi 12,000 or Vaḍugavaḷmērku. In the opinion of Mr Ramachandran, the term "Perumbānappāḍi applied to the large tract of territory, with Śiśāilam in the north, Kolar and Punganur in the west, Kālahastī in the east and the river Pālār in the south."

For the first time in South Indian history, this dynasty is known to us, through the Talagunda inscription of Kadamba Kakutsthavarma, where it is said that Mayūrasarma, the ancestor of the Kadambas of Banavāsī, "was helped by an ally of his, called 'Bṛhad Bāna' in his fight with the Pallavas, in the forests of Śrī Parvata and that he levied tribute on this 'Bṛhad Bāna' as well as other kings."

During the period when the Bānas emerged into light, as some local rulers, in the seventh century, the Chālukyas of Bādāmi, in the north-west and the Pallavas of Kāñchi in the south-east, were the two great powers, that were contending for supremacy in the Deccan. Thus, having occupied, more or less, the tract of country, lying between these two kingdoms, and being too feeble to resist such strong powers the Bānas happened, from the beginning, to hold merely a secondary position as the feudatories of either the one or the other of the two powers mentioned above. The lithic records from Anan-

tapur district show that they were, first, subordinates of the Chālukyas of Bādāmi and were ruling over Turamaraviśaya, which is said to have comprised either the whole or a part of the modern Gooty taluq of the Anantapur district¹¹³

Out of many of the Chālukya inscriptions of Bādāmi, found in Anantapur, only three, one of Satyāśraya Prithivivallabha¹¹⁴ and two of Vijayāditya Satyāśraya Prithivivallabha¹¹⁵ refer to Bānas and their country. The inscription of Satyāśraya Prithivivallabha, refers to the country of the Bāṇas, in which was situated the village, Nāḍanūru, granted by Eṇṇeyiyadigal, who conquered Ranavikrama. Thus Satyāśraya Prithivivallabha may be taken to be identical with Pulakēśin II, on the evidence afforded by the name of the writer of the inscription under notice, Mahēndrapallavāchāry, which suggests that the writer, if not a direct protege, a contemporary of Mahēndravarmān Pallava, the ruler of Kāñchi and the contemporary of Pulakēśin II. One of the inscriptions of Vijayāditya Satyāśraya Prithivivallabha, in which his son, Vikramāditya, appears as the donor, mentions a Bāna chief, without giving his name, as ruling over Turamaraviśaya. The second record of the same Chālukya king, dated his 23rd regnal year, i.e. AD 719-20, refers to a fight between the governors of Turamaraviśaya, belonging to Vikramāditya Bah Indra Bānarāya, son of Balikulatilaka Narasimha Bānādhirāya and the lords of Pulagicheruvu and thus gives the names of two generations of kings. No other information of the early chiefs of this dynasty is available, except what is gleaned through the three lithic records mentioned above.

Later on, their inscriptions are found in the Punganūr, Pālmanēr, Chittoor and Kālahastī taluqs of the Chittoor district and Guḍiyātam taluq of the North Arcot district, which suggest that the scene of their political activity, changed from the Anantapur district to the Chittoor and the north of the North Arcot districts. Here, changing their yoke of allegiance from the Chālukyas, they become again the vassals of the Pallavas of Kāñchi—a position which they held for nearly a century, until the dissolution of the Pallava empire. The inscriptions discovered in the above-mentioned taluqs supply us with names of generations of these Bāna chiefs, whose connected pedigree is known through the Guḍimallam plates of Vikramāditya II and the Udayēndram plates of Vikramāditya III¹¹⁶. Neither the stone inscriptions found

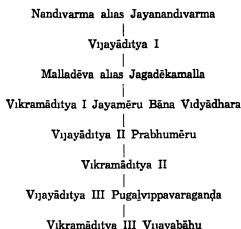
113 Ep. Rep., 1921, page 87, para 2

114 Ep. Coll., No 343 of 1921

115 Ep. Coll., Nos 333 and 359 of 1921

116 Ep. Ind., Vol XVII, pp 1-7, Ep. Ind., Vol III, pp 74-79

in the above-mentioned taluqs nor the copper plate grants noted above, offer us any clue as to whether there was any connection between these Bāṇa chiefs and those who ruled over Turamaraviśaya. But, yet, a more or less connected account of these chiefs may be gleaned with the aid of the inscriptions both lithic and copper plate, according to which, the pedigree of these Bāṇa chiefs is as follows

Except from Vijayāditya II Prabhumēru, the inscriptions of the earlier Bāṇa chiefs do not mention any Śaka dates and so their chronology is not yet, in terms of Christian era, settled. Another noteworthy feature of these early Bāṇa chiefs is that each one of them is mentioned in inscriptions with their general name Mahāvali Vānarasa or Vānarāya, though occasionally their actual name also is met with. In the absence of the Śaka dates and their actual names, sometimes, it is found difficult to assign the various epigraphs, to their respective authors.

However, we are concerned with only those chiefs that preceded Vijayāditya II Prabhumēru and were the subordinates of the Pallavas of Kāंची, as proved by their being mentioned in the inscriptions of their Pallava overlords. The first inscription in this reign, to mention these chiefs, independently of their Pallava overlords and yet dated in Śaka years (the date being Śaka 810) is of Mahāvali Vānarāya, and the next one is that of Vijayāditya Mahāvali Vānarāya, son of Vāna Vidyādhara and Mahādevi-aḍigaḷ, dated Śaka 820.¹¹⁷ The remaining inscriptions of Vijayāditya Prabhumēru that

come to light are all dated in Śaka years and do not at all refer to any Pallava overlords. This fact may be taken to mean that these chiefs had set up an independent rule, after serving one power or the other as vassals for a long time. Thus Śaka 810 or A.D. 888 could be accepted as the date marking the beginning of the independent rule of the Bāna chiefs. Though in the epigraph dated Śaka 810, the Bāna chief is merely mentioned as Mahāvali Vāparāya, he may be taken to be identical with Vijayāditya II Prabhumēru, son of Bāna Vidyādhara or Vikramāditya II, whose inscriptions were all dated in Śaka years. This is why it is stated that Kāḍvaṭṭi Muttarayar, the father of Ariṅgaṇa Perumānār, who appears as a donor in the 24th year of Vijaya Nṛpatungavarma,¹¹⁸ raided on Kōyatūr, perhaps a place included in the kingdom of Mahāvali Vānarasa Vijayāditya Veera Chuḍāmaṇi Prabhumēru.¹¹⁹

With these preliminary considerations before us and taking them all to be correct, let us see, if the chronology of these chiefs helps us in any way in fixing the date of accession to the throne of Nandivarman II Pallavamalla and confirms the date, that was arrived at, in the previous sections, for his accession. For this purpose, first of all, the chronology of these Bāna chiefs is to be settled. The length of the reign of each of these chiefs may be determined by the help of the regnal years of the Pallava kings given in the inscriptions, recording gifts of land, etc., of either some private individuals, while the Bānas were ruling the Vadugavalu (the Bāna territory) or by the Bāna chiefs themselves. The chronology of these chiefs also is thus definitely fixed, in terms of the regnal years of their Pallava overlords.

There are altogether five Pallava inscriptions, two at Tiruvallam and three at Guḍimallam, that help us in this connection. The first of these to be mentioned is that which is engraved on the surface of a large boulder, in the bed of the river Niva, near Tiruvallam. It registers a gift of land, in the sixty second year of Vijayanandivikramavarma, i.e., Nandivarman II Pallavamalla, by a goldsmith called Aridhīraṇ, while Māvalivānarāya was ruling the Vadugavalu.¹²⁰ The second record to be noted is an inscription of Vijayadantivikramavarma, i.e., Dantivarman, son of Nandivarman II Pallavamalla, at Guḍimallam, of his forty ninth regnal year, which registers a gift of land while Vijayāditya Māvalivānarāyar was ruling the earth.¹²¹ The next two

118. Ep. Coll., No. 179 of 1915

119. Ep. Coll., No. 542 of 1906, Punganūr

120. S. I. I., Vol. III, part I, page 90, No. 42

121. Ep. Ind., Vol. XI, p. 224, B.

inscriptions, one from Tiruvallam¹²² and the other from Guḍumallam¹²³ belong to Vijayanandivikramavarma or Nandipōttarasar, i.e., Nandivarma III, son of Dantivarma and grandson of Nandivarman Pallavamalla and are dated his seventeenth and twenty third regnal years respectively. The former inscription registers the grant to Śiva at Tikkaḷivallam, of three villages, clubbed together and called Viḍēlviḍugu—Vikramāditya Caturvēḍumangalam, at the request of the Bāṇa chief, Vikramāditya. The executor of this grant was Kāḍuvaṭṭi Tamilpērarayan, which title was borne also by the executor of the Bāhūr plates of Vijaya Nṛpatungavarma, son of Nandivarma III. The latter inscription records the gift of land by one of the members of the committee administering Tiruvippirambēḍu after he purchased it from one Agniśarma, while Vāṇa Vidyādharma Mahāvali Vāṇarāya, i.e., Vikramāditya, was ruling the Vaḍugavaḷumēṛku. The last of the five inscriptions comes from Guḍumallam and is dated the 24th year of Vijaya Nṛpatungavarma, son of Nandivarma III. It mentions a gift of land while Bāṇa Vidyādharma Mahāvali Vāṇarāya was ruling the Vaḍugavaḷi 12,000.

Those Bāṇa chiefs, who ruled over Vaḍugavaḷi, 12,000, as vassals of the Pallava Kings during the four consecutive reigns of the Pallava rulers of Kānchi, beginning with Nandivarman II Pallavamalla, were mentioned in the afore-said inscriptions, with the help of this information the following conclusions may be drawn :

(i) Vikramāditya alias Bāṇa Vidyādharma Mahāvali Vāṇarāya was ruling the earth from the 17th year of Vijayanandivikramavarma. It cannot be contested that this Vijayanandivikramavarma is Nandivarma II. He should be only Nandivarma III, because, the executor of the said inscription continued to be in his office, even during the reign of Nandivarma III's son, Nṛpatunga, as is attested by the Bāhūr plates of the latter. As it is known from inscriptions that Nandivarma III ruled for 23 years, his vassal Vikramāditya, therefore, should have ruled for 30 years ($23-17=6+24$ years of Nṛpatungavarma), that is to say, he lived, more or less, until the close of the reign of Nṛpatunga.

(ii) Vijayāditya Mahāvali Vāṇarāya was the Bāṇa chief, who was the vassal of Vijayadantivikramavarma, father of Nandivarma III. So, this Vijayāditya should have preceded Vikramāditya alias Vāṇa Vidyādharma Mahāvali Vāṇarāya.

(iii) As it is already known to us, from the Śaka-dated inscriptions, that there was another Vijayāditya, son of Vikramāditya alias Vāṇavidyādharma

122 S. I. I., Vol. III, part I, p. 92, No. 43.

123 Ep. Ind., Vol. XI, p. 224, C.

Mahāvāli Vānarāya, a contemporary of Nṛpatunga, the contemporary of Dantivarman should be Vijayāditya I

Thus the foregoing facts bring to light, independently of either the Guḍimallam or the Udayēndiram plates, three Bāna kings, in order of their rule namely, Vijayāditya I, Vikramāditya alias Bāna Vidyādhara and his son, Vijayāditya II Prabhumēru. The relation between the first and the second, however, is not known. If another addition that of Malladēva alias Jagadēkamalla is made, after Vijayāditya I, then the succession will exactly tally with the consecutive four generations of both the Guḍimallam and the Udayēndiram plates, in the order of father and son. So if the last year of Vijayāditya's rule is taken to be the 49th year of Dantivarman, then, it should be accepted that his son, Malladēva alias Jagadēkamalla, ruled for 19 years ($51-49=2+17$ years of Nandivarman III). Then the Māvalivānarāya, who was mentioned in an inscription of Nandivarman II Pallavamalla, and of his 62nd year, might possibly be the predecessor of Vijayāditya I, who, according to the Guḍimallam and the Udayēndiram plates, is known to be Nandivarman or Vijayanandivarman, a name assumed by him, perhaps, after his overlord, Vijayanandivarman II Pallavamalla. The unnamed Bāna king, mentioned in the lithic record¹²⁴ of the 52nd year of Vijayanandiśwaravarma, i.e., Nandivarman II, at the instance of whose uncle (or father-in-law), Gangadīyarāyar Kannādu Perungangar, fought on the day of the Pallava invasion, should be the same Nandivarman, father of Vijayāditya I and the founder, according to the Guḍimallam and the Udayēndiram plates, of this dynasty of chiefs. So the reign of Bāna Nandivarman should have begun in, if not earlier than, the 52nd year of Nandivarman II Pallavamalla and lasted till after his 62nd year, covering perhaps also the early part of the reign of Dantivarman. A record of Māvalivānarāyar, from Karshanapalli^{124a} refers to the death of a hero at Kuṭṭilala, on the occasion when Ballaha (Rāshtrakūṭa Gōvinda III) took up arms against Kāḍuvaṭṭi (of Kānchi) for exacting tribute. It was stated there in that the hero was a servant of Bānarasa Vijayitta (Bāna Vijayāditya), who was ruling Gangaru Sāsira (Gānga 6,000). We know from inscriptions that Gōvinda III invaded the Pallava kingdom of Kānchi by A.D. 802. Hence the Bāna Vijayāditya, who was ruling at the time of the above invasion could be no other than Bāna Vijayāditya I, son of Bāna Nandivarman, whose reign might possibly have extended till A.D. 802.

Vikramāditya alias Vāna Vidyādhara was ruling as the vassal of the Pallava kings for nearly twenty nine years, before the 24th year of Nṛpatunga,

124 Ep Coll., No 154 of 1921

124-a Ep Coll., No 327 of 1912.

whose highest regnal year, as known from his inscriptions is 26. The first inscription of his son that mentions him by his actual name is dated Śaka 820 or A.D. 898,¹²⁵ and the latest date as supplied by his inscriptions is Śaka 831 or A.D. 909¹²⁶. A record of the following year, i.e., Śaka 832 or A.D. 910 from Chendattūr, Guḍiyātam taluq, North Arcot district, mentions the death, in a cattle raid at Chendattūr, of a Māvahvānarāya, alias Kuḍiparitanḍikāmaṇār,¹²⁷ and this person may be identical with Vijayāditya II. In this case, he should have met his end, after a rule of 12 years, if Śaka 820 or A.D. 898 was taken to be his first year of rule. This makes his reign very short. Instead, if it is accepted that Śaka 810 or A.D. 888 was the first year of his independent rule even though the record, that supplies the date, does not mention him by name—then his rule may be said to have lasted for twenty two years. This view is perhaps more probable. Since, Vikramāditya Vāṇavidyādhara was the vassal of Nṛpatunga, till his 24th regnal year, it is probable that he continued to be his vassal for the next two years of his reign also. If after this, his son, Vijayāditya II Prabhumēru should have begun to rule, as his successor and as an independent Prince, perhaps only after Nṛpatunga's demise, Śaka 810 really becomes the first year of his rule.

Taking these data to be correct and reliable, then the chronology of these Bāna chiefs may be formulated as follows.

Nandivarma	Śaka	697 — 724 or A.D.	775 — 802
Vijayāditya I	„	724 — 759 or „	802 — 837
Malladēva alias Jagadēkamalla	„	759 — 778 or „	837 — 856
Vikramāditya Vāṇavidyādhara	„	778 — 810 or „	856 — 888
Vijayāditya II Prabhumēru	„	810 — 832 or „	888 — 910

It has been stated above that Nṛpatunga passed away by Śaka 810, and that probably after this event, Vijayāditya II declared his independence. Our position does not alter whether or not the date Śaka 810 is accepted to be the first year of the independent rule of Vijayāditya II. If it is not of Vijayāditya II, it should be assigned to Vikramāditya, his father, and thus marks the beginning of the independent rule of these Bāna chiefs, in any case Nṛpatunga should have passed away by that year. If the foregoing conclusions are accepted to be probable and true, then the chronology of the later Pallavas of Kānchi may be formulated as follows

125 Ep Ind., Vol. XI, p. 227-8, 1

126 Ep Carn., Vol. X, Mb. 229

127 Ep Coll., No. 188 of 1921.

Nandivarman II Pallavamalla	Śaka	645 — 710 or A D 723 — 788
Dantivarma	"	710 — 761 or " 788 — 839
Nandivarman III	"	761 — 784 or " 839 — 862
Nṛpatunga	"	784 — 810 or " 862 — 888

Thus we get the date A D 723 or Śaka 645, for the accession date of Nandivarman II Pallavamalla, a result, independently arrived at, without any reference whatever to the previous sections

Then the 52nd year of Nandivarman II Pallavamalla, a lithic record of which records the death of Gangadīyārāyar Kānnāḍu Perungangar, becomes equal to A.D. 775 or Śaka 697, and this exactly tallies with the date arrived at, in the previous sections, for the last year of Śrīpuruṣa Muttarasa and stamps the initial and the final dates, arrived at, with the help of his copper plate records, as quite correct. We, thus, get one more proof to show, that the epigraph of Śaka 710¹²⁸ does not, at all, belong to Śrīpuruṣa Muttarasa, the Western Gāṅga king and contemporary of Nandivarman II Pallavamalla, whose date of accession to the throne, may now be definitely fixed at A.D. 723 or Śaka 645

V

LATER GĀṅGA-PALLAVA RELATIONS

During the time of Nandivarman III and Nṛpatunga, the Western Gāṅgas set up again an independent rule, after gaining once more their liberty, at the point of their sword, by defeating the Rāṣṭrakūṭas. The liberators of the Western Gāṅga kingdom from the Rāṣṭrakūṭa yoke were Rāchamalla I and his son Eregangadēva. Perhaps as a sign of their independent and glorious rule, Rāchamalla I assumed the title of Satyavākya Kongunivarman and Ereganga, that of Nītmārga Kongunivarman. These two titles, hence forward, were assumed by all subsequent Western Gāṅga rulers, alternatively, just as Rājakesarivarman and Parakesarivarman were assumed by the Chōla kings. These titles help us in knowing the order of succession to the throne, in the Western Gāṅga history.

Rāchamalla I, after consolidating his power, wanted to regain the Gāṅga 6,000, which was still under the possession of the Bāṇas, ever since their conquest of it, during the reign of Śrīpuruṣa.¹²⁹ This record which was re-

¹²⁸ Mys Arch. Rep., 1918, p. 44.

¹²⁹ Ep. Carn., Vol. X, Bp. 86.

examined by Mr Narasimhāchariar¹³⁰ refers to the conflict between Bānara, who was ruling Gānga 6,000 and Rāchamalla I Permanaḍi. Even though the name of the Bāna king was not given in the record, it may be taken that the Bāna king was no other than Bāna Vidyādhara or Vikramāditya Bāna Kandarpa Jayamēru. A record from the same district, Srinivāsapur taluq¹³¹ confirms this opinion. It says that, when Śrī Vikramāditya Jayamēru Bāna Vidyādhara was ruling the earth, the whole of Kāḍuvaṭṭi's force (i.e., the army of the Nōlamba Pallavas, who were the subordinates of the Western Gāngas) rose against him. Then by order of his commander, Prabhumēru, who could be no other than his own son, Vijayāditya, Pokkuvvaradoga-rāja marched up in front of the enemy. Rāchamalla I succeeded in his conflict with the Bāna king and captured a portion of his country, known as Mahārājaranāḍu¹³² (Pulnāḍu 60 and other tracts of Perumbānappāḍi were in the hands of the Bānas, even after this event). Hence it was proudly stated in a record of Śaka 775 or A.D. 853 of Eregangadēva Permanaḍi, son of Rāchamalla I¹³³ that his Nōlamba subordinate was ruling the country, extending up to Kānchi. This Nōlamba prince should be no other than Polalchōra alias Pallavamalla and Nōlambādhurāja. After the conquest of the Gānga 6,000 by the Gāngas, Polalchōra became its ruler, under Eregangadēva, Nīṭumārga¹³⁴.

Until the close of the reign of Nṛpatungavarma, the enmity between the Pallavas and the Gāngas did not cease. The Bānas, being neighbours to the Gāngas, had to bear the brunt of the conflict as vassals of the Pallavas. During the reign of Bānarasa Vidyādhara, there were many raids by Nōlambas, subordinates of the Gāngas and the raids on Pulnāḍu, a portion of the Bāna territory, find mention in some records of the time of Bāna Vidyādhara,¹³⁵ and his son Vijayāditya Prabhumēru.¹³⁶ In this struggle between the Pallavas and the Gāngas, the Gānga king, Prithivipati I, son of Śivamāra II, appears, from the beginning, to have sided the Bānas. His existence is known only from the Udayēndiram plates of Hastumalla, Prithivipati II¹³⁷ and the Truvallam record¹³⁸. He was not at all mentioned in any of the Western Gānga copper plate grants nor represented by any other records, except the

130 Mys Arch. Rep, 1917, p 40

131 Ep Carn., Vol. X, Sp 6

132 Ep Carn., Vol. X, Mb 228.

133 Ep Coll., No 588 of 1912

134. Ep Carn., Vol. X, Kl. 79, Mys Arch Rep, for 1910, p 26

135 Ep Coll., No 571 of 1906

136 Ep Coll., No 306 of 1912

137 S. I. I., Vol. II, p 375

138. S. I. I., Vol. III, p 100

above-mentioned ones. A study of these facts, makes it clear, that Gāṅga Prithivipati I, son of Śivamāra II, remained a vassal of the Pallavas of Kānchi or as an independent ruler between the Gāṅga and the Pallava frontiers, ever since the interference of the Pallavas in the political affairs of the Gāṅga kingdom. Perhaps this was the reason why the Gāṅgas eliminated his name altogether from their records. Prithivipati I contracted matrimonial alliance with the Bāpas, by giving his daughter Kundavvayar alias, Vānamahādēvi to Vāna Vidyādharaṣāya.¹³⁹ In one of the records of Mahāvali Bānarasa Vikramāditya Bāna Kandarpa Jayamēru,¹⁴⁰ there is reference to a battle fought at Sōremaṭi, where the Bāna opposed the Nōlamba, Rāchamalla and Mayindaḍi, on behalf of the Permanaḍi. Here, the term Permanaḍi refers, as we know already, to the Gāṅga king. Who was the Gāṅga king here, on whose behalf the Bāna opposed Rāchamalla I? In my opinion, it was Prithivipati I, himself. One of the viragals of Madanapalli, Chittoor district,¹⁴¹ refers to the same battle, which probably took place during the reign of the Vaidumba king, Ganda-trinētra. There is a stone record at Bangavāḍi in the Kolar district (Mysore state) which refers to a battle between the same parties.¹⁴² Another record from Punganūr¹⁴³ refers to a raid on Kōyatūr, i.e., the modern Laddigam by Kāḍuvattū Muttarasa.

There are references to the raids of the rulers of Nōlambapāḍi, i.e., Nōlamba Pallavas, over the Pallava kingdom of Kānchi¹⁴⁴ in the records of Nṛpatungavarman of his 26th regnal year. In their turn, the Pallavas, under Ayyakutṭiyār, a subordinate of Nṛpatunga, led an expedition against the Gāṅga country, whose forces were opposed by Rāchamalla II, Permanaḍi, son of Eregangadēva, Nitimārga.¹⁴⁵ Amidst the confusion, caused by these attacks and counter attacks Nṛpatunga, the Pallava monarch, died.

CONCLUSION

Thus, according to our chronological scheme, Nandivarman II came to his throne in A.D. 723 and the rule of the imperial Pallavas came to an end in A.D. 888, when the Pallava kingdom passed into the hands of the Chōlas. Now, if this scheme is accepted, then the place of Aparājita, in the history of the Pallavas, should satisfactorily be accounted for. This subject will be discussed in a subsequent paper.

139 S I I, Vol. III, p. 100, Nos. 47 and 48

140 Ep. Coll., No. 543 of 1906

141 Ep. Coll., No. 295 of 1905

142 Ep. Coll., No. 102 of 1899

143 Ep. Coll., No. 542 of 1906

144 Ep. Coll., Nos. 7 and 8 of 1896

145 Ep. Coll., No. 753 of 1917

Parēn

G V SITAPATI

Parēn is the name of one of the aboriginal tribes that are found in the hill country of the Jeypore Zamindari in the Vizagapatam District. Their language is also known by that name. A few words of this and some other languages spoken by the hill tribes were collected some years ago by Mr C Henderson, ICS, when he was in charge of the administration of that Agency. He placed them in the hands of his successor, the late Mr A C Duff, ICS, and the latter sent them to my father, Rao Sahib G V Ramamurti Pantulu Garu. After examining the vocabularies, my father found that Parēn was closely related to Sōrā. When Sir George Grierson conducted the Linguistic Survey of India, he was not aware of the existence of this language, which was not, therefore, mentioned in the list of the languages printed as an Appendix to the Introductory Volume.

Parēn, Rēmō, Gutōb and Sōrā form the southern section of the Munda (or Kolarian) Group of Languages. Prof Jules Bloch of Paris who heard of these languages from my father has written to him several times and requested him to investigate Parēn and Rēmō of which there is no information in the Linguistic Survey of India. Owing to ill health, my father could not undertake the work. He entrusted it to me and I conducted the investigation according to his instructions during last April. After acquainting myself with the general features of the language, I prepared, with the assistance of the Parēn tribesmen who were sent to me by the Rajah's officials, a literal translation of the Parable of the Prodigal Son in the manner prescribed by Sir George Grierson for the special purpose of the Linguistic Survey. I now publish that translation with a Skeleton Grammar of that language and a few notes.

THE PARABLE OF THE PRODIGAL SON

(1) Boi	āduk-dān	bāgu	anōn	dukei	(2) Nōn-nu-bāgu-
one	man-to	two	sons	were	His two
anōn-ḍoi,	asū-anōn-ḍoi	ayān-ḍoi-dān	jelū — “ Ō	ayān ’	Sunnā
sons (of)	younger son —	father — to	said O	father	gold

ruppā, dunnōm sobu mālu bantā-ḡār-in-du eniñ
 alive cattle all property dividing done-me-having to me

mō - tāñ - in - āi," Soru jelū
 (thou) give me — having said spoke

(3) *Āin-ēkā ayāñ - ḡi banṭā - dā - ru tāyī (4) Bantā-
 Thus only father dividing having made gave dividing

dāru - lāru, asū - anōn - ḡi - dān nōn - banṭā nōn dāru
 having done younger-son — to his share him brought

(5) Asū - anōn sobu yongu - lāru tankā jahā-bā
 Younger-son all having sold rupees lag in

orōngu - du, sanāi rāji ḡungu - ui (6) Aḡi - rāji
 having put distant country set out - went That country

ālī - gā - ru - ḡu dāri - kaḡamā - ḡi - bāttu oā - re - du ṭankā - ḡabbu
 liquor having drunk prostitute - girls — with having danced rupees - money

ḡir - lāru. (7) Sobu ṭankā - ḡabbu ḡir - lāru; boi kāsū sī - bā
 spent all rupees - money spent one pie hand in

iniku (8) Āḡiya - anum - dī boḡe kantār ḡāru (9) Āḡi - āḡuk -
 not. That very year — great famine arose That boy

dī asun - asun oḡin - oḡin - u - du bik - jā - ru (10) Aḡi - mātrōm
 house - house having wander-d legged (for) That only

oḡin - oi - ji, muy ār - tāyē - gī, muy tāy - te ? (11)
 wandering went - though who so ever not gave who gives

Boi asuñ - kaḡaman - dī jelū—" Bilen - asuñ nāyṭā ḡugug - ḡug
 One house woman said " Our house what may be

enōm nāyṭā ne - tāy - t - ōm - āi " āi suru-du nōn jelū
 to thee what (I) give — thee — thus having said she spoke

(12) " Yāḡ - ḡin - nu buttū - lūr - in ; nāita ne - r -
 Three days since hunger-has been-to me what so ever (I) not -

* In all places where italicised Ā or ā appear they should be taken as nasalised

gā , ste	konḍek a bit	misur - jā rice water even	mō - tāy - in , (thou) give — me	inkā - ḍēn not - if
-------------	-----------------	-------------------------------	-------------------------------------	------------------------

min I	ne - ki - ru , (I) died	konḍek a bit	misur - jā rice water - even	tāy - ḍēn , give - if	min I	ne - (I)
----------	----------------------------	-----------------	---------------------------------	--------------------------	----------	-------------

gā - t - āi , shall drink	konḍek a bit	mō - tāy - in (thou) give - me	min - nu my	jibōn life	ḍuk - tu , remains
------------------------------	-----------------	-----------------------------------	----------------	---------------	-----------------------

Ō O	ā (w) un ' mother	e - nuṇ* to me	doyā ḍāy - in - āi , kindness be - to me —	āi thus	su - ru - ḍu having said
--------	----------------------	-------------------	---	------------	-----------------------------

nōn
he

jelū.
spoke.

(13)	Āun - ḍi (that) mother	jelu— said	“ kīyaḍ - tu diest	kit - tur - ruāi - mō - ru , die livest - (thou) live
------	---------------------------	---------------	-----------------------	--

uri - asun another house	jō ” go.	(14)	Āḍuk - ḍi (That) Boy	āḍi - asun that house	uyi went	(15)
-----------------------------	-------------	------	-------------------------	--------------------------	-------------	------

Paḍān Outside	tin (n) an - u - ḍu having stood	nōn he	ananān - dān door - on	lallāḍ - ḍāru knocked
------------------	-------------------------------------	-----------	---------------------------	--------------------------

(16)	Asun - ut - tur , (That) house from within	“ moi who	gottā ? ” (there)	su - ru - ḍu having said	paḍān - outside .
------	---	--------------	----------------------	-----------------------------	----------------------

ut - tur
(to)

da ru.
was heard.

(17)	“ Min I	bikkīā - ja alms - beg	u - le - wāi ” came	su - ru - ḍu having said	jelū spoke	(18)
------	------------	---------------------------	------------------------	-----------------------------	---------------	------

Āḍi - āun - ḍi That mother	ananān door	ru - rū - ḍu having opened	āḍuk - boy	ḍi - dān — at	gi - i looked
-------------------------------	----------------	-------------------------------	---------------	------------------	------------------

(19)	“ Man - u Thou (onl.)	mo - yi - ki ’ ” (thou) camest (what)	su - ru - ḍu having said	nōn she	jelū spoke
------	---------------------------	--	-----------------------------	------------	---------------

(20)	“ E - nōm - dān Thee - about	ne - gul - ōm - ne - ku (I) know thee (I) am	(21)	ḍabbu - kāsū money — (piece)
------	---------------------------------	---	------	---------------------------------

* y stands for back nasal.

sobu dārī - ku - ɖi mo - t̄ay - ɖi oɖn - mo - ru , e - nōm
all prostitute - girls (thou) having given wandering (thou) wast to thee

ne - r - t̄ay Ō - may - dun - yō " āi su - ru - ɖi nōn ku*lan - u
(I) not give from here exit - go thus having said she rebuked

(22) " Ink - āun ' t̄ay āun ' " su - ru - ɖān āɖi - aun - di, arā
no mother give mother said - while that mother stick

dor - u - du " boɖɖannā - ɖugu - nā ' (23) Bār boi sām
having brought silent be indeed another one word

mo - jelu - su - n arā - bāttu ne - lāl - ōm - āi " āi su - iu -
(thou) - spokest say (if) stick with (I) strike - thee - thus having

ɖu jelū
said spoke

(24) Nōn - uttare, nāk - ɖi - bā aɖuk - ɖi uyī - jā - ru
Thereupon Nayak side (The) boy went begged

(25) Nāk - ɖi jelū — " uyje ' e - nōm - dān ne - r - t̄ay - ōm - āi ,
Nayak said be gone thee - to (I) not give thee —

kanmūn ɖuku , entu gupā - den, e - nōm - dān ne - t̄ay - i - ōm - āi "
swine are thou tend if thee - to (I) give - thee

su - ru - du nōn jelū
having said he spoke

(26) Kanmūn tapur - ɖu kundān sand r - u - donɖi r - u ,
swine having driven kill entered

kundā - bā kuɖi - aboi ɖugu , ādi - asun - lōk āɖuk - ɖi - dān
hill - side hut one was that house persons boy - to

tanku misur t̄aye (27) Lup - kon ār - t̄ay - e , āɖi - dān.
rice water gave Much not gave there by

puṭa ār - bunāi (28) Enger - ɖi - gi anām - dā kanmūn - ɖi - dān
bolly not filled men husk water swine - for

* In all places where italicised u appears it should be taken as nasalised

ḍongā - bā trough - in	ru - rē - tāy - e poured - gave	(29)	Āḍuk - ḍi (That) boy	jelū — said	"Lup - kon much		
mo - tāñ - in (you) give - me	poṭa belly	ār - bu - in , not-filled - me	anām - ḍi - jā hunks even	tāy - dēn give - if	lē - i - (we)		
jum " eat	so - ru having said	jel - ū spoke					
(30)	Nōn - utlāre, There upon	āḍuk - ḍi (the) boy	labō - bā ground - on	ḍimmā - ru - ḍu having rested			
mon - bā mind - in	pantsei - lu - ru thought	(31)	" Ō kuttun ' O God !	min - nu my	janom life		
nāi - dasā what state	millē - yī ' obtained	(32)	Bilen - dāu our village	ayān - nun father - my	mājan - ḍār rich - one		
ḍu - ku - ru , was	soyē - ṭa a hundred	gottu , slaves	ḍukurē (1) were	Sob - nēi all - they	poṭā - belly		
bori full	gā - re - ul - ku drinking - were	(33)	Min - u I alone	ānōn - ḍoi son though	ne - ḍār - ū - ḍu (1) having been		
buktu - laḡi being hunger struck		kinu - le - ru dying (we) were	(34)	Min I	nāi - kā what over		
pāpu sin	ne - ḍāru ? (1) committed	(35)	Ayān - bāttu, father - with	lup - annā - bāttu elder brother with	mād - gōl quarrel		
le - ḍāi - u - ḍu (we) having made	ōn - le - uāi out - (we)-same	(36)	Dōm - u having arisen	ayān - ḍi - bā father - to			
bār again	ne - ui - t - āi (1) go	(37)	Ne - ui - ḍu, (1) having gone	" Ō ayān ' O father	man - nu there - to		
pāp sin	inku no	min I	nāi - kā what ever	pāpu, sinner	man - nu thy	sāmā word	min I
ne - r - dār , (1) not heard	māprū - nu god - of	sāmā - ji word - even	ne - r - dār (1) not heard	māprū - laḡi god unto			

mīn	pāp	ne - ḡār - u	(38)	E - nīn	anōn	mō - (a) r - sun —
I	sin	(I) committed		me	son	(thou) not - say —

mō - (a) r - gulōn	(39)	E - nīn	gortī - lōk - un	tōm - in - āi "
(thou) not - call		me	slaves - like	retain - me

āi	so - ru - ḡu,	bigī - bigī	dun (g) u - uī
thus	having said	quickly	set out - went

(40)	Nōn	ḡāu	ui	(41)	Āḡī - somay - ḡī	ayān - ḡoi
	He	village	went		That time	father -

mēḡdā - līn	ḡu - ku - ru	(42)	Āḡī - kuron	edīnu	ḡī - i	(43)
second floor-on	was		that way	(thus)	saw	

Āḡuk - ḡī	gu - r - āi
(The) boy	appeared

(44)	"Arē "	anōn "	mīn - nu	asū - anōn - lōkun	ḡu - t - āi,"
	Lo	son	my	younger - son - person-like	appears

so - ru - ḡu	nōn	si'ī	āi - ḡāru - ḡu	numman	dāru - ḡu
having said	he	hand	thus having made	carefully	having made

ḡī - i	(45)	"Nōn - nā - kā	anōn - in	oāi - lu - ru,"	so - ru -
saw		He - himself - indeed	son - my	come - was	having

ḡu,	mēḡdā - bā - uttur	manta - ru - ḡu	bigī - bigī	anōn -
said	second floor - from	having got down	quickly	son

ḡoi - bā	ui
— towards	went

(46)	Uī - ḡu,	anōn - ḡoi - dān	oidu - dār - u	(47)	Āḡuk -
	having gone	son - of	waist held		(that)

ḡī - dān	sumbēy - i	(48)	Si'ī - bā	dār - u - du,	anōn - ḡoi - dān
boy -	kissed		hand - by	having held	son - -

asun	gulon (g) u - dor - u
home	called - brought

- (49) Lup - kabāḍī - dān guloh (gu) " Ō Sōmrā ' gi - i, asū -
Senior servant - to called O Somra ! see younger-
- anōn - in uāi (50) Eñāi - kui mō - uāyāi , mo - gi (y) i
son - my came where-from (thou) camest (thou)-appear-ed-est
- (51) Enni mittānen boḍa sardā dor - in (52) Anōn - in
To me to-day much delight brings - me Son - mine
- lō - run hnn - āb - ḍu rāy - āb — tāy - āb , bal - bal - dā
inside take (you)-/having done so welcome (you) give (you) hot-water
- bo - umāy - āb (53) Temmū gottun āḍuk - dī - dān tāy - āb ,
(you) bathes (you) New garment boy - to give (you)
- guṣāi - ne - tu (54) Nūmman - tanli sem - āb , nūmman
let him put (it) on good ox kill (you) well
- diñ - āb - ḍu gā - y - āb (55) Piṭṭuā gornū - ḍu tarlān
cooking (you) having done feed (him) (you) flour having ground cake
- diñ - āb (56) Runk - alī akūyāi, donū - bu (57) Dāu - nu
cook-(you) rice-liquor purchase bring (you) village-of
- gunnī - ḍigin uād - dān gullonāi - donāi - bu (58) Anōn - ḍoi - dān
girls dancing - for call bring (you) Son - for
- ānṭi - bī sunnū - mundi ab - tollā - bu
finger to (s.) gold - ring put on
- (59) Āḍi - ayān - ḍoi āi su - ru jel - ū kī, āi - te
That father - how having said spoke - thus
- tiyāru - ḍār - e - gi (60) Sobu - lōk uāi - gi (61) Kadu - ḍigin
preparation - made all persons came (they) girls
- uā - le (- gi)
danced (they)
- (62) Lup - anōn - ḍoi āḍi - somay - dī lion kabaḍ - ḍāru - ḍuku - ru
Elder son - that time field work doing was

- (63) Unonāi It became dark
- (64) Lup - anōn - ǵoi Elder son — bigi - bigi quickly uāi came
- (65) Asun - ār - uāi , at - koi duku - ru (66) Kīn - kīn - uā - r -
House not went outside was Singing dancing
- sobaddu at - koi - ut - tur dāru
sound outside - to was heard
- (67) " Mittāl paibui inku, nāyṭā inku (68) Nāy -
To-day festival no what so ever not what
- dān sardā - sobad dār - lu - rē (i) asun ? " su - ru mon -
for delight - sound making use (in the) house having said mind in
- bā pantsei - luru
thinking was
- (69) Pindāi kokor - du oǵōl - mo - oruul - ku sig - sagyā
Pial having coughed green cheroot smoking sign
- dāru - ǵu boi kabādī - dān gulon - u , " nāy sobaddu ? "
having made one servant to called what noise
- ' u - ru - ǵu jēlū.
(having said) spoke
- (70) " Man - nu asū - sakū - nūm uāi , tanli - boi semei - ǵu
you younger brother - your came ox - one having killed
- tāyi - lu - re "
gave (they/
- (71) " Nōn - ki ' noṣo - lōko uāi - duku su - ru - ǵu sardā -
He (is it?) wretched man come - is (having said) delight
- dāru - lu - ru ' Mīn asun ār - gur - nē - tu " su - ru - ǵu
making - are I house not enter having said

- dāṇḍun - ne tinaṇ. (72) Gottī - ḍi āḍi - lup - ḍi - dān āḍi - sobu
out side only stood (A) Slave that - elderly man-to that - all
- jel - ū (73) Āḍi - sūmā dāru - ḍu, ayān - doi padan - tārāi
said That word having heard father came out
- (74) "Bābū" nāy - dān mō - 17 - jī - gā - ru ?
Darling what - for (thou) not entering wast
- (75) Asū - sūkā - nōm uāi (76) Mittāl bōdo - sardā - dīn - nu
Younger-brother-thine came To-day mī oh delightful day-indeed
- (77) Māmin bāg - sāk kaln - ūbu paṭa - lē (i) - ḍu - dār (78)
You two - brothers mix (you) having embraced hold
- Kalnābu - ḍu gā - yābu—jumābu ad - su - ru - du ayān - ḍi jelū
having been together drink eat that-(having said) father spoke
- (79) "Abud - dīn - uttur min ne - kuru , enōm meṭṭiyi
Many days for I (I) - have been thee disoleyed
- inku (80) Nāy - dān e - nun kinmen - boi - jā mō - i - tāy - i - len ?"
not What - for to me goat - one - even (thou) not gavest - (to us)
- (81) "Nōn nimman - dā - nē - tu, asar - dā - nē - tu, e - nōm
He good let be bad let be to thee
- sūkā inkū - kī ? (82) Boi potā - bā bāg - lōk jonam -
brother not - what ? One womb-from two persons born
- bō - dāru (83) Sobu - dīn min - nu - bā - ēkā mō - ku (84)
(you) were All - days with me only (thou) wast
- Māl - nūn - sobu māmīn - nu - ēkā (85) Nōm - nu sākā nē -
Property - mine-all your only Thy brother (I)
- surāi - ḍu, sardā - lē - ḍāru (86) Raḡgad - ḍau - nu nāik - dī - nu
having found delight (we) made Neighbouring village of Nayak's
- kadam - ḍoi - dān donāi - du bibū - dāru - t - āi so - ru - ḍu jel - ū
girl having brought marriage perform (I) (having said) spoke.

AN OUTLINE OF PARĒṆ GRAMMAR¹

Pronunciation — The Speech Sounds² in ParĒṆ are almost the same as in Sōrā (Savara), Gutōb (Gadaba) and Rēmō (Bondo Poraja). The following sounds which are not heard in Sōrā, are found in ParĒṆ —

(1) The consonantal diphthong ts as in *pantsei-lur-u* (30)³, 'thought-struck (hum)', but this sound is rarely heard

(2) The alveolar, plosive, unvoiced ʈ as in *ṭanka* (5), 'rupee', *nāi-ṭā* (11), 'whatever', but this is also rare

(3) The dental, plosive, voiced d as in *dunnōm* (2), 'cattle', this is frequently heard

(4) The bilabial, fricative, voiced w as in *ōā-le-wāi*, (35), 'leaving-we-came', this is heard only after a vowel and before āi

The back vowel sounds, u and o are often interchanged in ParĒṆ as in Sōrā. Ex *Suru-du*, (11), *Soru-du*, (39), 'having said'. U is sometimes used to denote the intermediate nature of the sound cf Sōrā — *daku*, 'is', *suda*, 'big'

The consonants r and l are interchanged occasionally as in *uār-sabaḍḍu*, (66), 'dancing-sound', *uāl-e-gi*, (61), 'danced-they' cf Sōrā — *al-rodēlenji*, *ar-rodēlenji*, '(they) fought with one another'. The final consonant in $\sqrt{uā}$ or $\sqrt{uāḥ}$ is a checked consonant like the final consonants in many other words, it is assimilated with the succeeding consonant as in *uāḍ-dān*, (57), 'for dancing' cf Sōrā — *ēḍ-i-am*, *ēttam*, '(I) shall cut you' (Vide Sōrā Manual, p 10)

1 The points noted in this Outline are entirely based on the ParĒṆ text of the Parable of the Prodigal Son, given above and on some other materials collected in the Jeypore Agency

2 These sounds are, here, represented by the Roman alphabet employed in the Records of the Linguistic Survey of India, as the publishers of this Commemoration Volume could not get the new types required for the alphabet of the International Phonetic Association.

3 The number given within brackets in this Outline indicates the number of the sentence in the Parable of the Prodigal Son, given above

Similar assimilation of dissimilar consonants is noticed in the following words in the Parable given above — gortu, (38), gottu, (72), 'slave', buktu, (33), butti, (12), 'hunger', laḍ-laḍ, lallaḍ, (15), 'the knocking sound of doors, etc', boḍḍam-n-ā, boḍḍan-n-ā, (23), 'silence', mō-(a) r-ju-gār-u, mo-ju-gār-u, (74), 'thou-not-even-entered.'

The vowel sound a in the negative particle ar (or ar) is dropped after a vowel as in — nergā, (12) = ne-ār-gā, 'I not drank', mōrsun — mōrgulon, (38) = mō-ār-sun — mō-ār-gulon, 'thou-not-say — thou-not-call' cf Sōrā — bōte gaman = bōte gai-aman, 'who sir (are) you'

The glottal check, which is considered to be a very remarkable feature in Sōrā is also noticed in Parēn as in si'i, (44), 'hand'

Nouns — The suffix -ḍi appears frequently at the end of nouns as in gutōb-ḍi, 'a Gadaba', ayān-ḍi, 'father', engar-ḍi, 'male person' It cannot be regarded as a personal suffix because it is also found in words like āḍi(ya)-anum-ḍi, 'that year', kanmūn-ḍi, 'swine', āḍi-somay-ḍi, 'that time' It may be dropped as in āḍuk-ḍi-dān, (26), āḍuk-dān, (1), 'to a man', asū-anōn-ḍi, (4), asū-anōn, (5), 'younger son.' It is dropped in the vocative case as in Ō ayān', 'O father!', Ō āun', 'O mother'. It is also dropped when the contracted form of the pronoun is suffixed as in anōn-in, (49), 'my son'; sākā-nōm, (74), 'your brother'

This suffix corresponds to -an in Sōrā cf Sōrā — ullēn-an, 'grandson', ē ullēn', 'O grandson', ē ullēn-ju, 'O grandsons', ullēn-jā, 'grandson-even', ullēn-iñ, 'my grandson', ullēn-t-am, '(I) am grandson to you'

Number — There is no trace of the existence of a dual number in Parēn The suffix of the plural is -gi as in the following — nōn-gi, 'they', gunni-gi 'women', sākā-ḍi-gi, 'brothers', tāy-ē-gi, 'they gave' The suffix -gi in Parēn corresponds to -ju in Sōrā (Vide Sōrā Manual, p 17)

Very frequently the singular form is used in the sense of the plural Ex dāri-kaḍamā-ḍi, (6), 'prostitute girls', yāg-din-nu, (12), 'for three days', kanmūn ḍuku, (25), 'there are swine' cf Sōrā — bāgu mandrā, 'two persons' (Vide Sōrā Manual, p 18)

Case — There is nothing to distinguish the nominative and the accusative forms of nouns The instrumental or sociative case-phrase is formed by adding — bāttu to the nominative cf Sōrā — bāt(t)e In a sentence where -bāttu is used to form the sociative case, the verb is plural though the subject

is singular Ex *asū-anōn dāri-kaḍamaḍi-bāttu oār-ē*, (6), 'the younger son danced with the prostitute girls', *oār-ē* is 3rd person plural, the singular form is *oār-u* See also sentence 35 cf *Sōrā*—*anun a-dukkari-n-bātte illā-ji*, 'he came with his wife', *illā-ji* is plural

The dative case phrase is formed by adding *-dān* to the nouns and the accusative forms of pronouns Ex *asu-anōn-ḍi-dān*, (4), 'to the younger son', *kanmūn-ḍi-dān*, (28), 'for the swine', *ananat-dān*, (15), 'at the door', *enon-dān*, (20), 'about thee' cf *Sōrā*—*-āsan, -apsēle* 'the ablative case-phrase is formed in *Parēn* by adding *-uttur* to the nominative or locative forms of nouns as in *asun-uttur*, (16), 'from the house', *mēḍḍā-bā-uttur*, (46), 'from the second floor' The suffix *-nu* is added to the nominative forms to form the ablative and genitive case-phrases Ex *yag-din-nu*, (12), 'for three days', *raḅgaḍ-ḍau-nu*, (86), 'of the neighbouring village', *non-nu*, (2), 'his' cf *Gutōb* (Gadaba)—ablative suffix is *-bōnu* and the genitive suffix is *-nu* The locative case-phrase is formed by adding *-bā, -lin* to the nominative or accusative forms of nouns and to the genitive forms of pronouns Ex *sa'i-bā*, (7), 'in hand', *anōn-ḍoi-bā*, (46), 'towards the son', *mun-nu-bā*, (83), 'near me', *mēḍḍā-lin*, (41), 'on the second floor' cf *Sōrā*—*anal-bā*, 'towards fire wood', *tulab-lēn* (-an), 'in the forest'

The adverbial objects and cognate objects have — as in *Sōrā* — the same form as the nominative Ex *Sanāu rāji dundu-u*, (5), 'he went to a distant country' cf *Sōrā*—*sanāu ḍesā iḍētēn*, 'he went to a distant country.'

Pronouns—The nominative forms of the personal pronouns are — (1) *anun*, 'I', *biṭēn*, 'we', (2) *man*, 'thou', *māmuā*, 'you', (3) *nōn*, 'he, she or it', *nōn-gi*, 'they'

The accusative forms of the above are — (1) *enun*, *enlēn*⁴ (2) *enōm*⁵, *enbēn*⁶ (3) *enōn*⁷, *enōn-gi*⁸

4 Cf *Gutōb* — (1) *anun* 'I', *nēm*, 'we' (2) *nēm* 'thou', *pēn* 'you' (3) *may* 'he, she or it', *may-nēm*, 'they' The dialectal forms in the *Vizagapalam* texts, *mingu*, 'I', *bābba*, 'thou' are given in the *Linguistic Survey of India under Gadaba* (Vol IV p 231) do not really belong to that language They are the pronouns (incorrectly written) of *Parēn* which was then unknown

5 Cf *Sōrā*—*enlēm*, 'we'

6 Cf *Gutōb*—*nōm*, 'thou'

7 Cf *Sōrā*—*ambēn*, 'you', *Gutōb*—*pēn*, 'you'

8 Cf *Sōrā*—*anun*, 'he, she or it'

9 Cf *Sōrā*—*anun-ji*, 'they'

The dative forms are formed by adding—*dān* to the accusative forms Ex *enōm-dān*, 'about thee' The suffix *-nu* is added to the nominative forms to form the genitive case-phrase¹⁰ Sometimes it is dropped Ex *non-nu* (2) 'his', *non-banṭā* (4), 'his share', *māmin-nu*, (84), 'your', *bilēn-ḍau* (32) 'our village'

The use of the genitive forms of these pronouns as noted above is a development of modern Parēn The pronouns of the first and second persons have contracted forms (1)-*m-lēn*, (2) *ōm-bēn*, which are suffixed to nouns to form the genitive case-phrases Ex *asū-anōn-in*, (49), lit 'younger son-I' 'my younger son' In Parēn as well as in Santālī, there is a struggle in usage between forms like *min-nu-asū-anōn* lit 'I-of-younger son' and *asū-anōn-in* lit 'younger son-I' and the former are gaining ground In course of time, the latter forms may disappear In Sôrā, the latter forms only are still in use Ex *Sūn-n-am*, 'your house' (lit 'house-you') Even Sôrā boys laugh at the use of *aman-a-sūn*, lit 'you-of-house', made by foreigners, learning their language

Demonstrative pronouns —*māy*, *māi*, 'this', *ō-māy*, 'from this', *āḍi(-ya)*, tu 'that' *entu* (25) 'them' (those pigs) etc

Interrogative pronouns — *muy*, *mui*, 'who?', *nāy*, *nāi*, 'which?' etc

Indefinite pronouns —*nāi-kā*, *nāi-tā*, 'whichever, whatever', *Sob-dci*, 'all'

Numerals—The cardinal numbers are 1 *boi*, 2 *bāg* (u), 3 *vāg* (i), 4 *un-gi*, 5 *munloi*, 6 *tur-gi*, 7 *gul-gi*, 8 *tam-gi*, 9 *tim-gi*, 10 *gal-gi*, 11 *gal-boi*, 12 *gal-ban*, 13 *gal-ban-boi*, 20 *gal-ban-tam-gi* or *boi kuḍi* 100 *boi Soye*

These are most closely related to the numerals in Sôrā, Gutōb, Rēmō, Kharia and other languages of the Munda family

There are no ordinal numbers in Parēn or any other language of the Munda family The first or eldest son is known as *lup-anōn*, lit 'big son' and the second son, as *asū-anōn* Similar devices seem to be employed in the place of the ordinal numbers

Adjectives—Adjectives are independent words, they are not distinguished by any ending Ex *mimik ōlā*, 'green leaf' *asar-ōlā*, 'dried leaf', *asūtā kūi*,

10 Cf Gutōb.—*nin-nu*, 'my'

(lit small tiger), 'panther' Some adjectives may be used as nouns also Ex *piên umbur*, 'cold wind,' *piên*, 'cold,' n The suffix -*qi* at the end of nouns is dropped when they are used as adjectives Ex *äun-qi*, 'mother, or woman', n, *äun-kusör*, lit female-dog

Adverbs —

A According to form —

- 1 Simple Ex *num* (m) *an*, 'well,' *äi*, 'thus'
- 2 Derivative. Ex *äun-ëkä*,¹¹ 'accordingly', *gort-lök¹¹-un*, 'like a slave'
- 3 Compound Ex *nön-uttäre*,¹¹ 'thereupon', *näi-dän*, 'what for?'

B According to meaning —

- 1 Adverbs of time—*biyo-gi¹²* 'to-morrow'
- 2 „ place—*padän¹¹*, 'outside'
- 3 „ manner—*ujjē*, 'for nothing'
- 4 „ degree etc—a *buq-dün* 'for many days' *uläl-uläl*, 'very hot'
- 5 „ affirmation, negation, etc—*inku*, 'not'

Prepositions — *-bä*, 'at, on, in, near, by the side of, etc', *-uttu*, 'from', *-dän* 'for', *-(a) lün*, 'on, in, etc'

Conjunctions — *bär*, 'and', *inkä-qên*, lit 'not-if' 'if not' *jä*, *jī*, 'even, though' Ex *Kondék-jä*, 'a bit even', *odin-oi-jī*, lit 'wandering-went-though', 'even though (he) went about'

Exclamations and Interjections — *arē*, 'lo!', *ō kittun*, 'o god!'

Verbs—The inflexion of Verbs presents one feature peculiar to *Parēn* The pronouns of the first and second person-both singular and plural, have another set of contracted forms which are prefixed to the verbs in all tenses and moods as shown below

¹¹ Due to Oriya influence

¹² *Gutōb* — *biyēr*, *Rēmō*.— *bērā*, *Sōrā* — *biyō*

√jel, 'speak'

*Present and Future tense*¹³

	<i>Singular</i>		<i>Plural</i>
1	mun ne-jel-t-āi ¹⁴	bilēn	le-jel-t-āi
2	man mō-jel-t-u	māmun	bō-jel-t-u
3	nōn jel-t-o	nōn-gi	jel-t-ē (-gi)

Past tense

1	mun ne-jel-u	bilēn	le-jel-u
2	man mō-jel-u	māmun	bō-jel-u
3	nōn jel-u	nōn-gi	jel-ē (-gi)

√ui, 'go'

Present and future tense — 1 ne-ui-t-āi, le-ui-t-āi, 2 mō-ui-t-u, bō-ui-t-u, 3 ui-t-o, ui-t-c (-gi)

Past tense — 1 ne-(u)yī, le-yī, 2 mō-yī-bō-yī, 3 uī, uyē-(-gi)

√ḍuk, 'be' is like the anomalous verb ḍaku in Sōrā (Vide Sōrā Manual p 138). The 3rd person, singular, present tense form of this verb, ḍuku may, loosely, be used (like the corresponding form ḍaku in Sōrā) for all persons and numbers, both in the present and future and the past tense forms

¹³ t in these forms is the present and future tense augment as in Sōrā

¹⁴ Vide foot note 4. In the Linguistic Survey of India (Vol IV, p 232), ne, le, mō, bō are shown as the last part of the pronouns, mīn, bilēn, man; māmun and these pronouns are supposed to belong to a dialect of Gadaba. The mistake arose on account of the Vizagapatam texts which mixed up incorrectly the forms of Parēn. Till very recently the existence of Parēn or Rēmō was not known

But for the sake of clearness, forms of the conjugation of $\sqrt{\text{duk}}$ are frequently used in Parèn.

Present and future —1 ne-ku, 'I am' le-ku, 'we are', 2 mō-ku 'thou art' bō-ku, 'you are', 3 duku, 'he or she or it, is,' dukē (i) (-g)

Past tense —1 ne-ku-ru, 'I was,' le-ku-ru, 'We were,' 2 mō-ku-ru, 'thou wast,' bō-ku-ru, 'you were' 3 duku-ru, 'he was' nōn-gi du' urē (i) (-gi), 'they were' duke (i) is loosely used for dukurē (i)

The past tense augment in Parèn seems to be *r* while it is *l* in Sōrā and many other languages Ex gu-r-āi (43) 'appeared' cf gu-t-āi (44), 'appears' But this augment is not noticed in jēl-u, 'said', tāt-y, 'gave,' gu, 'saw' u, 'went' and such other forms

The contracted forms ne, le, mō bō are infixed between the root of a verb and ku (the present tense form of duku) or ru (of the past tense form of duku) to express the meaning of the present or past progressive in English Ex oqin-mō-ru, lit 'wander-thou-wast' = 'you were wandering', tinan-le-ku, lit 'stand-we-are' = 'we are standing'

These contracted forms are also infixed as ōn-le-wāi (35), lit 'leave-we-came' = 'we set out and came' The conjunctive participle form (see below) is also used, ōnu(-du)-le-uāi, 'having left, we came' Ki-nu-le-ru, (33), 'having been dead, we were' In 'ne-ki-ru, (12), lit 'I-die-was' - 'I was dead', we find ki, 'die' in the place of ku 'be' cf ne-ku-ru given above

*Incorporation of Pronominal Objects*¹⁵

The contracted forms of pronouns of the first and second person-singular and plural, (i) in, len, (2) ōm, ben are incorporated with the verbs by which they are governed The other set of contracted forms ne, le, mō, bō may also be prefixed to denote the subject of the verb Ex mō-tāy-in, (12), 'thou-give-me' (imperative), tāy-in-āi (2) 'give away to me', ne-tāy-t-ōm-āi, (14), 'I—will give away to thee', ne-gul-ōm-ne-ku, (20), 'I know thee-I am', mo-(a)r-tāy-i-len, (80), 'thou-not-gavest us', buttu-lur-in, (12), 'hunger-strikes me'

15 Cf Incorporation of nouns or pronouns with verbs—Sōrā Manual, pp 44-45

Imperative mood.

√dār, 'hear' — dār, 'hear, thou', dār-āb, 'hear, you'

√jel, 'speak' — jel, 'speak, thou'; jel-āb, 'speak, you'

√u, 'go' — uā, yō, 'go, thou', u-āb, 'go, you'

The following imperative plural forms occur in the specimen given above — lnn-āb (52) 'lead', tāt-āb (53) 'give', Sem-āb (54) 'kill', dñ-āb (54), 'cook', gāy-āb (54), 'feed' In these forms, bō- may be prefixed as in bō-umāy-āb (52), 'bathe' or 'give a bath', the pronominal object may be infixed as in bō-tāy-in-āb, 'you-give-me'

Sometimes, the singular imperative form is used in the plural sense as in dar (77), 'hold (you)'

The following imperative plural forms contain-ābu instead of-āb — kal-n-ābu (74) 'mix (you)', gā-y-ābu (78) 'drink (you)'; jum-ābu (78) 'eat (you)' ab-toll-ābu (58) 'cause to put on (you)', don-āi-(ā) bu (56), 'bring (you)' The u in -ābu is probably an emphatic particle as in man-u (19) 'thou thyself' Cf Sōrā — gā-bā, 'drink (you)'; jum-bā, 'eat (you)'

The following imperative forms relating to the first and third person are noticed in the specimen, the Parable of the Prodigal son, given above — ār-gur-nē-tu (71) 'let me not enter', nīm(m)an-ḡā-nē-tu — asar-ḡā-nē-tu (81), 'let him be good — let him be bad', gusāi-nē-tu (53), 'let him put on (-clothe) Cf Sōrā — dāḡāēte, ḡanurēte, 'let the sun shine hot,' 'let it rain' (Vide Sōrā Manual p 138)

ḡuk-t-u (12) is different in meaning from duku mentioned above ḡuku means 'is' and denotes the fact of existence, ḡuktu is in the conditional or thought mood Ex kondek mo-tāy-in, mun-nu jibōn ḡuktu, lit 'a bit — thou — give-me, (let) my life be' It means 'give me a bit and save my life'

The negative forms in the imperative mood are formed by adding (ā) r before the affirmative forms Ex mō-(ā) r-sun — mō-(ā) r-gulon (38), 'thou-say not — thou-call not'

The Conjunctive participle

The sense of the conjunctive participle is indicated by the addition of the suffix -ḡu to the past tense forms and the imperative forms of verbs. Ex.

oron(g)u-ḍu (5), 'having put', cf oron(g)u, 'he put', oār-ā-ḍu (6) 'having danced' Cf oār-e, 'they danced', baṇṭā-ḍār-in-ḍu (2), 'division, having made for me'¹⁶, cf baṇṭā-ḍār-in, 'division, make for me', linnāb-ḍu (52) 'having taken', cf linnāb, 'take you'

There can be no incorporation of the noun objects in the verbal forms or in compounds in Parēn because Parēn seems to have given up the use of contracted forms of nouns which we find in Sōrā. There are, however, traces of the existence of the contracted forms in Parēn as in the following compounds —

tanli, 'Ox or cow' is found in Sōrā, Gutōb, Rēmō as well as in Parēn. The contracted form of this word is tāt and this is found in the following compounds —

Parēn — kui-tāt, 'cow' (lit female-cattle),
 bur¹⁷-tāt, 'bison' (lit forest-cattle),
 ik-tāt, 'dung' (lit dung-cattle)

Sōrā — a-yān-tāt, 'cow' (lit mother-cattle),
 kindrēn-tāt, 'bison' (lit forest-cattle),
 a-sōn-tāt (lit dung-cattle)

Gutōb — baṇḍi-tāt, 'cow', ik-tāt, 'dung'

Rēmō — goi-tāt, 'cow', bur-tāt, 'bison', ik-tāt, 'dung'

The causative prefix ab- is added to verbs as in Sōrā. Ex ab-tollābu (58) lit 'cause to put on' Cf Sōrā — ab-tol-tol-bā which means the same¹⁸

The insertion of n in the reflexive verbs (cf Sōrā verbs of Class II—Sōrā Manual, p 25) is noticed kal-n-ābu (71), 'mux (you)' boddam-n-ā (by assi-

16 In Sōrā, a noun object may be incorporated in the conjunctive participle form but a pronominal object cannot be so incorporated. Vide Sōrā Manual, p 44

17 Cf bur, the irregular contraction of baru-n, hill in Sōrā. Bur-hōr (lit forest man) of the Munda family

18 The verb tol seems to be a very old verb. It is found not only in almost all the languages of the Munda family but also in the aboriginal languages of the Malay Peninsula.

milation, boḍḍannā) dugu-n-ā (23), 'silent-be' cf. Sōrā—kaḍḍam-n-ā (kaddab-n-ā) ḍaku-n-ā

The subjunctive or conditional mood is formed by the addition of the particle—ḍēn [cf Sōrā—(en) ḍēn] to verbs. Ex. inkā-ḍēn, lit 'not-if', meaning 'if not', tāy (i)-ḍēn (29), lit 'gave-if', meaning 'if (you) gave' The i in tāy is left out in rapid pronunciation.

āi at the end of some verbs denotes, as in Sōrā, (1) motion towards the person speaking in the case of verbs of motion and (2) completion of action in the case of some other verbs. Ex. Wāi, 'come', gullon-āi (57), 'call hither', doyā-ḍā-in-āi (12), 'kindness-be-to me', unon-āi (63) 'it became dark', tōm-in-āi (3), 'keep me on', mō-tāy-in-āi (2) '(thou) give away to me'

kī in mo-yi-ki ? (19) 'you came-what?', kā in nāi-kā (34, 37), 'what so ever', ēkā in ān-ēkā (3) 'accordingly' (lit thus only) and words like gortu-lōk, 'slave or serf', sobu-lōk, 'all', padān, 'outside', (nōn)-uttāre, 'thereupon,' indicate the Oriya influence on this language

There are many words common to Gutōb, Rēmō, Parēn and Sōrā, some of which are given below

Gutōb.	Rēmō	Parēn	Sōrā	
(adu-) ōn	ōñ	anōn	o ? on	(=son)
mbōp	bōp	bāp	b ? ōb	(=head).
mōñ	mōñ	māñ	m ? od	(=eye). (contr-mad)
mi	semi	muñ	m ? ūn	(=nose)
lntur	lntur	lūt	l ? ūd	(=ear)
tummo	tummo	tōt	t ? ōd	(=mouth)
lāṭ	leān	lāñ	l ? āñ	(=tongue)
isāl	isā	usāl	usāl	(=skin)
bulfi	bulfu	bulu	buku	(=thigh)

<i>Gutōb</i>	<i>Rēmō</i>	<i>Parēh</i>	<i>Sōrā.</i>	
gimē	gimē	kimmēn	kimmēd	(=goat)
girēm	grēm	ruman	rumēn	(=cat)
bontēl	bontē	bontēl	bohtēl	(...buffalo)
r ? ō	(hattu)	rā	r ? ā (-n)	(=elephant)
iām	miām	mām	m. iām	(=blood)
ruku	runku	runku	runku	(=rice)
			(ruku in Jirang dialect)	
illi	sal-pun	ali	ali-	(sāl, contr form)
biyēr	bēra	biyō-gi	biyō	(=to-morrow)

తెనుగు

ములును పాదయ్యకాశ్రీ

తెనుగుభాష ఉత్పత్తివిషయములో అనేకవాదములు వ్యాపించి ఉన్నవి. అన్నిటిలో మొదటిది మనవైయాకరణులు చెప్పేది. “ఎల్లభాషలకును దల్లి గీర్వాణులు.” “సంస్కృతిము వ్యక్తి, తెనుగు దానివికృతి,” అని వారివాదము. తెనుగు అరవముకు వికృతి అని అరవలవాదము. కన్నడముకు వికృతి అని ఇటీవల బయలుదేరిన ‘కన్నడిగ’లవాదము. ‘పులిహిడ బుట్టి’ అన్నట్లు ఇర్వుడు మరొకవాదము బయలుదేరినది. తెనుగు బహుభూతన మయినదనిన్ని, దాక్షిణాత్యభాషలయిన అరవము, కన్నడము మొదలయినవాటికీ కాక ఇంగ్లీషు, జెర్మను మొదలయిన ట్యూరింగు-భాషలకున్న మూలభాష అనిన్ని యీకొత్తవాదము. ఈవాదముకు తేవదీసినవారిమతమున ‘నాకు’ అనే తెనుగుక్రియకు ‘లిక్’ (lick) అనే యింగ్లీషుక్రియ వికృతి. ‘మీత’ అనే తెనుగునామముకు ‘మీట్’ (meat) అనే యింగ్లీషునామము వికృతి. వారు తమవాదముకు ఉపబలముగా ఇటువంటి వ్యక్తివికృతులు అనేకములు కవచదుస్తున్నారు.

పాశ్చాత్యులు వరిశోధనచేసి, అరవము, తెనుగు, కన్నడము మొదలయిన దాక్షిణాత్యభాషలు అన్ని ఒకానొకమూలభాషకు వికృతులు అనిన్ని, ఆమూల భాష ఇర్వుడు అంతరించినదనిన్ని చెప్పి, దానినుండి పుట్టినభాషలకు ‘ద్రావిడ భాషాకుటుంబము’ అని పేరుపెట్టినారు. ‘ద్రావిడ’ కబ్బముకు వాడుకలో అరవము అని అర్థము. అందుచేత అరవలు తమ అరవము, తెనుగు, కన్నడము మొదలయిన భాషలకు తల్లి అనిచెప్పుకుంటూ పొంగుతారు. ‘ద్రావిడభాషాకుటుంబము’ అనే పేరు కల్పించినవారి ఆధిపత్యము తెనుగు, కన్నడము మొదలయినవాటివలెనే అరవమున్న ‘ద్రావిడము’ అని తాము అన్నమూలభాషకు వికృతే కాని తక్కిన దాక్షిణాత్యభాషలకు వ్యక్తి అని కాదు. వాడుకలో అరవముకు వర్ణాయవధిగా ఉన్న ‘ద్రావిడ’ కబ్బమును దాక్షిణాత్యభాషాకుటుంబముకు అంతకున్న పేరుగా భావమువల్ల ఈ కలవరము కలిగినది.

అర్హులు దక్షిణదేశములో వ్యాపించకమునుచే - కురిసిప్పురిపురాగ్రామమున
 రావణుని అర్హులను అర్హులను దక్షిణదేశములో చొరకమునుచే - అరవములో
 వాల్మీకియును ఉండె నని కొందరు అంటారు. కాని అరవలికి అర్హులికివికృతే కనుక
 నున్ను, లిపి రాకముందు వాల్మీకియును పుట్టి ఉండెను గనుకనున్ను అమాట సం
 శయగ్రస్తమయి ఉన్నది. ' ఇలక్కణమ్ ' (= లక్షణమ్), ' కాప్పియమ్ ' (= కా
 వ్యము) మొదలయిన అరవమాటలు సంస్కృతశబ్దవికృతులే అయి ఉండడము ఈ
 సంశయమును బలపరుస్తూ ఉన్నది.

సంస్కృతము వ్రీత్యక్షముగాను, మరాటీవ్రీత్యురిపాకృతములద్వారా వరీ
 యముగాను దక్షిణమున అలమినది. దానిలోవకు ముందుగా గురి అయిన కన్నడము
 కున్ను, తెనుగుకున్ను దానిదెబ్బ బాగా వాటివది. ఆరెండుభాషలున్ను ఆదెబ్బ
 వల్ల ఎక్కువగా లాభమే పొందినవి. సంస్కృతశబ్దముల నన్నింటిని తమలోకి
 గ్రహించినవి. వాటిని నిర్లప్తముగా వలుకనేర్చినవి. పాకృతశబ్దములనున్న కొన్ని
 టిని తమలో చేర్చుకున్నవి. ననుగ్రహించినవి తెచ్చుకున్నవి. అరవము ఇంత లా
 భము పొందలేదు. అరవలు సంస్కృతశబ్దములు తిన్నగా వలుకలేరు; తమభాషకు
 సరికడేటారమాళిమే లిపి తెచ్చుకొనడముచేత సంస్కృతశబ్దములు అలిపి
 వ్రాయలేరు. వారి ఉచ్చారణలోను వ్రాతలోను ' రాధ ' అనే శబ్దము ' ఇరాదై';
 ' భావీరమ్ ' అనేశబ్దము ' పాడిదమ్ '; ' లోకాయతమ్ ' అనేది ' ఉలగాయదమ్ '.

దాక్షిణాత్యులు సంస్కృతగ్రంథములు చదివినతరువాతనే గ్రంథరచన అరం
 భించిరి. ఆకారణముచేత వారిగ్రంథములకు సంస్కృతగ్రంథములే మూర్త్యులున్ను
 మాదిరలున్ను అయినవి. మన ఇతిహాసముకు సంస్కృతేతిహాసమే మూర్త్యు;
 మనపురాణములకు సంస్కృతపురాణములే మూర్త్యులు. మనకావ్యములకున్ను
 వ్రీబంధములకున్ను సంస్కృతకావ్యములున్ను వ్రీబంధములున్ను మాదిరలు.
 తుదకు సంస్కృతమూ తెనుగు వేరువేరు స్వభావములు గలవి అయినా తెనుగు
 వ్యాకరణముకూడా సంస్కృతవ్యాకరణముపోలికనే పుట్టినది. ఈ అనుకరణముచేత
 తెనుగుభాష తత్వము కొన్నికొన్నివట్లు మరుగుపడినది.

తెనుగువ్యాకరణములో వరిభాష సంస్కృతవ్యాకరణానికాధారము. అది
 ఒక్కొక్కచోట అసంగతముగా ఉన్నది. సంస్కృతవ్యాకరణములో అక్షరసమా

న్నాయమును చెప్పేవారములలో మొదటివారుగున్న 'అధిశి, ముగ్ధ, ఏక, ఐహి' అనేవి. ఏటిలో మొదటిదానిమొదటిఅక్షరము 'అ'; తుదిదాని తుదిఅక్షరము 'న్'. ఆరెంటిని గలువగా 'అన్' అయినది. ఆనాలుగుసూత్రముల లోను చెప్పినఅక్షరముల కన్నింటికి 'అన్' అనే పదము సంజ్ఞగా ఆవైయాకరణులు ఏర్పడుతున్నారు. 'హల్' అన్నసంజ్ఞకూడా ఆలాగునే పుట్టినది. ఈపాతుప్రచేత 'అన్' 'హల్' సంజ్ఞలు సంస్కృతవ్యాకరణములో ఉపపన్నములు. తెనుగువ్యాకరణములో అక్షరసమాన్నాయము ఆసూత్రములతో చెప్పలేదు. అందుచేత తెనుగువ్యాకరణములో ఆసంజ్ఞలు అనుపపన్నములు.

భాతుప్రలనుండి పుట్టిన 'కృత్వా', 'కేర్తవ్', 'కుర్వన్' మొదలయిన లాక్షణికావ్యయములకు 'క్వాంతములు', 'తుమున్నంతములు', 'శత్రంతములు' అనే పేరులు సంస్కృతవ్యాకరణములో యుక్తము అనవచ్చుగాని తెనుగున 'వై', 'తుమున్', 'శత్ర' వృత్తయములు లేవు గనుక ఆపేరులు తెనుగు వ్యాకరణములో యుక్తములు గావు.

విభక్తివిధానమందున్న సంస్కృతానుకరణము తెనుగుకు పాసగినదికాదు. ఈ రెండుభావలలోను విభక్తులలక్షణములు వేరు వేరు అయినవి. అయినప్పటికీ సంస్కృతములో ఏమవిభక్తులు గనుక తెనుగులో కూడా ఏమవిభక్తులు అన్నారు. సంస్కృతములో విభక్తికి వచనమునుబట్టి వృత్తయభేదము ఉన్నది. చతుర్థికి ఏకవచనములో వృత్తయము 'ఏ', బహువచనములో 'భ్యస్'. తెనుగులో ఏకవచనమైనను చతుర్థికి 'తై' అన్నదే వృత్తయము. వచనభేదముతో వృత్తయభేదము కలుగలేదు. తక్కినవిభక్తులకున్న విభక్తి. నామముల అంత్యాక్షరమునుబట్టి సంస్కృతములో వృత్తయములు మారడమున్ను కలదు. 'రాను' కట్టముచతుర్థి 'రామాయ'; 'రామకర్మ' అనేకట్టముచతుర్థి 'రామకర్మజే'. తెనుగున అటువంటిమార్పులు ఉండవు. తెనుగున తృతీయకు 'చేతన్', 'తోడన్' అనిన్నీ, కంచుది 'వలనన్', 'కంఁన్' అనిన్నీ వేరు వేరు అర్థములు గల రెండేసివృత్తయములు అంటగట్టినారు. సంస్కృతములో వేరువేరు అర్థములతో ఒకవిభక్తికి రెండేసివృత్తయములు లేవు. 'వలనన్', 'లోన్' అనేవి విభక్తివృత్తయము లన్న వృదు 'కిందన్', 'ముందటన్', 'బెనుకన్' మొదలయినవిన్నీ విభక్తివృత్తయములే అనవలెను. ఎందుకు అనలేదు?

కారణము మరేమీ లేదు. 'వలసన్', 'లోన్' అనేవి సంస్కృతవిభక్తివ్యత్యయములకు సరిఅయినఅర్థము గలవి. 'కిందన్' వ్యభిక్తులు ఏసంస్కృతవిభక్తికిన్ని సరివదవు. ఇటువంటిభేదములు ఉండడమువల్ల సంస్కృతములో ఏమవిభక్తులు ఉన్నవన్న కారణమునుబట్టి తెనుగునకూడా ఏమవిభక్తులు ఉన్నవి అనడము యుక్తము కాదు.

తెనుగుకు కొన్ని వట్ల సంస్కృతసాహిత్యము అతిమాత్ర మయినట్లు కనబడుతుంది. వాడుకలో కొన్ని సంస్కృతశబ్దములు తెలుగుశబ్దములనాసమును పూర్తిగా ఆక్రమించినవి. కొన్ని వాటితో పోటీచేస్తూ ఉన్నవి. కొన్ని వాటితో ఉన్నది కూడుతున్నవి. తెనుగుదేశము చాలాభాగము సముద్రమును ఒరసి ఉన్నది. అందుచేత సముద్రముకు తెనుగుపేరు ఏదో వాడుకలో ఉండే ఉంటుంది. అది యిప్పుడు వాడుకలో కనబడదు. సంస్కృతశబ్ద మయిన 'సముద్రము' అనేదే దేశమందు అంతటనూ వండితులలోనూ పామరులలోనూ కూడా వాడుకలో ఉన్నది. అక్కడక్కడ దానివికృతి అయిన 'సంద్రము' అనేశబ్దమున్ను వినబడవచ్చును. 'మహవ్య' శబ్దముకు సరి అయిన తెనుగుమాట యిప్పుడు ఏదీ కనబడదు. కొన్ని సంస్కృత శబ్దములు వాటికి సరి అయిన తెనుగుశబ్దములు ఉన్నప్పటికీ వాటిని పుస్తకాలలో అణగదాకి కామే వాడుకలోకి వచ్చినవి. 'భయము' 'తెఱపు' ను తోసివేస్తూ ఉన్నది. 'జ్వరము' న్నూ, 'ఉష్ణము' న్నూ 'వేకి'ని గంటివేసి నవి. 'కుక్క' 'నాయి'ని పారదోలినది. 'దేవుడు' 'వేల్పు'ను వినబడనియ లేదు. 'వ్యవసాయము' 'సేద్య'మును మూలకు నెట్టినది. 'మాంసము' 'ఎఱచి', 'వంజుడు', 'పొలను' శబ్దములకు తోసిరాజుచెప్పినది. 'సామ్యు' 'విడిముడి'ని కనబడనియదు. 'పొగము' 'ఉసురు'ను తొక్కివెట్టినది. 'రక్తము' 'నెత్తురు'తో పోటీచేస్తూ ఉన్నది.

ఇటువంటిపారకంఠ్యము ఎంత అలమనా తెనుగు రసదానిదభాషామారులు లాంతహృత కోల్పోలేదు. భాషలయేకజాతిత్వము నిర్ణయించడానకు ముఖ్యాధారములు అయాభాషలలోని సర్వనామములు, సంఖ్యావాచకములు, దేశావయవములపేర్లు, చుట్టరికములపేర్లు. అటువంటిశబ్దములు కొన్ని యిక్కడ వ్రాస్తున్నాను. దానివిదభాషలలో తెనుగుదేశమును అంటిఉన్నదేశములభాషలు అరవము, కన్న

దము, కోడు మాత్రమే. కనుక బోలికలు చూడడానకు అధాపలమాటలే వాస్తవమైనవి. సంస్కృతము విజాతీయత తెలియడానకు సంస్కృతకల్పములుకూడా వాస్తవమైనవి.

సంస్కృతము	తెనుగు	అరవము	కన్నడము	కోడు (=కూయ)
అహమ్	నేను, ఏను	నాన్	నాను	అను
వయమ్	మేము, ఏము	నామ్	నావు	ఆము
త్వమ్	నీవు, ఈవు	నీ	నీను	ఈను
యాయమ్	మీరు, ఈరు	నీర్	నీవు	ఈరు
...	తాను	తాన్	తాను	తాను
సః	వాడు	ఆవన్	ఆవను	ఎవంజ *
తే	వారు	ఆవర్	ఆవరు	ఎవరు
తద్	అది	ఆదు	ఆదు	...
ఏక	ఒక, ఒండు	ఒన్లు	ఒందు	రోండ్
ద్వి	రెండు	ఇరండు	ఎరడు	రీండ్
త్రి	మూడు	మూన్	మూలు	మూంజ
చతుర్	నాలుగు	నాలు, నాల్గు	నాలుగు	నల్లి, నల్
పంచ	ఐదు	ఐందు	ఐదు	...
షష్ఠ	ఆరు	ఆలు	ఆలు	...
సప్తన్	ఏడు	ఏటు (ఏడు)	ఏటు (ఏడు)	ఒడ్డి
అష్టన్	ఎనిమిది	ఎట్టు	ఎంటు	...
నవ	తొమ్మిది	ఒన్ ఐదు	ఒంబత్తు	...
దశన్	పది	పత్తు	హత్తు †	...
శిరస్	తల	తలై	తల	తైడి
నేత్ర	కన్ను	కణ్	కణ్లు	కను
నాసా	ముక్కు	మూక్కు	మూగు	మూంగలి

* కోడుభాషలో దేశానంతర భారతీయ అక్షరాలకు గలదు.

† కన్నడమున భారతమున భారతీయత కలదు.

సంస్కృతము	తెలుగు	అరబు	కన్నడము	కోడు (=కూయ)
దంత	వల్లు	వల్	వల్లు *	వలు
శ్రీవన, కర్ణ	చది	తెది	కివి †	కియ
జహ్వ	నాలుక	నాక్కు	నాలిగ	...
కర, శయ	చేయి, కై	కై	కై	కాళ
తాత, పితృ	తండ్రి, అబ్బ	అప్పన్	అప్ప, తందె	అబ, తాంజ
అంబా, మాతృ	అమ్మ, తల్లి	తాయ్	తాయి	ఇయ, రడి
అనుజ	తమ్ముడు	తంబు	తమ్మ	తంబెన, అంబెన
శ్రీహ	చేను	చేన్	హేను *	చేను
కుక్కుట	కోడి	కోటి(కోడి)	కోటి (కోలి)	కోజ
వరాహ	వంది	వణ్ణి	వండి *	వాజి
(మీన)	మీను	మీన్	మీను	మీను
ధనుస్	బిల్లు	విల్	విల్లు	విడు
(అంబక) బాణ	అమ్మ, అంబు	అంబు	అంబు	అంబు
పుష్ప	పూ, పూపు, పువ్వు	పూ	పూ, హువ్వు *	పూజ
కీమి	పురుగు, పురువు	పుటు(పుడు)	హులు *	పీడి
హల	ఏరు	ఏర్	ఏరు	సేరు ి
అహి	పాము	పాంబు	పాపు, హాపు	...
వ్యామి	పులి	పులి	హులి *	...

ఈమాటలు దిక్కుచక్రముగా వ్రాసినాను. ఇటువంటిమాటలు వందలున్నవి. (వయస్యవాసినమాటలలో 'మీన' శబ్దము ద్రావిడభాషలలోనుండే సంస్కృతములో వచ్చి ఉండవచ్చుననిన్ని, 'అంబక' శబ్దములోను 'అంబు' శబ్దములోను గల అక్షరసామ్యము యాదృచ్ఛిక మనిన్ని అనుమానము.)

మాటలలోనేకాక వ్రీత్యయములలోనూ ద్రావిడభాషలవలనాతిత్వమున్ను, సంస్కృతభాష వాటికి విలక్షణములు ఉండడమున్ను కనకవత్సవి.

* కన్నడమున పరారమున పారారాజేశము తరుకు

† ద్రావిడభాషలలో కారవకారములకు వరస్పరాజేశము అక్కడక్కడ గలదు.

ి కోడుభాషలో పదాద్యరమున ముందు పరారాగమును కొన్నిచోట్ల కనపడుతుంది.

• కన్నడమున పదాంతమును ము తర్గమున త్త వర్ణాజేశము తరుకు.

సంస్కృతము	తెనుగు	అరవము	కన్నడము	కోడ
న	అందు (పుం)	అన్	అను	అంజ
అ, ఈ	అలు (స్త్రీ)	అల్	అగు	అలి, అలి
మ	ము (సపుం)	మ్	వు	...
అస్	లు, గు, కలు (బహువచన)	ర్, గల్	రు, గగు	ంగ, క, అరు
ఏ	కుఁ, శై	కు	ఇగె, ఇక్కె	కి
ఇ	లోఁ, అలి	ఇల్, అల్లె, డిల్	అల్లి	లై

వ్యతిరేకార్థకక్రియలు (సంస్కృతములో లేవు.)

తెనుగు (వడచు)

అరవము (వడ)

(పుం) వడవందు - వడవరు

వడవా - వడవార్ (గల్)

(స) వడవదు - వడవవు

వడవాదు - వడవా.

వడవపు - వడవరు

వడవాయ్ - వడవీర్

వడవను - వడవము

వడవే - వడవోమ్.

తెనుగు (తెలియు)

కన్నడము (తిలి)

తెలియందు - తెలియరు

తిలియను - తిలియరు

తెలియదు - తెలియవు

తిలియదు - తిలియవు

తెలియపు - తెలియరు

తిలియె - తిలియరి

తెలియను - తెలియము

తిలియెను - తిలియెవు

తెనుగు (ఇచ్చు=ఈ)

కోడు (సీ=ఈ)

ఈయందు - ఈయరు

సీయెంజ - సీయేరు

ఈయదు - ఈయవు

సీయే - సీయేవి

ఈయపు - ఈయరు

సీయాయి - సీయేరు

ఈయను - ఈయము

సీయేను - సీయాయు

ఈనయిని వివరించిన పోలికలనుబట్టి తెనుగు సంస్కృతానకు వికృతి అనడము యుక్తము కాదనిన్ని, అరవము, కన్నడము మొదలయిన భాషలవలెనే ద్రావిడ భాషాకుటుంబములో చేరినదనిన్ని ఊహించవచ్చును.

ఆంధ్రభాషాసంప్రదాయము

మల్లాది నూర్యవారాయణశాస్త్రి

“ భాషేయ మమితా దేశ్యా తత్ర చిత్రస్వభావయక్ ”

వ్యక్తవాక్కు భావ. అనగా. ఒకరియభిప్రాయ మొకరికి చెలియుటలై మానవు లేర్పలుచుకొని విస్వప్రముగా నుచ్చరించునట్టివానూతము లైవగుర్తులు. అది యొక్కొక్కదేశమువారి కొక్కొక్క విధముగా నుండి, అదేకీయులచేర దేశ భావ యగును. అట్టిదే ఆంధ్రభావ.

ఆర్యులు రాకపూర్వము తెలుగునాట ననాదిగా నున్న పాతకాలపుల వాడుకలో నున్న మాటలును, ఆర్యులు వచ్చినతరువాత నందు వ్రేవేరించిన సంస్కృత పాత్రకళబ్దములును, కలిసి ఆంధ్ర మనుచేర మనభావ యేర్పడినది. ఇది నుమారు రెండువేలయేళ్లకిందటిమాట. అయితే నేమి? నాటితెలుగు గిట్లుండు నని, ఈ హించవలసినదే కాని దానికి నిదర్శన మేమీ కనబడదు. కనబడినంతలో నాటి వర్ణకమాదికము కొంచెము తెలుపుట తెనిమిదోళతాల్లి కీవల బుట్టికకొన్నికాసనములు నోడ్పడుచున్నవి కాని, అవి మనయొద్దిప్పాఠము విశదీకరింపజాలవు. అందుచే బూర్వగ్రంథములే శరణము. అందు మొదట గణించదగినది భారతము. అదై నా పుట్టినది పుట్టినట్లుగా దొరకితే యెంతో సంతోషించియుండుము కాని, అట్టి భాగ్యము వట్టలేదు. లభించినవ్రాత్రతులలోని వివిధములైన పాకాంతరములు చూడగా, లేఖకులయనివేకప్రమాదాదిదోషములవల్ల గ్రంథకర్తలప్రయోగము లనేకములు మాటిపోయినట్లు స్పష్ట మగుచున్నది. దీనికి దోష ముద్రాణములలోఁ గ్రమక్రమముగా మఱికొన్నిప్రయోగములు మూఁబేషము చేసినవి. ఇందుకుఁ గారణములు రెండే. భారతమున కెంతో తరువాతఁ బుట్టినను, ఆంధ్రకల్పదంతా మణికాలవ్యాకరణసూత్రములకు విరుద్ధముగాఁ గనబడినవాటికర్మ మొకటి. ఆంధ్ర భాషాసంప్రదాయ మొకటి యెఱవఁజేలువారు పాతకరిష్కర్త లగుట మఱి యొకటి. ఆవ్యాకరణములు కాసింపనిప్రయోగము లుంధరా దనడికరిష్కర్తలకాస

నము నుమారు ముప్పదినలువదియేళ్లకిందటఁ బుట్టినదే కాని, అంతకు ముందున్న కనఁబడదుగాని, అంతకు వెనుకటిముద్రణములకు మఱికొన్ని యనర్థములు వట్టినవి. ఏలా గైతే నమి ? ఇప్పటి ముద్రితాముద్రితభారతములోని కొన్ని ప్రయోగములు కవి త్రియమువారిసోళ్లనుండి పుట్టినవి కావు. ఈదురవస్థ భారతమునకే కాదు. చెన్న పురిలో ముద్రించఁబడినప్రబంధముల కన్నిటిని బట్టినది. ఇది యిట్లుండని! వ్యాకరణ ములమాట కొంచె మూలోచింతము.

నన్నయార్చుని కర్వర్యయి కాలని భాషాపదిమర్మజ్ఞానమే లక్షణము. నన్నె చోడతెక్కవాదికవీందులు కొందఱి కతనిరచనము లక్షణము లక్ష్యము నై చారి చూపినది. వారిపదిమర్మవ్యవహారభాషాజ్ఞానమును వారికి దోడ్పడినది. తెక్కనపను కాలికుఁడు శీతనాథ్యుఁడు తరువార వాంధ్యవద్యరూపమున వాంధ్యభాషాభాషణ మనుపేరఁ జిన్నవ్యాకరణము రచియించెను. అది, అంధభాషాబహిరారాకార మదిగో యని చూపించినయెవఁగోలక్షణము. అభర్వణునిలక్షణ మంతకంటె నిందుక విప్రు లమై భాషాసంప్రదాయముపై నొకింత దృష్టి నిలిపినది గాని కాలకర్వనమున దానికి వ్యాప్తి కలిగినది కాదు. అంధకేంద్రదింతామణి పోనీయకద్దరి వనుసరించినను, దానివలెఁ గవిత్రియ కశిష్టవ్యవహారకేల్లములకుఁ దా ననుకూలము గాక నిరంతర మైనవత్తుకాసన మైనది. అది వైలక్షణములకంటె పెచ్చుగా నన్నివిషయములు స్పృశించిన చైనను దనవాటికి లభించినయనేకకేల్లములకు గతి కల్పించినది కాలేదు. అయినను సంస్కృతశ్లోకనిబద్ధ మైనయాలక్షణము చేతమందలి సంస్కృతాభిజ్ఞుల యాదరమునఁ బతనపాతవ్యవహారమునఁ జక్కఁగా వ్యాప్తిని గాంచినది. బాలవ్యాక రణము పుట్టువఱకును తెలుఁగున కదే వ్యాకరణ మనవచ్చును. పీడవఁ జెప్పఁదగినది దానివ్యాఖ్యాన మైనయవోబలవండితయము. కాని, అది సంస్కృతభాషలో వ్రాయఁ బడినది. అక్కడక్కడ మాత్రో మించుక వ్యాపించినది. ఇంకను మఱికొన్ని కలవు గాని, పీడవ గణించఁదగినది బాలవ్యాకరణమే. తెలుఁగున మంచివద్దరిని వ్రాయఁ బడిన తెలుఁగువ్యాకరణ మిదే. ఇది యుదయించినముహూర్తము మందిది. ఇది పుట్టి నంతనే తనవాఁ దంతమాత్రోవ్రవ్యాకరణము లేకపోవుటచేతను, అంగ్లపాఠశాలల లోని తెలుఁగువిద్యార్థులకు యుఖ్యపాఠ్యగ్రంథ మగుటచేతను విషయముచేతను సూడఁ బోక పై గాంచి, నేటివఱకును చేతమున విశేషవ్యాప్తి గాంచుచున్నది. ఇపుడొం

భోదేశమం దున్న కందితేరు లందఱును ముందు దానిని జదివి తరువాతఁ గావలసినఁ జంతామణ్యములు చూచినవారనుట సత్యము. అందుచే మన కందఱికిని గూడఁ బ్రాథమిక భాషాజ్ఞాన మునదేశించినదానికి యొక్కవలసినదే. కాని, చిన్నయనూరి లోకజ్ఞుఁడగు నన్నయార్యపూర్వమహాకవులగ్రంథములు శ్రద్ధగాఁ జదివినవాఁడు వయ్యుఁ దనకాలమునకు భాష వలు తెఱుగుల మాటుడు వచ్చినవిషయము తెలిసిన వాఁడయ్యి నేకారణముచేతనో పూర్వమహాకవులయనేకప్రయోగముల కనుకాన సము చేయక, పైగా వారిప్రయోగములు కొన్ని యసాధువు లని కంఠోక్తిగాఁ జెప్పి, కవిప్రియమువారిప్రయోగములు గూడఁ గొన్నియసాధువు లని తోఁచునట్లు సూత్రముల సూచించి వ్యాకరణకర్తముఖ్యకర్తవ్యమును జక్కఁగా నిర్వహించలే దని విచారించవలసినదని. నిజముగా నరికే ప్రావృత్తిప్రయోగదృష్టితోఁ బాణినికాత్యాయనులమార్గ మనుసరించెనేని యీ మధ్యకాలమున భాష కిట్టి దుర్బలి పట్టకపోవును. కాని, భగవంతుఁడతని కాబుద్ధి పుట్టించలేదు. వ్యాకరణము లీ తీరున నున్నపుడు నెఱ మైనభాషాసంప్రదాయము దేశీయులకుఁ దెలియలే దన్నఁ దప్పేమి? ఇతఁ నివిషయ మిట్లుంచి ముందు చూతము.

ఏదేశమం దయినా, కందితపామరు లందఱు “భాష ముందు పుట్టినది, వ్యాకరణము తరువాతఁ బుట్టినది” అని యేకగ్రీవముగా నంగీకరింతురు. వాడుకలో నున్న దేశ భాష కాలక్రియమునఁ దప్పక మాటుచుండు నని విశ్వసింతురు. కాని, మనయం ద్రులలో మూత్రము కొండ తీమాలలు చెవిని జెట్టరు. కావ్యయజ్ఞముందు సుకల్ప చాగవత్సాలంభము చేయునట్టివైదికకర్మనిష్ఠులైనయామహావిద్వాంసులు వ్యాకరణ మపారపేయము నిత్యము నైవేద్య మనియు, దానివల్లనే భాషాస్పృహ యైన దనియుఁ ద్రికరణశుద్ధిగా నమ్ముదురు. వారిమతములో, అంధ్రశబ్దదింతామణి మం త్రము. అహోబిళావందీతీయము బ్రాహ్మణము. బాలవ్యాకరణము కల్పసూత్రము. అంతే. శక్తిసమాత్రగ్రంథమంతా కల్పితము పారుపేయము కావున నది కావ్యకర్తాచరణమున నుపాదేయము కా దని ధంకామీద చెచ్చి కొట్టి, చెప్పుదురు. అంతే కాని ‘ఇది యసమగ్రము. ఇందు లేనివిషయములు పూర్వసప్రయోగవద్దతినిబట్టి యు, పరిష్కారవద్దతినిబట్టియు గ్రహించవలెను’ అని వారికిఁ దోచదు. ఇతరులు చెప్పినా వినరు. వారు వట్టినకుండేటికి మూఁడే కాళ్లు. అట్లని వారు, తమవేదశ్రేత

ములకు, కట్టువడి యుంటే బాగానే ఉండును. అట్లుండక, ఎంచును బొందనిత్ర యోగస్పష్టి యారంభించిరి. దానితో సంఘము రెండుచీలికై లైసది. ఆరెండువక్షములకు యంధ్ర మారంభమైనది. అది నేటికిని జరుగుచునే యున్నది కాని, మొదట మూడునాలుగోళ్ళు నిరంతరము పోరు జరుగునప్పటికి రెండువక్షములవారికిని గాళ్ళు చల్లవడినవి. ఆపోరు వర్ణవాతీతము. దాని కేమి కాని, ఏదోస్వలాభ ముచేక్షించి మొదట గ్రాంథికభాషావాదము కృత్రిమ మని చేకా వాకా చెప్పుచు, వ్యావహారిక భాషాద్వైతము ఋజువన నేసికొని, ఊహార నూ రేగినయిద్దఱుముగ్గురు, తమవని తీరిన వెంటనే రెండోవక్షమువల్ల లాభము కోరి బాకా మార్చి వీరగాంధిక వేషము నేసిరి. వ్యావహారిక భాషావాద మసంగత మనుచు గొంతెత్తి గ్రాంథికభాషావాదము ఘోషించినపెక్కెందు తిరిగి వ్యావహారిక భాషావక్షమునఁ జేరిరి. రెండువక్షములలోని మించిపెద్దలు కరామర్పించినకొండ ఋభయవక్షములకు సంధి చేయ యత్నించిరి. అయిన నేమి ? గ్రాంథికభాషావాదులు సర్వస్వము పోయినా సరేకాని సంధి కొప్పుకొందురా ? అయ్యే ! పైగా సంధి కుద్యమించినవారిని దూషించ మొదలు పెట్టిరి. చివర కీయతోసంగ్రామమువల్ల సంభవించిన దేమందురా ? వివండి. మొదట భాషావిషయమున రెండువక్షములే కాని, యిప్పుడు రెండువందలవక్షము లేర్పడినవి. ఎవరిసంప్రదాయము వారిచే. ఎవరిక్రయోగములు వారివే. ఎవరివ్యాకరణము వారిచే. ఎవరియిష్టము వారిచే. హద్దు లేదు. అజ్ఞ లేదు, ఆఁ లేదు, ఊఁ లేదు - తనసార స్వతమునకు సంభవించినయీగ్రహచారదోషమునుబట్టి, అంధ్రభాష తన్నుఁ దా ముఱచిపోయి గంగపెట్టు లెత్తినట్లు గంతులేయుచున్నది. ఇత్తు డెవరి నేమంటే యేమిలాభ మున్నదో, ఆలోచించండి. ఇం తెందుకు ?—

ఁ నాచెప్పినచే నేద'మని వాదించేవరివర్తతి'కవంటిగొప్పమానవత్రి'కయ్య, మాది మడికట్టుకొన్న భాష యని యభిమానము వహించేవరివర్తభాష్యశులవంటినుహఁ కుడితులును, మేము భాషకు మార్గదర్శకుల మనేవీరగాంధిక భాషావాదులునఁ, భాషాసంప్రదాయమునకును వ్యాకరణమునకును, వంగనామము పెట్టితమయిష్టము వచ్చినట్లు సూతనకల్పరూపస్పష్టి చేయుచుండఁగా, ఎవరో దినవారమాసవత్రికల లోను నవలలలోను వాటకములలోను వ్రాయునది యభేదముగా నున్న దని విమర్శించునె ? ఇత్తు పట్టివారియమూల్యక'యోగా లన్ని చూపడ మంటే, ఎఱుగు

బంటికి రంటనము చేయవలెను. అందుచే మిచ్చు శ్రీనాథులుగూటలు చూపుచున్నాడు.

అంగీరస - దీనివంతయు - అచ్చోటునకు - ఈవ్రేదర్శనమును విరమించుచున్నాను. కన్యకు - కలహమునకుఁగాలుదు వైదవా - ఇక్కడకు - కల్లుదేరు నవంబు - నలుబది - ఈరెంటికి నొక్కరినే కర్తలుగా - తొమ్మిండుగురు - పైనఁజెప్పిన - రమణునిదోడి తేరుటకు - తెలువఁగవైతివి - మీరుచెప్పిరి - చెప్పకొనియైనతర్వాత - ఔషధము - చాలాల్లు - శోభస్థలము - చక్కగా - (ఇది : చక్కగా ' అనుదానిని తప్పుల బాపితాలోఁజేర్చి తాను ఒప్పులబాపితాలోఁ జేసెడిది) ఇట్టి పెన్ని ? రామరామా ! పదులా ? వందలా ? వేలు, వేలకువేలు. వాయడ మెవరితరము ? చోలెక్కడిది ? - సరే కాని, వీటిలో నొకటైనా పూర్వగ్రంథములలో నున్నదా ? ఏవ్యాకరణ మైనా వీటిని సమర్థించఁగలదా ? వీటిలో నూటికి నాలు గయినా, బజారు తెలుఁగులోఁ గూడఁ గనఁబడవుకదా ! అహ ! ఇ దెక్కడివ్రేయోగస్థిప్తి ? అటు గ్రాంథికము కాదు, ఇటు వ్యాసహరికము కాదు. అడది కాదు, మొగవాఁడు కాదు, కొజ్జ యన్నట్లున్నది. ఈయనస్థకు వచ్చినతెలుఁగున కొకసంప్రదాయ మేమిటి ? బనా, ప్రారంభించినాము గనుకఁ గొంచెము ముచ్చటించుము.

—సకావ్యము నిర్వింకం గడంగినవ్రేలిభాకాలి యెవ్వఁడని తెలుంగు సంస్కృత ముతోనిదేవవాణి యగుఁ గాని దేశభాషగా నోపునే యనువంతటి గౌరవాతిశయం బెనకమెసఁగఁ బడునొకండగుశతాబ్ది దొలుదొల్త సంధిభూమి కవతరించిననన్న పాఠ్యపర్వత్రయిం బొడనూపుతోలినుడులనొండె, గాదని కవిరాక్షసుం బాసతిచ్చిన కరణం గవిత్రయిలునాంధ్రమహాభారతంబునం దలనూపు తెలుంగునుడువుల నొండె గరంబు గోర్కె-పైఁ బరికించి కలతెఱుం గెఱింగి యొండ పద్యం బేని గద్యం బేని రచి యించుట ప్రాచీనపద్ధతి - అట్టిపాదుర్ల మెలవదనిచోఁ బదుమూడవశతాబ్ది పుట్టిన వాఁడుగోరెఁ బంపొద్దుదొశతాబ్దిదాఁకా గలకవిచంద్రులు కవిరాక్షసునిమాట జవ బాటు వెలచుచునే తమవాటిదేశ్యవైదిక్య మంతా కాకపోయినా, కొంత యైన నెట్లా తరువాతికవులకుఁ దెలియఁజేయవలెదలంపుతోను, పాఠకులు జిహ్వా కింపుగాఁ బని చూచి దేశ్యనుభావసమిదువు లాస్వాదించి బరీ యని తమకవిత్వమును సన్నుతి చేతురు గాక యనుకుతూహలముతోను, కాలక్రమమునఁ బ్రయోగించుచు వచ్చిన

తేటతెలుగువలుకులవై దిరిగి మనసార నోరూర నారగిందియు, వారిబ్రోయోగ ములను జూచి మధ్యమధ్యఁ గొందఱు వ్యాకరణకర్తలు చేసినయనుకాసములు గాంచియు, తెలిసీతెలియనిమాట లువయోగించక వ్రావామామున తెదురీదక సరళము గాఁ గవిత్వముచెప్పుట యర్హవీనవద్దతి - అదీ చేత కాకపోతే, ఇప్పుడు గాంధీక భాషలో పుస్తకాలు వ్రాసి వాటిని పాఠశాలలలోను కలకాలాలలోను పాఠ్య గ్రంథములనుగా పెట్టించుకొనుసుఖవృత్తికి మరగినసర్వవర్ణములవిదుషీమణివిద్యద్వి రోములువలె శబ్దరత్నాకరసేవ చేయుచునే అరసున్నకటరేఫలు మొత్తముమీద వ్రీతిపుటలోను కనబడేలాగున అక్కడక్కడ చల్లి, బాలవ్యాకరణపారాయణచేయు చునే విధక్తులు కారకములు సమాసములు క్రియలు తాముమాటు చేసి, అయ్య వారిని చేయబోయి కోరిని చేసినట్లు పుస్తకాలు వ్రాయక, పూర్వకపుటకావ్యముల లో గాని శిష్టవ్యవహారములో గాని లేని స్వకపోలకల్పితకల్పరూపములకు వ్రాయో గించక, బాగా తెలిసినయెడల సాధ్యము లైనఅరసున్నలు బండికాలు సంధులు పాటించి, తెలియకపోతే ఆశ్రిమూర్తులకు ఒక్కనమస్కారము చేసి, దేశాభివృద్ధి కుకకరించులాగున కండితపామరసాధారణ మగుతైలిలో ఇంతకు పూర్వము లేనివి ఇప్పుడు కావలసినవి ఏవో, అట్టిగ్రంథాలు రచియించుట నవీనవద్దతి - ఇకనో, శాస్త్రము లైనగాంధీములు గాక హృద్యము లైనవ్యావహారికములుగాక, ఉభయ భిష్టములు కురూపములు నైనయవశబ్దము లువయోగించి -

— ఆమె బ్రహ్మరాక్షసిని యయ్యెనని మీరానతిచ్చిరి. మీరు దేశ భాష నిటే పరిత్యజింకఁజేయఁబడిరా? చేతులూ నోరాలూ దాము భాషాసేవ సేసితిరిగదా! ఏది మీచేయి నిటుచెందు - మీమిత్రునిచటకు రప్పించినపుడు మఱివత్తను - రంగనాథుడు నీరకు మూర్ఛను వర్ణించక యావదర్శనమును విర మించెను. రావణుడు నీర నట్లుచేయుటచూచి వేడినిట్టూర్పులు తియుచు మూరుతి గంచెడు కోపముతో నిక్కడకు వచ్చి యిట్లాటకుండుట తగవా? - ఏని కిన్నిటి శేమి? వారల కావడి వచ్చెదను - ఆపాదము ప్రకమునఱకు నానైన నయిష్టము పుట్టి నది. గౌరవాధికర్త లేడు. నిన్నువలసని దానిని దోడి తేరుటకు నొల్లగ వేసి రెండువేపురుముదితోఁ బోరునకు నేతేరుము. నే నూరునకుఁ బోయి వెనుదీక రావు టకుఁ జాతు.

అనునీతిని గొంభములు రచియించుట యేవద్ధతియో యూహించవలసినదేగాని
పెద్దవలసినది కాదు. దీనిని స్మరింపనేల ? పోనిండు.

పైని జెప్పినమూఁడువద్ధతులలో మొదటిరెండువద్ధతులను నేను రచియించిన
యాంధ్రభాషానుశాసనము సప్తయోగముగా సప్తమాణముగా నిరూపించి యు
న్నది. వివరములు దానివల్లఁ జెలియఁగలవు. ఇక నిట్లు కాలక్రమప్రాప్తములైన
తివిధవద్ధతులకు నాధారభూతమైన భాషాసంప్రదాయ మెట్టిదో కనుగొందము.

సంప్రదాయకబ్రహ్మనునకు గురువరంపరాగత మైనయువదేశ మని యర్థము. అది
యిక్కడ, కాలక్రమమున వాడుకలో మాఱినకర్తృత్వములకు సంబంధించిన దగుటచే
భాషావిషయకమై నన్నయతిక్కనశ్రీనాధాదిమహాకవిగురువరంపరవల్ల వచ్చినయువ
దేశము గావున భాషాసంప్రదాయ మనఁబడినది.

ఆంధ్రు లందఱు నొకజాతివారు కారు. ఒకచోటివారు కారు. పైనుండి వచ్చిన
చతుర్వర్ణములవారు కొందఱు. ఇం దున్న కొన్నిజాతులవారు కొందఱు. అట్లే, ఆంధ్ర
భాషలోనికబ్రహ్మనున్నయు నొకతెగఁకుఁ జెందినవి కావు. తొలుత మూలద్రవిడము
నుండి వచ్చినవి కొన్ని. తరువాత సంస్కృతప్రాకృతములనుండి చేరినవి కొన్ని పిదప
హిందూస్తానిమొదలగుభాషలనుండి సంక్రమించినవి కొన్ని. అందుచేతనే, ఇట్టిబహు
విధకబ్రహ్మలుఁ బుట్టి చెందినయాంధ్రమును నాఁటినుండి నేటిదాకా తెలుఁగుదేశము
లోని వివిధజాతులవారును సమానముగానే వాడుకొనుచున్నారు కాని, ఇది యెన్నఁ
డును బ్రత్యేక మొకటిసాక్షు కాలేదు. ఇది దేశభాషలధర్మమే కదా! కావుననే
తొల్లి కొత్తగా వచ్చినవారిసంస్కృతప్రాకృతకబ్రహ్మ లనేకములు క్రమముగా వాడు
కలోఁ బ్రవేశించి యిందలివాఁడనోళ్ళలోఁ బడి యుచ్చారణవైకల్యమున వికృతరూప
ములు తొచ్చినను, అవి నింద్యములై భాషనుండి బహిష్కృతములు గాక, ఆర్యుల
యాదరమునకుఁ జాత్యములై భాషలో నొకస్థాన మాక్రమించినవి. అగ్గి - జూదము -
సిరి-సింగారము-మొకము-కన్నయ - మొదలగునవియే తరువాతఁ దదవ్యవము లనఁ
బడినవి. బ్రాహ్మణుఁ డెవఁడైన ' అగ్గి ' యని యుచ్చరించునా ? అయితే నేను ?
దానియెడఁ బూర్వఁ డెవఁ డైన నిరసనభావము చూపెనా ? కవు లందఱును దానిని
వాదిరికదా ! ఇట్లు మాఱినవి సంస్కృతప్రాకృతకబ్రహ్మ లేనా ? శుద్ధదేశ్యములు

పదాలు వేలు వివిధముగా మాట వాడుకలో నుండుటయేకాదు, పూర్వకావ్యములఁ బ్రసేసించినవి. అట్టివెల్ల చూపుట సముద్యమున కేకా పెత్తుటయే కావున మచ్చుకుఁ గొన్ని :—

౧. సన్నయకుఁ బూర్వము మూలద్రవిడభాషాసంప్రదాయమునుబట్టి నిర్మించు పులై కాసనములఁ గనవచ్చు - కట్టిళ్ళు - మిల్లులు - ఇన్దు - మొదలగునవి సన్నయనాటికి కట్టించు - మల్లంకు - ఇందు - అనువిధమున సరిండువులై నవి.

౨. సన్నయనాటిదీర్ఘములమీఁది ఖండబిందువులతోడి - వాడు - వీడు - ప్పాఁత - ఇక్కాదులు సన్నచోడదులకృతులలో దాక్షిణాత్యసంప్రదాయమునుబట్టి, వాడు - వీడు - ప్పాఁత - అనువిధముననే నిలచినవి.

౩. సన్నయనాటికీ, ఒకండు - చూడుము - కావలయును - చనునే - చెప్పుము - ఇక్కాదివిహారాకములు - ఒక్కళ్లు - చూ - కావలెను - చన్నే - చెపుము - అనువిధమున మాటినవి. ఈమాటినవాటి సతః దువయోగించెను. తిక్కనాదులు వాటిని శిరసావహించిరి.

౪. సన్నయ : కన్నియ ' తిక్కన ' కన్నె. ' అతని ' కూతులు ' ఇతని ' కూతుండు. ' వారు ' వచ్చినవాడను - వచ్చినాడ ' ననగానే కంఠదాసుడు ' వచ్చినా ' నన్నాడు. వా రిద్దఱును ' పెడలుదు'రనుట తెలిసియే యితఁడును శ్రీనాథాదులును ' పెల్లిరి ' అనిరి. వీరి ' వలన ' గానిది పెద్దన్న 'వల్ల' నైనది. కవిత్వయమువారి " అల్లురు చేతురో " చేయరో సందేహము కాని, తక్కినపెద్దలందఱి ' అల్లుండు ' చేతు'రనుట స్పష్టము. వీరందఱును " ఇంకను దనుకను దాక ' నంట, మిగిలినమహాకవు లనుకులు ' ఇంకా ఎంచాకా ' ఈమాట లిన్నారు. భారతము ' మూడు నెలలు ' అనగా, కాదు కాదు ' రెన్నెల్లు ' అని రామాయణాదులు, ' అర్చె 'ల్లని కాశీఖండములు గోలపెట్టినవి. ఇతర యేల ? సన్నయతిక్కనలగనడదవాడేశవద్దతి యెట్టనాదులనాఁడెగిరిపోయినది. వారి ' ఈగ, ' ఈయగ, ఇయ్యగ - ఇవ్వగ - అను రీతిని లైకి వచ్చినది. వారు కడుముఁ దగునూస మంట, అచ్చకవి వందొమ్మిదోఁడ మిన్నాడు. వారు చేయనాఁ డంట, రామలింగాదులు పంద

మంది కలసి దాఁచేవాఁడు, అనేభావము, అనేటివాఁడు, అనురీతిని మీఁదికి వచ్చిరి. అయ్యా ! దేశ్యవైదిశి చూపవలె నంటె యిక్కడ స్థలము చాలదు కాని, ఈసందర్భమున నొకవింతమాటోము చెప్పవలసియున్నది.

దేశభాషలు మాటుచుండుటయు, మాటినశ్లబ్దాలము నాయాసమయములఁ గవులు వాడుటయు, ఆప్రయోగములను జూచి వ్యాకరణకర్తలు వానికి గతి కలిగించుటయు వైజమై యుండఁగా, ఆమార్గ మిందుక నూచించినయాధర్యగాంధీ రత్నాకరాదిలక్షణముల నణఁగఁదొక్కి తాలవ్యాకరణము పైకి వచ్చుటచేతను, సంస్కృతాంధ్రీకుండితు లాంధ్రీశబ్దచింతామణిప్రాధవము నుగ్గడించి తద్విరుద్ధము లగుప్రయోగము లంగీకరింపఁ దగినవి కావని తలంచుటచేతను, సర్వవిధముల దానినే యనుసరించిన దనఁదగినతాలవ్యాకరణ మాయభిప్రాయమును బలఁజుచుటచేతను, మునిశ్రీయ మనఁదగినకవిశ్రీయమువారు గూడఁ గానివా రైపోయినారు. ఇందుకు నిదర్శనము :-

సన్నయాద్యుఁడు : కావలయును ' వంటిప్రయోగములే యెక్కువగా వాడినను, తననాఁడు దేశమున మిక్కిలి వాడుకలో నుండుటచేతనే 'కావలెను' అనురూపమును గూడ వాడెను. దానిని శిరసా వహించిన తిక్కనార్యుఁడు : కూతులు ' అను రూపముగూడ వాడినను, తననాటికి మాటి శ్రావ్యమగుచున్న : కూతుండు ' రూపమును వాడెను. సోమనాధశ్రీనాథాదులు : చేయుదురు ' అనుదాని నెక్కువగాఁ బ్రయోగించినను, తమనాటికిఁ బరిశుద్ధ మైన : చేతురు ' రూపముగూడ నుపయోగించిరి. చిన్నయనూరి వీటి ససాధుప్రలనుగాఁ జేయఁగా, అతవలెలుఁగు కరిష్కర్త లు త్రవకావ్యములలోని పైప్రయోగము లన్నిటికి నున్నచుట్టిరి. అఁటా ! చూచితిరా తెలుఁగునకుఁ బట్టినదార్భాగ్యము !

ఆ దేమో కాని, గాంధీక భాషావాదుల మనుకొనువారి కందఱికిని దీర్ఘాంత దేశ్యశబ్దము లంటే మంట. ఏమీ లేదు. వ్యాకరణములు నవలా నేజా లోకీరిలను మాత్రమే చూచినవి. తక్కినవాటిని జూపలేదు. సాహెబుకలపుతీరకథవలె మనవారామూఁడుమాటలు కట్టుకొని తక్కినదీర్ఘాంతము లన్ని, అసాధుప్ర లనుకొన్నారు. అంతేకాని, వ్యాకరణము లెవ్వటివి ? భాష కవి యెంతటివి ? తిక్కనాదిమహాకవుల కృతు లెవ్వటివి ? వారివిజ్ఞాన మెట్టిది ? అవి చెప్పునివానిని, తప్పు లన్నవానిని తప్పు

లనవలసివడేవా ? అని యాలోచించిరా ! ఆలోచన మొనకు. ఆమాతృబివిక్రమ
పుచ్చుకొని కనలుద్దజేళ్ళదీర్ఘాలు కోసివేయడమే వారివని. సహజదీర్ఘములేకాక,
వర్ణలోపాదులవల్లఁ గాని సంధివళమువఁగాని వచ్చిన వైనను వారికిఁ గట్టవు. ఇందు
కుఁ గొన్ని :-

రిక్కనాయకుడు - నరవతి వమ్మొనమ్మక వని గొనువది యని వ్రోయెఁగింతుఁగా
(కాంతి. ౭-౩౩1) అది కొంతకాలము ముద్రణములలో నున్నట్లే యుండి మఱు
మాయ మైనది. వావిళ్ళవారిధర్మమా యని యది మరల 1918 లో దృష్టోచర
మైనది. ఇట్టికే కాక మఱికొన్నివిధము లయినదీర్ఘాంతవ్రోయెఁగములు తెలుఁగు
శవచ్చాన యని తెలుపుటకో యన నైవధ తైమినిభారత వ్రోహాధవందోదయ వైఱ
యంతిలీనాన కవిదంతామణి కాళహస్తీశ్వరకతకాదులందు-విసివినని-చాలా-కూడా-
ఇంకా-దా-కా-చూచినా-అంతా-వెన్నామిఁగడ - ఇత్యాదిరూపముల వినులవించై
వ్రోక్కడ మగుచున్నది.

-ఇట్లు వ్రోయెఁగము లున్న వని యెఱుఁగుదురు. వారు మహాకవులనియు నెఱుఁ
గుదురు. కామను, ఇట్టివ్రోయెఁగము లున్న గ్రంథములను బ్రకటింపచున్నాడు.
అయితే నేమి ? ఇది గ్రాహ్యము లని గ్రాంథిక భాషావాదుల మనుకొనువారు
కలంకురా ? - వారిమతములో నిదంతా లక్క-గేజీ. పూర్వగ్రంథములలోని
యిట్టివరసవ్రోయెఁగము లంగీకరింపనివారిగ్రాంథిక భాషాభిమాన మెట్టిదో చిత్తశుద్ధి
వలెను.

ఒకగ్రంథకర్త 'కటికీ' ఉండగూడవని యూహించి, దానిపై కమ్మ, ఉడఁగొట్టి
కటికీ చేసిపెట్టెను. ఇట్టిది మఱియొకటిచేసి దీని బహువచనరూప మాసంతిదాయ
తేత్ర ప్రయోగింతులోతల నిది యాధారముగా-రెండుబస్తలధాన్యము-మూడు సీస
లనూనియె- వా రిద్దరు రెండుకురిచులమిఁదఁ గూరుచుండిరి. ఇత్యాదివ్రోయెఁగరా
జము లుపయంతక పోవువా ? పాకకోత్రములారా! ఇది శేవలగ్రాంథిక భాషావా
దుల మనుకొనువారిరచనలను నిందించుట యని కలంచవద్దు. మనసోదరులు పూజ్య
రైసపూర్వమహాకవులవ్రోయెఁగములు నిద్యగ్రాహ్యము లని నిరసించి వారియెడ
నకరాధము చేసినవారగుటయే కాక, అంధ్రీవరస్వరికీ. దుర్భాష లంటఁ గట్టుచు
న్నారే యని విషాదము కళ్ళు మఱేయియుఁ గాదు. దీని శేమికి ముందు చూడము.

అంభోము శవభాష గాని మృతభాష కా దని తలచినచో దీనిసంప్రదాయము నులభముగా గోచరించును. శవభాష శవనదివంటిది. కావుననే 'ప్రవాహినీ దేశ్యా' అని చెడ్డ అనిరి. నది యొకచోటినుండి యొకచోటికి సదా ప్రవహించునట్లే, భాష యొకచోటినుండి యొకచోటికి సర్వదా ప్రోవుచుండును. అది ప్రవహించు ప్రదేశభేద మునుబట్టి దానిగుణరూపము లింనుక మూఱునట్లే, ఇది వ్యాపించుచుండలభేదమును బట్టి దీనికర్తృత్వము లింనుక మూఱుచుండును. అందు పాఠనీటిని గొల్తనీరు తోసి వేయునట్లే, ఇందు పాఠశబ్దములను గొల్తశబ్దములు తోసివేయును. అది వేఱువేఱు ప్రదేశములనుండి వచ్చువాగులను వెల్లువలను తేర్చుకొనునట్లే, ఇది యస్వభాతుల నుండి వచ్చుకల్పములను తేర్చుకొనును. అది త న్నాశ్రయించువారికి 'బ్రాగ్ధారము శవనాధారము నగునట్లే, ఇది త న్నాశ్రయించువారికి జ్ఞానాధారము శవనాధారము నగును. నే యేల? దానివలె నిదియును, పావనమై వంద్యమై వెలయును. కాని, ఒకమాట అందలినురు రెవ్వపాటులో నడిగాఁ జోయివచ్చునట్టిందలికల్పము లంతలోనే ప్రోయి యంతలోనే రావు. ఇవి మూఱుటకుఁ గొన్ని సంవత్సరములు పట్టును. ఇంతే భేదము. ఇకనో —

నదికి గట్టువలెనే భాషకు వ్యాకరణము రక్షకము. కాని, ఒకమాట, నది పుట్టి నపుడున్నట్లే యెప్పుడును సన్నముగా నుండదు. క్రమక్రమముగా విశాల మగుచుండును. వడిగాఁ బ్రవహించుస్వభావము కలయెడ మొదట నేర్పడినగట్టుమధ్యనే ప్రవహించదు. అటు నిటు గట్లు దొలిదియు, తెగఁగొట్టియు, అవలికి నీవలికి జోవుచుండును. అపుడు నదీరక్షకులు వెనుకటిగట్లు తప్పించి, అవల మరల గట్లుబోయుదురు. అట్లే, శవభాష పుట్టినవాఁడున్నట్లే యుండదు. పెరుగుచుండును. మొదట నేర్పడిన చిన్నవ్యాకరణమునకు లొంగక దానిని దాటిప్రోవుచుండును. అపుడు మరల భాషాసంప్రదాయశీర్తలు దానిపెంపునుబట్టి వ్యాకరణము నిర్మించుదురు. నదీరక్షకులు మొదటిగట్లతోనే విశాల మగుచున్ననది నెట్లావలెరో, భాషారక్షకులు నట్లే తొంటివ్యాకరణముతోనే పెరుగుచున్నభాష నావలెరు. గట్లు తెగితే తెగని నీరు ప్రోతే ప్రోసి! నిందిననీరే చాలునని వా రెట్లారకుండరాదో అట్లే నీరును వ్యాకరణము చాలక ప్రోతే ప్రోసి! శబ్దములు పాడయితే పాడుకాసి! లొంగియున్న శబ్దములే చాలు నని యూరకుండ రాదు. అరక్షమందు నీరక్షమందునుగాన నట్లారకుం

కుట దేశమునకు హనికరమే. దీనిని బట్టి నదివలెనే భాషయు మాటుచుండు ననియు, దానిగట్లువలెనే దీని వ్యాకరణమును దగినట్లు లేర్పడుచుండవలె ననియుఁ దెలియఁగలదు. ఈసందర్భమున నదిలోని ప్రతిబిందువును భాషియై మైసట్లు వాడుక భాషలోని క్రితశబ్దమును గొంధమున నుపాదేయమేనా యని శంకించవచ్చు. దప్పి గొన్నవారు నదీజల మై తేమూత్రము ముఱికిగా నున్నను, నలకలతో నున్నను, తేర్చుకొనియో వడఁబోసుకొనియో తాగుదురు కాని, యట్లే తాగుదురా ? అట్లే కావ్యము వ్రాసిన నవేక్షించువాని, వినుటకుఁగాని చదువుటకుఁ గాని, యనువుగా నుండనిశబ్దములను వ్యాకరణభాసమున సవరించుకొని యుపయోగించు కొందురు. దీనికి విచార మేల ? కాలానుసరణముగాఁ - బ్రయోగానుసరణముగా మూతినవ్యాకరణము చేయునభిప్రాయ మదేశవా ! ఈవట్టున కొందఱు, శాస్త్రప్రయోగములకు విరోధము సంభవించినపుడు శాస్త్రమే బలవత్తర మనది నిర్ణయమునుబట్టి శాస్త్రవిరుద్ధమైనది మహాకవిప్రయోగ మైనను సమ్యక్తము గా దందురు. కాని, అనిర్ణయ మనన్యవిషయకము. శివద్యావల కది సమన్వయింపఁ దగదు. అట్లయిన, వ్యాకరణము ప్రయోగకరణ మనియు, వైయాకరణులు ప్రయోగకరణు లనియు బోధించినయాచార్యవచనములకు గతి యేమి ?

మఱికొందఱు ప్రయోగశబ్దము కవిప్రయోగవరమే కాని, శిష్టప్రయోగవరముగా దందురు. అదియును సమీచినము కాదు. అట్లయిన శిష్టప్రయోక్తము లయిన లోకేశకల్పముల కనుకౌసలము గావించిన మునిశ్రీయముమూల యేమి ? కావున శివద్యావలవిషయమున మహాకవిప్రయోగము శిష్టసమ్యక్త మైనచో నది వ్యాకరణ విరుద్ధ మైనను గావ్యమే యనియు, శిష్టప్రయోక్త మగు సమచితశబ్దరూపము గూడ గావ్యమే యనియుఁ బూర్వాచార్యమతమునఁ దెలియనగును. అట్టివైయాకరణసంప్రదాయమునకుఁ దొలగినవ్యాకరణము దేశ భాషావ్యాకరణ మనదగునా? పోనిండు. ఇచ్చి దీశాస్త్రచర్చ యెందుకు ? మహాకవిప్రయోగములే గావ్యము లని యంగీకరితము. అట్లయిన, బాలవ్యాకరణము రస కథిమతమయినభారతప్రయోగములు కొన్ని స్వీకరించి సూత్రములు రచియించి, అందలిప్రయోగములనే మఱికొన్నిటిని గొప్పింపఁగ విడుచుటయు, మఱికొన్నిటిని నిషేధించుటయు సముచితమా ?

అభర్తగాచార్యులు ఘోషించుచున్నను, ఆముక్తమాల్యదాదులు గోలపెట్టుచున్నను వినిపించుకొనక, తత్సమాకారమునకు సంధి లే దనుటకు భారతము కావలసివచ్చినదిగాని, రాతిరెల్ల - తెలివొంది - ఇత్యాదులు భారతమునఁ గనఁబడుచున్నను, ఇకారసంధులలో నానువాచకములయికారమునకు సంధి విధిండుట కది వనికవచ్చినదికాదా? తత్సమసంధులు, ఇకారసంధులు వందలకొలది వ్రోక్క మగుచుండ నవి క్యాదిత్కము లైనవా? ఇట్టినిరంకుశత్వమున కెన్నేది యుదాహరణములు కలవు. అవి యన్నియు నాయాంధ్ర)భాషానుశాసనమునఁ జూపఁబడినవి. వాని నందు చిత్తగింపుడు.

ఆంధ్ర)భాషానిమానులారా! ఈవిషయ మివార మిగాధము. ఇట్లు వదిమాటలతోఁ జేలునది కాదు. కావున నింతవఱకుఁ జేసినచర్చయట్టి, ఆంధ్ర)భాషాసంభ్ర)దాయవిజ్ఞానమునకుఁ గాలక్రమమున సంభవించిన భాషలోనిమాన్యులను దెలియఁజేయు నన్నయ తిక్కన యెట్టన సోమన కీ)నాధాదివచోకపుల కృతులలోని బహువిధ ప్రయోగవరంపరయే కరణ మనుట విశ్వసింతురు గాక యని మనవిచేయుచు వ్యాసము ముగించుచున్నాను

ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి సాధనములు

ముక్కావిల్లి సూర్యనారాయణ

ప్రస్తుతస్థితి:—

తెలుగు మాతృభాషగా గలవారిలో తగినంత సాహిత్యజరిచియుండు కలిగినవారు చాలాతక్కువమంది ఉన్నారనుకొనవచ్చును. కృషి తగిన ఆర్థికవృత్తిఫలము కనబడక పోవుటచేతనీమి, తిరిగి లేకపోవుటవల్లనీమి, వాఙ్మయములో విజ్ఞానదాయకములైన విద్యలు లేకపోవుటచేతనీమి, అంగ్లవిద్య అభ్యసించినవారిలో తెలుగువిషయమై శ్రేవలము తిరస్కారభావము కాకపోయినా, ఒకవిధమైన ఉదాసీనత ఏర్పడియుండుటే ఈ దుస్థితికి ముఖ్యకారణము. ఇది ఎంత శోచనీయమో భాషాసేవకులకు విశదమైన అంశమే. ఇక భాషను కాపాడవలసిన బాధ్యత తెలుగుమాత్రమే చదివిన వందీతులైనను, సంస్కృతాంధ్యములరెంటినీ చదువుకొన్నవందీతులైనను వదినది. ఏలే చాలాకాలము తెలుగు మృతభాషకాకుండా కాపాడుచుండినది. వీరివద్దతులకు నేటి అంగ్లవిద్యాధికుల వద్దతులు భిన్నములై ఉన్నవి. పైకి చెప్పకపోయినను లోలోన ఒకరివూడ నొకరికి సదభిప్రాయ ముండుటకూడ అరుదయ్యెను.

ఈసందర్భములో అంధ్రదేశమున కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందట ఒక పెద్దవాగ్వివాదము జరిగినది. గ్రాంధికభాషకొరకు కొందరును వ్యావహారికభాషకొరకు కొందరును చాలాకాలము పోరాడి ఉన్నారు. మ. రా. శ్రీ గిడుగు వెంకటరామమూర్తి వంతులుగారు రెండవవక్తమునకు చేరినవారు.

ఈవివాదతత్వమునుగూర్చి మన మిందుక ఆలోచించవలసి ఉన్నది. వ్యాకరణము శ్రోసివేయవచ్చునా? భాషాసాంప్రదాయము మాట్లాడుటవల్లనే తెలియవచ్చునా? ఈవృత్తులకు సరియైనజవాబు లేవి? గ్రాంధికభాషలో చాలవదముల అర్థము జనకాహుళ్యమునకు తెలియదు. గ్రంథముల ముఖ్యవ్రయోజనము పాండిత్యవ్రేటనము కాక చదువరులకు కీఘ్రిముగ విషయబోధ కలుగజేయుటే అనుకొనువారికి క్లిష్టవదవ్రయోగములు రుచించవు. ఈ కారణముచేబట్టి తెలుగు మాతృభాష గనుక

మనము మూట్లాడునట్లు వ్రాయవచ్చునని కొందరివాదము. ఈ యభిప్రాయము సరియైనదని కొందఱుమార్పుతో అంగీకరించవచ్చును. మనము మూట్లాడుభాష వ్యాకరణశుద్ధిగా నున్నచో బాధ లేదు. ఇంగ్లీషుభాషలో చూచిన వాలుగు తరగతులున్నవి. విద్యావంతులభాషలోనే ఈకొందిభేదములు కానవచ్చును.

1. సామాన్యసంభాషణ:—

దీనిలో కొన్ని నిరర్థకశబ్దములు కొన్ని గ్రామ్యతదములును ఉండును.

2. ఉన్నతతరగతి మనుష్యుల సంభాషణ:—

ఇది వ్యాకరణశుద్ధి గాంభీర్యమును గలిగి చాలావరకు గ్రామ్యశబ్దములను విసర్జించును.

3. గాంధీకభాష:—

దీనిలోని పదజాలము యొదటి గ్రంథతరగతులలోకంటె మిక్కిలి ఎక్కువగా నుండును. దీనిరీతికూడా భిన్నము.

4. పద్యభాష —

గాంధీకభాషలో గద్యభాషకును పద్యభాషకును కొన్ని వ్యత్యాసము లున్నవి. వ్యాకరణజ్ఞాన మనావశ్యకమని ఆంగ్లేయవిద్వాంసులు కొంతకాలముకొందట చెప్పుచుండిరి. కాని భాషలో మార్పు లెక్కువ అయినకొలదిని ప్రాచీనభాషకును ఆధునికభాషకును దూర మెక్కువ అగుచుండును. అందుచేత ఒకభాషకాక రెండు భాషలు నేర్పుకొనవలసి ఉండునను భయముచేత గ్రంథకర్తలు, వైయాకరణులును ఈమార్పులను సాధ్యమయినంతవరకు తగ్గించుటకు ప్రయత్నించెదరు. ఎవరికి తోచినట్లు వారు వ్రాయుచో చదువరులకు వృథాయాసము తప్ప మేరులాభ మేమీ కలుగదు. ఈకారణములనుబట్టి భాషాసాంప్రదాయములు పూర్తిగా తెలిసినవారు వ్రాయునట్లే అందరును వ్రాయుటకు ప్రయత్నించవలెనని నోచుచున్నది.

ప్రాచీనపద్యరూపాన్ని దీని ఈకాలమున నుచయోగించవచ్చునా అని కొంద రడుగవచ్చును. గ్రంథరచనయొక్క ముఖ్యోద్దేశము భావప్రకటన: గ్రంథకర్తయొక్క అభిప్రాయము లితరులకు చక్కగా తెలియవలెను. దీనికురుదోధము కలిగించెడి ఉక్తిమార్గములు, శబ్దములును విశుద్ధవలెను. ఏలన, పూర్వకాలములో నుండిన చదువరుల

కును ఇచ్చుటి చదువరులకును భేదమున్నది. నేను పాఠకులసంఖ్య చాలా ఎక్కువగా ఉన్నది. అందరిని సులభముగ జోధవడుచైలిలో గ్రంథరచన గావించుట ఆవశ్యకము. వ్యావహారికభాష నుపయోగించవలసినదని చెప్పట కిదియే ముఖ్యకారణమని తోచుచున్నది. ఏదేశములోనైనా గొప్పగ్రంథకర్తలు ఈరెండుపక్షములలో నుండు గుణములు గ్రహించి వ్రాయుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఆయార్గమే ఫలితమునదని చెప్పటకు సందేహము లేదు.

ఇవ్వుడు మనదేశములో గ్రంథకర్తలు చాలామంది బయలుదేరినారు; క్రొత్తప్రోవలు తోక్కుచున్నారు. ఇదివరలో భాషాంతరీకరణ మెక్కువగానుండెను. ఇవ్వు డనుకరణ మెక్కువగానున్నది. మంచిగ్రంథము లనేకులు వ్రాయుచున్నారు. కానిగ్రంథకర్త లిప్పటికంటె ఎక్కువ పుష్కలమైనట్లు, కావ్యజ్ఞానము లోకజ్ఞానము ఎక్కువ కలిగి యుండుట, భాషకుగాని చదువరులకుగాని ఉపకారముచేయుటయందు అక్రమితా తాపము సంపాదించుట, గ్రంథరచనయందు ఎక్కువనైపుణ్యము కనబరచుట-ఇవి అవసరమని తోచుచున్నది.

నేటి ఆంధ్రగ్రంథములలో సామాన్యముగ బుద్ధిపాటవమును నిరవస్థనవ్రతమాణ జ్ఞానమును పాఠకలోక సౌకర్యమును గమనించుటయు, విషయతాపశ్యమును కొరవడుచున్నది. దీనికితోడు గ్రంథమునకు వన్నెచెచ్చు విస్తృతత, వడవటుత్వము, కళాసౌందర్యము మున్నగు రచనానూత్రీయుల విషయమైనయజ్ఞానముకూడా రచయితలలో పెండుగా కనబడుతున్నది. స్వతంత్రరచనాపత్రిక ఫరవసామాన్యముగ మొదలలో కలికమునైనా కావరాకున్నది.

ఈవిషయములలో క్రిమముగ కొన్నిటిని పరిశీలించుదము:—

1. కావ్యములు:—

(వద్యములు) కొన్నిటికి గంజిలిగి ఎక్కువ. మరికొన్నిటిలో పైమెరుగేగాని లోపల ఏమియుండదు. ఇట్టిలోపములు తరచుగా కనబడుచుండును. కావ్యములలో వివాహములు చాలబరుగుచున్నవి. ఇతరవిషయములు చాలవర కద్యశ్యములు. ఒక విధముగా ఇది తేలుతు. ఇందుకుకారణ మేమన, కవియొక్క అనుభవము నిట్టివిషయము లతిక్రమించుకొనుటయే.

భావకవిత్వము:—

కొందరు వ్రాసినవి హృదయాకర్షకములుగా నున్నవి. మరికొన్ని కావ్యపద్ధతితో వాగుడుమూత లాడుచున్నట్లు కనబడుచున్నవి. ఇంగ్లీషులోనుండు ఖండకావ్యములు (Lyrics) అదర్భములని చెప్పక చెప్పుచున్నవి. ప్రాచీనమార్గానుసారుల కివి వల్లెరుముట్లు.

2. గద్యము:—

వార్తాకథిక లన్నివిషయములగురించి వ్రాయుచున్నవి: గద్యరచనను వృద్ధి చేయుచున్నవి. మనకావ్యములలోనుండు గద్యముల నన్నిటిని జాగ్రత్తగా పరిశీలించి వాటి గూఢోపములు విమర్శించి ముఖ్యముగా గద్యరచనము సభ్యాసముచేసి దానికి విశేషప్రాముఖ్యము ఇయ్యవలెను. ఆంగ్లసాహిత్యములోనిగద్యము చూచిన కొత్తమార్గములు లభించును. పద్యకావ్యములును గద్యకావ్యములును భిన్నమార్గములు కల వనువిషయము మరువకూడదు.

3. నాటకములు:—

సంభాషణము, ప్రాకృతికవిజ్ఞానము, కథాసంవిధానము - ఇవి నాటకములో వివిధముగ సంపాదించవలెనో తెలిసికొనవలెను.

4. ఉపన్యాసములు:—

వీటివిషయములో సందర్భశుద్ధి, సంవిధానము పరిశీలించవలెను. గొప్పవక్తల ఉపన్యాసములు తెలిగించుట మంచిది.

5. చరిత్రములు:—

కొత్తపద్ధతులననుసరించి వ్రాసిన మిక్కిలి ఉపయోగము కలుగునను నాటకరచన కీచరిత్రరచన ఎంతయు తోడ్పడును.

6. వివిధవిషయములు:—

దేశాలన వృత్తాంతములు చాలావృద్ధిచెందవలెను. మరియు వివిధవిషయములను గూర్చి ఆంగ్లమున చిన్నచిన్న పుస్తకములన్నీ తెలువడుచున్నట్లే తెలుగులో కూడా ఆయావిజ్ఞానశాఖలయందు అధికారముగలవారు చిన్నచిన్న గద్యగ్రంథములు రచించి తెలువరించినయెడల చక్కల సామాన్యజ్ఞాన మభివృద్ధిచెందును. ఇట్టి జనసామాన్య విజ్ఞానసంపత్తియే సర్వతోముఖమైన దేశభివృద్ధికి ముఖ్యాధారము. విద్యాధికుల అకుంతితాపాసేవావిశేషమున ఆంధ్రుల కిట్టి సంపత్తి సర్వరముగ చేరూరునుగాక!

ఆంధ్రభాషాపదములు - వాటి నిష్పత్తిక్రమము

కోరాడ రామకృష్ణయ్య

ఆంధ్రభాషలోని పదముల నిష్పత్తిక్రమము తెలుసుకోవలెనంటే ముందు పదమునగా "తేజా" తెలుసుకోవలసివస్తుంది. పదమునగా ఒకమాట అని సామాన్యార్థము. కృష్ణ మనోహరిని కూడా ఆ అర్థములోనే ప్రయోగించుటకలదు. కాని "కృష్ణము" అనేవానిని "పదము" అనేవానిని వైయాకరణులు కొంతభేదము కల్పించినారు. కృష్ణమనేది సామాన్యవాచకమంటే పదమనేవాన్ని విశేషవాచక మననమృదు. సామాన్యముగా అర్థప్రతికృతి కలిగించేద్యనిని కృష్ణ మంటారు. "తేజా" క్ క్షని కృష్ణ" అని ద్వనియే కృష్ణమని భావ్యురారుదు నిర్ధారణ చేసినప్పటికీ ఎటువంటిద్యని కృష్ణమనకు అనేప్రక్కట సమాధానముగా, "యేజోచ్చారి"తేజ సాస్మాలాంసూలకడవిమిషిశాం సంప్రకృత్యయో భవతి స కృష్ణ" అని వివరించి చెప్పినారు. కాబట్టి అశ్విక్తద్యనికాక, శ్విక్తద్యని - అనగా అర్థవంతమైన ద్యని కృష్ణము కావచ్చునని తేలివది. ఇక పదతేజా, "మన్వీలంతం పదం" అని సంస్కృతవైయాకరణులు ఒక సంకేత మును కల్పించినారు. అనగా ములంతము, తిలంతము అయిన కృష్ణము పదముమీద గ్రహింపబడవలె నని వారి అభిప్రాయము ఇక్కడ మన, తిక్ అనునది సంస్కృతవాగ్ధారణసంకేతములే అయి నప్పటికీ వామవిధిక్రమములు, క్రియావిధిక్రమములు మదిలించు కృష్ణములే పదములను యుక్తుమన సామాన్యభావమును మనము గ్రహింపవచ్చును. కృష్ణమనె - అనగా ధాతు ప్రాతిపదికము లపై విధిక్రమములు సలచేద్యవలెను, చేయుటలన గలిగే ప్రయోజన మేమిటి, తుదిభక్తులు, విధిక్రమములు అనేవి భాషలో ఎల్లప్పుడైనా అనేప్రక్కటల బయలుదేరక మావత్తు. కాని వీ టికి తిగిన సమాధానము చెప్పటకు అవకాశ మిచ్చట చాలదుగాని తగ్గవలెననకు సంబంధించినంత వరకు విచారించును.

వాస్తవముగా మావత్తును తనభావములను సంపూర్ణభావములుగనే, సంపూర్ణవాక్యములలోనే కృష్ణము చేస్తాడు. వాస్తవ పూర్ణవాక్యమే భాషన ప్రయోజనము - అనగా కాలకల్పన. ఆవాక్యము కృష్ణమనే భావములోని భాగములనుబట్టి ఆవాక్యముకూడా కొన్నిపదములతోనంద విభాగము చేయుటకున్నా తుదిభాగము కాలపిక్తమేనని సహజముకాదు. వాస్తవనే ప్రాచీనవైయాకరణులు అభివదవాక్యమోన్నటనేనని, మద్యోన్నట వల్లమోన్నట మొదలగువాటి సంగీరించలేదు. అనగా ఒకసంపూర్ణ భావమొకటను ఒక అభివదవాక్యములోని భాగములే తుపదములని చెప్పవలసినదేనని ఇది స్వయము గా సంపూర్ణార్థభావములు కావని భావము. అసంపూర్ణార్థభావమును వాక్యములో నున్నపదములకు గల పరస్పరసంబంధమును కృష్ణముచేయునీకుల విభాగమునే విధి అందుదు. అట్టి విధిక్రమ తేజువిధము లని ప్రాచీనవాగ్ధారణవాగ్ధారణకర్తలు నిర్ణయించిరి. వాస్తవనే సంస్కృతమున విధిక్రమ తేజును కలుగిం

చివరి. వాస్తవముగా ఏభాషలోనైనా భావసంబంధము తెన్నిరీతులు గలవై ఉంటుందో అన్నివిధములందడకలసివచ్చే. అయితే ఆభావసంబంధములను తిక్కనత్రేతల కనిపెట్టకలసి ఉంటుంది. ప్రాచీన గ్రీకుల త్రవత్ర లోకాలమున మూడువిధములగు సంబంధములను కనిపెట్టగలిగారు. అప్పుడు వారి కాలమున మూడే విధములు. ఆదేశములోనూడా కాలక్రియమున కనిపెరిగినవి. ఈఆదేశమున సంస్కృత నైయాకరణముల కనుభావము వ్యాకరించినపుడు ఏడువిధములను కనిపెట్టివారు. విధములను కనిపెట్టుట అనగా ఏమి? తత్త్వవిచారములగు భావసంబంధరీతులను - అనగా, కరణసంబోధాకార చూదావాది భావభేదములను వ్యక్తముచేసే వాక్యములలోని శబ్దములకు గల పరస్పరసంబంధ మెట్లు నూచించబడుతున్నదో పరిశీలించి తెలియబరచుట. “ధద్ధిం కిల్లేభిః క్షుణ్ణయాన జేవాః; అన్నయే స్వాహా; మృత్యుకే త్యాం దహమాతి” మొదలగువాక్యములను గ్రహించి పరిశీలించినపుడు “భిః”, “హి” మొదలగు పర్యయములు భాగములు - అనగా భాషలో స్వతంత్రార్థము కలిగి స్వతంత్రప్రయోగము లేని కోన్నిపర్యయములు వాక్యములలోని అయాశబ్దములకు గల సంబంధమును తెలుపుతున్నవని వాడు కనిపెట్టి వాటికి విధక్రియార్థములను పేరుపెట్టివారు. సంభ్రాహ్మభండవాక్యము వ్యాకరింపబడినపుడు - అనగా ప్రతిశ్లేషములతోపాటు విభాగించబడినపుడు ఆ విభాగించబడినపదములకు గల సంబంధభావమును కలుగజేయు చిహ్నములు గనుక అవి “విధక్రియార్థములు” మొదలగు చెప్పబడిఉన్నవి. ఈభావంతో వాక్యవిభాగము - అనగా అర్థభావము వ్యాకరించుట ప్రాచీనములకాలములో, లేదా అంతకు పూర్వము, జరిగిఉండెననుటకు తగిన నిదర్శనము మనకు కరపథప్రాచీనములలో కనబడుతున్నది. పూర్వము వాక్-వాక్యకృతై ఉండగా దేశక లిందు ప్రాచీనమున వ్యాకరించుచు కోరినది ఇంచు ద్వై వ్యాకరించుటచేత “వాక్యకృతా వాక్” బయలుదేరినది ఈక్రిందివాక్యములు నూచి మన్నుచి.

“వాన్వై పరాచీ అవాన్వైతా అవజితే | తే దేవా ఇంద్రో మయినన్ | ఇమాం నో వానం వ్యాకురు | స ఇన్ద్రో మధ్యతో హ్యేత్య వ్యాకరోత్ | తేన వ్యాన్వితా వా నుద్యతాః ||”

కరపథప్రాచీనము.

అర్థభావము వ్యాకరించగలగొన్న ఈసంబంధదోర్భక ప్రక్రియను లాయాభావరీతులకు గలవిధములను నూచి పేర్పెట్టినది చెప్పబడినదే గాని వాటి అర్థమేమో, అయాసంబంధముల మొదల కని అట్లు నూచించబడినవికొందో అన్నదిమియును ప్రాచీననైయాకరణములే కాక అందుని వ్యాభాషాన త్రవత్ర లగు పండితులకునూడా తెలుసుకొనుటకు దురదగనామగా ఉన్నది. ఈభాషలోని విధక్రియార్థములను మూలస్వరూపము, ప్రస్తుతస్వరూపము అప్పటినుండి ఇప్పటికన్న తెలుసుకొనుటకు సాధ్యము కాలేదు.

ఇక ప్రాచీనభాషలను దక్షిణహిందూదేశభాషలను, అందును ముఖ్యముగా తెలుగుభాషను వ్యాకరించి లక్షణము ఏర్పరిచినవారు సంస్కృతభాషామండితులును, అది దైవభాష అని దానిమేరల విశేషభావముకలవారును అగుటచేత ఆభాషావ్యాకరణపద్ధతినే అవలంబించి వీరిని వ్యాకరించినది.

అకారముచేత అభాషలోని విభక్తిప్రకృత్యయములంటితే ఈభాషలోనూడా కొన్ని శబ్దాలకు తటస్థిందినవి. అచ్చుట వీరువిభక్తయ స్థిరపడిఉండుటచేత ఆ యధ్యపంబంధములే నూచింతుటకు ఈభాషలోను విభక్తు లేరై వెలసివది. అచ్చటి విభక్తిప్రకృత్యయముల కర్థము తెలియదు గనుక వాటి సామ్యముచేత ఏర్పడినవే అగుటచేతవాటిని ఇచ్చట స్వతంత్రభేదయోగముగలిగి స్వతంత్రార్థ బోధకములగు కర్తృయమునూడా అర్థము తెలియని విభక్తిప్రకృత్యయమాత్రములుగా గ్రహించబడుటకావచ్చి వది. చేతక, తోడక, వలక, కంటె, కొఱక, పట్టి, లోపలక, అందుక మొదలగునవి తెలుగులో, అర్థము తెలియని సంస్కృతప్రకృత్యయములంటివికావు. వీటి కి భాషలో స్వతంత్రార్థ బోధకత్వము, ప్రత్యేకభేదయోగమునూడా కావూడా కలదు. అయినను వైయాకరణుల వృష్టిలో వని ప్రకృత్యయమై వది. ఏల ? సంస్కృతవ్యాకరణవృష్టితో వీటిని చూచివారునుక. వరే, ఇవి కర్తృయమైనవో నిక వినివిన ప్రభేదము, ద్విత్వీయా, వృత్తులగతి యేమి ? అని ప్రకృత్యయములేకదా అని అనుకవచ్చును. కొంచెము పరిశీలించినచో వదికూడ అర్థములేని ప్రకృత్యయములుకావని, స్వతంత్రకర్తృయములో, వాటి అకర్మభాగములో అయిఉంటువని నిరూపించుట దుస్సాధ్యముకాదు.

ఇక మరియొకవిధమ చేతునగా ప్రభవతనీనినూడా ఒకవిభక్తిగా పరిగణించబడుట. సంస్కృతమున లింగముకలక చేతున అర్థగతము కాదు. పూర్తివిభక్త అంశకత్వమునుబట్టి ఇతరవిభక్తిరూపములు చూడబడుటకూడా కలదు. ఈ మొదలగు కారణములచేత అభాషలో ప్రభవ తనీని ఒక విభక్తి కావలసివచ్చి ప్రభవమాయాపము పూర్తివిభక్తముకంటె భిన్నమగుట తటస్థింది ఉండును. సామాన్యముగా వానినిభాషలలో పూర్తివిభక్తమునకు విభక్తిప్రకృత్యయమున - లేదా విభక్తిస్థితికర్తృకర్తృయమున చేర్చుటచేతనే విభక్తిరూపములేర్పడుటయే కాక ఇవి చేర్చబడినపుడు పూర్తివిభక్త విశేషములగు చూపుటలకు లోనుగానక్కరలేదు. అంగస్వరూపమును బట్టిగాని వచనభేదమును బట్టిగాని ప్రకృత్యయములకును మార్పులుగదు. బహువచనరూపము పూర్తివిభక్త బహువచనప్రకృత్యయమును చేర్చుటచేతనే ఏర్పడుతున్నది. కావున వీభాషలో సామాన్యముగా పూర్తివిభక్త చేతు ప్రభవ అని చెప్పుటచువినగాని ప్రత్యేకముగా ఒకప్రభవ తనీని విభక్తిగా గ్రహించుట కావశ్యకత కనబడదు. తల్లి, తండ్రి, అమ్మ, అక్క, చెట్టు, పుట్టి, పాలు, నేయి, కాల, ముట్ట, కంఠ, కంఠ మొదలగు సామాన్యకర్తృయములనుబట్టి విచారించగా పూర్తివిభక్తలకూ ప్రభవమవిభక్తిరూపములకూ తటస్థి వది విభక్తి స్థితికర్తృయముల వరమైనపుడు వీటిరూపముల చెట్టిభేదమున్నూ కానరావండుటనుబట్టి ఇచ్చట పూర్తివిభక్త చేతు ప్రభవమాయాపముగాని చేయగా ప్రభవ ఈ భాషలో తొలకలేదని ముందరించూడదు. "పూర్తియవిభక్తకర్తృకర్తృయములనుబట్టి ప్రభవము" అనువాణినిచూచియు ప్రభవమవిభక్తి స్థితియలను చెప్పుచున్నది. "నియతోవస్థితికర్తృకర్తృయవిభక్త్యః" అను వాక్యమునుబట్టి నియతముగా - ఎట్లవునును ఉపస్థితికర్తృయ - మునియతుంటెడి అర్థము ఏది కలచో అతే పూర్తివిభక్తకర్తృయమని తెలియుచున్నది. నియతముగా మునియతునది కాతి, కర్మక్రి, లింగము, సంఖ్య, కారకము - అనునర్థపంచకమని వైయాకరణులు కలదిరి. కాని ఈ నియతమునకు మతభేదము కలదు. కొందరు వీటిలో కొక్కటే పూర్తివిభక్త కర్తృకర్తృయ, కొందరు కొకటికంటె ఎక్కువకలదును పూర్తివిభక్త చూచింతునని కలదిరి. చూ ;

ఏకం ద్వికం త్రికం చాథ చతుష్కం పంచకం కథా । వాగ్దాన్ ఇతిసర్వేన పక్షాః కాన్తీ నిరూపితాః । ధైర్యభరణభూషణసారము.

ప్రాతిపదికను లింగమున, నవనమున నూదించే యెడల పూజిని నూత్రిమున లింగ, నవన క్షయము లభావశ్లోకములగును. కావున అతని అభిప్రాయమున నది ప్రాతిపదికముచేత నూదించబడనీ, పృథమా నిధి క్తి పృథ్వీయమే వాజిని నూదించుననీ తలచవలసి ఉన్నది. అర్థపంచమున ప్రాతిపదికను బోధించుననీ, పృథమాభిధ్యాయము వేదల ద్విధ్యాయము నూత్రిమే అనీ కొందరిచరము. ఇట్లు పృథమా నిధి క్తి లక్షణమునుగూర్చి సంస్కృతవైయాకరణులలోనే అభిప్రాయభేదము, నుకభేదమున కలదు. అట్టిదానినే తిమ్మినినిద్వి ధివృ సంపదాయములతోగూడిన ఈ అంధ్రభాషా లక్షణమునకు చేర్చిరి. ఈ భాషలో కన్ది, కెండి, పుట్ట యెడలగు ప్రాతిపదికములే, నిధి క్తిపృథ్వీయ మేమీ లేకయే వాతి, క్ష్యక్తి, లింగ, సంఖ్య కారకములను బోధించుచున్నది. బహువచనము నూదించ వలెనంటే ఏకవచనభూషణమున పృథ్వీ క్ష్యకా దాని అవశ్యభాగమే అగు “ కం, ” లేదా “ లా, ” అనునది చేర్చబడుచున్నది. ఇది వేదల బహుత్వ నూచకమేదాని నీటి నిధి క్తి భేదముతో సంబంధములేదు. అన్ని నిధి క్తిలలోనూ బహుత్వమున నూదించుటకీ చేర్చకలేదు. కర్తృకారకమునూ, కర్మకారకమునూ యెడల ఎట్టి భేదమున లేదు. అనుబాచ్ఛముల విషయమున నివృత్తిని లేలేలేదు: చెట్టు పడెను, వాడు చెట్టు కొట్టెను- అన్నపుడు ‘చెట్టు’ క్షయమునకు కారకభేదముకల్గి మార్పేదా కలుగలేదు. కర్ణమంపదావాదాభిరణకారక ములు ప్రాతిపదికమునకు “ చేరిక, కొలుకు, పునక, అందు ” యెడలగు క్షయములను చేర్చుటచేత ఏర్పడుచున్నది. “ కెండి, అన్న ” యెడలగు మహుచ్ఛయముల విషయమందై ఇదేనీటి- అనగా ప్రాతి పదికమే మరొకక్షయము పరమైనప్పుడు తాను విశేషణత్వమున పొందుచుండును. కెండి-కెండిచేరిక అనగా కెండి (యొక్క) చేరియందు అది అర్థము. చెట్టువలననుండి - అనగా చెట్టు (యొక్క) కల నను - ప్రక్కను - ఉండి - చెట్టువూడనుండి అట్ల రావలసి. మరొకొన్ని క్షయముల విషయములలో, అనగా నేయి, నోరు యెడలగువాని కురొకక్షయము పరమైనపుడు వానివిశేషణత్వము ద్విధ్యాయములకు (అత్తు, ‘ఇక’ యెడలగు క్షయము నడుమ చేర్చబడుట కలదు. అప్పుడు ‘నేయి + చెయి’ అనునది ‘నేయిచెయి’ అనికాక ‘నేయిచెయి’ అనిన్ని, ‘నోరు + ముట, ’ ‘నోరుముట’ కాక ‘నోటి ముట’ అనిన్ని అగుట సంభవించును. నేయి, నోరు యెడలగు క్షయముల విశేషణత్వమున క్ష్యకముచేయు టకు చేర్చబడిన “ అత్తు, ” “ ఇక ” క్షయములు ప్రాతిపదికలతో కలిసిపోవుటచేత నేర్పడిన “ నేతి ” “ నోటి ” అను పదములనుండి ‘ నీ, తి ’ లను నిడదీసి వైయాకరణులు డేపనిధి క్తిములని నీటికి “ నేయి చెట్టి, పులకాచక క్షయమైన ఈ “ ఇక ” అనేదానిలోని ఇకారమే కొన్ని రత్నవక్షయములపై నిధి క్తియై పరమైనపుడు కూడా చేర్చబడుచున్నది. రాముడు + ఇ-రాముడి పుత్రకము; రాముడు + ఇ, రా మని - రాముని, రామునిచేత, రామునివలన యె! రాముడు అనుదానిలోని డవర్ణకమునూడా రాముకా అను ప్రాచీన రూపములోని వదార సవారమున కూరగా బయలుదేరిన డవారమునకు ఉచ్చారణ పూ కర్మమునై ఓక ఉ కారము చేర్చుటచేత ఏర్పడినది. రాముడు, రాముడులోని మదిమకర్మము ఇతర

అంధ భాషావదములు - వాటి నివృత్తిక్రమము : కోరాడ రామకృష్ణయ్య ౨౯

విభక్తిర్లక్షకరూపములలో కనబడక పోయిన వకారము చూపుట నిశేషణ్యదోష్టకమును ఇ వార మతోజూడి "ని" వర్ణము కనబడుచుండుటచేత "రామము" లోని "స్తు" అను వానిని, 'రా ముని - చేతను' అనువానిని నివర్ణమునకును గల సంబంధమును నిర్దిష్ఠింపని వైయాకరణులచేతులలో "దుక్" వర్ణము ప్రభుమాప్రకృత్యయమైనది, ప్రభవేకరవిభక్తులలో "ని" వర్ణము విగాగమమై వెలసినది.

మొత్తముమీద నీ 'దు' వర్ణక విభాషణకు సంస్కృతభాషాసంపర్కము కలిగినవినక 'అలక్షా, వాష్ట' అనుపర్వభాషరూపములసామ్యముచేత మహాత్ములగు సంస్కృతాచారాంశభ్రంశింకళప్రములలో కూడా బయలుదేరి ఉండునని, ఆ "దు" వర్ణకము తక్కినవిభక్తులలో గనబడకుండుటనుబట్టి ప్రభుమాప్రకృత్యయముగా గ్రహింపబడినది, ఊహించవచ్చును. ఇట్లే "ము, వు"లకూడా, సంస్కృ తకళప్రములకు సంబంధించినవి. ఇవి అయ్యంతకళప్రములు నాచారాంశకళప్రములను తుడిచినకాని ఒక ఉచారమును గ్రహించుటచేత ఏర్పడిన వనమ + ఉ + కనము, భను + ఉ - భను + వ్ + ఉ - భనుత్ర అను రూపములనుండి విడదీయబడుటచేత ఏర్పడినవేలని అనుకోవచ్చును. ప్రభయలోపేతక తక్కిన విభక్తులలోకూడా ఈరూపములే పోలిపడికములై నిల్చి ఉండుటచే నీటిని ప్రభమాప్రకృత్యయము లనుట పొనుగ నే పొనుగదు. వనము, వనముచేత, వనములన, భనుత్ర, భనుత్రచేత, భనుత్రులన మొ.

ఇక "ల" వర్ణము బహువచనదోష్టకమేకాని ప్రభమావిభక్తిప్రకృత్యయ మనుటకు నీలలేదు. అన్నివిభక్తులలోను బహువచనమును నిజే "ల" అను దీనినిశేషణ్యరూపముతో చేర్చబడి కనబడు తున్నది. దీనిపోయినరూప మెట్టిదో ఈభాషను పరిశీలించినంతమాత్రమున తెలుసుకొనుట కష్ట సాధ్యమేకాని ఇతరసన్నిహితసహాధియభాషావదములనుబట్టి అన్వేషించి తెలుసుకొనుటకు ప్రయత్నముచేసిన కుకర మగును. ఈ 'ల' అనుది ఈభాషలోని బహువచనరూపములనుండి నిడదీయ బడి ఒకప్రకృత్యయముగా నేర్పడుట కటస్థింయటచేత అంతకుపూర్వము లేని కొత్తకళప్రములు ఈభాషలో కొన్ని బయలుదేరినవి. అట్టి పదములలో వైయాకరణులచేతకూడా ఒకవిధముగా రూపసాధనకై గ్రహింపబడినవి, "కొలఁటు, మూఁటు, కలఁటు, లేగు, గోగు తెలుకలగుకళప్రములు. వైయాకరణులు గ్రహించిరనుటలోని ఉద్దేశ మేమనగా ఈరూపములన్నిత్రికృత్యయమున వాచ వ్యాకరణమున సాధిం పబలినవారై రనుటయే. ఈబహువచనరూపములన్నియు సాధించునందర్భమున వారికి కొంత చిట్క - కలిగినది. ఏల యనగా ఈకళప్రము లేకవనమున నువర్ణాంతములై యున్నవి. ఉదా : కొలఁటు, మూఁటు, కలఁటు, లేను, గోను, ఇత్యాదులు. వీటికి బహువచనమున 'ల' వర్ణము చేర్చగా కొలఁటులు, మూఁటులు, కలఁటులు, లేనులు, గోనులు అని వాదలనీ ఉన్నది అట్లుగాక భాషలో నివృష్టరూప ములు కొలఁటులు, మూఁటులు, కలఁటులు, లేనులు, గోనులు అని క్లుప్తభావమందున్నది. కేవలము 'ల' అనునదిమాత్రమే బహువచనప్రకృత్యయమై కొలఁటులు వాదలనినదేకాని కొలఁటులు అనుటకు నీలు లేదు. కావున నీరూపమును సాధించుటకు వైయాకరణుడు బహువచనప్రకృత్యయము పరమైకత్రయ ఈ కళప్రములకు - అనగా కలకాగ్నులకు 'మర్శిధావము' లేకాగ్నులకు 'గుర్శిధావము' చేయవల సినవారై వాడు. ఇట్లు బహువచనరూపమును సాధించినవన, 'ల' వర్ణముచూపుట బహువచన

పరిశ్రమముగా ఏర్పడిన విదగ భావలో సత్విబృత్తియుగా వ్యవహరింపబడుచుండిన కొలకు, మౌనమును వ్యవహరింపజేసినవలెనుగానూడ నాచరించుచు, ఏకవచనమునూడ ఈ “వేద” విశ్వముగా వచ్చునని నిర్ణయించారు. అట్లు మౌనము, మౌనము, అనునందుచేతనే ఈ వచనమునకు, మౌనము అనే దొక్కటే బహువచనమునకు ఏర్పడినది.

తైయోకరణము నిర్ణయించిన “వేద” అనునది సహజముగా తొలికల్పమునకు చెందినదా, లేక బహువచన పరిశ్రమము చేర్చబడినపుడు మౌనము కల్పమునకుంచేత బహువచనమునకు సంబంధించినదా అను సందేహము కలుగజూసినది. కొలకు, మౌనముకల్పము లేకవచనమున, పౌనీకకాలము నుండిన మౌనము లేక వచ్చుచున్న దనియుండలి “వేద” వస్తువు కల్పము అనవచ్చును; కాని మనస్థానరూపములలో ఎక్కువపొయ్యియున్నది కలుగుచేత ఈ “వేద” వస్తువు బహువచన ప్రకృతియగునట్టి సంబంధించినదేనా అను సందేహమున్నది కలుగజూసినది. ఇతివస్తువీచితభావములను కనుగొని కల్పములలోనూడ ఈ కల్పములు మనస్థానరూపముగా కాక “మనస్సు,” “మనోభావము” అని మనస్థానరూపముగా ఉండుటచేతనూ, బహువచనపరిశ్రమ మౌనములలో “వేద” అనునది కాక కన్యకావృత్తియై “వేద,” “వేద” అనునామములు కలుగజేయుటచేతనూ “వేద” నిర్ణయమునకు మూలమయిన ఆ బహువచనరూపములలోని “వేద” వస్తువు బహువచనపరిశ్రమమునకు చెందినదే అని నిర్ణయించుట కనకాక్షి కల్పమునకున్నది. అట్లే అయినచో కొలకు + కలు = కొలకులు, కొలకులు, కొలకులు, కొలకులు + లు, కొలకులు + లు అనునీతిని కొలకు అను లేకవచనరూపము బహువచనరూపముయొక్క అనుచితవిభాగముచేత (wrong splitting) ఏర్పడినరూపము (back form) తెలుసుకొనవచ్చినది.

కానిగా పరిశీలించినచో ఇట్టి పౌనీకకాలమున “వేద,” “వేద” అను బహువచనపరిశ్రమముతో కూడిన బహువచనరూపములకుండి ఈ భావంలో “వేద” అనునదిమౌనము బహువచనపరిశ్రమమునకు యేకాంత “వేద” వస్తువు నిర్ణయించుటచేత ఏర్పడి కన్యకావృత్తియగునా భావంలో ఏర్పడిన కల్పములు అనేకముగా మనము గుర్తించవచ్చును. అట్టివచనములలో కొన్నిటిని మౌనము ఈ విధమునట్టి కలా మౌనముగాను. కన్యకావృత్తి తొలియనుకొనబడదా? దానిపై “వేద” వస్తువు బహువచనమున చేర్చబడి ఉండవలెదా? అనుసందేహము నివారించుటకైనా ఇతివస్తువీచితభావములలోని కన్యకావృత్తియనుటకు ఏకవచనరూపములు వ్యవహరించుటలో ఇప్పటికే ఉండుట ఈ పట్టికలో వ్యక్తము చేయబడుచున్నది. తైయోకరణము గృహీంచినరూపములలోనూడ ఏకవచనమునకు వర్ణించుటయులలోనూడ మనస్థానరూపముల కింకవృత్తియొక్క పౌనీకకాలము లేకుండుటయుట్టి మనస్థానరూపములు భావంలో సహజములుగాని పౌనీకకాలములుగాని కావని ఉద్ఘాటించుచు.

కన్యకా వస్తువులు		తెలుగు	
ఏకవచనము	బహువచనము	బహువచనము	ఏకవచనమునకును బహువచనము
కన్య - ఈ	ఈ + గళ్ = ఈగురు	ఈగురు	ఈగు
కన్య - ఎది; క - ఇది	ఎది + గళ్ = ఎదిగళ్, ఎదిగురు	ఎదిగళ్లు, ఎదిగురు	ఎదిగ, ఎదిగు

అంధ్ర భాషావదనములు - వాటి నిష్పత్తిక్రమము : కోరాడ రామకృష్ణయ్య 30

రవిక కన్నడములు		తెలుగు	
ఏకవచనము	బహువచనము	బహువచనము	ఏకవచనభేదార్థాంతరము
రవి - రిరి, క - గిరి, గిసి	రిరి + గర్ = రిరిగరు	రిలుకలు *	రిలుక
రవి, క, మ - ఉవి	ఉవి + కర్ = ఉవికరు	ఉవికలు, ఉవికలు	ఉవిక - (హాక)
రవి - ఎలుమ్మ, ఎమ్మ, క - ఎలు, ఎలుమ్మ, ఎలులు	ఎలుమ్మగర్	ఎముకలు, ఎమ్మకలు	ఎముక - (ఎమ్మ)
రవి - పిరై	పిరై + గర్	పినుగలు	పినుగ
రవి - అరై, క - అరె	అరై + గర్ = అరైగరు	పినుగలు, పినుగులు	పినుగ, పినుగు, పినిక
రవి - ముటి	ముటి + కర్ = ముటికర్	ముట్కలు	ముట్క
రవి, క - సరి	సరి + కర్ = సరికర్	సక్కలు	సక్క
రవి - మరై	మరైగర్	గోడుగులు	గోడుగు
రవి, క - మరై	రి - మరైగర్, మరు - మరైగారు	మరంగులు, మార్గింగులు } మార్గింగులు }	మార్గింగు
రవి - మరై, క - రోక	మరైగర్	రోకంగులు, రోలంగులు	రోలంగు
రవి - గోక	గోంగర్	గోంగులు, గోంగులు	గోంగు
రవి - తుడి	తుడిగర్	తునికలు, తునుకలు	తునుక, తునక

ఇట్టి భాషలో క, ట, ను వర్ణాంతరీకృతము లనేకములు పొందిన భాషలాని బహువచనరూపముల నుండి 'లు' వర్ణము విడదీయుటచే నేర్పడినవై ఉండెనుటకు సంభావన లేదు. ఈ భాషలోని బహువచనప్రత్యయములయొక్క సహజస్వరూపమునూచా ఇప్పటిరూపములను పొందిన భాషారూపములతో పోల్చి చూచినగాని మనకు ఎరుకపడదు. కావున మనభాషలోని ప్రత్యేకపదములయొక్క గాని విభక్తులయొక్క గాని నిష్పత్తిక్రమమును వాటిమూలస్వరూపమును తెలుగుకోవలెనంటే వాటిచరిత్రను ఆ భాషలోనే కాక దానికి సంబంధించిన పన్నితీర్సభాషీయ భాషలలోనూచా వెనుదిరుగ కన్వేషించి పరిశీలించవలసిన అవశ్యకత ఎంతో కనబడుచున్నది.

ఇంతవరకీ భాషలోని కామవిభక్తులనేని సంస్కృత వ్యాకరణసంప్రదాయానుసారము ఏర్పడక బడినవైనను వాస్తవముగా ఒక కామవాచకపదమునై మరిఒక స్వరంతరీకృతమును చేయుచేతనే అయిన విభక్త్యర్థముల క్లుప్తమగుట వచ్చినదిగాని కేవల మర్థము తెలియనిభ్రాంత్యములు చేయుట తేలిక గాదనిన్ని, ఒకపదమునై మరొకపదము చేర్చినపుడు అందుజేరి గలసంబంధము విశేషమునైవ్య భావసంబంధము ఉండెననిన్ని, ఒకొక్కప్పుడు చాపకములను గల ఈ సంబంధమును క్లుప్తముచేయుటకు గాను "అత్త", "ఇకా" మొదలగు శబ్దములు చేర్చబడునూ ఉండెననిన్ని తెలియచున్నది. దీనినిబట్టి

* కామశ్లేకారసాచర్యముచేత కంత్వకారము కామశ్లేకారముగా మారినది. (The law of Palatalization)

భాషాస్వరూపంగా ఈ భాషలోని వాక్యములందరి పదములకు గల సంబంధము విశేషము విశేష్యభావరూపమై ఉండవలసి స్పష్టమగుచున్నది. ఇక క్రియానిర్ణయస్వరూప మెట్టిదో పరిశీలించుముగాక. అంభోనైయో కరణము, ముఖ్యముగా సంస్కృత భాషాభిమానులు, సంస్కృత వ్యాకరణవర్తతి ములందరి ఈ భాష లో నాచరించుటకు సుప్రసంభావ్యములుగా ఎట్లు చేసికాలో అట్లే క్రియానిర్ణయప్రక్రయములను కూడా అచ్చటి అభారవర్తతితో ఇచ్చటకూడా నిందించినారు. కాని అచ్చటి వర్ణలారములకున్న ఇచ్చట తాత్త్వ లేకపోవుటచేత ఇచ్చట అభారవంచకమునమార్చిమే గ్రహించవలసినవా నైకారు. అభారములకు తిన్, రన్ మొదలగునవి అర్థముగా వచ్చినట్లే ఇచ్చటకూడా అభారములకు దుక్, రు, త్ర, మ మొదలగునవి అర్థము లగునట! అనుచువర్ణమునందు దుక్, రు లకు దు, త్రలు దురల అర్థము లగునట! ఉన్నానుబంధమునాద దుక్, రు లకు ది, వి అగునట ముక్, రులకు దు, త్రలు అగాని ది, వి అగాని అర్థ మగునటలో అర్థ మేమో కనబడదు. కేరీకారులు అయోకాలము లందు ఎదే, ఉడు, ఉరు, దును, దును మొదలగువాటితో నిర్ధించివారుగాని అభారముల వాగ్దానముగా మార్చిమే చెప్పలేదు. సంస్కృతక్రియారూపములకుది నున్న సర్వకాచరిత్యములకును, భాషలోని సర్వకాచరిత్యములకును ఎట్టిసంబంధము అగవదకపోవుటచేతనూ, ఒక్కొక్కలభావములో నీటి రూపములు విశేషముగా మారిపోవుచుండుటచేతనూ, అభారములకు తిక్కాదు అర్థముల తిక్కాదుల వాయో అభారములలో అయోప్రక్రయములు మరల అర్థము లగునని తెలుపబడినది. కాని ఈ భాషలలో దు, రు, మ, త్ర మొదలగునవి వాడు, వారు, మేము, నీవు అనుసర్వకాచరిత్యముల అవచ్చుభాగము లగుట స్పష్టముగ నుండుటచే అభారముల కిది అర్థములనీ, ఉన్నానులు నీటికి అనుబంధములనీ చెప్పవలసిన అవశ్యకత కనబడదు. ఉన్న అనేది ఉండు ధాతువునండి ఏర్పడిన క్రియావిశేషమురూపమే అనుటచేత ఉన్న + వాడు = ఉన్నవాడు, ఉన్నాడు, అని ఇట్టి రూపముల నిష్పత్తిగ్రహము కులభముగా బోధమయితే ఉండుటచేత సంస్కృతభాషలోని క్రియారూపముల ప్రక్రియానిధాన మంతయు ఇచ్చటికి తేవలసిన అవశ్యకత లేదు. అప్రక్రియను అనుమించుటచేసిన ప్రత్యేకకర్తములై స్పష్టముగా కనబడుతున్న ఉన్న ఉన్నాదుల కనుబంధములనిమార్చిమే చెప్పవలసి వచ్చినది. ఈ భాషారూపములను ప్రక్రయములుగను అనుబంధములుగను వ్యాకరణము విధానము అనుబంధించుటచేతనే పోగొడిననైయోకరణులేకా అధునికులకు భాషాశ్రవణశక్తిలలో చాచిదిగ్భాషా కర్తవ్యమున కనిపెట్టుటకై అపారవర్ణియచేసిన వాద్వైకమండితులకుంటివాడుకూడా ఈ భాషాస్వరూపమునూ, చాచిదిగ్భాషామార్గమునూ గుర్తింపలేకపోవుట కలసిందిరింది. అంభోనైయోకరణులకులే ఈకుడు ధాతువులకు అయోనిష్పాదకములగు కొన్ని ప్రక్రయములు చేర్చబడుతున్నవని చెప్పినాడు. నీటికి ఈకుడు Formative additions to the theme అని పేర్కొన్నాడు - అనగా “పోగు,” “అదెల్లు” అనువాటిలోని “గు” వర్ణమును, రేమి - “అదెల్లు” అనువాటిలోని “లు” వర్ణమును, “తిరుడు” మొదలగువాటిలోని “డు” వర్ణమును, “నిరుమ్ము” మొదలగువాటిలోని “లు” వర్ణమును క్రియానిష్పాదకప్రక్రయములని అనకు సలచివారు. ధాతువులకై వచ్చునీప్రక్రయములు సకర్మకక్రియలలో పదవర్ణము చెంది ద్విర్భావమును చెందుచున్నవికూడా తెలిపినారు. పోగు ॥

తగుట, పొక్కు=పంపిణీయుట; అడంగు=అణగి ఉంచుట, అడక్కు=అడచుట, అడ్డగించుట; అడ్డు=అడ్డుకొని ఉంచుట (to be stuffed in); అడ్డుచు = అణచిపెట్టుట (to stuff in); తగువ్వ=తగువ్వగానే దిద్దుకొనుట (to become correct); తగువ్వ=తగువ్వపు దిద్దుట (to correct); నిండ్చు=నిండుట (to be full); నిండ్చు=నిండుట (to fill) యెవరయిన పోగు, అడంగు, తగుంచు, నిండును మొదలగువాటినే ధాతువులుగా గ్రహించి ఉంచుటచేత వారి ప్రత్యయములగొడవయి లేక పోయినవి. వాస్తవమేమిటో దాహపములను ఇతరవానిదధామయములతోనూ, ఆయా భాషలలో ఆధాతువులనుండి ఏర్పడిన ఇతరవాచకరూపములు మొదలయినవాటితోనూ పోల్చి చూచినవాడుగనుక 'కు', 'కు', 'డు', 'ందు', అనువాటితో నూడని వాచకరూపములగుడా కనుటకున్నప్పుడు ఇవి అంతయును కలిపియే ధాతువులని ఆర డెట్లు చెప్పగలడు. ధాతువు అనేదానిని సవారియకల్పముల కన్నిటిని పరమమాలమైన వర్ణసముదాయ మన్నచే అర్థమవుతో ఈ గు, డు, య మొదలగువర్ణములే లేవండిన కొన్ని వాచకరూపములు భాషలో కనుటకున్నప్పుడు వీటితోనూడినతే మూలధాతుస్వరూపమనిచెప్పుట కనకాశము లేదుకదా. 'అడగు' ధాతు వైనచో 'అడ' అనువాచకరూప ముండుటకు కారణ మేమై ఉండును? 'కునుగు' ధాతువైనచో 'కుని', 'కుందు', 'కుండుర', మొదలగువని గునగురసీతమైన వాచకరూపము లె చేర్చుడినవి? "తగువ్వ", "నిండు" అను 'డు' వర్ణాంతరి, 'య' వర్ణాంతరియములే మూలధాతువు లైనచో తిప్పి, తిరుగ్, తిరి (వేదిలో తిరి పెట్టుట) మొదలగువాచకరూపములలో 'డు' వర్ణముగాని, "నిండు" "నిర్లు" మొదలగురూపములలో 'య' వర్ణముగాని, కనుటకులేదే. అట్లే "మెలగు" ధాతు వైనచో "మెలమెలమె" , " మెల్లి " " మెండి ", " మెల్ల " మొదలగువానిలో 'గు' వర్ణ ముమాదా లేకపోవునా! ఆయాధాతువు లనుటకువాటిలోని కుడివర్ణములు వాటికి సంబంధించిన అనేకకల్పములలో కనుటకులేదు. కనుక అవి మూలధాతువులకు చెందినమూలధాతువులు కావని, క్రియారూపము లేర్పడుసందర్భమున మూలధాతువు లేక ఒక అర్థమును సూచించుటగనకు చేర్చుటచే ఉండెననుట సమంజసముగా ఉండును. అట్లే అయినచో అడ్డు, నిర్, తిర్, మెల్, కున మొదలగుననే మూలధాతువు లగునని చెప్పక తప్పదు. వీటివైది చేరిన 'డు, య, గు, కు' మొదలగునవి ఆధాతువులనుండి క్రియారూపములను నిష్పత్తిచేయవలయు క్రియాత్వరొగ్ధకములుగను, లేదా, సహాయధాతువులుగను చేర్చుటచే వారి అవశ్యభాగములై ఉండును. ఇప్పుడు మన కిది అర్థము తెలియనిప్రత్యయమవుతున్నచే అయిన వగుగాక, కాని మొదట వీధాతువులను క్రియారూపములుగా ప్రయోగించినపూర్వసజల అర్థమనేవిప్రత్యయములను చేర్చి ఉండవలగదా. భాషలో అర్థమలేని ప్రత్యయములు (త. కాశియై) అనుబంధములు మొదలైనవి లాక్షణికునివ్యాకరణమున కే క్రిందిన వలెగిదిపోయినముక్కలై కాని వేరుకావు. ఇదిమాదా భాషలో అర్థవంతములై ఒకకాలమున స్వతంత్ర ప్రయోగమున గలిగినవ్యతంతప్రత్యయమలే అయి ఉండుననుటకు సందేహములేదు. తెలప్రయోగమున లది ఉద్వారణవేగముచేత వలెగి వలెగి మాదురూపములనూ సంక్షిప్తరూపములనూ పొందుటచేత కొంత కాలమున వానవాణవట్టుటకు వీలులేనిస్థితికి వచ్చి ప్రత్యయములు, అనుబంధములను అగుచుండును.

ప్రభావశక్తియు, లేదా ఉచ్ఛారణశక్తియు ఒక్కొక్కటి - అనగా ఆధావను కృతహరించుచేయునం దొకప్రాంగిరమునగాని, అపభ్రంశమున దొకభాగమునగాని - అట్లును ఆధావనునముల కంత నలుగురు లేకుండుట కట్టినదియో ఒకప్రకారమున మాత్రమేచేసినదామలు నిశ్చయమునకు మరొక ప్రాంగిరమునానికృతహరించునది నిలిచి ఉండి మనకు గోచరింపవచ్చును. ఒకకాలములో ఒకభావము వ్యాకరించినవారిలక్షణమునకును అంతర్యుత్పన్నమైనది ఉత్పలక్షణమునకున్నవారూ కొంతభేద మేర్పడుచుండుట కట్టించును. కనుకనే ఒక్కభావనే కాలభేదమునబట్టి భిన్నవ్యాకరణము లేర్పడుచుండుట. మరియు నీభేదము వారివారిద్వ్యుత్పన్నములనుబట్టికూడా ఏర్పడుచుండవచ్చును. సామాన్యముగా ఏభావమైనది యెట్లుయెడల ఒకట మేర్పరచినవారియందానూ లేదా వారివారిలాక్షణమునకూడా అనుసరించిపోవుట కట్టించుచుండును. కనుక ఏకభావలక్షణవిషయమున కాలమున బట్టి భేదములందంగా కనబడకపోయినా సహజములందు భిన్నభావలక్షణములను పరిశీలించినయెడల మూలభావరూపములు, ఆయాకాలములలో ఏయేరూపములతో ఉన్నవో, అవి లాక్షణికములతో ఏయేవిధముల పరిగృహించబడినవో తెలియకయ్యేకాక వాటిభ్రష్టులైనవ్యక్తములుకూడా విశదము కావచ్చును.

ఇందుకు నిదర్శనముగా నీభావములలోని బహువచనరూపములయొక్కయు బహువచనప్రకృతియయొక్కయు స్వరూపము తెట్లు మార్పుచెందునూర్చివచ్చిన ఇదిగో చూపబడినది. 'ఎలికలు' అనేబహువచనరూపము కట్టి ప్రాచీనప్రాచీనదేభావములో కృతహరించు దుండగా వానిలో దొకభాగము అయినరమిశ్చమున శ్రీప్రస్తుతమునకు ప్రారబ్ధమున వ్యాకరించి ఒకటము చెప్పిన తోల్కావీయకారో అనే లాక్షణికము 'ఎలికలు (కల)' అని ఆకాలపుభాషప్రయోగమునందలిపరిపాటినిబట్టి విభాగించి 'కల' అనేవానిని అనువాద్యహువచనప్రకృతియముగా నిదేహియగా, మరియుకాలమునకు మరొకభాగము అయినశిష్టదమును వ్యాకరించినవారుకూడా అట్లే విభాగించగా, అటుకరువార ఆమూలభావయొక్క మరొకభాగము అయినమనలెలుగుభావము ఆకాలమునందలి ఆధావనులో కృతహరిపద్ధతినిబట్టి వ్యాకరించినవారు 'ఎలికల' అనే ప్రాచీనభాషాశబ్దము 'ఎలికలు', 'ఎలుకలు' అనురూపములు కృతహరించునది ఉండటముచేత ఆశబ్దము 'ఎలికలు' అని విభాగించి, 'ఎలిక' అనేది ఏకవచనరూపమనీ 'లు' అనేది బహువచనప్రకృతియమనీ ఒకట మేర్పరచినది మనము తెలుసుకొనే ఉత్పాదము. ఒకభావమున కృతహరించునది ఉత్పలక్షణము మరియుకాలమున దొకతేకభాగమున 'ఎలిక' అనేరూపమును గృహించినది. 'కల' అనుభవము 'లు' అయినది. ఇట్లే కమి; 'త్రువర' - కె; 'పాదకు' అనుపద మిప్పుడు 'పాద' అయినది. తెమ్మ + ఎలర = తెమ్మెలర, తెమ్మెలర, తెమ్మెలరలు, తెమ్మెలర + లు = ఏకవచనరూపము 'తెమ్మెలర' అనునది భావములో ఏర్పడినది. గారి అను అర్థముగల ఎలర అనుప్రాచీనశబ్దము కృతిపాతవిధితే ఎలర అయినది. తెమ్మ కల్పములో కలిగి తెమ్మెలలు అనురూపమును పొంది బహువచనరూపభాగించి కలిపించి 'తెమ్మెల' అనే ఏకవచనరూప కల్పనమునకు పాదకయినది. ఇట్లు ప్రత్యేకకల్పములలోనెనే భావస్వరూపవిషయములోకూడా శ్రీయోనిద్యుత్పలవిషయములోకూడా ఆయాకాలములందు వాడుభాషాభావములలోని కృతహరిపద్ధతి

పాటినిబట్టి ఒకటయితో అభిప్రాయభేదము లేవుచునూ వచ్చును. లాక్షణికులు భాకుత్వముగా పరిగణించిన కొన్ని రూపములకు గృహించి పరిశీలించెను. 'ను' వర్ణాంతభాకుత్వమునూన్ని తెలుక కొంచెము పరిశీలించేకావచ్చును. తెలుగు, కురుగు, తిరుగు, అడగు తెలుకైనది మూలభాకుత్వమని భావించుటకు అవకాశము లేకుండుటకు గలకారణమును గమనించే కుచ్చము. విశేష మేమనగా, అంధ్రమున కొంతవరకు అర్వాదీనములని చెప్పవచ్చిన - అనగా తద్ధర్మాగ్రహములని చెప్పబడే రూపములకంటె అర్వాదీనము లన్న మాట - తిరుగుచున్నాడు, తిరిగివాడు, తిరుగగలడు తెలుకలగు వైగ్రావికృత్యోరూపములలో 'ను' వర్ణాంతమే నియతముగా కనబడుచుండుటచేతనూ, వానిపైనే కాలమాచక చిహ్నములు చేర్చబడుచుండుటచేతనూ ఆ 'ను' వర్ణాంతమే భాకుత్వని అంధ్రవైయాకరణులు కలదివారు. ఈభాషలో తద్ధర్మాగ్రహము లనబడురూపములూడా 'ను' వర్ణపరివర్తములగానే ఉన్నవి. ఇది కొంతవరకు కాలభేదము, తింగవచనభేదములూడా లేకుండా ప్రయోగింపబడుచున్నది. 'తెలుగును', 'తెలిగిను' అనెనది భావన ప్రమాదములలో తింగవచనభేదము లేక ప్రయోగింపబడుచుండుట కుదర్చి మే. ఈరూపము లిట్టిభేదమును నూదించుటకునుబట్టి అట్టి భేదమును నూదించుటకుగాను భాషలో ఏర్పడిన 'తెలుగుకున్నది, తెలుగుకున్నది, తెలుగగలదు, తెలుగగలదు' తెలుకల రూపములకంటె పొగ్గిన మనుటకు సంజేయములేదు. వీని నిష్పత్తిక్రమము తెలుకథకూ అంధ్రవైయాకరణులు తెలుగు అనేది భాకుత్వమీ, వానిపై తద్ధర్మాగ్రహమున ఎదు, ఎడి, న అను ప్రత్యయములు చేయవలె చెప్పివారు ఈకారణముచేత 'ను' వర్ణము భావ్యరయమే అయినది. వాని ఇంతవర్తకము దిరకాలము క్రిందటనే పొగ్గినభాషలోని ఈ 'ను' మంతరూపములకు వ్యాకరణినిన కమిశ్వరైయాకరణుడగు తొల్కాప్పియవార అనువకము 'తెనుకు' 'తెనుకు' అనువాటిని భాకుత్వముగా గృహించుక 'తై, తో, తో' తెలుకలనునే భాకుత్వమీ, 'నుకు' అనేది క్రియారూపమునకు బహువచనమున చేర్చబడే ప్రత్యయమని చెప్పివారు. తు, కు, కు, అు అనేది భాకుత్వం లేకవచనమునూ తుకు, కుకు, కుకు, అు అనేది బహువచనమునూ చేర్చబడునని చెప్పివాడేవాని ఇది కాలభేదమునూని తింగభేదమునూని నూదించున మేరూ తెలిపి ఉండలేదు. కరువాతికాలమునందలి వైయాకరణులు 'తు', 'తుకు' ప్రత్యయములు భావన ప్రమాదములూ, తక్కినది భూతకాలమునూ నూదించునని, ఒకవిభాగము చేసెవారు. ఇక కన్నడభాషావైయాకరణులూడా కమిశ్వరైయాకరణుని పద్ధతి కనుగొనుముగానే 'తుకు', 'నుకు' అనేది భాకుత్వకంటె భిన్నమైన ప్రత్యయములని తెలుకథకూ ఇది భాకుత్వనకు చేర్చబడినట్లును తింగ, వచన, కాలభేద మేరూ నూదించని క్రియారూపము లేర్పడుచున్నది చెప్పివారు.

సవనాగి భూతదో తి

గతవనా త్తవవ్రతాన భవిష్య

త్యుతపాతాత్ గుం తుం స

అపృతకాన స్థితవచనా త్నై లిడకాం

కృష్ణమహర్షి-అభ్యాసప్రకరణం-228 మార్గం.

వీనినిబట్టి చూడగా 'గుణ్' 'వణ్', అనబడినాని తుది మారము తోల్పబడియినాక కలది కట్టు వచనభేదమును నూరించు చిహ్నముగానూడా గ్రహింపబడి ఉన్నట్లుగనవచ్చును. 'ఉప్' అనేది సామాన్యముగా సమచ్చయార్థక మగుటచేత భావత్రుతే నూరింపబడిన క్రియ ఇంకా ఇరుగుతూనే ఉన్నదనిచూపుచు నూరించునది కలయకన వచ్చును. కనుకనే ఈరూపములు భిన్నవ్యర్థరూపములందు విశేషముగా వ్రాయొగింపబడుట కట్టవీరి ఉండును. భూతకాలమును నూరించుటయేగాను భావలో వ్రత్యేకరూపములు బయలుదేరకత్రూర్ణము ఇదే త్రికాలనూచకమై ఉండెననుచూడా తోచుచున్నది. ఇట్లే 'తెం.గును', 'తేయను' (తేయగును) పోవును (పోగును) మొదలయిన 'గు' మంతరూపములు ఈవక్షిణదేశభాషలలో అరవము, తెలుగు, కన్నడములూ విడిపోక త్రూర్ణము క్షుర భూమిలో ఉండిన పోగ్రీసీనాగ్రీసీభాషలలో అతిపోగ్రీసీకాలమున లింగవచన కాలాది భేదము లేకుండానే కేవలక్రియాభావశ్లోకకమునై ఉండెనని కన్యకనుచున్నది. ఆపోగ్రీసీభాషలోని రూపమే తెలుగులో నిల్చి ఉండగా దానికి వైయాకరణము కర్ధర్యాధ్యక్షమని చెప్పినచేత చాలా సార్థకమై ఉన్నదనుట నిశ్చయము. వీరు 'గు' మంతమునే భావత్రుత గ్రహించి 'ఉప్' అనేదాని రూపాంతరమగు 'ను' అనేదానిని ప్రకృత్యయముగా భావించిరిగాని 'గు' అనేది క్రియానిష్పాదక ప్రకృత్యయమని అయితా కలచలేదు. కాస్తవముగా 'గు' మంతము నూలభావత్రు కాదు. 'తే.గు' భజ్మము క్రియానిష్పాదకప్రకృత్యయముగా కాదు. అది తే.క సహాయభావత్రుయొక్క అవర్జిత భాగమే (Siddhantam) అయి ఉండును. అంభ్యములో కర్ధర్యాధ్యక్షమలవబడుతూ ఉన్నరూపములు పోగ్రీసీభాషయన చెందినచేత ఈవక్షిణదేశభాషలలో కనబడుతున్నవనిగా చెప్పిరియెవరిది. భూత కాలకరూపములనునానినూడా మన మట్లే భావించవలసి ఉన్నట్లు అగనదుతున్నది. ఒకకాలమున కర్ధర్యాధ్యక్షరూపములే భూతకాలమునునూడా నూరించుచుండెనని కలచుట కరకాళము ఉన్నది గాని కొంతకాలముయన వీరవ, ఆపోగ్రీసీభాషలలో భూతకాలమును నూరించుట ప్రత్యేకరూప మేర్పడిన వీరవ, ఈకర్ధర్యాధ్యక్షరూపములు కరచుగా భావిత్రూపములను నూరించుననెనని; అనగా ప్రత్యేకముగా కాలమును నూరించురూపములలో భూతకాలరూపము తొలగి వీర్పడినవన్న మాట. ఏరూపమునూ పోగ్రీసీనాగ్రీసీభాషయన చెందినదని మనము చెప్పగలగుట అది సహజము భాషలో ఏదిధముననై నా గుర్తింపునుట కరకాళము కలిగినవృత్తేదా! కర్ధర్యాధ్యక్షవైయాకరణుల చేతులతోపడి అజ్ఞెటువలెనా 'గు' మంత కర్ధర్యాధ్యక్షరూపము పోగ్రీసీభాషలోనిదని మన మట్లే నిశ్చయింపగలిగితిమి. కాలచాచక క్రియారూపములలో మన మన్నిభాషలలోనూ సమానముగా గుర్తింపగలిగినరూప మిహాభూతకాలికరూప మొక్కమే కనబడుతున్నది. అదికూడా వైకర్ధర్యాధ్యక్ష రూపమునలేనే అయితా భాషవైయాకరణులచేతులలో బడి భిన్నరీతుల వ్యాకరంపబడిన దగుటచేత దాని సమాఖ్యరూపమును గుర్తింపుట కొంతవృథాధ్యమే అగును. అయినను ఈ భాషరూపముల జాగరూనితో జాగరీ పోర్చి చూచినవృత్తు దాని రూపమును గుర్తింపలేకపోయెను. తెలుగులోని చేతితిని, చేనినది మొదలగు భూతకాలికరూపములను కనిగోము నందరి క్రియేకక, క్రియేదదు అను నాటితోనూ, గయెయెం, గయెదదు, చూడిదేను, చూడిదదు అనే కన్నడరూపములతోనూ పోర్చి పరిశీలించినవృత్తు వీటి సమానార్థకత్యమేకాక తుల్యరూపత్యమునూడా మనకు పొడ

కట్టకమానదు. కాని కొన్నిచిహ్నములు లేక పోలేదు. చేసితిని అనుచున్నది అనుభవములని చెప్పి దగితిన్నది. ఇయ్యేదే, గెయ్యేదే అనుభవములలో ద్వితీయాక్షరమును యవారము పైని ఇవారము కనుపెట్టుటలేదు. కనుక వీటికనుభవప్రయోగాని (Correspondence) సూత్రములతో కాని ఎట్లు చెప్పవచ్చునను సందేహము కలుగవచ్చును. ఇట్లు కవిత్వ కన్నడములలో అనేకరూపములందు 'ద' వారమునకు ప్రారబ్ధమందు 'ఇ' వారము కనుపెట్టిన పోవుటచేతనే ఆ భావములను వ్యాకరణింపగా రాభావములలో దవారము భూతకాలిక చిహ్నముని నిర్ణయించు కనుపెట్టగా వైశాచ. తెలుగులో భూతకాలికరూపములన్ని 'ఇ' వారమునకును ఉండుటచేతనే 'ఇ' వారము భూతకాలికచిహ్నమునది, 'చేసితిని' అను సంగ్రహకీర్తయారూపములలో పునరు 'రి' వారము లేదా 'రి' వారము నకును పెచ్చుటనుండియో వచ్చుచేసిన అనుభవము చెప్పవలసినవా వైరి. కవిత్వ కన్నడములలో భూతకాలికకీర్తయారూపములు పెక్కింటియందును 'ఇ' వారమునకు పడక 'కెయ్య, గెయ్య' అను దవారమునకును కనుపెట్టుటనుబట్టి కూడా 'ద' వారము భూతచిహ్నముగా ఆభావములలో గ్రహించుటకుండు యుక్తము అనితొలుతు. కాని క-హూ, క-హూ అను మరొకటి ధాతువులనుండి వచ్చిన పాడికాక, మోడితను, పాడిన, మోడిన అనే ఈ మొదలయినరూపములలో 'ద' వారము, కత్తానీయమైన 'స' వారము కూడా తెలుగులోని చేసితిని, చేసిన అనుభవములందునలేక ఇవార ప్రారబ్ధ మనుయందుటచేత ఈ భావములలో కూడా 'ఇకు' అనుచున్నది 'మోడినరూపము లొకప్పుడు ఉండినదనిన్ని, లేదా అమోహా 'ఇకు', 'ఇకు' అనే వాటితోమోడిననే అయిఉండగా, కావ్యమునకు ఆ రెండుభావములలో, 'ఇకు' లోని 'ఇ' వారము ఉచ్చారణయేమన వానిపోవుటచేత 'కెయ్యేదే' (=చేసితిని) = ఇయ్యేదే అనుభవము కలిగినదనిన్ని గ్రహించవచ్చును. ఏవారమునకునో 'హూ' మొదలయిన కొన్ని ధాతువులరూపములలో మార్పిను ఆ 'ఇ' వారము వానిపోలేదు. మార్పియునుమోహా భూతకాలికరూపములన్ని ఇవారముతోమోడి ఉన్నట్లే ననుపెట్టుచున్నది. విశేషముచేతగా త్రువను, లింగ, వచనప్రకృతియనులు చెప్పుటచేత 'హూ' అనుభవము పోయితిని - పోయితిని - పోయితిని, పోయితిని మొదలగు కీర్తయారూపముల అర్థమును ఇచ్చుచున్నది. ఇది ఈ భావములలో పోచిచిహ్నమును తెలుపుచున్నదని నిర్ణయించుకొనినట్లు కీర్తయారూపములలో లింగవచనాదిభేదము సర్వవ్యాపకరూపములను భావ్యమునకునకు చేర్చుటచేత కావ్యమునకు వచ్చుదగితుండనని కలముకు కనకాశము కలుగును. 'హూ' అనుభవము సర్వవ్యాపకప్రకృతియనులగు ని, మి, వి, రి అనేవాటిని చేర్చుకొని త్రువనువచనభేదమును మోచియున్నదనుట మనకు ముక్తముకదా!

ఇట్లు తెలుగుభూతకాలికరూపములలోని భూతకాలిక కీర్తయారూపములలో 'ఇ' వారమునకు పోచిభావ్యమెట్లగునా నుండగా కవిత్వకన్నడములలో ఈ 'ఇ' వారము వానిపోయి 'ద' వారము నకే పోచిభావ్యము ఎట్లుకనుపెట్టుటచేత వాస్తవముగాభూతకాలికచిహ్నమునకుండునను విషయమునకు సందేహము కలుగకమానదు. ఈదక్షిణభావములను నిర్ణయించుటచేత కావ్యోత్పత్తిపరిశోధన

మీదా ఈ భావలలోని భూతకాలిక చిహ్న నిరూపణను విషయమున చాలావిశ్లేషణచేసాడు. ఎందుచేత ననగా అతడు విశేషవిశ్రేణిచేసిన తమిళభాషలోనూ, దాని తగినట్లుగా కన్నడభాషలోనూనూ భూతకాలికక్రియారూపములలో 'ఇ' కార మతిశ్వాదిత్కముగా కనబడుచుండెడివాని ఇకార తూర్వకముగాని 'ద' కారమువలెనే పోయియున్నది. అకారముచేత ఈ భావలలో భూతకాలికచిహ్నము 'ద' కారమే అని అతడు మొదట నిశ్చయించుటలో అత్యర్థమేనా లేదు. కాని ఆభావలలోనే 'పాడికాన్' 'మాడిరేమ్' మొదలగు రూపములలో 'ద' కార 'మి' కార తూర్వకమై కనబడుచుండుటచేత ఆ 'ఇ' కార మేమై ఉండునో విచారింపి తుడ ద్విచ్చారణసౌకర్య ముకొరకు చేర్చబడినదని తేల్చికాడు. అయితే తెలుగు మళయాళములలో 'ద' కారము క్వాదిత్కముగా కనబడుటయు, 'ఇ' కారమే పోర్తూగీషము వహించుటయు సంభవించుచున్నదే అను విషయమును గుర్తించబడినద్యింపుడు 'ఇ' కారము మీదా భూతకాలికచిహ్నమే అయి ఉండుననీ, ఈరూపములలో బహుళ: దకార మచ్చారణార్థము చేరి ఉండుననీ చెప్పి మొత్తమునాద ఈభావలలో 'ఇ' కారము, 'ద' కారమునూ భూతకాలికచిహ్నములయ్యెనని లెక అభిప్రాయమైనట్లు తేల్చికాడు ఈభావలలోని రూపములన్నిటిని పరుగ్రిముగా గ్రహించి, ఓంబొంటిలో పోల్చుచూ, వాటిన్నిటికీ సామాన్యతయినయాలనూ మేమై ఉండునని అమాలురూపము వశ్యమింతుటకు ప్రయత్నింపక విడివిడిగా ఆభూతకాలరూపములను బట్టి వాటినుండి కాలచిహ్నమును గుర్తించుటకు ప్రయత్నించుటచేత కొద్దెల్ పండితుల కిట్టి చిట్క - కలిగినది. ఆంధ్రమునందలి క్రియారూపములను 'చేసితిని', 'చేసితిని' అనువాచిని 'పాడికాన్', 'మాడిరేమ్' అను వాటితో పోల్చి 'పాడిమ్', 'పాడిక' 'మాడిక' 'చేసి' 'చేసిక' అను క్రియారూపములనుమీదా పరిశీలించినప్పుడు "చెయ్ లేక " అనునది చెయ్ + ఇత్ + ఏక్ అనినై, మాడిరేమ్ మాడు + ఇత్ + ఏక్ అనినై, అట్లే చేసితిని చెయ్ (న) + ఇత్ + ఏమ్, చేసిత్ + ఏమ్ > చేసిలేమ్ > చేసితిమ్ > చేసితిని అనినై విభాగపడుటకు అనునై ఉండి మొదట ధాతువు, తరువాత భూతకాలచిహ్నము, దానితెనుక సర్వకామ ప్రకృతియున్న స్పష్టముగా కనబడుచుండుటచే ధాతువుతరువాత చేర్చబడిన 'ఇత్' అనేత భూతకాలచిహ్నముని నిశ్చయింపకగి ఉన్నది. కొద్దెల్ పండితుడు కలవినదిగా ప్రత్యేకము 'ఇ' కారముగాని 'ద' కారముగాని కాక 'ఇకు' అన్నప్రత్యేకపదమే, లేదా ధాతువే భూతకాలచిహ్న మయ్యెనని మనము భావించవలెను. మరొకవిశేష మేమనగా ఈక్రియారూపము ఈభావలలో తక్కిన రూపములన్నిటివలెనే కొన్నిప్రత్యేకస్వరంధ్రములగు ధాతువులయొక్కగాని పదములయొక్కగాని మూడిచేత ఏర్పడినట్లు క్షృణ్వగుచుండుటచేత ఇది ఈభావలయొక్క సంయుక్తపదరూపకృతమును (Agglutinative nature) స్థాపించుచున్నదనిత ఉన్నది.

ఇక నీ 'ఇకు' అనున చేసికి భూతకాలికచిహ్న మేమైనది అని విచారింపినప్పుడు ఇది సంయుక్త పదరూపభావమునుబట్టి ఈ 'ఇకు' అనేది ఒకస్వరంధ్రపదమనీ, లేదా ధాతువనీ అని వాతాంధకమైన ఇచ్చుట అనే అర్థమున ఈ (ప్రదాన) ధాతురూపమనీ ఇకు, ఇను, ఇకు మొదలయినట్లై నీయూహనలే అగుటచేత ఈ 'ఇకు' అనేరూపము ధాతువులమై ఆధాత్యధ్విక్రియారూపమునైన

మూడించుటగాను చేర్చబడినది మన మూసొంచుట కన్పటాన్వయ కాదు. చేసిరిని-అనగా చెయ్యి (క) + ఇతు + పిక = చేయుట (జ) ఇచ్చి (చేసి) ననేను అని అర్థము కలుగుచున్నది. ఈభావమే అంగభాషలోనూడా ఈభావస్వప్రయోగముచేత I gave up doing అని చెప్పుటనూడా కలదు. చేయుచున్న కార్య మెవ్వరు కొనసాగక ఇచ్చివేయబడినదో, అనగా నిలిపివేయబడినదో అన్నచే అది భూతకాలక్రియ అగుచున్నది. ఇట్టిభావముతోనే పొగిలినదానిదభావము క్షయమొందుననుట ఒకభావప్రచేత మూడించబడినకార్యము అంతటితో అగిపోయి పునర్నివసించుటను తెలుపబడినప్పుడు ఆభావప్రచేతి 'ఈ' భావప్రకటనతో భావప్రకటనగా చేర్చి చెప్పబడినది. ఇట్టి భూతకాలక్రియాపదములు ఈభాషలో ఏర్పడినవి. క్రిందపదములన్నీనూడా ఈభాషలో భిన్న భావప్రకటనయొగముచేత ఏర్పడినవి. బాగుగ పరికిరించినచో మనము తెలుసుకొనలేకపోయెదము. వీరినిబట్టి మనము తెలుసుకొనవలసిన చేతునగా ఈభాషలలోని ముద్విధప్రయోగము, విశ్వేంద్రప్రయోగము చెప్పుబడినవిని ప్రత్యేకము వ్యవహరించుటగా భాషలో ప్రయోగింపబడదగి ఉన్న అర్థవంతములగు క్రియలును మర్యాదానుకూలముల అభివ్యక్తభాగములే అగుటచేత అందరిపక్షములన్నీ ఆయాక్రియలనుబట్టిచేత ఏర్పడుచున్నచే అన్ని సుప్రసిద్ధానామకానాన్వయభివ్యక్తములను మూడించుటలే చేర్చబడుటకై మనము కాదుమనముగా గలపరిపాకము విశేషమువిశేష్యభావపరిపాకము అన్ని ఇదియే క్రియావిధప్రకటననూడా కానవచ్చుచున్నదని నిశ్చయింపవలసి ఉన్నదనుటయే. ఈభాషలలో వాస్తవముగా క్రియావిధములు కలవదదు. 'చేయుచున్నాను' 'చేయుచున్నది' అనునవి క్రియలు కావా అని ప్రశ్నించినట్లుంటే సంస్కృతవైయాకరణసంధ్యులట్టి వాటి కావేన తెల్పదమంటే ఏమో కాని ఆపదముల నిష్పత్తిక్రియమునుబట్టి చూడగా 'చేయుచున్న + నేను', 'చేయుచున్న + అది' చేయుచున్నట్టివాడనైననేను, చేయుచున్నట్టిదైన అది అని తుదినిలిచిన పర్యవాయకక్రియలను విశేషముగా చేర్చబడిన భావప్రకటనలకంటే చేతగా కలవదవు. అనగా వాక్యమునా మన మివ్వరు క్రియాపద మనకొనవచ్చుచుంది తుది మన్నపర్యవాయకక్రియనుపేక్ష విశేషముచే నిలుపుచున్న దన్ను ముఖ్యము. గ్రంథము 'చేయుచున్నాను' అనగా గ్రంథమును 'చేయుచున్న' నేను అనిగదా అర్థము. కనుక ప్రథమాంతభావప్రకటనకాని క్రియాపదములమే ఈభాషలో ఉన్నట్లు కనపడదు. వాక్యములలోని క్రియలన్నీ తుది మన్నపర్యవాయకమునకు సామాన్యముగా విశేషములయలు ఉండుటేకాక ఆయాక్రియలలో భూత్యమందు నిలిచినది పరమం దున్నదానికే విశేషమైననూడా ఉండును. ఇట్టి భాషలలోని పదములయొక్కయు వాడుకీయవిధప్రయోగయొక్కయు నిష్పత్తిక్రియమునుబట్టి నిరూపించినచో అది అన్నియు వ్యవహరింపబడుటయొక్కగాని భావప్రకటనయొక్కగాని సంయోగము చేత ఏర్పడినవై ఇది సంయోగపదముపభాషము (Agglutinative language) అనువాదమును సార్థకపరచుచున్నట్లు అగమనమందుంటుంటే ఆయాభాషలలో ప్రత్యయములను అనుకొనవలసివచ్చుచున్నప్పుడు వివేకపూరితభాషాపదములతో పోల్చిచూచినచో కనిపెట్టుట కనరాక చేర్చబడుటయే కాక వీటి కన్నటిని మూలమును పొగిలినదానిదభావస్వరూపమునునూడా గుర్తించి పదకావ్యము కలగవచ్చునని తోచక మానదు. కనుక ఈమార్గము సాధ్యకమని తలచినభాషాపరిశ్రేష్టభాషాభివృద్ధి మూలభాషాపర్యవాయకమును గుర్తించుటకు ప్రయత్నింతురగాక !!!

భాష - కవి

ఉమర్ అలీషా

భాష మానవలోకమున సహజముగా నుదయించునీశ్వరదత్తమహాశక్తియను దివ్యార్ణవమునం దొకకరమవవిత్రి మైన గొప్పతరంగము. ఇది మిక్కిలి తేజోవిరాజితమై దళిదిశలను మార్చుకొని ప్రణవస్వరూపముతోఁ గలిసి పాఠి పారలి భావాంతర్గతమై యూపరక్షేత్రములతోఁ జాలిన మానసికపుటయల్పము సప్తశ్యామలము గావించుచుండును.

ఈ భాష దేశవిస్తీర్ణము, సాంఘికవ్యవస్థ, పరిసరసంస్కారవిశేషములనుబట్టి కలుకెఱుగుల మాటెఁది. కాని దీనిగమ్యస్థాన మొక్కటేయని 'బూ అలి' అభిప్రాయపడుచున్నాఁడు. మఱి కొందరు భాషాకుటుంబ మొక్కటేయని వాదితెదరు. కాని యది విరంధవాదము. శేవలము అర్థభూన్య మైనది. ఏయందురా, - సంస్కృతము జనించినచోట ద్రవిడభాషలకుఁ చెలిసియుండదు. ద్రవిడభాషలు అరబ్బీ భాషాభిజ్ఞుల కపరిచయము. అరబ్బీ సురియానీలు ఆంగ్ల సారసీనియు లెఱుంగరు. చీనాప్రాకృత మగాఢమైనది. ఇట్లే తక్కినవియు తెలియవలయును.

మఱియు "లిపి" కాలమునఁ గొందఱు కొందఱుకొందఱు భారాటము వచ్చినదని తెల్పుదురు. అది ఒకరు అనఁగా అరబ్బులు కుడినుండి యెడమునకు, భారతీయులు ఎడమునుండి కుడికి వాయుమార్గములు తీసి తమయసాంభావమును జూచి నారంభించినారు. అది చూచి చీనావారు పైనుండి క్రిందకు వాయు మహాయమును కనిపెట్టి తమ వ్యక్తిత్వము ప్రకటించిన ట్లగపడుచున్నది. ఈవిధానములు తరువార నొకరి కొక రమసరింపక తప్పనిసరి వచ్చినట్లుగఁ దోచుచున్నది. ఏయనిన సామాన్యముగా అంతెలువేసి కూడెడునప్పుడు హారాలుగా పైనుండి క్రిందకు వేసి కూడుచుందురు. ఇది చీనావారి లిపిమార్గము. లేక, అంతెలు చీనావారే కనిపెట్టియుందురు.

ఇంక "భాష" మహాజనులు మాటలాడుటవలన వచ్చినది. ఇది లిపిబద్ధ మైనప్పుడు "వ్రాయెగా" మనునద ముఖయోగపర్చినారు. అవ్రాయెగాలే వ్యాకర

ఉ. అదిని కట్టకానవకుచోకవి వ్రాసినభారతంబులో

నేది వచింపఁగాఁ బడియె నెందును దానినాగాని సూత్రసం

పాదన లేమిలే తెలుఁగువల్లునుసూర్పి ముతొందు చెప్పఁగా

రా దని దక్షవాటికవిరాక్షసుఁ డీనియందులు సేసిన్.

అని అవ్వకవి.

మఱియు “ బ్రౌయోగ కరణ్యం వ్యాకరణ ” మ్మని యంద రెఱింగినదే. ఇంక వ్యాకరణము భాష నెట్లు కాళింపఁగలదు? భాషాభిజ్ఞులనుజోయిాలు వ్యాకరణమను కవమును పుస్తకాలనే అనంతశయనాలపైఁ జెట్టి మోయుచుంటే అది నేను జవముతో నున్నావని తల అడిస్తుంది. కాని దానిని క్రిందవదలేసితే యొక్క అడుగైన పాగలేదు. కావున మనకవులు కవులమనేమాట మఱిది కవిత్వములో వ్యాకరణ భాగసత్వము తెచ్చిపెట్టి కొనఁజూపింకి వచ్చినారు. కవి నిరంకుశుఁడు. విశ్వగానము చేయుకోరిమనువంటివాఁడు. అదికవి యగువల్లొకి “ అరువ్యా కవిశాశాఖాం ” అని కవిత్వమనేకొమ్మపై పాడు కోరిమని వర్ణించుకొన్నాడు. కాళిదాసు వానియడుగులలోనే నడచివాఁడు.

“ కవియె విశ్వంబు విశ్వంబు కవి నిజంబు ” అని నే నొకప్పుడు వ్రాసినాను. కవికి వ్యాకరణము లక్షప్ర. సంస్కృతవ్యాకరణములు వ్రాసినవారిలో పాణినాధులు యజ్ఞాదికములలో వ్యాకరణము క్త భాష వాడుకొఱకు వ్రాసినామని చెప్పితే గాని కావ్యములను కవిరను శిక్షించుటకుఁ గాదని తోఁచెడిని.

కవి గణయతిప్రాసావ్యాకరణలక్షణలక్షితములు పెదకురు కూర్చుండువాఁడు కాఁడు. కవి కవిత వ్రాయునప్పుడు యోగివలె చిత్తై కాగ్రత రావలెను. భావము రసముతోఁ గలిసి మూర్ఖముదిత మగుచుండవలయును. అయోగికస్థితిలోఁ బ్రకుంచ మకురిమోల నొకనల్లపూసగనో లేక తేజోవిరాజితమైన జ్యోతిర్మండలముగనో మోటుచుండును. అప్పుడు వానితో భావభోంతరాళములమధ్య దృష్టోచర మగుచుండు చరాచరమహావదార్థము లన్నియు నోరువచ్చి మూట్లాడుచుండును. అమాటలే “ కవిర. ” అట్టి కవిరలోనే “ కవి ” తననిజయావమును చూచి చూచి మై మోచిచివోపుచుండును.

మ. రమణీయాక్షరరాకృతిః బాలుకుఃశ్చ శ్రీగిః పీఠానులా
 కముచేతః గరగించి యందు నిజదీపం బొప్పు నచ్చాయ్యుర
 త్వము నాత్మప్రతిపాదకత్వమును తద్వర్ణాయం దెల్ల పూ
 ర్ణము గావించినవాఁడే

అని భట్టు.

ఇట్టిరససమన్వితములే కావ్యములు. ఆ కావ్యములఁగూర్చియే లాక్షణికులు
 “విశ్వశ్రేయః కావ్య”మని నిర్వచించినారు. విశ్వశ్రేయమనఁగా నిం దగాధమైన
 నిజమున్నది. ఇప్పటి కెవరిని దీనియందే దొఱకలేదు. కావున “నామిషిః కురుశే
 కావ్య” మని యూరకొన్నారు. ఇంకెందుకు కేవలకావ్యములు పెక్కులక్షణలక్షిత
 ములే కావచ్చును. వ్యాకరణబద్ధములే కావచ్చును. కల్పసంస్కార మెచ్చటను
 జారనియినుపగోడలచేఁ గట్టఁబడినవే కావచ్చును. కాని వాని సహోలోకమున నుం
 దుదని సరస్వతి తొక్కివేసి తాను బ్రహ్మయొద్దకుఁ బోయినదని కావ్యమిమాంసా
 సలో రాజశేఖరుఁడు వ్రాసివేసినాఁడు.

“కవి” అన్నివిధాలైన మానవహృదయాలోను దూఱిపోవురసస్వరూపుఁడు.
 అన్నికంఠాల్లో ఆతనికంఠ మున్నది. అన్నికన్నుల్లో వాతనిక న్నున్నది. ఆతఁడు
 గ్రామిణునివంటివాఁడు. గ్రామిణుని వీడ్చేటపెట్టితే ఆపాట పాడును. అట్లే కవి
 యేరసమువడితే ఆరసము పాడఁగలఁడు. ఆతఁ డొకప్పుడు గ్రామ్యము మఱియొ
 కప్పుడు గ్రాంథికమువ్రాసి చరాచరభూతజాలముల నూపివేసి పారము ముట్టించు
 చుండును. కవికి వంక లెంచువా రెవ రున్నారు ? “కోవేత్తి కవికాత త్వం
 శుక్వరో వేత్తివా నవా” అనుమాట మఱవవలదు.

కోడుభాష తెలుగుకు పూర్వరూపమా ?

మ.రా.శే.ష.గి.రి.రా.పు

కళింగమండలము (గంగా - విశాఖవద్దం జిల్లాలు) లో చాలాతరముల నుండి వలసలేర్పరచుకొని ఉన్న కొండజాతులలో సవరలు వలెనే గడబలు, కోడులు అనువారు కలరు. వీరిమధ్యనే అయితరేయ భాగ్యము నాటియొం ధులు వలసవచ్చియుండిరి. మా గురువర్యులగు శ్రీరామమూర్తివంతులుగారు సవ రకు వ్యాకరణము చేసినట్లే లేటు లింగం లక్ష్యజీవంతులుగారు కోడుకు వ్యాకర ణము చేసిరి. ఇట్టి నాగరికతాసంస్కారము ఈ ప్రాంతపు నీవలవ్యావహారిక భాష లకు ఆంధ్రీకరణమయినను ఇంతవరకు కళింగములో చేసియుండలేదు. లక్ష్యజీవ వంతుల గ్రంథమును గియ్యరుసనువండితుల లింగిస్టికుసర్వేలో చూడనగును. ఇటీవల సాలూరులో జర్మనుమిషనరీ రెవరెండు ఘట్టువండితులుకూడా కోడుకు వ్యాకరణము వ్రాసిరిగాని భాషాతత్వమును వారు సరిగా గుర్తించలేకపోయిరి. లక్ష్యజీవండితు లీకోడుభాష ఆంధ్రీయమను (తెలుగుకు) పూర్వరూపమై యుండుననిరి. ఘట్టు వండితు లీభాషకు ఆంధ్రీయమో బోలికయే లేదనిరి. కాగా ఈ భాషావిషయక వ్యవస్థనుగూర్చిన నావరిశీలన కొద్దిగా ఈ “గురుపూజావత్సరిక” గా వ్రాస్తున్నాను.

(1) తెలుగు ‘ల, ఉ, ఎ’ అచ్చులు కోడులో “ఎ” గా విసబడును.

ఉ. తె. అది = కో. ఎది

తె. కొంచము = కో. కొంత

తె. ఇలా = కో. ఇరె

తె. ఎచ్చు = కో. ఎజ్జె

తె. ఇలాగు = కో. ఇరెకిసి

తె. నీవు = కో. నీమ - ఎ

తె. అటు = కో. ఎం - డి

ఇది అనాగరికుల ఉచ్చారణలోని అస్పృశ్యము వంటిది.

- (2) అనాగరికులగు తెలుగుల ఊర్బారాలో వదాదిని “హ” వర్ణము ఊతగా వినబడును. ఇట్టిది కోడులో వదభాగముగానే వినబడును.

కో । హ = తె । ఈ (ఇచ్చు)

కో । హ్ని = తె । అకలి

కో । హల్ల = తె । ఇల్లె (లేడు)

- (3) తెలుగువదములలో అది హల్లుకు బదులుగా కోడులో “హ” కారము వినబడును —

కో । హేర్ = తె । చేరు

కో । హెడు = తె । చెడు

కో । హెడ్డు = తె । చెర్చు

- (4) కొన్ని కోడు ఏకాక్షరవదములు తెలుగులో రెండక్షరములవదములు గా కనబడును. వీటికి ప్రాచీనాంధ్రములో ఏకాక్షరరూపము లుండి స్వల్ప సూచన కలదు.

కో । వా = తె । వచ్చు (రా)

కో । హా = తె । చచ్చు (పా)

కో । హి = తె । చేయు

కో । హో = తె । బో, పోవు

కో । హ్ని = తె । అడు

కో । హే = తె । వే - యు

కో । తా = తె । తెచ్చు (తే)

- (5) కోడువదముల తుదనున్న ముప్పు, వు వర్ణములు తెలుగులో ము, అను స్వారములుగా వినబడును.

కో । తామ్ము = తె । తాము

కో । మామ్ము = తె । మాము (మేము)

- (6) వ్యతంత్యకముల నాకదానికొకటి చేర్పడముచేతనే ద్రావిడభాషలలో విభక్తిరూపము లేర్పడును. తెలుగులో నిది ఇతరరూపముల నేర్పరచుటకుకూడా ఉపయోగించును. ఉ॥ బ్రహ్మార్థకపర్వనామములు.

ఏ + వారు = ఏవారు, ఎవ్వరు, ఎవరు. ఇట్లే—

ఏ + వారిని = ఎవ్వరిని, ఎవరిని, వేరిని

ఏ + దాని = ఎదాని, దేని

ఏటిలో ఏ అనేది బ్రహ్మార్థకము.

కోడులో “ఎవరి” అన్నరూపమేగాని “వేరి” అన్నది కనబడదు. ఇట్లే “ఇవరి” అన్నరూపమేగాని “వీరి” అన్నది కనబడదు. తెలుగులో “వీరి” అనురూపముకన్న కోడులో “ఇవరి” అన్నది ప్రాచీనతరమైన విభక్తినిష్పత్తికృమియును నూదించును.

- (7) తెలుగు “ఈగ” అనునది “ఈగళు” అను బహువచనమునుండి లు వర్ణకమును కత్తిరించి ఏర్పరచబడిన ఏకవచనరూపముగా కనబడును. కాని తెలుగులోగల సిద్ధానుస్వారము ద్రావిడములో లేదు. కోడులో “ఈ - స్స” అన్నదే బహువచనరూపము. “స్స” అన్నది బహువచనార్థకము. “ఈ” అన్నదే ఏకవచనరూపము. కాగా అంధ్రము “ఈంగలు” అన్నది కోడు “ఈగ” అన్న బహువచనరూపమును ఏకవచనరూపమునుకొని “లు” వర్ణముచేర్చి యేర్పరచిన బహువచనమాలని ఉపా.

- (8) మ్రాను అనుపదము అంధ్రములో గ్రాంధికము. వ్యవహారములో “మాను” అనియే వినబడును. సిద్ధ ‘ర’ కారము వినబడదు. ఇది కోడులో “మ్రాను” అనియే గలదు. “మ్రాను” అనికూడా అంధ్రములో ఒకప్పుడు వ్యవహారముగా వినబడియుండునని దీనివల్ల స్ఫురించుచున్నది. అంధ్రగ్రాంధికమును కోడుబానివా రెరుగరుగదా !

- (9) “నూరు” అనుపదమునకు కళింగములో “వంద” అను వర్ణాయుతము వాడుకలో గలదు. దీనికి కోడులో “వంఱె” అనురూపము

కనబడును. కోడులో “మారు ” అనుపదము వాడరు. దీనినిబట్టి యీ
“వంద ” అనుపది కలింగాంధ్రములోనికి కోడునుండి గ్రహింపబడి
యొందునని నా ఊహ.

(10) కోడులో “ పాన్పు ” అంటే “ రసీడు, ” లేక “ పుచ్చకొనుట ”
అని అర్థము. ఆంధ్రములో ఇది “ పర్యంకము ” నకు రూఢియైనది.
పురుషత్వములో కోడులో కనబడుచున్నది. ఇట్టి విశేషములు కోడు
కును తెలుగుకును గలప్రాచీనసంబంధము నూచించును.

(11) కోడులో “ ఓపు ” అనుమాటకు “ ఓరియ ” అని అర్థము. ఈ అర్థ
ములో ‘ ఓపు ’ అన్నది ఆంధ్రములో శుద్ధగ్రాంథికము.

(12) అనాగరికులగు తెలుగులు లెక్కపెట్టనవ్వకు “ లాభం, రొండు,
మూడు... .. ” అని అందురు. కోడులో రొ = ఒకటి, రి = రెండు.
కాగా ఆంధ్రములో కూడా ఒకవ్వకు ‘ రొ ’ అంటే ఒకటి అయి
యొందును. ఒరు = ఒకటి ; ఒకడు ; ఇరు = రెండు అనునవి ఆంధ్ర
ములో గ్రాంథికరూపములు. గ్రాంథిక మెరుగని కోడులు ‘ ఒరు ’ అను
రూపమును “ రొ ” చేసిరనుటకన్న “ రొ ” అన్నది “ ఒరు ” అను
దానికి ఆంధ్రములో ప్రాచీనరూపాంతరమనుట సమంజసము.

ఇట్టి కొద్ది సాయవ్యములనుబట్టియే కోడుభాష ఆంధ్రమునకు అనాగరికరూప
మేమో అని తోచును. పరిశీలన కాగా చేసినయెడల ఇదే సిద్ధాంతమని తేలగలదని
నా నమ్మకము.

సందేశము

*

త్రయిత గిడుగు వేంకటరామమూర్తివంతులుగారు నాకంటె రమారమి యాతేండ్లు పెద్ద. నా బాల్యమున నే మిడుపురమును నా జన్మస్థానమైన పర్వతాల పేటలోఁ గలిసి యాడుకొని వారము. పట్టపక్షియం దుత్తీర్ణులై, యుపాధ్యాయ వృత్తిని విశేషఖ్యాతి గడించి, యసమానమైన భాషాసేవ చేసి, యాంగ్లేయవ్యభు వులవల్ల రావుసాహేబు విడుదును గేసరీహిందీవదకమును మొదలగు గౌరవములను బొంది, మహాపాధ్యాయులై, వృద్ధులై యున్న యిచ్చక్షుడును జిష్ణువృత్తివలెనే వీరు నిగర్వమాదామణులు, నిష్కపటులు, నిర్భయమానములు, నిష్కల్మషచరితులు. ఉత్తమోత్తములుగాఁ బరిగణించుచు నేను నా మనస్సున నిక్కిముగా గౌరవించు చున్న కొలఁదిమందిలో వీ రొక్కరు. వీరి కున్న కార్యదీక్ష నా యెఱిగిన వారిలో బహుస్వల్పసంఖ్యాకులకే కలదు. దానికి బధిరత్వ మొక తారణమనియు, అది యన ర్థముగాక లోకోపకారముగా భగవంతుఁడు వీరికిఁ గటాక్షించినవరములలో నొక టనియు, నేను వీరిలో హాస్యమున కనుచుందును. ఒక్కయంధ్రభాషాసంస్కరణ విషయమునఁ దక్కి దక్కినవీరియూహ లన్నిటిలోఁదను నా కేకభావము కలదు. భాషావిషయమునఁ గలభేదాభిప్రాయము వీరియందు నాకుఁ గలన్న హాభావమును గాని గౌరవముద్ధిని గాని రవంతయుఁ దగ్గింప లేదు.

వీరికి భగవంతుఁడు చిరాయువును, అరోగ్యాదిసమ స్తభాగ్యములను బ్రసాదిం చును గాక !

శ్రీకృష్ణదేవవర్మ,

జ య పు ర మ హా రా జు .

గురుస్తరణ

భోగరాజు నారాయణమూర్తి.

౪. చిన్నయనూరినూత్రములఁ బిక్కి కృశించి, విషాదముందుతూ
వున్న తెమంగు, శృంఖలము లూడి, నుఖంబుగ మేడమీదఁ గూ
ర్చున్నది ; నూత్నికాంతి గనుచున్నది, హాయిగ నేడు సంచరి
స్తున్నది. రామమూర్తివిముఖోత్తమ ! నీశ్రమకుకొ ఫలంబుగాన్.

కా. ఇన్నీ అన్న నేల వాడుకపదా లీనాటి గ్రంథాల ? నా
యన్నింటిం గన నీదువాదమె జయం బందిం దనన్ వచ్చు ; లో
న న్నియపదిష్టమార్గమున కానందించి వ్రాశారు వ్రా
స్తున్నా రింకను వ్రాతు రెందరొ కపీంద్రుల్ రామమూర్త్యగ్రణీ !

కా. కొమ్ముల్ దీరినపండితుల్ నిను నెదుర్కొన్నారు ; మున్నాంభజే
శ మ్రొక్కండయి ని న్నెదిర్చినది ; భాషాయుద్ధరంగంబులన్
హుచ్చుంచున్ గుమిగొన్నపండితుల కీ వోనాడు వెన్నీయకే
నెల్లం గల్చి జయంబు లొందిలివెకా నిత్యంబు విద్యస్తణీ !

కా. బెనన్నా అచకున్న నీదగు నుపన్యాసాల భాషాపరి
జ్ఞానం బొంది రనేకపండితులు ; మాకర్ణంబులన్ నేటికిన్
రాణింతున్ సురజైత్యనిర్లభశంకరంభాద్ధిమభ్యోష్యవ
ధ్వానానూనగభీరతావకవిజృంభ ద్వాదవాగార్షణుల్.

గీ. ఆంధ్రగీర్వాణమూగభాషార్థవములఁ
గుంభసంభవువలె నీవు గోలివావు ;
శబరభాషకు వాగనుశాసనుడవు
గొమ్ము మన్న మోవాకమ్ము గురువర్యో !

లీలాసుందరి

(బాలానందం ౧.)

చింతా దీక్షితులు

౧

అనగా అనగా ఒకరాజు. ఆరాజుకు చక్కని చుక్కలాంటి కూతురు ఉన్నది. ఆపిల్లచేరు లీలాసుందరి ఒక్కగాని ఒక్కపిల్ల కావడముచేత తల్లిదండ్రులు ఆమెను చాలా గౌరవంగా పెంచుతున్నారు.

లీలాసుందరికి కావలసినబొమ్మలూ నగలూ వట్టుపరికిణీలూ వట్టువొచ్చాలూ అన్నీ వాళ్లనాన్నా అమ్మా ఇచ్చారు. ఆపరికిణీలు కట్టుకొని, ఆవొక్కాలు తొడుక్కొని, ఆనగలు పెట్టుకొని ఆబొమ్మలతో ఆడుకొంటూ ఉండేది లీలాసుందరి.

ఆరాజువట్నంలో ఉన్నపిల్ల లండనూ లీలాసుందరితో ఆడుకోవడానికి బ్రీఫింగ్ సాయంకాలం వచ్చేవారు. పిల్ల లండనూ కలిసి ఒక పెద్దపూలతోటలోకి వెళ్లి ఆక్కడ ఆడుకొనేవారు. కొందరు ఉయ్యాలలు ఊగేవారు. కొందరు కచ్చాకు ఆడుకొనే వారు. కొందరు కోలాటం పులికాడం ఆడుకొనేవారు. కొందరు బుబబుబురేకులూ, చెమ్మచెక్కా, కొమ్మా, అగ్లో నేరేల్లా, వెన్నెలకుప్పలూ ఆడుకొనేవారు.

ఆతోటలో ఒక మంచిచెరువు ఉంది. ఆచెరువులో తామరపువ్వులూ కలవపువ్వు లూ, బాతులూ, తాబేల్లా చాలా ఉన్నవి. అందరూ ఆటలాడుకొని ఆచెరువులో స్నానం చేసేవారు.

వచ్చినపిల్ల లండరికి కొత్తపరికిణీలూ కొత్తవొక్కాలూ, కొత్తబొమ్మలూ, మికాయీ లీలాసుందరి పెట్టి వాళ్లవాళ్ల ఇంటికి వండించేసేది. మల్లీ మర్నాడు ఆటకు రమ్మని వాళ్లందరినీ పేరుపేరువరకు పిలిచేది.

వాళ్లందరూ వెళ్లిపోయినవరకువరకు లీలాసుందరి తోటలో తిరుగుతూ నవ్వుతూలు లెక్కపెట్టేది. వాళ్లమ్మా నాన్నా రాత్రినేక తిరుగవద్దంటే, “ఆ, అమ్మా, నే తిరు

గుతాను, తిరిగితే ఏ నే తిరుగుతాను. మీ కేం ? " అనెడి. లీలాసుందరి ముద్దుమాటలు విని తల్లి దండీ "కాస్తయినా ఖయం లే జేయిటమ్మా, మా అమ్మాయికి ?" అనుకొనెవారు.

రాత్రిళ్లు వడుక్కోజోవడానికీ ముందుగా పాటలు నేర్చుకొనేది లీలాసుందరి. ఎంతోచక్కగా చాలాపాటలు పాడేది.

తెల్లవారకముందే అందరికన్నా ముందుగా లేచి హాయిగా పాడేది. వాళ్లమ్మూ నాన్నా ఆపాట విని లీలాసుందరిదగ్గరికి వచ్చి ముద్దుపెట్టుకొనేవారు.

లీలాసుందరి అంటే అందరికీ ముద్దే. లీలాసుందరిని చూస్తూ ఉండవచ్చును గదా అనుకొని వాళ్లతోటలో ఎన్నో చిలకలు చెట్లవీడ కాపురమున్నవి. నెమళ్లు లీలాసుందరిని చూచి పురులు విప్పి అందముగా ఆటలు ఆడేవి. పాపురాలు లీలాసుందరికి ఎదురుగా కట్టెలు కొట్టేవి. ఇవన్నీ చూచి లీలాసుందరి సంతోషిస్తూ ఉండేది.

ఈవిధముగా కొన్నాళ్లు గడచివది.

ఒకనాటిసాయంత్రాలము ఊళ్లో ఉన్నపిల్లలందరూ లీలాసుందరితో ఆడుకోవడానికీ మామూలుగా వచ్చినట్లే వచ్చారు. వాళ్లందరితోనూ కలిసి చాలా అందమైన ఒకఆడపిల్లకూడా వచ్చింది. ఆఆడపిల్ల అక్కడికి రావడం అదే మొదలు. ఈకొత్త పిల్లను అందరూ చూచి " ఎవరు చెప్పా- ఈపిల్ల " అని అనుకొన్నారు. లీలాసుందరి ఈపిల్లను చూచి " నీవు బాగా ఆటలాడగలవా ? " అంది.

" నీకు ఎన్నో కొత్త ఆటలు నేర్పడానికీ నేను వచ్చాను " అంది ఆకొత్తపిల్ల.

" నీవే చెవరు ? " అని లీలాసుందరి అడిగింది. " నాచేరు చెవ్వకో లేవూ ? " అంది కొత్తపిల్ల.

" నే చెవ్వకో లేను. నీవు చెవ్వమ్మా " అంది లీలాసుందరి.

" నాచేరే, నాచేరే - వనశాల " అంది కొత్తపిల్ల.

లీలాసుందరికి వనశాలకూ చాలాస్నేహం కుదిరింది అరోజునే. వాళ్లిద్దరూకలిసి అందరిపిల్లలతోనూ ఎన్నో కొత్త ఆటలు ఆడుకొన్నారు. వనశాల అందరికళ్లు ఒక్కమారు మూసి మాయమయిపోయేది. దాగుచుమూత లాడుకొనేటప్పుడు పిల్లలందరూ ఎక్కడ దాక్కిన్నదీ ఇట్టే చెవ్వకొనేది. చెరువులోకి ఖయం లేకుండా

దిగి తామరపువ్వులు తీసుకువచ్చి పిల్ల లందరికీ వంచిపెట్టేది. తానురాలేకు లన్ని లీలాసుందరికల్లో పెట్టి ముస్తాబుచేసేది.

వనబాలను చూచి అందరుపిల్లలూ “ ఎంతమందికిల్లో ! ఎవరు చెప్పా ఈపిల్ల ” అనుకొన్నారు.

వనబాలను చూచి “ సీపు ఎక్కడికీ వెళ్లవద్దు. మా ఇంట్లోనే ఉండు. మన మిద్దరమూ ఒకకంచములోనే తిని ఒకమంచంబూడే వశుకొందాము. మన మిద్దరమూ ఎవ్వరూ ఆడుకొంటూ ఉండరాదు. రాత్రిప్పు కథలు చెప్పకొందాము. ఏం? ” అన్నది లీలాసుందరి.

వనబాల మాట్లాడ లేదు. వనబాల నిజంగా చిన్నపిల్ల కాదు. అది అసలు మనిషి పిల్ల కానేకాదు. అది ఒకరాక్షసి. రాక్షసులు తమ కేవేషము ఇష్టమయితే ఆవేషము వేసుకొని తిరగగలరు. లీలాసుందరితో ఆడుకొని ఆడుకొని ఎవరితోటీ చెప్పకుండా ఆమెను తీసుకు పారిపోదామని వచ్చింది ఆరాక్షసి.

ఆరాక్షసి ఆడపిల్లవేషము వేసుకొని వనబాల అని పేరుపెట్టుకొని లీలాసుందరి తోటీ మిగిలినపిల్ల లందరితోటీ ఆడుకోవడానికి వచ్చింది. అసలు ఆరాక్షసిపేరు చీకటికబూతం.

చీకటికబూతం అన్ని రాజ్యాలూ తిరిగి తిరిగి చివరకు ఈరాజ్యానికి వచ్చింది.

చీకటికబూతం రాక్షసజన్మం ఎత్తడానికి ముందు ఒకరాజ్యములో ఒకచేదరాలై ఉండేది. ఆచేదరాలికి ఒకచక్కనికూతురు ఉండేది. ఆకూతురిని అల్లారుముద్దుగా పెంచుకొన్నది ఆచేదరాలు.

ఒకనాడు తనకూతురిని తీసుకొని ఆచేదరాలు పొలములోకి వెళ్లి కళ్లములో రాలినగింజలు ఏరుకొంటూ ఉన్నది. కూతురు దూరముగా ఆడుకొంటూ ఉన్నది. వడికట్టుకొని వడిపించేదాకా గింజలు ఏరుకొని కూతురుకోసం ఇటూ అటూ తిరిగి చూచిందికదా కూతురు కనిపించింది కాదు. “ ఆమ్మాయీ ” అని గొంతు కెత్తి గట్టిగా పిలిచింది. ఎవరూ కలకలేదు. కూతురుకోసమని అంతటా వెదికింది. ఎక్కడా కనిపించలేదు. చెట్టూ, పుట్టూ, తోటూ, దొడ్డి, ఊరూ, వాడూ, కొండలూ, అడవులూ అనుకుంటూ అంతటా వెదికింది. పాపం ! దానికూతురు రెక్కడా కనిపించ

లేదు సరిగదా ఎవరూ కూడా “మేము చూచా” మని కాని “ఇలాగు వెల్లిం” దని కాని చెప్పలేకపోయారు. మరి దానిజాడ తెలియలేదు. ఆపేదరాలు మరిచెడి నిద్రాహారాలు లేకుండా కూతురుకోసం తిరిగి తిరిగి వెంగపెట్టుకొని చివరకు చచ్చిపోయింది.

చచ్చిపోయి రాక్షసిలయి పుట్టింది. పుట్టింది మొదలుకొనినేటివరకూ తనకూతురు కోసమని అన్నిరాజ్యాలు తిరిగి చూచింది. చివరకు మనలీలాసుందరి కనిపించింది. తనకూతురులాగే చక్కగా ఉందనీ, తనకూతురు అడే అటల్లాంటి అటలే అడుతొందనీ, తనకూతురులాగే మాట్లాడుతూ ఉందనీ, తనకూతురులాగే నవ్వుతూ ఉందనీ రాక్షసి చూచి లీలాసుందరిని తీసుకుపోవాలని ఉహించింది.

ఆవేళ అటలైనతరువాత ఊరిపిల్లలందరూ పువ్వులూ చొక్కాలూ బొమ్మలూ మిఠాయిలూ వట్టుకొని ఎవరింటికీ వారు వెళ్లిపోయారు.

వనబాలా లీలాసుందరి కలిసి మరికొంతసేపు ఆడుకొని చెరువుగట్టున కూర్చున్నారు.

“నక్షత్రాలు లెక్కపెట్టుకుందామా ?” అన్నది లీలాసుందరి.

“ఇంతదూరంగా ఉండి నక్షత్రాలు లెక్కపెట్టడం ఎలాగమ్మా?” అంది వనబాల.

“నేను రోజూ లెక్కపెట్టుతున్నానుకాదూ” అంది లీలాసుందరి.

“అలాగు కాదు లెక్కపెట్టడం. నేను నిన్ను ఆనక్షత్రాలదగ్గరికే తీసుకు వెళ్ళుతాను. వస్తావా? దగ్గరినా వెళ్ళాక వాటిని ఒకచోటికి చేర్చి పువ్వులు లెక్కపెట్టి నట్లు లెక్కపెడుదాము. ఏం?” అంది వనబాల.

“నిజంగా నీవు నన్ను అక్కడికి తీసుకు వెళ్ళగలవా? నాకు భయమెయ్యదూ?” అంది లీలాసుందరి.

“భయమేమిటి? నేను రోజూ అక్కడికి వెళ్ళుతూనే ఉంటాను. మన మిద్దరమూ అక్కడికి వెళ్ళాక తలదువ్వి ఎన్నోనక్షత్రాలు నీకు తల్లో పెడతాను. తరువాత చొక్కా-తేలులనిండా నక్షత్రాలు బొనుకొని ఇంటికి వద్దాము, ఏం ?” అంది వనబాల.

“అయితే ఎవ్వడు పెదదాము ?” అని అడిగింది లీలాసుందరి. “ఇప్పుడే” అంది వనబాల. ఇంతలోనే లీలాసుందరి నాన్నా అమ్మా మేడమీదకుంచి నీకనే కాదు.

“లీలాసుందరి, లీలాసుందరి, ఇంకా ఆటలు కాలేజీ అమ్మా? బువ్వ తిందువు గాని రా అమ్మా, రా బువ్వ తిందువుగాని. బువ్వ తిన్నాక పంటలు పండి బజ్జం దువుగాని, రా, మాచిట్టికల్లిది కాదూ, మాచీలపు కాదూ. ఎవరోస్తారో, ఎవరోస్తారో.”

“నేను ఇంకా ఆడుకోవాలి; నేనింకా రానమ్మా, నేను రాను. వనబాలా నేనూ ఇంకా ఆడుకొంటాము. మీరేం ?” అంది లీలాసుందరి.

“చీకటివడింది కాదమ్మా? రేపు మళ్ళీ ఆడుకొందువుగానిలే. రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టికల్లిది కాదూ, మాచీలపు కాదూ. బువ్వ తిందువుగాని, రా. ఎవరోస్తారో, ఎవరోస్తారో,” అని వాళ్ళమ్మా నాన్నా పిలిచారు.

“నేను నక్షత్రాల్లదగ్గిరికి వెళ్ళి, తల్లో నక్షత్రాలు పెట్టుకొని, కేబులినా నక్షత్రాలు పోసుకొని అప్పుడు వస్తాను. నా కింకా ఆకలవడం లేదమ్మా” అంది లీలాసుందరి.

వాళ్ళమ్మా నాన్నా లీలాసుందరిని ఎత్తుకొని ముద్దెట్టుకొంటూ తీసుకువెళ్ళ వలెనని మేడ దిగి వస్తున్నారు.

ఇంతలోనే వనబాల లీలాసుందరిని తనభుజాలమీద కూర్చోపెట్టుకొని పై తెగిరి రంయిమని తీసుకుపోయింది.

వాళ్ళమ్మా నాన్నా మేడ దిగి, “రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టికల్లిది కాదూ, మాచీలపు కాదూ. ఎవరోస్తారో, ఎవరోస్తారో, మా లీలాసుందరో, ఎవరోస్తారో” అడుగుంటూ వచ్చారు.

వచ్చి చెరువుదగ్గర చూచారు గదా లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. తోటం కా పెడికారు. లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. “రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టికల్లిది కాదూ, మాచీలపు కాదూ, ఎవరోస్తారో, ఎవరోస్తారో, మా లీలాసుందరో, ఎవరోస్తారో” అంటూ తోటా వాడూ పెడికారు. లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. కల్లి కట్టణమూ పెడికారు. లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. కోనా కొండ పెడికారు.

లీలానుందరి కనిపించింది కాదు తిరిగి తిరిగి విడిగి విడిగి వాళ్ళతోటలో చెరువుగట్టన కూర్చొని “ఎక్కడ దాగొన్నా వమ్మా? మాఅమ్మా! రా, అమ్మా, రా, మా చిట్టితల్లిని కాదూ, మాచీలవు కాదూ, ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో, మాచీ లొస్తుండో, ఎవ రొస్తారో ” అని రాశింబగళ్ళు నిద్రాలోరాలు మాని లీలానుందరిని పిలుస్తున్నారు.

రాశివేళ ఆదారిని పోయేవాళ్ళకు ఈమాటలే వినిపిస్తూ ఉండేవి. ఆతోటలో చెల్లూ, చిలకలూ, నెమళ్ళూ, చెరువులో తానురవుత్వలూ, కలవవుత్వలూ అన్నీ కూడా వాళ్ళమ్మా నాన్నతోకూడా “రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టితల్లిని కాదూ, మాచీలవు కాదూ, ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో, మాచీ లొస్తుండో, ఎవ రొస్తారో,” అని రాశీ పగలూ దుఃఖించేవి.

౨

వనబాల లీలానుందరిని ఎత్తుకొని నక్షత్రాలదగ్గరకు తీసుకువెళ్ళడానికి బదులు ఎక్కడో కొండల్లోకి తీసుకు వెళ్ళుతూ ఉంది. కొంతసేపటిదాకా నక్షత్రాలదగ్గరికే తీసుకువెళ్ళుతూ ఉండని లీలానుందరి అనుకొంది. నక్షత్రాలదగ్గరికి వెళ్ళేటప్పుడు భయమువేస్తుండేమోఅని కళ్లు మూసుకొంది. కొంతసే పైనతరువాత కళ్లు తెరిచి పైకిచూచింది. ఎక్కడి నక్షత్రాలు అక్కడే ఉన్నవి. అడవులమీదనుంచీ, చెరువుల మీదనుంచీ, ఏళ్ళమీదనుంచీ వనబాల గబగబా గబగబా తీసుకు వెళ్ళుతున్నట్లు కనబడింది. లీలానుందరికి భయమువేసి, “ వనబాలా, వనబాలా, నన్ను నక్షత్రాల దగ్గరికి తీసుకు వెళ్ళకుండా ఎక్కడికి తీసుకువెళ్ళుతున్నావు? నాకు భయమూతూ ఉంది. నేను రాను. నన్ను మళ్ళీ ఇంటికి తీసుకువెళ్ళు ” అని వేడుకొంది.

“ కళ్ళు మూసుకో, నేను తెరవమన్నదాకా కళ్ళు తెరవకు. నక్షత్రాలు నీకు నేను ఇస్తానుగాదూ ” అంది వనబాల.

లీలానుందరి మళ్ళీ కళ్ళు మూసుకొన్నది. మరికొంతసేపటికి కళ్ళు తెరిచి చూచిందిగాకా వనబాల అట్టిదు ఓకకోనలో ఉండింది. ఆకోన కొండలమధ్య ఉన్నది.

అకోనలో ఒక పెద్దమేడ ఉన్నది. ఆమేడయిట్లా పువ్వులమొక్కలు ఉన్నవి. చెరువు లున్నవి. ఆమేడలో బంగారు మంచాలూ, కట్టుబడుపులూ, బంగారు ఉయ్యాలూ, బంగారు వంజరాలలో చిలకలూ, గోరికలూ, అన్నీ ఉన్నవి.

వనబాల లీలాసుందరిని ఆమేడలోకి తీసుకువెళ్ళింది.

“నన్ను నక్షత్రాలదగ్గరికి తీసుకువెళ్ళుతానని ఇక్కడ తెందుకు తీసుకువచ్చావు? నన్ను ఇంటికి తీసుకువెళ్ళు. మాఅమ్మవద్దకు తీసుకువెళ్ళు” అని లీలాసుందరి వనబాలతో అంది. “ ఇక్కడ నీకు నక్షత్రాలు ఇయ్యనా? ” అంది వనబాల.

“ ఆకాశమీద నక్షత్రాలుంటే ఇక్కడ ఏలా గిస్తావు? మాఇంటికి తీసుకు వెళ్ళనే?” అని ఏడ్చింది లీలాసుందరి.

“ ఏడవకమ్మా, ఏడవకు. ఇదిగో నీకు నక్షత్రాలు. ఇవిగో ” అని వనబాల బంగారుపెట్టె తీసి దానిలో వజ్రాలు కుళ్ళులు కుళ్ళులుగా లీలాసుందరి ముందర పోసింది.

“నాకు ఈ నక్షత్రాలువద్దు. నాకు ఆకాశమీద నక్షత్రాలే కావాలి. నాకిది వద్దు. నన్నింటికి తీసుకుపో.” అని మరీ ఏడ్చింది లీలాసుందరి.

“ ఇదిగో చూడమ్మా, ఈ చిలకలు నిన్ను పిలుస్తున్నవి. వాటికి జామియహ్ను దానియ్యకహ్నుపెట్టు. ఇదిగో ఈ గోరువంకలతో చూట్లాడు. నిన్ను పిలుస్తున్నాయి చూడు. ఇవన్నీ నీవే. తెల్లారిన తరువాత నీకు ఎన్నో పువ్వులిస్తాను. మాఅమ్మవు కాదూ! మారల్లివికాదూ! ఊరుకోవు!” అంది వనబాల.

“నాకి వేపి అక్కర్లేదు. నన్నింటికి తీసుకువెళ్ళు. మాఅమ్మా నాన్నా దగ్గరికి తీసు కువెళ్ళు. నేనక్కడ ఉండేదిలేదు ” అని లీలాసుందరి మరీ వెళ్ళి వెళ్ళి ఏడ్చింది.

అక్కడు వనబాలకు కోపము వచ్చింది. “ ఊరుకొంటానా, ఊరుకోవా? మీ అమ్మా నాన్నా ఇక్కడలేరు. నేనే మీఅమ్మా నాన్నాను. ఏడవకింక. ఏడిస్తే నిన్ను ఇయ్యవెడతాడు చూడు.” అంది వనబాల.

ఎంతచెప్పినా ఏడుపు మానిందికాదు లీలాసుందరి. “ మాఇంటికి తీసుకెళ్ళు. మాఇంటికి తీసుకెళ్ళు ” అని అంటూనే ఉండి.

అత్యుచ వనబాల రాక్షసి లాగున అయిపోయి లీలాసుందరి ఎదురుగా నిలుచుండి. నల్లగా ముగ్ధులూ గుండి రాక్షసి. ఎర్రటికళ్ళు. చిరుముఖము. కోరలు తెల్లగా నోటిలోనుంచి బయటికి వచ్చినవి.

“ ఏడవకు ఇంక. ఏడిస్తే నిన్ను మింగేస్తాను ” అంది ఆరాక్షసి.

“ వనబాలా, వనబాలా, నాకు భయమువేస్తూ ఉంది. నన్ను ఇంటికి తీసుకు వెళ్ళు ” అంది లీలాసుందరి.

“ నేనే వనబాలను. నాచేయ అసలు చీకటిజీవూతం. ఏడవకుండా ఇక్కడ ఉంటే నీకు పువ్వులూ, కబ్బో, బొమ్మలూ అన్నీ ఇస్తాను. లేకపోతే బాగర ” అంది రాక్షసి. “ నాకు నిన్ను చూస్తే భయమేస్తూ ఉంది. నే నిక్కడుండలేను అమ్మో! ” అని లీలాసుందరి బాదుమని గట్టిగా ఏడ్చింది.

అత్యుచ రాక్షసి మళ్ళీ వనబాలలాగ ఆడబిల్ల వేషం వేసుకు వచ్చి లీలాసుందరిని తన ఒళ్ళో కూర్చోపెట్టుకుంది. ఏడ్చి ఏడ్చి లీలాసుందరి వనబాల ఒళ్ళో నిద్రి పోయింది.

కొన్నాళ్ళచాకా లీలాసుందరి అన్నము ముట్టుకోలేదు. రాత్రి కగలూ ఒకే మోస్తరుగా ఏడుస్తూనేఉంది. ఏమిఇచ్చినా ఊరుకోదు. ఏమిచెప్పినా ఊరుకోదు.

కొన్నాళ్లయిన తరువాత క్రమక్రమంగా వనబాల దగ్గర అలవాటు పడింది. కగ లంతా వనబాల లీలాసుందరితో ఆడుకొనేది. రాత్రివేళ లీలాసుందరిని ఒక బంగారు తొప్పలో కడుక్కో-పెట్టి ఆగడితలుపు తాళంవేసి ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయేది. లీలా సుందరి తెల్లవారేది చూచేసరికి వనబాల ఎదురుగా కనిపించేది. ఇద్దరూ కలిసి లేళ్ళతోటీ, కుతులతోటీ, పువ్వులతోటీ రోజల్లా ఆడుకొనేవారు. ఈరీతిగా కొంత కాలం గడిచింది.

ఒకనాడు సాయంత్రాలము వనబాలా లీలాసుందరి కలిసి చెరువుగట్టున ఆడుకొంటున్నారు. చెరువులో బాతులు ఈడుతున్నవి. చెరువునిండా ఎర్రటికమలా లున్నవి. లీలాసుందరిని ఒళ్ళో కూర్చోపెట్టుకొని తల్లో పువ్వులు పెట్టుకురాఉంది వనబాల.

“వనబాలా, వనబాలా, మరి నన్ను ఆవేళ రాక్షసినిని చెప్పి ఎందుకు ఇడికించావు ? నిజంగా నీవు రాక్షసివేనా? అంది ” లీలాసుందరి.

“ అచ్చే ; ఉత్తది. ఊరికీ నిన్ను భయపెట్టాలని అలా నేమంటున్నాడు.” అంది వనబాల.

“ మరిసేదే చీకటివీటూ అని చెప్పావుకాదా ? ” అన్నది లీలాసుందరి.

“ నిన్ను భయపెట్టడానికీ అట్లా చెప్పాను. నాచేయ వసరాలే ” అంది వనబాల.

“ మరి మా అమ్మా నాన్నాదగ్గరి కెప్పుడు తీసుకు వెడతావు ? చెప్పవు వసరాలా ? ” అంది లీలాసుందరి.

“ నేనున్నాను కాదా నీకు ? మీ అమ్మా నాన్నా ఎందుకు ఇంకాను ” అంది వనబాల.

“ అ, అమ్మా, నాకక్కలేదు, నాకక్కలేదు, నాకు మాఅమ్మా నాన్నా కావాలి. నీవుకూడా నాతో ఉండువుకాని మాఅమ్మా నాన్నా దగ్గర నన్ను తీసుకు వెళ్ళుతా. వసరాలా ? ” అని అడిగింది లీలాసుందరి.

“ అనుకోవూరు ఆ బాతు లెల్లా ఆడుకొంటున్నామో ” అని వనబాల ఈడు తున్న బాతులను చూపించింది.

“ ఆ బాతుల్ని ఇలాపీలు. వసరాలా. వాటిని ఈగట్టుమీద అడిద్దాము. ” అని లీలాసుందరి అంది.

వనబాల బాతుల్ని పిలిచింది. కాని బాతులు భయపడి దూర దూరంగా పోయి నవి. ఎంత పిలిచినా అవి వనబాల దగ్గరికి రాలేదు. వనబాల కోప్పడి వాటిని గట్టి గాకేక వేసి పిలిచింది. ఆకేకకు లీలాసుందరి పైకం చూడిలిపోయింది. బాతులన్నీ గడగడ లాడుతూ వచ్చినవి. లీలాసుందరికి ఆ బాతులను అప్పగించి వనబాల దూరం గాకూర్చుంది. లీలాసుందరి చాలాసేపు బాతుల్ని ఆడించి ఆడించి వాటిని మల్లీ నీటి లో వదిలిపెట్టింది.

“ చీకట్లైంది నిద్రపోదువుకాని రా ” అని వనబాల లీలాసుందరిని పిలిచింది.

“ నన్ను నిద్రపోగొట్టి నీవు ఎక్కడకో వెళ్లిపోతావు. నేను ఈవేళ నిద్రపోను. నీతోకూడా వస్తాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ నే నెక్కడికీ వెళ్ళనులే. నీవగ్గిలేకూర్చొని నీవు నిద్రపోతుంటే ఎన్నోపాటలు పాడతాను. రా, అమ్మా, రా ” అని లీలాసుందరిని తీసుకువెళ్ళి కడుపునిండా అన్నంపెట్టి బంగారు తూగుటుయ్యాలలో వడుకోవెట్టి పాడడం మొదలుపెట్టింది వనబాల.

చాలాసేపు పాడింది వనబాల :

లీలాసుందరి బంగరుబామ్మా
 లీలాసుందరి ముద్దులగుమ్మా
 కొండలపల కోటాక టుండి
 కోటలోపల గుడి ఒక టుండి
 గుడిలో ఉండే తోటపువ్వులు
 లీలాసుందరి ముత్యా ల్లువ్వులు
 లీలాసుందరి వడుకోవమ్మా
 లీలాసుందరి బంగరుబామ్మా,

అంటూ చాలాసేపు పాడింది. ఈపాట వింటూ బ్రిటిరోజూ లీలాసుందరి నిద్ర పోయేది. ఈరాత్రిమాత్రం కళ్లు మూసుకొని నిద్రపోయినట్లు నటించింది. వనబాల ఆమెముఖం చూచి కళ్లు చూచి నిజంగా నిద్రపోయిందనుకొని,

లీలాసుందరి బంగరుబామ్మా
 లీలాసుందరి ముద్దులగుమ్మా,

అనిపాడుకొంటూ ఆలస్య మయింది ఆలస్య మయింది అనుకొంటూ, గది తలుపు తాళం వెయ్యడం మరిచిపోయి ఎక్కడికో వెళ్లిపోయింది.

వనబాల వెళ్లిపోయిన కొంతసేపటికీ లీలాసుందరి నిమ్మకంగా వక్కమీదనుంచి లేచింది. తూగుటుయ్యాలా దిగింది. చేత్తో దీపం వట్టుకొని ఆఇంట్లో ఏ మున్నదో చూతామని బయలుదేరింది. మొట్టమొదట చిలకదగ్గర కొచ్చి నిలబడింది.

“ నిద్ర పోలేదటమ్మా లీలాసుందరి ? ” అంది చిలక.

“ ఈవేళ నేను నిద్రపోలేదు. ఈఇంట్లో ఏముందో చూద్దామని వచ్చాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ ఆరాక్షసి! తెలిస్తే మింగేస్తుంది నుమా ! ” అంది చిలక.

“ రాక్షసి ఎవరు ? ” అని అడిగింది లీలాసుందరి.

“ నీవు వనబాలని పిలుస్తావు, అదీ అది వనబాలాగాదు, గివబాలాగాదు. అది రాక్షసి. దానిచేతు చీకటిజులారం ” అంది చిలక. “ ఇప్పుడక్కడికి వెళ్లింది మరి? ” అని అడిగింది లీలాసుందరి.

“ రాత్రిళ్ళు మనుష్యులూ వశువులూ ఉండేచోట్లకు వెళ్లి కడుపునిండా వశువులనో మనుష్యులనో తిని తెల్లవారేవేళకు వస్తుంది ” అని చిలక చెప్పింది.

“ అమ్మయ్యా ! ” అని లీలాసుందరి శోకపడింది.

“ నీ శివీధయము లేదమ్మాని నేనీరీ చెయ్యదులే ” అని ఓచాచింది చిలక.

“ మరి నీ పెవరవు ? ” అని లీలాసుందరి చిలక నడిగింది.

“ నేనూ నీలాగే ఒకచక్కని ఆడపిల్లను. మా నాన్నా అమ్మా దగ్గర కడుక్కొంటు వాళ్ళు చూడకుండా ఈరాక్షసి నన్నిక్కడకు తీసుకువచ్చింది. నీవు రాకముందు నాతో ఎంతో ముచ్చటగా ఆడేది. నాకు బొమ్మలూ అన్నీ తెచ్చియిచ్చేది. నీవు వచ్చాక నన్ను చిలకగా మార్చి ఈవంజరములోపెట్టి నన్ను చూపించి నిన్ను ఆడిస్తూఉంది ” అని ఏడుస్తూ చిలక చెప్పింది. లీలాసుందరికూడా ఏడ్చింది పావము.

“ మరి ఈగోరువంకలూ, బాతులూ, ఇంకలూ, ఇవన్నీ ఎక్కడనుంచి వచ్చాయి? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ అరిగ్నీ మనలాంటి ఆడపిల్లలే! ఏరాజ్యంలో ఎక్కడ ఆడపిల్ల లగుపించినా వాళ్ళ నందరినీ తీసుకువచ్చి కొన్నాళ్లు వాళ్ళతో ఆడుకొని తరువాత వాళ్ళను గోరింకలుగానో బాతులుగానో ఇంతువులుగానో మార్చివేస్తుంది ఈరాక్షసి ” అని చిలక చెప్పింది.

“ అయ్యో అయ్యో మరినన్ను మార్చివేస్తుంది గాబోలు. ఏమిచేసేది. నాకు భయము వేస్తోంది ఏమిచేసేది? ” అని లీలాసుందరి దిగులుబడింది.

“ నిన్ను మార్చదులే అమ్మా. నీవు దాని కూతురులాగ - అచ్చంగా దాని కూతురులాగ - ఉన్నావట. అంచేత నిన్ను మార్చదు ” అని చిలక చెప్పింది.

“ ఈ ఇంట్లో ఇంకా ఏముందో చూచిరావద్దా? ” అని చిలకను అడిగింది లీలాసుందరి.

“ మెల్లగా పెళ్ళి చూచిరా. నేను ఈమాటలన్నీ నీతో చెప్పానని రాక్షసితో చెప్పేవు నుమా! తల్లి మమ్మల్ని చంపేసింది అది.” అని చిలక అన్నది.

“ చెప్పను, చిలకా, చెప్పను” అని లీలాసుందరి ఆ ఇంట్లో ఉన్న గదులన్నీ చూడడానికి వెళ్ళింది. ఒక గదినిండా బంగారమూ, వజ్రాలూ, మూడిత్యాలు, శంఖులూ, ఉన్నవి. ఇంకోగదినిండా వట్టుబట్టలూ, జరిబట్టలూ, ఉన్నవి. ఇంకో గదిలో అనేకరకాల పువ్వులూ వహ్మ ఉన్నవి. ఇంకోగదిలో ఎఝుకలూ, తోహ్మ కింపు కొట్టులూ ఉన్నవి. లీలాసుందరికి భయమువేసి చక్కవస్తూ ఉంటే “ లీలాసుందరీ, లీలాసుందరీ ” అని శేక ఇంకో గదిలోనుంచి వినిపించింది. ఆగదిలో ఏమున్నదో చూద్దామని లీలాసుందరి పెళ్ళి చూచింది. అందులో ఒక చిరతపులి ఉంది. దానిని చూచి చూడడంతోనే లీలాసుందరి భయపడి పారిపోయింది. కాని, చిరతపులి “ పారిపోకోకమ్మా నేను నిజంగా చిరతపులినిగాను. నేనుకూడా నీలాంటి చక్కని ఆడపిల్లనే. నన్ను ఈ రాక్షసి ఇలాగ మార్చివేసింది ” అని చెప్పింది అది.

“ నిన్ను ఇలాగ చిరతపులిలాగ ఎందుకు మార్చింది ? మిగిలిన పిల్లల్ని బాతులు గాను చిలకలుగాను జంకలుగాను మార్చింది గదా ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ నన్ను ఊరివెలవల ఆడుకొంటూ ఉంటే ఈరాక్షసి వట్టుకొని ఇక్కడికి తేటో యింది. నేను ఏదీ శేకలువేసి దానితో చెబ్బలాడాను. కాని నావోరు మూసి బలవంతాన్న ఇక్కడికి తీసుకు వచ్చింది. ఇక్కడికి వచ్చాక నాకు పగలూ, బట్టలూ, పువ్వులూ, వహ్మ, బొమ్మలూ ఇచ్చి, నాతో ఆడుకోవాలని ఎంతో వ్రోయింది చిది. నేను దానిని కొట్టి, తిట్టి, యుగమూ వహ్మ రక్తి ఎంతో నోలచేశాను. అందుకని నానిద కోవంవచ్చినన్న చిరతపులిగా మార్చివేసి ఈగదిలో పెట్టింది. ఈమాట చెప్పానని దానితో అనకు మాతల్లీ” అని చిరతపులి కంట నీరుపెట్టుకూ చెప్పింది.

“ వన్నుకూడా నీలాగ మారుస్తుండేమో ” అని లీలాసుందరి ఏడ్చింది.

“ నిన్ను మార్చుకులే అమ్మా. నీవు మంచిపిల్లవు. నిన్ను చూస్తే దానికి చాలా అపేక్ష ” అని చిరతపులి చెప్పింది.

“ మరి మనమందరమూ ఇక్కడనుంచి వెళ్ళిపోవడం ఎలాగ ? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ రాత్రివేళ నీగదిదగ్గర నన్ను కాకలాపెట్టమని దానితో చెప్పు. తరువాత నేను ఉపాయం ఆలోచిస్తానులే ” అంది చిరతపులి. లీలాసుందరి ‘ సరే ’ అన్నది.

లీలాసుందరి దీపంపట్టుకొని మెల్లిగా తనగదిలోకి వెళ్ళి ఏమీ ఎరగవస్తూ వదులొక్కింది.

లీలాసుందరి చాలాసేపు నిద్రపోసేలేదు. ఇంతట్లోకే వసరాల వచ్చి,

లీలాసుందరి మేలుకో పమ్మా

లీలాసుందరి బంగారు బొమ్మా

కప్పు పువ్వులు తెచ్చా నమ్మా

బాగా ఆటలు ఆడాలమ్మా

లీలాసుందరి మేలుకో పమ్మా

లీలాసుందరి బంగారు బొమ్మా,

అని పాట పాడివేసింది.

“ రాత్రి బాగానిద్రకట్టిందా ? ” అని వసరాల లీలాసుందరిని అడిగింది.

“ నాకు రాత్రిల్లా భయం వేసింది. నాతోకూడా వడుక్కుంటానని చెప్పి నీవు ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయావు. ఇంక నే నొక్కరైనా ఈ గదిలో వున్నారేనమ్మా, నేనూ నీతో వస్తాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ నీకు భయంలేదులే. నేను నీదగ్గరే ఉంటానులే ” అంది వసరాల.

“ అన్నీ ప్రత్యేకాలలే. నన్నుకూడా రామగోపాల్ నీతో తీసుకువెళ్ళు. లేకపోతే నాగడికి ఎవరైనా కావలాపెట్టు. లేకపోతే నే నొక్కరైనా వున్నారేను ” అంది లీలాసుందరి.

“ ఎవరిని కావలాపెట్టమన్నావు? ఆ చిలకలనూ, గోరింకలనూ పెట్టనా? ” అని అడిగింది వసరాల.

“ అవి ఏమీ చేస్తాయి ఏమిటి ? అవి ఉంటే నాకు భయం పోతుందా ఏమిటి ? అవి నా కక్కరలేదు ” అంది లీలాసుందరి,

“ పోని లేదని కావలాపెట్టనా ? ” అని అడిగింది వనబాల.

“ అదీ నా కిక్కలేదు. ” అంది లీలాసుందరి

“ మరెవరిని పెట్టుచున్నావు ? ” అంది వనబాల.

“ ఎవరుంటే నాకు భయముండదో వారిని ” అని లీలాసుందరి చెప్పింది.

“ మరి - నా దగ్గర ఒక చిరతపులి ఉంది. దానిని కావలా పెట్టేవా ? ” అని అడిగింది వనబాల.

“ చిరతపులి నన్ను కరవదూ ? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ అది కరిచే చిరతపులి కాదు. ” అని వనబాల చెప్పింది.

“ అయితే నాగది దగ్గర దాన్ని కావలా పెట్టు. అవ్వకు నాకు భయము వెయ్యదు. నేను బాగా నిద్రపోతాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ సరేలే ” అంది వనబాల.

సాయంకాలం వనబాలా లీలాసుందరి కలిసి బయలుదేరి ఆకుకోడానికి వచ్చారు. అవ్వకు లీలాసుందరి అందిగదా : “ నీవు నాకు ఎన్నో ఆటలు చెప్పావు. కాని ఒక ఆట చెప్పవుకావు. మనిషిని కక్షిలాగ మార్చడం, మళ్ళీ కక్షిని మనిషిలాగ మార్చడం, ఆలాగే జంతువులను మార్చడం ఎలాగోచెప్పవు ? వనబాలా ”

“ ఆలాంటి ఆట నాకు చేతకాదు లీలాసుందరి ” అంది వనబాల.

“ ఆ, అమ్మా, ఉత్తది, ఉత్తది - నీకు అన్ని ఆటలూ వచ్చును. నాకు చెప్పవు ? నాకు చెప్పవు ? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ నాకు రాదమ్మా ఆ ఆట ఇంకా చాలా ఆటలు ఉన్నాయికాదు, అవి చెప్పకానులే ” అంది వనబాల.

“ నాకు ఆ ఆట లేమివద్దు. నాకు ఈకొత్తాటే కావాలి. చెప్పకపోతే నేను ఆపైను తినును. నిద్రపోను. నీతో ఆటలాడను. నే నేడుస్తూ ఒకచోట కూర్చుంటాను. ” అని ముంకుపట్టు వట్టింది లీలాసుందరి.

“ పోనీ నీకు ఊరికీ ఆ ఆట చెప్పకాను, కాని ఎవరితోనీ నీవు మరిచెప్పకూడదు. ఆ ఆట నీవు ఇక్కడ ఆడకూడదు. అడికే ఏకత్వేనా ఏజంతువైనా చెడ్డపులి అయి నిన్ను మింగి వేస్తుంది. ఎవ్వరూ ఆ ఆట ఆడనంటే చెప్పకాను. ” అంది వనబాల.

“ ఎవ్వడూ అడనులే చెప్ప, అన్నది ” లిలాసుందరి.

అప్పుడు వనబాల ఒక బంగారుకడ్డీ లిలాసుందరికి చూపించి “ దీనితో ఎవరి నైనా ముట్టుకుంటే ఏమిశావాలంటే అది అవుతాదు. ఈ జంకపిల్లను ఇవ్వడు తాకుతున్నాను చూడు. ఇది తాకు అయి చెరువుకేసీ వరుగెత్తునూ ఉంది. మర్నీ దాన్ని జంకగా మార్చివేస్తా చూడు దీనితో ముట్టుకొని, అది మర్నీ జంకపిల్ల అయి పోయి గరికమేస్తూ ఉంది ” అని వనబాల బంగారుకడ్డీ లిలాసుందరికి చూపించింది. ఆ బంగారుకడ్డీ లిలాసుందరి కిమ్మంటే ఇచ్చింది కాదు.

రాని లిలాసుందరి ఆ రోజు ఇంటికి వెళ్ళాక బంగారుకడ్డీ వనబాల ఎక్కడ దాచిందో కనిపెట్టి చూచింది.

ఆ రోజురాత్రి చిరతపురిని కావలాపెట్టి లిలాసుందరిని నిద్రపోయే ట్లులో కొట్టి వనబాల ఎక్కడికో వెళ్లిపోయింది.

రాక్షసివెళ్లిపోయిం తరువాత లిలాసుందరి లేచి బంగారుకడ్డీ తీసుకువచ్చి చిరత పురినీ, చిలకలనూ, గోరింకలనూ, జంకలనూ, తాకులనూ అన్నింటినీ ముట్టేసుకుం డి. అన్నీ అడపిల్లలయిపోయినవి. వాళ్ళందరితోటి ఆరాత్రి చాలాసేపు ఆడుకొని మర్నీ తెల్లారకముందు బంగారుకడ్డీతో వాళ్ళందరనీ ముట్టుకొంది. అందరూ మర్నీ తాకులూ, చిలకలూ, గోరింకలూ జంకలూ అయిపోయి ఎవరిచోటికి వాళ్లువెళ్ళి పోయి నిద్రపోయారు. లిలాసుందరి బంగారుకడ్డీ ఎప్పటిస్థలంలో పెట్టి తూగుటుయ్యాలలో నిద్రపోయింది.

తెల్లారిం తరువాత వనబాల ఇంటికి వచ్చేవరికి అన్నీ ఎప్పటిలాగే ఉన్నవి. వన బాల లిలాసుందరి గదిలోకి వెళ్లి,

లిలాసుందరి మేలుకోవమ్మా

లిలాసుందరి బంగరుబామ్మో,

అంటూ పాటపాడి లిలాసుందరిని లేపి ఆటలు ఆడుకోవడం మొదలుపెట్టింది.

ప్రతిరోజూ రాత్రి లిలాసుందరి వత్తులనూ జంతువులనూ అడపిల్లలలాగున మార్చి వేసి వారితోడయిగా ఆడుకుంటూ ఉండి విచారం మరిచిపోయింది.

3

కొన్ని సవత్సరాలు తీరితిగా గడచినవి.

వీలాసుందరి ఇవ్వడు పెద్దపిల్ల అయినది. దానికి యౌవనము వచ్చింది. బంగారు తీగలాగ మిసమిస లాడుతూ ఉంది. వీలాసుందరితోపాటు అక్కడ ఉన్న ఆడపిల్లలందరికీకూడా యౌవనము వచ్చింది.

అందరూ కలిసి రాక్షసి దగ్గరనుంచి తప్పించుకు పోవాలని ఆలోచిస్తున్నారు.

వీలాసుందరిని ఒక రాక్షసుడి కిచ్చి పెళ్ళిచేద్దామని వనబాల అనుకొంటూఉంది. మిగిలిన ఆడపిల్లలందరినీ వీలాసుందరికి దానీలుగా చేద్దామనికూడా అనుకొంటూ ఉంది.

చిరతపులి వ్రోతరాత్రీ వీలాసుందరి గదిముందర ఉండేది అందరు ఆడపిల్లలతో బాటు తాను ఆడపిల్లలయి ఆడుకొన్నంతసేపూ ఆడుకొని మళ్ళీ చిరతపులి అయి ఆ గదిముందరే నిద్రపోయేది.

చగటివేళ్లలో చిరతపులి చుట్టూపట్ల ఉన్న ఆడపులలోనూ కొండలలోనూ తిరుగుతూ ఉండేది.

ఒకనాడు ఉదయం చిరతపులి ఒక అడవిలో తిరుగుతూ ఉంటే పెద్దచక్కడు వినిపించింది దానికి. దక్కలచక్కడూ, కుక్కలభాయి భాయి మనే ఆరుపులూ, గుర్రాల సరిలింపులూ, మనుష్యులగోలా—అన్నీకలిసి చిరతపులికి వినిపించినవి. చిరతపులి “ఏమిటి చెప్పా ఈగోల ” అని అక్కడ నిలబడి చూచింది. కొంతసేపటికి ఒకరాజకుమారుడు నౌకర్లతోనూ, వేటకుక్కలతోనూ వేటకు వచ్చి ఒక జింకను తరుముతూ ఉండడము చూచింది.

జింకపిల్ల ముందుకు చెంగు చెంగున పరుగెత్తుతూఉంది. దాని వెనక రాజపుత్రుడు గుర్రము ఎక్కి చాచాయించుకొంటూ వస్తున్నాడు. అతడు జింకమీద వేసిన బాణాలు దానికి తగలనేలేదు. చిరతపులి చాళ్ళ కగుపించకుండా జింక వెనకే పరుగెత్తి వెళ్ళింది.

రాజపుత్రుడు జింక కోసమని నౌకర్లను వెనక వదిలివేసి ఒక్కడూ వస్తున్నాడు. చిరతపులి కుక్కల నన్నింటినీ పొదలలోకి తీసుకెళ్ళి చంపేసింది. తరవాత రాజపుత్రుడు చూస్తూ ఉండగానే జింకను పట్టుకొని చంపివేసింది.

రాజపుత్రుడికి కోపం వచ్చింది. చిరతపులిని తరమడం మొదలు పెట్టాడు. చీకటి వడచాకా రాజపుత్రుణ్ణి ఇటూఅటూ తివ్వతూ తిరిగి, చివరికి చీకటివడ్డ తరుచాక రాజపుత్రుణ్ణి రాక్షసి ఇంటివద్దరికి తీసుకువచ్చి తాను ఇంట్లో దూరపోయింది.

రాజపుత్రుడు గుర్రాన్ని దిగి ఒక చెట్టుకు కట్టివేసి ఆ ఇంట్లో వ్రేవేసించాడు.

లీలాసుందరి అవ్వడే లేదీ బంగారుకట్టి చేత్తోపుచ్చుకొని బయటకు వస్తున్నది. లీలాసుందరిని చూచి రాజపుత్రుడు నిలబడ్డచోటే నిలిచి పోయాడు.

లీలాసుందరి రాజపుత్రుణ్ణి చూచి “ఎవరు చెప్పా, ఈ అబ్బాయి, ఇంత అందం గా ఉన్నాడు. ఎవరు చెప్పా” అనుకొంది.

“ఇంత అందమైన పిల్ల ఈ కొండల్లో ఎందుకు ఉన్నాడు” అని రాజపుత్రుడను కొన్నాడు.

తాని లీలాసుందరికి ఒక అనుమానం వేసింది. వనబాల తనకిచ్చి పెల్లిచేస్తానన్న రాక్షసుడే ఈయారంతో వచ్చాడేమో అనుకొంది.

“నీ నెవరవు ? ఇక్కడ వెండుకు వచ్చావు ?” అని అడిగింది.

“నాపేరు రాజమూలి. నేను వేటాడుతూఉంటే ఒకచిరతపులి వచ్చి నాకుక్కలను చంపివేసి నేను వేటాడే జాకను చంపివేసి ఇక్కడికి వచ్చింది. దానిని వెంబడించి నేను వచ్చాను” అని చెప్పాడు.

ఇంతట్లోకి చిరతపులి వచ్చి “నీకోసమే ఈరాజపుత్రుణ్ణి ఇక్కడకు తీసుకువచ్చాను” అని లీలాసుందరితో చెప్పింది.

అవ్వడు లీలాసుందరి, రాజమూలి చిరతపులిని దువ్వి ముద్దెట్టుకొన్నాడు.

“ఇంత అందమైన పిల్లవు నీ ఏకొండల్లో ఎందుకున్నావు? నీపేరు ఏమిటి ?” అని రాజమూలి అడిగాడు.

“నాపేరు లీలాసుందరి. నన్ను చిన్నవ్వడే ఒకరాక్షసి ఇక్కడికి తీసుకువచ్చి వెండుతూ ఉంది. నాలాగే ఇంకా చాలామంది అడవిల్లర్ని తీసుకువచ్చి చిలకలు గానూ, గోరింకలుగానూ, బాతులుగానూ, జింకలుగానూ మార్చివేసింది. ఈచిరత పులికూడా ఒక అడవిల్ల” అని లీలాసుందరి కంట నీరుపెట్టుకొని చెప్పింది.

“మరి, ఆరాక్షసి ఏదీ?” అని రాజమాధి అడిగాడు.

“రాతిగిట్లు ఎక్కడికో వెళ్లిపోయి తెల్లారేటప్పటికల్లా వచ్చేస్తుంది” అని లీలా సుందరి చెప్పింది.

“నిన్ను మామూలు తీసుకుపోతాను వస్తావా, లీలాసుందరి?” అని రాజమాధి అడిగాడు.

“నన్ను మిగిలిన ఆడపిల్లలనూ కూడా తీసుకు వెళ్ళవూ?” అంది లీలాసుందరి.

“ఈచిరతప్పనినీ, చిలకలనూ వీటిని ఎలాగతీసుకు వెళ్ళడం?” అన్నాడు రాజమాధి.

అప్పుడు లీలాసుందరి బంగారుకడ్డితో చిలకలనూ, గోరింకలనూ, బాతులనూ, జింకలనూ, చిరతప్పనినీ ముట్టుకుంది. అందరూ తామ్రాభిగల్లా మెరిసిపోయే ఆడపిల్లలయి పోయారు. చాగ్గదరినీ చూచి రాజమాధి ఆశ్చర్యపోయాడు.

“నన్ను, ఈపిల్లలనూ ఇక్కడనుంచి తీసుకు వెళ్ళవూ?” అని లీలాసుందరి మళ్ళీ అడిగింది. “నన్ను పెళ్లాడుతానంటే తీసుకు వెడతాను” అన్నాడు రాజమాధి. లీలా సుందరి మాట్లాడకుండా స్వచ్ఛంద తలవంచుకొంది.

తరువాత రాజమాధి, లీలాసుందరి, మిగిలిన ఆడపిల్లలూ అందరూ కలిసి చెరువు దింక తోటలో వెళ్ళి వెళ్ళి చేయూచేయూ కట్టుకొని చాలా అటలు అడుగొన్నారు.

లీలాసుందరికి ఆరోజున కలిగిన సంతోషం ఇంకా అంతా గాదు.

చాలా సేపు వాళ్లందరూ అడుగుకొని తెల్లారే రాక్షసి వస్తుందనుకొని అక్కడ నుంచి వెళ్లిపోవడానికి సిద్ధపడ్డారు.

లీలాసుందరి బంగారుకడ్డితో ముట్టుకొని ఆడపిల్లల నందరినీ చిలకలకింద మార్చి వేసి తమతో రమ్మని చెప్పింది.

తరువాత రాజమాధి లీలాసుందరి కలిసి గుర్రాన్నిక్కి వ్రేయాగమయారు.

అడవుల్లో గలగల గుర్రము వరుగెత్తుతూ ఉంది. వారితోకూడా ఆకాశం మీద చిలకలు వరుగెత్తుకొంటూ వస్తున్నాయి.

కొంతదూరం వెళ్ళిన తరువాత తూర్పు తెలతెల్లవారడం మొదలుపెట్టింది.

రాక్షసి రాతి) తిరిగి తిరిగి తెల్లారుతూ ఉండగా ఇంటికివచ్చి చూచుకొందిగా ఇంట్లో లీలాసుందరి లేదు, చిలకలూ లేవు, బాతులూ లేవు, గోరింకలూ లేవు, జింకలూ లేవు, చిరతప్పని లేదు.

“అయ్యో, అయ్యో, వీళ్ళందరూ ఎక్కడికో పారిపోయారు కాబోలు.” అని రాక్షసిగట్టిగా వచ్చింది. ఇల్లంతా నలుదిక్కులా బాగా వెదికింది. ఎక్కడా వాళ్లు కనిపించకపోతే బయటికివచ్చి వీరైపు వెళ్ళాలో ముక్కుతో నాలుగు దిక్కులూ వాసవచూచి కనుక్కింది అటువైపు పెద్దకీకలు వేసుకొంటూ గబగబా వరుగత్తు కొంటూపోయింది.

రాజమూలీకి లీలాసుందరికి రాక్షసికీకలు వినబడ్డవి. వెనకకు తిరిగి చూశారు. అది దగ్గరగా వస్తూ ఉంది. వారు గుర్రాన్ని గబగబా వరిగ త్రించారు. చిలకలు కూడా అకాశంమీదనుంచి భయంతో కిలకిలముంటూ వరుగత్తుతున్నవి. గబా గబా, రాక్షసి అంతకంతకు దగ్గరగా వస్తోంది. ఇంక గుర్తించిముంటే వచ్చివట్టు కొంటుందని వాళ్ళు గుర్రాన్ని దిగి అక్కడో పెద్దమర్రిచెట్టుంటే ఆమర్రిచెట్టాక్కేరు చిలకలుకూడా మర్రిచెట్టుమీదికి వచ్చాయి.

ఇంతలో కీరాక్షసి మర్రిచెట్టుదగ్గరికి వచ్చి మర్రిచెట్టు ఇంటాఅంటూ ఊపేసింది.

వాళ్ళకు మర్రిచెట్టులో ఒకపెద్దతొర్ర కనిపించింది. లీలాసుందరి, రాజమూలీ చిలకలూ అందరూకలిసి చెట్టుతొర్రలో దూరిపోయారు. ఆచెట్టుతొర్రలోనుంచి నిమ్మకాయలు అడుక్కి దిగిపోయారు.

రాక్షసి వాళ్ళందరూ చెట్టుమీదికి ఎక్కి చెట్టుతొర్రలో దూరిపోవడంచూచింది.

తానుకూడా చెట్టుతొర్రలో దూరుదామని చెట్టుఎక్కి ఒక ఎలకపిల్లఅయి తొర్రలో దూరింది. అప్పుడు లీలాసుందరి చిలకలన్నింటినీ బంగారుకడ్డితో ముట్టుకొంది. అవన్నీ పిల్లులైపోయినవి. పిల్లులు ఆఎలకమీదవడి చంపెయ్యబోతే అప్పుడు రాక్షసి తాను కుక్క అయి పిల్లులమీద భయం భయం మంటూ వడింది. లీలాసుందరి మళ్ళీ పిల్లు లన్నింటినీ బంగారుకడ్డితో ముట్టుకొంది. అవన్నీ చిరకపులులై పోయినాయి. చిరకపులులు అకుక్కమీద వడబోతుంటే రాక్షసి భయపడి పెద్దపులి అవబోయింది. కాని చెట్టుతొర్రలో దానివట్లు వట్టలేదు. అందుచేత చెట్టు తొర్రలోనుంచి బయటికివచ్చింది. అది బయటకుపోగానే లీలాసుందరి పులులను చిలకలకింద మార్చి వేసింది. అందరూ చెట్టుతొర్రలో ఉంటారుగదా అనుకొని రాక్షసి

అచ్చెట్టవేళ్లతోకూడా పైకి ఊడబెరికి బుజంమీదపెట్టుకొని ఇంటికి లీనుకు వెళ్ళిపోయింది.

రాజమౌళి లీలాసుందరి చిలకలూ రాక్షసి చెట్టు ఊడబెరికచానికీసుండే తొర్రలోనుంచి భూమిలోకిమార్గం ఉండడం చూచి భూమిలోకి దిగి పారిపోయారు. అక్కడనుంచి ఎక్కడికి వెళ్ళడానికీ చారిత్రం. పైకివస్తే రాక్షసి చంపిపోతుండేమో అని భయం. అప్పుడు ఆలోచించి లీలాసుందరి చిలకలన్నింటినీ బంగారుకడ్డితో ముట్టుకొంది. అవి అన్నీ చండికొక్కటైపోయి అక్కడనుంచి ఒకపెద్ద సారంగం గలగలగా తప్పుకొంటూ పోయినవి. ఆసారంగంలోనుంచి రాజమౌళి లీలాసుందరి గలగలగా నడిచివెళ్ళుకున్నారు. సారంగం అంతా చీకటిగా ఉంది. ఆచీకటిలో వాళ్ళకుచారి తెలియడంకష్టంగా ఉంది. అప్పుడు బాగా ఆలోచించి గుడ్లగూబకు చీకట్లో కళ్ళు కనబడతవిగదా అని లీలాసుందరి తన బంగారుకడ్డితో రాజమౌళిని ముట్టుకొంది. అతడు గుడ్లగూబ లయిపోయినాడు. ఆగుడ్లగూబ ఆచీకటి సారంగములో ఆమెకు చారి చూపించినది. ఆచారి వెంటడే ఆమె నడిచివెళ్ళగా వెళ్ళగా ఒకచోట కొంచెం సూర్యకాంతి కనిపించింది. ఆసూర్యకాంతి వచ్చిన దిక్కుకేసి ఆమె నడిచి వెళ్ళింది.

వెళ్ళగా వెళ్ళగా ఒకచోట బయలు కనిపించింది. అందరూ ఆ బయలులోనికి వెళ్ళారు. లీలాసుందరి బంగారు కడ్డీ పుచ్చుకొని గుడ్లగూబను, రాజమౌళిగాను, చండికొక్కటను మళ్ళీ అడవిల్లలగాను మార్చివేసింది.

రాజమౌళి, లీలాసుందరి, మిగిలిన అడవిల్లలూ కలిసి ఆ బయలులో కొంతదూరం నడిచి వెళ్ళగా అక్కడ ఒక చెరువు కనిపించింది. ఆ చెరువుమట్టా ఒళ్ళచెట్లూ పువ్వులచెట్లూ ఉన్నవి. వాళ్ళందరూ అక్కడ వర్షుకోసుకొని కడుపునిండా తిని, పువ్వులు కోసుకొని తలనిండా పెట్టుకొని ఒకనీడను వడుక్కొని నిద్రపోయారు. కొంచెం చల్లబడిన తరువాత అందరూ లేచి ఒకకాలితోవను నడిచివెళ్ళారు.

వెళ్ళగావెళ్ళగా వాళ్ళకు ఒకచోటునుంచి ఏడుపు వినిపించింది. ఏమిచెప్పాలని వాళ్ళు ఆనైపుకు వెళ్ళారు. అక్కడ ఒక రాజా, ఆరాజభార్యా కలిసి అంటున్నారటా: "రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టకల్లిని కాదూ, మాలిలపు కాదూ, ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో, మాలి లొస్తుండో, ఎవ రొస్తారో " అని.

లీలాసుందరికి ఆమాట లెవ్వడో విన్నట్లయింది. రాజమూలినీ మిగిలిన ఆడపిల్లలూ తీసుకొని వరుగత్తుకొంటూ అదిక్కుకు వెళ్ళింది.

ఇరువురగ్కువ కూర్చుని వాళ్ళమ్మా నాన్నా చేతులు చాపి కళ్ళంట నీర్లుకాదున్నా, “రా, అమ్మా, రా, మాదిట్టితల్లిని కాదూ, మాచీలపు కాదూ, ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో, మాచీ లొస్తుండో, ఎవ రొస్తారో” అంటున్నారు.

లీలాసుందరి గబగబ వరుగత్తుకువెళ్ళి వాళ్ళమ్మకూ నాన్నకూ కౌగిలించుకొంది. వాళ్ళమ్మా నాన్నా లీలాసుందరిని చూచి గట్టిగా కౌగిలించుకొని ముద్దెట్టుకొన్నారు.

“మా అమ్మే, మాఅమ్మే, వచ్చావా, లీలా, వచ్చావా? మాదిట్టితల్లినికాదూ, మాచీలపుకాదూ, మాకోసం మళ్ళీవచ్చావా? మా అమ్మే, మా అమ్మే. ” అని ముద్దుపెట్టుకొంటూ ఎంతోసంతోషించారు.

లీలాసుందరి వాళ్ళమ్మతోనూ నాన్నతోనూ రాజమూలీ సంగతి, మిగిలిన ఆడపిల్లలసంగతి, వనబాలసంగతి, కాను రాక్షసిఇంట్లో ఎలాగ ఉన్నదీ అంతా చెప్పింది.

రాజమూలీకి లీలాసుందరికి తరువార వెళ్ళింది. ఆరాజ్యంలోఉన్న రాజపుత్రులను పిలిపించి స్వయంవరం పెట్టించి మిగిలినఆడపిల్ల లందరికీనూడా పెళ్ళిళ్ళుచేశారు.

* * * *

బుజుమీద మురిచెట్టుపెట్టుకొని రాక్షసి ఇంటికి వెళ్ళి మురిచెట్టు కిందపెట్టి చానిని నిలుపుగా చీల్చింది. చెట్టుతొర్రలో లీలాసుందరి ఎవరూ కనిపించలేదు. కొమ్మలన్నీ నదికి చూచింది. ఎవరూ కనిపించలేదు. “అయ్యో, అయ్యో” అనుకొంటూ ఆచెట్టు అక్కడపారవేసి మళ్ళీ చెట్టున్నదగ్గరికి వరుగత్తుకువెళ్ళింది. అక్కడ సొరంగం చూచింది. దానిలోకి లీలాసుందరివారూ వెళ్ళారుగదాఅనుకొని సొరంగంలోకి వ్రేవేళించి నదికి వెళ్ళుతోంది. కేకలూ బాబ్బలూ పెట్టుకుంటూ వెళ్ళుతోంది. పెద్ద ఏనుగు ఏనుగు వెళ్ళుతోంది.

ఈ బొబ్బలూ ఈ శీకలూ విని రాజమూలీ వాహ్య కలిసి రాక్షసి వస్తుంది కాబోలు అనుకొని సారంగం ఒకవైపు ద్వారం మన్నుతో కాగా కప్పివేయించారు. రాక్షసి సారంగంలో చీకటిలో తిరిగి తిరిగి దారి తెలియక పోసి ఇంటికి వెళ్ళిపోదామని వెనక్కు తిరిగి వస్తోంది. అది రెండవవైపు ద్వారానికి వచ్చిలోగా రాజమూలీ ఆ ద్వారంకూడా మన్నుతో మూయించివేశాడు. ఎటువెళ్ళడానికీ దారి లేక ఆ సారంగంలోనే రాక్షసి ఉండిపోయింది.

అప్పుడప్పుడు మాత్రం గట్టిగా బొబ్బలుపెట్టి భూమినిచీల్చివేసి బయటికి రావాలని వ్రేయత్నిస్తూ ఉంటుంది. కాని రాలేదు. వానలుతురిస్తే రోజుల్లో అది గట్టిగా బొబ్బలు పెట్టుతుంది. అప్పుడు భూమి కదిలిపోతుంది. ఆబొబ్బలు మనకు వినబడుతూ ఉంటాయి కూడాను.

కథ కంచెకు వెల్లింది. మన మింటికి వచ్చాము. కథ విన్నవాళ్లది పాడిఆవు. కథ విననివాళ్లది బోడి ఆవు.

బాల వ్యాకరణము

పురిపండా అప్పలస్వామి (రచితాంశం)

బాలవ్యాకరణాన్ని మననంబడితులు వేదతుల్యముగా భావిస్తారు. వ్యాయోగములే వ్యాకరణమునకు ఆధారమని తెలిసికొంటేకూడా కొందరు బాలవ్యాకరణాన్నిబట్టి భారతము మొదలయిన ఆదిగ్రంథాలు దిద్దడానికి సాహసించారు. వ్యాకరణములు కూడా కొందరు దిద్దివేశారు. వ్యాకరణ ముక్కరలేకుండానే భాష నేర్పవచ్చునన్న భావము వ్యతిరేకముగా ఉన్న ఈ దినముల్లోనైతము బళ్ళలో విద్యార్థులచేత బాల వ్యాకరణసూత్రాలే కంఠస్థము చేయిస్తున్నారు.

అయితే ఈ బాలవ్యాకరణము అనేకదోషాలతోను, అసందర్భములతోను కూడి ఉన్నదని, అపమృగమైనదని, దీనిప్రాబల్యమువల్లనే తెలుగుభాషసంపు చాలావరకు చెడిందని, విద్యార్థులకు చాలావరకు సరియైన తెలుగుభాషాజ్ఞానము అలవడడము లేదని, “బాలవబోధ మగుభంగి” వ్యాఖ్యాని చిన్నయనూరిగారు చెప్పుకొన్న వృద్ధులకుకూడా అవబోధము కాలేదని మావాదన. మావాదన రుజువుకరచదవే ఈ వ్యాసముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. ఫలీపులాలకవ్యాయముగా ఇందులోని అసం దర్భములు కొన్ని చూపిస్తున్నాము.

మొట్టమొదటిసూత్రమే చూడండి.

“అకారాదు లచ్చులు. కకారాదులు హల్లులు. అక్షర్విభాగ మీలాగుననే మీఁద నెఱుంగువడి.”

అనిఉంది. సంస్కృతసంజ్ఞనిబట్టి సూత్రముచేశాకేగాని తెలుగులో అచ్చులు, హల్లులు అనడమే అసందర్భము. ఏమంటే సంస్కృతములో అచ్చిణ్, ఋణ్, ఏ ఓన్, ఐఓన్, అని అకారాదులకూ, హయవరలట్, లణ్, ఞమజనమ్, ఝణ్, షణ్, షణ్, జఙగడకన్ ... హల్, అని రక్షింపవాటికి సంజ్ఞ లేర్పరచి అకారాదుల్లోనిమొదటిదైన అ, చివరిదైన య్ చేర్చి అన్ అని రక్షింపవాటిలోని మొదటి దైన హ, చివరిదైన ల్ చేర్చి హల్ అని వ్యకతాహరముచేశారు. కాబట్టి అచ్చు,

హల్లు అనడము ఆభాషలో సమంజసముగానే ఉంటుందిగాని తెనుగువర్ణాలకు ఆ పేర్లు పెట్టడము వెంకయ్యతండ్రిచేరు రామయ్యగవక త్రిల్లయ్యతండ్రిచేరు కూడా రామయ్య అన్నట్టుంటుంది. *

ఇంక గ్రంథమునిండా పారిభాషికపదాలు వ్రాయొగించారు. వాటివివరణము సంస్కృతం బాగాచదువుకొని పాణిని చదువుకొంటేనేగాని తెలియదు. * చూడండి. శత్రుర్థకము, బహుళగ్రహణము, అకృతిగణము, స్వాధ్యక్షము, విభాష, వ్యవస్థిత విభాష, వృత్తి, తవరకరణము, ఉపోత్తమేత్వము, ఉపపజ్జనత్వము, వర్ణ్యదాసము, అంగాదులు, గృహ్యధియోగజము, మతుబద్ధము, శబ్దవల్లము, వ్యధికరణము, ఉత్సర్గ, మొదలైనవి.

మరికొన్నిటికి వివరణము లిచ్చారు. అవి చీమ అంటే పిపిలిక అన్నట్టుగా ఉన్నాయి. కొన్ని చూడండి :

“ క్షంబున సత్వం బగు; సత్వం బనఁగా దుశ్శంబునకుఁ బ్రకృతిభావము. ”

“ నియతోఽస్థితికము పౌతివతికాగము ” (కారక - సూ ౧)

“ క్రియాసిద్ధిం బ్రకృష్టైవకారకంబు కరణంబు ” (కారక - సూ ౪)

“ వ్రకృతిజవ్యలోధంబునందుఁ బ్రకారంబు భావంబు ” (తద్ధిత - సూ ౧)

“ భావలక్షణంబునా నన్యకీయకు లక్షణభూతం బగుకీయ ” (క్రియా-సూ ౪౦)

* స్వరములు, వ్యంజనాలు అనికాని, పోలులు, పొంగులు అనికాని అన్నాచానులేది. హిందీ, బాంగా, ఉత్కలవ్యాకరణములలో స్వరములు, వ్యంజనములు, అనే వాదాదుః యా. పం, బావకావ్రపాదుగాని హిందీవ్యాకరణము - వర్ణమధాగము, ౪ వ సూక్తియ.

తెలుగులో అకారాదులు అచ్చులు, కారాదులు హల్లులు అనడం అనదర్హమని తోచడంచేతనే మందే లక్ష్మీనరసింహచరిత్ర తమఅంధర్మకాముడిలో “ అఇఉః, ఎః, ఐః, అని, హయవరల సలబుజనకవికవచనముగగదవలన్ ” అని తెనుగువర్ణాలను అక్షరసంఖ్యగా విభజించుకొని “ ఇతి చత్వారి వ్రకృతావరమాతాని ” అని వాగ్వివక్షన్నాదు. యా. అంధర్మకాముడి, పరవశ్చుప్రతి ౬వ పుటలు. తెనుగువర్ణావలతో సమగ్రమైనతెనుగువ్యాకరణము వాగ్వివక్ష పూర్వీకమేదేవలీ రామ చంద్రికాశ్రీగారు “ నిండులు, అరలు ” అని వ్రాశారు.

* అందుకేకాబోయే ‘అంధర్మభాషాపరిశీలి’కుకూడా సంస్కృతమే ప్రధానం, తెలుగు అప్రధానం అంటారు జయంతి రామయ్యతులుగారు.

ఇది బాలావలోధముగానే ఉన్నాయో, మరెలా ఉన్నాయో పాఠకులే నిర్ణయిస్తారు.

అసంపూర్తిగా ఉన్న సూత్రములు కొన్ని ఉదహరిస్తాము :—

“చిన్నాదులకు టికవర్గం బగు” తద్ధిత - సూ. 3.

అని చిన్నాదుల్లో చిన్న, కన్నె, చుట్టము మొదలయినవి ఇచ్చారు. చిన్న + టికము = చిన్నటికము, కన్నె + టికము = కన్నెటికము అవడము బాగానే ఉంది. కాని చుట్టము + టికము = చుట్టముటికము అనే పైసూత్రముచేత అప్రతుందికాని చుట్టటికము ఎలా అప్రతుంది ?

“ఇక వర్గం బగ్గలాదుల కగు” తద్ధిత - సూ. 2.

అగ్గలము, ఒమ్ము అగ్గలిక, ఒమ్మిక అప్రతాయన్నారు. ఒమ్ము + ఇక = ఒమ్మిక అయినట్లే అగ్గలము + ఇక = అగ్గలమిక అప్రతుందేకాని పైసూత్రముచేత అగ్గలిక ఎలా అప్రతుంది ?

“అరి వర్గంబు మరుబర్గంబున బాలాదుల కగు” తద్ధిత - సూ. 12.

అని బాలాదుల్లో మరకము, సుంకము అన్న పదాలుకూడా ఇచ్చారు. బాల + అరి = బాలరి. చదువు + అరి = చదువరి, నేరువు + అరి = నేరువరి అయినవి. అలాగే మరకము + అరి = మరకమరి, సుంకము + అరి = సుంకమరి అని అప్రతుందేకాని పై సూత్రంచేత మరకరి, సుంకరి అని ఎలా అప్రతుంది?

ఇలాగే తద్ధితప్రకరణములోని ఓయారము మొదలైనవి కూడాను. వీటిలో మువ్వకము పోవడానికి సూత్రముచేయడము సూరిగారు మరచిపోయారు. *

తజ్, దుజ్, కలజి, వదుజి, కజి, దుజి, నజి, ముఞ్, ఇలాంటివాటిలో, త్, జి, ఞ్, ఇది పోవడానికి సూత్రా లెక్కడా కనబడవు. పాణినివ్యాకరణమర్యాదనే యిలాంటివాటిలో గ్రహించాలంటారు కొందరు. అది తెలుగువారి కేలా తెలుస్తుంది?

* త్రిలింగలక్షణశేషములోను, మార్కకారాణ్యశేషములోను వీనిని సూత్రా లెక్కచేయవలెనని పేర్కొనబడినది.

“యకారంబును ప్రహవోహంబును తెలుగుమూటలకు మొదట లేవు” సంగ్రహము. ౧౭ అని అన్నారు. కాని ౧౭లు కూడా లేవని సూరిగారు మరచిపోయారు. †

“కొనుధాతువు వరంబగునపు డిగాగమంబు బహుళంబుగా నగు” క్రియా. 718. నూ అని కొను ధాతువుకు ఇ రావడమే చెప్పాడుగాని కూడుక, వండుక, వట్టుక, చేనుక వంటిరూపాలకు సూత్రము చెప్పలేదు.

ఇలాగే ‘కూతుండు’ అన్నరూపానికికూడా సూత్రము లేదు. భూతభవిష్య ద్వర్తమానకాలాలకు, తద్ధర్మకాలానికి అశీశ్యావసంప్రార్థనవిధులకు వ్యతిరేకానికి వరుసగా లిట్టు, ల్యుట్టు, లట్టు, లాట్టు, లూట్టు, లజీలు ధాతువులమీద వస్తాయన్నాడు. సంస్కృతవ్యాకరణాల్లో ఈ లాట్లూలిట్లు ఎందుకు ఏర్పరచారో మన కక్కరలేదు. కాని మన తెలుగులో ఏటిఅవసర మొందుకు వచ్చిందో చిన్నయ్యసూరి గారే చెప్పాలి. “దీనిభావ మేమి తిరుమలేశా” అనే అనవలసివస్తుంది.

ఇంక బ్రయోగాలైనా సమగ్రియుగా చూడకుండా వ్రాసినసూత్రా లున్నాయి. చూడండి,

(౧) “త్వార్థంబైవ యిత్రునకు సంధి లేదు” అని సూత్రము. సంధి. ౫. కాని బ్రయోగాలు చూడండి.

“ఇతనికి దగ నెల్లదనులు నజిగిందిపుడే” ఉద్యో. తిక్కన.

“చాపము నా కంది మ్మొనుడు” విరూపాక్షదత్తము.

“అల్కలూపి నకులు డిండుకంత” రాఘవపాండ. ఆ. ౨. ప. ౭౫.

“ఒనరిం చెడు రేగుదెంచినక” జైమి.

ఇంలాటిబ్రయోగా లింకా ఉన్నాయి †

† మా. పీఠికలింగారి సంగ్రహవ్యాకరణము, వర్ణపరిచ్ఛేదము 16 మా. విభజనకూడా లేవని మార్కటారాయణుడియము. సంఖ్య 44 మా.

† “ఇదగతయ్యును లగ్నమై నిశ్చయంధి
మల్యో మొక్కొక్కోటకు మట్టుమీఠాఁ
గొలుకు పునుదడంబ గోరిండులేఖకు
నన్నయట్లు కవికానువరిని. ”

మా. కవిసంగ్రహపర్వము. ప్రభవతరంగము ౨ అమోము. లేకు పులిపింపగా వానికృపాద ప్రతిబింబిత ప్రతి, పుట 81, 9.

(2) "తెనుగులమీఁది సాంస్కృతికవరుషములకు గపడదవలు రాత్రు సంధి
నిర. నూ.

ఈ సూక్తియు కేవలము చింతామణి, వైకృతచండికల ననుసరించి వ్రాసినదే
కాని చిన్నయసూరిగారు ప్రయోగా లున్నవో లేవో చూడలేదు. & ఈ క్రింది
ప్రయోగాలు చూడండి,

"వాకు మగడగునని యిట్లు దవంబుపేయుచుండెద " ని. డి. రా. ఆ. గి.

"ఎవ్వండు వఱించెడు వాడు ధన్యుడు " కాశీఖండము.

"వెంపు వరీక్షింపము నింపనూ " వసుచరిత్ర.

"వీర స్థాపించిన వంతుండుఁ జెడు" డి. తరవారివంశము *

ప్రాసస్థానములోవిగనక దిద్దడానికి వీలు లేకపోయింది మన వరిష్కర్తలకు,
కాని ఇంకా ప్రాచీనప్రతిష్టల్లో యలాంటిప్రయోగాలు చాలా ఉన్నాయనే మా
అభిప్రాయం.

(3) "సర్వవర్కాయం బయినయెల్లకల్లము దుక్రితాంతం బయిన యవ్యయము."
సంధి. నూ. 23 వివరణము :

అని వ్రాశారు. ఎల్ల కలేకాని దుక్రితాంతము కాదనడానికి ఈక్రిందిభారత
ప్రయోగము చూడండి.

"ఎల్లయందును దా వనియించు లెల్ల యిదియు" భార. ఉద్యోగి.

(4) "వక్షీసమాసమునం దుకారముకారణుల కద్వ వరమగునపుడు నుగాగ
మంబును." సంధి. 33 నూ.

& "స నికృతికర్తా త్వరక స్సాంస్కృతికాణాం భవన్తి గపడదకాః "

చింతామణి. సంధి 23 నూ.

"కాసంస్కృతా క్సంస్కృతశ్చ "

వైకృతచండిక 48. నూ (తుంచెళ్ల వాడులేకకవికృతం)

* యా. వర్వలక్షణాపారశంకృతాడు - సంధి 18 లక్షణము.

& ఎల్ల - ఇది కళకాని దుక్రితప్రకృతికా కాదు. ఎల్ల-ఎల్లయ, ప్రకృతాదిభ క్రితరూపములు.
ఎల్లకా ద్విధియ. చిన్నయసూరి యిది దుక్రితాంత వరుష పొరపాటు. యా. మార్కకారాణియము.

అని సూరీకరించారు. కాని, ను, రాకుండా ఉన్నవ్వియోగాలు బున్నాయి చూడండి. †

“గోకుల మిల్లిలు దప్పకుండ” హరి. పూ ౫. ఆ.

“నిర్జరో త్రమబింబం బొప్ప వెసఁ దాల్చె ” ఉ. హరి. ౬ ఆ.

“కొడుకక బచ్చింటఁ గుడువ నైచు ” పాండు. 3 ఆ.

“శిరసందం బరయ్య ” కళా. 2 ఆ.

“అలరఁజేసితి నిషధరాజంతవాని ” నైష.

ఇలాంటి వెన్నో ఉన్నాయి.

(౫) “కూతురు, కూతుళ్లు, కూతురి నిత్యాదిమామలులు గామ్యంబులు.” అని శాసించారు. మహాకవులప్రయోగాలు గామ్యము లనడానికి గల అధికార మేమిటో తెలియదము లేదు.

“అనుఁగుఁగూతుళ్లు ” అనివ్వియోగము. ని. వి. రా.

(౬) “కువర్ణకంబు పరంబగునపు దుకారముకారంబులకు వగాగమం బగు.

అని తత్పమ ౨౮ సూత్రము. న, రాకుండా ఉన్నవ్వియోగాలు చూడండి.

“నీతూపు కోర్వక ” కవికర్ణ. 3 ఆ. ౧౧౮ ప.

“నిషధేంద్రుబచ్చుకు” నైషధము.

“పాచ్చుకుం దాళవేరక ” కాశీఖండము.

“వాడుకుం గవిత ” వ్రభా.

“వంతుకు వచ్చునత్యగరువ మ్మిక ” హరి. ౧ ఆ *

(2) “శకటరేషము తత్పమతద్వపంబులందు లేదు.” సంజ్ఞా ౧౮ సూ. అని సూరిగారు వ్రాశారు. కాని వ్వియోగాలు చూడండి.

† అగమకాస్త్ర మనిత్యమని కొందఁడ వాదించవచ్చు. కాని ఇది తెలుగువారి కొలను తెలుగుకుండి తెలుగువమాదా యది వర్తిస్తుందని మూరిగా లేమాకొంటామా చెప్పలేదు.

* “అలి కృతీయాదు లనుదిర్చెత్త బటకెల్ల గలను మధ్యకకాంబు దొలగుచుండు.” సర్వలక్షణ శారసంగ్రహము విభ. పక్ష. ౬.

వీటికి-భేదకశబ్దభవము.

“వెఱపెట్టిదియో యెన్నఁడు

నెఱుంగని నీయట్టివాని కెవ్వరొకో యీ

వీటికితన నింత యలవడ ” భార. ఉద్యో 3 ఆ.

మొఱకు-మూర్ఖశబ్దభవము.

“మొఱకుండై వచ్చిన” భో. ౬. ఆ.

గోఱజము-గోరోచనశబ్దభవము.

“గోఱజంబు జన్ను చాఱవచ్చు ” మను. ౪ ఆ.

వెఱ - వరశబ్దభవము.

“వెఱచేత గజులుఁబట్టి పెనఁచి” భార. ఆది ౨. ఆ.

(౮)॥ ఇయశబ్దంబునం దికారలోపంబు కొందఱు వక్కాణించిరి-అయ్యది వ్రోయో గంబులందు మృగ్యంబు. ముత్రియశబ్దంబునందుమాత్రం మిథ్యలోపంబు గానంబడి యెడి - ముత్రియము - ముత్తెము - ముత్త్యము. “ఆచ్చిక. ౨3 సూత్రములో వ్రాశారు. వ్రోయోగాలు మృగ్యమట! ఎంతసాహసమో చూచారా! వ్రోయోగాలు పరికించండి.

“గువ్వ గ్రీష్ట దివ్యాలుపు(బు)ప్రస గూబ” భార. అను. ౪ ఆ.

“కళ్యాణః బదిలంబు గాని గుఱ్ఱంబుల” భార. విరా. ౧ ఆ.

“భోజనకాలః బశ్యం బడినారు” కాశీ. ౫ ఆ.

“హస్తకొల్పిరి లేతవీడ్యములదాలు” పాండు. కిఆ. కిరి. #

కవివ్రోయోగాలే కాదు నిఘంటువుల్లోకూడా వ్రోయోగా లున్నాయి. చూడండి.

“వీడియము వక్కలాకులు విడెము తమ్మలంబు వీడెంబు వీడ్య మనం బురారి”

ఆంధ్రనామసంగ్రహము, మానవవర్ణ.

“వీడెమన వీడియమ్మన వీడ్య మనఁగ విడియమన వీడ్యమనఁగను విడెమనఁగ”

ఆంధ్రభాషామర్గము

* ఈపద్యము రాఘవసోదరవీరములోనిది గుప్తార్థప్రకాశకారము వ్రాశారు. భారతము

నిఘంటువులైనా సరిగా “చూడకుండా వ్రాయోగము మృగ్యము” అని సూరిగారు వ్రాయసాహించారు. *

(౯) నామవచనాలకు ద్వితీయా ద్వ్యేకవచనాలు వరమైతే ఇటిటి అనేవర్ణాలు వస్తాయనినీ, ఇది రాకుండా ఉంటాయని కొంద రన్నారకాని ఆమాట లక్ష్యలక్ష్యణ విరుద్ధమనినీ సూరిగారు వ్రాశారు.

“ద్వితీయైకవచనంబు వరంబగునపు డాకవిత్తక్రికంబులు రావని కొందఱు వక్కాణించిరి. - ఆయ్యది లక్ష్య లక్షణవిరుద్ధం బగుటంచేసి యనాదరణీయంబు” అచ్చిక, నూ. ౨౯ అని. కాని లక్ష్యాలు చూడండి.

“కవకుయ మైనయాపొలునఁ దమసుతులహావంబులో నమరులచే ”

భార. ఆర. ౪ ఆ.

“విన్నున నేగుతామరల ” యయా. ఆ ౨.

“వీడున గలమానికములు వివిధాంబరముల్ ” వసు. ఆ ౬.

లక్ష్యలే కాదు లక్షణముకూడా ఉంది. చూడండి.

“విన్ను మన్ను కేలు వీడు పోలి లను నడ

వింట మంట కేల వీట పోల

ననగనొప్పు మఱియు నటులె యుత్సమునై న

కార మొదవుఁ గొన్నికడల నీక ”

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము. విభక్తి. ౧౧ లక్షణము.

(౧౦) “పూను - పాదపుల కాదిలోపం బొకండు వచియింటె నది యవిచార మూలకంబు ” అని శాసించారు. వ్రీకీర్ణ. ౧౦ నూ. వి ఈశ్రీందివ్రాయోగాలు చూస్తే సూరిగారి వాక్యమే ‘అవిచారమూలకంబు’ అనవలసివస్తుంది. చూడండి. పూనులో ఆదిలోపం.

“పూని వృకోదరాక్షసులు భుగ్నులుగాఁ బెడచేరఁ గన్నునీ

యావగ నత్తి కొంచు జని”. భార. ఉద్యో. కిఆ.

* “మత్తియశ్చేదేకరంబులయందును ద్వయగ నిర్వహణంబు గాకంబడియెడి.” కన్య. రహ మా. పౌరధర్మాశ్రమము.

“సానుమదారాధుడు వగ

నూనడు దురితమనువటికి కోడకయినికొ” భార. కాంతి. ఆ 3,

పొడవులో ఆదిలోవము.

“ఉరవడించిన దేనిపై నుగ్గిదివిజ

లొడువఁ జేరల్కఁ జెడవు లొండ్లాండ యదర”

పొడవులో ఆదిలోవము.

“పార్థ నవమూర్ధక శేఖర మెదురఁగని

రొడవు శోకమునక” శైమి. ఆ 2 *

(గం) చేతురు, శోతు రిత్యాదు లసాధువులని యెఱుఁగునడి”

క్రియా. గం. నూ. వి

అని శాసనము. వందలకొలదికవులు చేతురు అని వ్రాయొగింది ఉన్నారు. అవి చూడకుండా ఇవి అసాధువులని నూరిగారు నిర్ణయించారు. ఇది ఆధారముగా చేసు కొని అంధప్రాయంగా వారిని అనుసరించే మనపెద్దలు అంశకుముం దుండే వ్యాకరణాలుకూడా దిద్దివేశారు. * చేతురు, శోతురు అన్నరూపాలు సాధువులనిచెప్పునూ క్రిగిడుగు రామమూర్తిగారు వారితెలుగువత్రికలో 160 వ్రాయొగాలు చూపించారు. †

కొన్ని వ్రాయొగాలు చూడండి.

“కొండలు పిండిసేతుము” అచ్చ. రా. 2.2 పు.

“నీరై వారగ నేమిసేతు మనుచుకొ” ఉ. రా. ౮.౫పు.

“కుడిచినచోటికి గొఱఁలసేతు” భార. సభా. గం. ౧౮.

“చేరి చుంటింది మోహించు కేతురనియె” నైష. ఆ. ౮౮

“పునీతులఁ కేతురు సర్వలోకులకొ” వద్యపు.

* “ఇట్లు అసాధువ్యవహారములు అందఁగాఁ బరిశీలించక కవిప్రహేళికాత్ముల నెదురాడిన చిన్నయశురారితచనంబు చిన్న యశురారితచనంబుగాఁ జెల్లందగు” అని గుప్తాభ్యుదయశాఖకర్త.

* వివరములకు చూ. తెలుగువత్రికలోని బాలకవికరణము అనే వ్యాసము 32 పుట (పం. ౧ నుండి 7, 8)

† చూ. బాలకవికరణము : తెలుగువత్రిక.

“సంక్షిప్తంబుగాఁ జేతు” భార. మీ. ౨ ఆ. ౨౮౦.

“ఖలులజన్మాలు గోతురు కాలభటులు” శేష. ఆ3. ౪౨.

“కొనరియందంబుల గోతు రొకని” సానం. ౨౮.

ఇలాంటివి ఇంకా చూపించవచ్చు. ఇట్టిదీనిని విద్యార్థులచేత, ఉపాధ్యాయుల చేత చదివిస్తే భాష వీధికి వస్తుందో వేరే వ్రాయ నక్కరలేదు. ఇప్పటికీ దీని ప్రాచుర్యమువల్ల మనగంధాలకు సర్వరూపము చాలావరకు పోయింది. వ్యాకరణ మలాగుండినప్పటికీ ఇతరులగంధాలు దిద్దడమునకు ఎవ్వరికీ అధికారము లేదు. వ్యాకరణమంటే అది వ్రాయబడిననాటికి ఉన్న వ్రాయోగాలూ, భాషాస్వరూపమూ చూపి తరువాతవచ్చేవారికి సుభుప్రగా ఉండదానికీ కాని, కానించదానికీ కాదు. వ్రాయోగములో ఉండే ఏదదాన్నికూడా ‘అసాధు’వని ‘అగ్రాహ్య’మని ‘గ్రామ్య’మని నిశ్చయించడము దోషమనే భావించాలి.

ఇంతలో అయినా ఈ బాలవ్యాకరణాన్ని వదలి సజీవమైన భాషాస్వరూపాన్ని ఆశ్రయించాలి.

మాత్రాచ్చందస్సులు

చిలుకూరి నారాయణరావు.

౧

౧. 'చందస్' అనే సంస్కృతపదమునకు 'స్కందో' (Scaando) అనే లాటిన్ పదమునకు సుబంధమున్నది. 'స్కందో' అంటే ఛేదించడము, విభజించడము అని అర్థము. కవులు కావ్యములలోను పాటలలోను లయమును క్రమింపి అనుకూలముగా రచించినరచనలకు తదనంతరమునే ఛందస్ అని పిలువడక యీరీతిగా ఉచ్ఛ్విది అని నిరూపించడానికి ఛేదించి కొన్ని భాగములను రచిస్తారు. అట్టి భాగములను బాణమునకు ఛందస్కృత్య మని పేరు.

౨. కవులు రచించిన పద్యములను పాటలను ఒకానొక లయకు పరిపూర్ణముగా ఉంటుంది. అయితే ఛేదమునుబట్టి వాటిలో ఛేదములు కలుగుతవి. ఆ లయవిభాసములు వేర్వేరు భాషావ్యుత్పత్తులలో వేర్వేరుగా ఉంటుంది. ఇంగ్లీషులో షేకరులు (Scaunders) పద్యములు కనుపడెను. వైదిక భాషకంటే భాషలలో స్వరముయొక్క ఉచ్చు, నీర, సమాసవ్యయములబట్టి, అక్షరసంఖ్యలబట్టి, ముఖ్యముగా ఛేదములు కలుగుతవి. సంస్కృతమునంటే భాషలలో పద్యపాదములలో ఉండే అక్షరగణసంఖ్యలబట్టి పద్యములు కనుపడెను. దానిలో హ్రస్వతీర్థ నియమ ముంటుంది. పౌర్వార్థభాషలలో పాదములలోని మాత్రాసంఖ్యలబట్టి ఆయాపద్యము లేర్పడుతవి. ద్వైవిధ్యభాషలలో మాత్రాగణములబట్టి పద్యపాదములు కలుగుతవి; హ్రస్వతీర్థ నియమము అన్ని పాదములలోను ఒక్కరీతిగా ఉండకలెననే నియమము లేదు.

౩. ఇట్లు షేకర, అక్షరసంఖ్య, అక్షరగణసంఖ్య, మాత్రాసంఖ్య, మాత్రాగణసంఖ్య, అనేవాటిలో ఏదో ఒకటిమాత్రమే ఏకభాషలో ఉంటుందని చెప్పడానికి నీలలేదు. ఏకభాషలో ఒకానొకప్పుడు రచించిన పద్యములయందు మన్నికాలములందు అట్లే ఉచ్ఛ్విదనిమాత్రా చెప్పడానికి నీలలేదు. భాషల సంపర్కమునట్లు, పద్యభేదభావమునట్లు, ఒక భాషలక్షణములు మరి ఒక భాషకు కలగకచ్చును.

౪. వైదికచ్చందస్సులలోని ఉపాత్రాపద్య పద్యవిధములనే స్వరములక్షాసము లేదు పరిగ ఉచ్చు వని చెప్పడము సామాన్యము. పౌర్వార్థభాషలకు ఛందస్సులు గురువ్యవసరంపరగా నోటియాలముగా వ్రూత ఉండడముచేత వాటిస్వరములను గూర్చి కొన్ని తర్కవిమర్శలు కలిగినవి. భరతకర్తవ్యములలో అన్ని పౌర్వార్థములలోను ఈస్వరసంప్రదాయము యొక్కరీతిగా లేదు. ఎవరికి వారు తమ సంప్రదాయము ముదిరిన చెప్పకొనడము వింతకాదు. ఏది యెట్లున్నా సంస్కృతభాషాపాఠమువాటికి ఈస్వరపద్ధతి

శేషమైదిక వృందములకు విడిచిపెట్టబడినది. సంస్కృతము ప్రచారములోనికి వచ్చేసరికి సమ, విమత వృత్తములకు ఎక్కువగాను, మాతాప్రచందములకు కొంచెముగాను విలివినవి. పోర్తగృతములోమాత్రము మాతాప్రచందములకే పోర్తాస్య వివ్వబడినది. పోర్తగృతములలో సమవిమతవృత్తములు కొంచెముగా ఉన్నా, ఉన్నవాటిలో చాలామట్టుకు మాతాప్రచందములే. ఈమాత్రములను గణములుగా ఏర్పరచుకొనడమున్ను పోర్తగృతములో కొంతవరకు విలయమైనది. ఆమాత్రగణనంప్రకారము చానివిధభావలలో ఎక్కువగా ప్రచారములోనికి వచ్చినది.

౫. పోర్తకాలపు పాటలకు లాక్షణికులు లక్షణమును విశేషముగా కల్పించలేదు. ఈమాత్రాగణ ప్రచందములే కొన్ని భావలలో పాటలుగాను, కొన్నిటిలో కవ్యముగాను, పరిణమించినవి. తెలుగులో మట్టునులు, అష్టపదులు మొదలయినవి పాటలుగా జనసామాన్యమందున్ను, స్త్రీలోకమందున్ను విలివినవి. కవుడయిన వాటిని కవులు కవ్యకావ్యములలో వాడుకొన్నారు. అందుచేత ఈప్రచందము మాత్రమే ఈభావలలో విశేషముగా ఉన్నవి చెప్ప వలెలేదు.

౬. భారతీయలాక్షణికులద్వారా కల్పించిన ప్రచందములు కొన్ని మాత్రమున్నవి. అట్టివాటిలో శేటి చానివిధభావలలో వృత్తములు, మాతాప్రచందములుమాత్రము ప్రచారములో ఉన్నవి. వృత్తములనుగురించి విశేషముగా చెప్పవలసినదేదియై లేదు. ఆయాభావలలో అనేకవృత్తములను శేర్షయ శేర్షతో కవులు వాడుకొన్నారు; వాటినిసూక్ష్మ లాక్షణికులు కవ్యగ్రంథములలో విశేషముగా మచ్చుటించారు; కాని, మాతాప్రచందములను సూక్ష్మవిచారము చాలామట్టుకగా ఉన్నది. ఇదిగాక, ఒక్కొక్కభావలలోని మాతాప్రచందములనుమాత్రము తెలుగుకవిడములకు అంతగా లాభముండదు. అనేకభావలలో వాటిస్వరూప మెట్లన్నతో తెలుగుకవి, వాటిచరిత్రము కొంతవరకు తెలియగలడు. ఆచరిత్ర మేమయినా తెలుగుకవిచే మాతావాదనే ఉత్తేజముతో ఈవాగ్దము చాస్తున్నాను. ఇట్టిప్రయత్నములలో ఇది ప్రథమము గనుక ఈవాగ్దములో విచారాన్నములయిన విమయము లక్షేపము లుండదేమన్న అట్టివిమర్శకు విద్యాంసులను ప్రతికొల్పడానికే ఈవాగ్దము చాతడమైనది. దీనివల్ల ఫలితమైనదా ఉంటే మంచిదే. లేకపోయినా ఈవిమయమునుగురించిన ఆయాభావప్రచందవిశేషములైనా విశేషము చేర్చినట్లవుతుందిగా.

౨

వైదికప్రచందము.

౧. వైదికప్రచందము అక్షరగణాకృతమనియ్యి, ఒక అక్షరమునంది ఏకాక్షరకృత్తుగాగల అక్షర సంఖ్యల ప్రచందములకు కనుచగా 1. ఉక్త 2. అమృత 3. మధ్య 4. ప్రతిష్ఠ 5. ముద్రాప్రతిష్ఠ 6. గాయత్రీ 7. ఉత్తమగ్న 8. అమృతప్రతిష్ఠ 9. బృహతి 10. పత్రీ 11. త్రిపుష్ట 12. జగతి 13. అతిజగతి 14. కళ్యాణి 15. అతికళ్యాణి 16. అష్టి 17. అత్యష్టి 18. ధృతి 19. అతిధృతి 20. కృతి 21. ప్రకృతి 22. లక్ష్మి 23. వికృతి 24. సంకృతి 25. అధికృతి 26. ఉత్కృతి అనేవి చేర్చబడినవి, ఆయాప్రచంద

మృగం పశ్చిమంగా యెడ్రు 18 43 17 728 సమవృత్తము తేర్చుచున్నది, ఇదిగాక వేర్వేరు వృత్తపాదములకు ఒకపద్యములోచేర్చుచుండుట విచిత్రవృత్తముతేర్చుచున్నది, అక్షరచ్చందస్సులేకాక మార్కాచ్యుండస్సులునూడా ఉన్నవనిన్ని, లాక్షిణిలుచెప్పెను.

౨. సమవృత్తమనగా వృత్తములోని వాణగుపాదములలోనిగణములున్న అయోస్థానములలో అక్షరములులేవు వృత్తము. ఇట్టివృత్తములు సంస్కృతవాఙ్మయములో ఉన్నవిగాని, వేదములలో లేవు. వేర్వేరువృత్తపాదము లేక పద్యములో చేరితే అది విచిత్రవృత్తమవుచుంది. పాదములకిన్ని అక్షరములేని నియమముగలిగి, ఈ ౪ పద్యపాద మిళచందస్సున సంబంధించినది సాధారణముగా చెప్పదముకనుకొనిన పాద్యులువుతుంది గాని, పద్యములో అన్నిపాదములున్న వచనగా అక్షరములుగలిగి ఉంటుంది చెప్పవలెను. ఇట్లే వేర్వేరుపాదములు వేర్వేరు చందస్సులకు సంబంధముగలది ఏకపద్యములో వేదములందు చేరకచ్చును. కాని, వీటిలోనూడా సంస్కృతముకంటెతర గణనియమము లేదు.

౩. లాక్షిణిగణ పరిచందస్సులను వివరించివా, వాటిలో కొన్నిటినిమార్కాచ్యుండములలో ఉదాహరణలు కనుబుతరి. అన్నిటికంటె ఋగ్వేదములో ఎక్కువగా వాడబడినది త్రిష్టుప్త్య; ద్విశబ్దములలో రెండుశబ్దములుఋగ్గ్ లీచందస్సులో ఉన్నవి. వీరితరువాత ఎక్కువగా వాడబడినది గాయత్రి. యెడ్రులో వాణగోళంతు ఋగ్గ్ లీచందస్సులో ఉన్నది. ఇది సంస్కృతములో అంకిరించినది. గాయత్రితరువాత ఋగ్వేదములో ఎక్కువప్రచారములో ఉన్నది జగతిచందస్సు; వీరితరువాత అనుష్టుప్త్య; ఈచందస్సులోగల పద్యములు ఋగ్వేదములో గాయత్రిపద్యములలో యోజ్యోగంతున్నవి. తరువాత పక్షి ఎక్కువప్రచారములో ఉన్నది. ఇదిగాక కొన్నిమార్గముల చందస్సులుగల ఉష్ణిక్, పురఉష్ణిక్, కటక్, బృహతి, సరోబృహతి, అతికవ్యరీ, అత్యష్టి అనేవి కొద్దిగా ఋగ్వేదములో కనబడుతవి.

౪. కుచ్చ చందస్సులలో ప్రతిపాదములోను సాధారణముగా ఎనిమిదిగాని, పదకొండుగాని, పంజరెండుగాని అక్షరము లుంటవి; అరుదుగా అయిదక్షరములు గల పాదములు కలవికూడా కనుబుతరి. అట్టిపాక్షరసంఖ్యగల మూడుగాని, వాణగుగాని అయిదుగాని, ఆరుగాని పాదములు ఒకపద్యములో చేరకచ్చును. గాయత్రిలో ఎనిమిదేని అక్షరములుగల మూడుపాదము లుంటవి. అనుష్టుప్త్యలో ఎనిమిదేని అక్షరములుగల వాణగుపాదము లుంటవి, వీటిలో రెండేనిపాదము లొక్కొక అర్థ మవుతుంది. పక్షిలో ఎనిమిదేనిఅక్షరములుగల అయిదుపాదము లుంటవి; వీటిలో యెడదరెండుపాదములు ఒకభాగము, తక్కినమూడు రెండోభాగములను అవుతుంది. కొన్నిటిలో ఎనిమిదేని అక్షరములుగల పాదము లాదున్ను, కొన్నిటిలో ఏడున్ను ఉన్నవి. వీటిలో యెడదరెండు పాదములే అనిన్ని, రెండోపాదాని కవ్యరీ అనిన్ని చేయు.

* వేదములందులలో అనుబంధింపులను పద్యములనీమూల చెల్లదు. వాణగుపాదములుగలది పద్యము, వేదములలోని అన్ని మంత్రిములకిన్ని వాణువేదపాదములేవు. కాని వేదగుకంధివాణువేదపున ఈవాణుములో వైదికమంత్రిములవికూడా పద్యము, పాదము, లోకపద్యముల వాడుచున్నది.

తీర్థపుష్కరం పడకొండేనీ అక్షరములుగల వాలుగుపాదము లుండును. వీటిలో మొదటి రెండున్న ఒక భాగము, తక్కిన రెండున్న రెండో భాగము కొన్ని తీర్థపుష్కరలలో రెండోపాదములుండును. ఇట్టివాటికి ద్విపద లని పేరు. కొన్నిటిలో మూడుపాదములుండును; వీటికి విరాట్టులని పేరు. కొన్నిటిలో అయిదుపాదములు కూడా ఉన్నవి.

అకలిలో పండ్రెండేనీ అక్షరములుగల వాలుగుపాదము లుండును. ద్విపదవిరాట్టును దానిలో పాదమున కయికేనీ అక్షరము లున్నవి.

గ. ఋగ్వేదములలోని తక్కిన ఛందస్సులు మిగిలియుండు. పాదారణముగా గాయత్రీ జగతి ఛందస్సులు కలుస్తవి. అట్టివాటిలో ఉష్ణిత్కు (8, 8, 12 అక్షరములుగల మూడుపాదములు); పుర ఉష్ణిత్కు (12, 8, 8 అక్షరములుగల మూడుపాదములు); కపవృత్త (8, 12, 8 అక్షరములుగల మూడుపాదములు); బృహతి (8, 8, 12, 8 అక్షరములుగల వాలుగుపాదములు); సతో బృహతి (12, 8, 12, 8 అక్షరములుగల వాలుగుపాదములు); అతిశ్యంబి (8, 8, 8, 8, 12, 8 అక్షరములుగల ఏడుపాదములు); అర్యష్టి (12, 12, 8, 8, 8, 12, 8 అక్షరములుగల ఏడుపాదములు);—ఇవి ముఖ్యములు. ఇవి కాక (1) 12, 8, (2) 12, 8, 12; (3) 12, 12, 8, 8; (4) 12, 12, 12, 8; (5) 12, 12, 12, 8, 8—మొక్కల గల గాయత్రీ జగతి ఛందఃపాదములతో మిగిలియుండువా డ్యోదిక్తుగా కలబడుతున్నవి.

జగతిపాదములతో తీర్థపుష్కరములు కలిసిన కొన్ని మిగిలియుండును అన్నవిగాని, వాటిలో ఒక నియమములేదు. ఇట్లే తీర్థపుష్కర, గాయత్రీ కలిసినవి కొన్నిన్నవి, తీర్థపుష్కర, ద్విపద, విరాట్టు కలసినవి కొన్నిన్నవి ఉన్నవి.

ఓ. మైత్రేయిక ఛందస్సులలో కేవలము అక్షరనియమమే ప్రధానమయినట్లు కనబడుతుందిగాని, గురులఘునియమముకూడా స్పష్టముగానే గోచరిస్తుంది. ఈ గురులఘునియమమువల్ల ఊనా త్రాస దాత్ర స్వరికస్వరముల రెట్టిరూపమున్న కలుగదు. కేవలము అక్షరనియమమునకు సరిపోని చాలా పాదాలు ఋగ్వేదంలో కనబడుతవి; అక్షరనియమానికి సరిపోయేటట్లు వదనడానికి పాదములలో కొన్ని యాములు చేతుకోవలెను.

(1) య, ఋ, అతో అంతస్థములు పదములో ఉన్నా, సంధివల్ల ఏర్పడినా, పాదారణముగా వాటిని ఇ, ఉ, లుగా ఉచ్చరించవలెను. పాన్ధిత=నీలరు; స్వర=సుఖర్; వ్యవహార=వికసా; నిదధేష=అభ్యుత్.

(2) సంధిలోకలిసిన అన్యులకు ప్రత్యేకముగా ఉచ్చరించవలెను. కాగ్నాయే = చ అగ్నాయే; వీష్ణాయే = ఇష్ణాయే, అవతారాయే=అవగతు ఊరాయే; ఏష్టాయే=అ షష్టాయే.

(3) ఏ, ఓ, ల కరువార లోపించిన పదాభ్యుత్సాహమున ప్రత్యేకముగా ఉచ్చరించవలెను.

(4) మక్షిణమునకు ప్రత్యేకముగా వున్న 'అఘ్'కు 'అఘ్' గాను, 'దాసు, కూర' మొదలయిన శబ్దములకు 'దఘ్', 'కుఉర' అనినవి, 'ఏ' వారమున, వివారమున 'అఘ్' గను (శ్రేష్ఠ=అగ్రశ్రేష్ఠ విద్యుత్ = అగ్రశ్రేష్ఠ) ఉచ్చరించవలెను.

(5) కొన్ని పదములకు వ్యాకరణానుసారము చదువబడదు. ఉదా. పాదకోశమున 'పదా' అనిన్ని, 'మృతయ'ను 'మృతయ' అనిన్ని, 'సువాణ'ను 'స్వాణ' అనిన్ని ఉచ్చరించవలెను.

2. గురులఘువుల నియమములకూడా కొన్ని యాద్యులు చేసుకొనవలసి ఉంటుంది.

(1) పాదములో మొదటిఅక్షరమున్ను, తుదిఅక్షరమున్ను గురులఘువులలో ఏదయినాకావచ్చును.

(2) ఛ, క్ష, ధ లను ద్విత్వాక్షరములుగా పరిగణించవలెను; అనగా వాటికి ప్రారబ్ధమందున్న అక్షరము గురువగును.

(3) దీర్ఘాచ్చుకవచారక ములకలయ్యుకలై, అదీర్ఘాచ్చు వ్యాసవృత్తులుంటి : ఏ, ఓ, అ కవచారక 'అ' వచ్చే, అవి ఏ, ఓ, అగా మారుపాలవి.

(4) ఈరీతిగా అక్షరనియమానిన్ని, అనిన్ని గురులఘునియమానిన్ని పరిపెట్టడానికీ మార్పు లన్నిచేసినా, అర్థభంగముకాకుండా అట్టిమాటలు చేయవలెనని ఎన్నోసార్లు విగ్రహింపబడినది. ఒకప్పుడొకఅక్షరముచాలక పోతుంది: ఉదా. రమ తు ఆ పయస్వితి (అక్షరచ్ఛందము, 8 అక్షరములు బంధవలెను; ఏదే ఉచ్చరించి, ఒకప్పుడు ఒకటో రెండో అక్షరము లెక్కువలయిపోవలెను: ఉదా. 'అగ్నిమితే' భువాం యవి వృష్టే' (అగ్ని, 'వృష్టే' ఎక్కువ అయినది.) 'వయం కవినస్య పం భృత' వసు' ('వసు' అనే రెండవరాలు ఎక్కువ అయినవి.) తా నో విద్యాంసా మస్య వో ఛేత మన్య (12 ఉచ్చరించి; 11 ఉండవలెను.) 'త మం గిశో జన యో న పత్నీ' (10 ఉచ్చరించి; 11 ఉండవలెను.) 'త షా మ వో, [2లోబిందినవి] 'మ 'హో యజతా' (9 ఉచ్చరించి; 11 ఉండవలెను.) 'అయం ప మాతా, [2లోబిందినవి] 'యో ద్విజా' (9 ఉచ్చరించి; 11 ఉండవలెను.) 'రభేభి యాకర ఋష్టి మద్భి రశ్య పక్షై' (18 ఉచ్చరించి; 11 ఉండవలెను.)

గురులఘువులనియమములకూడా ఆయాసార్థములలో నియమమీసరములు వున్నవి. ఉదా. ఎనిమిదవక్షరములుగలపాదములో సాధారణముగా $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ (= గురువు; $\underline{\quad}$ లఘువు) అనగా మొదటి అక్షరములోని మొదటిదిన్ని, రెండో అక్షరములోని తుదిదిన్ని గురులఘువులలో ఏదయినాకావచ్చును పదకొండవక్షరములుగల పాదములలో విరామమునకు ప్రారబ్ధము $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ గానది, $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ గాని ఉంటుంది; మధ్యభాగమున్న తుదిభాగమున్న $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ గానది, $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ గాని ఉంటుంది; అనగా పదకొండవక్షరములపాదములలో గురు లఘువులకూడ $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$, $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$, $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ గానది, $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$, $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ గాని ఉంటుంది.

5. అన్ని మైత్రాచ్ఛందములను అక్షరచ్ఛందములని అనుకోవడముకల్ల ఇన్నియ్యలు చేసు కొనడము, చేసుకొన్న ఇంకాచాలాచట్టము వదులక నిలిచిపోవడము సంభవిస్తున్నదేమో. వాటిలో కొన్ని మాత్రాచ్ఛందము లక్షకంటే చాలాచిక్కులు విడిచిపోవడమో అనికోరుంది. వేదములలో 'అల్పా, మైత్రాణి' చ్ఛందములు రెండే మాత్రాచ్ఛందములైనవి కనుమరుగున్నవి విద్యాంకులు చెప్పుతున్నారు. ఈమాట యెంతవరకునిజమయినా, మాత్రాచ్ఛందములు వేదములలో ఉండవచ్చునే మాట నిరపయితుంది గదా.

౧౦. మాత్రాచ్ఛందస్సులంటే పాదమున కిన్ని మాత్రలయొక్కవన ఉంటే అది కొండరి అని పాదము; మాత్రాసంఖ్య నియంత్రముగా ఉన్నా గురులఘుత్వలసంఖ్య నియంత్రముగా లేని పాదములగున వక్ష్యములు మాత్రాచ్ఛందస్సులని చెప్పవచ్చు. కాని, మాత్రాసంఖ్యనియంత్రమునాదా లేని కొన్ని గణములను కొన్ని భావలలో లాక్షణికము ఏర్పాటుచేసుకొన్నాడు. చాగ్రివిక్షణావలలో అట్టి సంఖ్యరాములు మున్నటి. కవిభములో శీర్, నిర్, శీర్, నిర్గాము; కన్నడములో బిర్బా, విష్ణు, రుద్రగణములు; తెనుగులో మాద్య, ఇంద్య, చంద్యగణములు; వీటిలో మాత్రాసంఖ్య నియంత్రము కనిపించదు. ఈవిషయము ఆయాభాషాచ్ఛందస్సులను వివరించేటప్పుడు చోధనకుండు.

౧౧. వైదికచ్ఛందస్సులలోనూడా ఇట్టిగణములు మేము ఇక కనుటకుంటేనూ చూచాము.

1. గాయత్రి : ఒకరీతి.

అన్ని హా | శీర్లో | పీఠమ్ = ర, ర, లగ
యజ్ఞస్య | దేవం ఋ | త్విజమ్ = ర, మ, లగ
హోతారం | రక్షధా | కమమ్ = మ, ర, లగ.

వైపాదములలో రెండేసి కల్పాంకవిష్ణుగణములున్నవి, ఒకలగమున్నవి చేరినవి.

ii. గాయత్రి : మరీ ఒకరీతి.

మ అమ్ హే ఆ | గ్న మహా | ధీ = మ, ర, గ
పాహి ని | క్ష్యాతా ఆరా | తే = ర, మ, గ
ఉత్త్య | హే మత్రి ఆ | క్ష్య = మ, ర, ల

మొదటిపాదములో అక్షరములు సరిపెట్టుకొని 'త్వమ్, మ 'మ అమ్' గా చతుత్వయంత్రము; కల్పాంకగణాలకు సరిపెట్టుకొంటే అట్లు చేయవచ్చురలేదు. రెండోపాదములో 'నిక్ష్యాతా ఆరాతే.' అని చదవడమునాదా అక్షరనియంత్రము పాటించడానే, 'నిక్ష్యాతారాతే.' అని సంధిచేస్తే కల్పాంకగణములకు సరిపోతుంది. మూడోపాదములో 'ద్వియే' అనేదానిని 'దివియే' అని చదువుకొంటే పాదము మొదట నలమ ఏర్పడుతుంది; ఇట్టిస్వరభక్తి చేడమునకు విరుద్ధముగాదు. వైకవ్యములో పాదాని రెండేసి కల్పాంకవిష్ణుగణములున్నవి, కరువాత ఒకగురుత్వగాని, ఒకలఘుత్వగాని కనబడుతున్నవి.

iii. అనుష్టుప్ : ఒకరీతి

ఆ యన్తే | సర్పిరా | మతే = మ, ర, లగ
అగ్నే సం | అన్తి ధా | యన్తే = మ, ర, లగ
విషుద్య | మ్మం ఉత్ | క్రితః = ర, ర, లగ
ఆ చిత్తం | మత్రి పిథ | ధాః = మ, ర, గ

వైపాదంలో రెండోపాదములో 'సమ్' వద్ద అపవిత్రతకాలటి అని గురువత్తుతుంది; అట్లే 'యన్తే' ఉత్ అన్నప్పుడు 'ఉ' ను పుష్కలముగా ఉచ్చరించవలెను. 'మత్రి' అనే

మూల్రాజ్యమును ' మర్తి పీఠ ' అని వివరింపవచ్చుననియు, ఈపద్యరూపాలలోనూడా రెండేసి కర్ణాటక విష్ణుగణములు, తరువాత ఒకలగనూ, నురుగో, కవలకుమనవి.

iv. అనుష్టుప్ : మరిఒకరీతి.

కే ది | మస్య వా | తేజా = త, ర, గల

య ద్యతే | కా పిఠ | మహ = మ, ర, లల

యొక్కలో పైది సుమధాగము ; పాదమునకు రెండేసి విష్ణుగణములు, తరువాత గలగనూ, లల గనూ, ఉన్నవి.

v. పుష్పి-

ఇతా పి | సోమ ఇకా | మదే = త, ర, లగ

పిఠోః క | కార వ | ర్ధనమ్ = త, ర, లగ

క విష్ణ | వల్లి విష్ణి | జపా = సల, మ, లగ

పృథివ్యా | నికేతా | అహిమ్ = మగ, ర, లగ

అర్చ స్త | న స్వరా | జ అమ్ = త, ర, లగ

పై మూడోపాదములో ' కవిష్ణ = కవిఇష్ణ ' అనిన్ని, ' పృథివ్యా = పృథివి ల ' అనిన్ని చదువుతో వలెను. పాదమునకు రెండేసివిష్ణుగణములు, ఒకలగనూ

vi. త్రిష్టుప్ : ఒకరీతి.

అకా | గా ద్వి | అదితి | త్యే తు | రాసః = లగ, గగ, వ, గల, గగ

ఇమం | యజ్ఞం | దధితు | వోష | మాణి = లగ, గగ, వ, గల, గగ

పైరెండింటిపాదములన్న పద్యములో అర్థభాగము. మొదట ఒకలగమున్న, కేరవాత, కాలగు కర్ణాటకప్రహ్వగణములన్న ఉన్నవి.

vii. త్రిష్టుప్ : మరి ఒకరీతి.

అస్మా | కం సం | తు భుర | వస్య | గోపాః = లగ, గగ, వ, గల, గగ

నిమం | తు సో | మం అవ | నే నో | అద్య = లగ, లగ, వ, గగ, గల

పై రెండుపాదములన్న ఒకత్రిష్టుప్పద్యములో అర్థభాగము. మొదటిపాదము vi లో వలెనే ఉన్నది. రెండోపాదములో రెండోగణము లగముగా ఉన్నది గనుక తిప్పింది; ' తు 'ను ' మా ' గా ఉచ్చరింపవలెనని ' మం అవ ' అని అకారమును ప్రత్యేకముగా ఉచ్చరించుననదు; ' మభవ ' అని గణపవలెను.

viii. ఇగతి : ఒకరీతి.

అకాను | దో వృష | భో దోధ | తో వధః = సల, భ, త, ర

గవిస్థర | యుష్మ అ | సం అప్త | కారిఅ = త, ర, త, ర

తైరెండుపాదములన్న ఒకపద్యములో సముఖాగమ. 'అనామ = అనభవ' అని చదువుతే పాదమునకు బాలుగువిష్టగములు ఏర్పడుచుండు.

ix. అగతి : మరిఒకరీతి.

అభ్యుత్తర | మో న వా | చా త్తర | పిమ్మ = క, ర, ర, లు

నావిన్యం | తో న య | త్తా విభా | నమః = ను, భ, ర, లు

ఇది ఒక అగతిపద్యములో సముఖాగమ. రెండోభాగములో మొదటిగణము 'నావిన్యం' అని చదువవలెను. పాదమునకు మూడువిష్టగములు, తరువాత ఒకలలమో లగమో వస్తుంది.

x. ద్విపదావిరాజ్.

క | రి పరిధ | న్య | ఇ | వ్రాయ సో | మ = ల, ర, ల, క, ర, ల

పాన్య | ను ర్విత్తా | య | త్తా | ప్లే భగా | య = క, మ, ల, క, ర, ల

మొదటి ఒకలలుతో, గురువో, తరువాత ఒకవిష్టగము, తరువాత లఘువో, గురువో (సాధారణముగా లఘువు); ఇది ఒకపాదము; ఇట్టిది బాలుగుపాదములు.

గా. ఇంతవరకువచ్చినంతగా ఒకమాత్రము. ఛందోల్పాదము నేర్పరిచినప్పుడు వృత్తిభేదముచేత వివిధముగా ఏర్పాటుచేయవచ్చును. వైదికఛందోల్పాదము నేర్పాటుచేసినవాడు అక్షరవృద్ధితో ప్రసరించివారు. అక్షరములకులాంగని కొన్నిటిని మాత్రాచ్ఛందస్సులుగా ఏర్పాటుచేసెవారు. అక్షరములకున్న మాత్రాలను లాంగని అనేకపద్యములు మిగిలిపోయినవి. వాటిని పొందించడానికి కొన్నిమాత్రములు చేతుకోవలె నవ్నారు. అట్టిమాత్రములు చేతుకోవ్వా తదరని పద్యము లెన్నో నిలిచి పోయినవి. పొందినవాటికీ, పొందనివాటికీనూడా పరిపాదే లక్షణము నేర్పాటుచేయవలసిన ఆవశ్యకత ఉన్నది. చాగ్రిధిచ్ఛందస్సుప్రచారము వైదికపద్యములలోనూడా చెల్లుతుండేనూ మాత్రవలె నని ఈవ్యాసములో కూడవలెయిచివది. పరిచ్ఛందస్సే ఒకమాత్రము చిట్టకుండేనూ, విద్యాంకు లీకూచనను నిరాకరింపక కానినగురించి ఆలోచించుటగాక.

గా. ఛందోభేదములనుగురించి లాక్షణికులలో అభిప్రాయభేదము లున్నవి.

(1) పద్యభావము వృత్తిబాధిభేదములచేరి రెండువిధములు నియతవర్గవ్యవస్థచేత ఛందస్విధిగలిగినది వృత్తము. నియతమాత్రాత్వవ్యవస్థచేత ఛందస్విధిపొందినది బాధి. "బాలుగుపాదములగులది పద్యము; అది వృత్తము, బాధి అని రెండువిధములు. ఏకదేశీవృత్తి మైనది బాధి; వృత్తము లఘుగురుస్థితము" అని చాలాయథుడు.

(2) ఛందస్సు, వృత్తము, అనేది వర్ణయవాచకములు. వర్ణవృత్తము వర్ణచ్ఛందస్సు, మాత్రాచ్ఛందము మాత్రాచ్ఛందస్సు.

(3) "మాత్రాక్షరసంఖ్యచేత నియతమైనవాక్యం. ఛందము; గురులఘులను నేతస్వరూపముచేత నియతమైనవాక్యం. వృత్తము" అని ఛందోపనిషత్సూత్రము.

(4) పద్యచ్ఛందము తూడుదిభములు : టైరికము, రోగము, ఉభయపాదారణము అని. అందులో రోగము తిరిగి తూడుదిభములు : గణచ్ఛందము, మాత్రాచ్ఛందము, అక్షరచ్ఛందము, అని. ఆర్య తెలుదలయనది గణచ్ఛందములు ; తూరిక తెలుదలయనది మాత్రాచ్ఛందములు ; ఉత్కర్షిత తెలుదలయనది అక్షరచ్ఛందములు.

(5) పద్యచ్ఛందము వాలుగుదిభములు : అక్షరచ్ఛందము, మాత్రాచ్ఛందము, అక్షరగణచ్ఛందము, మాత్రాగణచ్ఛందము, అని. మాత్రాసంఖ్యలో ఎక్కువరెక్కువలు గలిగినా అక్షరసంఖ్య సరిపోతే అక్షరచ్ఛందము. అక్షరసంఖ్యలో ఎక్కువరెక్కువలున్నా, మాత్రాసంఖ్య సరిపోతే మాత్రాచ్ఛందము. అక్షర గణములు క్రమముగా నిలిచి, గురులఘువులు కూడా నియత స్థానములలో ఉంటే అది అక్షరగణచ్ఛందము. మాత్రాగణములు క్రమముగా నిలుస్తే, అది మాత్రాగణచ్ఛందము ; ఇంకదా అక్షరగణములు నియతములు కావు.

(6) టై వాలుగుదిభములుగాక మరికొంతి పద్యభావముకూడా ఉన్నదని వెల్లడవలెను. మాత్రాగణచ్ఛందములలో గణములు వరుసగా సరిపోవలెను ; పాదములోని టై క్రమమార్యలసంఖ్యకూడా సరిపోవలెను. కాని, పాదములో మాత్రాగణములు వరుసగా సరిపోయినా, మాత్రాసంఖ్య సరిపోవకపోతే కొన్ని పద్యములు ఉన్నవి. అవి చాగ్గినిదభావములో కనబడుతున్నవి. కనుకములో మార్చినచో మాడుతుంది విచిత్రత మాత్రమిస్తుంది ; విశచ్చీయలలో వాలుగునుండి ఆరువరకు ఉన్నవి ; వాయచ్చీయలలో ఏడునుండి యెనిమిదివరకు ఉన్నవి ; కచ్చీయలలో ఆరునుండి తొమ్మిదివరకు ఉన్నవి ; పాడుచ్చీయలలో ఏడునుండి పన్నెండువరకు ఉన్నవి. కన్నడములో ప్రిన్యగణములలో తూడునుండి వాలుగువరకు ; విష్ణుగణములలో వాలుగునుండి ఆరువరకు ; దుద్యగణములలో అయిదునుండి యెనిమిదివరకు మాత్రమిస్తుంది. తెనుగులో కూర్మగణములకు తూడుమాత్రాలమాత్రము ; ఇంద్రగణములకు వాలుగునుండి అయిదువరకు ; చంద్రగణములకు అయిదునుండి ఏడువరకు, మాత్రమిస్తుంది.

గక. టైరికచ్ఛందములలో కల్పనచ్ఛందోభేదములకు లొంగక మిగిలిపోయినవేదముగా చాగ్గినిదచ్ఛందములలో ఇముడుతలా అనేవి వేదమునగునని ఆలోచిస్తే భాగుంటుందని మాచవేదీ యిప్పటి కిదిచావను విడిచిపెట్టుతున్నాను.

గం. టైరికరిందికనిదయ్యా టైరిక రో తెలుదలయన పాశ్చాత్యుండితులు వేదములు దరికిరింది తెప్పిన మాటలు. సింగళచ్ఛందములలో టైరికచ్ఛందమునగునని భారతీగావెప్పబడి ఉన్నది.

(1) వేదములోని పద్యములు : గాయత్రి, ఉష్టిక, అనుష్టుప్, బృహతి, త్రిష్టుప్, జగతి అనేది. వీటిలో ఒక్కొక్కటి ఆర్యీ, టైరి, ఆరురీ, పాగ్గివాకత్యా, యాదాపీ, పానిన్నా, అర్యీ, చాగ్గిక్య, అని ఎనిమిదివేదములు ఉన్నవి. అయాభేదములకు గల అక్షరసంఖ్య భావోక్త్యులులోని పద్యలో ఇవ్వబడినది.

సంకన్య	గాయత్రీ	ఉష్ణిక్	అనుష్టుప్	బృహతి	పంక్తి	త్రిష్టుప్	ఋగ్
అక్షి	24	28	32	36	40	44	48
లైరి	1	2	3	4	5	6	7
అనుతి	15	14	13	12	11	10	9
పౌరాణిక	8	12	16	20	24	28	32
యాజుషీ	6	7	8	9	10	11	12
సామి	12	14	16	18	20	22	24
అర్చి	18	21	24	27	30	33	36
కౌండి	36	42	48	54	60	66	72

(2) గాయత్రీపాదములో 8 అక్షరములు; ఋగ్పాదములో 12; విరాట్పాదములో 10; త్రిష్టుపాదములో 11, ఉంటుంది. ఏసంకన్యకు ఏన్నిపాదములో, ఆపాదములకు నిర్దిష్టమైన అక్షరసంఖ్యతో చెప్పితే అట్టిదానిని 'ఉక్తపాదము' అనివేరు. గాయత్రీకి మూడుపాదములు, అనుష్టుప్కు మూడు గాయత్రీపాదములు.

(3) ఉక్తపాదమైన గాయత్రీనాక, గాయత్రీలో అక్షరభేదములు కనబడుతున్నవి.

- I ఎకుష్టాక్షరాయత్రీ : ఆరేణిఅక్షరములుగల మూడుపాదములు.
- II. పాదవిచ్ఛేదాయత్రీ : ఏదేనిఅక్షరములుగల మూడుపాదములు.
- III. అతిపాదవిచ్ఛేదాయత్రీ : మూడుపాదములు; మొదటిపాదములో 6, రెండోపాదములో 8, మూడోపాదములో 7, అక్షరములు.
- IV. వాగ్గాయత్రీ : మూడుపాదములు; మొదటిది 9, రెండోది 9, మూడోది 9, అక్షరములు.
- V వారాక్షి-గాయత్రీ : మూడుపాదములు; మొదటిది 6, రెండోది 9, మూడోది 9, అక్షరములు.
- VI. వర్ణమాత్రగాయత్రీ : మూడుపాదములు; 6, 7, 8, అక్షరములు.
- VII. పౌరిత్రైగాయత్రీ : ,, ; 8, 7, 6, ,,
- VIII. ద్విపాదవిచ్ఛేదాయత్రీ : రెండుపాదములు; 12, 8, ,,
- IX. త్రిపాదవిచ్ఛేదాయత్రీ : మూడుపాదములు; 11, 11, 11, ,,

(4) (అ) ఉష్ణిక్కులో ఉక్తపాదమునకు 2 గాయత్రీపాదములు, తదవార 2కఋగ్పాదము ; 8, 8, 12 - ఈవరస ఉష్ణిక్ ఉష్ణిక్కు లున్నవి :

- i. కవళ = గాయత్రీ, ఋగ్, గాయత్రీ.
- ii. తురఉష్ణిక్ = ఋగ్, గాయత్రీ, గాయత్రీ.
- iii. పరఉష్ణిక్ = గాయత్రీ, గాయత్రీ, ఋగ్.

(అ) ఏదేని అక్షరములగు బాలుగుపాదముల గలబాదిహూడా ఉష్ణిక్కుది చేయవచ్చు.

(ర) (అ) పూసాతిలో ఉక్తపాదమునకు వరుసగా ఒకజగతి, మూడుగాయత్రీలు. ఈక్రియను తప్పిన పూసాతులహూడా ఉన్నది. జగతి మూడోపాదముగా ఉంటే వర్ణ్య ; రెండోపాదముగా ఉంటే వ్యంభవపారిణి. (దీని నిష్కంధోగ్నిది, ఉల్పాపాతి అనేపేరుహూడా ఉన్నది); బాలుగోపాదముయే ఉపవిష్టాప్తపాతి ; మొదటిపాదముయే పురస్తాప్తపాతి.

(ఆ) పూసాతిలక్షణమును తప్పినదిహూడా కొన్ని పూసాతులగ్నింకనే పరిగణింపబడినవి.

1. తొమ్మిదేని అక్షరములగు బాలుగుపాదములు.

II. బాలుగుపాదములు : 10, 10, 8, 8, అక్షరములు.

III. మూడుజగతిపాదములు : 12, 12, 12 - దీనిని మహాపూసాతి అనిచేరు. దీనినే పతో పూసాతి అనిహూడా అంటారు.

(6) (అ) పంక్తికి ఉక్తపాదములో వరుసగా రెండుజగతిపాదములు, రెండుగాయత్రీపాదములు. ఈక్రియను తప్పినదిహూడా ఉన్నది.

1. పతాపంక్తి : జగతి, గాయత్రీ, జగతి, గాయత్రీ.

(గాయత్రీ, జగతి, గాయత్రీ, జగతి ; దీనిహూడా చేరు పతాపంక్తి).

II. పరీపూరపంక్తి : జగతి, జగతి, గాయత్రీ, గాయత్రీ ; పాదములు 4.

III. అపూరపంక్తి : గాయత్రీ, గాయత్రీ, జగతి, జగతి ; పాదములు 4.

IV. విస్తరిపంక్తి : గాయత్రీ, జగతి, జగతి, గాయత్రీ ; పాదములు 4.

V. సంపూరపంక్తి : జగతి, గాయత్రీ, గాయత్రీ, జగతి ; పాదములు 4.

(ఆ) పంక్తి లక్షణమును తప్పిన కొన్ని పంక్తులపేర్లు :—

1. అక్షరపంక్తి : (1) అయిదేని అక్షరములగు బాలుగుపాదములు.

(2) అయిదేని అక్షరములగు రెండుపాదములు.

II. వదపంక్తి : (1) అయిదేని అక్షరములగు అయిదుపాదములు.

(2) క్రియముగా 4, 6, 6, 6, 6, అక్షరములగు అయిదుపాదములు.

III. వర్ణాపంక్తి : అయిదు గాయత్రీపాదములు.

(7) త్రిష్టుప్తజగతి ఉక్తపాదమునకు ఎనిమిదేని అక్షరములగు ఆరు గాయత్రీపాదములు. త్రిష్టుప్తకోశ్ఠిమ్యుతికి ఉక్తపాదమునకు వరుసగా ఒకత్రిష్టుపాదము, బాలుగు గాయత్రీలు. జగతికోశ్ఠిమ్యుతికి ఉక్తపాదమునకు వరుసగా ఒకజగతిపాదము, బాలుగు గాయత్రీపాదములు.

1. పురస్తాత్త్వోత్తి : ఒకత్రిష్టుపాదము, బాలుగు గాయత్రీపాదములు.

II. మధ్యకోశ్ఠి : రెండుగాయత్రీపాదములు, ఒకత్రిష్టుపాదము, రెండుగాయత్రీపాదములు.

III. ఉపవిష్టాత్త్వోత్తి : బాలుగు గాయత్రీపాదములు, ఒకత్రిష్టుపాదము.

(8) i అయినవర్షములపాదము ఒకటిన్నీ, అరవ్వులపాదములు మూడున్నీ అంటే శంకరునిది.

11. ఒకపాదము అరవ్వులపాదముగలిగి, కక్కిరపాదములు ఆయాభంధోలక్షణము ననుసరించి అంటే కవచము.

111 మూడుపాదములగుండున్నవర్షములలో మధ్యపాదము కొంచెమరవ్వులపాదములతో గలిగి అంటే దానిని విశిష్టమధ్య అనిపేరు. ఆమధ్యపాదము కక్కిరపాదములగుండు ఎవ్వరవర్షములు గలిగి అంటే యమమధ్య అని అభిప్రాయపడేరు.

(9) ఏదయినాభంధంపాదమునకు నియతమైన అక్షరసంఖ్యలో ఒకటి కన్నవరములే నిచ్చుకొనినవి, రెండు కన్నవరములే విరాట్ అనినవి; ఒకటి ఎవ్వరవరములే భుజి అనినవి, రెండు ఎవ్వరవరములే పృథ్వీ అనినవి సంఖ్యల అభిప్రాయములతోనే నిర్ణయించును.

(10) మైత్రేయీకవిరాజు వేదములలో అన్నిపాదములకు క్రమము అక్షరసంఖ్యలతో ఉన్న భంధములు చెప్పబడినవి :-

ఉత్పత్తి 104 ; అభివృత్తి 100 ; సంకల్ప 96 ; వికృతి 92 ; అవృత్తి 88 ; పరివృత్తి 84 ; కృతి 80. అభివృత్తి 76 ; భృతి 72 ; అభ్యుత్పత్తి 68 ; అస్తి 64 ; అభివృత్తి 60 ; కల్పన 56 ; అభివృత్తి 52 ; అక్షర 48.

3

సంస్కృతభంధములు.

౧. వైదికభంధములలో కేవలము వేదములోమాత్రము కన్పించు భంధములను వివరించి వాడు. ఈ భంధములన్ని వేదములలోగలవి. వీటిలో గణభంధములు, మాత్రాభంధములు అని రెండు విధములై న వున్నవి.

1. ఆర్థము.

౨. ఆర్థములు మాత్రాభంధములు : ఆర్థములలో వాడుకపాదములు ; రెండేసిపాదము లోక అర్థము. పాదములు వాడుకపాదములు సమపాదములు కావచ్చును ; లేదా, 1, 2, 3, 4 ము సమ పాదములు కావచ్చును. పాదములలోచేరే గణములన్నిటిలోను వాడుకపాదములే అంటుంది ; అనగా నలు, గు, ధ, అ, య, గణములుమాత్రమే ఉంటుంది. ఆర్థములోని వేదగణములు అక్షరములు కావచ్చును. ఆక్షర గణము అక్షరముగాని నలుముగాని కావచ్చును. ఆక్షర గణము నలుములులే అక్షరములోని రెండో అక్షరమునుండినా కొంతవరకు మారంభమవుతుంది. ఏదో గణము నలుములే దాని రెండో అక్షరము నుండినా వరకు మారంభమవుతుంది. రెండో అర్థములో నలుము అయినా గణములులే, గణాంభము తోనే మారంభమయినా వాడుకపాదములు ఉంటుంది.

ఆర్థములలో రెండో అర్థము ఆక్షర గణము ఏకలక్షణముగా ఉంటుంది. ఆర్థము ఏదగణములు, ఒకగురువు ఒక అర్థములో ఉంటుంది.

౩. యెడటిమాడుపాదములకువారే పదము సంభూర్ణముయే దానిఁ బ్రధార్య అనిపేరు. అట్లు పదములెక్క కాలుగొగజములోని టొరలడితే దానిఁ నిత్యలార్య అనిపేరు. ఆర్యాధ్యములో రెండో కాలుగొగజములు జగజములు, యెడటిది సగజము, మూడోది గగము, అయిదోది భగజము, టక్కినది యథాపాత్రప్రమాగా ఉంటే, దానిఁ చపలార్య అనిపేరు. ఈ చపలాలక్షణము యెడటిసగములో మాత్రా నుంటే నూభాచపల ; రెండో సగములోఉంటే జభువచపల ; రెండోసగములలోను ఉంటే మహాచపల.

౪. ఆర్యలోని యెడటిఅర్థమువలెనే రెండోఅర్థముకూడా ఉంటే దానిఁ గీతి అనిపేరు ; రెండో సగములలో యెడటిసగముకూడా ఉంటే అది ఉత్సగీతి ; యెడటిసగము రెండోసగమువలెను, రెండో సగము యెడటిసగమువలెను ఉంటే అది ఉత్సీతి ; సగములో సంభూర్ణముగా ఎనిమిది చతుర్భూతాగ్ర గణము యంటే దానిఁ ఆర్యాగీతి అనిపేరు.

ii. వైకారీయం.

గ. కాలుగుపాదములుగలిగి 1,8 పాదములలో 14 మాత్రాల్లున్న, ౩,4 పాదములలో 16 మాత్రాల్లున్న ఉంటే దానిఁ వైకారీయ అనిపేరు. దీనిపాదములకుదిని రగజ ముండవలెను. వైకారీయలోని ప్రతిపాదముకూడను ఒకగురువుచే ను ప్రే బౌపచ్ఛందసక వత్తుకుంది. వైకారీయపాదములలోని కుది గణము గగ జయుతే దానిఁ ఆపాత్రలిక అనిపేరు. వైకారీయ 1,8 పాదములలో కుది ఆరుమాత్రాల్లున్న ప్రత్యేకపదముతో ఆరంభించవలెను. ౩,4 పాదములలో కుది ఎనిమిదిమాత్రాల్లున్న ప్రత్యేకపదముతో ఆరంభించవలెను.

ఁ. కాలుగుపాదములుగలిగి, పాదమునకు 16 మాత్రాల్లుగలది మాత్రాసమకము; పాదములు గుర్వంత ములుకావలెను ; పాదములో తొమ్మిదోమాత్రా లఘువు కావలెను. పాదములలో తొమ్మిదోమాత్రా, పన్నెండోమాత్రాకూడా లఘువులుగా ఉంటే దానిఁ వాసవాసీక అనిపేరు ; అయిదోమాత్రా, ఎనిమిదోమాత్రా లఘువులయితే విక్లోకము ; అయిదోది, ఎనిమిదోది, తొమ్మిదోదికూడా లఘువులయితే చిర్రా ; తొమ్మిదో, పదోమాత్రాలు కలిపి ఒకగురువుగా ఉంటే ఉపచిర్రా ; పదు అయిదు విభముల లోను ఏదయికావరే కాలుగుపాదములు గలది పాదాక్షిపికము.

2. పాదమునకు 16 లఘువులనొక్కన కాలుగుపాదములుగలది గీత్యార్య. ఒకసగములో అన్ని లఘువులు, రెండోసగములో అన్ని గురువులుగలది శఖ. భూర్యార్యము సర్వలఘువయు ద్వితీయార్యము సర్వ గురువయుతే దానిఁ బోర్ణితి అనిపేరు. భూర్యార్యములో అన్ని గురువులు, పర్యాయములో అన్ని లఘువులు ఉంటే దానిఁ గూడ్య అనిపేరు.

౮. యెడటిరెండుపాదములలో ౩7 లఘువులు ఒకగురువు, యెడ్రము ౩9 మాత్రాల్లును, కుదియెండు పాదములలో ౩9 లఘువులు, ఒకగురువు, యెడ్రము 81 మాత్రాల్లును గలది మాత్రాక.

ప్రాకృతచ్ఛందస్సు.

ప్రాకృతచ్ఛందస్సులో సంస్కృతమునందుకంటే ఎక్కువమాత్రాచ్ఛందస్సులు కనబడుచున్నవి. ప్రాకృతవైలంబములో వివరింపబడిన మాత్రాచ్ఛందస్సులను వాటివలనముతో భాగించి వివరింపబడును.

i. గాథాభేదములు.

గాథాచ్ఛందస్సుకు చేరినవాటిలో (1) మొదటిపాదములో 12 మాత్రలు, (2) అక్షరము ఒక ప్రత్యేకనియమము ననుసరింపబడి; (3) రెండో, వాణిగోపాదముల అంత్యాక్షరము గురువు; (4) తేలిని అక్షరముండదు; అనే సామాన్యనియమమున్నది.

(1) గావూ : మొదట 54 మాత్రలు; రెండునవభాగములు; ఒక్కొక్కభాగములో 27 మాత్రలు; రెండో, వాణిగోపాదములలో పదిహేనేనిమాత్రలు; అయిదోగణము రెండునవభాగములుండలేదు. దీనినిబట్టి ఒకసగము : (సంఖ్యలు అన్ని మాత్రలు అక్షరములకు గురువు.)

$$4+4+4+ = 12$$

$$4+4+1+4+గురు = 15$$

(2) గావూ : 57 మాత్రలు. దీనిప్రస్తారము సగమునకు;

$$\text{మొదటిసగము } 4+4+4 = 12$$

$$4+4+4+4+గురు = 18$$

$$\text{రెండోసగము } 4+4+4 = 12$$

$$4+4+1+4+గురు = 15$$

(3) విగ్గావూ : గావూలోని మొదటిసగము రెండోసగముగాను, రెండోసగము మొదటిసగముగాను చెప్పినది.

(4) ఉగ్గావూ : 60 మాత్రలు. ప్రస్తారము -

$$4+4+4 = 12$$

$$4+4+4+4+గురు = 18$$

ఇట్లే రెండోసగము.

(5) గావీణీ : 62 మాత్రలు.

$$\text{మొదటిసగము : } 4+4+4 = 12$$

$$4+4+4+4+గురు = 18$$

$$\text{రెండోసగము : } 4+4+4 = 12$$

$$4+4+4+4+ (2+గురు) = 20$$

(6) సింహీణీ : గావీణీలోని మొదటిసగము రెండోసగముగాను, రెండోసగము మొదటిసగముగాను చెప్పినది.

(7) ఖంధ. అ : 64 మాత్రలు ; 88 మాత్రలునొత్తన రెండుపదభాగములు.

$$4+4+4=12$$

$$4+4+4+4+(3+నురు)=20$$

రెండోపదము అక్షే. ఈ స్కంధములోనుండే నురులఘటనసంఖ్యనుబట్టి కేర్పెట్టబడి :—

సంధ (4 ల, 80 ను) ; భద్ర (6 ల, 29 ను) ; శేష (8 ల, 38 ను) ; పారంగ (10 ల, 27 ను) ; శర (12 ల, 26 ను) ; బ్రహ్మ (14 ల, 25 ను) ; చారణ (16 ల, 24 ను) ; వహణ (18 ల, 23 ను) ; నీల (20 ల, 22 ను) ; మదనకాదంబ (22 ల, 21 ను) ; శేఖర (24 ల, 20 ను) ; పర (26 ల, 19 ను) ; గగన (28 ల, 18 ను) ; విమతి (30 ల, 17 ను) ; స్థిర (32 ల, 16 ను) ; సగర (34 ల, 15 ను) ; పర (36 ల, 14 ను) ; స్పృష్ఠ (38 ల, 13 ను) ; సేవా (40 ల, 12 ను) ; మదకల (42 ల, 11 ను) ; నీల (44 ల, 10 ను) ; కుంధ (46 ల, 9 ను) ; పి (50 ల, 7 ను) ; ఖంధ (52 ల, 6 ను) ; కలక (54 ల, 5 ను) ; శబ్ద (56 ల, 4 ను) ;

ii. దోహా.

మొదటిపాదము, మూడోపాదము : $6+4+8=18$

రెండోపాదము, నాలుగోపాదము : $6+4+1=11$

మొత్తము 48 మాత్రలు ; ఏపాదములోను జూల ముండనూడదు. పద్యములోని నురులఘటన సంఖ్యనుబట్టి దీనికి కేర్పెట్టకేర్పెట్ట కలిగినవి :—

భృతర (22 ను, 4 ల) ; భృతర (21 ను, 6 ల) ; కరధ (20 ను, 8 ల) ; శ్రీక (19 ను, 10 ల) , మందల, శేక మండుక (18 ను, 12 ల) ; మర్కట (17 ను, 14 ల) ; కరధ (16 ను, 16 ల) ; పర (15 ను, 18 ల) ; మరాల (14 ను, 20 ల) ; మదకల (13 ను, 22 ల) ; పయోధర (12 ను, 24 ల) ; చల, శేక బల (11 ను, 26 ల) ; వానర (10 ను, 28 ల) ; త్రికర, తేకత్రికల (9 ను, 30 ల) ; కచ్చన (8 ను, 32 ల) ; మత్స్య (7 ను, 34 ల) ; కార్జుల (6 ను, 36 ల) ; అపి (5 ను, 38 ల) ; బాధుని (4 ను, 40 ల) ; విచాల, శేక విచాల (3 ను, 42 ల) ; కునక (2 ను, 44 ల) ; ఉండర (1 ను, 46 ల) ; సర్ప (48 ల) .

iii. రసికా, శేక, ఉక్తచ్ఛాన్దా.

అనుపాదములు, పాదములకు 11 మాత్రలు (4+4+3) ; మొత్తము 66 మాత్రలు. నురులఘటన సంఖ్యనుబట్టి అయాశేదములకు కేర్పెట్టకేర్పెట్టబడి :—

లొహంగిడి (66 ల) ; బాంసీ (64 ల, 1 ను ; 62 ల, 3 ను ; 60 ల, 5 ను ; 58 ల, 7 ను) ; రేఖా (66 ల, 5 ను ; 64 ల, 7 ను ; 62 ల, 9 ను ; 60 ల, 11 ను) ; కాంబిసి (48 ల, 9 ను ; 46 ల, 10 ను ; 44 ల, 11 ను ; 42 ల, 12 ను) ; కంబిసి (40 ల, 13 ను ; 38 ల, 14 ను ; 36 ల, 15 ను ; 34 ల, 16 ను) ; గంధిరా (32 ల, 17 ను ; 30 ల, 18 ను ; 28 ల, 19 ను ; 26 ల, 20 ను) ; వారి (24 ల, 21 ను ; 22 ల, 22 ను ; 20 ల, 23 ను ; 18 ల, 24 ను) ; కాలదబ్బాడి (16 ల, 25 ను ; 14 ల, 26 ను ; 12 ల, 27 ను ; 10 ల, 28 ను) .

పైలేదనులకు వివరించడములో వ్యాఖ్యానకర్తలు తేల్చడగా వాగ్వివాద, ఈ లేదనులపట్లరూప విట్టిదని స్పష్టముగా చెప్ప వీలులేవనీ.

iv. రోలా

పాదమునకు 36 మాత్రలు ; పాదములు సురుషీనముగా ఉండవలెను. వాలుగుపాదములు. పాదములోనిగురులఘుపంఖ్యలుట్టి ఆయాలోలాలకు తేల్చుకలిగినది ; కుండ (11 ను, 2 ల) ; కరతల (10 ను, 4 ల) ; కుఘ (9 ను, 6 ల) ; కాదంక (8 ను, 8 ల) ; కాలరద్య (7 ను, 10 ల) ; కోశిల (6 ను, 12 ల) ; కవల (5 ను, 14 ల) ; ఇండు (4 ను, 16 ల) ; కంఘ (3 ను, 18 ల) ; కామర (2 ను, 20 ల) ; కశేత్వర (1 ను, 22 ల) ; సహస్రాక్ష (24 ల) — వీనివైల వ్యాఖ్యానములను బట్టి యీ లేదనులన్నయూ వివరించుచు నిల్ల యింక వీలుకావనీ.

v. గంధానా.

లేకిపాదములలో సురువులగాని, లఘువులగాని వనిపేదేనీ అక్షరములు ; సరిపాదములలో సురువులగాని, లఘువులగాని వదేనివిని అక్షరములు. వాలుగు పాదములు. — ఇది వర్ణశ్చక్రములలో చేరవలినది ; మాత్రాశ్చక్రములలో ఎందుకులేదో తెలియదు.

vi. చొవది ఆ.

పాదమునకు వాలుగోనీమాత్రలుగల ఏడుగణములున్న, ఒకగురువున్న కలిసి 80 మాత్రలు. ఇట్టి వాలుగుపాదములగుల ఒకపద్యమునకు 120 మాత్రలు ; ఇట్టిపద్యములు వాలుగు చెప్పవలెను. యొక్కము 480 మాత్రలు.

vii. ఘటా.

రెండుపాదములు ; పాదమునకు ఏడుచతుర్మాత్రాగణములు, రెండుచతుర్మాత్రములఘువులు ; యొక్కము పాదమునకు 81 మాత్రలు ; రెండు పాదములకున్న 62 మాత్రలు ; ప్రతిపాదములోను 10, 8, 18, మాత్రలరహిత నిరతి.

viii. ఘటానంద.

ఘటాపాదములకుటిలే రెండుపాదములు ; వాని, 11, 7, 18, మాత్రలరహిత నిరతి. గణనిధి కనము 6, 4, 4, 4, 4, 4, మాత్రలు గలగణములుగా చేయవలెను.

ix. (1) ఛక్రుడి.

6. పాదములు, పాదమునకు 3 మాత్రలు + 5 చతుర్మాత్రాగణములు + 2 లఘువులు ; పాద పాదమునకు 11 మాత్రల రహితము, వీడ్చుట చురి 18 మాత్రల రహితము అనగా పాదాంత నుండును నిరతి. ఈ వాలుగుపాదములగులపద్యమునకు రెండు 'ఉల్లాల' లు తేర్చవలెను. 'ఉల్లాల' అనేది 28 మాత్రల పాదము, వీనిలో వదేనిదోమాత్రా రహిత నిరతి ఉంటుంది.

ix. (2) కబ్బి (' చక్రవర్తి ' లో భేదము.)

పాదమునకు 6, 4, 4, 4, 6 మాత్రములగు గణములు మొత్తము 24 మాత్రము; ఈగణములలో మూడోది జగణముగాని, కలముగాని కావలెను. ఇట్టిది అయినపాదములు ఒకపద్యము. ఈపద్యమునకు రెండుఉల్లాలలు వ్రేవలెను. గురులక్షణసంఖ్యనుబట్టి దీనిలోని భేదములకు పుత్రోపముగా పేర్లున్నవి :-

ఈక్రిందిసంఖ్యలలో మొదటిది లక్ష్యులను, రెండోది గురులక్షణము తెలుపుతుంది.

కళి (96; ౮); సంధి (94; 1); మూర్తి (93; 3); గండో (90; 8); ఖంధి (88; 4); విజ్ఞ (86; 5); దత్తి (84; 6); కాంక్ష (82; 7); సమర్థ (80; 8); సీమా (78; 9); సీమా (76; 10); ఉత్తేజ (74; 11); పవిత్ర (72; 12); పరిధర్మ (70; 13); మజ్జ (68; 14); మఖిందా (66; 15); దండో (64; 16); మక్కల (62; 17); మజ్జ (60; 18); మరణి (58; 19); బాంక్ష (56; 20); కంక్ష (54; 21); మూర్తి (52; 22); బంక్ష (50; 23); భీరు (48; 24); భిక్షుమరణి (46; 25); బలహిందో (44; 26); రాజ్ (42; 27); విలిచన (40; 28); మూర్తి (38; 29); కంక్షాణి (36; 30); బలి (34; 31); మేవన (32; 32); సమావర్తి (30; 33); కాలి (28; 34); క్షిప్తి (26; 35); సరవన (24; 36); దంధి (22; 37); అవన (20; 38); ఉత్తంధి (18; 39); బలికంక్ష (16; 40); కురుజ్ (14; 41); మారి (12; 42); అంధి (10; 43); భింగ్ (8; 44).

ix. (3) ఉల్లాల.

పదముగా 4, 4, 4, 6, 4, 6 మాత్రములగుగణములు; మొత్తము పాదమునకు 28 మాత్రము; అట్టిదే మరికొకపాదములే పద్యమవుతుంది.

' కబ్బి ' లోని భేదములపరమైనము (సీమా కాల్పరీతిపరమైనము.)

ఈక్రిందిసంఖ్యలలో మొదటిది గురుసంఖ్య; రెండోది లక్ష్యసంఖ్య.

అజయ (70-12); విజయ (68-14); బలి (66-16); కర్ణ (67-18); పీఠ (66-20); కేకాల (65-22); బృహస్పతి (64-24); మర్కట (63-26); హరి (62-28); హరి (61-30); బృహస్పతి (60-32); ఇంద (59-34); చందన (58-36); శుభధంకర (57-38); క్య (56-40); సింహ (55-42); కార్జున (54-44); మార్క (53-46); కేకాల (52-48); భర (51-50); మంజర (50-52); మదన (49-54); మర్కట (48-56); కాంచన (47-58); శేష (46-60); శారంగ (45-62); మహాభర (44-64); భండ (43-66); కమల (42-68); హరి (41-70); కరణ (40-72); భీమ (39-74); బాంక్ష (38-76); కర (37-78); మనర (36-80); సమర (35-82); శారంగ (34-84); పరస (33-86); మేధ (32-88); మళర (31-90); మద (30-92);

కెడి (29-94); బెడి (32-96); కరతల (37-98); భవల (36-100); మవన (25-102)
 భక్తి (34-104); కవళ (32-106); కృష్ణ (22-108); రంజన (21-110); శుభాకర
 (19-114); శ్రీకృష్ణ (18-116); గుణద (17-118); శశి (16-120); శూర (15-122);
 శల్య (14-124); నవరంజ (13-126); మహానార (12-128); కృష్ణ (11-130); రత్న
 (10-132); నర (9-134); కీర (8-136); భృత (7-138); శేఖర (6-140);
 మహానార (5-142); ద్విధ (4-144); శంఖ (3-146); భవ (2-148); కృష్ణ (1-150);
 మని (153 వ.).

X. వజ్ర టిక్కా.

పాదముదనకు 4, 4, 4, జగణము, మొత్తము 16 మాత్రలు; ఇట్టిది 4 పాదములు.

Xi. అడ్రెల్లా.

4, 4, 4, 4, మోత్రెల్లాగల బాలగుగణములు పాదముదనకు; బాలగుగణము జగణము కాదనెను.
 బాలగుపాదములు. మొదటి రెండుపాదములకున్న, 8, 4 పాదములకున్న అంత్యానుష్టుప్సరియను
 గురులఘునియనుమలేని అడ్రెల్లాకు 'పాలకలపం' అనిపేరు.

Xii. చుట్టెల్లా.

చేతిపాదములలో 16 మాత్రలు, పరిపాదములలో 14 మాత్రలు, బాలగుపాదములు.

Xiii. రద్దా.

(చీలికి 'రాజనీకా, మస్త' అనికూడా పేర్లున్నవి.)

'మొదటిపాదములో 16 మాత్రలు, రెండోపాదములో 12 మాత్రలు మూడోపాదములో 16 మాత్రలు,
 బాలగుపాదములో 11 మాత్రలు, అయిదోపాదములో 16 మాత్రలు; మొత్తము- 5 పాదములు, 68
 మాత్రలు. చీలికి ఒక 'దోత' చేర్చవలెను. (ii) 'దోత' బాలగుపాదములకులనీ 'రద్దా'కు
 మొత్తము తొమ్మిదిపాదములు, 68 + 68 = 136 మాత్రలు. మైపాదములలో ఒకటి, మూడు,
 అయిదోపాదములలో నలుగురు 8, 4, 4, 4, మాత్రలుగల బాలగుగణములు, మొదటిపాదములో
 తుదిగణము జగణమో, నలుమో అయితిందవలెను; మూడు, అయిదోపాదములకుదిని రెండులఘువు
 లుండవలెను. రెండోపాదములో మూడుచతుర్భాగగణము లుండవలెను; చీలిలో తుదిని నలుము
 కావలెను. బాలగుపాదములో నలుగురు రెండుచతుర్భాగగణములున్న, కరువార నగణమున్న
 ఉండవలెను.

'రద్దా' లో అయిదుపాదములలోని మాత్రాసంఖ్యనుబట్టి ఏమనేదము జూర్చుచు :—

కరనా (18, 11, 18, 11, 18); బంబా (14, 11, 14, 11, 14); మోహిణి (19, 11, 19,
 11, 19); రాజనీతి (15, 11, 15, 11, 15); భద్ర (15, 12, 15, 12, 15); రాజనీతి (15,
 12, 15, 11, 15); కాంక (16, 12, 16, 11, 16).

చీలిలో 'రద్దా'కు సంబంధించిన ఇతర నియమములనున్న అనుసరించవలెను.

xiv. బోమావ ద్రి.

బాలగుపాదములు, పాదమునకు ఎనిమిది చతుర్భాస్కాక్షణములు, జగణము చేరమాడదు, అంతే భ, ప, గగ, నల మొలను మాత్రమే బాడవలెను.

xv. కుండలిల.

ఒకదోహ, రతబాత ఒకకప్పు చెప్పుకే కుండలిల అభ్యుతుంది. కప్పుకు ఉల్లాలను చేర్చవలెనని వేర చెప్పునిక్కరలేదు. పాదములలో యదుక ముండవలె నడవను దీనికి ప్రత్యేకలక్షణము.

xvi. గగనాంగ.

పాదములో మొత్తము వర్ణసంఖ్య 20, మాత్రాసంఖ్య 25, పాదములోని మొదటిగణము బాలగు మాత్రాలు గలదిగా ఉండవలెను. పాదాంతముందు గురు త్తండవలెను. బాలగుపాదములు.

xvii. (1) దోళిభ.

పాదమునకు వరుసగా 6, 4, 4, 4, 4, 6 మాత్రాలుగల అరుగణములు, మొత్తము 28 మాత్రాలు; ఇట్టివి రెండుపాదములు, బాటి కుదను గురుత్తండవలెను.

xvii. (2) ఝల్లణ.

రెండుపాదములు, పాదమునకు 10 మాత్రాలు, విరతి ; 10 మాత్రాలు, విరతి ; 7 మాత్రాలు, విరతి.

xvii. (3) ఖంజ.

రెండుపాదములు, పాదమునకు వరుసగా 9 నలములు, ఒక రగణము.

xvii. (4) సిఖా.

మొదటిపాదములో వరుసగా 6 నలములు, ఒక జగణము, రెండోపాదములో వరుసగా 7 నల ములు, 1 జగణము.

xvii. (5) మూలా.

మొదటిపాదములో వరుసగా 9 నలములు, 1 రగణము, గగము; మొత్తము 45 మాత్రాలు. రెండో పాదము ఒక గాహాపాదము.

xvii. (6) చులిలలా.

ఒకదోహపాదమునకు బలధుత్త చేర్చుకే ఒకపాదము, ఇట్టివి రెండుపాదములు.

xviii. సోరహ్లా.

'దోహ' లోని మొదటిసంఖ్య రెండోసంఖ్యగాను, రెండోసంఖ్య మొదటిసంఖ్యగాను చెప్పు వలెను. అనగా ఒకటి, మూడోపాదములలో 11 మాత్రాలు, రెండు, బాలగుపాదములలో 18 మా త్రాలు- దీనిలో యదుక ముండవలెననడును ప్రత్యేకలక్షణము.

xix. చాకలి.

రెండుదళములు, దళమునకు మొదట సగణముగాని భగణముగాని అయిన రెండుగణములు ; తరువాత నలును, తరువాత గురుత్వ, మొత్తము 14 మాత్రాలు. మొదటిదళములో 12 వర్ణములున్నవి, రెండోదళములో 10 వర్ణములున్నవి ఉండవలెను.

xx. మహుభార.

రెండుపాదములు ; పాదమునకు వరుసగా 1 బాలుగుమాత్రాలగణము, జగణము, 1 బాలుగుమాత్రాలగణము, 1 జగణము.

xxi. అహర.

రెండుపాదములు ; పాదమునకు 11 మాత్రాలు ; పాదమునకుదిగణము జగణము.

xxii. గండలల.

బాలుగుపాదములు, పాదమునకు వరుసగా 4, 4, 4, 4, 4, 4 ; గురుత్వ = 32 మాత్రాలు.

xxiii. దీపక.

రెండుపాదములు ; పాదమునకు వరుసగా చతుర్మాత్రాలగణము, పంచమాత్రాలగణము, ఐశుత్వ ; మొత్తము పాదమునకు 10 మాత్రాలు.

xxiv సింహాలలోఅణ.

బాలుగుపాదములు ; పాదమునకు 4 చతుర్మాత్రాలగణములు, భగణము, జగణము, గణము ఉండవలెను. అంటే, నలుమును సగణమును మార్చిమే వాడవలెను.

xxv. పరింగము.

పాదమునకు 20 మాత్రాలు, బాలుగుపాదములు. పాదాదిని గురుత్వఅదినిగల అయమాత్రాలగణము, తరువాత చతుర్మాత్రాలగణములు, తరువాత ఒకలగణము, మొత్తముపాదమునకు 20 మాత్రాలుకావలెను.

xxvi. లీలావత్తి.

బాలుగుపాదములు ; పాదమునకు వరుసగా 7 చతుర్మాత్రాలగణములు, 1 సగణము.

xxvii. హరిగీత.

బాలుగుపాదములు ; పాదమునకు వరుసగా 5, 5, 5, 5, 5, మాత్రాలగణములు, 1 గురుత్వ ; మొత్తము 28 మాత్రాలు.

xxviii. తిట్టంగీ.

4 పాదములు, పాదమునకు 8 చతుర్మాత్రాలగణములు, తుదిపాదము గురుత్వంతమై ఉండవలెను. 10 ; 8 ; 8 ; 8 మాత్రాలతరువాత విరతి.

xxix. దుమ్మిలట.

బాలుగుపాదములు, పాదమునకు 8 చతుర్యాత్మగణములు, పరిగణములు నలుములు, తేసిగణములు గణములుగా ఉండవలెను. పాదము గుర్వంతము కావలెను, ప్రతిపాదములోను 10, 8, 14, మాత్రాల రహిత విరతి.

xxx. హీర.

పాదములోవరుసగా గురువు + నలుము ; గురువు + నలుము ; గురువు + నలుము ; రగణము ;— మొత్తము 20 మాత్రాలు, బాలుగుపాదములు.

xxxi. జలహరణ.

బాలుగుపాదములు ; పాదమునకు వరుసగా 7 చతుర్యాత్మగణములు, ఒకపగణము,— మొత్తము 83 మాత్రాలు. ప్రతిపాదములోను 10, 8, 6, 8, మాత్రాలరహిత విరతి. పాదముకుదివి పగణము రహిత ఉండవలెను. తక్కినగణములలో గురులఘువులను యథేచ్ఛముగా వాడుకోవచ్చును.

xxxii. మహానారా.

బాలుగుపాదములు ; పాదమునకువరుసగా 10 చతుర్యాత్మగణములు. మొత్తముపాదమునకు 40 మాత్రాలు. పాదాదిని రెండులఘువులున్న, పాదాంతమందు గురువున్న ఉండవలెను.

xxxiii. మరహట్టా.

బాలుగుపాదములు, పాదములో వరుసగా ఒక 6 మాత్రాలగణము, 5 చతుర్యాత్మగణములు, 1 గణము ; మొత్తము 29 మాత్రాలు ; ప్రతిపాదములోను 10, 8, 11 మాత్రాలరహిత విరతి.

౪

తమిళచ్ఛందస్సు.

౧. తమిళచ్ఛందస్సులో గణవిభాగమును తాక్షణికులు తక్కినభాషలలోకలె కాక వేరవిధముగా చేసుకొన్నారు. ఆచ్ఛందస్సులనున్న తెనుగుకృత్తచ్ఛందస్సులనున్న గలపంబంధమును తెలుసుకొన వారికిమందు తమిళచ్ఛందస్సును తమిళతాక్షణికు లెట్లు వియోపించివారో చూడవలెను.

౨. తమిళచ్ఛందోలక్షణములో —

‘ నడిదో ’ అనగా హృస్విక్షరము, ‘ నెడిదో ’ అనగా ధీర్ఘక్షరము; పాల్లులు అర్థమాత్మగణములు. ‘ అనై ’ అనగా ఈశామందు ప్రతిష్ఠితముగానది, వాటిలో రెండుమాడు కలిపివాని ఏర్పడి ఉచ్చరించుచేధ్యుని. దీనిని ఛందోక్షరమనరాదు. ఈమాదింటికలియకనుబట్టి ‘ అనై ’ అనేది ‘ నేదోలనై ’ అనిన్ని, ‘ నిలై అనై ’ అనిన్ని రెండువిధములుగా ఉంటుంది.

3. 'నేర్' అనై:— ఒకటతీర్'గాని, ఒక'తడిర్'గాని, ఒకటతీర్' + అర్థమాత్రిగాని, ఒక'తడిర్' + అర్థమాత్రిగాని అయిఉంటుంది. అనగా సంస్కృతపరిభాషావ్రీకారము ఒక'లఘువో, గుడవో, అభ్రతుంది.

నిర్లెఅనై:— ఇది 'నేర్'అనైముందు ఒకటతీర్'నుచేర్చడమువల్ల కలుగుతుంది.

అనగా, టుతీర్' + టుతీర్' = లలము ; టుతీర్' + తడిర్' = లగము ; టుతీర్' + టుతీర్' + అర్థమాత్రి = లగము ; టుతీర్' + తడిర్' + అర్థమాత్రి = లగము— అనేవాటిలో ఏదయినా నిర్లెఅనై కావచ్చును.

౪. 'నేర్', నిర్లెలపంయోగమువల్ల ఒక 'శీర్' 'లేక' గణము ఏర్పడుతుంది. 'శీర్' 'లో' 'నేర్' : యోగాని, 'నిర్లె' 'యోగాని, రెండునుగాని ఉండవచ్చును 'శీర్' 'లో'ఉండే 'నేర్', నిర్లెలపంఖ్యనుబట్టి, అయా 'శీర్' లట' పరీక్షేకముగా పేర్కొన్నది. 'నేర్', నిర్లె 'లాయా' 'శీర్' 'లలో' కేనిరతుకార ఏదికన్తుండో ఆక్రియమునుబట్టికూడా పేర్కొనబడినది. అయాపేర్కొనబట్టిపరిభాషావ్రకారము వ్రస్తారముతో ఈక్రిందయూపబడినది. పదాదివర్ణములందు 'నేర్' 'అనేది గురువుగానే ఉండవలెను. పదాంతము గురువుగాని, లఘువుగాని అయిఉండవచ్చును. ఈక్రిందిపరీష్టారములో ఈనియమమును గమనింపవలెను.

గ. 'శీర్' పరీష్టారము.

1. ఒక'నెచ్చీర్'—అనగా ఒక'నేర్'గాని, ఒక'నిర్లెగాని కలిసిగణము. ఉదా. కారల్. ఎలర్'-- 'వెణ్ణా' అనే పద్యము అంతమందు దీనిని సాధారణముగా వాడుతారు. ఒక'పృథు 'కారల్' వంటిది గాక 'కాళు' వంటిరూపముల గణమువచ్చు, 'దులర్' వంటిదిగాక 'విజపృ' వంటిరూపముల గణమువచ్చు 'వెణ్ణా' పద్యము అంతమందు వాడడము కలదు. అనగా 'నేర్', నిర్లెల తరువాత అర్థమాత్రికమైన 'ఉ'కారమును చేరుస్తారు, నిందు ఉ'కారమును చేర్చడము అరుదు.

11. ఉరిచ్చీర్, లేక ఆక్రియత్రిచ్చీర్ :- దీనిని 'అవర్' అనేపద్యములో వాడుతారు. దీనిలో రెండు ధంధోక్షరము లుంటుంది. వ్రీష్టారమువల్ల ఇట్టిది కాలగు ఏర్పడుతుంది.

(౦ = గురువు ; 1 = లఘువు).

పేరు	నిర్మాణము	సంస్కృతవ్రీష్టారము	సంస్కృతములోపేరు.
తేమా	= 2 నేర్లు	౦౦	గగము (బ్రీ)
		౦1	గలము, వోగణము (బ్రీ. మా)
త్రుళిమా	= నిర్లె + నేర్	1౦౦	యగణము
		1౦1	బగణము
		11౦	సగణము (బ్రీ)
		111	సగణము (౦. మా.)

* పైవాటిలో 'రేమా', 'త్రుమా' అనేమాటలకునిది 'మా' ఉన్నది. గమక తుగ్గణములకు 'మాచ్ఛీర్' అని చేయవచ్చును.

కరుణిత - నిరై + నిరై -	1111	సలము (ని. ఇం)
	1110	సగము (ని. ఇం)
	1011	జలము
	1010	జగము
మానిత - శేర్ + నిరై -	011	భగణము (ని. ఇం)
	010	గగణము (ని. ఇం)

(iii) టాచ్ఛీర్, లేక, వణ్ణాకరిచ్చీర్ — ఇది 'వణ్ణా' పద్యములో వచ్చేది. దీనిలో మూడు ఛండ్కోశరములుంటుని మాచ్ఛీర్లను, విశ్చీర్లను 'గాయ' అని చేర్చడమువల్ల దీటివేర్లు ఏర్పడుతవి. వాటివర్ణాక్షరము:-

తేమాంగాయ - శేర్ + శేర్ + శేర్ -	000	మగణము (ని)	001	తగణము (ని. ఇం.)
త్రుమాంగాయ - నిరై + శేర్ + శేర్ -	1100	సము (ని)	1000	యగము
	1101	సలము (ని. ఇం.)	1001	యలము
కరుణితంగాయ - నిరై + నిరై + శేర్ -	1110	సవము (రు. చ)	10100	జగగము
	1111	సలము (రు. చ)	10101	జగలము
	10110	జలము	11100	సగగము (రు. చ.)
	10111	జలము	11101	సగలము (రు. చ.)
మానితంగాయ - శేర్ + నిరై + శేర్ -	0110	భగణము (రు. చ.)	0100	రగము (రు. చ.)
	0111	భలము (రు. చ.)	0101	రలము (రు. చ.)

ఈక్రిందివిధానా మూడుఛండ్కోశరములు గలవే, దీటినువను 'కణి' అని చేర్చునగునక దీటికి 'కణిచ్చీర్' అనిచేరు. దీటికి 'వణ్ణాయునిచ్చీర్', లేక 'వణ్ణచ్చీర్' అనిమాడాచేరును.

తేమాంగణి - శేర్ + శేర్ + నిరై -	0010	తగము (రు. చ.)	0011	తలము (రు. చ.)
---------------------------------	------	---------------	------	---------------

* పైవాటినుకు 'కణి' అని ఉన్నది గమక దీటికి 'కణిచ్చీర్' అని చేయవచ్చును.

శ్రుతిమాంజరి - నిరై + శేర్ + నిరై -

౦ ౦	సలగము (రు. చ.)	1 ౦ ౦ ౦	యలగము
౦ 1	సలలము (రు. చ.)	1 ౦ ౦ 1	యలలము

కయవిలంగణి - నిరయై + నిరయై + నిరయై -

1 1 ౦	నలలగము	1 ౦ ౦ ౦	జగలగము
1 1 1	నలలలము	1 ౦ ౦ 1	జగలలము
1 ౦ ౦	నగలగము	1 ౦ 1 ౦	జలలగము
1 ౦ 1	నగలలము	1 ౦ 1 1	జలలలము

మావిలంగణి - శేర్ + నిరై + నిరై -

౦ 1 1 ౦	భలగము	౦ ౦ ౦	రలగము
౦ 1 1 1	భలలము	౦ ౦ 1	రలలము

1౪ పాదచ్ఛిర్ — ఇది 'కన్' పద్యములో సుపయోగపడుతుంది. తెల్లపద్యములో వీని సుఖయోగమున వీనిలో పదహారు పదములు లభిస్తవి. అవి శేమా, శ్రుతిమా, కయవిళమ్, మావిళమ్ అనే పేర్లతో కరుణగా 'కన్' పద్యంలో, రుక్మా, నలుంబూ, కలుంబిటిల్' అనేమాటలను చేర్చడమువల్ల ఈ పదహారు పదాన్ని పేర్లతో కరుణా ధండోత్తరములుగా 'కన్' లు, వీటి ప్రస్తారము:-

(1) శేమాకన్' పద్య - శేర్ + శేర్ + శేర్ + నిరై -

౦ ౦ ౦ ౦	మలగము	౦ ౦ ౦ 1	మలలము
-----------	-------	-----------	-------

(2) శేమాకన్' పద్య - శేర్ + శేర్ + శేర్ + శేర్ -

౦ ౦ ౦ ౦	మగము (రు.)	౦ ౦ ౦ 1	మలలము (రు. చ.)
---------	------------	-----------	----------------

(3) శేమాకన్' పద్య - శేర్ + శేర్ + నిరై + శేర్ -

౦ ౦ ౦ ౦	తగగము	౦ ౦ 1 ౦	తలగము
౦ ౦ ౦ 1	తగలము	౦ ౦ 1 1	తలలము

(4) శేమాకన్' పద్య - శేర్ + శేర్ + నిరై + నిరై -

౦ ౦ ౦ 1 ౦	తరము	౦ ౦ 1 1 ౦	తరము
౦ ౦ ౦ 1 1	తరము	౦ ౦ 1 1 1	తరము

(5) శ్రుతిమాకన్' పద్య - నిరై + శేర్ + శేర్ + నిరై -

1 ౦ ౦ ౦ ౦	యరము	1 1 ౦ ౦ ౦	నరము
1 ౦ ౦ ౦ 1	యరము	1 1 ౦ ౦ 1	నరము

(6) శ్రుతిమాకన్' పద్య - నిరై + శేర్ + శేర్ + శేర్ -

1 ౦ ౦ ౦ ౦	యగము	1 1 ౦ ౦ ౦	సగగము (రు.)
1 ౦ ౦ ౦ 1	యగలము	1 1 ౦ ౦ 1	సగలము (రు. చ.)

(7) త్రివిధాక్షణము - నిరై + శేర్ + నిరై + శేర్ -

1 0 0 1 0 0	యాయము	1 0 0 1 0 0	యసము
1 0 0 1 0 1	యజము	1 0 0 1 1 1	యనము
1 1 0 1 0 0	సయము	1 1 0 1 1 0	ససము
1 1 0 1 0 1	సజము	1 1 0 1 1 1	సనము

(8) త్రివిధాక్షణనిలత్ - నిరై + శేర్ + నిరై + నిరై -

1 0 0 1 0 0 0	యజగము	1 1 0 1 0 1 0	సజగము
1 0 0 1 0 1 1	యజలము	1 1 0 1 0 1 1	సజలము
1 0 0 1 1 1 0	యజగము	1 1 1 1 1 1 0	ససగము
1 0 0 1 1 1 1	యజలము	1 1 1 1 1 1 1	ససలము

(9) కదవిశ్చవశస్థిలత్ - నిరై + నిరై + శేర్ + నిరై -

1 0 1 0 0 1 0	జరగము	1 1 1 0 0 1 0	సరగము
1 0 1 0 0 1 1	జరలము	1 1 1 0 0 1 1	సరలము
1 0 1 1 0 1 0	జజగము	1 1 1 1 0 1 0	సజగము
1 0 1 1 0 1 1	జజలము	1 1 1 1 0 1 1	సజలము

(10) కదవిశ్చవశశ్చలూ - నిరై + నిరై + శేర్ + శేర్ -

1 0 1 0 0 0 0	జరుము	1 1 1 0 0 0 0	సరుము
1 0 1 0 0 0 1	జరము	1 1 1 0 0 0 1	సరము
1 0 1 1 0 0 0	జయము	1 1 1 1 0 0 0	సయము
1 0 1 1 0 0 1	జయము	1 1 1 1 0 0 1	సయము

(11) కదవిశ్చవశశ్చలూ - నిరై + నిరై + నిరై + శేర్ -

1 0 1 0 1 0 0 0	జరగము	1 1 1 0 1 0 0 0	సరగము
1 0 1 0 1 0 0 1	జరలము	1 1 1 0 1 0 0 1	సరలము
1 0 1 1 1 0 0 0	జసగము	1 1 1 1 1 0 0 0	ససగము
1 0 1 1 1 0 0 1	జసలము	1 1 1 1 1 0 0 1	ససలము
1 0 1 0 1 1 0 0	జభగము	1 1 1 0 1 1 0 0	సభగము
1 0 1 0 1 1 0 1	జభలము	1 1 1 0 1 1 0 1	సభలము
1 0 1 1 1 1 0 0	జసగము	1 1 1 1 1 1 0 0	ససగము
1 0 1 1 1 1 0 1	జసలము	1 1 1 1 1 1 0 1	ససలము

- (1) శోణాశుభ్రత - మా [తేజా, భ్రువిమా] + శేర్ ; తేజా, వాల్ + శేర్.
- (2) నిలైయ్యశుభ్రత - విశ్ [కరువిశ్, కూనిశ్] + నిలై ; తేజా, మలర్ + నిలై.
- (3) పెళ్ళిర్ పెళ్ళిదలై - కాయ్ [తేజాంగాయ్, భ్రువిమాంగాయ్, కరువింగాయ్, కూనిశ్ గాయ్] + శేర్ ; తేజా, భూ [తలప్ప, నలుగులూ] + శేర్.
- (4) ఇయ్యప్పిర్ పెళ్ళిదలై - మా + నిలై ; తేజా, విశ్ + శేర్ ;—తేజా, వాల్ + నిలై ; తేజా, మలర్ + శేర్.
- (5) ఒప్పియళ్ళొత్తలై - కని + నిలై ; తేజా, నిలర్ + నిలై.
- (6) ఒప్పాదళ్ళొత్తలై - కని + శేర్ ; తేజా, నిలర్ + శేర్.
- (7) కలి కలై - కాయ్ + నిలై ; తేజా, భూ + నిలై.

2. 'అది' అనగా పద్యపాదము, పాదములో ఒకటిగాని అనేకములుగాని 'తలై' అనవచ్చును. 'అది' అయిదువిధములుగా ఉంటుంది : రెండు 'శీర్' అం గలది 'విజలది' ; మూడుశీర్లు గలది 'విందది' ; నాలుగుశీర్లు గలది 'అళవది' వినుశీర్లు గలది 'నెదిలది' ; ఆరుశీర్లుగలది 'కటినెదిలది.'

౩. 'వొడై' అనెదానిశి 'అనుపొ'పము, మైత్రి' అని అర్థములు చెప్పవచ్చును. (సెయ్యెరు అప్పిన్మొన్దు.) దీనిలో అయిదుభేదములు అన్నది ; ఈ అయిదుటిలో ఒక్కొక్కదానిలో తిరిగి ఎనిమిదేసి భేదములపొప్పున మొత్తము నలభై, మరియొకడు చేరి నలభై మూడుభేదములకు లాక్షణికులు తెలిపి వారు. వాటి దీర్ఘింద వివరిస్తున్నాను.

I. మొదై ; మొనెత్తిదై :— పాదములలోని మొదటిఅక్షరములు మైత్రి కలిగి ఉండడము. దీని లోని అంకశ్చేదములు :—

- (1) అదిమొదై, శేక, ముదకమొదై :—పాదములలోని శీర్లల అన్నిటి మొదటి అక్షరములన్న మైత్రి కలిగి ఉండడము.
- (2) ఇనైమొదై :—ప్రతిపాదములలోని మొదటిరెండుశీర్ల మొదటి అక్షరములు మాత్రము మైత్రి కలిగి ఉండడము.
- (3) పొటిమొదై :—మొదటిశీర్, మూడోశీర్ల మొదటి అక్షరములు కనులోకామున్ను రెండో శీర్, నాలుగోశీర్ల మొదటి అక్షరములన్న కనులోకాము మైత్రి కలిగి ఉండడము.
- (4) ఒరుకామొదై :—మొదటిశీర్, నాలుగోశీర్ల మొదటి అక్షరములు మైత్రి కలిగి ఉండడము.
- (5) మామొదై :—మొదటిశీర్, తక్కిన అన్నిశీర్ల మొదటి అక్షరములన్న మైత్రి కలిగి ఉండడము.
- (6) మేల్గడువాయ్మొదై :—రెండోశీర్, తక్కిన అన్నిశీర్ల మొదటి అక్షరములన్న మైత్రి కలిగి ఉండడము.
- (7) కేల్గడువాయ్మొదై :—మొదటిశీర్ మొదటిశీర్, తక్కిన అన్నిశీర్ల మొదటి అక్షరములన్న మైత్రి కలిగి ఉండడము.
- (8) మూట్టమొదై :—అన్నిశీర్ల మొదటి అక్షరములన్న మైత్రి కలిగి ఉండడము.

II. ఇయైత్ర్య : ఇయైత్ర్యోదై :- పాదములలోని తుదిశీర్షముగాని అక్షరములుగాని మైత్రి కలిగి ఉండడము. దీనిలోని అంశశ్చేదములు :-

- [1] అదీ ఇయైత్ర్య : ముదలియైత్ర్య - ప్రతిపాదములలోని మొదటిశీర్ష తుదిఅక్షరముల మైత్రి.
- [2] ఇయైత్ర్య - ప్రతిపాదములలో మొదటిరంశుశీర్ష తుదిఅక్షరముల మైత్రి.
- [3] పాటిపైయైత్ర్య - ఒకటి దిదిది ఒకటిగా శీర్ష తుదిమంతే అక్షరముల మైత్రి.
- [4] ఒరూఅదియైత్ర్య - మొదటిశీర్ష వాలుగోళంల తుదిఅక్షరముల మైత్రి.
- [5] మాత్రైయైత్ర్య - తుదిశీర్షతప్త, తక్కినశీర్ష తుదిఅక్షరముల మైత్రి.
- [6] మేల్గోడువాయైత్ర్య - రెండోశీర్షతప్త, తక్కినశీర్ష తుదిఅక్షరముల మైత్రి.
- [7] శీర్షోక్తువాయైత్ర్య - తుదిశీర్ష మనుకశీర్షతప్త, తక్కిన శీర్షతుదిఅక్షరముల మైత్రి.
- [8] ముటియైత్ర్య - అన్నిశీర్షలలోని తుదిఅక్షరముల మైత్రి.

* ఇ, ఐ, ప, మ, వ, య, ర, ల, వ, య, శ, అలో వద్యములంత మొండొట్టు రచించబడిన మాచా 'ఇయైత్ర్య' అనిపేరున్నది.

III. ఎదురై : ఎదురైత్ర్యోదై - పద్యమందలి ప్రతిపాదములలోని రెండో అక్షరములు పొందిక కలిగి ఉండడము. దీనిలోని అంశశ్చేదములు :-

- [1] అదియైదురై : ముదలియైదురై - అన్నిపాదములలోని మొదటిశీర్షలలోని రెండో అక్షరము పొందిక కలిగిఉండడము.
- [2] ఇయైదురై - అన్నిపాదములలోని మొదటిరంశుశీర్షలలోని రెండో అక్షరములు పొందిక కలిగి ఉండడము.
- [3] పాటిపైదురై - అన్నిపాదములలోని శీర్షలలో ఒకటిదిదిది ఒకటిగాని రెండో అక్షరములు పొందిక కలిగి ఉండడము.
- [4] ఒరూఅదురై - అన్నిపాదములలోని మొదటి వాలుగోళంలలోని రెండో అక్షరములు పొందిక కలిగి ఉండడము.
- [5] మాత్రైదురై - అన్నిపాదములలోని తుదిశీర్షతప్త, తక్కినశీర్ష రెండో అక్షరములు పొందిక కలిగిఉండడము.
- [6] మేల్గోడువాయైదురై : అన్నిపాదములలోని రెండోశీర్షతప్త, తక్కినశీర్ష రెండో అక్షరములు పొందిక కలిగి ఉండడము.
- [7] శీర్షోక్తువాయైదురై : అన్నిపాదములలోని తుదిశీర్ష మనుకశీర్షతప్త, తక్కినశీర్ష రెండో అక్షరములు పొందిక కలిగి ఉండడము.
- [8] ముటియైదురై : అన్నిపాదములలోని అన్నిశీర్ష రెండో అక్షరములు పొందిక కలిగి ఉండడము.

* ఎదురైలో మరొకప్పుడేదములుమాచా ఉన్నవి.

[1] కలైయోగదుగై:-పద్యములోని పృతిపాదములోని మొదటికిర్ మొదటి అక్షరములప్పు, అన్ని పాదములలోని కక్కిన అన్ని అక్షరములను పొందికగలిగి ఉండడము.

[2] ఇలైయోగదుగై:- వైచారికంటిజేవాని, పాదములలోని అక్షరములు ఒకటివిడిచి ఒకటిగా పొందికగలిగి ఉండువి

[3] కలైయోగదుగై - వైరెండు విధములుగాక కక్కిన ఎట్టిపొందిక అయినా కలైయోగదుగై అవుతుంది.

[4] ఆలైదుగై - మొదటిపాదము మొదటిఅక్షరముకరువారే య, ర, ల, య, అనే అక్షరములుంటే, బాటిని కక్కిన ఎదుగై నములలో కావలసినప్పుడు విడిచివేయవచ్చును. అట్టిదానిని 'ఆలైదుగై' అనిపేరు.

[5] వటియెదుగై - మొదటిరెండుపాదములలోని, ఒకప్పుడు మొదటి మూడుపాదములలోని, రెండో, మూడో అక్షరములపొందిక.

[6] పెడియెదుగై - కీర్థాచ్యులతోమోడిన ఏళాల్లలైవా ఎదుగైట చెల్లకవి. అట్టిది పెడియెదుగై అనిపించుకొంటుంది. ఉ.వా. ఆవా...మామా...మామా...నీర్,...

[7] ఇనయెదుగై - పద్యములో ఒకలేకగ్గమునవచ్చెడిన హల్లులపొందిక. ఇది మూడువిధములు -

(i) విల్లినయెదుగై - య, య, ట, క, ప, అ, లు లేదులో కాదు పొందిఉండడము.

(ii) మెల్లినయెదుగై - చి, ఇ, ని, న, మ, క్, లు లేదులో కాదు పొందిఉండడము.

(iii) ఇలైయినయెదుగై - య, ర, ల, వ, య, క, లు లేదులో కాదు పొందిఉండడము.

IV. మురడ ; మురడదొడై - పరస్పరమువిరోధము గలమాటలతో పద్యము చెప్పడము ;

ఉ.వా : ఇరులోపఅర్థము మూసీర మధస్తేక

నిలవుగువిధము మోములు లొరుకైతి.

(విప్రబంధితునిచేతరె పల్లగాతున్నచీటితోక్క, తెన్నెలపోగులు పడితిన్నతో అన్నట్లు తెల్లనిఇరుక కనబడినది.)

చీనిలోని అంతర్భేదములు :-

[1] అడిమరడ ; ముదకమురడ - పాదములలోని మొదటికిర్లకు విరోధము.

[2] ఇలైమరడ - పృతిపాదములోని మొదటిరెండుకిర్లకు విరోధము.

[3] పాటిప్పుమరడ - పాదములలోని ఒకటివిడిచిఒకటిగాకల కిర్లకు విరోధము.

[4] ఒరూతిమరడ - పాదములలోని మొదటి, బాలుగో కిర్లకు విరోధము.

[5] మామైమరడ - పాదములలోని మొదటికిర్లప్పు, కక్కినఅన్నికిర్లకు విరోధము.

[6] పేల్గడువాయమరడ - పాదములలోని రెండోకిర్లప్పు, కక్కిన అన్నికిర్లకు విరోధము.

[7] కీల్ క్కడువాయురణ్ - పాదములలోని తుదిపాదముకీర్తన, తక్కిన అన్నికీర్తనలకు విరోధము.

[8] ముట్టయిరుణ్ - అన్ని పాదములలోని అన్నికీర్తనలకు విరోధము.

V. అశ్పెడై - పద్యములోని గణములొసము అక్షరములకు పాడుగించడము -

[అక్షరములకు 'రెండువిధములుగా పాడుగించవచ్చు ; (1) ఉయిరళ్ పెడై - పదము అదియందుగాని, తుద్యుగాని, అంతమందుగాని ఒకటిగాఁగఁగూడదు మౌనస్థియును చేర్చడము : ఉచా. ఈనై - ఈయనై ; పదానై - పదాలనై ; ములు - ములుకు ; మెద. వీనిలో 1 ఇయల్ పెయళ పెడై, 11. ఇయల్ పెయళ పెడై, అని రెండుభేదములున్నవి. (2) ఒంగిళ పెడై - ఒకటో రెండో ప్రాప్త్యక్షరములకువార పదమధ్యమందుగాని, పరాంతమందుగాని వచ్చే క. ఛ, డ, ణ, మ, ణ, య, ల, ల్, యి (అయ్య) లకు ద్వితీయము కల్పించడము : ఉచా అశ్పెడై గుమ్ ; మురళ్ శ్చెదా ; ముడళిలు ; అయ్యలు ; శ్చోళ్ శ్చగ ; నిల యి యి ; మె.]

'అశ్పెడై' లోని అంతర్భేదములు -

[1] అదియళ పెడై, మునలళ పెడై - ప్రతిపాదములోని మొదటికీర్తన అశ్పెడై చేర్చడము.

[2] ఇయళ పెడై - ప్రతిపాదములోని మొదటిరెండు కీర్తనలలోను అశ్పెడై చేర్చడము.

[3] పొటిప్పళ పెడై - ప్రతిపాదములోను ఒకటివిడివిడిగాగల కీర్తనలలో అశ్పెడై చేర్చడము.

[4] ఒయళ పెడై - ప్రతిపాదములోను ఒకటో, నాలుగో కీర్తనలలో అశ్పెడై చేర్చడము.

[5] ముయళ పెడై - ప్రతిపాదములోను తుదికీర్తన, తక్కిన అన్నికీర్తనలలో అశ్పెడై చేర్చడము.

[6] మేల్ గడువాయళ పెడై - ప్రతిపాదములోను రెండోకీర్తనలోకప్పు తక్కిన అన్నికీర్తనలలోను అశ్పెడై చేర్చడము.

[7] కీల్ క్కడువాయళ పెడై - ప్రతిపాదములోను తుదికీర్తన మొదటికీర్తనలకు తక్కిన అన్ని కీర్తనలలోను అశ్పెడై చేర్చడము.

[8] ముట్టళ పెడై - అన్ని పాదముల అన్నికీర్తనలలోను అశ్పెడై చేర్చడము.

ఇక్కడఁగ తొడైలో నలరై భేదములున్నవి. ఇవిగాక మరిమాడున్నవి.

VI. అనాది; అనాదిత్తై - ఒకపద్యములోని మొదటి అక్షరముగాని మాటగాని, మాటలుగాని, తరువాతిపద్యము మొదట తిరిగిరావడము.

VII. ఇరైత్తై - ఒకటి అక్షరముగాని, మాటగాని ప్రతిపద్యపాదములోనికీర్తనలో పడతక రావడము.

VIII. పొడిత్తై (పొడిమడలియలొడతొడై) - ఎట్టి పాదముగాని మొత్తంగాని అక్షరమేనది.

౯. కవిశ్రమలో పద్యమునకు 'పా' అనిపేరు. వీరిలో (1) వెన్నా (2) అక్షణ్ణా, లేక అశ్రియపూ (3) కలిపూ (4) కల్పిపూ (5) మణుపూ, అని అయిదు భేదము లున్నవి. ఈ భేదము లాక్షకృతులై, తాటికై, విరుక్తమై, అని తిరిగి మూడు భేదము లున్నవి.

1. వెన్నా :— బాలుగుపాదములు ; మొదటిపాదములలోను బాలుగేసి కిక్కు. మా, విశ్, బాయ్, చీర్చన మహాప్రము బాదవలెను ; బాయ్ + నేర్, మా + నిలై, విశ్ + నేర్, అనే పెద్దలై లనుమాప్రము బాదవలెను. తక్కిన కిక్కు, కలైలు రామాదను. ఈపద్యమునువను బాక్, మలకల గాని, బాకు, విజయలగాని కష్టక రావలెను బాలుగుపాదములలోను ఒక్కటే ఎరుగై రావచ్చును; లేదా మొదటి రెండుపాదములకు ఒక ఎరుగై, తక్కిన రెండింటికి ఒక ఎరుగై రావచ్చును.

వెన్నా అయిదువిధములుగా ఉంటుంది : (1) కుట్ర వెన్నా (రెండేపాదములు) ; (2) నిన్నియర్ వెన్నా (మూడుపాదములు) ; నేర్లై వెన్నా (బాలుగుపాదములు, రెండోపాదములోని కుడికి పదముగా ఉండవలెను ; ఈర్ అపాదములోని మొదటిరెండుకీర్ల ఎరుగై కలిసి ఉండవలెను.)

(3) ఇన్నియై వెన్నా (బాలుగుపాదములు ; బాని, నేర్లై వెన్నాకు గల పుర్యేకరియమును వీరి లేదు. వీరికుడు కలిన్సర్ (సంభాషనము) ఉన్నా, బాని ఎరుగైయున్న మొదటిరెండుకీర్ల ఎరుగైయున్న ఒక్కటే అయితుంటుంది బాలుగుపాదములలోను ఎరుగై ఒక్కటిగా ఉండవలెనగా, అపద్యమునకు ఇన్నియై వెన్నా అని పేరుంటుంది.

(4) పంట్లై వెన్నా :— అయిదునుండి పన్నెండుపాదములవరకు గల వెన్నా.

(5) కలివెన్నా :— పన్నెండుకీర్ల ఎక్కువపాదములకు వెన్నా.

II. అశ్రియపూ, లేక, అక్షణ్ణా :— వీరిలో పాధారణముగా రెండేసి అపైలుగల కిక్కుంటుంది. ఇట్టికిక్కు పాదమునకు ఆ రుండవలెను ; అనగా పాదము క్రిటికెడిలడి గా ఉండవలెను.

నేర్లై అశ్రియపూలో కుడిపాదమునకు వెనుకపాదములో మూడుకీర్లును, తక్కినపాదములలో బాలుగేసికీర్లున్న ఉంటుంది.

నిలై మట్టి అశ్రియపూలో అన్ని పాదములలోను బాలుగేసికీర్లుంటుంది.

అశ్రియవిరుక్తములో మొదటిపాదములో వరుసగా ఏకీర్లుంటున్నో, తక్కినపాదములలో కూడా వరుసగా అనేకీర్లు రావలెను.

III కలిపూ :— పాదమునకు బాలుగుకీర్లు ; అది పాధారణముగా బాయ్ చీర్చన.

(1) కరళిశ్రావ్యకృతిపూ : వీరిపాదములలో బాయ్ చీర్చన ఇటుంటిదిగా ఉండవలెనని నియమములేదు.

(2) కలిరుక్తమై :— మొదటిపాదములో వరుసగా వచ్చే బాలుగుకీర్ల వరుసగా తక్కిన పాదములలోను వచ్చు.

(3) కలిత్యై :— మొదటిపాదములో వరుసగా వచ్చే అయిదుకీర్ల తక్కినపాదములలోను వరుసగా రావలెను.

(4) కట్టకైకలిక్తులై:— అయిదేసిసిద్ధుల బాలుగుపాదములు; పెండటిబాలుగుసిద్ధులై ఈ రకై ప్రియ్యగాను; అయిదోది విశ్కంగాయప్పీర్గాను ఉండవలెను. ప్రితిపాదములోను ఒకపేరితి తెల్లలై రావలెను పాదాదిని నేరకై వస్త్ర, ప్రితిపాదములోను ఒకటైరక 16 అక్షరములు రావలెను. పాదాదిని రై అకై వస్త్ర, ప్రితిపాదములోను 17 అక్షరములు ఉండవలెను; కుదిఅక్షరము 'వ' అయి ఉండవలెను.

VI. వజ్జిపా:— ఒక్కొక్కపాదములో రెండుగాని, మూడుగాని సిద్ధుండవచ్చును. వజ్జివిధక్రమంలో మూడేసిసిద్ధుల బాలుగుపాదములు, వజ్జిక్తులై రెండేసిసిద్ధుల బాలుగుపాదములు.

V. మరుపా:— ఈ వద్యములో పెండట తెచ్చుపాదములురెండున్ను, కదపాక ఎన్నయినా ఆశిరియపాదములున్ను వస్తువి.

అంధ్రోక్తాటకచ్చందస్సులు

౧. అంధ్రోక్తాటక భావలచందస్సు సాధారణముగా ఒక్కరికిగాఉండడముచేత ఆరెడింటిని ఇచ్చుట తేర్చిచెప్పబడ్డది. ఆయాధందముల శేక్యలోగాని లక్షణములోగాని భేదములులే చెప్పబడినవి.

౨. సంస్కృతమాత్రాచ్చందములు కొన్నిఅంధ్రోక్తాటకచ్చందములలోమూడా ఉన్నవి కాని, వీటిలో కొన్నివిశేషవిషయము లేర్పడినవి.

(1) సంస్కృతములోని వైతాళీయకు లేకపాదములలో 14 మాత్రలు, సరిపాదములలో 16 మాత్రలు, పాదములంతయును రగణము ఉండవలెను. కన్నడ వైతాళీయలో పాదములకు మాత్రా లక్షణాన్ని నియమము లేనపాదములలో 6 మాత్రలు, రగణము, లగము అనిన్ని, సరిపాదములలో 8 మాత్రలు, రగణము, లగము అనియేర్పడినవి. సంస్కృతవైతాళీయపాదములకు ఒకగురుత్వచేరుస్తే ఎట్లు కొవచ్చాందసకమనే వైతాళీయభేద మేర్పడుతుందో, అట్లే కన్నడవైతాళీయకు ఒకగురుత్వ చేరుస్తేకన్నడకొవచ్చాందసిక మేర్పడుతుంది. సంస్కృతములో ఆపాకవిక, పూర్వకృత్రి ఉపేచ్ఛ కృత్రి, పూర్వకృతము, చాదుహాసిని, అపరాంతిక, అనే మరొకన్ని వైతాళీయభేదములు అన్నవి. కన్నడ ధందములలో వాటిని చెప్పలేదు.

తెలుగులో అప్పుకది 'వైతాళీయ' కొవచ్చాందసకములు అనేవద్యములకు లక్షణమును కన్నడ వైతాళీయ, కొవచ్చాందసికములకువలె చెప్పబడు. సంస్కృతములోచెప్పక పూర్వక (వృత్తక కి), ఆపాకరిక, పరాంతిక (అపరాంతిక కి), చాదుహాసిక(ని), పూర్వకృత్రి, ఉపేచ్ఛకృత్రిలనుమూడా అప్పుకది ఉపాహరించిపాడు. కాని, సంస్కృతములో వైతాళీయపాదముకుదిని గగణంలే ఆపాకరిక అత్రుకుంబిఉంటే, అప్పుకది భ, గగములు ఉండవలె నబ్బును. పాదములలో అయిదోభుత్త చాది భూర్వకుండున్న అక్షరముతోకలసి ఏకపాదమం దుంటే అది పూర్వకృత్రి అత్రుకుంబిని సంస్కృత

పాల్గొనవలయును; పరిపాదములలో ఏదోమాత్రాగ్రహిత, తొమ్మిదోమాత్రాగ్రహిత విభాగములను, పరిపాదములలో అట్టివిభాగము లేకపోతే పాల్గొనవలయును అని అర్థమగుచున్నది. తేనెపాదములలో మాత్రాగ్రహిత దానిభాగ్యభ్రమకతోకలిసి యేకపదమందుంటే అనీచ్యవృత్తి అని సంస్కృతలక్షణము; అప్పుడని దక్షిణాంతిక అనే ఒక శబ్దకల్పించి దానివలె నదిలే పాదములుగలది అనీచ్యవృత్తి అనబడును. దక్షిణాంతిక తేనెపాదములలో స, ష, జగములున్నవి, పరిపాదములలో స, ష, ర, నలును ఉంటు వున్నవి, విరతులు తేనెపాదములలో ఏదీఉంటును, పరిపాదములలో తొమ్మిదింటును ఉండునని అర్థమగుచున్నది.

(2) కన్నడములో వాకిగానె అనే ఒక ఛందస్సున లక్షణముగా అనుష్టుప్చ్యవృత్తి పాదములు మూడుంటునని చెప్పబడినది. పాల్గొనవలయునట్లుగా గాథాలక్షణమున కిది పరిపాదము. తెనుగుఛందస్సులలో గాథాలక్షణమే సంస్కృతపదాలేదు. ఈ గాథ సంస్కృతములో కూడా లేదు. కై నలు పాల్గొనవలయునట్లు కనుక కన్నడములలో విరివిగా వాడబడును. కన్నడములో కై నవాచ్చయ మెక్కువగా ఉన్నట్లు తొందరికీ గ్రహించుటకు తెలియవచ్చుచున్నది. కన్నడములో కూడా గాథాఛందస్సునకు ప్రత్యేక మంతగా లేకపోయినా, వాగవర్ణ ఆ సంప్రదాయముననుసరించి గాథను సంస్కరించారు; కాని, దానిలక్షణమును పరిగానెవ్వరైనా తెనుగులో కూడా వస్తుయనవలెకన్నయ కై నవాచ్చయమునకు ప్రభు గాథ విశ్లేషింపవలెనని అంటుంటుంది. ఈ కై నఛందస్సును విరివిగా వాడే అని “గానకు లీనమే చదివి - గాథలు కల్పితమగునా” అని చెప్పారు.

(3) సంస్కృతఛందస్సులలో చెప్పిన మాత్రాగ్రహితములలో చిత్రి, ఉపచిత్రి, చిత్రిలతె, అనే వాటిని కన్నడమాత్రాగ్రహితములుగా వాగవర్ణ వివరించారు; కాని ఇవి కన్నడములో మూడు పాదములు గలవి. సంస్కృతములో చిత్రి, ఉపచిత్రిలు వాలుగుపాదములుగలవి. కన్నడచిత్రి, ఉపచిత్రి, చిత్రిలతెలు కన్నడచిత్రిగ్రహిత అధారపడిఉన్నవి కన్నడచిత్రిగ్రహిత మెడటిపాదములలో అయిదేనిమాత్రాగ్రహణములు వాలుగున్నవి. రెండో, మూడోపాదములలో రెండోగణములు బ్రహ్మగణములున్నవి ఉంటుని మెడటిపాదమునకు 20 మాత్రలు, రెండోపాదమునకు 17 మాత్రలు, మూడోపాదమునకు 18 మాత్రలు ఉంటుని తక్కినగణములు ఆయాపాదముల మాత్రాసంఖ్యకు పరిపూర్ణములు చెప్పబడినవి. ప్రతిపాదములోను త్రిశబ్దాలని ఆరో, షడో పాదములలో యద్యగణముతో బ్రహ్మగణముకూడి, తక్కినవి విష్ణుగణము అయితే చిత్రి అక్షరమిది. ఉపచిత్రి, చిత్రిలతె లక్షణమునుగురించి అనేక పాత ఛందము లుండదనుచేత దాని లక్షణమును పరిగానెవర్చించి వివరించినది.

తెనుగులో అప్పుడని ఉపచిత్రిమ వాలుగుపాదములుగలదిగా చెప్పివారుగాని మాత్రాగ్రహణముగా చెప్పలేదు; కానిది అర్థమయినా చెప్పివారు :- 1, 2 పాదములలో మూడు గణములు ఒకగణము, 3, 4 పాదములలో మూడుగణములు ఒక గణము.

(4) ఆర్యావారిలోనేనూ ఛందస్సులను కన్నడతెనుగులక్షణములకూడా వివరించారు. సంస్కృతపాల్గొనవలయునట్లు కన్నడము, తెనుగులక్షణములను లక్షణములకూడా కాని, తెనుగు

కన్నడములలో యెడటిపాదము గుర్వాదిఅయితే తక్కినపాదములున్న గుర్వాదులుగాను, లఘుర్వాది అయితే తక్కినపాదములున్న లఘుర్వాదులుగాను ఉండవలెననే నియమమున్నది. ఆర్థములలో సంస్కృతములో ఆర్యాగీతిఅనిన్ని, పూర్వీకములో ఖండనీ అనిన్ని అనియు మూర్తియు తెలుగు కన్నడములలో కండను అనేయితో ఎక్కువప్రచారములు ఉన్నది; తక్కినవి కేవలము లక్షణగ్రంథ స్థితములు. అప్పకవి భద్ర్య, విశ్రుల, చరల, ముఖచరల, జనుచరలలను కండభేదములుగా వివరించి వాడుగాని ఆరేడిచ్చిన లక్ష్యలక్షణములు ఆయాఆర్థములకు రీతిఉన్నవికాని, కండములకాదు కన్నడములో సంక్షరమునే ఒకఆర్థభేదము చెప్పబడినది. వీధ్యార్యగ్రంథము కండలక్షణమును అవర్థము ఆర్యాలక్షణమును కలిగిఉన్నది. ఇది సంస్కృతపూర్వతాండ్ర్యములలో చెప్పబడలేదు.

(5) కావ్యకర్త కన్నడములో మందానిల, లలి, ఉత్సవ (ఉత్సాహ) అని మూడువిధములకడలు చెప్పివారు. ఇది మాతృకాకావ్యకములు. ఇది కాళమునకు సరిపోయింది. ఒక్కోపాదములో లలితకు 20 మాత్రాలు, మందానిలకు 16 మాత్రాలు, ఉత్సాహముకు 24 మాత్రాలు ఉంటుంది. వీటిలో మందానిలము తెనుగులోని మధురగతిగడమన్న, లలిత ద్విరవగతిగడమన్న, ఉత్సాహమునకున్న సరిపోయింది.

అప్పకవి రగడలు ఐదై తాళియభేదము లవ్వాడు; కాని, ఈమాటకు సంస్కృతిచ్చుచున్నలో ఆధారములేదు. అప్పకవి (1) పాదప్రచారము (2) తుగ్గభక్త్యము (3) విజయభంగము (4) ద్విరవగతి (5) విజయభద్రము (6) మధురగతి (7) పాదాతి (8) పాదాతి (9) వ్యవధిగతి, అని తొమ్మిది విధములకడలను వివరించివారు. ఉత్సాహమును పుణ్యముగాచెప్పివారు.

కావ్యకర్త మందానిల, లలిత, రగడలకు పాదమాతృకసంఖ్యమాత్రము చెప్పి ఊరకావ్వాడు. అప్పకవి వాటికిసరిపోయిన మధురగతికి ఒక్కోపాదమునకు వాలుగనిమాత్రాలగుణములు వాలుగనిన్ని ఆగుణములలో ఆగుణము చేందనిన్ని, ద్విరవగతిగడమ పాదమునకు అయిదేనిమాత్రాల వాలుగుగుణము లనిన్ని చెప్పివారు.

అప్పకవిచెప్పిన తక్కిన రగడలలో పాదమునకు పాదప్రచారమునకు వాలుగుమాత్రాలగుణములు; పాదగతిని మధురగతిని ఒక్కొక్కపాదములో భేదముకానరాదు. మధురగతికి ఆగుణములేవ్వ వాలుగుమాత్రాల గుణములు వాలుగవ్వాడు; పాదాతికి నల, పు, ధ, గగుణములలో కేవలము వాలు గవ్వాడు; ఇతర ఆగుణముగాక మిగిలిన వాలుగుమాత్రాలగుణములు.

పాదాతికి 14 మాత్రాలని మాత్రము అప్పకవి చెప్పివారు. అతడు మామిలక్షణమునబట్టి ఆగుణము కాని వాలుగుమాత్రాలగుణము, ఒకమాత్రగుణము, అట్లే తక్కినపాదమునకు అయిదున్న పాదములకి ఉంటుంది.

వ్యవధిగతికి పాదమునకు 28 మాత్రాలని అప్పకవిచెప్పిన ఉదాహరణమును బట్టి ఆగుణముకాని వాలుగుమాత్రాలగుణము మూడున్న ఒకలలమున్న ఒకపాదమునకి చెప్పవలెను.

మిగిలినవాటిలో తురగభక్త్యము రెండుపాదప్రచారములుచేసి, విజయభంగము వాలుగుపాదప్రచారములు చేసి, విజయభద్రము ద్విరవగతినిరెట్టింపగా ఆగుణమున్నది.

కవిజాగృతములో భగవదునుండి చెప్పలేక. అసంతుకులైష్వర్య వ్యవర్థకమన, పాఠశాలి రక్షణ అనన్త, అప్పకవి చెప్పి కాలిగిన్ని సడలలో భేదమున్నది. చూడండి :-

వృషభగతి.

అప్పకవి : ఇదవదియొనిదివిభుత్తులు పది - యేనిది వికాంతియుఁ గూర్చి

అసంతుకు : క్రియతోనాదు పంజాలోదయఁ - జ క్రూరగురుం దలంపెద.

పారిణగతి.

అప్పకవి : నరహరి పదియు - వాణుగు లములు

అసంతుకు : క్రిందివాడు భ - లంకు నేకని.

భగవదులో కన్నదమున చెప్పబడిన ఉత్పాదము తెనుగునలేదు ; కన్నదములో దీనిపాదమునకు మూడుమాత్ర్యలగుల గణములు చెప్పబడినవి. దేశియమాత్ర్యాగణవృందములలో కన్నదమున మరి ఒక ఉత్పాదము చెప్పబడినది. దీనిన్ని తెనుగు ఉత్పాదమునకున్న లక్షణ తెలకై.

(8) నీపదవ్యవహము కన్నదములో పాదమునకు వరుసగా అయిదుమాత్ర్యగణములు ఆనమ్మ, మూడుమాత్ర్యగణములు (లగముతప్ప) రెండున్ను ఉండువి. అట్టివి వాణుగుపాదములు. దీని కొక అటగీతకు లేదస్తాదు. తెనుగునీపదవ్యవహములో ఆ రెండగణములున్ను, రెండుమాత్ర్యగణములున్ను గల పాదములు చెప్పబడ్డవి. అనగా కన్నదపాదములలోని గణములలో తెనుగులోఉండే కల, భ, స, అనేవి ఉండవు ; వగ, ర, క, లు మాత్రమే ముండువి.

కన్నదములో నీపదవ్యవహము క్రియారములేదు. తెనుగుకవులు దాని వశేషవిధములుగా వాడు కొన్నారు. తెనుగులాక్షణికులు దాని కశేకభేదములకు కల్పించినారు.

తెనుగులోని నీపదవ్యవహములనుగూర్చినవిచారమును మ. రా. క్రి. నిడుగు వేంకటేశాచార్యులు వానికృతాదు క్రియనిండిన అసంతునిధ్యము ఉపోద్ఘాతములో (పుటలు 87-42) చక్కగాచేసినారు. చరిత్రచర్యణముగా ఇక్కడ ఆవిచారము తిరిగిచేయవక్కరలేదు. పాతకులు ఆ ఉపోద్ఘాతమును చూడకలేదు.

(9) అటగీతిలక్షణమును క్రియ రెండటిపాదములో వాణుగుమాత్ర్యగణములు, ఒకచరుర్యాత్ర్యా గణము, ఒకమాత్ర్యగణముగాను, రెండోపాదములో మూడుమాత్ర్యగణములు, ఒకచరుర్యాత్ర్యాగణము, ఒకమాత్ర్యగణముగాను వ్రస్తరించి చూచినారు. ఈవ్రస్తానము సరియైనట్లు తోచదు. కన్నదములో తెనుగులోకల రెండటిపాదములో మూడుమాత్ర్యగణములు, రెండింత్ర్యగణములు, అవి చెప్పుకోవలెను. రెండోపాదములోమాత్ర్యము తెనుగుకన్నదములకు భేదమున్నది. దానిలో వాణుగణము కన్నద ములో వాణుగుమాత్ర్యలది, తెనుగులో మాత్ర్యగణమే. అటగీతివాణుగుపాదములలోను పొగ్రముంటే వందగీతి అత్తకుందవి అప్పకవిచెప్పినారు.

నీపదవ్యవహ వాణుగుపాదములకువార తెనుగులో తేటగీతినినాచా వాడుకాదు దీనిలక్షణము వాణుగుపాదములలోను ఒకమాత్ర్యగణము, రెండింత్ర్యగణములు, రెండుమాత్ర్యగణములు.

గీతులలో భేదములుగా అప్పకవిచెప్పిన వరుసగి, ఉద్గీతి, ఉపగీతి ఆర్యాగీతి అనేవి సంస్కృతచ్ఛం దమ్ములలో వివరింపబడినవే, ఆర్యాగీతియే ౧౦వము. ఈగీతులలో ఆర్యాగీతి తెనుగుకన్నదములలో స్థిరముగానిలిది వ్యాపించినది. అప్పకవిచెప్పిన ఎక్కుగీతి, కరులవగీతులను తెనుగుకవులు వాడలేదు; కాదు వ్యాసిన ఎక్కుగీతిలక్షణమును లక్ష్యములో అప్పకవి పాటించలేదు.

(౪) తెనుగుద్విపదలక్షణము పాదమునకు వరుసగా మూడింద్రోగములు, ఒకనూర్ధ్వగణము; పాద సముల అట్టిరెండుపాదములు, యతిగాని పాదసయతిగాని ఉండవచ్చును. పాదసముగాని, పాదస యతిగాని నియమములే కరుసగా చెప్పిన ద్విపదపాదములకు బంబరి అనికేయ. ఒకొక్కద్విపద లోని రెండుపాదములలోను సమానయతిలిగి, అట్టి నాలుగుద్విపదల అన్నిపాదములకున్న పాదస మునుపాటికే అది రకువోల అవుతుంది.

కన్నదద్విపదకున్న తెనుగుద్విపదకున్న సంబంధమేలేదు. కన్నదములోని 'దుకం' అనేవాని లోని రెండుపాదములలోను ఒక్కొక్కవానిలో వరుసగా ఒకఆరుమాత్ర్యిలగణము, కరువార అయిదు కందపద్యగణములు, యొక్కము ౩౪ మాత్ర్యిలుంటవి. ౧౦వపద్యగణములకురువార ఒక గురువును చేర్చ వలెననిన్ని, యొక్కము ౩౪ మాత్ర్యిలనిన్ని దుయులక్షణమునకు పాశాంకరమున్నది. కర్ణాటకచతుష్పద అని అప్పకవిచెప్పినదిన్ని, సంస్కృతపాద్యురేమాత్యాగణచ్ఛందములలో వాగవర్మ చేర్చిచెప్పిన చతు మ్మనిన్ని, యాక్ష, ఆద్యక్షములలోని రెండు పాదములు తెనుగు ద్విపద అవుతుందని చెప్పకవచ్చును. కాని, తెనుగులోని ఇంద్రోగణములయిన పలు భోగణములను కూడా వాడవచ్చుననిన్ని, భగవత్తు, కలలములను తొలగించకలెననిన్ని తెనుగులక్షణములో ఎక్కువగాచేయబోవలెను. పాద్యురేములోని 'దోఅ' అనేపద్యము ౩౪ మాత్ర్యిలనిచెప్పే కన్నద దుయులక్షణమునకు సరిపోతున్నది పాద్యురే ములో వాని మాత్రాప్రస్తారము: 6+4+4+4+4+6 మాత్ర్యిలు.

(అ) కన్నదత్రిపదిలక్షణమును (౪) లో వివరించికాను. తెనుగుత్రిపదిని వీటిని భేదమున్నది. తెనుగుత్రిపదిలో యెడటిపాదములో వరుసగా నాలుగింద్రోగములు, రెక్కినరెండేసిపాదములలో ఒక్కొక్కవానిలో రెండింద్రోగములు, ఒకనూర్ధ్వగణము భేదములోని గాయత్రిచ్ఛందములు మూడేసి పాదములుగలవి.

(ఇ) తెనుగుచతుష్పదలో పాదమునకు 16 మాత్ర్యిలు అనిమాత్ర్యము చెప్పబడినది. ఇది కర్ణాటక ఛందోరతంబునకు సరిపోతుంది కన్నద ఛందోరతంబులక్షణము. పాదమునకు మూడువిష్ణుగణములు ఒకవిష్ణుగణము; తెనుగులో విష్ణుగణమున కింద్రోగణమనిన్ని, విష్ణుగణమునకు నూర్ధ్వగణమనిన్ని చెప్పబోవలెను.

అప్పకవిచెప్పిన విశాళచతుష్పదకుచెప్పిన లక్షణములలో చతుష్పదపాదములకు యెడటరెండు నూర్ధ్వగణములుండవలెనని ఉన్నది. కాని లక్ష్యములో పాదమునకు 16 మాత్ర్యిలే ఉన్నది. తెనుగు లోని చతుష్పద, విశాళచతుష్పదలున్ను, కన్నదములోని ఛందోరతంబునున్ను, పాద్యురేములోని క్షుద్రికా, అట్టి, సింహాలలోల, అనేవాటికాటికి చేసినది.

అచ్చవి కల్లాటచతుష్టది అనిచెప్పినది కల్లాటచతుష్టది కాదు. అచ్చవి చెప్పినట్లగును పాద మూడవ మాడుపంచలక్ష్యములు, ఒక మార్గముగఁగము, మొత్తము 18 మాత్రములు. కాగవర్ణ కల్లాట చతుష్టది చెప్పినట్లగును పాదమునకు నయనగా ఒకవిష్ణుగఁగము, ఒకరద్యగఁగము : కాగవర్ణ సంస్కృతిపాత్రకమాత్రాగఁగచ్ఛందములలో అచ్చవి చెప్పినట్లగునునకు సరిపోయిన చతుష్టదిని చెప్పినాడు.

మైదివరించినదిగాక కాగవర్ణ కచ్ఛందములో మదనవతి (అయిదువిష్ణుగఁగములు + ఒకగురువు ; లేదా, 4 విష్ణుగఁగములు + 2 రద్యగఁగము ; లేదా, మూడురద్యగఁగములు + ఒకవిష్ణుగఁగము) ; గీతిక (వీరితఁగము స్పష్టముగారేదు ; అనేకపాత్రాంతరములున్నవి ; రెండో, అలో, గణములు బ్రహ్మగఁగములుగా ఉండకలెనని, తక్కినగఁగములనుగూర్చి నియమములేదని, ఒకపాత్రము ; తక్కినగఁగములు విష్ణుగఁగములుగా ఉండకలెనని ఒకపాత్రము : లక్ష్యములుగా ఇచ్చినపాత్రములలో ఈ రెండులక్ష్యములన్ను పుచ్చు) ; అనే రెండు వేరేచతుష్టదులనుగూర్చి చెప్పినాడు.

పాత్రకములలోని చొవరిఅనున్న అంధ్రకల్లాటకములలోని చతుష్టదులనున్న ఎట్టికంబంధ మున్న లేదు.

(ఈ) అచ్చవిచెప్పిన పంచవతి సంస్కృతపదువృత్తములకు సంబంధించినది. తెనుగులోని తేట గీత లొకప్పుడు ౯౦వపాదముగా చెప్పడము గలదు. అట్లే నీసమును కూడా చెప్పుకొంటే పంచపాది అవుతుంది.

(ఈ) అచ్చవి చతుర్లక్ష్యమును పాదమున కందికొనియు, ఒక చంద్రగఁగము ; పాదములలో మూడుప్రాసయతులు ; అట్టి ప్రాసముగోసూచిన ఆసపాదములు ; అనిచెప్పినాడు ; ఇందికగఁగము ఉండకలెనని చెప్పినా, లక్ష్యములలో అయిదుమాత్రాల ఇందికగఁగములనే ఉత్తయోగించినాడు. కల్లాటక క్రమముచతుష్టదిలో అయిదుమాత్రాలగఁగములు మొదటిరెండుపాదములలోను రెండేసిన్ని, మూడో పాదములలో అయిదుమాత్రాలగఁగములు మూడున్న ఒకగురువున్న చెప్పబడినవి. తెనుగుచతుష్టదిని కచ్ఛంద క్రమముచతుష్టదిని మొత్తముమొదలక్ష్యము మొత్తముగానే ఏర్పరుతుంది.

కచ్ఛందములో ఆరవిభక్తులైన చతుర్లు లున్నవి. వాటిలో క్రమముచతుష్టదిని గురించి చెప్పిచెప్పినాడు.

(ii) కేరవత్తుది : మొదటిరెండుపాదములలో రెండువిష్ణుగఁగములు, మూడోపాదములలో రెండు విష్ణుగఁగములు, ఒకరద్యగఁగము. అట్లే మరీమూడుపాదములు. (లక్ష్యములుగూర్చి, విష్ణుగఁగములకుపాదములుగా కాలునుమాత్రాల బ్రహ్మగఁగములైనా — గగము, సగఁగము — వాడకయ్యవనిన్ని, రద్యగఁగమునకు పదులుగా కాలునుమాత్రాలగఁగములన్న ఒకగురువున్న వాడకయ్యవనిన్ని, బ్రహ్మగఁగములలో ఉండే కేరవత్తులులకల్ల తెలుసుకోవచ్చును.)

(iii) భోగవత్తుది - మొదటిరెండుపాదములలోను కాలుగోసి మూడుమాత్రాలగఁగములు ; మూడో పాదములలో మూడుమాత్రాలగఁగము లారు, తరువాత ఒకగురువు ఇట్లే తక్కిన మూడుపాదములన్ను ; మొత్తము 18 మాత్రములు. ఇది తెనుగులోని కుర్చిపాటకు సరిపోతుంది.

(IV) భౌమినిపట్నని - యెడటిరెండుపాదములలోను 8+4+8+4 మార్త్రలగణములు; మూడోపాదములో 8, 4, 8, 4, 8 మార్త్రలగణములు; తక్కిన మూడుపాదములన్ని అష్టే. ఇది తెనుగులోని గుమ్మడిపాటవలె పరిపూర్ణుంది. అదనికాంధ్రభాషయందులో మంత్రాల్పవరములతో చేర బయలుదేరుతున్న నీభౌమిని పట్నదులే. వీటికి చేటితెనుగుకవులు కొన్నియెడల చేర్చిన్ని మార్చిన్ని, కొన్ని మార్పులు చేస్తున్నారు. కాని, ఈవర్ణములందునిక భౌమినిపట్ననే పోలిఉంటుంది.

(V) పరితర్ణినిపట్నని - యెడటిరెండుపాదములలో నాలుగోనీమార్త్రలగణములు వాలుగు; మూడోపాదములో అష్టలగణములు ఆరు, ఒకగురువు. ఇట్లే తక్కిన మూడుపాదములు. యెక్కువ 116 మార్త్రలు. తెనుగులో ఇట్టి పాటలున్నవి

(VI) వాల్మీకిపట్నని - యెడటిరెండుపాదములలోను అయిదోనీమార్త్రలగణములు వాలుగు; మూడోపాదములో అష్టలగణము వారు, తరువాత ఒకగురువు. తక్కిన మూడుపాదములన్ని ఇట్లే. తెనుగులోను ఇట్టిపాటలు ఉన్నవి.

(9) (i) వావర్ణ్య రక్షలలో ఒక భేదమును చూపివారుగాని దానిపేరు చెప్పలేదు. దానిలోని ఒకపాదము.

మగ్గ నీ నింతయియె పెయ్యిపె పెంతొ చేరెయి కంకరా.

దీనిని కీర్తనలు 8+8+4+8+4+8 మార్త్రలగణములుగా విభజించివారు కాని దాని పదకొండుపాదముగా భావింపబడుచున్నట్లు కదదడు.

మగ్గ నీ నిం తయియె పెయ్యిపె పెంతొ చేరెయి కంకరా.

8 4 8 4 8 4 8

గా దానిని విభజింపలేరనేమా.

(iii) రక్షలలోనిదే కన్నడములోని లయగాగ్రహి. అప్పకవిచెప్పిన మూలికావృత్తములలోని లయగాగ్రహిలక్షణమున్న కన్నడ లయగాగ్రహిలక్షణమున్న ఒకపాటే. వాగవర్ణ్య ఈలయగాగ్రహిని మూలావృత్తములలో లలితపద మనేయితో వేరచెప్పివారు. వాగవర్ణ్యచెప్పినదనుచుకర మనేమూలావృత్తమునకు అప్పకవిచెప్పిన లయనిర్ధాతి పరిపూర్ణుంది. కాని, వాగవర్ణ్య ఆపాదములకు చేసిన గణవిభజనములో భేదమున్నది.

అప్పకవి లయపాదం, త్రిభంగి, అనేమనిరెండుమూలావృత్తములకు చెప్పివారు. లయపాదపాదమునకు 11 పదములు ఒకపదము, ఒకగురువు అని అతనిలక్షణమున్నదిగాని, దానిపదకొంట్లో 7 పదములు, ఒకగణము అనిచెప్పవలెను. త్రిభంగిలక్షణము అప్పకవిచెప్పినలక్షణములట్టిగాని లక్షణములట్టిగాని మూలోధనుగాకున్నది. అతడుచెప్పినపద్యములలోని 8+4 పాదములనుబట్టి త్రిభంగిపాదమునకు నాలుగుమార్త్రలగణములు ఆరున్ను, గణము, పదము, గణము, పదము, గురువు, అని గణములనుచెప్పవలెనేమా. కవిచాళక్యీయములో దీనికి మ, మ, మ, మ, మ, మ, మ, మ, మ, మ, అని పాదగణములున్నవి. అసంతుడు ఆరుపదములు, 3 పదములు మ, మ, మ, మ, అను చెప్పివారు.

కన్నడములో దండకమునకు మూడు ప్రక్కలగణములు రెండున్ను, తరువార ఏడురగణములున్ను ఒకపాదమత్రుకుండి; అట్టిది కాలుగుపాదములు. ఇది సంస్కృతచ్ఛందములో ఔషధాదిన దండక లక్షణమునకు సరిపోతున్నది. కాని తెనుగుదండకమునూర్వి కవిజవాళియారకు తొలక నవనూరులతో తగణము రెన్నైకాకానీ, లేదా ఔషధాదినందీ కుదివరకు తగణములేకాని చేర్చి కుదకు గురుత్వచేర్చునలె నవ్నాడు. అనంతుకు సగణము, నవనూరు, తరువార ఎన్నయివారగణములున్ను గాని, ఔషధాదినందీ తగణములుగాని చేర్చి కుదకు గురుత్వచేర్చునలె నవ్నాడు. అప్పుడని ఔషధుల హగణము గాని, నగణముగాని, సగణముగాని చెప్పితరువార ఎన్నయివారగణములు చేర్చి కుదకు గురుత్వము పొందునలె దండకమత్రుకుం దవ్నాడు.

కాకతర్క అప్తపదినీ చురిఒకదాని నుదాహరించికాడు. దాని లక్షణము : పాదమునకు కాలుగనీ మూర్తిలగణములు రెండువొప్పున ఎరిమిదిపాదములు, ఎరిమిదోపాదముకుదకు ఒక కాలుగు మూర్తిలగణమున్ను ఒకగగణమున్ను చేయవలె.

పైనిచెప్పినవాటిలో చాలామట్టుకు దాసరవదములలోను, శ్రీలహరిలలోను కనబడుచున్నది. వాటిలో కొన్నిటి నొకభావంలో గ్రంథములలో వాడకపోయినా, జనసామాన్యము వాటిని తగ్గించలేదు.

(10) అక్కటలగురించి యొక విచారింపవలెను. ఇంతవరకున్న ఆయాసంధ్యములలో క్లాకుల బ్రహ్మ, విష్ణు, దక్షిణగణములగురించిన్ని, తెనుగు మూర్తి, ఇంద్ర, చంద్రగణములగురించిన్ని ప్రస్తావన కల్పించి. ఇవి దానిరచితాక్షరముల మూర్తిగణప్రస్తావనలోను ఏర్పాటుచేయకొన్న కొన్ని సంకేతములు. తమిళ, కన్నాడ, ఆంధ్రమూర్తిగణప్రస్తావనలలోను ఔక్కతీరు వనసురించి ఉన్నది. అయాకాతిగణములు మూడుభావలలోను సమానముగాఉన్నవిన్ని, ఒకభావముండకంటె చురిఒకదానిలో అధికముగా ఉన్నవిన్ని ఈ క్రిందివలెనై, వాటివరపురసంబంధము లోపపడుతుంది.

I. తమిళము : తేమాగణములు - గగము, గలము.

శ్రుతిమాగణములు - య, న, స, న.

దీనిలో య, న, గణములను తీసివేస్తే కర్ణాటకవిష్ణుగణములున్ను, వాటితోకాటు గగము, సగణములగునాడా తీసివేస్తే తెనుగుమూర్తిగణములున్ను అత్రుతవి.

II. తమిళము : కరుదికేతు : నల, నగ, జల, జగ.

కూదికేతు : త, ర.

తేమాంగాయ : కు, త.

శ్రుతిమాంగాయ : సగ, సల, యగ, యల.

దీనిలో జల, జగ, యల, యగ, అను తొలికేతు కర్ణాటకవిష్ణుగణములున్ను, వాటితో ఇంకా న, సగ, మలనుకూడా తొలికేతు, తెనుగు ఇంద్రగణములున్ను ఏర్పడుచుంది.

కన్నడ వీరయక్కర తెనుగురహస్యకరమ సరిపోతున్నది ; కాని, వీరయక్కరమునుగురించి కొన్ని సంశయాలున్నవి. కన్నడములోని దొరయక్కర (రెండువిష్ణుగణములు, ఒకబ్రహ్మగణము, రెండు విష్ణుగణములు, ఒకబ్రహ్మగణము) తెనుగురహస్యకరమ (రెండుఇంద్రగణములు, ఒకసూర్యగణము, రెండింద్రగణములు, ఒకసూర్యగణము) సరిపోతుంది. కన్నడ సభాకర్త (ఒకబ్రహ్మ, మూడు విష్ణు, ఒకరుద్ర) తెనుగు మధురాక్కరమ (ఒకసూర్య, మూడుఇంద్ర, ఒకచంద్రగణములు) సరిపోతుంది. కన్నడ ఎడెయక్కర (ఒకబ్రహ్మ, రెండువిష్ణు, ఒకరుద్ర) తెనుగు అంకరాక్కరమ (ఒక సూర్య, రెండు ఇంద్ర, ఒకచంద్ర) సరిపోతుంది. కన్నడ వీరయక్కర (రెండువిష్ణు, ఒకరుద్ర) తెనుగు అల్పాక్కర (రెండుఇంద్ర ; ఒకచంద్ర) సరిపోతుంది.

(12) వీరయక్కర (మహాక్కర) లక్షణమునుగురించి కల్లూరుపాపీశ్వరవరచర్మితక అంకిరస సరిగ్గ త్రువ్వతాననుచుండలేక విశ్రులముగా చర్చించినాడు. ఆ చర్చాసంగ్రహము నిద్రకు పొందుపరచుకొన్నాడు.

కన్నడవీరయక్కరమ కాగవర్ణయెప్పిలక్షణము : 1, 8 పాదములలో క్రియముగా 1 అబ, 5 విష్ణు, 1 రుద్రగణములు ; 2, 4, పాదములలో 1 అబ, 4 విష్ణు, 1 అబ, 1 రుద్రగణములు. వీరికి కల్లూరు ఇచ్చినపాఠాంతరములలో అబగణమవడానికి అగణమనిన్ని, 2, 4 పాదాలలో అగణము అగ్గి పాదము చుట్టుండవడానికి బాలుగ్గ పాదములో ఉట్టుందనిన్ని కనుపరుస్తున్నది.

కన్నడవాఙ్మయములో పంపడు కెపభారతములో 7 ; అదిత్రరాణిములో 8 ; పాన్నడు కెప కాంతిత్తరాణిములో 5, వీరయక్కరలను వాడినాన మరెవ్వ కన్నడగ్రంథములోను ఈ వీరయక్కరలు కనుపడవు. పంపపాన్నలువాగిన వీరయక్కరలకు కాగవర్ణయెప్పిలక్షణము వర్తిండు. సమ దృష్టితో చూస్తే వాలుగుపాదములలోను ఎట్టిభేదమున్న లేక పాదములకు 1 అబ, 5 విష్ణు, 1 రుద్రగణములందవలెనని తోస్తుంది. పంపభారతములోను పాన్నకాంతిత్తరాణిములోను ఈ లక్షణమునకుసరిపోయిన కొన్ని పద్యములున్నవి. తక్కిన వీరయక్కరలలో భేదమున్నా, ఆ భేదములు ఒక్క 2, 4 పాదములకుసంబంధించినవికావు ; అన్నిపాదములలోను అన్నిగణములందన ఆ భేదములు కనుపరుస్తున్నవి. పాఠాంతరములట్టిచూస్తే వాలుగుపాదములకున్న ఒకలక్షణము చెప్పవలసినట్లు కనుపరుతుంది. పాఠాంతరములేనిట్లు సవరణలుకావలసిన స్థానములు పాథారణముగా 2, 4 పాదములలోని అగ్గగణములుకావు. ఆయాపాదముల సదృశ, పొందికలనుబట్టిచూచిన, 2, 4 పాదములలో ఈ విశేషలక్షణ మక్కరలేనట్లు తోస్తుంది. తక్కినవాలుగుఅక్కరలలోను వాలుగుపాదములకున్న ఒక్కలక్షణముంది. ఈ వీరయక్కరమంతయు 2, 4 పాదములలో విశేషలక్షణము చెప్పడానికి కాగవర్ణము కనుపడదు. కాగవర్ణకాలమువాటికి కన్నడములో అక్కరలు ప్రభావములో నుండిపోయినవి. ఆయాఅక్కరపద్యములకు అనేకపాఠాంతరములు కలిగిఉంటుంది. ఆపాఠాంతరాలలో ఏదో కొన్నిటిని పేరుకొని కాగవర్ణ లక్షణమునకు కన్పించిఉంటాడు.

(13) తెనుగువాఙ్మయములో కన్నడవీరయక్కరలకు సరిపోయిన మహాక్కరలు లేవు. కాని, లాక్షణికులు దానికి లక్షణమిచ్చినారు.

అవ్యక్తి

నూరుఁ | దొక్కఁడును | మున్నుగా | మఱొకఁడు | లేవును | పిలువ వొక్క
 తార | కేతుండు | బరదైన | నిట్టిప | ప్రకణము | లొక్కపా | దంబునకుఁ
 కేయ | రెండవ | వోటా | లవోటా | తర్రోరా | నుగణము | గదియాయుడు
 శోర | పిలువాల | వగణము | ప్రకాంతి | యున్నలం | గురువొక్క | రంబునకు.

పైపద్యములో ఇచ్చినవిషయమున కర్తవ్యమునా, అపద్యమునకు అనిర్వచనములే లే, అన్ని పాదా
 లలోను 1 నూర్లు, 2 ఇంద్ర, 1 చంద్రగణములు కనబడుతున్నవి. “రెండవవోటా కావవోటా తర్రో
 భానుగణము గదియాయుడు” అనేవాని కవ్యవి ఏమి అర్థమై కలిగిందాదో తెలియదు. పృథి
 పాదములోను రెండోగణము, కాలుగోగణము, చిత్రిభానుగణములుంటవి అయినా, రెండోపాదము
 లోను, కాలుగోపాదములోను చిత్రిభానుగణముంటవి అయినా అర్థముపెప్పకోవచ్చును. మొద
 టది అసంభవముగా తోన్లుంది; రెండోది సరిఅయితే ఏ గణము చిత్రిభానుగణమో స్పష్టముగాలేదు.
 చిత్రిభానుగణమునకున్న, భానుగణమునకున్న అవ్యక్తి యేయైనా భేదమును మఱుమోతుండు
 కొన్నాటికా తెలియదు. తెనుగుకావ్యాలలో మహాకర్తలకు లేకపోవడముచేత అవ్యక్తి లక్షణమేర్ప
 రవచ్చును కాధారములేకపోయినది. అందుచేత అతడు కన్నదములోని పిలియక్కరలక్షణమునే అను
 పరిచరపిల్చివది; అతని కొకకప్పులక్షణముగల కన్నదపద్యముదొరికి ఉంటుంది; లేదా అత డసం
 కుని అనుపరిచి ఉంటాడు. అయినా, కాను వాగ్విసదపద్యములో నాలుగుపాదములనున్న ఒకటి
 తీయగా రచించినాడు.

అసంభవము

అది | వారమా | దిగవన | క్రియమున | పన్నివా | సరముల | వొక్కనుండు
 వాది | కేయాధి | వాగులే | నువనల | రాగం | వొక్కను | భాగముండు
 వాది | వారిగొల్లు | రెండును | నాలుగు | ననువా | రంబున | వచ్చులైవ
 వాద | రంబున పెడసొచ్చు | కవి [య] య | హాక్కరం | బలుతుడు | రాగ్యలెల్ల

పైపద్యములో మొదటిపాదములలోను 1 నూర్లు, 2 విన్లు, 1 చంద్రగణమున్నవి. నాలు
 గోపాదములో “పనియ” అని నాలుగోగణమున్నది; “పనియను” అని సరములచేత అపొచ్చును తక్కిన
 పాదములకలె అవుతుంది. ఇట్లు సరముల చేయకపోతే రెండోపాదములోనూదా ఒకనూర్లుగణ ముందే
 ఉట్లు సరములచేయకలేదుగా.

కవిజనాశ్రియము

అయర | భాగ్యస్య | రెండును | కలగినా | ల్లగువోటా | విరతియా | దిక్కువొడ
 సమర | పరిరెండు | మూడునా | కైదునా | కైదునా | అనుకాత్తు | లనునిల్పి | సామగ్రిగా
 కమర | కేయయ | ఇంద్రగి | దగువోటా | కదివ | యెడగ | గణములోన
 గ్రియము | కప్పుక | యెన్నోటా | కెన్నయ | క్కర మెన్న | గదివా | క్రియమునున్నె.

ఇందులో రెండో వాణిగో పాపములలో ప్రత్యేకవియ్యకు ఈమీలేదు వాణిగుపాపములకున్న ఒక్కటేలక్షణము చెప్పబడినది. ఇదే మహాకర్మరహిత పరివ్రాజకత్వము ; కన్నదవీరియక్కరలేదు కూడా ఇట్లే 1 అజ, 2 విష్ణు, 3 కుంద్రగణములది నేడు నిరూపించినదాని నీకవిసవాళ్యములలోని మహాకర్మరహితత్వము స్థిరపరచుచున్నది.

ఇంతవరకున్న సంస్కృతపాత్రకములలోని మార్తాచ్ఛందస్సులను గురించిన్ని, వాటితో సంబంధించిన మార్తాచ్ఛందస్సులనుగురించిన్ని చెప్పినాను. ఆయాసందర్భాలలో ఉదాహరణముకూడా ఇచ్చితింటే చానండేది. కాని అట్లు చేస్తే గ్రంథము పెరిగిపోతుందనే భయముచేత ఊహతో వలసినవిచ్చినది.

ప్రాచీనభాషాచ్ఛందస్సులలో మార్తాచ్ఛందస్సు ననుసరించితేతా కనుగొనవలెననే ఉద్దేశముతో ఈవ్యాసము వారంభించినాడు. ఈవ్యాసములో అట్టివియ్యము పాద్యముకాలేదు. నేడొక్కభాషలనిపించునటుకూడున్న బంగాలీ, హిందీ, మరాఠీ మొదలయిన భాషలఛందస్సులను కూడా తెలుసుకొంటేనేకాని, ఈవిచారము పూర్తికాదు. అట్లే మళయాళము, తుళు, మొదలయిన మార్తాచ్ఛందస్సులనుకూడా తెలుసుకోవలసిఉంది. ఇదిగాక కేవలగ్రంథస్థములయిన ఛందస్సులకేకాక, పాటలయూహముగా గ్రంథస్థములైన భాషలలోను, గ్రంథములలోని క్షేపణభాషలలోను ఉంటే ఛందస్సులను గురించికూడా తెలుసుకోవలసిఉన్నది.

విద్యాసముని పరిశోధించదగిన ఒకవిషయమును గురించి ఈవ్యాసములో దిక్పాత్రముగా ఇచ్చట నూతించినాను. తగిన తీరిక, ఓపికకలిగినవారికి పరిశోధనార్హమనితోస్తే, ఈవ్యాసములోలేయబడిన మూలక ననుసరించి పరిశోధనచేయుచు.

తాలు వన దాడ కాదు

వర్షుల చినసీతారామస్వామికావ్రీ

“శ్రీవంతులు గారి వాడమునకు అనుయాయముగా ఉండేట్లు తమవ్యాసము వ్యాస వహరిక భావలో వ్రాయవలెను” అని యిట్లుత్సవనిర్వాహక సంఘవ్యధానకార్య దర్శిగారు కోరినందున వ్యవహారవిదూరగ్రాంథిక భాషానియమములు చొరకుండున ట్టివ్యాసమును వ్రాయ యత్నించుచున్నాను.

“వ్యావహారిక భావతో నివ్వదును గ్రంథరచనము చేయరాదని నాయభిప్రాయము కాదు. ఏదేని కొన్నినియమములను గల్పించుకొని వ్యావహారిక భావతో గ్రంథములు రచించిన రచింతురుగాక !...”

(కాలపరస్పరీయప్రీతిక 23 పేరా)

ఏవో కొన్నిచోటులందుమాత్రీ మరసున్నలను అకారములను సరళాదేశాదులను నియమభూస్వముగా నిర్విచితమాత్రీమున గ్రాంథిక భాష కానేరదు. అట్లే యేవో కొన్నిచోటులయందు “స్తూ, తూ” వ్యభృతులను నిల్పవంతమాత్రీమున వ్యావహారిక భాష కాకపోదు. ఉచ్చారణత్విరాదివిలసిత మగు శేవల వ్యావహారిక భాషలో వ్రాయుట యెవ్వరికిని సాధ్యముకాదు. అట్లు వ్రాసి కృతార్థులైనవారును లేరు. సామాన్యవ్యవహారమున శిక్షనిసంస్కృతపదములను ధారాళముగా వాడువా రట్టియంధ్రీకదాదులను వాడుట శీలసంకోచించవలెనో భాషాభివృద్ధిలాలములు కరిగిలింపవలసియున్నది - వ్యక్తత మనుసరితము !

తాలుకల్పమునకు దాడయర్థమని యాధునికులు వ్రాయుచున్నారు.

“తాలుప్ర- సం. వి. ఉ. న. దప్రజ, కాకుదము. ”

“ కాకుదము - సం. వి. అ. న. తాలుప్ర, దాడ. ”

“ దాడ- డే. వి. బుగ్గలోపలిభాగము, తాలుప్ర: సీ. ఆరేయికడ న్నెలవారును గోడదాడలును వల్లనిమేనుగల నెలంత... భార. మాస. 1. ఆ. ” (కల్పరత్నాకరము).

“ తాలు- ఉ. న. కాకుదము. తె. నోటిలోపలిదాడ. ”

“కాకుదమ్- అ. న. తాలు. తె. నోటిలోవలిదాడ.” (సర్వకల్పసంజోధిని.)

ఇట్లు తాలుకాకుదకల్పములకు దాడ యర్థమనడి పొమాదికాశయము వెలయుటకు లింగాభట్టియము మూల మనవచ్చును.

“తాలుకు కాకుదమ్.” (అమరకోశము. ద్వితీయకాండము. మనుష్యవర్గము. ౧౦ శ్లో.)

“తలలి వ్రీలితిష్ఠతి జగ్ధశేష మశేతి తాలు. ఉ. న. తల వ్రీలితిష్ఠాయామ్. భుక్తశేషము దీనియందు నిల్చును. నకారాంతంబును గలదు. ౧. కాకు ధ్వనిని శేషం దదాతితి కాకుదమ్. దా దానే. కాకుధ్వని నిచ్చునది. ౨ దాడచేర్పు. (లింగాభట్టియ మనడిగురుబాలవ్రోధిక. 406 పుట.)

వయిరితిని ‘ భుక్తశేషము దీనియందు నిల్చును ’ అనడియర్థమును వ్రాయుట చేత లింగాభట్టుగారు, తాలు కాకుదకల్పములకు బుగ్గలలోవలిభాగ మనడికల్పరత్నా కరోత్తాథమున సమ్మతించి రసకీరడు. ఇట్టి బుగ్గలలోవలిభాగము ధ్వని (కాకు) నిచ్చున దెట్లుగనో తెలియకున్నది.

ప్రామాణికము లగు పొదిశాఖ్యములును వాచస్పత్యాదికోశములును మూఢో పరిభాగయె తాలువని నుడుపుచున్నవి. ఇట్టిస్థితిలో లింగాభట్టుగారి కిట్టియ పార్థ మేలకలిగెనని యాలోచింపవలసియున్నది. వరికిలింప క్షీరస్వామి కృత మయిన యమరకోశోద్ఘాటమను వ్యాఖ్య యిందులకు మూల మనవచ్చును.

“తల త్యాహరోస్థిం స్తాలు”, “ఈషత్క వశే, కాకుం దదాతివా కాకుదమ్ ”; (క్షీరస్వామివృతామరకోశోద్ఘాటవ్యాఖ్య). ఇది చూచియు ‘ తల వ్రీలితిష్ఠాయామ్’ అను భాతుపాకము చూచియు మూఢోపరిభాగమునం దాహార మెట్లునిల్చునని తలంచి కావలయును లింగాభట్టుగా రచటియాహారకల్పము భుక్తశేషాహారవర మని తలంచిరి.

కాని క్షీరస్వామివ్యాఖ్య కిట్టియపార్థముచేయవలసిన వ్రీసత్తి లేదు. నమలిన యాహారము జీవ్యమూలముచైనుండి కంకలలములోని! వెళ్ళుటకుముం దట్టి మూఢోపరిభాగ మగుతాలుపురు సంబంధించియున్న జీవ్యవయనే నిల్చును. కాన క్షీరస్వామి యట్టియర్థము నుద్దేశించియె యట్లు వ్రాసియుండవచ్చును. ఇట్టిసం దేహ మేలయని వాచస్పత్యాదికోశకర్త రీత్యుత్పత్తి నే యుచేక్షించి ‘తరం త్యన

వర్ణా ఇతి తాలు ' అని పురుషుని చూడసాగిరి. ఇయ్యది దీనివర్ణయ మగు కాకు
దశబ్రతు పురుషునికి సరియై మిక్కిలి యుక్తమై యున్నది.

"తాలు-శ్లీ. (తరం త్వనేన వర్ణాఇతి. త్వా + 'టరశ్చలః' ఉగామ్ ౧-౫.
ఇతియూః. రస్య లశ్చ.) జప్యేంద్రియాధిష్ఠానమ్. యథాభాగవత్. "ముఖత స్తాలు
నిర్విన్నం | జహ్య తతో"వజాయతే...."

"కాకుదమ్. శ్లీ. (కాకుం దదాతి తి కాకు + దా + క.) తాలు ఇత్యమరః.
౨-౬-౧." (శబ్దకల్పదుర్మహాశ్రమ)

"తాలు - తరం త్వనేన వర్ణా. త్వా ఇతి. రస్య లః. జప్యేంద్రియాధి
ష్ఠానే (తేలో) స్థానభేదః : 'ముఖత స్తాలు నిర్విన్నం | జహ్య తతో"వజాయతే...
భాగ.. తాలుని చైత మస్తి తచ్చ కపాలాకారమ్...."

"కాకుద. న. కాకుం దదాతి. దా-క. ఉప. స. తాలుని అమరః, తాలునా
కాకుచ్చారణో తస్య తథాత్వమ్...." (వాచస్పత్యకోశము)

"తాలు- N. (తరం త్వనేన వర్ణా. త్వా. అ-క(ఉ-క)రస్య లః of.vn 1-5.)
The Palate. త్వా మహాత్మా కలిశుష్క-తాలవః...."

"కాకుదమ్ The Palate." (అష్టికోశము)

"తాలా జహ్యమధ్యేనచ వన్తే" (వైత్తిరియప్రాచీనకాఖ్యము 2. అభ్యాసము
36. సూత్రము).

వైదికాభరణవ్యాఖ్యః— "పురుషయతి త్వస్వయః"

(వాలుకయొక్క మధ్యభాగము తాలువును స్పృశించునపుడు 'చవర్గము' జనిం
చును)

వయస్సందర్భమునుబట్టి తాలుశబ్దమునకు - దాడ - బుగ్గలోవలిభాగ మర్థము
కాదనియు మూర్ధభాగమే యర్థమనియు విశేషమగుచున్నదిగదా !

వయస్సరి నున్న ప్రాచీనమాణికాశయములు చూచి కొనకయె యాధునికులు పైతము
'తాలు' శబ్దమునకు దాడలర్థమనియే యాలోచింపిరిని గతానుగతికముగా వ్రాయు
చున్నారు.

"ఇ య ఏ వ" అను నీయచ్చులతోఁ గలిసిన 'చజ' అనునవి తాలవ్యములు.
దప్రదలసాహాయ్యమున నుచ్చరింపఁబడునవి."

(తాలవ్యాకిరణసూత్రకాళిక. సంఖ్య 8. సూత్రస్థితిక - 5. పుట.)

దేవత్యము

(ఏకాంక రూపకము)

పిలకా గణపతి

[గంగానదీతీరము. పృథ్విశాలము. దూరమున తరంగాంచలములో ఉదయించుచంద్రావలము. తీర్థముగా నీరు రొదగాలి. అనంతలీరమున ఉన్న సుగుడుతోటలోనుండి “ రయి ” మనుష్యుని వివరుడు. చంద్రావలపుష్పరే ఉన్న తరంగాములు మల్లెపువ్వులు చిమ్మునట్లందును. కలటాలతేర తెనుకకూ ముందుకూ లాగబడిన ఇసుకరేణువులు తళితళ మెరయును. అప్పుడు ఏటిమరగలకలె తెల్లనైనదుకూలము భరించి ఒక పసిబాలకుని ఎక్కుకొని “మందాకిని” గంగను సమీపించును. ఇసుక తిన్నెలో తెనుకనుండి త్వరగా సమీపించుపడవ్వుని, మంచాని చేలాంచలమునలె ఆమెహృదయము కూడా తటతట కొట్టుకొనుచుండగా శంకెనుడు ప్రవేశించును.]

మందాకిని

ఎవరు వారు? మహారాజా? ఏమిది !!

రాజు

[గంభీరముగా] హతశేషవంశాంకుర మగు ఈబాలకుని బ్రీరికించుకొనుటకై వచ్చితిని.

మందాకిని

తాను పూర్వము చేసిన ఘోరప్రతిజ్ఞ మరచితిరా?

రాజు

మరువలేదు.

మందాకిని

[కొంచె మూలోదించి బామముడితో] తమరేనా వ్రీసలకు ధర్మాధర్మశిక్షకు లగు వరిపాలకులు ?

రాజు

[నిట్టూర్పును]

మందాకిని

పోనిండు. తమకొరకయి, మెరుపువలె, దేవలోకమునుండి ధూలోకమునకు దిగి

వచ్చి కమ్మే నమ్మకొని ఉన్నదివ్యాసగన ప్రేమపాశముకూడా ఒకపేటుతోనే
ఫేదించదలచితిరా ?

రాజు

దేవీ మందారకుసుమములవలె ఏడుగురు కుమారులును — మొసళ్ళవలె బాస
కొట్టుతూ ఉరకలు వేసే ఈ కెరటములలోనికి విసిరి వేపితివి. నే నొక స్తంభమువలె నిలు
వబడి నిశ్చలముగ నహించితిని. దివ్యపూ, దయావృహృదయపూ, అగుసే పీమద్రవ్య
కీపుర్రొక్క పెట్టకూడదా ?

మందాకిని

మీ యీమానవులధర్మనిష్ఠ ! మహారాజా ! నత్వర మగుపుత్రకీరీతమునకై
అక్షయ మగుకీర్తికీర మెందుకు దగ్ధమొనర్చెదరు ? దీక్షాయాధైర్యవిహీనతకు లో
కము నవ్వదా ? చూడుడు, ఈ అల లెట్లు విరగబడి నత్వతున్నవో ! దూరమున
ఆచిన్ని కెరటము లెట్లు తీరమునో గునగునలాడుతున్నవో ! ఏడుగురు బాలకుల మరణ
మున కంగీకరించి, సత్వపంథులకై జీవత్వము నందినదీక్ష రీతికై బాలకునికై మను
వ్యత్వమునకుగూడ కలంక మారోపించుకొనెదరా ?

రాజు

మందాకిని ! ఎందు కీధర్మభాధ ? నిష్కారణముగ - ఎందు కీపుత్రవధ ! నీది మా
కృత్యవధయము కాదా ? ఇంకఱు కంఠు తెరువక, చీమ చిటుక్కనిన తనదిట్టిపిడి
కిటితో ని న్నదిమిపట్టుకొంటూ నీవృధయమందలి ప్రేమలత కొకచిగురువలె ఉన్న
ఈబాలకు నెట్లు చిదిమి విసిరి వేయగలవు ?

మందాకిని

నే నిది అంతా మొదట చెప్పలేదా ? నా యిష్టమునకు వ్యతిరేకముగ నడిచిన
మన యిద్దరికిని మధ్య ఒక మహావియోగప్రపంతి ప్రవహించునని చెప్పలేదా? ఎందు
కీనింద ? ఎందు కీఅనత్యక్రమరస ? అదుగో దూరమున కలెనుండి కొడితూత వినబడు
తున్నది. తెల్లనారుతున్నది. తమకు కావలసినది బహుపుష్కలభ్య మగు దివ్యాంగనా
కరివ్యంగమా ? కుమారకరివ్యంగమా ? బాగా ఆలోచించుకొనుడు.

రాజు

రెండూ అడగకూడదా ! నీ పీపుతునితో వచ్చి నాగృహలక్ష్మిని కాకూడదా ?

మందాకిని

‘రేచామాత్మము’ పాపగ్రస్త! కాల మిత్రోమింతున్నది. మరల అడుగు తున్నాను. దివ్యాంగనా? పుత్రుడా తమకు కావలసినది?

రాజు

దివ్యాంగవనా? సిప్ర! శాక్షసీ! పికాచీ! ... ఏమైనను నే నీకుమారుని విడుచువాడను కాను.

మందాకిని

రాజా! ఎందు కీనిష్ఠరవాక్యములు? తమరేకడా సంపూర్ణముగ నానియమముల కంగీకరించి నన్ను వలలో వేసికొన్నది. తిరిగి వచ్చే నిందింపనేల? మీవలె నే నిక నిందింపదలచుకోలేదు. ఈ బాలకుడు సర్వధర్మవేత్తయి మహాధన్యుడును అగును. వీనిని స్వీకరింపుడు, నేటితో మీకును నాకును సరి.

[నిష్క్రమింపబోవుడు]

రాజు

[చీరజరణ గ్రహించి]

దేవీ! ఏమి ఈశాస్వము. ఒకమాట వివరముగా? ఆనాడు ఈగంగాతీరము వనే, ఈప్రాంతకాలముననే నాకొర కీరీతమునకు దిగివచ్చితివి. ఆరుణిరణరంజితము లగు ఈతరంగము లన్ని నాడు నీచరణములకు కుంకుమపూజ చేసి స్తుతించినవి. అదివ్యసౌందర్యముతో భూమి కవతరించిన ఉషఃకాంతవలె న న్ననుగ్రహించితివి. అట్టిచేమి అంతా ఒక్క అవరాధముతోనే నశించిపోయెనా?

మందాకిని

మహారాజా! పూర్వజన్మవృత్తాంతములవలె గడచిపోయినగాధలు తగ్గివ్వ న న్నందుకు భేదింపజేసెదరు? ఈ బాలకుని తీసికొని నాకు సలవుడయ్యచేయుడు.

రాజు

దేవీ! సిప్ర నాశనితప్రవాక కొకతైరచావపు. ఈవసీపావ ఒకచుక్కాని. మీ ఇద్దరిలో నెవరిని విడిచిఅయినా శివించగలనా? ఒక్కసారి మరల ఆలోచించకూడదా?

మందాకిని

మహారాజా! సర్వపాశములు న న్నురివేసి లాగుతున్నది. అడుగు నూర్చుని స్వర్గతీరములపై నిలబడి దేవతలు పిలుస్తున్నారు!!

రాజు

చిరసహచరుడగు ఈమధ్యని ఈమాత్రపు వ్రణయము చెల్లించజాలవా ! దేవతలగు మీహృదయములు పాపానిర్మితములా ?

మందాకిని

[కన్నీళ్ళతో] ఆసలే దుఃఖముతో కుమిలిపోతూ ఉన్న నన్నందుకు వేధించెదరు ? దేవతలకువలె మీకుగూడ నాపై నిర్దయయేనా ? వ్రణా ! నా కీసమావేశము సరకయాతనవలె నున్నది. వ్రణన్నవదనముతో సెలవిండు.

రాజు

ఏమి చూచుకొని యింక జీవించగలను ? నాపై కరుణ లేకపోయిన ఈబాలకుని మీద నైన కరుణలేదా ! ఒక్కసారి ఈజనీబాలకునిగతి ఆలోచింపుము.

మందాకిని

రాజా ! నిత్యవిలాసాన్నితయగు ఈగంగావ్రవాహమునందును ఈజనీపాపముఖమందును నన్ను స్మరించుకొనుచు ఈతనికొరకైన జీవింపును. దేవతలసత్వము హిమాలయమువలె స్థిరమైనది. వాఁడేవత్వము మానవుల కగోచరము. మీయందు దేవత్వ మున్నంతవరకును మనకు పాత్ర కుడిరినది. ఇదిగో బాలకుడు [దింపును] సెలవు ! పోవుచున్నాను.

రాజు

ఈజనీపాప నొకమారు ముద్దుపెట్టుకొని పోగూడదా ? అయ్యో ! ఒక్కనిమిషమాగుము !

మందాకిని

ఈజన్యమున నాకు భార్యాత్వమునకును మార్కత్వమునకును యోగ్యత లేదు ! [నీరచెరుగుతోగూడ జలయాపిణియై వ్రవాహములో కలిసిపోవును]

రాజు

ఇదియో మీదేవత్వము!! మీకంటే మానవులయందే ఎక్కువదేవత్వ మున్నదే!

[కింకరింపినంత విద్యుదు. దూరమున నున్నదితోటలోనుండి వచ్చినవ్యసన తపాలకలవ్యసనతోను, కరంగవ్యసనతోను వినిపించును. అంత విద్యుదున్నచోటని సమాపించి ముద్దిడి తెడలిపోవును. రాజా నిట్టూర్పుడు. తెరవకుడు]

అణువులు, వాటిపరిమాణము

తెలిశెఱ్ఱ కృష్ణమూర్తి

అసంతరూపములతోనూ అసంతవర్ణములతోనూ విలసిల్లుతున్న మన ప్రపంచ తత్వం గూర్చి ఆలోచించిన ప్రతి మనిషికినీ ఒకప్రక్క తప్పుకుండా స్ఫురిస్తుంది; ఈవస్తు సముదాయాలన్నీ వేరువేరుగా కల్పించబడినవా, లేక అన్నీ ఒకే వస్తువు యొక్క భిన్నరూపములా అని. దానికి సమాధానం తెలుసుకోవాలని అనాదినుండి ప్రయత్నాలు జరుగుతూనే ఉండెను. ఒకొక్కరు ఒకొక్కరీతిగా ఊహిస్తూ వచ్చారు. కాని పూర్వం క్రిస్తుడేళంలో థెమాక్లిటస్ అనునాతనిచే మొదట విశదంగా నిర్వచించబడిన సిద్ధాంతం ఒకటి మిగిలింది. అదే వానాటికి బలవదీ ఇక్కడు చాలా మార్పులతో వృద్ధిపొంది అమలులో ఉన్నది. నేటివరకు తెలిసినవిషయములనుబట్టి ప్రపంచంలో ఎవరైతెమె రకాల ఎలిమెంటు ఉన్నాయనీ, అందులో ఒకొక్క ఎలిమెంటు ఒకొక్క రకం అణువులతో నిర్మించబడినదనీ, ఒకే ఎలిమెంటులోని అణువులు అన్ని విధాలా ఒక్కమాదిరిగానే ఉంటాయనీ, అణువుల సంయోగమువల్లనే అన్నిరకాల వస్తువులూ తయారవుతాయనీ, ప్రతివస్తువున్నా మూలికకణము అనే అణుసముదాయాలతో కల్పించబడినదనీ, ఆమూలికకణముపై ఆవస్తువుయొక్క గుణములు ఆధారపడి ఉంటాయనీ, మూలికకణము ఎల్లప్పుడూ కదులుతూ ఉంటాయనీ, అకద లికవల్లనే నేడిమి కలుగుతూఉంటుందనీ ఊహించవలసి ఉంటుంది. ఈపైని చెప్పిన వాటిలో మూలికకణముయొక్క సంచలనమునకు సంబంధించినదానికీ చలనసిద్ధాంతం అని వేరు. ఈవ్యాసంలో చలనసిద్ధాంతం గురించి చర్చించి, అణువులగురించిన్నీ మూలికకణము గురించిన్నీ తెలిసిన కొన్ని విషయాలబట్టి అణువుల కరిమాణం ఎంత ఉంటుందో పరిశీలించుదాము.

చలన సిద్ధాంతం ప్రకారం ఘనపదార్థములలోని మూలికకణము దగ్గరదగ్గరగా ఉండి, స్థలభ్రమణము లేకుండా ఇటూఅటూ ఊగుతూఉంటాయి. ఆ ఊపులోని కత్తియే నేడిమిగా మనకు గోచరిస్తుంది. ఈ మూలికకణముగాని, వాటిలోనుండే అణు

ప్రభుగాని ఏమాత్రంబిగిలేకపోయే నిర్లయంచదానికి తగిన ఆధారాలులేవు. అది కంటి కనబడకపోవడంవల్ల వాటినిగూర్చి తెలిసినవిషయములుబట్టి ఊహించుకోవాలి. ఇవి అణువులు గుండ్రముగాను, గట్టిగాను, ఉక్కుగండ్లవలె ఉంటాయనుకుంటే లోకాలు చేయడం సులభం. ద్రవపదార్థములలోని మాలిక్యుల్లు ఘనపదార్థము నందువలె ఒకదానికొకటి దగ్గరగా ఉన్నా ఒకదానిపైనుండి ఒకటి బారగలదు. అందుచేతనే ద్రవపదార్థము వ్రేవహించడానికి వీలుగాఉంటుంది. ఘనపదార్థములో నూ ద్రవపదార్థములోనూ మాలిక్యుల్లు దగ్గరగా ఉండి అన్యోన్యాలక్షణకలిగి ఉంటాయి. కాని వాయుపదార్థములలోనున్న అణువులుకాని మాలిక్యుల్లుకాని దూరదూరముగాఉంటే, అన్ని వైపులకున్న వడిగా కదులుతూ ఒకదానినొకటి డిక్కింటూ పోతినీ తన్నీ వెనకకు మరలుతూ ఉంటాయి. ఒకదానితోనొకటి డిక్కిన్నవూ తప్ప ఇతరసమయాలలో ఒక మాలిక్యులుతో ఇంకొకదానికి సంబంధం ఉండదు. కాబట్టి వాయుపదార్థములోని అణువులయొక్కగాని, మాలిక్యుల్లు యొక్కగాని గుణములను కలిగిఉండడం సులభం అనిషయం ముందు తీసుకుందాం.

వాయుపదార్థమునకు వ్యాపించే గుణం ఉండడానికి అందులోని మాలిక్యుల్లు యొక్క కరుగే కారణం. కాబట్టి ఆపదార్థమును ఊచుటకు మూతవేసినపాత్రీ అనవసరము ఆపాత్రీలోనున్న వాయువుయొక్క వేడిమికిన్ని ఆపాత్రీపైనికలిగే ఒత్తిడికిన్ని కారణము ఆ మాలిక్యుల్లుయొక్క చలనశక్తియే అని చెప్పవలసి ఉంటుంది. ఒకవాయుపదార్థముయొక్క సాంద్రత, అనగా ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరులో ఉండే పదార్థముయొక్క బరువునుబట్టి అందులోనుండే అణువులయొక్కగాని మాలిక్యుల్లుయొక్కగాని వేగము, తెలుసుకోవచ్చును. ఈ లెక్కవ్రాకారం సామాన్యస్థితిలో ఉన్న గాలిలోని ప్రాణవాయువుయొక్క మాలిక్యులు ఒక సెకండునకు పగటున సుమారు 500 మీటరు అనగా 1600 అడుగులు కరుగెత్తగలదు. వాయువులన్నింటిలోనూ చులకన అయిన ఉడబనిమాలిక్యులు ఇంతకుంటే సుమారు నాలుగురెట్లు ఎక్కువ వడికలిగి ఉంటుంది. ఎందుచేతనంటే ఒకే వేడిమిగల మాలిక్యుల్లుకు పగటున చలనశక్తి ఒక్కటే. ఇంకొక విశేషం ఏమిటంటే ఒకే వేడిమిన్ని ఒకే ఒత్తిడిన్ని కల వాయుపదార్థములలో సమాన భాగములను తీసుకుంటే, వాటిలోనుండే మాలిక్యుల్లుయొక్కసంఖ్య సమానంగా ఉంటుందని “ఏకగాఢో”

ఉపాంతాము. ఆ ఉపాంతామునకు దూరమును దీనివల్ల నుపయోగముగా
“ గ్రామీణములకు ” అణువులనుండి మూలకములయొక్క సంఖ్య ఒక్కటి
అని తెలుసుకుంటే, అంతేకాక ఒక గ్రామీణములనుండి అణువుల సంఖ్యకూడా అంతే
అని తెలుస్తుంది, అనగా సుమారు ఒక గ్రామీణము ఉపాంతాములో ఉంటే అణువుల
సంఖ్య 16 గ్రామీణుల పాక్షికములలో ఉంటే అణువుల సంఖ్యకు పదిహేనుండి.
అసంఖ్యము సుమారు 18 గ్రామీణుల అణువుల అవధిలోనుండి మూలకముల
సంఖ్యను పరిమితం

వాయువదార్థములోని మూలకములన్ని ఎల్లప్పుడూ ఒకదానితో నొకటి
దీనింటూ అన్నివైపులకూ కరుగెత్తుతూ ఉంటూ యనుకున్నాం అది ఒక
దానినొకటి కలుసుకోకముందు సగటున ఎంతదూరం కరుగెత్తుతూ ఉంటాయో
తెలుసుకోవచ్చును ఒక క్యూబిక్ సెంటిమీటరులో ఉన్న మూలకముల సంఖ్య
వైని, వాటివరిమాణము వైని, అది అధారము ఉంటుంది మూలకముల
ఎక్కువఉన్నా వాటివరిమాణం ఎక్కువ అయినా మూలకముల స్వేచ్ఛగా
తిరిగే దూరం తగ్గి పోతుంది సామాన్య స్థితిలో ఉన్న గాలిలోని జూలి
క్యూబుకు అదూరం సుమారు 10^5 సెంటిమీటరు, అనగా సెంటిమీటరులో ఒక
లక్షవంతు ఉంటుంది ఈదూరం కనుక్కోదానికి వాయువదార్థాలకు ఉండే ఇంటాక
గుణం తోడ్పడుతుంది దానికి ఇంగ్లీషులో ‘ విస్కాసిటీ ’ అనిపేరు. ఒకదూరం చివ
రకు రాతిముక్కనుగట్టి ఉపాంతాములో కొంతసేపటికి ఆరాయి అగిపోతుంది దానికి గాలి
యొక్క నిరోధము కారణం అనిరోధం కల్పించే గుణానికే విస్కాసిటీ అనిపేరు
ద్రవవదార్థముల విషయంలో ఇదే జగటతనం అనవచ్చు వాయువదార్థంలో ఉండే
విస్కాసిటీని, అందులోని మూలకములన్ని ఉన్న సంబంధం లెక్కనెయ్యవచ్చును
ఆ లెక్కచేకారం ఒక వాయువుయొక్క విస్కాసిటీని బట్టి అందులోని మూలకముల
సగటున స్వేచ్ఛగా క్రియాణం చెయ్యగల దూరం నిర్ణయించవచ్చును. అది సు
మారు సెంటిమీటరులో లక్షవంతు ఉంటుందని తెలుసుకున్నాం ఈవిధంగానే ఒక
వాయువుయొక్క “ ఎలక్ట్రిక్ కండక్టివిటీ ” విద్యుత్తును వ్యవహరించే క్షమిని,
జూలిక్యూబులన్ని ఉన్న సంబంధం బట్టికూడా లెక్కనెయ్యవచ్చును. ఈరెండువదార్థ
తులనలనూ వచ్చిన లెక్క పరిపూర్ణముగా ఉండే ఒకటిని తగ్గించి

వర్షము అది ఎక్కువది ప్రరించిపోతుందని మనకు తెలుసును. సామాన్యస్థితిలో ఉండే ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరు వాయువును వదివేలరెట్లు ని ప్రరించేటట్లుచేస్తే అవ్వదు అందులోని మాలిక్యులు సగటున ఒకమిల్లిమీటరు స్వేచ్ఛగా వ్యయాణం చెయ్య కలుగుతుంది. కాని మనకంటికి మాలిక్యులు కనబడదు. కాబట్టి ఆపంచారం ఈ హింఛుకోపలసనదేకాని చూడడానికి కష్టంకాదు.

ఇంక మాలిక్యులుయొక్క పరిమాణంగురించి లెక్కచేయవచ్చును. ఒకొక్కమాలి క్యూలు స్వేచ్ఛగా వ్యయాణంచేసే దూరమునుబట్టిస్తే, ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీట రులోఉన్న మాలిక్యులు సంఖ్యనుబట్టిస్తే మాలిక్యులు అడ్డుకొలత తెలుసుకో వచ్చును. ఇది ఒకముఖ్యమైనవర్ణతి. ఈప్రకారం లెక్కచేస్తే ఒకమాలిక్యులు యొక్క అడ్డుకొలత సుమారు 10^{-8} సెంటిమీటరు, అనగా సెంటిమీటరులో వది కోట్లవంతు ఉంటుందని తెలుస్తుంది. ఈలెక్కలో ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరులోని మాలిక్యులసంఖ్య అవసరం. అది తెలుసుకోడానికి చాలావర్ణతులు ఉన్నాయి. కాని వాటిలో శ్రేష్ఠమైనది ఎలక్ట్రికువర్ణతి.

నీళ్ళలో కలిసిన గంధకద్రావణంలోనుంచి విద్యుత్ ప్రవాహం వంపినప్పుడు నీటి లోని ఉదజని, ప్రాణవాయువున్న వేరయిపోతాయి. ప్రాణవాయువు పాశితీపు దగ్గ రను, ఉదజని వెగటిపుదగ్గరను చేరుతాయి. ఒక “గ్రామువటము” ఉదజని తయారు కావడానికి 9649 కొలోంబులు ఎలక్ట్రిసిటీ అవసరం. ఈఎలక్ట్రిసిటీని ఉదజనిలోని అణువులు ఒకొక్కటి ఒకొక్క చిన్నసమానభాగమువొక్కన వహిస్తాయి. అదిన్న భాగమునకు “అయానిక్ ఛార్జి” అనిచేరు. అది ఎలక్ట్రానునకు సమానమని నిర్ణ యించబడినది. ఎలక్ట్రానుపైనుండే ఛార్జిని చాలా జాగ్రత్తగా ‘మిల్లికను’ అనే అనురీకాశ్రుజ్ఞుడు కనిపెట్టినాడు. దానినిబట్టిచూడగా ఒక గ్రామువటములో నుండే అణువులసంఖ్య సుమారు 6×10^{23} , అనగా 600 కోటి, కోటి, కోట్లు అని తెలుస్తుంది. ఒకగ్రామువటము బరువు అనగా సుమారు ఒకగ్రాము బరువుగల ఉదజని సామాన్యస్థితిలో 11200 క్యూబిక్ సెంటిమీటరుల ఘనపరిమాణం కలిగి ఉంటుంది. ఒకొక్క మాలిక్యులులో రెండేసి అణువులు ఉంటాయి. అందుచేత ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరులో నుండే మాలిక్యులు యొక్కసంఖ్య 27×10^{23} , అనగా సుమారు 2.7 లక్షకోటికోట్లు.

ఇంతవరకు ఒకవర్గధరిప్రకారం మాలిక్యులుయొక్క వరిమాణం తెలుసుకున్నాం. ఈప్రకారంగానే వాయువదార్థంలోని మాలిక్యులకు ఉండే అన్యోన్యసంబంధములనుబట్టి మాలిక్యులుయొక్క అడ్డుకొలత కనిపెట్టవచ్చును. ఆవర్గధతులన్నిటివల్లనూ సుమారుగా ఒకే ఫలం వస్తుంది.

ఇంక ఘనవదార్థములగురించిన్నీ ద్రవవదార్థములగురించిన్నీ వరికిలిండుదాం. ఈ రెండింటిలోనూ మాలిక్యులు దగ్గరదగ్గరగా ఉంటూ యను కున్నాం. ఒకగ్రాము మాలిక్యులు బరువుగల వదార్థములోని మాలిక్యులసంఖ్య 6×10^{23} అని తెలుసుకున్నాం. కాబట్టి గ్రాము మాలిక్యులుయొక్క ఘనవరి మాణంబట్టి అందులోని మాలిక్యులుయొక్క అడ్డుకొలత తెలుసుకోవచ్చును. ఉదాహరణకొరకు పాదరసం తీసుకుందాం. దానిగ్రాము మాలిక్యులు బరువు 200 గ్రాములు. దానిసాంద్రత 13.6 గ్రాములు; అవగా ఒక క్యూబిక్ సెంటిమీటరు పాదరసము బరువు 13.6 గ్రాములు. కాబట్టి ఒక క్యూబిక్ సెంటిమీటరు పాదరసంలో ఉండే మాలిక్యులసంఖ్య 4×10^{23} అని తెలుస్తుంది. ఈమాలిక్యులన్ని ఒకదాన్ని ఒకటి అనుకొన్నప్పుడే ఒక్కొక్కదాని అడ్డుకొలత 3×10^{-8} సెంటిమీటర్లు అని చెప్పవచ్చును. ఈప్రకారంగా ఇతర వస్తువుల గురించికూడా లెక్కవేస్తే మాలిక్యులుయొక్క వరిమాణం సుమారు 10^{-8} సెంటిమీటర్లు అని తెలుతుంది. ఘనవదార్థంవిషయంలోకూడా ఇలాగే లెక్కవేయవచ్చును. ఉదాహరణ వాయువును చల్లార్చి గడ్డకట్టించి, దాని సాంద్రతను కనుకొని, ఆసాంద్రతనుబట్టి ఉదాహరణలోనుండే మాలిక్యులు వరిమాణం కనిపెట్టినారు. అదికూడ 10^{-8} సెంటిమీటర్లే అయింది. ఈవర్గధరికా ఇంకా చాలారకాలు ఉన్నాయి. ఒక మాలిక్యులుయొక్క “ఎలక్ట్రోకెపాసిటీ” ని బట్టికూడ దానిఅడ్డుకొలత నిర్ణయించవచ్చును. అవిధంగాకూడ అంతే వచ్చింది. కాబట్టి ఈసాక్ష్యములవల్ల మాలిక్యులుయొక్క వరిమాణం 10^{-8} సెంటిమీటరుకన్న ఎక్కువఉండదని రూఢిగా నమ్మవచ్చును.

చలనసిద్ధాంతమునుబట్టి వేసిన లెక్కలవల్ల తెలిసినవిషయం ఇది. మాలిక్యులు కుండ్రంగానూ, గట్టిగానూ ఉంటుందని యెదుట అనుకున్నాం. ఆఘాతప్రకారం

ఒకకూర్మదిక్ సెంటిమీటరు వాయువదార్థం తీసుకుంటే అందులో సుమారు ఐదవేల వంతుమాత్రం మాలిక్యూల్సు ఆక్రమించిన స్థలం. మిగిలిన 9999 వంతులు శూన్య ప్రదేశమే. ఇంక ఎలక్ట్రిసిటీవిషయమై చేసినవరీకోధనలవల్లనూ, వెలుతురు గురించి తెలిసినసంగతులవల్లనూ మాలిక్యూలు కుండ్రముగా గట్టిగా ఉండవనీ, వ్రేలి అణువునూ ఒకగ్రహకూటంవలె ఉంటుందనిన్నీ చెప్పవలసివస్తుంది. వ్రేలిఅణువులోనూ ఒకపాటిప్రచార్జి ఉంటుందనీ, దానిచుట్టున్నూ, సూర్యునిచుట్టూ గ్రహములవలె, ఎలక్ట్రానులు తిరుగుతూ ఉంటాయనీ అనుకున్నట్లయితే, ఇంక ఘనవదార్థంలోకూడ చాలవరకు శూన్యప్రదేశమేఅని, అక్కడక్కడమాత్రం పోటానులున్నా ఎలక్ట్రానులున్నా ఉంటాయనీ ఊహించుకోవాలి. నేటివరకు తెలిసినవిషయాలనుబట్టి ఇంకా కొన్ని చిత్రించిచిత్రిమైన సంగతులూ, ఉహలూ బయలుదేరుతున్నాయి. వ్రేలం చమంతా రెండురకాల ఎలక్ట్రిసిటీ మయమనీ, దానిభిన్నరూపములున్నా సమూహములున్నా వస్తువుల కన్నిటికీ కారణములనీ, అసలువస్తువుకన్నీ, కత్తికన్నీ భిన్న వ్రేకృతులు లేవనీ చెప్పుతూఉన్నారు. అదంతా ఊహావ్రేలంచం. అవిషయం శాస్త్రాసంలో అవసరం.

చెవి చేయు పని

విన్నా అప్పారావు

బాహ్యబ్రతుంచములో జరుగుచుండువిషయములను గ్రహించుటకై పాగిటికోటి ఇండియములు నిర్మించబడినవి. మనము కంచేంద్రియములద్వారా విషయములను గ్రహించుచున్నాము. అందు శ్రవణేంద్రియము ఒకటి. దానితో శబ్దమును గ్రహించుచున్నాము.

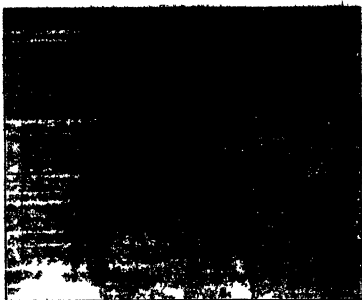
శబ్దస్వరూపము. ఇది తెలిసికొనదగినవిషయముగదా ఏవస్తువయ్యెనను స్పృహదనము (Vibration) కలిగినచో దానివలన శబ్దము పుట్టును; అట్లు పుట్టినద్యని మనచుట్టూ ఉన్న గాలిద్వారా మన కవి వచ్చి చేరును. ఆద్యని ముఖ్యమగుగుణములు మూడు: (1) బిగ్గరతనము, లేక స్పృటత (Intensity or Loudness)-చాలాదూరమువరకు వినిపించినయెడల ద్యని చాలాబిగ్గరగా ఉన్నదందుము. (2) తరచుతనము (Frequency)-శబ్దమును చేసేవస్తువ ఒకసెకనుకాలములో ఎన్ని వర్తాయములు కంటించునో వాటి తరచుతనము అనిపేరు. సాధారణముగా మనము మూల్గాడు నవ్వుడు మగవాని గొంతుకలోనిపాఠలు (Vocal chords) సెకనుకు 80 సార్లు అడుగు; ఆదవాంద్రోగొంతుకలోనిపాఠలు 120 సార్లు అడుగు. ఆశబ్దములకు తరచుతనములు 80, 120 అనివాడుదుము. స్వరముయొక్కస్థాయి పెచ్చినకొలది తరచుతనము పెచ్చుచుండును. అందుచేతనే శ్రీకంఠము పురుషకంఠముకంటె పెచ్చుస్థాయికలది. (3) మేలితనము (Quality or Character or Timbre) ఏకస్థాయిలో ఇద్దరు పాడుచున్నవ్వుడు ఎవరిపాట ఏదో గుర్తించుటకు ఈగుణభేదమే కారణము.

ద్యనియొక్క తరచుతనము గాలిద్వారా వచ్చునవ్వుడు మారదు. గాలి శబ్దముయొక్కతరచుతనము ననువర్తించుచు తెనుకకు ముందుకును అడుచు ద్యనిని ముందుకు కంపును. ఇంక చెవివద్దకు వచ్చినతరువాత చెవి చేయుపని యేదియని విచారించెము. దీనికై చెవి యనగా నేమి, దానిభాగములు ఎన్ని, అను విషయమును ఘనము ముగ్ధముగా తెలిసికొనవలసియొప్పుది.

చెవియొక్క నిర్మాణము. (హా. పటము 1.) తెలువలిచెవి, మధ్యచెవి, లోవలిచెవి యనుమూడు భాగములు చెవికి గలవు. సాధారణముగా మనము చెవియనివాడు నది తెలువలిచెవియే. పైకి కనబడదొవ్వవంటిభాగము, లోవలి! పోవుగొట్టమువంటి బారి, దానిదివర నున్నగూబ ఈమూడున్ను తెలువలిచెవిలోని అంతర్భాగములు. ఈగూబ వల్చుటి చర్మముతో నిర్మించబడి మధ్య చెవికి పై చెవికిని మధ్యగా ఉండును. దీనిని టింపేస్ మ్ అనిఅందురు. దొవ్వవంటి పై భాగము జంతువులలో పొడుగుగాను, ఆడించుటకు వీలుగాను ఉండును. మనలో సకృతుగా కొండరు చెవుల నాడించు వారుకూడా గలరు. శబ్దము వచ్చుచోటును సులభముగా గ్రహించుటకును, ఎంత తక్కువ శబ్దములనైనా గ్రహించగలుగుటకొరకును జంతువులకు అట్టినిర్మాణము ఏర్పరుకబడినది. బహుశః ఇంతగా నాగరకత లేని బహుప్రాచీనమైన కాలముందు మన మ్యునిటీకూడ చెవులట్టిచేతయి ఉండి, క్రమముగా నేటిస్థితికి మార్పుచెందియుండ వచ్చును.

మధ్యచెవి. గూబయొక్క అవతలిభాగమునకు అంటి మూడు చిన్నఎముకలు ఉండును. ఆకారసామ్యమునుబట్టి వీటిని సుత్తి, రాయి, (గుట్ట్రుకీనునుండి చే)లాకు) లగాము అని అందురు (the hammer, the anvil and the stirrup). సుత్తి వంటిఎముక గూబ ఆడుటవలన కదలి, దానితర్వాతనున్న రాతినిబొటును. ఈబొటు లగాముద్వారా లోవలిచెవిలోని ద్రవపదార్థమును కదలించును. లోవలిచెవికి ఒకచోట చిక్కుడుగింజ ఆకారము గలద్వారము గుండ్రోటిచర్మముతో మూయబడి ఈలగాము నంటిఉండును. అందుచేత లగాము ఆడినచో ఈగుండ్రోటిచర్మము ఆడి లోవలిచెవిలోనిద్రవమును ఆడించును. ఈ మూడుచిన్నఎముకలు మధ్యచెవిలో ఉండును. వాటిచుట్టును కొంతభారీఉండి గాలిచేత నిండియుండును. ఈమధ్యచెవి నుండి గొంతుకలోనికి ఒకసన్ననిగొట్టము గలదు. మనము గుటక వేసినవృద్ధులలా గొంతుకలోని గాలికిని, మధ్యచెవిలోనిగాలికిని ఈగొట్టముద్వారా సంబంధమేర్పడును. ఈగొట్టముద్వారానే ఏదైనా కారవువస్తువులు తిన్నప్పుడు ఆకారము చెవికి చేరి గూబ గుండ్లుచునును. ఈగొట్టమునకు (eustachian tube) అని పేరు. లావుపాటిదూలమును ఒకమనుష్యుడు కదల్చలేకున్నను, ఒకగునకమును తెచ్చి నివర భాగమును దూలముకీగిండి! పోనిచ్చి ఒకరాత్రు కరో మోపుచేసికొని

సాహిత్యము

చదివినవారు కోసినచో ఇచ్చుండును

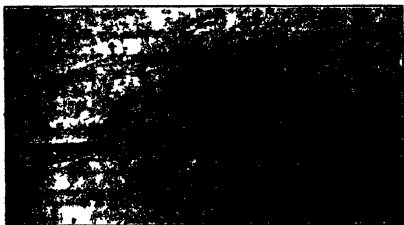
1. వాక్యము	7. వాక్యము
2. వాక్యము	8. వాక్యము
3. వాక్యము	9. వాక్యము
4. వాక్యము	10. వాక్యము
5. వాక్యము	11. వాక్యము
6. వాక్యము	12. వాక్యము

శివ కుటుంబం

లోనలిచివియ్యాక్క అర్చనాకార

శివ కుటుంబం

రాష్ట్రపతిపూజము

గలవముయొక్క రెండవచివరను నొక్కికడల్పగలుగుచున్నాడు. ఈసాధనముచేత, మనుష్యునిబలము చాలారెట్లు పెంపుపొందుచున్నది. ఈసాధనమునే లీవరు అందును. అట్టిసాధనసమూహమే ఈమూడు చిన్నయముకలగుంపున్ను. వీటివలన గూబనుండి వచ్చుకట్టముయొక్కబలము యాభైరెట్లు వృద్ధిఅయి లోకలిచెవిలోని ద్రవమును కడల్పును.

లోకలిచెవి. ఇది చాలాచిత్తము, అద్భుతము నగునిర్మాణము. అందు ముఖ్యమైన భాగమును కాక్లియా (cochlea) అందును. అది మొదట లావుగాను, పోను పోను సన్నముగాను ఉండి నల్లగుల్లవలె మూడుచుట్లు తిరిగి ఉండును. దీనినిదా ద్వివచనార్థము యొక్కటి యుండును. వెలుపలికట్టము పైచెవిలో వ్రేచేళింది గూబను అడించును. గూబ అడుటచేత మధ్యచెవిలోని మూడు చిన్నఎముకలు ఆడును. పైన చెప్పినట్లుగా ఈఎముకలసహాయమున కట్టకత్తి 50 రెట్లు పెరిగి లోకలిచెవిని తాకును. లగాముమంటి ఆకరుఎముక లోకలిచెవిని అనినచోట కోడిగుడ్డకారమగుచిన్న ద్వారము గలదు. అదివల్లనిచర్మముచేత మూయబడియుండును. (చూ. పటము 2.) ఈ ద్వారమునకు అవతలనున్నదానిని స్కాలావెస్టిబ్యులీ అందును. దానిలోఉన్న ద్రవ పదార్థము ఈ పెంపొందినకట్టకత్తిచేత ఆడును. ఈ స్కాలావెస్టిబ్యులీకిన్ని కాక్లియా కున్న మధ్య ఒకవల్పుటి చర్మపు పొర గలదు. దీనిని రైబ్బరుపొర అందును. కట్టకత్తి ఈపొర ద్వారా కాక్లియాలో వ్రేచేళింది అందలి ద్రవమును కడల్పును. కాక్లియాకు అవతల స్కాలాటింపాని అను ఒకభాగము గలదు. ఈరెంటిమధ్యను బాసి లారు చర్మము (basilar membrane) కలదు. స్కాలాటింపేసియొక్క చివర భాగమున గుండ్రీటి చిన్నద్వారము గలదు. అది చర్మముచేత మూయబడి ఉండి మధ్యచెవిలో లోకలిచెవికి సరిహద్దున ఉండును. కట్టకత్తి చిక్కడుగింజఆకారమునంటి ఆకారము గలద్వారమున వ్రేచేళింది ద్రవవిశేషములను అడించును. స్కాలావెస్టిబ్యులీనుండి, కాక్లియాకు, అందుండి స్కాలాటింపేసిలోనికి వ్రేచేళింది గుండ్రీటి ఆకారముగల ద్వారముద్వారా తిరిగి మధ్యచెవికి తేరును. ఈరెండు ద్వారముల మధ్యను ఉన్నద్రవవిశేషములు కట్టకత్తివలన ఊగులాడుచుండును. బాసిలారుచర్మముమీద కాక్లి అవయవముగలదు. (చూ. పటము 3.) దీనినుండి నరములగుంపు తలలోనికి బోవును. అనరములయొక్క చివరలు నూగువెంట్రీకలవలె సన్నముగా ఈఅవయవముయొక్కపైభాగమున తలలెత్తినియుండు. ఈసన్ననినరములచివరలు

కాల్లయాలోనికి ఉండును. అందుచేత శబ్దకర్త కాల్లయాలోని ద్రవము నాడించునట్లును ఈనరములయొక్కతలలు ఆడును. వాటిలోటి పాటు వాటిపైనున్న పెక్టోరియల్ పొరకూడ ఆడును. ఆచలనమువలన సరములద్వారా శబ్దముయొక్క స్వరము గ్రహించగలుగుచున్నాము.

కాల్లయాకు, స్కాలాటింగ్ మెషిన్, బాసిలారుచర్మమున్నదని చెప్పియుంటిని. కాల్లయా నల్లగుల్లవలె మూడుచుట్లు తిరిగి ఉండునంటిని. సాగడీసినచో బాసిలారుచర్మము 81 మిల్లిమీటరులపాడుగు గలిగియుండును. 25 మిల్లిమీటరులు ఒక అంగుళము. లగామువంటిదిముక తగిలియుండు ద్వారమునుండి బాసిలారుమెంజేర్చు ఆరంభమగును. (హా. పుట 4) అచ్చట ఈమెంజేర్చు సన్నముగా ఉండి క్రమముగా చివరకు వెళ్ళేసరికి పెదల్లుగా ఉండును. ఇంతేకాక ఇది దామాషాయైన మిల్లిమీటరులలో నాల్గవవంతు అడ్డపుకొలత కలిగియుండును. ఆరంభమున బింకము గలిగి క్రమముగా చివరకు పోవునట్లుకు లావుగా మారుటయేకాక బింకముకూడ తగ్గి ఈబాసిలారు పొర ఉండును. బింకము గలదిన్నవస్తువను ఆడించినచో స్పందనపుతరచు చాలాపెచ్చుగాను బింకము తగ్గినచో తగ్గుగాను, బింకము తగ్గి లావెక్కినచో మరియు తక్కువగాను ఉండుననువిషయము సాధారణముగా ఎరిగినదే. దీనినిబట్టి ఆలోచించినచో బాసిలారుచర్మములోని మొదటిభాగముయొక్క స్పందనపులేటు మిక్కిలిపెచ్చుగాను చివరచివరకు వెళ్ళినకొలది లేటు తగ్గుగాను ఉండునని తెలియగలదు. ఒకసెకనుకు 15000 సార్లు ఆడుటవలన పుట్టినశబ్దమునకు తరచుతనము 15000, 80సార్లు ఆడుటవలన పుట్టినశబ్దముయొక్క తరచుతనము 80. మనము చెప్పిచేత గ్రహించగలుగుశబ్దము లన్నియును ఈరెండింటిమధ్యను ఉండును. 80 కు తగ్గినలేటు గల శబ్దమునుగాని, 15000 కు పెచ్చినదానిగాని చెప్పి గ్రహించబడునట్లు. దీనికి సందర్భముగా బాసిలారు చర్మముయొక్క మొదటిభాగము చివరభాగము స్పందనము చెందినవర్షము గలిగిదితరచుతనముకూడా 15000కున్న 80కిన్ని మధ్యనే ఉన్నది. దీనిని బట్టి హెల్మహోల్ట్సు అను జర్మనుశాస్త్రజ్ఞుడు చాలకాలముగ్రిందటనే శ్రుతివాదము నొకదానిని వర్ణియున్నాడు. దానిని (రెజోనెన్సు) అనురణనవాద మందురు. అనురణనము (resonance) అనగా ఏమీ తెలిసికొండము. కాంత్రాతిగలు రెంటిని ఏకస్వరము వలకునటుల విగించవచ్చును. అనగా ఒకటి, ఆధారమక్షము (స) ను కలిగినచో రెండవదియును ఆస్వరమునే వలకును. అప్పుడు ఒకటిగను

మీటినిచే రెండవతరగతిగా వలతును. కాని రెండవతరగతియొక్క వివిధ విధములు ఇటువంటి తీర్మానము స్వయము లేదనియు. అప్పుడు మొదటితరగతి వాయించినచో రెండవతరగతివలకే ఉపయోగము. అనగా రెండవతరగతిని ఒకేస్వయమును కలిగియున్న గరిమియున్నప్పుడు ఒకదానిని మీటిన రెండవది వలతును. రెంటిన్నందనపుతరుల తనములొక్కటే వనపుడు అట్లుకరుగును. ఒకతరగతిని రెండవది అనునందులను రెండవది అందుచే ఎప్పుడైనను ఒకస్వయమపుతరులు ఇంకొకస్వయమపుతరులతో సమానమైనప్పుడు అరెండింటి సుబంధముగ ఏర్పడినచో రెండవది తనం తట తాను అడుగు. 400 సార్లు తరుచుతనము గలకల్లము పై చెదించుచి, మధ్య చెదించినచో, లోపలిచెదలి ప్రవేశించినప్పుడు ఈమధ్యనున్న గూలు, ఎముకలు, ద్రవ కదాళములు అక్కలము కత్తిచేత 400 సార్లు అడుచునే యుండును. పైవ చెప్పి వట్లుగా సామంత్యములలోని ద్రవములైనచో, కానియైనచో, బాసిలారు చర్మమునకు కల్లము కత్తిచేత 400 సార్లు అడుచునే యుండును. అప్పుడు అచర్మములోని ఒకభాగము-400 సార్లు అడే స్థితి గలది - తనంతట తాను ఈకల్లమును అనుకరించును. అప్పుడు అచర్మమునంతయున్న సూక్ష్మనరములైనచో 400 తరుచుతనముగలకల్లమును మెదడువలన మనము గ్రహించుచున్నాము. ఈగ్రహణమును చేయుమెదడులోని భాగములు ఒక్కొక్క తరుచుతనమునకు ఒక్కొక్కటివోపునగలవని నిశ్చయించబడినది. అనగా బాసిలారు చర్మముయొక్క చర్మభాగమునకు సంబంధించి మెదడులో ఒక్కొక్క కల్లములను ఉన్నది అని అభిప్రాయము. బాసిలారుచర్మముయొక్క భాగములు అడుగు. నరముల యొక్కతలు అడుగు కాని ఈస్వయము ఇంతటితో అగ్రహణము గాని నరముల ద్వారా మెదడు చేరదు. మెదడునకు బాహ్యము ఈకల్లముయొక్క స్వయమును గురించినపర్యవసాదముగాని కంపముగాదు. ఈకల్లముగలవివర్ణనకు చెందినవార్త నరములైనచో గ్రహించబడి మెదడును చేరును అని మనము ఈవాదమువలన గ్రహించవలసియున్నది. ఏమనగా 15000-80 ల మధ్య స్వయమపుతరులు ఉండవలె నన్న యానరములయొక్క వింతమున హెచ్చుతగ్గులు ఉండవలెను. వాటిస్వయములు మునుపటి అట్టిస్వయము వాటికి ఉండుటకు ఏలులేదని నిశ్చయించబడినది. పైవ చెప్పినదానిబట్టి బాసిలారుచర్మ మంతపన్నమో దానియందును సూక్ష్మనరము లెంతపన్నములో వాటివర్ణము యెంతపన్నమో, ఎట్టికలనముగ నిశ్చితముగ వ్రాయో

గము లనుసరించిన ఇట్టి విషయములు నిర్ధారణ కాగలవో అట్టికార్యములను చేయ గలకాశ్రమము ఎంతవృద్ధిచెందియుండవలసినదో వేరే చెప్పవసరములేదు.

ఈ (resonance) అనురణన (శబ్దసామ్యం) వాదమునకు ప్రతివాదము లనేక ములు గలవు. అందు ముఖ్యమైనది (Telephone) ఒలిపోనువాదము. దానిస్వరూప మును తెలిసికొందము. ఒలిపోను అంటరికిని తెలిసినదే. మనము ఒకచోట మాట్లాడినచో ఆశబ్దమువలన ఒకవల్పుటిరేకు ఆడి, దానివలన విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టును. అది తీగలద్వారా వ్యాప్తమయి తీగల ఆవలికొనను ఉన్నమరియొకవల్పుటిరేకును ఆడించును. అది మొదటిరేకు ఆడినట్లే భేదములేక ఆడును. అందుచేత ఆశబ్దవరంవరలే మనము ఆవలికొనను వివగలుగుచున్నాము. ఇట్లే చెవియొక్కవనికూడ ఉండునని ఈవాదము. అనగా నేను? శబ్దముయొక్కతరచుతనము చెలియొక్కమూడుభాగములద్వారా వ్యాప్తమయి, బాసిలారుమెంజేయినును ఆడించి, దాని నందియున్న వరములను సమూలముగా ఆడించును. ఆ ఆడింపు మెదడునకు అంటి శబ్దము గ్రహింపబడుచున్నది అని ఈవాదము. ఆనరములనిర్మాణవద్ధతిని గుర్తించినచో అట్లు ఆడుటకు వాటికి సందర్భము లేదని వైవ చెప్పబడియున్నది. అందుచేత ఈవాదమును వదిలివేసిపోవు. ఈవాదము పుట్టుటకుకారణము ఏమనగా, బాసిలారుచర్మమునుండి తలలోనికి పోవు ఈనరములపోగును గుర్తించునపుడు జటలవలె ఒకదానినొకటి అల్లుకొని, ఉండును. ప్రతిసరములోను వైవ సన్నటిపీచువంటిభాగము ఉండి, లోపల గట్టివదార్క ముండును. ఇట్టినిర్మాణవిశేషమే ఒలిపోనువార్తలకు సాధనమైన కేబిలు తీగలగుంపులోకూడ ఉండుటచేత నిర్మాణసామ్యమునుబట్టి కార్య సామ్యముకూడ ఉండవచ్చు ననుస్ఫురణచేత ఈవాదము పుట్టినది. కాని దానియందు నిజములేదు.

ఈఅనురణనవాదము రాదురాను బలీయనుగుచు వచ్చినది. అనేకవిధములగు ప్రయోగములను సలిపి వాటివర్తవసానములవలన ఈవాదమే నిజమని కాశ్రమజ్ఞులు నిశ్చయించిరి. అట్టిప్రయోగసామ్యములను కొన్నిటిని విచారించి చూడము.

1. స్త్రీముఖంబునలోని బొయిలరులు చేయుచోట వనివాండు) ఎల్లవృక్షుడు ఒకతరచుతనముగలశబ్దమును వినుచునే యుండవలసియుండును. కాల్పిన మేకులను రేకులలోని కన్నములలో నేసి విగించినవృక్షు వివరీతమగువృద్ధిని

పుట్టును. దాని తరచుతనముపెచ్చుగా ఉండును. ఈతనివాంఛ చనిపోయిన తరువాత వారిలోవలిచెవిలోని బాసిలారుచర్యమును కరిగించి చూడగా ఆ చర్యమందొక భాగము తక్కినవాటికంటె చెడిపోయి ఉన్నట్లు వ్రీలివనిమానిని వరిగించినప్పుడును గుర్తించబడినది. ఈచెడిన స్థానమునకు సంబంధించినప్పుడ నపుతరచుతనము బాంబులరుశబ్దపుతరచుతనము రెండును సమానముగానే ఉన్నవి. ఇది గొప్పసాక్ష్యము కాదా.

2. చెపులసిల్లులను ఒకచోట నుంచి, ఒకతరచుతనము గలశబ్దమును వ్రీలి రోజు కొన్నిగంటలు, ఎడతెగకుండా అవి వినునట్లు చేసి, ఇట్లుకొన్నిమాసములు జరగి, తరువాత అపిల్లులను చంపి, వాటి బాసిలారుచర్యము కరిగించగా, అందు ఒకభాగము చెడిపోయియున్నట్లు గుర్తించబడినది. ఆభాగము యొక్క స్పందనపుతరచుతనము అపిల్లులకు వినిపించినశబ్దముయొక్క తరచుతనమున్న ఒకటే. ఇదియు ఒకచెడ్డసాక్ష్యముకాదా.

ఈపైనచెప్పిన రెండువిషయములనుబట్టి బాసిలారు చర్యములోని కొన్నిభాగములు చెడినవి అని తెలిసికొంటిమిగదా. చెడుట అనగా ఉండవలసినస్థితికంటె తగ్గుస్థితిలో ఉండుట యని గ్రహించ వలెను గాని పూర్తిగా చెడి చచ్చిపోవుటగాదు. ఏలననగా ఆభాగములకు ఏర్పడిన తరచునముగలశబ్దములు అవ్యక్తులకు సాధారణముగా వినబడవు గాని, చాలా బిగ్గరగా ఆ శబ్దములు చేయ బడినచో కొంచెముగా వినబడును. అట్టివానికి కొన్ని ధ్వనులు బాగుగా వినుట, కొన్నిచూత్రిమే కష్టముపైని వినుట తటస్థమును. చెదిటివానికి గుస గుసలాడినచో వినబడుట మామూలుగా మాట్లాడినచో వినబడకుండుట సాధారణముగా మనము గుర్తించి యుండుము. గుస గుస శబ్దముయొక్క స్పందనపుతరచుతనము మామూలుమాటలతరచుతనముకంటె చాలాపెచ్చు. అందుచేత గుసగుసశబ్దమును అనుకరించుబాసిలారుచర్యము సరియైనస్థితిలో ఉండుటచేత వారికి గుసగుసలు అందరివలెనే వినవడును. కాని మామూలుమాటలకు సంబంధించిన బాసిలారుచర్యముయొక్క భాగములు చెడుటచేత అవి అంతగా వినిపించవు. ఇది కారణము అని సాధారణముగా మనము గుర్తించక చెదిటివాని చెదిటితనమును గూర్చి అనుమానపడుచుండుము, కాని అది నిజముకాదు. నెలువలినుండి వచ్చుకబ్బ

మనమును మనముగ్రహించెడుకల్పమునకును ఏమైనావ్యక్త్యానము ఉండునా అనువిషయము ఆలోచించకగినది. ఏమైనా భేదమున్నచో అది దేనివలన కలుగవచ్చును. అని బ్రహ్మిండుకొనగా ఏసాధనములద్వారా కల్పముకల్త్రైవైనుండి మెదడులోనికి వ్యాపించుచుండునో వాటివలన కలుగవచ్చును అని తోచుట స్వభావికమేగదా. ఈకల్పమును వ్యాపింపజేయునప్పుడు గూఢ, మూఢునిన్న ఎముకలను ఆడునని చెప్పియుంటిని. ఆలట వలనకొత్తకల్పములు పుట్టవచ్చును. అదికూడ లోకలిచెడి వ్యాపించితిమను. అందు కల్పముయొక్క మేలితనము వికారమును చెందును. కాని ఇట్టివికారము, సాధారణముగా విగ్రహగా చేయుకల్పములు వ్యాపించునప్పుడు కలుగదుగాని మిక్కిలివిగ్రహగా చేయబడినకల్పమును గ్రహించునప్పుడు తప్పక కలుగును.

ఒకకల్పముతర్వాత ఇంకొకకల్పము అతి కీఘ్రికాలమున చేయబడుచుండును. ఈకల్పకరంజరలు ఎంతమాత్రమును భేదములేకుండ మనము గ్రహించగలుగుదున్నాము. ఆకల్పముయొక్క విగ్రహతనము, తరచుతనము, మేలితనము అను మూడు విశేషము లున్నంతమాత్రమున మాత్రపు జెందకయే సాధారణముగా మనము గ్రహించగలుగుచున్నాము. ఇది అంతయు బాసిలారుచర్యముయొక్క నిర్భాగవిశేషము. ఏదో ఒకకల్పమును అనుకరించునపుడు ఆకల్పమును అతికీఘ్రికాలమున మాత్రము పుట్టింది విరమించునేకాని తీగమోరవలె కొంతకాలమువరకు ఆ స్పందనమును సాగించదు. అందుచేతనే దానివెంటనే వచ్చు మరియొకస్పందనపుతరచుతనమును గ్రహించి తిరిగి ఆడుచున్నది. ఇట్టివిశేషము బాసిలారుచర్యమునకు ఏర్పాటు చేయబడియున్నది. ఇది శాస్త్రోక్త్యా చర్యచేసి విశేషమంతయు శాస్త్రజ్ఞులు గుర్తించియున్నాడు.

పైచెప్పిన విషయమంతయును స్పందనపుతరచుతనమును గురించియే. ఇకవిగ్రహతనమునుగురించి చెప్పెదను. విగ్రహతనము హెచ్చునకొలది వార్తనుకుంట్రి నరముల సమూహము హెచ్చుగా ఉండును. ఆగుంపుయొక్క హెచ్చుతగ్గుదలలనుబట్టి విగ్రహతనముయొక్క తారతమ్యము మెదడు గ్రహించుచున్నదని శాస్త్రజ్ఞులు నమ్ముచున్నాడు.

కల్పమున్నచోటు అది అని మనము చెవిసహాయమున గుర్తించగలుగుచున్నాము. అది ఎట్లు అని విచారించుము. మనకు పరిగా ఎదుటగాని, వెనుకగాని కల్పము చేయబడినచో రెండుచెవులకును, ఆచోటునకును గలదూరము ఒకటిగానే ఉండు

ను. రెండుచెవులకును శబ్దము సమానమైన భిగ్గరతనముతోనే వివరము. ఈరూరము, భిగ్గరతనము, సమానముగ నుండుటబట్టి, శబ్దముచేసేచోటు గ్రహించుచున్నాము. భిగ్గరతనము తగ్గినకొలది అనుభవమునుబట్టి చోటుయొక్కరూరమును గుర్తించుచున్నాము. ఇంక ఎదుట, వెనుక గాకుండ ఒకటొక్కను శబ్దముచేయబడినచో ఆచోటునుండి శబ్దము చెవికి చేరే దారియొక్కరూరపులో పొచ్చుతగ్గులు కలుగును. శబ్దము ఒకచెవికి త్వరగాను రెండవదానికి కొంచెము ఆలస్యముగాను చేరును. ఇదిగాక తలకాయ ఒకచెవికి అడ్డమువచ్చుటచేత ఆచెవికి చేరుశబ్దము ఆలస్యముగా వచ్చుటయేకాక, భిగ్గరతనములో కొరతకూడ చెంది చెవినిచేరును. ఈ రెండుకారణములలోని పొచ్చుతగ్గులనుబట్టి, శబ్దమున్నచోటు గుర్తించుచున్నాము. చోటును గుర్తించుటలో రెండుచెవులును కలిసి పనిచేయుచున్నవి. రెండుచెవులును భిన్నములగు రెండువార్తలను సుదడునకు వంపుచున్నవి. ఆవార్తలలోనిభేదములనుబట్టి మనము ఆచోటును గ్రహించుచున్నాము.

సరములద్వారా మెదడువలన శబ్దము ఎట్లు గ్రహింపబడుచున్నది అనువిషయము శాస్త్రజ్ఞులు చాలా శోధించియున్నారు. శబ్దమువలన కలుగు కంఠము సన్నసరముల తలలను ఆడింది సరములయందు విద్యుచ్ఛక్తిని కల్పించుచున్నది అని నిశ్చయముగా గ్రహించగలిగిరి. ఆవిద్యుచ్ఛక్తియొక్క స్వరూపము మొదలగు విశేషములగురించి కొంతవరకు నిశ్చయములు ఏర్పరుపబడినవి కాని విషయ మింకను కేటలేల్లము గాలేదు. ఈవిద్యుచ్ఛక్తి మెదడునకు సరములద్వారా వ్యాపించి శబ్దవిశేషము లన్నింటిని ఎట్లు గ్రహింపజేయుచున్నది యను విషయము మెదడువలన గలుగు అన్ని విషయగ్రహణములవలెనే దురవగాహమై యున్నది. అది మనలోనిప్రాణముయొక్క గుణవిశేషము. దానిని గ్రహించుటకు సాధ్యమగుననితోచదు. అది ఎత్తైనను, శ్రవణేంద్రియముయొక్క నిర్మాణము అతి అద్భుతము, అతి చికిత్సము, అతి సూక్ష్మము. ఎల్లవస్తువును సృష్టియొక్క వైచిత్ర్యమును ఈశ్వరనియొక్క శక్తియొక్క సృజనకు చెప్పుచుండునట్టి విషయము.

ప్రాకృతగ్రంథకర్తలూ - ప్రజాసేవానూ

పంచాంగ్నుల ఆదివారాయనశాస్త్రి

కురితి:— సప్తమి తిరతిగా త్రవంతో యిత్సీరా మనసా వాచ మక్రిత
అతాపివభాయ స్సభ్యాని వానతే భవైహం లక్ష్మీ స్మిహిరాధి వాచి. (పరంబలి.)

స్వతి:— విద్యద్వి స్సేవిత స్సద్వి, స్మిత్య మన్తకరాంభి:
వృద్ధయోవాఽభ్యుదయతో, యో భర్త్య స్తం నిబోధత - (మమత్ర)

* వ్యాసత్ర ఉద్దేశం. *

శ్రీటిలంబుగ్లో సారస్వతారాధనే పరమార్థంగా ఉంచుకొని గాంధికవ్యావహారికత్రు రగావాల బయలుదేరినవారు ప్రకృత, పూర్వకాలంలో గూడా సంస్కృతప్రాకృతభాషలను నురిందించినవారలు ఉండడం అనేది స్పష్టం. శ్రీటిలంబే వాడున్న మతభేదాలు భౌతకాల మండలాలు వాచపరితి వారాలు చర్యలు ఉండేవి. కానివాదములూ - వాడులూ వీరిపద్ధతుల్లో, పరిష్కర్తుల్లో మాత్రం తేడా వుంది. మనవాకులవే పరమక్షమహం అనేది సమాజం కావచ్చు, సర్వవృత్తిభావమైన సారస్వత క్షేత్రం రక్షప్రభుత్వతం కావడమనేది చాలా దయవీయమూ భోచ్యమూ అవుతుంది. శ్రీటిగాంధిక వ్యావహారికత్రుగత్రులూ వాటిసంస్కృతప్రాకృతాల వివాదాలు చాలాపొలికలు వుండడంచేత, అత్యపవీత్యతా సత్యావేషంగా చేయడం అవసరంగా వుండడంచేత, దేశమంగటా సంపదించి, వ్యావహారికాంధ్యం గ్రంథప్రయోగాన్నే అని నిరూపించినవూబాబు రామమూర్తి పంతులు వారి బహువిశ్వసంప్రటానికి చేకూరినవాళ్ళు. సమర్పించమని అంతర్యామి బోధించడంచేత, 'ఉత్సర్వకర్తేనైవ మమ కోపి సమానభర్తా' అన్నట్లు కాలాంటివారికి కొందరికే వా పూర్వకృతం తెలియవలసివుండడంచేత తీన్ని చాక్షుకాక్షు. ఇందులో సామగ్రిఅంతా వాకంటే ముందు అన్వేషించి అర్థించవలసి; కాని పోకంమాత్రం వాస్తవతం కాబట్టి చదువడం సామగ్రికోసం ఆత్రాయక కాతోబాటుకృతజ్ఞత మోపవలసి వుంది. ఇది శిష్టాచారప్రాప్తమనభర్తం.

* సంస్కృతప్రాకృతాలలో మాతృక ఏది? త్రుతిక ఏది? *

ప్రాచీనకాలంలో భారతవర్షంలో సంస్కృతం అనే ప్రాకృతం అనే రెండేరెండుభాషలు ఉం డేవి. ఇందులో ఏది మాతృక? ఏది త్రుతిక? - అనే విషయం లేక చర్య మొదలు భావంచేస్తూ వాడు. ఏమంటే అది వాటిగాంధికవ్యావహారికభాష లన్నాడుగదా. అయితే ఆచర్య అంతా మూలా తప్పకుండా చెప్పడం అంతప్రభావం కాదు. కాని సారం చూడాలి.

కొండరంటూరు:— అసలు సంస్కృతం అంటేనే ఆభాష. సమాజం వాటివారిభాషను మాతృకగా వుండలేదనీ, బ్రహ్మలోని వాతావృత్తుల అనియతవ్యవహారంతో త్రుప్తభాషను సంస్క-

నింది కృత్రిమంగా నిర్మాణం చేయబడినట్లు తెలుసుకొనుటకు తుదికొందరంటారు!- కాకాదు. సంస్కృతం అనేది ఆపస్తంబి-అశ్వలయనాథ్ మూలభూతంగా వస్తూ వుందనీ, కనక అది గీర్వాణభాష అనిపించుకొన్నదనీ, విద్యాసంస్కారపూర్వకమైన పూర్వకులఉద్భావంలో వలెనీ రూపాంతరం పొంది పూర్వకం అయిందనీ, కనక దాన్ని అవధినికేమన్నారనీ అంటారు. ఈవాదాలను పూర్వ రస్యలోనం సంక్షిప్తే ఇవి సారాంశాలు:- (౧) ఆదినుండి పూర్వకమే అసలుమార్పుక. దాన్ని సంస్కరించడంచాక, సంస్కృతం అన్న పేరేర్పడింది కాబట్టి పూర్వకమే మార్పుకాదు, సంస్కృతం ప్రత్యేకాదు. (౨) అశ్వలయినామః గీర్వాణం కాబట్టి సంస్కృతమే మార్పుకాదు, అది పూర్వక మ్మతాంతరంలో భిన్నమయింది కాబట్టి పూర్వకమే ప్రత్యేకాదు. ఈరెండువారాదు ఆపస్తంబి వస్తున్న పే దాని అధికారకాలం కాదు. కనక రెండుపక్షాలవారాదు కొంచెం మధ్యయానీ వారాని నేను తొక్కితాను.

* పూర్వకమే మార్పుక అనేవారి వాదాని! నివర్తకాలు. *

ఈ క్రమక్షాధ్యురాలాగా వస్తు యావదాతల ఆధారాల లభిస్తేమో చూడాలి. ఏమంటే ఇదే ఆధారాలు అత్రుకవి ఆకాటిగాంధికవాదవారికావలసినవాదాలను సంస్కృతపూర్వకాల ప్రత్యేక మార్పుకానిదాంతానున్నాయి. కాబట్టి, నివర్తకాలు పరిమించడంచేత పూర్వకమే స్వయంగా ఒకవిధమైన రూపాని దీని ఇందుకొకటిన్నీ - ఇదియున్నది. పూర్వకభాషే. భారతవర్షంలో అనాదినుండి మార్పుక వుండేది అనేవారివాదాని! ఈవెప్పుడొక్కటి నివర్తకంగా ప్రదర్శించిన ఒకటిరెండు ప్రచారకాలంగా వున్నవి. చి త్రనించండి.

వకటి:- వాక్యలింగా అనేఅయన పూర్వం గొప్పకవిఅని పూర్వమాణికమందితునిన్నీ పరికించి వక్కాదు. ఆయన గాదవధ అనేకాశ్యం రాకాదు. అది అయ్యుపద్దది. ఆయనఏమన్నాడో చూడండి.

శ్లో. ఉచ్ఛ్రియం లావణ్యం పొయిదచ్చాయాదే సక్తిదవయయాణం, సక్తియసక్తియ క్కరిసగేణ తదిదమని వశాశ్లో. (౧) నిత మత్తదంశనం సంనివేసనీరానీ ఒంధతన్తీ యో, అదిరక మినిమో ఆశువనిబంధ మిమో నితర వయదస్త్రా. (౨) సకలాయో ఇవి వాయో నివంతి ఏత్తో య సేంతి వాయోయో, ఏంతి సమన్తం చియ సేంతి పాత రాయో చ్చియ జలాంయం (౩) *

ఈశ్వరాలంభం ఇది:- పూర్వకభాషనీద (తృతీయం) చేత సంస్కృతప్రమాణాలను లావణ్యం ఉచ్ఛిరితమాకుంది. ఇలాగే పూర్వకానినీమోదా సంస్కృతసంస్కారత తనినీద (తృతీయం) చేత

* సంస్కృతచ్ఛాయ ఇదీ:- ఉచ్ఛ్రియతే లావణ్యం పూర్వకచ్ఛాయాయో సంస్కృతవచనానాం, సంస్కృతసంస్కారోత్పన్నేన పూర్వకపాత్యునీ పృథావః, (౧) వత మత్తదర్యం సంనివే కళికా క్క బంధ(సం)బంధయః, అదిరక మేన దాధువనంధ మిమో వతరం పూర్వకే. (౨) సకలా ఇమో క్క వాచః నికం తేజకస్త్వి బ్విర్యంతి వాచః, ఆయంతి సమన్తమేన వయంతి పాగరాతేన జలాని (౩).

తగ్గినా వస్తుంది. కొత్త కొత్తలన్నూ పట్టి చూస్తున్నట్లదానివి ఇవ్వి కాదు అభివృద్ధి -
 పోగొట్టినా అభివృద్ధి అభివృద్ధిగా కావాలి అంటే తుంటే కాని కొంత ఏమవుతుందో లేదు. (ఈశావతి)
 సంస్కృతాదిభూతా ఇతరే తమతస్మాత్ పీఠానాం (పోగొట్టినానాం) లేదుకాదు. పీఠమనే
 తెలియజేస్తుంది. సమస్త భూతాలన్నూ జలరాశి అయిన సమస్తంలో భౌతిక స్వభావం, సమస్తంలో
 నిర్మలం సమి; కాదు! అది.

సమస్య: మహర్షి పురోహితునిని + యోగశాస్త్రవాదరసశాస్త్రవిద్యనాస్తియి రామదం
వల్ల లోతులచూపుతుల వాక్యాల శాసనలూలు ముడింటిని పోగొట్టి మహామహాత్ముని కీర్తి
దేవ్యుడు పశంజరి. వాగ్దేవతావ్యంలూ పన్నాశ్వింలూ ముగియకలెనివారలందరూనా —
భూయాంపాపకలూ అగ్నియాంపకలూ. ఏకైకస్య సాక్షిత్వస్య బహువిధభంగియో, త
ద్యతా—గౌరవస్య గౌరవో గౌరవో గౌరవో తేనమామహా బహువిధభంగియో.

చాలా అపభ్రంశమున్న కొద్దిగా (కు)భ్రంశము (ప్రన్నవి). ఒక్కొక్క భ్రంశిని అనేకం అపభ్రంశ రూపాలు ఏర్పడవి. ఎల్లగంటే-గోత్రాపి నే భ్రంశిని గానీ, గోత్రీ, గోతా, గోపతిగా-అని యీ మొదలయిన చాలా అపభ్రంశరూపాలు వున్నాయి - అని పరిశీలనచేసి అన్నాడు.

శిష్యునికాచారాల్లో వాక్యతొకానొకవిధమైనది - పరస్పరముగా పోకొకటా చేశాకే అది అంతాలోనుండే నేటివిధధామయూ ఏర్పడతానీ, జలములు సమదాగిలోంచి మూర్తరేణాలవ్వాలూ నై ఆర్థింపమది చేతురుపాతో వేర్ పోయినట్లే సంస్కరించుకొని వారణానా ప్రత్యేకంగా వాగరకభాషలుగా అయినవీ, వాటిని ప్రజలు వాడక చేసేకాద్దీ - చేతురుపానా తుండే నీరు భూమియొక ప్దంపొంపుకొట్టూ, క్షుత్తే మూల సముద్రంలో పుట్టివెంక విధిచేట్లూనూ అసంస్కరించుపదిన వాగరకభాషలుకూడా ప్రజలవిరిరిరికవ్వకూడకచేత మరలమూ ఎవ్వటిరిరి పోకొకటంగా ఏర్పడక తప్పకవిన్ని, తీవ్రవ్యవహారంలో తుండే రూపతీకులన్నీ ఇంటే అనిన్నీ - మనకు కృపంగా వికసనకూడే ప్రవృత్తి. కాబటి పోకొకటనే మార్క. సంస్కృతమే ప్రత్యేక

[illegible]

† యోగేంద్ర చిత్తశుద్ధి పదవ పాఠాం ముఖం శరీరశుద్ధి పు త్రుద్యుతే, యోగశాస్త్రో క్తం పుష్కరం
మునిశాం పతంజలిం స్మృంతి రామతోఽన్యైః - అని నమస్కరిస్తే ఈ మహానుభావుని
పండితులూ.

†† మాతృక అనేమాటకు Original Language అనే అర్థంలాగున్నది, పరిశీల అనేమాటకు Derived Language అనే అర్థంలాగునా వేరు వాడుక చేయవచ్చును.

ప్రాకృతగ్రంథకర్తలు - ప్రజాసేవానూ : పంచాంగుల ఆదివారమునాకాశ్రీ గజగ

దీక్షిల్ల తేలికది ఏమిటంటే-అన్ని భాషలనూ అసలు మాతృక పోకృతమే అనీ, సంస్కృతాది భాషలు ఈమాతృకకు తుల్యము అనీ, ఇది వైపందర్బాలవర్సలేక తేలికతాకృత్యాంశం. కాని పూర్వంలో కొందరు ఈచారిత్రాధికారాదులనుంచేమిటానీ కంటే క్రితా చెప్పినవారు త్రవ్వారు.

శ్లో. యదోద్భవః కిల సంస్కృతస్య మద్భవం జత్యోమ య శ్లోకతే

యత్యో శ్లోకప్రభావతాంనీ కటు ర్భాషామరగాం రమః

గద్యం చాగ్లదం పదం రతివతే సై త్పాకృత్యం య ద్యదః

తాత్ లాటాక్ లలితాంగి చక్ర మదతి దృష్టే న్ని మేవత్యోకమ్.

(రాజశేఖరకాలరామాయణం)

అథం ఏమిటంటే- ఏదీ సంస్కృతభాషకు కూడా మాతృకగా (మూలంగా) వుండేదో, ఏదీ లలితలను శ్రీల జిహ్వోగ్రంథముల (కాండము) సత్కాదిమూర్తులతో, ఏదీ చెవిని పోషితరచార, సంస్కృతభాషయొక్క అక్షర (మాధుర్య) రసమూడా పెంటుత్రుకుండో మనస్సుని పొడవ్యాసం- అనన్యతాగ్రహణతే అపొకృతకవచరచనమ ఉచ్చునూ దృష్టికి విమేషకృతం కలిగిస్తున్న ఆలాట చేయుటకు లలితాంగి కన్నా ర మాడుము-అని.

ఇలాను చాలామంది పూర్వకాలపుకవిమండితులలో పోకృతాన్నే మాతృకగానూ సంస్కృతాన్నే తుల్యకగానూ చెప్పి వ్రాసారు. ఇంకొకటి ఏమిటంటే- అసలు ఇన్ని భాషలు లేకనీవీ సంస్కృతం పోకృతం-అని రెండేరెండు భాషలనిపిస్తూండ వా రన్నార. చూడండి:-

సక్రియా పాయయా చేవ్య భసిదీయో హంతి తోన్లీ వా. (ప్రాకాంగమాకర్మం)

సంస్కృతా పోకృతాచేతి భాషే పోధావ్య మన్వతః (సిద్ధి)

అంటే సంస్కృతమనీ పోకృతమనీ రెండేరెండు (పూర్వక) ఫలుకు యిస్తుంది మొదటిదాని కిట్టి, సంస్కృతమూ పోకృతమూ అని రెండేరెండు భాషలు పోధావ్యమనుకు పొందుతున్నవి- రెండోవానికిట్టి అర్థము. కాబట్టి ఆకాదు ఉచ్చ భాషలు ముఖ్యమైనవి రెండే అనీ, అది నేటికాగ్రిం ధికవాక్యతతోదికాంధాగ్రిలగు (సంస్కృతప్రాకృతాలు) ఉండేవనీ తేలుతున్నది.

* సంస్కృతమే అన్నింటికీ మూలం అనేవారి వాదాని నిదర్శనాలు. *

సంస్కృతమే అన్నింటికీ మాతృకగాఉండేదీ అనేవాదాని ఒకటిరెండుప్రమాణాలు ఇవైన ఇంకను :

(1) ప్రకృతే స్పంస్కృతాయా మ్మ వికృతిః పోకృతీ మతా (మాతృకమభాష.)

(2) తద్భవతా సంస్కృతభవతా సిద్ధా సాన్యతీ సా ద్విధా (మద్యామనంద్యోక.)

(3) సంస్కృతం వామై వా గన్యాభ్యాతా మహ్నిధిః

తద్భవతైవతా దేకీ క్షితేకః పోకృతకృతః (దండికాకావ్యవర్ణ.)

ఇంకలూ మొదటిది పోకృతం సంస్కృతపు తుల్యక-అని స్పష్టంగా చెప్పుతున్నది. రెండోది మొదటిదానికా స్పష్టంగా చెప్పటాన్ని, తద్భవతన్నేయతో సంస్కృతంలోనుండే పోకృతం

వచ్చిందని నూచిస్తూ వుంది. నూచిలోని దండిపండితులైన దండిపండితుడిని. కావ్యాదర్శం వో
 తమూరచిత్రా తుల్యకృతులలో ఇప్పుడు ప్రధానముగా లభించేగ్రంథము. సంస్కృతగ్రంథకర్త
 లందరూ తుల్యుని ప్రామాణికముగా అంగీకరిస్తారు. వైదియవిషయవిశిష్టం — సంస్కృతం
 వైదివాక్యని మహాత్ములు అనుకూలించారనీ, ప్రత్యేకవ్యాఖ్యించేత ప్రాకృతం అల్ల కావనీ ప్రాకృత
 భావ-కర్తవ్యవధివర్తకాన్నిభేదాలతో అనేకవిధంగా వుండనీ - చెప్పుతున్నది.

మఱియు అదండిపండితుడే ఆకావ్యాదర్శంలోనే మతోమాటకూడా చెప్పాడు. అదేమంటే—

అభిరాదిగః కావ్యే వ్యవభింశ ఇతిస్మృతాః । కాస్త్రీకు సంస్కృతా ద్వన్య దవభిం
 శతయాశిదితం—అని.

అంటే-కావ్యలభావలోఅంటే గొల్లబూ మొదలయిన (నిరవాకుల)వానిభావజ్ఞాన అవభిం
 శాలన్న చేతతో చెప్పవలె ననినీ, కావ్యాగ్లోగాక కాస్త్రీలోఅయితేమత్రం సంస్కృతం రెప్ప
 తక్కినభావలన్నీ అవభింశ మన్నమాటతో చెప్పవలెననినీ అన్నట్లుగా ఆయన అభిప్రాయం అని-
 తెలుపుతుంది ఆగ్లోకం. ఇక్కడ కాస్త్రీలంటే బహుళా వ్యాకరణకాస్త్రం మీమాంసాకాస్త్రం
 లాంటి కాస్త్రీలని అర్థం చేసుకోవాలి కాలోయి. ఏమంటే సుకర్తావళిబ్రాలిచారణ చేసి, సుకల్ప
 ప్రయోగానికీ స్యద్ధానివలయున్న అవభింశాలయిన [అవభిం] ప్రయోగాలతో తద్విన్నంగా ప్రత్య
 వాయములన్నూ విధించినకాస్త్రీలు ప్రధానంగా ఆరంటే. అందువల్లనే ఇల్లా అర్థంచేసికోవాలని
 అనుకుంటాను. వ్యాకరణమీమాంసాకాస్త్రీలలోని అవర్పలు ఈవ్యాసంలోనే స్థలంకొరకు వివ
 రిస్తాను. ముప్పైవగాను-

యద్రూప దశేవని వైతం ప్రాకృతభావనే అవభింశ మని అన్నాడు. అలంకారికులన్నూ
 తక్కినలూతమీదన్నూ మహర్షిభేదమని గొప్పప్రామాణికమిదిగా అంగీకరిస్తారు. ఆయన వాక్య
 కాస్త్రం ప్రత్యేకతవంగా పరిసిద్ధిచెక్కింది. ఆయన భరతకాస్త్రంలో అంటాడు గదా!—

ఏకం తు సంస్కృతం పాత్యం మయా ప్రాకృతం సమాసతః,

ప్రాకృతస్య తు పాత్యస్య సంపూర్ణమైవమితి లక్షణం

ఏకదేవ విభక్త్యుం సంస్కారగుణవర్జితం

విశ్లేయం ప్రాకృతం పాత్యం వాచావస్థాన పాత్యకం. - అని.

“ఈలాగా (తెనుక చెప్పినట్లుగా) సంస్కృతావేరితిని సంస్కృతపాత్యము చెప్పాడు. ఇవకు ప్రాకృత
 పాత్యాని లక్షణం చెప్పవలసివచ్చింది. ఈసంస్కృతపాత్యమే సంస్కారగుణవర్జితమై వ్యక్త్యయము
 బొందినతో వాచావస్థానపాత్యక మగు ప్రాకృతపాత్యము అనునని తెలియదగ్గది ” అని అంటాడు.
 భరతమహర్షి మాటలలోని సంస్కారగుణవర్జితం - అన్నవిశేషము ప్రాకృతాన్ని ఆలాటి గాఢ్య
 ముగా (వ్యాకరణభావన) చెప్పినట్లుమించడానికీ గతుక మని క్రిందికప్పుటకు వేంకటరాయ
 కాస్త్రీలుగాను వ్యాఖ్యానించాడు. ఇంతేకాకుండా అభరతమునే —

యే వర్ణా స్సంయక్తా స్పృశకర్తా ప్రమతాం చాటి,

గచ్ఛంతి పదస్యస్తా తే విభక్తి ఇతి శ్లేయా.

యశఃకాలంబునఁ జేరినట్లుండుట అపూర్వకాలమునఁ గలిగినట్లుండుట చాచుకొనఁగలదు. తరువాత రచించిన పాపకథాసంగ్రహమునఁ జూచుకొనఁగలదు.

శ్రీ. పుష్పకంఠ చ రాజ పుత్రుఁడు యాచార్య ముద్రితం, పాపకథాసంగ్రహమునఁ జూచుకొనఁగలదు. అతఁడు పాపకథాసంగ్రహమునఁ జూచుకొనఁగలదు.

* పాపకథాసంగ్రహము. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు.

శ్రీ. మహానాథుని పాపకథాసంగ్రహమునఁ జూచుకొనఁగలదు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు.

పుష్పకంఠాచార్యుని పాపకథాసంగ్రహమునఁ జూచుకొనఁగలదు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు.

పాపకథాసంగ్రహమునఁ జూచుకొనఁగలదు.

అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు.

పాపకథాసంగ్రహమునఁ జూచుకొనఁగలదు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు.

పాపకథాసంగ్రహమునఁ జూచుకొనఁగలదు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు.

అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు.

పాపకథాసంగ్రహమునఁ జూచుకొనఁగలదు.

పాపకథాసంగ్రహమునఁ జూచుకొనఁగలదు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు. అందులోనే పుష్పకంఠాచార్యుని పేరు.

గో! అజ్ఞాన కర్మాకృతం తోరి ప్రియకర్తృండుకుండరం

మూర్తియో యత్యే రాజంతే కుభానివ్యందనిర్భరా. అని.

“ఉభయభావో! ఏమాప్రాకృతభావ! ప్రియరానిమభవంబుగిడితల్లె ఎంతకునోపారంగానూ అందంగానూ వున్నది. ప్రాకృతభావలాది మాటలన్నీ అమృతాలు పరినివదలాల నిర్భరాణగానా అన్నాడు. సరస్వతీకంఠాధరణం అనే అలంకారకాస్త్రాన్ని వాగ్వి, సంస్కృతవాణ్యయాదీ! స్వస్థ యుగం పరిపూరించిన విద్యత్పరిభువని ప్రిసిద్ధికదనీ, ప్రాకృతస్మృతజీయదైన భోజరాజా రథగంధంలా-

కేలభూత వృక్షరాజ్యరథ రాశ్యే ప్రాకృతభాషణః

శ్రీసారాసంకర్షణే క సంస్కృతభాషణః. (విశ్వభాగవిరాజా.)

అని అష్టరాజాగారి రాజ్యంలో ప్రాకృతం మాట్లాడలేని అరసిమలంటూ ఉన్నారా! అని ప్రాకృతాన్ని పోషించిన ఆచారాభిరుక్తు కొదారాన్ని ముతిస్తాడు కొండకు ఈ అష్టరాజా అన్నతదాని! బదులుగా జాన్యజేతస్య అని పాశాంతరం వాగ్వి ఆపాతమే ఉదాహరిస్తాడు. వారిపాశాంతరం పరికారం ఆజాన్యజేతమే కృతంగా వచ్చుచోడజేతమేగా మారితే అంధుగిన్నెనానూ ఆకండమే మునుదీ!

ఇంతకునూ ముప్పవచ్చాన్ని బట్టి ప్రాకృతమే వాటిప్రబలభావం అనీ, అందులోనే ఆకాటివాదు ప్రబలమే విజ్ఞానభావాదయంతోసం సుహృదయాలై గృంథాలు వాగ్వివారివీ, సంస్కృతాభిమానులు వేటికి వులేనే ఆకాటి ప్రబలవ్యవహరభావమే అపభ్రంశమని (వేడుగుగిత్వం - అన్నమాటలాగ) తిరస్కరించేవారనీ చూచిత మైంది. ఇంతకు సంస్కృతాభిమానులు వాటిప్రాకృతాన్ని ఎల్లా నీరస భావంతో రుచికరించేవారో, జనసామాన్యం ఉత్తమవిజ్ఞానం రమణ అందుబాటులో లేదనీ, వున్నా వాగ్విరణం అనే ఇవగణించుకుంటే బంధించిపెట్టకున్నారన్నీ ఎల్లా తగలేదో పరిచిస్తాను.

ప్రాకృతవాణ్యయంలో లీలావతీకథకు అగ్రస్థానం ఇస్తారు. అంధుగిలమైనమనం కష్టమందా ఇయాశ్రి. ఏమంటే - అది అంధుగిజేతమనకు సంబంధించిన కళచారిత్రాగ కథలనీ, అందులో అంధుగి జేతంలోని అనేకప్రాంతాలు వర్ణించబడ్డాయనీ శ్రీయానవనీ రామకృష్ణాదిగారు చాలాలోజాలకొండ భారతిలో ౨, ౩ వ్యాసాలు ప్రకటించారు. గృంథంబాదా కర్వలో ప్రికటిస్తా మన్నాడు. అంధుగి అయినచేత కర్వలో ఆగృంథం ప్రికటిక మయ్యెట్లు యత్నించాలి. తులీలావతీకథలా.

గో! అయ రమణీయా రమణీ, సరసి వి మనోహరో మమం చ సాహితీ

అనుమానపరిణామాయో మన్నే రం నత్తి జం జత్తి

తా కింది పదోపదాదోదమే క్రమమతం మమహుల్లావం

సాహిత్యం అభ్యుదయం మరసం మహిళాయానవోజ్జం. (౧)

(౧) భావ-అయ రమణీయా రమణీ కరదనీ మనోహరః కర్వ మనీ స్యాధీనః, అనుమానపరిణామాయా మన్నే యన్నానీ కన్నానీ. రత్నిమనీ ప్రిదోమనివోదమాభ్యుత్సాహం మనోహరోల్లా సా సాధన తాత్రోర్వక భాం మరసం మహిళానవనోజ్జం-అని.

కాంత అడుగుతుందిగా - రాత్రి రమణీయంగా వుండి దాని కిగిన్న కరత్యాలను కూడా మనోహరంగా వున్నది. శ్రీమాన్మధురైసనీత్రమ్మ (కాత్) స్వాధీనుడైన వ్రాస్తావు. పరిజనులు కూడా అనుమతించగా వున్నవాడు - తేనివంటాలేదని అనుకుంటాను. కనుక, ఏదేనా, మనముగ్గ ఇంత్రుత్తించే సంధామణి అనిగానూ, ఈప్రకారాలత్రువివోదాని తిగివడిగాను ఉన్నకొత్తకథ-చక్కనిరసం త్రుత్తరదేవాన్ని మహిళాజనాని ఇంత్రుసంపాదించేదాన్ని సాధించండి (అంటే చెప్పండి)-అని.

ఇలాగు ఎంతో ఆనామకత్వాన్ని తెల్లదీస్తూ అడిగినవీయారాని చూచి ఆకథానాయకుడు అంటాడు, భవలయవకాశీ ! కవులు మూడురకాలైనవకథలే లోకంలో ఉన్నవన్నాడు. ఎల్లాయే - దిక్కుకథలనీ, దిక్కుమానుషీకథ అనీ, మానుషీకథ అనీ. అందులో మొదటివకథకథ తొల్లల్లటి కవుల ఏదో కొంచెం అక్షణం అంటూ ఏర్పర్చాడు. తక్కినసంపుటకావ్యకాలం కలిసిన (దిక్కుమానుషీకథ) సంక్షేపకథలు చక్కనివర్ణనచేస్తూ మహావిత్తంవలన చెత్తకాదు. ఈమూడురకాలకథలన్ను చక్కనివకథలే వాటిలో మూలాంటి అపొక్రిఫాలు చెప్పేకథలు (అక్షణకావ్యం) అనునంది చెప్పేది కావుకావటి) లోకంలో మహాసాన్ని పొందవుతరీ ! కనుక - "

కో. తా కిం మం ఉపవాసినీ మయలు అన్నదేని పద్ధసభేని ఉల్లపిదుం న తీరది కిం త్రణ వియదోకహంభో! [వ్రాయ-క త్రిం మా మహాసానీ మరణం ! అక్రతేన క్షిప్రాప్తేన, ఉల్లపితుం న తరతి (కీర్తతే) కింతునః నికటః కథాబంధః]

"మరినా! ఎన్నెందుకు పరివాసించావు ? క్షిప్రాప్తాన్ని వివేచా ఎరగనివాడికి కాగా మూట్రాడ్డా నికేనా నిలుకాదంటూ కదా! అల్లండినీతిలో వికటమైకథాబంధం-మరి చెప్పేదెమిటి? అంటాడు. ఈమాటల్లో అక్షాకాస్త్రాలవననములు చూచి - ఎంతటిసహాచారుర్యం వ్రాస్తా - ఎల్లా నోరు తెరిచానో భయపడేవారో, ఆకాలంవాడు! - అనేవిషయమున్ను, వారిమనస్సులు విజ్ఞాన స్వయంతో ఎల్లా తహతహపడుతుందో అనే విషయమున్ను వివేచనతాయగదా !

తర్వాత ఆనామకలన్నమాట విసండిమరి :- ఏమంటున్నరో ! వ్యాసయం యన్యుమడుతూవుంది. కో. భగీయం చ పియరిమాయే - పియయమ ! కిం తేన సద్దసభేన ? తేన మహాపియమగ్నో భగ్నో అమాగ్రిసజ్జాస్య, ఉపలబ్ధయి తేన భ్రష్టం అథో అకాయధి ఏణ నాయయే, సో నేయ మహా సద్దో ఇథో కిం లభానేనమ్నా ? ఏమేయ ముద్దిజాయఇం మహోహరం పాయ యాయ భాసాయే, పరిరకేనీనులబ్ధం కహను కహం దివ్యమానునియం - [వ్రాయ:- భగీతం చ ప్రియతమయా - ప్రియతమ ! కిం తేన క్షిప్రాప్తేన ? యేన మహాపిత మాన్యః భగ్నో వ్యాధ్యుకజనస్య, ఉపలభ్యతే యేన ముఖం అథోఽకదస్థతేన పౌదయేన పవిత్ర తర క్షిప్రఇదే, కిం లక్షణేనాఽస్మాకం ? ఏనమేన కుద్ధవృద్ధయం మహోహరం పావ్యరయ భావయా, ప్రివిరకేదేనులబ్ధం కథయ కథాం దివ్యమానుషీయాం-అని.]

" ఇలా అన్న ప్రియమిహులబ్ధ అతడివీయారాలు అన్నవీ - ప్రియతమా ! ఏకక్షరాశ్రయ చక్కని ముద్దులగుతే మహాపితదాని పాడుచేసే కేసిందో అక్షరాశ్రయల్ల లాభం ఏమంటే ! కేసితే

అర్థం చాలావిధంగాను, చావలెందని స్వయంతోనూ వెల్లడిఅత్తకుంటే, అదే మూలబిడి కట్టం - అని నాడుకం, అంతేకాని అర్థంనామకమంతో ఏమిలాభం? కనుక అల్లాగే - (అంటే రాని బ్యాంకరదాని లక్షణాస్థానిలవైతూయి, చెడగొట్టుకోకుండా వుండేసంభావన భావంతోనే) పరిశుద్ధంగా విశ్వాసవృద్ధులగు ఇంచైతకథను విస్తారంగా దేశమాన్యంతో ఒప్పింపజేస్తూ, దీర్ఘ మామవులకు చెందివుండేట్లు చెప్పండి - అని ఆకాయక అడిగింది

అలాగే విందిమాడండి! ఈమాటలు ఆకాటిజనసామాన్యవృద్ధులయూ కష్టాత్మకమో ఎల్లా వుక వుక ఉచితమూ వుండేనో మూచించడం లేదు! లక్షణాస్థాని అనేది వృద్ధులయూ వారిని బోధించడం లేదు! నిరాశలవృద్ధులయూతో నేటిమామక భావనామలులాగు తెలింది సాసా సాని! పుణ్యేస్తూనట్లు చావడం లేదు! ఏమని చెబుస్తారు నేటిసమృద్ధులు! చెప్పండి!

లీలావతీకథలోని ఈసందర్భమున్నూ పాకృతమే ఆకాటిప్రజలకర్తవారధామ అనిన్నీ, కాటి సంస్కృతజ్ఞులయిన గాంధీకవాడులు జటిలమైన లక్షణాస్థానితో వారిని దిగదొక్కడాని యెత్తింటే వారు అనిన్నీ, కానిప్రజలుమరిగిం నిలుస్తూంకనుకూ వారిలక్షణాస్థానిలను గౌరవిస్తూ - సహించడం దుర్భం గానానే తెలింది అందులోనే తమవాణ్ణయాన్ని ప్రత్యేకింపటానుక నేవార నిన్నీ కంకోక్తిగా చెప్పకుండానే చెప్పుకుండిగా! మఱీ సంతోషం ఎందుకూ!

మఱీన్నీ తమ మండటి! మామకొమ్మ అన్న వడం నాకున్నూ వున్నదే జనసామాన్యం! బ్యాంకరభావనాగా వుండే పాకృతాన్ని ఆకాటి గాంధీకలయిన సంస్కృతజ్ఞులు ఈసడింది కొనేవారు, ఇప్పటివాడుక భావన అదనించేవారి! పెట్టికట్టే కాటివాడున్నూ వికృతత్రేణుల పెట్టడం అనేది సర్వసాధారణంగా వుండేది. పృథువుల్లానూ పృజల్లానూ కొందరు ఎల్లా ఈసడించేవాకొ ఇక్కడ కొంచెం చూపుతాను.

* ఆకాటిగాంధీకలు పాకృతాన్ని ద్వేషించినవిధం. *

అంధ్రవాణి! మామవులయ్యదైన కారవాచనము లేక కాలివాచనమూ అలాగనోపాలం తెలివిన వాడే కాని మఱీటికాదు. ఈయన చరిత్రలో పునీర్దిగావాడమడే వీషగ్గకొడుకని అంటారు. దక్షిణాంధ్రంలోని పరిశుద్ధులయ్యరం ఇతని రాజధాని అంటారు. దీన్నే నేటి వైకర్ అని కొందరూ, కాదు పుటక (గుజరాతులో) అని కొందరూ అంటారు. కాని ఇది మంతలజేకంలాది అని మఱీకొంద రంటారు. సారస్వతవిభాగంలో ఈమహారాజుకేద కాశ్వరంగా నిలిపింగింధం గాధాసప్రకతి కొన్ని గాధాసప్రకతిప్రకాలలో -

స. రాధాకవి విరయయాదే మంతలజామయిదనేది చూడె

సక్రమయూ య సమక్రం సక్రమమక్యమయం ఏయం.

అని వున్నదనీ కాటటి మంతలజేకంవాదనీ, నాశ్వాతమమమ కేకొన్న మంతలకారకట్టి యెడదే అని అంటారు. కావచ్చు. వాకొక్కడ చరిత్రరర్పతో చనిలేదు. మహారాని తెలుకల ద్వారకరాకా మంతలజేకమే అని క్రిమంగమకంకెగ్గం చెబుతున్నది. ఈమహారాకా సుప్రసాంతోనే నుకాభ్యుదయి కేర్యవర్మఅని ఇంద్రుడు మహాపండితు యండేవా రుట. అందులో నుకాభ్యుదయే మండితుడు బృహక్క-థ

[illegible][illegible]

సూర్యాశ్వుడి కన్నులన్నటినుండిం కర్నాట తెలుపుతాను. ముందు పోవ దేవునిమూలమాలతోనే
 భారతవాసుమహారాజు పూర్వీకాంతర్యామైన అనైకాదిబ్రహ్మకృష్ణ దయచేసే గౌరవాన్ని
 నిలిపేస్తాను. మహామహాపురు సూర్యాశ్వుడేదేవుడు ఇల్లాను నైకాదికళామతో ఏమటలం జిక్కుంగా
 తుండి కళాకర్మిత్వాన్ని పూర్వీ దాన్ని లోకంలో తెల్లచేయడానికి తనవ్యుత్పత్తిత్వావంతో
 మహానీతిదని పేరు పొందిన భారతవాసుడి దగ్గరకు పంపుతాను కర్నాటకక స్రవణంగారే
 వదలండి.

ఏనం నునాళ్ళవరసాపాఠేన ప్రకథామయూ, స్వభామయోకథావిద్యోకథాకావ్యధూతియా, కథైవర నునాళ్ళేవ వైకాద్యా భామయో కయూ, వివిధానైర్విస్తైర్వీర్తిభవతానీ సప్త సా, మైతాం విద్యాధరా హస్తేతి తా మాకృతీనీలై, అవత్యం మమ్యభావా ద్దులితేభ స మహాకవిః.

[illegible]

వికాసభాషించి తాం బ్రత్య తా చ దృష్ట్య తదాకృతీ, విద్యాబోధేన విజ్ఞానం స కా
తైశ్చ మభ్యాసత, బలీయం స ప్రభుత్వే నైకాచం వీరపం దచః, శోణితే కాశ్చర్యభో
ధి శీకారకా మిహం.

తరు: తృప్తక మానావ గత్యా తాభ్యాం యథాగతం, శిష్యభ్యాం కర్మసాధ్యాయ యథా
త్వక్త మకర్మకర.

తత్రాగ్నైః కరి: తేజశ్చ శిష్యభ్యాం సామ్రాట్ కరిత, నావయిత్యా స విశేష (ప్రాయ
స్కృత: కరిత, నరవాహన కర్తవ్య చరితం శిష్యయో: ప్రయో: గ్రంథలక్షం కథా
మేవాం వర్ణయిత్యా కరిపీఠం. (కథాపరిచ్ఛేద, లంఘ ౧, తరంగ ౮, క్షో. ౧-౩౦.)

ఈశ్వరాలంకారము:— ఈరీతిగా (సుజాఘ్నము పూర్ణింతులచేత) ఆకరియాలనుకూలముగా
భూతి కరి(కరిత) భావతో ఏకాగ్రతతో తృప్త అధిష్టకర్త చెప్పాడు. సుజాఘ్నమున్న అయిత
చెప్పింపనే అనెకారిత్యావతోనే అధిష్టకర్తను విని ఏదేండ్లు (కర్మింది) ఏడులక్షలగ్రంథంగా వాన్ని
కూర్చాడు. ఈఅధిష్టకర్తను విద్యాభద్రుల లభవారింపకుండునట్లు ఆకరితోనూ, అదవిలో నీరా శేఖరీందం
చేతానూ, తపశ్విరభుర క్తంతోనే అనుభవించి వాన్ని పూర్ణింపాడు. నేను రచించిన
యాలిపురాణము భూమిలో పరిమళింపించుచుండగా. ఈవిషయము నేనుకూడా కాపాఠాన్ని
అనుగ్రహించేముఖంలో చెప్పింది. ఎల్లా పరిమళింపించినాను దీన్ని కి పరిమళింపించుచుండు ఎవరికి
అర్థమైతే ఈకర్తా? అని మనోభవించి అనుజాఘ్నము ఇల్లా చింతించాడు. సుజాతేత్రుడు ఒకడూ నంది
తేత్రుడనే నేనుకూడా రెండోవాడూ [అరవి] శిష్యులు ఇద్దరూ అన్నాడు అత్రుభాష్యయితో,
అకావ్యాని: సమర్థులైనాను ఒక్కచే సారివాహనముకూడా భూలవరిమకాన్ని గాలివర రిపివరే
గదా కావ్యాన్ని వేసిస్తాడు! - అని. సతే. ఇల్లాగే కానిందని ఆశిష్యులను సుజాఘ్నమైనవారిని
అతృప్తకం ఇచ్చి అరాహవర్తన పంపించాడు సుజాఘ్నము. తానన్న పరిమళింపకుండు తెలుగుల
నేమినిర్మితమైన తృప్తావంతలో సంతకం ఏర్పరచుకొని తృప్తాడు. [రాజా ఆశిష్యుల]
అవీకాచభావము వినినీ, వారి అకారాలు చూచినీ విద్యాభద్రులతో అమాయకంగా ఇల్లా
అన్నాడు - ఏడు లక్షల గ్రంథపరిమాణము కి నీరసమైనవైకాచభాషా? సత్తులతో అక్షరాలు
పూర్ణయితే? ఉభిధి! ఏకాచతృకథా! - అని. రిచ్చాత ఆశిష్యులు తృప్తకం తినికొని వచ్చినవారికి
మర్మింపించి సుజాఘ్నము కరిగినవంతా చెప్పాడు అక్కడ ఆశిష్యులు కర్మింపతో
చూచుతుండగా - అగ్రంథంలో ఒక్కొక్క (కాటి) అమా చరిది, (అలవిలోతురే) మృగాలకూ
పక్షులకూ వినింది, అన్నిలో[హోయచేసి]కేళాడు. నరవాహనవర్తన చరిత్రతోడి ఒక్కటియేయి,
నాన పూర్ణింపకరితకావ్యాన్ని - ఒక్కోకాలగ్రంథమింతకలవాన్ని - వదిలి తక్కినవంతా
అన్నిలో కేళాడు. (ఏడు—ఇల్లాగింపగీతవర్తన ఒత్తివలకరె.)

నైది ఇదివరకావంతాగ్రంథమంతవర్తనచేత నాను పూర్ణింపాని కలవాహనముకూడాంపిచాడు
అమాయితే ఎల్లాటిగరకం ఇచ్చాడో, కర్మాలంగా ఎంతవీధుల పూర్ణింప అనుజాఘ్నమింతి
మృదయమున్న దానితోకాని కాటికరితకావ్యాన్ని, కేర వివరించకలకరితకూడా
చదువరిలు తృప్తించే తృప్తాడు. అంతే కలవాహనము మూర్తముకాదు. అది అకావీయిల
వారిసంతకవారమైనవకుం చేసికొన్న పావతృప్తం కి తమకి కథామర్మం కేసిందిప్రాకృతగ్రంథం

రచనల నెన్నింటిలో కాలగర్భంలో పడిపోయిందో మమ్మల్నికా దుది చూచేందుకుగా నాధానప్రతిమానంతో భద్రమణిని అనుమతించి- అనూయోగి-చంద్రాచార్యులతో అల్లా చేశాడేవా? ఓహో! నశించిపోయినా వుండివుంటేవా! ఏడులక్షలకొక్కరవాయిం! ఎన్ని చదువులకొక్కరవాయిం! ఎంత సారస్వత సంపద న్ని విరిచివుండేవా! ఏడులక్షలగ్రంథాలంటే ఏడుభారతాలంత!

* కాలవాహనమహారాజుగారి మోదతైల ప్రాదయోగం *

అసలు కాలవాహనమహారాజుగారు తొలుత పోర్చుగీసులను అంటే ఆయన పోర్చుగీసులకు మహారాజుగా ఎలాంటి మహాదేవతలతో మహారాజుగారివలెనే! మోదతైల ప్రాదయోగం తల్లిదండ్రులతో ఆయన మహాసంస్కృతులై పోరాడు. బహుశా అంతిమలోపలనే అయివుంటుంది గాధాసప్తశతిని సంధానంచేయడమన్నది, లీలావతిః ధానాయకుడుగా వుండడమన్నది. పోమదేవమూరి ఈమోదతైల ప్రాదయోగంను ఇల్లా ఆరంభించాడు.

శ్లో. అత్రైవా రస్యమహిమీ రాజ్యే ప్రసభరాలహి, శరీరమహిమగాంధీ, శ్రీదంతి క్షమ మధ్యగాంధీ, సా జలై రభిషింపంతం రాజాన మసహజతీ, అలగ్ని శిష్యులై వైభవ పరితాడయమా మితి, త మ్మౌత్య మోదతా వాగ్దాన దుగ్ధి మానాయయ ద్మహాకా, తతో విహస్య సా రాష్ట్రే త్రవరేణ మధామత, రాజ స్వపరివారోఽత్యై మోదతావం జలంతరే, ఉదత్త స్థింప మా త్వం మా మిత్యుక్తం హి మయా రిత, సంధిమర్యం నవానానీ మాశ్చోద్ధాతకేభ్యమే, న చ పృథివీం చేత్సి మ్నా స్తం ధ మిద్యుతః ఇత్యుక్త స్స రయా రాజ్యై క్షేపితాశ్రువిదా నృపః, పరివారే వాన క్షింభిల్లాకాగ్నితో ఘ్ని శివ్యధూత్ [కథానంత]

ఈ కాలంలో ఇదీ - " ఆరాజా (కాలవాహనం) గారి భార్యగారి విశ్వాతై ప్రసభరాలసగాన శరీరమహిమగాంధీగాన ఉన్నది (రాజాతో జల) శ్రీద దాంతూ, తనైది అతిగా జలలామతూ వుండే రాజాన సహింపాలః అన్నది - దేవా! మోదతైల ప్రాదయోగం - అది, (మా + ఉదత్తై + తాడయ = వీళ్ళతో నన్ను కొట్టకు - అది) ఆయన దివి రాజా త్వంగా మోదతాయి చాలా (మోదతాయి అలవ్తాయి) తెచ్చించాడు ఆరాణీ నవ్వు మర్యాదపెట్టింది - రాజా! వీళ్ళతో అలవ్తాయిల ఏం అవసరం? వీళ్ళతో కొట్టకద్దీ అన్నాను. సంస్కృతిలో సంధిమర్యమేవా ఎరిగితే పోనీ పృథివీమేవా ఎరిగితే ఇల్లాంటి మూలభద్ర ఎల్లా అయినావు! క్షేపితాశ్రువిదరామయన ఆరాణీ ఇల్లా అనగా, రాత్రితవున పరివారజనం నవ్వుగా, మితిమీరి లజ్జ రేగా, ఒక్కంతా మెదతలు చుట్టకొన్న పై వాడు ఆరాజా.

దీనిపట్టి కాలవాహనమహారాజు అంతిమకూ పోర్చుగీసు మల్లాదేవాదనీ, అప్పటికేగా మడిగట్టుకోని సంస్కృతిని పరిశ్రమగా చేపట్టలేదనిపిస్తోంది, విద్యాంధురైన ఆధార్యమాలకంగానే సంస్కృతవిద్యాభ్యాసానికిపిస్తోంది అయ్యిందిగా నుజాధ్యక్షకర్తలకులట్టి పర్యవేక్షానికి, ఆర్యులతో అన్ని సంస్కృతకర్తలతో నుజాధ్యక్షగ్రంథాన్ని అన్నివిధములతో అన్నివిధములతో చాటుకొనడానికి అనువు పర్యవేక్షాని స్వయంగా తెలుస్తూ వున్నది ఇది సాకవాహనమహారాజుగారి మోదతై

బాగ్నాడు. అది మహాపాండవే రాజాగారిచరిత్ర-మధురపాండవాలాగా. ఆయన ఆగ్రంథంబాగ్నాది మహాపాండవే వినిపించేకాలంలో చాటుగా ఏజంఘాబాదో ఆరాజాగారి పోక్కుకం అవ భృంకభావ అనీ, చాన్చి విస్తరలేది వివరాదనీ, నేటిగాంధీకంలాగా మంకళంగావుండే సంస్కృతాన్నే ఆదరించవలసిందనీ వినిపించాడు. అయితే మహాపాండవం, మహాభాదవాలాగా మనీ యెంబం చూడననీ ఒట్టు పెట్టుకోలేదు. కాని, కొంచెం అనుమానించి, ఆసంగతిని పోతుచున్నట్లే అడిగివాడు. ఆయన బాబా చెప్పాడు. ఆసంగతి ఈ క్రిందివివరంతో వస్తుంది. చి త్తనించండి మరి—

అవ్వరా కొడికి మళ్ళీ శ్రీ పాదుసూరితేకోసప్పిళ్ళు లేకారే రాజావ మన మచాదీక్ -
 “దేవ! ప్రాయః పోక్కుకమేతే పతంతి. సిద్ధాంతోక్త్యేమం పోక్కుకమయః, తిక్చిభా
 తేడకోకకవ్యమిదం. క్షో. సంస్కృతం స్వర్ణజాం భాషా దైవాం పోక్కుకం విదః—
 నైవ మమాతాం క్రతుశ్చాపి కోకరవాన్ దైవాన్తే శ్రీయస్కరీ చ. ఏకంస్థితే కిన్త్యం
 పృథమం పృథాతే కచ్చరణం విధియతే దేశనః ?” ఇతి. ఏక దాకర్ణ్య రాజా విజ్ఞాత
 భాషాభేదరత్నోక్తి స్వయం ప్రాకృతే కిందికృతాదరః తర్హ్యయాపం గురూజాం ఆకథ
 యక్. త్రిగురువః ప్రామా - అనుపానికపద్ధుమవలస్య అల్లారవాన్త్యయతర్హ్యస్య కపాన్త
 వీదం తతో భతేక్. రాజా, అనేకభా భాషాభేదనైదిత్తిరివీ పరం యుగాదా పృథమ
 భూతమేవ భూతైర్లోక్యస్యయానేన పృథమం చతుర్థకస్యరాన్త్యైర్నికేవ్యస్యంబయతా
 ద్వియంబావదక్షరప్రమాణా మాత్మకైర తుచిస్తే. పాన పోక్కుకయాపా స్వప్రపోక్కుక
 లోకా మహాపాండవే సంతాతా. తతో రాన్త్య యేడైత్తిరికేవ్యస్య నై స్వంపాకరే
 కృతే సంస్కృతం జారం. తతి కృ అనేకే భాషాభేదా అభూతా.

తతి కృ తేన సకలకాశ్రమాలుం మాత్మకాయాపం పోక్కుక మేవ పృథమం, యుగాదా
 సర్వజైరి లోకోపకారాయ పృథమం పోక్కుక ముచిస్తే. సర్వాక్షరసంవిపారలభీజాం
 త్రిద్యక్షకాలీనిర్రాజమాత్రభారానాం గణభరాణాం సిద్ధాంతపోక్కుకరతే కారణ మిదం
 “కాలశ్రీకృష్ణమూర్ధానాం వృణాం చారికాంక్షిణాం, అమగ్రోహోర్థం తేర్హ్యై సిద్ధాంతః
 పోక్కుక స్మృతః - రాజా! భాషా భేదం యానీ పాడినీ, పరంతు పరమాధ్వమ విలో
 క్యతే, యత్వకంతి లోకా,

(౧) క్షో. అభినవో కచ్చియ సద్దా త ద్వేవ్యపరిణతుంకాది,

ఉత్తినవో కవ్యం భాషా జాహంయ పా చోత్త.

పరం కపాల్కెడిభావలక్షణమిదం పోక్కుకమిందా యదక్షం. (౨) క్షో. పోహంయ
 అనుభాషేయ య ఉపభంజంతో లహోది అచ్చియ, ఏనా సరస్వయీ త్తమ అనుగ్గా
 కం న విదయే. ఇతి కృత్వా రాజయః సర్వేడిని ప్రాకృతప్రకంపాం మర్వంతో
 వికవ్య తదర్థకోకమనరా బధూత్తః, (మహాపాండవసంగ్రహం.)

(౧) ఉత్తినవోప్రమ, తద్రాస్త ఏవ పరిణతుంకోడినీ, ఉత్తినవోకవ్యం భాషా యా
 భవతి పా భవతి. (౨) కోవయ త్తమభావంతి చ ఉపభంజంతో లహోడిని అచ్చియ,
 ఏనా సరస్వతి త్తమ అనుగ్గా కం కాకుంతి.

మహావీరబ్రహ్మచారిని యావైబంతులతాత్పర్యం ఇట్లా తృప్తిది:— “ ఒకమాట కలతనాయా
యకుడు పాదచంపరిదీతజనుడు సహించలేక, ఏకాంతంలో రాజుతో అన్నాడు - “తా! కరుడు
వీరు (తైమరూ కాడ్డయినా) పోకృతం చదువుతూవుంటాడు. వీరుకనీసాంతంకూడా (ఇంకవల్లే
కాలోలు) పోకృతమయం! (ఇందులో అంతాపోకృతం అని వక అర్థం, అంతా పాదురజుతోదికం అని
రెండో అర్థం) కాబట్టి పాదురే వివరాది - “ సంస్కృతం కేవలభాష! విశాచాలభాష పోకృ
తం!! - అని పెద్ద లంటారు. ఆ (సంస్కృత) భాషే గొప్పవారికి పాదురే వికసితమైంది.
శ్రీవిష్ణునికూడాను. ఈస్థితిలో కేవలవాడు పాదురే ఆభాష ఎంచుకు నింటాడా? - అనీ. ఈ
మాట విని రాజు తాను ఏ భాష ఎల్లాంటిదో తెలిసినవాడే అయితా, స్వయంగా పోకృతం అంటే
కొంచెం ఆదరం కలవాడు కాబట్టి దాన్ని గురువుల నడిగాడు.

“ గురువులన్నారా! - సగురువలూన్ని పురాసించినవాడున్నా వాల్మీయకర్త్యం తెలియని
వాడున్నా అ - న కవిదేవుడు అయివుంటుంది ఇది. రాజా లోకంలో అనేకవిధాలభాషాభేద
వైచిత్ర్యం అంటూవున్నప్పటికీనీ యాగారంకాలంలో మొట్టమొదటి పురుషుడు మల్లోకాలస్వ
రూపం ఎలిగివుండటంచాక, ప్రసిద్ధిభవం ౧౪ అయ్యున్నా కెల మొట్టమొదటి ౧౫
అక్షరాలన్నా - మాత్రమే ప్రవేశించాడు. అదికూడా పోకృతరూపంకలదే. సర్వపోకృతలకు
పురవారకం ఏర్పడ్డదే. ఆకర్వాక వైమండీవిచ్చిన ముప్పదిఅక్షరాలు తృప్తి, వాటితో సంస్కా
రంయెత్తగాయెత్తగా సంస్కృతం ఏర్పడ్డది. ఆకరవార చాలా భాషాభేదాలు ఏర్పడ్డాయి.
! కాబట్టి ఈ కారణంచాతా - సర్వ కష్టాలకూ మూలాధారమైన మాత్రకారూపం
మొదట పోకృతమే. యాగదికాలంలో ఈకారణంచేతే సర్వక్షలచేత లోలోకకారానికై మొదట
పోకృతమే పుట్టివ్వ మొంది. సర్వాక్షరసంవికారానికై గలవాడకాంగీనిర్యాణానామకృతానలగు
గణధరులకు మొదట కరుకుకనీసాంతాలు పోకృతంగా రాయడానికి ఇవీ కారణం. ఏమంటే నిల్లలు
అదాల్లా కృతులు మూర్ఖులు చాకాత్మకలగు మనుష్యులు వీరిని అనుగ్రహించేందుకు మర
సిద్ధాంతం పోకృతంగా వ్రాయబడ్డారు - అని ”

“ రాజా! భాష యేదో చకటి వుండవీయండి. కాని పరమార్థమే ఆలోచించానీ. ఏమంటే లో
కులు చెబుతూవుంటారు - అర్థవీరమూ అదే. కష్టాలు అదిగానే తృప్తిని మారకాదు. కాబట్టి
ఒకవిధమైన మాటపొడికే కాళ్ళం అవుతుంది. భాష ఏదైతే అదేకానీంది. (కచ్చిలలోకం ఏం) అయి
తా కక్క-కక్క, క్షులవతుర్యకర్తకున్నా ఖండఖండపాండిత్యంగలిగి ఉండకండుకై కొరకున్న
వాడున్నా అయినవాడు ఇల్లా నిందిస్తూకూడా వుంటాడు. ఏమనిఅంటే - (దరదలు) చచ్చుకో
పొయ్యెట్లు చేతుంది వివరానికి అడుభాన్ని (విమలగును) పుట్టిస్తూంది.అంచంచాకామూ ఒకసంకేతా
(పుయ్యిందో ఉండకో)! అల్లాంటిదీ ఈభాషసరస్వతీ! అసంభ్రాంతరాలు! (దీన్ని చూస్తే) ఎదడి
ఎత్తికోరాదు! (అంటే కోకంరాదు అని అర్థం)

“ ఈమాటలు విని రాజు మొదలయినవా రంతాకూడా పోకృతభాషను ప్రకండిస్తూ ఎప్పటి
కన్నా మెచ్చగా దానిలోని అభాన్ని వివరానికి ఆసక్తి కలతానన్న అయ్యారు ” - అని.

* పృథువులా, పండితులా నాచాదికి జరిపోయి కొందఱ

పాక్షికపరిశ్రమకు పడలకొనేవాడు *

ఈసందర్భంలోనే మహాసంగతి చెప్పబడిన వుంది. పండితులనే వాడుకగా పృథువులా పండితులూ చేసే ఈవాదానికి చెదిరిపోయి, కొంతమంది ఆత్మదోషబల్యం 'లవారూ, తమకు ప్రియమే అయినామో, స్వయంగా రసికులుగా వున్నామో, జరిపోయి, పాక్షికంలో క్రిందగావారితో గంభీరము పాక్షికంగాను పడలిచేసికొన్న వాడుకగా వుండేవారని మనకు ఈంది పాక్షికకథావర్ణనలను ఒకకథ చెప్పడమే వుంది ఈగ్రంథం అచ్చెప్పించుట.

(౧) ఉత్పేదీయే నయరీయే మహాకాయా మహాకాయా య సిద్ధశీలోకాను సాహసో, సో య
 1.యాయ జంతో వాహిం దిశో విక్రమాంయచ్చరాక్షసాం చింతియం చ - ౧౧ వాదామి
 ఇమేసిం శేషిసో అపీవాత త్రి. కిదో నే ద్విష్టవాహే. అక్షియం చ తద్యాన ముద్భవి
 యహాశేష సిద్ధి నేగణ, దిశో మహాశదైవ - భక్త్యులాహో నహాదు త్రి రాక్షసా యుల్ల
 నాశదైవయో దవ్యాంయో నే దివ్యకాదీ. భజియం చ 1.రాని రాక్షసవిగ్రహే
 విక్రమాంయచ్చస్వ వాక్షపయియాయే -

భక్త్యులాహో త్రి వ్రక్షస్వి దూరా దుస్పియపాణిసో, సాహసో సిద్ధశీసో ద్విష్ట
 కాదీ నివాహిసో నియాయా చ సా రాక్షసా ద్విష్టకాదీ సిద్ధశీగణా గురుస్వ.
 తేనాని సంభవ్య సంభవాని కిదోరీయే సాహసణసమగ్రమో. అహ లంఠో యయాయ
 యం జి : సాహసో త్రి) " లోక త్రియే సిద్ధశీసో విగ్రహయ సంభవం - 1.య భాహా
 కరేయ సక్రయం పి సిద్ధంతం సంభవో భగయ చింతియేనాని ఇమేన సాహసత్రి కిం
 త్రణ జంపియేనాని తా చరసు కుమం సాహసత్రియం. అక్షయో సిద్ధశీసో. ఇదో తదోపి.
 తాయయోనాయదం, సక్రీయేయ మేకానిసో (పాక్షిక భావం.)

(౧) సంస్కృతవాక్యం - ఉజ్జయిశ్యాం నగర్యాం మహావాతీ మహావిశ్వ సిద్ధశీలోకాను
 సాహస. న కదాపి చరణా రాహ్యో ద్విష్టో విక్రమాదిత్యరాక్షా. చింతితం చ - ౧౧వో పీతస్య
 కీన్యకాదీర్యాదభి. కృతోన్యద్యవృత్తభావః అక్షితం చ తద్యాన ముద్భవినివాక్తవ సిద్ధ
 నేనో. దత్తో మహాశదైవ - భక్త్యులాహో భజియతి. రాక్షా చతురంగీనాశ్చి తేన వాచితాస్త్య ద్విష్ట
 కాదీ, భజితం చ కదాపి రాక్షసవిగ్రహేన విక్రమాదిత్యస్య వాక్యవృత్తం.

భక్త్యులాహో స్త్రీతి వ్రక్షస్వి దూరా దుస్పియపాణిసో, సాహో సిద్ధశీసో ద్విష్టకాదీ ద్విష్టాహితః.
 నివేతా చ రాక్షసా ద్విష్టకాదీ సిద్ధశీగణ గురునే. తేనాని సంభవ్య సంభవాని క్రి
 ప్రయో పాక్షికానయయయయ, అథ అక్షయ పాక్షికం జహాసం మితి లోకాస్త్రా సిద్ధశీసో వి
 వయతి సంభవం - యది కథయత తక్రీయా సంస్కృతేన సిద్ధాంతం. సంభవో భగతి - చింతితే
 వాక్యగణ పాక్షికత్రి. కింత్రన ద్విష్టతేన. త చరకు (భవా) పాక్షికత్రియం. అక్షయో సిద్ధ శీసో
 ఇత్రవోపి. త్యాజితం (పాక్షికం, సంస్కృతే చ మిలాపితః (పాక్షికభావం)

“ఉత్తరాయణగర్భలో మహాబాహీ మహావీరుడూ, సిద్ధశేఖరదీ పరమభక్తూ. ఒకమాటు మహాశక్తి సంపదకు విక్రమోదయమైనా అభిష్టమయినా, అనుభవమైనా - తెలిసికోలేం, ఈయన ఆశీర్వాదం ఎల్లాంటిదై తుంటుందో! తర్వాత చూచి వ్రాసామంటే చాలా. ఉద్ధరించబడ్డ సిద్ధశేఖరుని ఆశీర్వాదంతో గుర్తించాడు. ధర్మభాగం కలుగుతుంది అని పెద్దకంఠంతో - ఆశీర్వాదం కూడా ఇచ్చాడు. రాజులని చతురలక్షణాని ఆహ్వానించినా ఆశీర్వాదమే. తర్వాత పరమాటు విక్రమోదయమైనా రాజోద్యోగి వాళ్ళందరితో అన్నాడుగా - ధర్మభాగం కలుగుతుందని దూరాన్నంతే చేతులెత్తికొని పరుగెత్తినా సిద్ధశేఖరదే సామంతుడు ఆశీర్వాదమే ఇప్పించాడు - అని.

“రాజు ఇచ్చిన ఆశీర్వాదమూ సిద్ధశేఖరుని సమర్థించాడు. ఆశీర్వాదమూ దాన్ని సంఘానికిచ్చాడు. సంఘంకూడా దాన్ని త్రుచ్చుకొని, వానిపై సాధారణసమర్థనమూ ఇచ్చింది. సిద్ధశేఖరుని ఆశీర్వాదం రాజులందరినీ సంతోషించాడు. ఒకమాటు శైవమతసిద్ధాంతం వట్టిపొక్కుకంటే - అనేక ఆశీర్వాదాలని అవమానంగా భావించి లక్షమంది సిద్ధశేఖరుని సంఘంతో అన్నాడు - మారు ఆజ్ఞయిస్తే సంస్కృతంలోకూడా శైవసిద్ధాంతం చేస్తాడు - అని. సంఘం జవాబు ఇచ్చింది “వీన్ని ఆశీర్వాదమే మహాపాపంపై పొక్కుతున్నారంటే యింకా ఆశీర్వాదమివ్వాలిగా! ఈ సిద్ధశేఖరుని వట్టి చెప్పినవాడినవయం చెప్పనలసింది ఏమంటే! వానిపై వీళ్ళ పొక్కుకంటే అంతా - అని. సిద్ధశేఖరుని [తర్వాత] రెండువేలలా లక్షాపదయ్యారు. పొక్కుకంటే విడిచివేశాడు. సంస్కృతంలో చేర్చుకున్నాడు” - అని నైవాసి అర్థంగా ఎరిగింది.

వీనిపై పొక్కుకంటే వేటిలోలలకలనే అవినీతిభక్తులన్నా ఎల్లా చేపించేవాడో, అపభ్రంశాలయిన జడ్డిశేఖరు - [వేటిగొర్రులకు, చచ్చిపోయిన, భావవికల్పం, భావవికల్పం-ఇత్యాదుల లాంటి శేఖరు] ఎల్లా పెట్టి పాటించేవాడో, ఈయననుభావాలను అడిగి కొందరుకొందరు ఎల్లాగా ఉభయదర్శిని అయ్యేవాడో వ్యాఖ్యానం ఏమీ అక్కర్లేకంటే స్వచ్ఛమైనా తుండమంటే కూడా. ఇక వాటి పొక్కుకంటే గ్రంథకర్తలు తమభావమూ విచిత్రాన్ని ఏమని వాడుకొనే వాడో, వారి తమఉద్దేశంపై ఎల్లాంటివిచిత్రం తుండేదో చూపుతాను.

* గాగ్గోరులగున్నే వ్యవహారభావనాదులు వాడవల్ల వాటివారు తమపొక్కుకంటే అపభ్రంశ మహాశేఖరు. నైగా మధురమనీ అమృతమనీ చెప్పకొని గర్వించారు కూడానా. *

ఈవాడు వ్యాఖ్యానకర్తభావనాదులూ వాగ్వింధులూ వేళ్ళ పెట్టివల్ల ఇతరులు ఆవాడు పొక్కుకంటేవాడులూ వాగ్వింధులూ అపభ్రంశనైవాదివాదవాదభేదాలు అనుగ్రహించినవే గాని వేరువాడు. నైగా వాడుఅందరూ అంటే పొక్కుకంటేవాడు వాగ్వింధులకు కలంకరమూ - రిదురువాడే వాడుకొని పొక్కుకంటే అని, అది అమృతమే అనికూడా వ్యాఖ్యానించినా వాడంగా చెప్పవచ్చును. ఒకటిరెండువాదనలు:- వాడనే మానవేత గల వాడేవాడునా (ఈయనే బృహత్పరశ్రావ్యపాదకర్తవాడునా) సంస్కృతాధిపతి ముద్రకంకంటే, ముదిరి

దున్నతరం అనుభవాని వర్ణనకర్తా, కర్తృత్వము కావలె గానాన ప్రకటిని కూర్చాడు. ఈన ప్రకటితమే అకాటిపూర్వకగ్రంథకర్తలకంటె ఎక్కువ వ్రాసిన ఒకరికి సంధానగ్రంథం. అగ్రంథంలో కవ్యగ్రంథపురూపకాన్ని ఆయన వర్ణిస్తాడు. వివరది:—

శ్లో! అమితం పాయితకవ్యం పథితం సోకం చ తే న అనంత

కావ్య కర్తవంతి కవంతి తే కవనా ని లక్షంతి.

[భాష- అమృతం పూర్వకకావ్యం కవతుం శక్తిం చ యే నభావంతి

కావ్య కర్తవంతి కవంతి తే కథం నలక్షంతి.

పూర్వకకావ్యం అమృతమే. దాన్ని చదవడానికన్న వివరాలన్నీ ఎక్కువ ఎటుగో, వారు కావని కృంగారదేవయొక్క కంతి)వాస్తవ ఎల్లా చేయగలుగారు ! (ఒకవేళ ఘనాక్షరకావ్యం అంగా చేసినా) ఎల్లాగా వారు లక్ష్యంపై వుండగలుగుతారు ! కష్టం లక్ష్యంపలవించే అని తాత్పర్యం. ఇందులో హేయం పూర్వకకావ్యం అపర్యంశనుపదం లేదు చూడండి! ఈవిధంగానే నేతులంధ మనే పూర్వకకావ్యం వ్రాసి సాగించుకొన్నారన్నానా అని అచార్యుడండి అంతటివాడిచేత గౌరవం పొందినపురితనమడు లోకం అంతా పూర్వకకావ్యం తేవీనూండనన్నీ, అందులో అంటే వానివాడంతా, వాడంతా లే దనిన్నీ మదిస్తూ ఉన్నాడు.

శ్లో! ఉత్తివసేవో కవ్యో భాసా వా హోయ సా హోయ.

కావ్యమంటే చమత్కారం ఉత్తివదేట్లు మార్చే ఒకరికి మాటపాఠం - అనేగాని భాష యేమైతే ఏమో ! - అంటున్నాడు. [తెలుగులో! పురితనమడి నేతులంధం ఇంకా రాలేదు. గానాన ప్రకటిత వచ్చింది. క్రితకవంతి కర్తగాయన్నా (మెనూరు) క్రితకవంతి కర్తగాయన్నా (గుంటూరు) అందరినీరించారు. క్రితకావ్యగ్రంథం అందరినీరింది.] కవంతిల కుడ నేపండితుడు పక్షాలగు మనే కావ్యలంకరగ్రంథాన్ని రచించాడు పూర్వకంలోనే. ఆయన పూర్వకపు తియ్యదకాన్ని మృదు త్యాన్ని చాలా పోషించాడు.

శ్లో! పాయితకవ్యస్య సమా పాయితకవ్యం చ నిమిత్తం తేన, తాదాం దియ పునామా పుష్కలం యే తే విభావంతి. పాయితకవ్యలూకే పదీయణం సక్రమేణ శో చేయ, సో కవతుమగ్రం పర్యేణ అమితో విభావయే, ఉత్తతి సక్రమణకవ్యం సక్రమణకవ్యం చ నిమిత్తం తేన, సంపదం క పతిత్తం తియ్యదతిద్రేత్తణం కవయ, పాయితకవ్యం పథితం గుంఫితం తమా యే కవయనూణం, కవయం చ పుటాయేతుం అజ్ఞ వి మహతో న యావంతి. [భాష - పూర్వకకావ్యస్య సమా పూర్వకకావ్యం చ నిమిత్తం యేన, తాం వైర పుణామయ: పతిత్వ చ యే విభావంతి, పూర్వకకావ్యలూకే పురితకవం సంస్కృతేన యో దవాలస కవతుమగ్రం పర్యేణ అమితో విభావయే. ఉత్తతి సంస్కృతకావ్యం సంస్కృతకావ్యం చ నిమిత్తం యేన, సంపదం మిద పతిత్తం తద తిదతిద్రేత్తం కలాతి, పూర్వకకావ్యం పతితుం గుంఫితుం తిథా చ కవయనూణం, కవంతిం చ పుటాయేతుం అజ్ఞావి మహతో నభావంతి.]

“ ఛాక్రకర్తావ్యాసః అజీవందవాః. ఛాక్రకర్తావ్యాస్మి నిష్కంధివదానః, చచిది తతః
 కౌస్తుభాచిచ్ఛేదం వందవాః. ఛాక్రకర్తావ్యాస్మి నమస్తునంద త్పరీతవచం సంస్మృత్యతో చైవ అమ
 ఘ్నం తమతుస్య సురాస్మి ప్రవృత్తంతో నశంభవోజీవానాం సంస్మృతకావ్యం కవంబః. సంస్మృత
 కావ్యనిర్మాణం తేజువహానతః అగ్ని అంబించవందంతిః. ఛాక్రకర్తావ్యాస్మి చవవదానీ హర్ష
 దానీ తువవప్రహానమౌరీ న్నిచ్చదానీ, తువీతురాత్రవాయావన త్పరస్మృతావని చేవదానీ
 ఇదా త్తాతీతుదా చాలావంది హర్తానా ఎవగతీ యువగతీ” - అని తాత్పర్యం.

కడగా పోక్కుతగింభకర్తలు ఎవ్వరూ తమబాబ్బయిం అవధింక మది పెద్దాకేదనీ, బాబ్బయింబాబ్బయింబామలని రాజాభిరరాజులునుదా అబ్బయింబు బాగా గౌరవంగాచాచేవారనీ ఏమీ దింది. మరి అవధింకం అనే పేరు పెట్టడానికీ కారణం అతిలోకపువృత్తం అమాయాపరవశం-తప్ప లేకూడదు.

* పశంజలి అపభ్రంశముగా చెప్పిన గానీ గోకాక్షమయీ మహాకవులు ప్రశంసించినవే ! *

[illegible]

- [illegible]

భరణియూ గానీయూ [భాత - వీరవయూ: గానీ] అతలు పాటకు ప్రబంధం -
 అని వీరి అర్థం [అపారాగత్యంతం అనే గ్రంథంలో] గోరూ - [నందకేతనపూర్వ
 కలహం],

- (3) గోడి:- గోనల 10 అకరానికి (గోరపట్టాభ్యుత్త - ఛాయ - గోత్రపరమాదా మలకరించిన అని అర్థం.) ఏళ్లం గోడియే చిత్తవం; [ఇద్దరి గాన: దృష్టాంతం] గోడిపరపృష్ట నునా (గోనువృక్ష) నునా: ఛాయ. అంటే నునవులు గోత్రలాంటి (అయ్యాయకమ్మదయంగల) వారని అర్థం.) గోడి చందలకంఠా (గో: చందనం కంఠా - ఛాయ. అత్త చందనం, కప్పకొనేబొంబా - ఇది లోకోపచారనిమిత్తమే తుట్టాయ అని అర్థం.) దక్షిణాగతికమా తాగితిగింతాఅనెడి.

- (3) గోతా:- తచ్చగోతాశ్చైతా నిష్కర్మహిం - (తచ్చగోతా వృత్తా విభాగేభ్యహ - అని ఛా. బా. బా! ఆత్మక తోలితెచ్చి విభాగింపించుటవద్దవా? - అని అర్థం) - తత్సామ్యాయ.

తంత్రవాదైకతన విమానసాగ్రంథంరచించినవమాలిభట్టమూడా ఈపరిణతిచెప్పిన గానీగోతాది కర్మలు అతాచారక్యగామ్యత్యాదిదోషాలు తెచ్చిపెట్టెటటువంటి అపభ్రంశాలు కావని అన్నాడు. చూడండి

పూర్వోదాహితీహం భర్తృచారప్రతిష్ఠితచేతసాం కశ్యచన ప్రమాదా తస్మాదైతా చాకో భవతి. గావ్యాదికేవలప్రయోగేషుభ్రమః న కేహ మనీ అపాచారబుద్ధిః న చ కలం బాదిభక్షణం ద్వికత్వా నిర్వాహ దృశ్యతే. న చాన్యైశ్చాన్యసూచితీనీ ఏక స్త్యుభివత సాధుకర్తైతేన కృణుమామానో దృశ్యతే త్నో. కల్పమార్యిస్సృతిగ్రంథ విమానసామ్యై గారిణః క్షుద్రాదుస్తాప్రయంబావా అపకర్తా ఎవకళః — (తంత్రీవాదైకం ౧ అధ్యాయం ౩౬ చం. ౩౬ చం. ౩౬ కాశమండ్రము)

“తరుచుగా భర్తృచారప్రతిష్ఠితచేతులూ అప్పులూ అపకోనివా! లో, ఎవడో ఒకడుమార్తెను ప్రమాదంబల్ల (అంటే పశువుగా) కొలదిగా అపాచారుకుగా వుండడంబంటూ చంభిస్తుంది. గానీ (గోతీలాది)కర్మాలని ప్రయోగించినప్పుడు ఎక్కరికీమూడా వారు అపాచారంగా వీరివృత్తావస్థలన్నీ యిట్టి కలంబం లేదు కలంబం (ఉల్లిలాంటిదీభ్రమపులు) భక్షించడంలావలె దోషావశయమునై చిత్తవేగికోడంగానీ, లేక లోతుల వారి గుయ్యలట్టుకోడంగానీ కనపడడం లేదు. నైగా అపి-తాగ్నలలో చేయండి! ఒక్కడిలోనూడా మీరు (నైయా!రణులు) చెప్పినసాధుకర్మాలతోనే కృణుమాంచేవాడంటూ కనపడడంలేదు కల్పమాత్రాలువ్రాసినవారు స్మృతిగ్రంథాలు వ్రాసిన వారు విమానసాగ్రంథకర్తలూగృహ్యసూక్తికర్తలూ - ఈ మొదలయిన క్షులందరున్నూ అనేకంగా (ఒకటిగాదు రెండు గాదు - ౪:౩:౧!) గుప్తములయిన అపకర్తలు ప్రయోగించేవున్నాడు” అని నై మమాలింగధానికీ తాన్వీయం. మమాలిభట్టమూడు ఇట్లా చెప్పడం కాకుండా, గానీగోతీలాది కర్మాల ప్రయోగించినందుచేత భర్తృచార లేదనీ, అని ప్రతిగ్రహయజుషంకాదనీనీ చెప్పి - కల్ప మాత్రాలు మొదలయినవాట్లలోనుండి అపకర్తలను ఒకతట్టిగా ఉపాహరించాడు. అవిషయం ముందు వస్తుంది.

ఇట్లాగా పరిణతిపాత అపభ్రంశాలన్నవి చాతాకమూ అవాచు పూర్వకతమలూ వాటికప్పులూ మూడా కృణుమాంచే కృణుమాంచే భావలూననీ, వాటిని గ్రంథాల్లో ప్రయోగించడం వుందనీ, అంత మాత్రంలేతే స్వేచ్ఛావాహ ఏమ యదవకళః - అన్నప్రశ్నవాయం కాదనీ, అత్యాగ్రహిణివనీ త్రయ క్రమలయజగావ్యాదులందు స్వేచ్ఛితభావ్యరాసుగమయూ లేదనీ, గావ్యాదులంటికీకర్మాల వైదికమతాలవారు అతైదికమతాలవారు సయంగానే కృణుమాంచేవారనీ, పూర్వకప్రకారకర అయినవరనీ, పూర్వకమనీకాతంత్రాదిగ్రంథాలవ్రాసిన ఇతరవైదికమూ వాటికి అనుగానం

చేసి గ్రంథప్రయోగాన్నక కలిగించారని తెలుస్తుంది. పాగ్గకర్తలకర్తలలో ఈగణిగోత్రాదులే
కాక, భోజరాజు చెప్పినట్లుగా.

శ్లో. భీష్మపాగ్గిలాని వాగ్గని నివృత్తశ్రేయ భరతేగోత్రీరింధరింధోభీష్మకూచా నివృత్తాః-

అనుభవాగ్గోత్రాలన్న దాధానమోచుకొం - అని ఇత్యాదిగా అక్కడిలోనిదిలేకర్తలకు
గణపాతానిగా కూర్చినకూర్చులన్న అనేకంగా మఃకు గోచరిస్తూ వుంటుంది. గాథాన ప్రకారా
భ్యుత్ అవ్యాభ్యుత్ దావాత్ర గం శ్రులకు పైగా చేకర్తలని నిరూపించారు. సూచించుకు
రెవరేబామమలలో రంం చేపవలకు అర్థాలు ప్రమాణాలు ఉపాదించారు. గాథాన ప్రక
తిలో కావించామకు కిం పాగ్గకర్తలగ్గింధాలగ్గింధుండి కలితలకు కామనిలేకపూతగా
ఏర్పినా ర్థకు అభిమానవిచ్చుకు అవంతిమందరి భక్తిగోపాలుకు దేవరాజు వ్రోతాచాత్యకు
పావలిస్తాచాత్యుల క్రితచీకర్తకు రావలకుకు పాంతుకు కిలాంతుకు మున్నగువారు చేకర్త
లకు పాగ్గినిట్లు ఆయాగ్గింధకర్తలు వ్రాసారనిదేవప్రవాచకాలవల్ల తెలుస్తుంది. భవతాని
పాగ్గకర్తలత్వకామమల ఇంకా లభిస్తూనే వుంది. భావమకు పాగ్గకర్తలకర్తలకర్తల - దాధా
నమోచుకొం - అనే ముత్యం వ్యాభ్యానిస్తూ అన్నాడుగదా.

(౧) విధాన - కష్టచృధామం కత్తే తేవ్రమాదిస్మృతినివసరజేన పివవద్వింధ్యాంకరాకర్తవ్
మృగంధం దాద్యుపలక్షితధర్మానిభాగ్యకర్తనివాసికర్తల కర్తరాదిభావనకర్త మేధి
కర్తవమానాదికదాదకర్తవర్తనా నైవ భావం ప్రతిష్ఠింకరే. యుక్తం చ కిస్యకేవరతీ
యాచాచాక పరివారకయత్వం, కర్తాగ్గింధకర్తనివాసికర్తయన్తేను గాగ్గనివ మేధి
కర్తానివసగమః కర్తే. (వింకరాత్రికం - కేచ ౧౦౮.)

శ్లో. ఏషా మపరిమేయత్యా ద్దాధానీనాం పదం ప్రతి,
న కర్తా గణనా తేషాం శో వీచీ గ్గణయే మృగీ.
యా స్వర్వలోకసామాన్యా సంస్కృతానన్వితా నిః
అనుచుట్టాప్రకర్తయః తా నైవారక పరివర్తయేత్.
సంస్కృతిప్రకర్తయేత్తేషాం న సీద్ధంతి కేవలం,
తేషాం లక్ష్యం కర్తానాం దాధానిత్వం ప్రకర్తవ్యతాం.

“ఈపాగ్గకర్తలకుఅంతు అంటూ లేదుకాబట్టి దాధానులలో ఇతే చేతుంది - అని ఒక్క
కర్తపదంచొప్పున లెక్కపెట్టడం కర్తంగాదు ఏమంటే - కరంగాలన్నింటినీ లెక్కపెట్టగలంధి
మంతుకున్నాదా ! అను ఏయేకర్తలు లోకులందరికీన్ని ప్రయోగంలో సర్వసామాన్యంగా ఉన్న
వో, ఏది సంస్కృతితో పొందికలేకుండా అట్లమట్టా - లాంటిమంటలుగా వున్నవో, వాటినిట్టి
ఈగణపాతంలో చేర్చుకోవాలి. మఱిన్ని ఏమాటలు సంస్కృతమాలాబద్ధులుగా సిద్ధించవో, వాటి
కిట్టి, లక్ష్యాలలో కనిపించే ఇలాంటిఇతరకర్తలకున్న దాధానిత్వం గరిగా కర్తవనవలసివం
టుంది - అని మైమాంసకుల తాత్పర్యం.

కాబట్టి కేవలం పోర్కటులు సంస్కృతులు కృతవలంబేభావ శీఘ్రకాంత చువచేత, అకాటికేళిబ్రాహ్మణ వందలూ కేయాగార, కోటసంఖ్యగా తుండేనీ, అనుకాపనము కాటికి కాశ్మీరు సంస్కారం చేయదానికా [అంటే వ్యాకరణం ఏర్పడింది గ్రంథప్రయోగార్హతకే వచ్చిందని నీయావదానికా] సాధ్యపడవంతటి వైభవ్యం కాటికి ఏర్పడ్డవని తెలుస్తుంది. ఇంతటివైభవభృతో పుణ్య కృతవలంబేభావ గ్రంథాలలోను వాడుకున్న కాటిపోర్కటుకావశే సంస్కృతాధి మానులు అవధింకేయనీ గాగ్ర్యయనీ వాలాదిధాలకేర్లతో వాడి గ్రంథసంకేతనవృత్తూ, నేటికను వ్యాకరణాభిలాషకు వాఙ్మయసంఘాతము తెలువయినవాడు గాగ్ర్యయదులగు పేదలపెట్టివారంటేనూ వాలాదిధాల తిరస్కరించి మాషిస్తూవున్నారంటేనూ, ఎది వక ఆకృత్యమా? ఏమీ ఆకృత్యంలోనిది కాదు. అమోఘాదులను ఆచారముచేత పోర్కటు !

* అవధింకం - గాగ్ర్యం - అంటే ఏమిటి? *

అవధింకం అనేటమన్న గాగ్ర్యం అనేమాటమన్న అయాభివృత్తి వ్యవస్థితినిబట్టి గ్రీకులగా - భింకేమైనది (అంటే సంస్కారం లేనది) అనేఅర్థమున్నూ, గాగ్ర్యమాటలగువాడు వాడేది అనే అర్థమున్నూ వున్నది అయితా ఈరెండుభివృత్తిలన్నూ అన్వేషణలోనే తరువకుచయోగిస్తూ వుంటారు. కృష్ణలక్ష్మణునియంటే పేదలపెట్టిమంటువులలోనూ ఈఅర్థానే వాడుతుంటాడు. కాని అవ - అనే వుపసర్గలవృత్తికొట్టం ముప్పాటిపాళ్ళు అన్వేషణలలోనే తెలుదీస్తూ వుంటుంది. చూడండి - అవవానం, అవపాద్యం, అపారం, అవపాదం, అవపారం, అవపారం, ఇత్యాదులు.

అవధింకః - (అవ + ధింక + సుజ్) గాగ్ర్యభావ, అవభావ, తిరస్కారము - అవకల్పః.

అవధింకోఽపకల్పస్యా దితి కోః, యథా - అత్యాయాధి ధృతి మహతా మ క్షణక్రం కనిష్ఠ (కామ)

అవకల్పః - (అసంస్కృతకల్పః, కర్మధారయః) అసంస్కృతకల్పః, అకాశ్మీయకల్పః, లోకకల్పః గాగ్ర్యభావ, యథా - తివ్ర కల్పితకల్పా శ్చిమాచాలపతాదిభిః, అవ్యక్తాచూరితా శ్చైతా అవకల్పః, పక్షిక్షితాః, ఆధిరాదిగిరః కావ్యే వ్యవధింకతయోదతాః, కాశ్మీరు సంస్కృతా దవ్యవధింక ఇతిరితః (నంది).

గాగ్ర్యయః - భద్రాచలవసం. "హరికళాటికప్రభావత్యాత్ గాగ్రే భవం గాగ్ర్యం - ఇతి భరణి, తిరస్కారయః అన్వేషం - ఇత్యయః, కాశ్యయోమనిశేషః, స కల్పకరః అర్థ కరకల్ప. తిరస్కరణతో యథా - (సాహిత్యదర్శ) యశ్చింతిరిధిభాగీలామింతార్థప్రయోగితాః, (గ్రామ్యప్రతితపంద్యశియార్థనిహితార్థతాః, అపార్థవాచనం యథా - తిరస్కర - కటితే వారతే మనః, అగ్ని కటికల్పే గాగ్ర్యయః, అర్థతోయథా - అర్థవ్యయస్యయగ్నివ్యావారాగ్నివ్యవారాః, ఉచాచనం యథా - తిరస్కర. స్వనిహిత కల్పం సహితం మే స్వనిపేక్షావాదవాదీయ - అత్యాత్ గాగ్ర్యయః (కల్పలక్ష్మణునియ)

ఈకల్పలక్ష్మణునియలో అర్థాలకు నిరూపించి చూస్తే - అవధింకంఅన్న అవకల్పంఅన్న వ్యాకరణసంస్కారనిహితమైన వాడుకభాష అనినా చాస్తే లోకభాష అని గాగ్ర్యభాష అని అంటూ

అంబా వ్యాకరణం: దానిని ప్రజాకర్తవ్యం కల్పాక్షేపాదితి. న చాంబరేణవ్యాకరణం బ్రహ్మసోదా
యేన కల్పాక్షేపాదితి విద్వాంసం (౫) అనందేహా - అనందేహేంద్రాచ్యాయం వ్యాకరణం.యాక్ష
కా: పఠంతి - స్థూలపుష్పతీ మన్నియతీ మనద్యాహీ మాంబరేతీ కన్యాం సందేహా, మ్హా
రానా పుష్పతీ మాంబరతీ ? న్యూయ చా పుష్పతీ స్థూలపుష్పతీ. తాం నా లైత్య
కరణ పుష్పతీ లైత్యకన్యా. యది భూర్యపద్యోగ్విత్తస్యర్యం రతో బహ్యతీహి. అథాం
తో చాక్ష్యం, తత్ర క్తవ్యయ ఇతి (పఠంబివ్యాకరణాద్వం-పస్యాహియం)

[illegible]

పరంజయవాద వ్యాకరణాని ఇలాగా అయినపుయోజనాలు చెప్పినాడు. అయిన అంతలో వ్యతిరేకమేదన. ఇంకా వ్యాకరణాని వేదాంగశ్చంద్రపరమయస్మి వ్యాకరణపుయోజనాలని సునంది సామీచోటజన్మము తగ్గింద నుదాహరించే వంటి పదమూడు పుయోజనాలను కూడా చెప్పినాడు. అది ఏమిటంటే-

— - - - - వాడుక పదములను వ్రాయుటకై:— (౧) తేజశా. (౨) దుష్టశబ్దము.

యోజా ఇహం. (౮) చత్వారి. (౯) ఉత్తర్య. (౧౦) సప్తమి. (౧౧) పారస్వతీం. (౧౨) చక్రమ్యం తుభిర్య. (౧౩) కుచేనో అశి పదం.

ఈ పెద్దరవాల్లులో (౧) తేనురా: అనేదానివల్ల రాక్షసులు భూర్యం పోలేరయ: పోలేరయ:— అనడానికి బడులు పోలేలయ: పోలేలయ: అని పరాధవింపబడ్డారని కాబట్టిన్నీ అపకర్ణకాక్షరంకంటే మించిన స్వచ్ఛత్యం కుచోటితేను కాబట్టిన్నీ — స్వేచ్ఛలం అనకుండా వుండేటందుకు వ్యాకరణం చదవాలని చెబుతాడు. (౨) వ్యాకరణంచాత సానువుఅని అంగీకరింపబడనికల్పాలకు స్వరతగగానీ, వర్ణతగగానీ దుక్కుంగా పయోగిస్తే అకల్పాలు మిథ్యాప్రయోగములు అనడంకూలాన పయోగింటే వారు అభిలషించినఅర్థాన్ని వ్యక్తిం చేయకపోవడమే కాకుండా - ఇంద్రోకమృత్యుర్యవ్య- అన్నవోల అపస్వరప్రయోగంకూలాన వాగ్యప్రయోగం యజమాన్య స్థానించినట్లే హింసించినట్లే హింసించినట్లే - కుచ్చకల్పం - అనేదానిచాత కూచిస్తాడు. (౩) యదశీతం - అన్నదానికూలంగా, చదివిన అర్థత: తెలియబడ కుండా వుంటే అది కేటం కంఠోకగా పరిమించి, ఎందుకంటే అన్ని వానవత్తులలో వుంది సమ్యక్తమే జ్యులింపకుండా వుంటుంది అధ్యయనం అనర్థకంగా వుండకుండా ఉంటుంది వ్యాకరణం అకల్పకమని చెప్తాడు. (౪) సమస్కారాని (ప్రతినమస్కారం చేసేప్పుడు శాస్త్రీయంగా ప్రయోగించర కునిన వుత్తరస్వరం తెలియదానికీ శ్రీలభమనే సమస్కారం చెయ్యకలసిందని భర్తృకల్పం చెబు తూ వుంది కాబట్టి పురుషవ్యం నిలుపుకోదానికీ అదంగీకేరణ అనించుకోకుండా వుండదానికీ వ్యాకరణం అకల్పకం అంటాడు. (౬) పయోజనం సవిధ క్రితంగా చేయాలి అంటూ కాబట్టి వ్యా కరణంనికాగా విధ క్రితానం కలగకు గనక, వ్యాకరణం ముఖ్యమని అంటాడు. (౭) యుగాదివాల్లు యాన్ని పడక: స్వరక అక్షరక: విశేషించి పయోగిస్తే ఆ ర్థివేదమధ్యతాడు (భృత్యులకు యుక్తివ్య- అవుతాడు) కాబట్టి ఆ ర్థివేదం అయ్యేందుకై వ్యాకరణం కావాలి అంటాడు. (౮) కామదీవాల్లు రకాలకల్పభేదాలకు భూతభవిష్యత్వ రమానకాలలకు విశ్వకార్యరూపానవుండేవలన - ఇత్యదుల తెలింగీకరూ కల్పబ్రహ్మమనే మహాదేవుడు కాబట్టి మహాదేవసామ్యం పొందేటందుకై వ్యాకరణం అకల్పకమను. (౯) కువాసయగుభార్య తన్నుతాను వీరిచే భర్తకు విశించుకొన్నట్లుగా వాళ్ళు విశించుకోనేటందుకై వ్యాకరణం అకల్పకం అంటాడు. (౧౦) జల్లెడతో ధాన్యం కుభ్రించేసినట్లు గా నీలం (చైత్యరంబులు) అపాధుకల్పాలనుండి సాధుకల్పాలను విడదీస్తూ తిన్నూలాన సమానవ్యా తిని సాయోగ్యమ పొందుతాడు. ఇల్లాంటివారివాళ్ళలో తెలకనివున్నది గనుక సాధుసాధుకల్ప విశేషమై వ్యాకరణం చదవాలి. (౧౧) యాక్షరం అంటారు;—అహికాన్ని అపకల్పాన్ని పయోగిస్తే పాప్రయ్యక్తియేప్పని చెబుతాడె-అని. కనక పాప్రయ్యక్తియేలం కాకుండా ఉండటంవలన వ్యా కరణం చదవాలి అనిచూచిస్తాడు. (౧౨) యాక్షరం అంటారు - పిల్లడు వున్నది పడుకొందోకా అనిని సూచనవచ్చుగా మధ్యక అంతర్భవితంగా అనిపింపింకంగా త్రిపురమూకముగా సేక తెట్టా-అనీ, అది కృపయంగానే ఉండాలనీ, తద్వికారంగా వుండరాదనీ. వ్యాకరణం విశా త్కృత్యతాదులు తెలియవుకా! (౧౩) సర్వదేవులయ్యేటందుకు వ్యాకరణం చదవాలి సనీ అంటాడు.

ఇందులో ౧-౨-౩-౪-౫-౬-౭-౮-౯-౧౦-౧౧-౧౨-౧౩ పయోజనాలు చాలవఱకు [మొదటి X పయోజన కాలతో సహా] కేటం చైదికవాక్యంతో సంబంధించినవి. ౧౦-౧౧ పయోజనాలు రెండో

ప్రాచ్యుత్తరం శరణం యజ్ఞశాలానిః మాత్రేణే సంబంధించినది యుజాత్ర అత్తమానే భ్రష్టుః- ౧౦వది శుశ్రూషకబ్రహ్మశాస్త్రి అధవాదమాలంకంగా క్తునింబావరంగా నూచించేది శాబ్దే ఒక్క రోజుకా వడ చందినదే కానది తెలుస్తూనే వుంది. పోనీనిదున్నా వ్యాకరణం రోజుసంస్కృతానిః గదా ! మఱి భాష్యంలో ఇన్ని వైదికప్రయోజనాలు ఏకదత్త పెట్టడం ఎందుకూ అంటే పోనీనియవ్యాకరణానిః దేవాంశ్ర్యం రూపించేంతమన్నా, తత్కానిః తక్కినదేవాంగాలయిన శిష్యానిః ప్రవృత్త్యానో శిష్యకల్పాలకంటే వ్యాకరణానిః పోతానశ్యం కూర్చేందుకున్నా అని స్పష్టం అవుతుంది.

పరంబలిచెప్పిన వ్యాకరణప్రయోజనాలు ఈ క్రింద పేర్కొనిదింటిలోనూ ఒక్కటికప్పు [అంటే ౪ గోడి, యక్ష ప్రయంత్రే- అనేదికప్పు] తక్కినవన్నీ మనశోమత అప్రీక్ష్యతాలయినా సంగ్రహంగా చూపాలి నే వచ్చింది. ౪వక వదిలిపోయినదాన్ని ఇప్పుడు చూడాలి. అదే మన యీ అవధింకా చానిః మాలంగా ఉన్నది. పరంబలి అన్నాడు -

III. యక్ష ప్రయంత్రే వగో విశేషే శక్త్యా వ్యథావ వ్యర్థవహరకాలే, సోఽనంత మాప్నోతి జయం పరిత్రా వాగ్గోగవి ద్మవ్యతి చాఽపకల్పైః. ౪: ! వాగ్గోగవిదేవ. మత ఏకత ! యోహి శక్త్యా వావాతి అవశ్యతా వప్యసా వావాతి యతైవ హి శక్త్యానే ధర్మః. ఏవ మవశ్యతానేఽధర్మః. అధవా భూయా వధర్మః పోప్నోతి. భూయాంసోఽపకల్పైః. అస్మి యంస శక్త్యాః. ఏకైకస్య హి శక్త్యస్య బహుోఽపకల్పంకాలః. తవ్యథా - గౌరవ్యశక్త్యవ్యథా హిగోదేనోతానోపోతలి కేత్యవమావయా బహుోఽపకల్పంకాలః. అథ యోవవాగ్గోగ విదే ! అభావం తస్య కరణం. విమచ ఉపవ్యాపః. వాత్యంతాయాభావం తస్య కరణం భవితు మ్నోతి. యోహివావ శక్త్యై వ్యాప్యణం హివాక్య క్తురం వా పితే తోస్తిపి మశ్యే పరిత స్వాత్. ఏవంతస్మి - సోఽనంత మాప్నోతి జయం పరిత్రా (౪) వాగ్గోగవి ద్మవ్యతి చాఽపకల్పైః. ౪: ! అవాగ్గోగవిదేవ. అథ యో వాగ్గోగవిదే ! విభావం తస్య కరణం స్వేద్యవరణం పరితిం ! భౌతివావా మ్లోకాః. కిం చ భో స్లోకాలని ప్రమాణం భవితు మ్నోతి ! కించాతః ! యది ప్రమాణం, అయమని ప్రమాణం భవితు మ్నోతి - యో. య దుడుంబరవర్ణావాం భుజీవాం మండలం మహాత్, పీతం న గమయే త్స్వగ్గం కిం తే క్మైత్రుగతం నయేత్ ! - ఇతి (పరంబలివ్యాకరణభాష్యం - పుష్కలం) ,

ఏవిఅథం ఇది - శేషరీతియవనా దెవదు లోకంలో వ్యవహరించేసమయంలో అయాశక్త్యాలకు సైకస్యం గుర్తెగి యథావత్తుగా ప్రయోగిస్తాడో, వాడు [త్రలోలోలోనే కాదుండా] పరత్రా - అంటే పరలోకంలోనూ అనంతంగా బయ్యాన్ని పొందుతాడు. వ్యాగ్గోగవిదే త్ర అవశ్యకయోగవార దోమ న్ని పొందుతాడు. [౪వక పరసాధనంగా వ్యవహరకాలంలో యథావత్తుగా అయావిశేషాలనిగి శక్త్యాం ప్రయోగించేందుకై వ్యాకరణం చదవాని - అని తాత్పర్యం] ఎవడు (జయం) పొందుతాడు? వాగ్గోగవిదే! ఎండవల్లఇది! ఎవడైతే శుశ్రూష తెలిసికొంటాడో వాడే అవశ్యాలనుకున్నా తెలు

• ముచ్చటైనసంస్కృతం ముట్టాడేరీతిలబ్ధులతోఉంచేది సేత్కువాదలిస్తే అల్లాంటివానిః పరంబలి భాష్యం తరగనికావాది. ఇందులో ఉచాహరించిన భాష్యంవంట్లం వగ్గోగ్గోగ్రహులంగా ఉంటాయి. కావట్టి చదవరులు ఆభావం మఱిపొతుండా విమయం గమనించాలి పోగ్గన వేస్తాడు

మనంబాడు, మఱియొకమందు ధర్మభాగం కలిపి నీ అవస్థకంటే అధర్మభాగి నీమీదా వుండి (కన్యకు), అధవా చూరా అధర్మమే కన్యకనకాలె. (నీమంటే) అవస్థలను చాలామీ మఱియొక కొలిచి, ఒక్కొక్కటానికీ నూచా అనేకంగా అవస్థలను, ఎల్లాయితే - గా: అనేకటానికీ, గాచి, గోచి, గోతా గోతరతీతాఅని ఇలాగంటిది అనేకం అవస్థలంబులు. మఱి అల్లగైతే వాగ్గోగితే క్రూరనివా చేసిటి! అజ్ఞానమే వాడికి చిహ్నం. విశుంధా వుంది వాగ్గోగితే! త్రాడిగా అజ్ఞానమే వాడికి కరణంకారదానికీ పీలు లేదు. (నీమంటే) అజ్ఞానఅయేభాగివ్యామిష్ట మంత్రతాదు లేదామరణానం చేస్తాడు (అనిఅమరంబి) వాడుమీదా పరిణమిత్రతాదు అనుమంటాను. ఇల్లాయితే - చాడే పరకరి అనయంగా జయం పొందుతాడు. ఎవరు! వాగ్గోగినిదుడు కానివాడే. మఱి వాగ్గోగినిదుడో! చిహ్నం వాడికి చిహ్నం అత్రుండు. ఇది ఎక్కడ వచ్చుచితింది! భాగిజలనే భోగాలు. మఱి - అయ్య! భోగాలు మీదా పరమాణుమీ! రామంటే! [భోగంమీదా] పరమాణు అయ్యే ట్టుంటే మఱి ఇది మీదా పరమాణుం కాలవేత్తుంటుంది. ఏదీ-అంటే - " (యదుమంబర) నేడివంతు రంధుగల చాలామండలు (మిద్యం) తాగిగా, పుష్కరాన్ని పొందించలేదుగదా. మఱి యెక్కడమైత యాపన్నం పొందిస్తుందా? " అని. - ఇందులో పరంబలివారిభావం అవస్థలంబు అన్న వాగ్గోగివస్తు మేది. పరంబలిమనాగి మహాభావ్యంలోని మఱిగొన్ని భాగాలమీదా వదునకుం చి తిరిచాలి.

IV. కల్పవనమును దుడచింపి కర్పణం, కింకర్ణోపదేశః కర్పణః, అహోన్మిదపఃకర్ణోపదేశః, అహోన్మి దుడయోపదేశః ! అస్వత్తోపదేశఃకర్పణం పాల్వత్. తద్యధా భక్త్యనియమేనా భక్త్యప్రతిపేక్షాగమ్యతే :: అభక్త్యప్రతిపేక్షేనా భక్త్యనియమః :: ఏవమహావియోధావచ్చక్షోపదేశః క్రియతే గాంధేయోన్మిత్తుపద్యై గమ్యతే ఏకస్త్వాపాదయోమ కల్పాభిః. అభాన్మత్కర్ణోపదేశః - గాపాదయోమపద్యై ఏకస్త్వోన్మేదకల్పభిః. కింభవ రత్యోపాద్యైః బధుత్వావచ్చక్షోపదేశః. అపీయాభా కర్ణోపదేశః, గరియా నవకర్ణోపదేశః. ఏనైకకర్పణ మహాదీపభగ్గింకా, తద్యధా గాంధీదీపానానాపాతలిత్యేవమావయః :: అన్తరేష్మికా కర్ణోపదేశః కిం కల్పానాం ప్రతిపదపాతః కర్పణః ? :: :: అన్త్య ప్రయోక్తః, సంకల్పకల్పా అప్రియాయ్, తద్యధా - యద తేన చక్రగేవభిః. కింతి ! యత్సంకల్పప్రియాయ్, ప్రయోగాగ్ని భవాగ్ని కల్పానాం పాద్యత్తు మభ్యుత్పన్నం. య ఇదాం మప్రియాయ్నామాం పాద్యత్తున్మి, ఇదం విప్రీతిపిద్యం - యదవన్తతే సంకల్ప కల్పా అప్రియాయ్నాభిః యదసంతి వాప్రియాయ్; అభాప్రియాయ్నాసంతి సంకల్పాప్రియాయ్నా శ్చేతి విప్రీతిపిద్యం. ప్రియంభావేన భయ భవా వానా సంకల్పా అప్రియాయ్నాభిః. :: :: నలూగిమేపాన్మిభక్తప్రియాయ్నాభిః. కథంభి ? లోకే అప్రియాయ్నాభిః. నమగ్ధ వామన్యకర్ణంకో లోకే ! అభ్యుత్పన్నోఽహం లోకే న కన్యసం లోకః :: :: అప్రియోగఃఖంబి ఏవేనా వ్యాఘ్రం. కరః ? ప్రయోగాగ్నివ్యాఘ్ర - తేనకల్పాన్మత్కన్య యూయం తేనకంభః, చక్రీకల్పాన్మత్కన్యూయం కృతకంభః, దీపకల్పాన్మత్కన్యూయం పక్వకంభః :: :: నక్వేభ్యుత్పన్నే ఏతేకల్పా కేలాంతరేణ ప్రియంభూంతే నన

హాసము. ఉపసంహరించుకొని మహా కష్టపరిచియొగనియ్యును పుష్టిపాతకు
మతి (త్యాగి) + + + ఏకస్మిన్మాత్రమిహి కష్టస్య పరియోగనియ్యునే తే కష్టా
ప్రతికర్త నియతమయ్యే దృశ్యం - కఠిన్గత్యా కాంక్షాశ్చ్యవే కాంతో భవతి.
విచార ఏవ మాత్రా క్షాంతతేభవతి. హస్తతిష్ఠురాస్త్రీయ రంభాతిహృద్యమభ్యు
గమితుం త్యాగ్యా పరియోజితే. చాతిన్ద్రహారీహృద్యమచాతి మతిశ్చయ. యేచ
శ్చ్యవే భవతోఽప్రియతా అనియతా కష్టాస్త్రీషు మతిపరియోగో దృశ్యతే. కృతే తే.
తద్యథా పస్తాశ్చ్యవేరతేరతమామ. (ఇత్యాది. - పశ్యం)

దీనికాన్వయం ఇది:—ఇక కష్టానుకూలం చెయ్యాలి (కాబట్టి) మనస్థోషదేశం చెయ్యాలి కా !
తేక అపకష్టోపదేశం చెయ్యాలి కా ! తేక ఉపసంహరించుకొని చెయ్యాలి కా ! ఏదోఒకపదేశంతో
గతం అవుతుంది. ఎల్లాగాఅంటే - భక్త్యపదార్థములను నియమించడం చేర అభక్త్యపరిమితం
తోడుంది + + అభక్త్యపరిమితంవలన గానీ భక్త్యనియమం ఏర్పడుతుంది + + ఇట్లాగే ఇక్కడ
మాదా కష్టోపదేశంచేస్తే - గాఢానందాన్ని ఉపదేశిస్తే తక్కినయొగవాద్యములు అపకష్టాలు అనీ,
తేక అపకష్టోపదేశంచేస్తే - గాఢానందం ఉపదేశిస్తే ఈ గాఢానందం మనకష్టాలు అనీ (ఏర్పడు
తుంది). ఏది ఇందులో మేలు ? అనుభవకాబట్టి కష్టోపదేశమే. కష్టోపదేశము అనుభవ. అపకష్టోపదేశం
శుభ్రత. (పారమ్యమును) ఒక్కొక్కకష్టానికీ అనేకఅపభృంకాలు. గానీగోలొంటిది. + +
తర్వాత మతి కష్టోపదేశమే చేస్తే కష్టాలకు ఒక్కొక్కటి పేర్కొనిచెయ్యాలి కా ! (మాడను. ఇది
చారికాదంటారు) + + అప్రియత్వమైకకర్తరాకీ (అనంతంగా) వుంది. ఊహ తేర చక్రి శేవ -
అనిఇలాగా. (అంటేఏమి ?) ఏమిటిమీదట ? అప్రియతలు అంటే - పరియోగాన్ని బట్టికదా
నీవు కష్టాలకు సాధుత్వం వస్తుందంటున్నావు ? నేను అప్రియతలుగా ఉన్నది సాధుత్వం కా
కుండాపోతాను. ఇది నిత్యం ఏమనంటే - కష్టాలుఉన్నది అప్రియతలు అనడం. ఉన్నచా ?
అప్రియతలు కావు. అప్రియతలు ! తేవు. కనక ఉన్ననీ అప్రియతలనీ అనడం నిత్యం.
(ఒకవేళ) పరియోగమనే నీకుంటున్నావు - ఉన్నదికష్టాలు అప్రియతలు అనీ. + + + మా
చేర అప్రియతలనీ మేలు అనడం లేదు. లోకంలో అప్రియతలనీ అంటున్నాం. మనీషున్న
లోకంలోవాడినే కాదా ! నేను లోకంలో వాడినీ కానీ లోకమంతా నేనేకాదు + + + అప్రి
యోగంకదా వీటికి క్యామమే! ఎందుకంటే బహుమతులు ఉన్నవికాబట్టి (పరియోగాకష్టాలు)
తేర - అనేకలోకా క్షయాయం తీర్లవలసిన - అనీ, చక్రి-అనేకలోకా క్షయాయం కృతవంతి-
అనీ, శేవ-అనేకలోకా క్షయాయం మృతవంతి-అనీ. + + + ఈకష్టాలన్నీ కేవలకాలలో
పరియోగంవలనమృతాయు. లభించడంమార్గం లేదు. లభించేటంతకు యత్నంచెయ్యండి. కష్టాలకు
పరియోగాధారంగావుండేదేశం చాలావుంది. ఏమనీతేవుధామంవలం (ఇత్యాది) + + + ఇంతటి
నిత్యంకావున్న పరియోగనియ్యంలో అయాకష్టాలు అయాఅర్థాలలో అయాతేకాలలో నియతాలై
వున్నవి. కేవలమత్య గతకార్యంలో కాంక్షాశ్చ్యవేలానీ వుంది. దీన్ని అత్యుల విచారార్థంలో
కాదుకానైనా కేవలం సాధుధామత్య అ అర్థంలోనే ముచ్చటికేలానూ రంభాధామత్య పా

అవయవాలూగా విశిష్టమున రేరాజులకున్న ప్రయోగం కనిపిస్తున్నది. ఎక్కడ ? ఇదంతా.
ఎల్లాగంటే - సప్తావస్థలేనది - (ఇత్యాదివాక్యాలూ) - (పశ్యకం)

V. పంతులు శ్రీమద్భక్తానందాచార్యులు, అవతారిక వ్రాయగా ? గొప్పరి విశేష : భావోద్ధృతి
 ఇది తే క్రమానుసారము, భావోద్ధృతి ఇది తే క్రమానుసారము వ్రాయించి, యాచార్యులు
 వ్రాసిన అవతారిక వ్రాయించి వ్రాసిన (ఇతరము) : : అలాగే వివరములు, అలాగే భావ
 యుక్తి వివరము చేయవలె - చేయవలె : : ఇది, అప్పుడు వ్రాయగా, వ్రాయగా వ్రాయ
 లోకము, యిదివ్రాయగా వ్రాయ సుఖము లోకమువలెయే యుక్తిక, గొప్పరియే భవతో
 ముగించు ? వ్రాయ గొప్పరియే, వ్రాయమువలెగలదు భవతో : : వ్రాయ యే గొప్పరియే
 తాను ప్రసాదించి వ్రాయ వ్రాయముగలదు : : వ్రాయించివ్రాయ, వ్రాయించివ్రాయము
 వ్రాయ అవతారిక : అలాగేవ్రాయము వ్రాయించివ్రాయ, వ్రాయించివ్రాయము వ్రాయించి
 వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి
 వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి వ్రాయించి

ఈమత్తులభాగం - ఇది. — మఱిమీటి క్షిప్రావంతా ధర్మ మందా ? తేకక్షిప్రాయాగంతా నా ! మీటి ఇంచులా (ఈపక్షిత్వా) తేదా ! హంతా ధర్మం వుండటం అధర్మంకూడా తుక్కు ది. క్షిప్రావంతల ధర్మం ఎల్లా కలుగుతున్నా అధర్మంకూడా అలాగే కలుగుతుంది. ఎవడు ముఖ్యులు తెలిసికొంటాడో వాడే అపక్షిప్రావంతా తెలిసికొంటాడు (ఇత్యాది) + ఆచారంలో నియమం అనేది. ఆచారంలో మఱి మన్నే నియమం బోధిస్తున్నాడు - తేమరా అనేదాని వలన + అల్లాగుంటే పుస్తాగంలోకి అంటాను పుస్తాగంలోనే అంటే - అందరికీ వస్తుంది అంటే - పుస్తాగంలోనే ధర్మం - అనేటయితే సర్వలోకం అధ్యయనంతో కూర్చుంటుంది. ఇప్పుడు మఱి మీ త్వరం మీటికి మస్సరం ఏమీ లేదు. పుణ్యత్వాని (వాక్యరహితక్షిప్రత్వం దూషించేప్రయత్నాని) క్షిప్రత్వం కలుగుతుంది...పోసిప్రయత్నంచేసినవారే మంచిక్షిప్రావ పుస్తాగం నైదు + క్షుతిరేకఫలం కూడా కనిపిస్తూ వుంది. పుణ్యత్వంచేసినవారు (క్షిప్రపుస్తాగవిషయంలో) అధిక్షిప్రావగా కాక దేమా, పుణ్యత్వయితేమివాడు పక్షినిలు కాదేమా కనుక అందులో క్షుతిరేకఫలంకూడా కాదయ్యి. అలాగయితే - కేవలక్షాంతలానూ ధర్మం లేదు. కేవలపుస్తాగంలోనూ ధర్మం లేదు. మఱి ! క్రాన్తూర్వ్యమైకక్షిప్రపుస్తాగంలోకి అధ్యయనం వుంది. కాబట్టి నేడుతో వాక్యరహం కుల్యం — అవిభాగం. (పపృశం)

VI. యదభ్యుత్పత్తిః తపాత్ నిత్యవిజయః. యాక్షే కర్మజీవ నిత్యః పంచమా హృదయే -
యశ్చాస్య సుహృత్సామణయః...తే తత్పరః సో యశ్చాస్య సుహృత్స ఇతిహియా -
త్త్యే యశ్చాస్య సుహృత్స ఇతి క్రియంతే. యాక్షేకర్మజీవుః తుం రాక్షసకామంతే. తైః
తుం నిజైః యాక్షేకర్మ జన్మభూషితం తత్తే మహాభూతాః :: అశ్వరంగం హి : స్వ
శ్చ సాధు భవతి. అశ్వేభ్యోపేక్ష్య త్వం నైవ తస్మాదీత్యాహ వాక్యభేదయా. యశ్చ
రాక్షసైః సేవ్య. యదీవశాపహంత :: అశ్వేభ్యో వాక్యభేదాత్తేవ సోపేక్ష్య త్వం

రహస్యమర్థక బ్రాహ్మణం సాహ్యక్ :: సోపి మశ్చై తతితస్మాన్తిక్. ఏమతతవ్యాసః
యత్ప్రేమం హంతి యశ్చానుహంతి ఉచా తా సతః :: యస్మాన్త్యేవమసా బ్రాహ్మణం
హంతి :: తస్య అనుమర్థక :: కదో నుభం ధింహ్యత్ :: స న మశ్చై తతిత స్మాన్తిక్.
ఏవ మిహిపి య ఏవ మసావత్యం ప్రయం క్షయి రహస్యమర్థక స్మరకం ప్రయంతి
సోమ్యత్యర్థక స్మాన్తిక్ అయన్త్యోగ్యత్యవదాగ్యశ్చో యద్య ఉవదేః కన్యః
వస అవర్థవదాగ్య శ్చోద్యత్యో భవతి. అవర్థంవ ఏతదేవం విజ్ఞేయం - యోహి మస్యతే
అవర్థవదాగ్య శ్చోద్యత్యో భవతి ఇతి. అవర్థవదేయ రహస్యమర్థకస్మాన్తిక్. వనైహి
వర్థం. (తత్పరం)

దీనిఅర్థం ఇది—అచారంలో నీకుం అన్నియూతుంటే అది యజ్ఞకర్మలానే అనియము. ఇల్లాగని
నింటాను. యర్వానుదనీ రర్వానుదనీ యును అ.....అయోజ్యం యద్యవః - రర్వాను. అని
ప్రయోగించవలసి తుంటే యర్వాను - రర్వాను. అని ప్రయోగిస్తారు. కాని యజ్ఞకర్మలానుభవం
అవర్థావించదు. మనీ అచారముంటేనే యజ్ఞకర్మలా అవర్థావించారు. అంటేనే వారు పరాధ
నింపబడ్డారు. :: కన్యవరణం సానుతే అవుతుంది కన్యవరణం కాదుగా ప్రతిషిద్ధంకాదు
దా తుంటేది రోమిన్నిగానీ అర్థవదయిన్నిగానీ చెయ్యలేదు రోమిన్లైదాబల్లాల్లాగే. ఇల్లా ఇర
నిస్తూడు :: అని అనుకరిస్తూ ఇచ్చితా యజ్ఞందితా వాడుమీదా అర్థవదయం పొందుతా దనుకొం
టాను. అజ్ఞప్రతిషిద్ధం ఎలాంటి - ఇల్లా ఇరకు తెచ్చుతాడు :: అని అర్థిని అనుకరిస్తూ తెచ్చి
తా :: అని రోమిన్లం గాదు. అర్థవదయంకోసమూ కాదు. ఎవడైతే ఇల్లా బ్రాహ్మణ్ణి చంపాడు
:: అని అర్థిని అనుకరిస్తూ బ్రాహ్మణ్ణి చంపుతాడో, వాడుమీదా పదిమంటే అవుతా దనుకొం
టాను. ఉపవ్యాసం (వాగ్దోషం) వికటంగా వుంటి. ఎవడు చంపుతాడో, ఎవడు వాణ్ణి అనుకరించి
చంపుతాడో వానిదర్మ వాతుతే అవుతారు :: ఎవడైతే నీడు ఇల్లా బ్రాహ్మణ్ణి చంపుతాడు :: అని
అర్థిని అనుకరిస్తూ::అరణిలోదే వదులుతాడో :: వాడు పదిమంతుడనీ రలుస్తాను. ఇల్లాగే ఇక్కడ
మీదా ఎవడేతా - ఇల్లా అవర్థం ప్రయోగిస్తాడంటూ వాణ్ణి అనుకరిస్తూ అవర్థాన్ని ప్రయోగిస్తే
వాడుమీదా అవర్థభావనకు అవుతాడా! ఎందునిదుక్తం ఈఉపదేశం చెయ్యాలి వచ్చిందో, ఆ
అవర్థవదాగ్యమైనవర్థం వేరేవాదా! అవర్థవదాగ్యకర్తం అవర్థం అంటూ కావాలను. తప్పకుండా
ఇల్లా వ్రావకం వుండుకోవాలె - (ఏయంటే) అవర్థవదాగ్యమైనవర్థం అవర్థం అవుతుంటే అనుకోలే
వాడుంటే - అవర్థం అనే అయోపి వాడికి అవర్థంకావాలె గాని అవర్థము అది ఎంతమాత్రం
కాదు - అని (తత్పరం)

ఇక్కడికి చాలాగొంథం వ్రచావారించాను. ఇప్పుడు ఒకమారు సింహావలోకనం చేసిన చెయ్యాలి.
మహాభాష్యంలోనుండి అనుభందాలుగా గొంథం వ్రద్దారించానుకా! అందులో మొదటికి రెండోవీ
మూడోవీవాదా వరంబులవారు వ్యాకరణప్రయోజకాలని నివసించినవాడిని తెలుపుతూ వ్రస్తుంది.
వాడిని పరిశీలి క్తే సామ్య సంస్కృతవ్యాకరణం అనేది [రామ రోమిన్లైదాబల్ల ఉదయనీ
చెంటిగా నిర్దేశించి,] వేదాంగంగాను, వేదరక్షణాభ్యుదానాను, రైదివర్గావర్ణవర్ణవర్ణిగాను
వ్రస్తుంది నిరూపించడం వరంబులవాటి ముఖ్యోద్దేశమైనట్లు వ్రద్దమంతున్నది. అయిన వాడు

I. స్తో. ఏకం చాఽదేవతాభ్యో వై ధర్మనియమాధతా, యాతా కర్మస్మైతే ర్వక్షం స చాభ్యో
 వ్యాత్రతా స్వయం । సహి వ్యాకరణాదీనాం దేవత్యేన శ్లోకంత్యేతా, త్రుతసేదీనవృత్తే
 కృ సాచేక్షస్యాప్రమాణతా. * * * పోయేణ మనగౌతమవసీషాద్రతేతా; సమాదేవ్య
 కేషు ధర్మసమాతా వర్తంతే, తేనాఽదిగావా త్రాధర్మవీర కృతయః స్వసమానాః సచ
 వ్యాకరణస్య తాభి స్సమానాగత్యం.

స్తో. పరస్మత్ చాదార్య విగీతవచనాద్వితీయః, మాత్రీవా ద్విభాష్యేషు కింత్యాధ్యక్షా
 యతాం । స తావత్సూక్తికారణ కింది దుక్తం ప్రియోజనం, కథంనై తావత్కింధం
 ప్యా త్ప్రియోజనవిష్కృతిః.

యేవ్యసి తస్మింధేషు విస్వప్రకాశాదితపివారిధ్య ప్రియోజనాని జ్ఞాయంతే. సవైషం క్రియా
 గ్రిహాధారణేషు మహాక భేదః, తేవ్యసి జ్ఞానాత్మానందం త్రూప్యం ప్రియోజనా వ్యేక
 నిబద్ధంతే - ధర్మం వ్యాఖ్యాప్యతా యజ్ఞం వ్యాఖ్యాప్యతా ఇత్యేకమాదిభిః, ఇహత్రువ
 రత్యంతకక్షం వ్యాకరణం ప్రియతా నూత్రికారణ భక్త్యాప్రకాశమాజ్ఞానాం స కస్యచి
 త్ప్రియోజనకర్మకార్యం. సచ సర్వప్రధానే వస్తు వ్యవహారో యుక్తః, మజ్జాతత్వం త్రువ
 దీప్యకం, యేనావ్యాసి వివదంతే —

స్తో. ధర్మ కృ ఫలసంబంధం కష్ట యాగాది వర్ణ్యతే, స చ వ్యాకరణే కింది త్కర్మ యా
 గాది వర్ణ్యతే । ధర్మత్వం యచ్చ విజ్ఞానకాత్రత్రూప్యప్రియోజనం, యథేవం వర్ణితం
 తిచ్చ స కాత్రువద్యకం వరం.

కాత్రుప్రకాశా నిరూపితమాప్తా భవతి. ఇహ చ భావధర్మత్వ ముపకర్యత్య అధర్మప్రసంగభీత
 కాత్రుత్వర్యప్రియోగేఽర్హదయ ఇతి వాదకకారోక్తం. భావ్యకారణం - అథవా త్రువ
 చిన్మజ్జాదేవర్మభిః. సచైవ మనియతే సధర్మత్వావధారణ ముక్తం. [తంత్రీవాదకం, ౧
 అధ్యాయం 3 పాదం 196 శ్లో]

దీని తాత్పర్యం ఇదీ-ఇది (వ్యాకరణం) దేవతాభ్యంతాదు కాబట్టి ధర్మనియమాధత్యయంతా
 దని చెప్పదానికిగాని స్వరః కాత్రుత్వంతందనదానికిగాని నీలలేదు వ్యాకరణాదులకు దేవత్యాన్నిబట్టి
 స్వరంకరిత లేనే లేదు. త్రుతసేదీనవృత్తికాబట్టి సాచేక్షమైనదాని ప్రియోజనంలేదు * * * తియ
 మనత్ర గౌతమమా వసిష్ఠా మెదలయనవారు రచించినస్మృతులు (ఎచ్చటైనా కా అభిప్రాయ
 భేదాలు త్రవ్వా) సమానాలయన అర్థాలలో ధర్మసంహితాలు ఉంటున్నవి. అందుకాలాన దిగాన
 మంటూ లేకుండా, వాటిమీద కృతులు స్వసమానాలు కావడానికి నీలంది. వ్యాకరణానికి వాటిలో
 సమానాధర్మం లేనే లేదు. మఱివీ ఇందులో [వ్యాకరణంలో] అచాన్యలు వకరితోవరకు నిబద్ధ
 వచనాలకాదుగా వుంటి - మఱి చెయ్యవలసిందేమి ? నైగా నూత్రికారణం (పోయే) తనవ్యాకర
 ణానికి ఫలమేమో చెప్పాడుకాదు. అంతకింధంతో ఫలవిస్మృతి ఎల్లాగు కలుగుతుందీ ? అగ్ని
 ఛాణ ఎట్టిదిగా త్రవ్వామో వీలంతే వాటిప్రియోజనాలు స్వప్రసంగానే గోచరిస్తూ వుంటి. క్రిత
 గంలోమా గ్రహణంలోమా ధారణలోమా అంతమొచ్చు భేదంలేనివాటిలోనూడ జ్ఞానత్రువ
 త్రవ్వనాం కలిగేటందుకై మొదటి - ధర్మం వ్యాఖ్యానిస్తాము, యజ్ఞం వ్యాఖ్యానిస్తాము అని ఇజ్ఞా
 గా - ఫలాలు నిరీక్షించవలసి. క్రిత్యంత ఇక్కడ అత్యంతకష్టమైన వ్యాకరణాన్ని రచిస్తావున్న

కర్మావరోధ కృత్తానాం కాన్తి శ్రోత్రేంద్రియాద్యతే - ఇతి. కర్మావరోధ ద్విప్రోధితవ్యతే, బధిరమృత మద్విద్యత్వాత్ (ఇత్యుది)

ఈవాక్యాల తాత్పర్యం ఇది:- “లోకసిద్ధంగా వుండడంచాల కృష్ణార్థలబ్ధి (కర్మఫలము) మొదలయినవాటికి) లక్షణం ఏర్పరచడం ఎంత కర్మమో వేదసిద్ధాంతానంతరంగా లక్షణం ఏర్పరచడం కూడా అంతే కర్మమైనదాకా. వ్యాకరణం చెప్పడానికి వేదరక్షణం మొదలయినది కావాలని చెప్పినందుకూడా, మహాదానివల్ల సిద్ధిస్తుండడం వల్లా, (వ్యాకరణంలక్షణాదాసిద్ధించినా) అత్యల్ప సిద్ధికలగడంవల్లకూడా ఈవాక్యరణప్రయోజనం వృథా అవుతున్నది. లక్ష్యం మహాదానిఅనేక శేఖండా చేసినట్లు వ్రాస్తూ సిద్ధిస్తుందో, అదే లక్షణం అనిపించుకొంటుంది. అంతేకాని మాకోసంకు మాత్రమే సిద్ధించేలక్షణంవల్ల అట్లే ప్రయోజనం లేదు. సమామూల్యప్రసిద్ధంగా తీసికొన్నా సాదు వేదంలో వైదికకర్తాలవల లక్షణం వుండనే వుంది. కావలసినలక్షణం అంతా దానివల్ల సిద్ధిస్తుండడం చాల అనే అర్థమే అవుతుంది. సమామూల్యయాన్నిబట్టి అనేకంగా వదవాక్యాలరీతులు లక్ష్యంలబ్ధులకు కూనే వుంటే, ఇక ఈవాక్యరణంవల్ల వచ్చే కొద్దిపాటిప్రకృతిప్రకృత్యమధిధానం ఏంలాభం? మనస్సిద్ధి వైయాకరణులకొస్తున్నట్లుగా వ్యాకరణంమూలాన్నే వేదరక్షణం జరుగుతుంది - అనే వేదవేత్తల కలచివుంటే, ఈవాటికి కమమతమకు గరిగివేదంలోనిపదహారే అన్నింటినీ వైయాకరణులయిందలదల పోయి తియ్యకూడ వుండేవారే. లోకంలో ఏకమతమకోసం ఏకమత ఎవరికి అత్రులుగా వుంటారో, వారు ఆకర్షణలవల వారిమాలంగా పొందుతూ వుంటారు(ఉదాహరణం చెప్పామ) అయ్యేవరకు తియ్యవాక్య ధులవల చిత్తవేయడంలో ఉపయోగ చెట్టబడుతుంది దాన్ని ఉపయోగ చెట్టే వైద్యులనుండే ప్రజలు వ్యాధిరత్వాన్ని దానికి తగినయందుకూ పొందుతూ వుంటారు. కూడా చదివేవారివల్లనే వేదం సర్వం రక్షించబడుతుంది. స్వరవాళసంగానీ అక్షరలోపాన్నిగానీ ద్వేషంవల్ల అన్యథా పహించు కాబట్టి సంతోకులయిన ఉపాధ్యాయులద్వారానే వేదం సరిపటియితుండా కాపాడబడుతుండే కాని చాటి ద్వేష్యకోటిలోనివైయాకరణులచేత ఎంతమాదిరి వేదం రక్షించబడదు. ఒకచో అర్హేషులు వేదాన్ని వివాళసం పొందించదానికేకాగానీ పాద్యంకానిది అనేదం. కనకా వేదరక్షణం కోసంవని వ్యాకరణం చదవ వలగర లేదు.”

“లోకంలో అన్ని భావగ్లాహ వ్యాకరణం లేకుండానే లోకకర్మవారందరే కర్తావ్రాలు పొంద బడుతున్నది. కావ్యాలమొదలయినదొకభావలో కూడా నిర్మలయంగానే ఇల్లాగే అర్థం ఏర్పడు తున్నది. వైగా కావ్యకోథలవియంలోనేకా ఉపయోగిస్తుండేకా అంటే - అది (వ్యాకరణం) అంతగా ఉపయోగించడం లేదుసరిగదా వైయాకరణులదోమంచాల అతిక్రమణులు లయకర్తాలవల కూడా లోకులు ప్రయోగించవలసి వస్తున్నది. లక్షణం (వ్యాకరణం) వుండికదా అది లోకంలో వాడుకలో లేనిద్రాలు ప్రయోగించరాదు. లోకసిద్ధాలయినకర్తాలే వ్యాకరణంలోనూ వున్నవంటా రా? - అన్నాతే ఈలక్షణాత్మం కృష్ణమే అవుతుంది. ఇల్లాగే ఊహ్యంకూడా వ్యాకరణం కని రాక నిర్మలం అవుతున్నది. ఈమీద మహాదానివల్లనేసిద్ధి వుంది. వేదమే అందరికీ అన్నికాలా ల్లానూ అదర్భంగా వుండడంచేత (వ్యాకరణమహాకర్మం లేకుండా) అనేదంనుండే ఉద్ధరించిప్రయో గించుకోవడం కలుగుతుంది. అదనా (పానీ - పక్షాంతరంగాయాదికా) లోకులు ఆయా అర్థాలల్లా గాకాధికకర్తాలవల ప్రయోగిస్తూనే ఉన్నాడు. అర్థాన్నిబట్టి దానికి ప్రయోగప్రక్రియలగుతుంటే

అక్షరగతిని వ్రాయకరను దెవడు ? ఇలాగే తాదర్థ్యవంతకర్త అంటారేకపోతందార, వీరి (వ్యాకరణాని) బాధ్యులవాక్యాలవలననే వేదాంగకర్తలూ ఆంధ్రనే ఆంధ్రుడు. శ్రీశిరిగాడు లతో వీరి తాదర్థ్యం పొందించడానికీ నిలులేడు. ఏమంటే అక్షరమైనవారి (వేదాని) కృతి మైన (వ్యాకరణం - అనీ) ది అంగంగా ఎలా ఆంధ్రులను ? వ్యాకరణం లేనిదే కర్తృలవలన కర్తృ వశోభం కిద్దించినది చూశాము. అది వస్తువుల రూపరసగంధస్వరూపియంలో గూడా అనవలసిన చూపేవాడా ? కనుక శ్రుత్యమంగా కంటికి కనిపిస్తూ అర్థం తెలిసేవారినియంలో కాశ్రుంట్లో కర్తృ ధం ఎవరు నిర్ణయించి తెలిసికొన్నారా ? కాస్త్రీలా లోకులవ్యభావం ఎఱిగినవాడెవ్వడూ ఇలా అనడానికి సిద్ధపడడుగదా ! " - అని.

ఈవిధంగా మహాలక్ష్మి పఠంబలిగ్రంథయత్నము ముగ్గుముగ్గులచేసి నుమి గారికి చూపాడు. ఆయనప్రతిష్ఠ గేం లేక ఓం శేకలగ్రంథంగావుంది. స్థలంకోచంచేత కొంచెం మచ్చులుశ్రీమే చూపించాడు. వారి ఒక్కవిషయమేమోమోతాని కా అనువదించక తప్పనిసరి. అది ఏమంటే - పఠం బలవదాని నిరూపించిన అవకాశం. అందులో ఆయన నివారణ చాలా దీర్ఘంగా చేసినది చివరకు పరిశ్రాంతిగంగా కల్పనాశ్రయిస్తుందిగ్రంథమూహంశాగ్రంథకారగ్రంథాలలోమండి అవకాశాలను ఏమి పరిచిస్తాడు. అహికాన్యులమతోనేవారి అవకాశాలకు వట్టి దానికే మని యుజువులేస్తాడు. నేడు రామమూర్తిమఠులగు గ్రాంథికాగ్రంథమగ్రంథికవాదం వట్టి దానికే మని యుజువులే వారు. కనుక ఇందులో మూడూ ప్రాకృతభాషామూలానికీ నేటివ్యాకరణభాషామూలంతో పోలి ఏర్పడుతున్నది. అకారణంచేతే దాన్ని ప్రాకృత అనువదించక తప్పినది కాదని మనచెప్పువాడు. అది అవకాశాలకుమూడా అవుతుంది కాబట్టి చదువరులు కొంచెం శ్రమకు సన్నిహితం తప్పదు. కనుక దయతో చిత్రించండి:-

* అహికాన్యుగ్రంథకర్తల అవకాశాలని మహాలక్ష్మి ప్రాసినభాగములు *

మహాలక్ష్మి - ధర్మచారప్రసాద-కవిత్వలగు కష్టలలో కరుణ ఎవడో ఒకడే - మూడికొడికి ప్రాచీనకళాన అల్పమైన అకారాచరుడుగా వుంటాడనీ, గావ్యాదికర్తలకు ప్రయోగిస్తే ఎవడికూడా అకారాచరుణ్ణి కలగడం లేదనీ అదేవిధం ధర్మకాశ్రుంధ్యారా ప్రకృతవాచనకాలక్ష్మిబాధిలో నిర్మలం కుడిన కలంబరకళాములు చేసినవ్యుడు కృత్యాచార్యులగంగా చేత గర్వమైనదికన్న (ఈగావ్యాది కర్తలకు ప్రయోగిస్తే) చేతున్నట్లు గోచరించడం లేదనీ శేఖరిఅహికాన్యులకు సరిపించిందిచి కా-అందులో ఒకడేగా భావ్యకారలభావానికీ సరిపాట్లుగా ఉండుకర్తలతో కృత్యమూహంశలవా డంటూ తనకు కనపడడం లేదనీ చెబుతూ ప్రస్తావకళాన అహికాన్యులయంగ్రంథకర్తలు వాడిన అవకాశాలకు ఇలా ఉదాహరిస్తున్నాడు. చూడండి.

III. కొక కల్పనాశ్రయిస్తుందిగ్రంథమూహంశాగ్రంథకారాని: కష్టమైనయందుగా అవకాశ వశి కళా, (౧) 'సమాన వికర శ్చేదేన-ఇత్యాదికారాంతరభ్రంశకప్రయోగ'మే మకళన తరీ తరీ చక్రియక్రం -సమాన వికరం శ్చేదేన'మే శేతి. సమాన వికరం గదా వినిశేతి ముఖ్యకారణాని అనిశించం. (౨) 'అహికే బద్ధి. మృత్యునై నృపనీ క్షురకే న్నితి' - కర్తృ భిన్నాభిప్రాయాశుభ్యతేనీ తస్మాత్ప్రకృతే ప్రకృతే యలంతి యావదావత కృతస్త్రివతే ౩౩౩.

ప్రాయం క్రి. (౨౦) భాష్యైఽపి - అనిరవధాన్యతేతి ద్వ్యవ్యక్త్యేకమృత్యువత్. భూర్యవహన
భూర్యవహనాయా నమః. సుఖాభావసాగ్రితమధియోతి. పృథ్వీవహనస్థితిః లోక స కృతిః
(౨౧) రథా - అన్యధాకృత్యావోత మన్యధాకృత్యా మనరంభి (౨౨) అన్యత్వేన ౩౧౦ -
ఇత్యవ్యాఖ్యాతృసామ్యోఽపి జనురం ప్రయం క్రి. పన జిం విచారన్త సామ్యమన్యత్వేతి. కుః
క్లో. యేషా మనుకా వాఽన్తి తే కిన్ద్యేయ స్మి తారన్తైః, అన్యధావతానానాం పరియా
గం వాధతే స్మృతిః । స్మృత్యావారంభోఽథ పి స్మృతి రేవ పరియన్తి, పృథ్వీవహని
వేదా వృ జవిరార్యవహనాథా.

[illegible]

[తండ్రివార్త, ౧ అధ్యాయము 3 పాదం, పేజీ 199 — 202]

ఈ పాఠ్యలతాత్పర్యం ఇట్లుగా ఉన్నది — కృత్యసూత్ర కర్తా స్వ స్వైక కర్తా మామానాత్మక
కర్తా గృహ్యసూత్రకర్తయాలూ ఈ యెకలయకస్థలం తమతమస్వైకాత్మాలతో అనేకంగా అవకా
లం పునఃసాక్షాత్తు యదేకమే నామిదంబాతే [ఎల్లాగంటి -] (౧) మరేదేదో కృత్యసూత్రకర్త సమా
నమితరేచ్ఛ్యేనే - అనేలాంటి తిరారావంశపుటకలింగాయ పునఃసాక్షాత్తుకూ, అక్కడక్కడా
సమాన మితరే త్రోవొస్తేమే' అని అభిప్రాయంగానే పునఃసాక్షాత్తుచూ. ఇట్లాగే - సమానమితరం
గదా విశాహితే - అని సూత్రాగ్రాహణయన్న పునఃసాక్షాత్తుచూ. (౨) అలాగే విహిన్వరమాన్త
సమనీ సునీక - అని కర్తృనిహిత్యునియ్యవలసికాదు తనూ యుగ్మయిత్వస్థలం కర్తృల
గాకల సువచయం యంతి యాజా - అన్న సామ్యగానే పరస్పరపదం పునఃసాక్షాత్తుచున్న
పుటికిన్నీ వ్యాకరణాన్ని అనేమీదవండాని అత్యంతపదం పునఃసాక్షాత్తు మైంది. (౩) అట్లాగే అన్యలా
యమనూకా తమతమస్వైకస్థలంలో - పునఃసాక్షాత్తుచున్నారే కాకయు-అని సమానపాఠ్యం
లోనూడా లభ్యపుపునఃసాక్షాత్తుచుండా వదిలిపాడు. (౪) అట్లాగే వారదక్షిణ అనేస్వైకస్థలంలో వార
యల పునఃసాక్షాత్తు పునఃసాక్షాత్తుచేతనే ద్వి తమనీ - అని అవనందానే గానీకష్టంతో సరిపోయిన అవ
కష్టమే పునఃసాక్షాత్తుచూ. (౫) అట్లాగే మనమనూకా వ్రాతారస్వంతమీయ్యున్న అనేవోల సంకీ
తమర్యకష్టం-అని పునఃసాక్షాత్తుచుండా తుదగా వ్యాకరణాన్ని తెక్కచేయవండానే పునఃసాక్షాత్తుచూ.
(౬) అవిధంగానే మామానాత్మకంలో నూకా, తదాపి - అని గోష్టిగ్రాహకయక నియంతలలో
నాత్మకస్థలంగా పునఃసాక్షాత్తుచుండు అన్యమైన కష్టకర్తాన్ని గదాచయనం - అన్న అర్థంలో పునఃసా
క్షాత్తుచూ. (౭) అదేలాంటి వ్యాకర్తే ద్విధానేత్రే వ్యాకరణవిధాని - అని అవనందనయలకు ఇది
అగా చాలావోలె నీవనకనంగానే పునఃసాక్షాత్తు మైంది. (౮) అదేవారమే గృహ్యసూత్రాగ్రాహక
య్యవ్యక్తినిహిత్యం - అని చెప్పవలసియలకు ఇదలగా మూర్ఖవ్యక్తినిహిత్యం - అని భూమిచేకం
తో పునఃసాక్షాత్తుచూ. (౯) వ్యాకరణపు నియకవందలకంటా లక్షణసాహిత్యయన పునఃసాక్షాత్తు
అనేకం చేకాదు. ఎల్లాంటి సంకీ - వ్యాకర్తాని బిగ్గరా అని. (ఇచ్చుక వర్ణాత్కం చేయ
తేడు). (౧౦) సంతకరం కయకా - అనే మంత్రంలోని తమనాగినయమైన వ్యాకర్తాని

కష్టానగ్రంథకర్తలూ - ప్రజాసేవానూ : వందాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి ౧౮౫

ప్రభువివాహస్థులతోను చర్యకర్తలతోను అంటూ వా ర్థిక గ్రం. (౧౭) అన్యభాగ్యులకు కాలకష్టస్థులకు యాజ్ఞ - ఇందులో అభివృద్ధిగా సమాసకల్పన చేసి దానిచేత గుణవచనంబు దాధితంబాగానీ, గుణవచనరూపావధానంబు - అనేకమైనా కలవడంబానీ వృద్ధి చేస్తాడు. (౨౦) భావ్యులలో నూ - అనివార్యమైన అనేకవిధ్యుగర్భమైనతత్తువునవలె నుపాధాతులనీలోపం చెయ్యినీ లేదు. (౨౧) అన్యభాగ్యులతోనీ చర్యకర్తలతోనూ వాదా ఇల్లాంటిదే (౨౨) అన్య ద్రవ్యంబు - అనేవోట నిమిత్తం పుయ్యం కాలేదు. పోనీ నిపాతలనుగొనినావ్యం చెప్పదానికేనా నీలలేదు. ఏయంటే వ్యాకరణలక్షణం లేనివిమాత్రమే నిపాతలపుకవి. పుకారాలరంగా అనుకూలయ్యెడివిపాతలు కావు. అయితా లక్షణం పుయ్యంగాన్ని బాధించుచున్నాడు. లక్షణం - శిష్టపుయ్యం అనేరంటికి విశాఖంబు లక్షణం విరియించుచున్నానూ, పుకర్తంబుగా పుకర్తీధిష్టాత్మందడంబానూ జనికర్త: పుకర్త: - ఇత్యాదులు అపాధులైనా పొందుతూ వున్నవి. పుకర్తంబుగా లక్షణవిశాఖంబు పుకర్త: అంటే - లక్షణంపాతలనుగొనినా శిష్టాచారంగా వీర్యద్రవ్యమొకంబానీ అవసరమగుచు లక్షణంబులేదని అనుమానించి, కష్టాచారా నివారించడంబానీ పాధుల్యం వీర్యమగుచుంది. అంతేకాని లక్షణంబాగ్యంబులోనికల్పాలకు కాదు. అల్లాంటి లక్షణంబాగ్యంబులోనికల్పాలకు లక్షణానుగతులంబు లేదు. అట్లుచూడకలెదే కాని అనాదరం చెయ్యరాదు. పుకర్తంబులనీష్టమైనకల్పంతో అనుగతులం - అని చెబుతారా? అల్లాంటి పుకర్తంబులనీష్టమైన కల్పంబానూ, కల్పింపబడినాగనీ లక్షణంబులంగా వీర్యదలనీ తుంటుంది - అని భావం.

ఈపురానానిన గ్రంథభాగాలూ అందులోనిదర్శనూ గతునీ - పరంజలి పుకర్తంబున అవధింకం అనేది అల్లెలార్థం అయిన అవధింకం కాదనీ, అవధింకంబునైననీ, అంతటిలక్షణంబునైనా అపాతాగ్నులూ నూదా మహాభూతంబు అని దండురాజేంద్రాపున్న గావ్యాదికల్పాలంటి అవధింకం కాలే వాడుకూ పుంటేవారనీ, లక్షణం - శిష్టపుయ్యం - అనేవాటిలో, అనుకూలంబానీ కావులే వున్నచేతలో (కష్టంబానీ శిష్టపుయ్యంబులకు వెదకి అనుకూలంబానీ చేర్చుకోవలసినవాళ్ళకు - వైయాకరణంబునీ జీవితంబానీ) శిష్టపుయ్యంబులకు అనుకూలంబు, అనుకూలంబునీ కల్పనచేయక కష్టంబునీ, కష్టం - పరంజలిపాతల అవధింకంబునూ - అని కాండంబునీ అపాతాగ్నుల అచారభూతం - గుర్తొలగిపోయినంబానీ కష్టంబానీ మహాభూతంబానీ వీర్యదలతో సమానంబు అనీ, అవధింకం - లేక గావ్యాది అనేది కేవలం కష్టంబునీ వీర్యంబానీ గాని కల్పంబానీ వీర్యంబునీ పడుతున్నది. ఇట్లులేక చాలాదూరం చర్చతో జరిపినదనుకీ ముందుగానూ అసలు కథకు ఎక్కువగా వున్నాడు.

• పోకర్తవచనంబానీ ఒకపుకర్తమైనకర్త •

పోకర్తలలో గ్రంథానుబంధంబానీ గ్రంథకర్తలమీద వాటికి లక్షణంబానీ యోగ్యతనీ కల్పించిన వైయాకరణంబు, అందులో అలంకారగ్రంథంబానీ నీతిగ్రంథంబానీ కథలూ కావ్యాదులు తెలుసుచిన ఇతరులమీద పోకర్తలలో రచనచెయ్యదాన్నిచూపుచు కాదనీ, దానిని చర్యకర్తలూ వివరమూ నూదా ఒకకథ అని అంటూ వచ్చాడు. ఉదా: - అనియం పొందుకొనకల్యం పధికం పోత్రం చింతంబున గావ్యాదికర్తలకర్త పాతానీయంబు. ఇట్లాగా చాలామంది అన్నారు. అంటే పోకర్తల

రవివరముల అయితే ఒకటికే కాదుగా, చదవడమే విడదమకూడా ఒక ఎల్లాగా అవుతుంటే అంటే చాలానే ఒకరవస్తుంది. పోక్కులలో - కొ. కంబాం జూరల్స్ రవహాం యికో రవ, కంబాం జూరల్స్ వరహాం వ వస్తు చ - అది పదవర్షంలో వచ్చే కంబాంవర - అనే అమరాలకు లోపింబలేనీ, అది లోపింబించుకుట్ల కలిగేలాంటి తెలియకుండా, తెల్ల అకలివస్తుగా అతివ్యవస్థగా చదవటమే వుంటుంది. ఇలాగే సుయం క్రవహాం పలికివస్తు (నేటిఇంటి సువ ఫోన్స్ పలికివస్తు) వైఅమరాల లోపింబి లోపింబవట్లు వినిపించేయ్యాలి. కట్ట - ఇకాది సుంపు కాం వచ్చివస్తుకు మవ్వకున్న అమనానికాకరపు క్కురూం సకంపవండా, విందుకు క్కొకం అయ్యట్లుకూడా పలకలేదు. కిక్కురక్కురు కేకాలకు ఉచ్చుంచేవయ్యాలందున్న మహారాష్ట్ర కంబాంకూరహాంవిధానాలకు వికవరచేయవస్తున్న అయితేకంపనాయనాలకు వారియాలకు వరవండా ఉచ్చుంచటమే వుంటుంది (వ్యక్తియూ సమచాలి అవ్వకావాలిగా దుగిరాల సోపాంవ్వయ్యి, త్రావ్వానా వరహాంలా అయిన రాకేపట్ల అసరికొవ్వకేక్క వక్కగా పోక్కుర వరవం చేపారనా పలికిరి. తొలివారి నేను విన్నాను. చాలా అందగా వుంటుంది) ఇంతే కాకుండా దువే వక వికేంకూడా వుంది. పోక్కుర చదవేకాలలో భంవక్కువరవకు భంం లుకుండా కొన్ని పోట్లకు సుదువులుగా వుండేఅమరాలకు లభ్యవులుగా చేయాలి, దువేకొన్ని పోట్ల లభ్యవులకు సుదువు లుగా చేయాలి. చెందోపాండవరహాం కాల్లాపాండవరహాం లభ్యవులుంటే తెనుగులాగానే సుదువులుగా చదవాలి. సకారాదులసొగ్గి కొన్ని అమరాలకు వికారాదులుగానే పలికరి యికారం ఉచ్చుంచేవ్వుకు పాసినివేయట్లు అకే కొట్టి నాల్కొట్టి వికవంగా వినిపించే చూడాలి. పోక్కువ్వకుండా రందిగవించివహముని కావచ్చే ఇలాగా -

[illegible]

శాస్త్రీయ తులనాపధికారా లోత్పత్తి ని ఏకైక వాగదేశం.

అంటారు. ఇక విషయం ఎన్నాడో అవుతుంది అంటే - ఘంటాపాపాన్ని అనుసరించి త్వరత్వరగా చదువుతూ తుంటే రెండేళ్ళూడేనే అనురాధయైట్లు చదువుతుంటారు. కొద్ది వాటిని పాలించవల్ల విలువులని బాడకం వుంటుందా? పాదరేఖలతోనా - ఊహలతోనా? బోర్డులపై రెండేళ్ళూడేనే వర్ణాలూ వివిధాలూ వాటిని ఏకభవంగా అర్థంచేసుకొనాలి. చదవడానికొక్కటా అవకాశంలేదా? మరొకలానికెప్పుడూలేదు? అతిఅతిరహస్యంగా చదువుతారు. వాటిని బోధకుడు కొనేపాపాన్ని తెలిసివుంచాలి. ఇలాంటిది కొద్దిమందియ్యాలి కనుక.

* ಪ್ರಾಕ್ಟೀಸಂ - ಅನುಪರೀಕ್ಷೆಗಳು *

శుభిరా దాచాల్సెందు, లేక మూడు నెలయెండ్రోందు భారతవర్ష ప్రజలకు వ్యవసాయభూమిని ఉప్పుచేర్చుట కిదిగా క్రితము అభివృద్ధిచెంది నిర్మింపబడిన కాలలో నిర్మింపబడుటగా నెలకొని, ఆయాదేశాలవారు ఆయాదేశాలవనరులనుబట్టియు అయిన మార్పులు పొందుతూ వచ్చిన కారణంచేత, వానిభూమిలన్ని విధినిగా వృద్ధిచేసి ఆయాదేశాలవారితో నవ్వలసినంతవఱకు వచ్చినది. అలా వచ్చినవిధములయిన దేశభూమిలలోని విభావత అభివృద్ధిచెట్టి కాలరేఖలలోని పోలికనైర్వహింపబడినట్టి భూమిభూభూమిని విశేషభూమిని గడించడము కాకుండా, అయినపోలికతల మూలం అభూత యేమో అనేక పోలికభూభూమిలూ పొందినది. కాబట్టి పోలికభూభూమిలను

కర్లూరి కొండ - పశ్చిమగృరనేలీ, (వరదల వాగ్గి. పశ్చిమ.) అది అనేకాన దాని వ్యాఖ్యానం
తనా ప్రస్తుతావధానము - అనాథా మోక్షాధ్యాయా; పశ్చిమ గృరనేలీలీ వేదవర్ణం - అది వ్యాఖ్యానం
కం వాగ్గి - పాదవంధావధానము -

శ్లో అక్షరప్రసాదానంతరం పరమాక్షరప్రసాదానంతరం నవప్రసాదానంతరం కైసీం వాచ ముఖానృ
 షా । (X.) ఏకయాపా శ్లో భగవతోన్మహాగీర్ధనానాం వారదరసంప్రసాదానంతరం వాచానంతరం
 యాపా పరిణమతి. (కావ్యానంతరం)

తప్పు అభిప్రాయాలను పునరుద్ధరించేది - (దేశీకామయాల.)

అని అధ్యక్షాగ్రహము (దీనినే శేషుల పోలి అంటారు) సర్వభూమి (పౌర్యుత్) మాత్రమే అంటారు. ఆచార్యులగుడు బాల్యోత్పత్తిలో - శ్రీ. మాగ భ్యంతరితా పౌర్యుత్ మనశ్శ్రమ్యమాగ్రీ దాస్తి కా దాక్షిణ్యాత్మక చ సప్త భూమి: పుగ్గిరితా - అని ఏదిమిథామలక పౌర్యుత్ భూమిలో ముఖ్యంగా శేష్మింట్లము తనదానముకాల్గవు అనే పండితుడు - మగపార్థవముకానివిధం అధ్యక్షాగ్రహం అనగా ఆత్మారవశీకృతానానియం అధ్యక్షాగ్రహం - అని, మగపార్థవముకానివిధం మైంది అధ్యక్షాగ్రహమవుతుందని, లేదా అద్యక్షాగ్రహీభూమియక మైందికా అధ్యక్షాగ్రహం - అవుతుందని అంటారు. విషు భగ్యో నిగంలా కాబాలంకారంలానా

శ్లో. కేశభ కేశభ పుష్కరిన్ముం న కేశవే లగణక ము వర్తం, లోకేషు యత్యాది వసగ్విష్ట
మన్దం, శ్రీయం న కేశవేశ్వరీభారం-(అం ౩. అ ౭) అవగ్రంభేస్తు యన్యం కర్తవ్యేషు
భాషితం. (కావ్యాభారం)

అని అంటారు. సంస్కృతం ప్రాకృతం అవధింకం - అని మూడేభావంగా మార్చింది కొన్ని కావ్యాలు (ఇండియోలజికల్స్. ౧౦-౨౩౪, వల్లభిరామమణిపేరిచేపనంబు.) సంస్కృతం ప్రాకృతం చాడవధింక ఇది తిక్కా - అంటారు కావ్యాలవారక ర. దండిమండితుడు కావ్యవర్ణనలో-

తదేత చ్ఛాబ్జయం ధూయః సంస్కృతం ఛాక్రతంతథా

అపరిమితమగు మిగిలిన వేతనములను కృతజ్ఞత.

[illegible]

ఇందులోనే. ఆలంకారిగ్రంథకర్తచాచరణచేత తెలియబడే అర్థవర్ణనం భీమకావ్యం మొదలయినదిన్నీ బృహత్సాహిత్యం సంస్కృతం మొదలయినదిన్నీ పైకాచీకావ్యం అదాచరిస్తూంటారు. ఆచార్యత్వవ్యవస్థాపనకొరకునుకావలసినదిగాక కాగమమర్యాదాధారవరకల్పిని కీర్తించుకొనికావలసినదిగాక ఆచార్యధరసంహారణకల్పరాజం మొదలయినది అవధిగ్రంథకావ్యంలాగా వ్రాయబడినవి. ఇవిగాక పైకాచీకావ్యంలాగా వాదకాలంకారవ్యవస్థకథాచరితోపదేశప్రకృత్యంకోసంభావన అనేకంగా కనిపిస్తూఉన్నది. ఉత్తరాధ్యయనమూత్రం దశమైకాగమకావ్యం పరమాత్మప్రకాశం అవశ్యకమిక్కడ - మొదలయినసంభావన అనంతంగా కూడా ఉన్నది. ఇల్లాగా ఈపాళీకృతం అదవ్యధావధిమూలగా మూత్రమే గానందా అపదేశ (గౌరవాను) దేశికామలగా కూడా పరిణమించింది. ఒక్క పరిణమించడమే కాదు, మైత్ర్యప్రకృత్య చాటునప్పుడు కవులు అపదేశదేశికామలకావ్యం అనేది ఒకయొక్కకావ్యం కూడా చేర్చుకొన్నారు వాత్సల్యయోజనాలు చతుష్టయకాలాల్లో వీరినే దేశికామలకావ్యమని ఒకకథగా చేర్చుకొన్నారు. కాటిజ్యోతిసుకూడా రాజ్యాంగంలోనూకలంకారాలూ మంత్రాలూ మూత్రమే కావడా నూతనపురపాలనకైతం (అపదేశ) దేశికామలకావ్యం అవశ్యకమనుచుకొన్నారు. గ్రంథములకు పరిమళాలలో కలిపేకాలంలో - దేశికావ్య మని ఒకరికి కలుదు. ఇది గాంధర్వకతో పాఠ్యకలిపిస్తూది ఇటీవల. కాటకీపాళీకృతమనేది క్రిమంగా సమస్తమయిపోయింది. చీకటికావ్యం అనేది అవశ్యకాన్ని పొందినవిధంగానే ఆయా దేశభేదాలతో నెలకొని అవశ్యకమైనవిగా ఉన్నాయి. అవశ్యకాన్ని పొందింది. చివరికి కాటికీ ప్రాచీనకథామలగా పరిణమించింది.

* మనవలయాలకథ - పద్దెనిమిదిదేశికావ్యం. *

వికృతకలంక కళానికాటిగ్రంథం మనవలయాలకథ - అది ఒకపాళీకృతకావ్యం ఉన్నది. అది ఒకవిధమైన గ్రంథం. దీన్నిరచించినవారు బాలానిత్రరత్నవారు. క్షత్రియరాజవంశాన్నికృత్యకావ్యం అని అంటారు. కాని ఇటీవలి చాటికొనినామని అని మహాక్షేత్రమూడా ఉంది. ఇది సకలకథలందకథ ఉల్లాసకథ పరిమళకథ వరకథ - అనే అయిదుకాలకథలమూలాలు గుడిగచ్చి కీర్తనాధరమోకలిపిపోగానో, లేదా వల్లభరాయలకీర్తనాధరమకథలాగానో వీరిని రచించాడంటారు భగవాన్తానూ మొదలయినవారు. అందులో అరవీకాలంలో వ్రాసారంటోవున్న పద్దెనిమిదిదేశికాలూ వారిదేశికావ్యం అతను చేర్చుకొన్నారు. చదువరులు పరిశీలనలని యిస్తూది. ఈ గ్రంథకర్త కథకర్తలూ:

* మనవలయాలలో వ్రాసారనిచిన పాళీకృతగ్రంథకర్తలు *

1. (౧) పాదవిప్రచారయ్యని తరంగతీకథ (పాళీ)	(౨) వివలాంబుని-పాళీకృతవివలాంబుని (పాళీ)
(౩) పరమేశ్వరిని-చేకతీకథ (పాళీ)	(౩) దేవనాథుని (లేక తొలిమిది) త్రిపురకుచరిత్రం (పాళీ)
(౪) గుణాధ్యక్షుని-బృహత్సాహిత్యం (పాళీ)	(౪) పాదవిప్రచారయ్యని-పాదవిప్రచారయ్యని (పాళీ)
(౫) బాల్యకావ్యం-రారణం (సం)	(౫) మూలకావ్యం-మూలకావ్యం (పాళీ)
(౬) బాల్యకావ్యం-రారణం (సం)	(౬) పరమేశ్వరిని-యోగోధరవరకథ (పాళీ)
(౭) పాదవిప్రచారయ్యని-గాథాకోశం, లేక గాథాసమగ్రం (పాళీ)	(౭) ఆచార్యరత్నాని-పదమనవలయం (పాళీ)
	(౮) భవనరత్నాని-సమగ్రమూలకథ (పాళీ)

ప్రాకృతగ్రంథకర్తలూ - ప్రవాసీవానూ : వందాశ్శుల అధినారాయణశాస్త్రి గూ

అనేగ్రంథాలూ గ్రంథకర్తలూ పేర్కొన్నాడు. అయిన ఉదాహరించినవేళలు-తేలికవలె
ఇట్లందిన వర్ణించింది.

II. (౧) గొల్ల తేళం-గొల్ల భాష	(౧) నిజుర (మూగర) తేళం - భాష
(౨) మట్ల తేళం (మట్లతేళం) మట్ల భాష (మట్లతేళభాష)	(౧౦) లాడ తేళం (లాడు) భాష
(౩) మాగతాం (మాగధం) మగధభాష	(౧౧) మాళవతేళం-మాళవభాష
(౪) అంతవేలే (అంతర్వది) తేళం, అంత వేలేభాష.	(౧౨) కర్ణాడతా (కర్ణాటక) తేళం-భాష
(౫) కీరతేళం-కీరతేళభాష.	(౧౩) తాయితేళం-తాయభాష (తమిళనాడు)
(౬) ఉళి-తేళం-ఉళి-తేళభాష	(౧౪) కోసలియతేళం (కోసలియ) భాష
(౭) సింధుతేళం - సింధుతేళభాష	(౧౫) మరపర్వ(మహారాష్ట్ర) తేళం-భాష
(౮) మాడుయా (మార్వాడీ) తేళం - మాడు యా భాష	(౧౬) అంధ్రతేళం - అంధ్రభాష
	(౧౭) భువతేళం - భువభాష
	(౧౮) పారవీతేళం - పారవీభాష

ఇంకావర్తరాదితేళాలని అన్నాడు.

♦ III. (౧) బాక భోయంతరే దిష్టం ఇదితా అనేయవనీయమృతారయాబద్ధకయవికృతయంతర
వద్ధకయకలయలరకం బాట్లమగ్గంతి. తత్తయ వనిమహానేన దిష్ట అనేయతేళభాషలమీయే తేళం
నీయే బహు (౨) కనీసే నీస్థరతయనే బహుశసమరభుంబయే అలక్ష్యయ, అరతే త్రి ఉల్లంబతే
అహా పేచ్చయ్యాగొల్లయే తత్త. (౩) నయనీతిసంధినిగ్రహపడుయే బహుబంధీయే య పులియే
తేతే మేర అక్ష-త్రి బంధితే మట్లతేనీయ. (౪) నీపరియబాట్లమగ్గయ్యయదహయే మరయతేలి
తల్లిచ్చే, ఏగతే బంధితే అహా పేచ్చయే మాగచా నవనా. (౫) కరితే సింగళయన
భోయనానామే తదన్యవానారే, కిత్తోకిమ్మిలయే బంధితే య అహా అంతవేలే య. (౬)ఉత్తం

♦ III తత్తయ యాక త్తోకాంతరే దృష్టోఽనేన అనేకసిక్ష్మసారితాబద్ధకయవికృతయ
మృత్తకర్తయనలకలరవోబాట్లమగ్గంతి. తత్తయ పరివికతా దృష్ట అనేకతేళభాషలమీతా తేళంనీయ
తదన్యభా - (౨) కృష్ణాక నిస్థరతయనాక బహుశసమరభుంబానా నలక్ష్యాక, అరతే ఇత్తయ్యల
తోఽఽధ పేక్షతే గొల్లకాం ద్రత్య, (౩) నయనీతిసంధినిగ్రహపడుకా బహుబంధీకాం ద్రత్య
కా, తేరే మేర అక్ష-త్రి బంధితే మట్లతేనీయ కృ. (౪) నిష్పత్తోదరమగ్గయ్యయదహకా మరత
తేలికాక, ఏగతే - అన్యకా నభ పేక్షతే మాగచా నవనా, (౫) కనీకా సింగళనయనాకా
భోయనానామేతదన్యభానాక, కిత్తోకిమ్మిలయే - అన్యకా నభాంతర్యయకాం ద్రత్య. (౬)
ఉత్తయ్యయనాకా కనకవల్లంబే భారవాహం కృ, సరిపాని - నల్పకాక కిరాకా నవనా
పరికాకయ, (౭) చామిల్లయననామమగ్గయ్యయదహకానవనాక, ఏహం తేహం బ్రహ్మకా
టకాక త్తయ పేక్షతే నవనా. (౮) సులితమృతయంతరవకా గాంధర్వసీయకా న్యతేళ
గతయకా, చతురయమే - భంత; మగ్గకా నభ సెంధకాక దృష్టయన. (౯) కళ్యాక నదాంబ
కాత్యే బహుభోజన; కనీసేనయనాకా, అన్యకాం ద్రత్య - భవతోఽఽధ పేక్షతే మరవాంధ్రత
(౧౦) భువరాంతరత్యయనాకా భువరంతే సంధినిగ్రహ నిత్తకాక, అత్తరభల్లభభవతోఽఽధ
పేక్షతే గొల్లకా నవనా, (౧౧)కన్యతోఽఽధ పరిపాకా కృతనీయనాకా అనోభవనాకాకా.

గర్భాభ్యాసే కలయగ్నేయ భారవాచా య సుబారి - అపిరే కిర మహాః పలాయేయ
(2) దక్షిణరాహాయ సువిజ్ఞానదయావివక్షయసరే, ఏహంతేహంచకరే టిక్కేతయ శేష్యయ
మహాః (౮) సులియమిరుయదయే గంధవ్యుదియే పదేసగయచిరై, చక్రదయమే - భసిర
మహాపు అహా సేంద్రదే దిక్లో. (౯) కంఠే జడేయ జడై బహాభాయా కలిసివిభూసంగే,
అహాకుహ్మ - భసిరే అహా శేష్యయ మాయయే కత్తో. (౧౦) హియలాతి యత్రస్థంగే భమ్మ
వరే సంద్విహం సేవుదే, నత్తరే భల్లపు - భసిరే అహా శేష్యయ నుజ్జరే అవరే, (౧౧) ద్వా
హాలిరుదియే కయసీయంతే మహాహియనుగత్తే, అహాస్తు కాంయ కుస్తు మిత్తు - భసిరే
శేష్యయ లాదే. (౧౨) ఉక్కుడదప్పే ప్రియమహానే వయకోద్దే పయంగపత్తియే, అదిరి
హందిరియే - భసిరే శేష్యయ కల్లాదయే అగ్నే. (౧౩) మహాపహాతింగే మాయయాయా
హామయయలాల్లిచ్చే, ఇసి కిసిమిసిం భయమానే అహా శేష్యయ కాంయయే అవరే (౧౪) పత్త
కాపత్తే మాడి పియకోవనే కథిసదేహీ, జలలరే - భయమానే కోసలయే ప్రియహియే అవరే
(౧౫) దధయధహాహయలంగే సహిరే అహిమాకలహాసీలేయ, దిల్లై గిహిల్లై - ఉల్లవరే కత్త
మరహాన్, (౧౬) పియమహిరాసంగామే మందరగిల్లై య భాయనే రోద్దే, అమి ప్రియ
రమిం-భయంతే అంద్రో మహాః పలాయేతి. (౧౭) ఇయ అత్తారసదేహిపాతక ప్రియ
యూనిసియత్తో, అల్లాయం య ప్రియయేది భుసహిరసబ్బరాదీయే.

(మలయమాలాకథా. ౧౩౧ శీత)

కిరాత్మగ్నం ఇసి(౧) కొంచెమూరలో ఈ కాన (ఉత్సవాన్ని సందర్శించే తర్వాత) అనే రకా
హాత్తిరాజు అనేమలకు సుమలతోనిండి కొనుగోలు అయ్యకంచేయడంలో బయలుదేరిన లెకలవ్వని
గల అంగడివిధిని చూపుతున్నదా-అక్కడ అనేక దేశభాషలక్షితులయినవర్రులు వ్రేకేస్తూ వున్నాడు.
ఏల్లాగంటి - (౨) కృశించినకేరిరాలున్ను విసిరమైమాటధోరణి అనేకంగా జిట్టులూ తిట్టులున్ను
లత్తలేసిమాపులున్ను గలవారై - అరలే - అని మూర్ఖుడుకొనే గొల్లచేకంబాది మమాయకు అక్కడ
యారాడు. (3) నయంలో నీతిలో సంద్విగ్రహచాతుర్యంలో శేష్యుగతిని, సహజంగానే వారాల
మూగా వుండే చుట్టడేకాలవాని - తేరే, మేరే, ఆవు - అని మాటలాడుతూవుండగా యారాడు

అహాస్తు కాహం కుస్తుం మిత్తు - భయతః శ్రేష్ఠతే లాటియాక (౧౨) తిమిక్కుమిక్కుదేశాక
కాకా వ్యాసదేశో రాదాగిక, భాయత్త బహిటి తుట్టే భయతోథ మాటయిక ద్విసవాక,
(౧౩) ఉత్పల్లికవర్షాన్నియమహాకాక వదరాదాగిక వరంగప్పత్తిం క్కె అదిరిపాడి చునిరే భయతః
శ్రేష్ఠతే కల్లాటీయా నవ్యాక, (౧౪) మార్వాసహిపుతాంగాక మాయమహిహి హామదవకత్తి
హ్మక, ఇసికి మిసింభయంతోడథ శ్రేష్ఠతే కాంయ నవరాక, (౧౫) కాత్తకకాటకలా
వ్యాదిసి, ప్రియకోవకాక కలివేళాక, జలలరే - భయతః కాసలాన్యలోకేడెలరాక. (౧౬)
దృఢభయకాణ్యంగాక సహమాకా నభిమానకలహాకం క్కె, దిల్లై గిహిల్లై ఉల్లవరే చురి చురి
రాట్టియాక. (౧౭) ప్రియమహిరాసంగాగ్రిమాక మందరగాతాంగింక క్కె భాయనే రాదాగిక, అమి
ప్రియరమిం భయంతః అంద్రో మూయః శ్రేష్ఠతే. (౧౮) ఇతిహవక దేశిభాషః ప్రియోక్తి
కిరదత్తః, అవ్యాం క్కె ప్రియోక్తియతి భు - హిరమ - బర్హరాదీక. (అని సుస్మృతీవ్యాయి).
(మలయమాలాకథ శీత ౧౩౧)

ప్రాకృతగ్రంథకర్తలు - ప్రవాసీవానూ : వందాగ్నుల అధినాథులుగా శ్రీ ౧౮౧

(౪) పాట్లం పైవది, పాట్లం వయాత్రులుగాను మరకలిలాలులుగాను వున్న దగభద్రతలవారిని ఆరాచరిస్తారు - ఏగత అని ముట్టాడుతూ వుండగా చూచాడు. (౫) కవిలక్ష్మణుని వచ్చునప్పుడు లోలో భోజనభాగ్యభాగ్యపారంజి అంతర్వేదిదేవతలను-కేంద్రే కిష్టా జయ-అని అనుకొంటూ వున్నవారిని పిలిచాడు. (౬) పాడుగూ లాజ్జి-సముద్రులూ అపరంతపిండిమీసినాయలూ గల్లి బడవులను అనాయాసంగా మోయగలరేదేవతలను- సరి - పారి అనుకొంటూవస్తూవున్నవారిని వూహించు నిలిపించాడు. (౭) దాక్షిణ్యంగానీ దాసంగానీ పాదమంగానీ విభాసంగానీ దయగానీ - తేజశీశరీరాలతో - ఏకం తేసం-అనుకుంటూవున్న ఉక్క దేవతలను విలాసించాడు. (౮) మన మారంగానూ మృదువుగానూ మెల్లగానూ సదళం సాగిస్తూ సంగీతమంటే వీరియవలూ వ్యవేకం పైతే మనకు పెట్టుకోని - చక్షువయమే అనుకొంటూ వచ్చే అందమైనవిందేవతలవారిని దర్శించాడు. (౯) వంకరలు వంగి, దుక్కలుగా కదలలేకుండావుండి, విస్తారంపిండిపాకులవందాచ, గట్టిగాకా వ్య క్షిప్తభూలకరీరాలతో అపూర్వపాపా అనుకొంటూ వస్తూన్న మాయవదేళలవారిని కన్నెత్తి పరిపించాడు. (౧౦) ఔయ్యగాదురూ వుప్పి అయినవలయాలతో ఒప్పినవారై, భర్త్యునియంతలో అసక్తి సంధి విగ్రహాలు పాపగించడంలో నేర్పు కలిగి - బివు - తే భల్ల ఉ - అటావస్తూన్న సూర్యరక్షియలను చూచాడు. (౧౧) చక్కగా పన్నవంటేని గంధాలు పూసికొని తలలు దువ్వకొని, అందంగా అలంకరించుకొన్న శరీరాలతో - అపాస్తూ కాయ మనం మిత్తు - అని చెప్పకొంటూవస్తూన్న లాట దేవతలను ఆరాచరిస్తే పిలిచాడు. (౧౨) సన్ననివి క్యాదులవర్ణంలవి తేలికవర్ణంలవి అయినవే వలతో ముగ్ధ-త్రులుగానూ అభిమానకాలలుగానూ కొవంత్తే తాదాకృతులుగాను ఒప్పుతూభావు అలసానే కుప్తే అనుకుంటూవస్తూన్న ముగ్ధదేవతలవారిని కన్నూరా కందినాడు. (౧౩) పాదవిరిస వర్షంతో పీయమై మోహనంగావుండే శరీరాలుగలిగి, మాటల్లో రాధ్యం తెల్లదేస్తూ వంకవృత్తులుగా (గాలివదగల్గా) వుండి - అదిరి పొండి మనితే - అని మాటాడుకొనే కన్నాట దేవతలను చిత్త గించాడు (౧౪) వస్తువంతో ఒక్కంతా కప్పేసికొని, మాంసం - అంటే లాట్లలనేస్తూ పాపం దుష్టభ విహారం అంటే లాలసపడుతూ - ఇది కిసి మిసి - అని చెప్పకొంటూ వచ్చే తాయివదేవతలను విలాసించాడు. (౧౫) కాస్త్రాలూ కళలూ - పిటిల్లో పగిలిపెట్టి, మానవంతులూ కోపవీర్యులుగూ గట్టి శరీరాలుగలవారూ అయి - జల తల వే - అనుకుంటూ వస్తూన్న కొసలివలను (కోసలదేవతలవారిని) కూడా విలాసించాడు (౧౬) గట్టివదనూ లక్షువర్ణం (లాక్షువం-తేలిక) గల క్యాదులకరీరాలతో మానవంతులూ అభిమానంతులూ కలహానియూ గా వుండే మహారాష్ట్రదేవతలను నిర్మిల్ల కపిల్లే - అనుకొనివారిని కన్నూరా చూచినాడు. (౧౭) అందగత్యులన్న అభవా యన్తరంగమన్నానూ నయా వంగా శ్రీమిందేవతలన్నూ అందమైన శరీరాలు గలవన్ను తిండిలోపిట్టలన్నూ అయినఅంద్రుల-అటూ వుటూ (పెట్టూ - కోలోలు ?) రటూ (రట్టూ - ఏతూ) అనుకొంటూ వస్తూండగా చూచాడు. (౧౮) ఇట్లా గా అస్తవగవిధాలయిన (పస్తవిమిదిరకాలయిన) దేవతలను మూటలాడే [అస్తా దళదళాల] వారిని ఆ శ్రీవక్త్రుడు చూచి, ఇంకానూ తక్కిన భవపాపిలవృత్తాది దేవతలను మట్లాడే వారిని చూస్తూ వున్నాడు - అని భావం.

ఈమైహావీసవందర్శనంపల్ల ౧౮ రకాలదేవతలనులూ పగిలిపెట్టగా వుండేవారిని మనకు లోభ వదుతుంది. వలయయాలూభావభవ వాగినివదాక్షిణ్యది వ్యవహరి తనతనికలానాన్ని వుచ్చుగానీ -

శ్లో. సకాతే బోధితే పరిపాత సమేహిం సక్రమం గమేహిం (వి. శ. ౮౩౫) ఏకదశాశ్వాసేహిం
ఏన సమతా వర్తంతి - అని చెప్పుకొన్నాడు. రావణాదికాలంలో ఈవర్తనవివిధభావాలా పోవుచున్న
పాండి ఉన్నది - అవధంలో ఏదానికొక పాపాపకవనం లేదనవచ్చును.

* అలంకారికము - భావభేదప్రయోగవిబంధనం *

సంస్కృతంలో మహర్షి భరతుడు (కాట్యకాశ్రుతి) చెప్పబడినది విశ్వకాశ్వినిరాజావనకము
గల అలంకారికగ్రంథకర్తలలో - చాలామంది దృశ్యకాశ్యలక్షణములకు నిర్వచించేటట్లుకు అయీ
చాత్యల నిలకలగౌరవాల ననుసరించి ప్రయోగింపవలగ్గ భావభేదంకూడా వివిధించారు. అందులో
కాట్యకాశ్రుతి వ్రాసిన భరతుమహర్షి -

శ్లో. ధీరోద్ధతే ధీరలితే ధీరోవాత్రే కర్తవ్యం, ధీరప్రకారే చ కథా పాశ్యం యోజ్యం తు
సంస్కృతం, విశ్వేష్యేణ ప్రతుక్తస్య విశ్వేష్యకాఽప్రకస్యక, దాదిత్యేణ ప్రతుక్తస్య దాది
త్యేకాత్మకస్య చ, ఉక్తమపాశ్యసి జ్యోతిరతః పోకృతం సంప్రయోజయేత్, వ్యాజలింగప్ర
తిహానం కృమజానాం కపస్యకాం భిక్షుచక్రవర్తజానాం చ పోకృతం సంప్రయోజయేత్,
వాతే గతోవస్మై చ శ్రీకాం చ పృథ్వికా రథా, నీతే మత్రే సలింగే చ పోకృతం పాశ్య
వివ్యక్తే, పరివ్రాజ్యునిలింగేషు వాశ్యేషు శ్రోత్రియేషు చ, ద్విజా యేనైక లింగేషు స్వం
స్కృతం తేషు యోజయేత్.

అని ధీరోద్ధతాదివాచకములకు సంబంధమున్న వర్ణాభివచనములు గల భాగ్యములు పరివ్రాజ
కులు కపములు శ్రోత్రియులు మున్నగువారికిన్ని సంస్కృతం ప్రయోగించవలయుననీ, విశ్వేష్య
మకులు విశ్వేష్యత్తులు దాదిత్యులచేత ప్లతులు మత్తులు అయినవారు - నీరు ఉక్తమపాశ్యముగా
వున్న పోకృతము ప్రయోగించాలనీ ఇత్యాది నియమం అయిన వేస్తున్నాడు. ఇంకాచాత్యము కాకుం
డా అయితే - అకాట్యకాశ్రుతిలో -

శ్లో. మాగధ్యవంతివా పోకృతా కురసేవ్యధమాగధీ, బాహ్లికీ దాక్షిణాత్యచ సప్త భాషః ప్ర
క్షిప్తాః, మాగధీ తు వరేంద్రానాం అంతఃపురనివాసీనాం, దేహానాం రాజపుత్రానాం శ్రేష్ఠీ
నాం దాఽర్థమాగధీ, పోకృతా విదూషకాదీనాం ధూర్జతా మ ప్యవంతివా, వాయునానాం
సఫునాం చ కురసేవాదిరోధిణీ, యోధనాగనివాసీనాం దాక్షిణాత్యచ ఏవ్యతాం, బాహ్లిక
భాషాదీర్వాతాం ఖటానాం చ స్యదేవ, కపరానాం కవాసీనాం కర్మకృతా శ్చ యోగవి,
కావలభాషా యోక్తవాక్య చందారీత్రలక్ష్మపాదిషు, అంగారకారవాక్యకానాం కావ్యయంత్రో
పకరినాం, యోజ్యా కపరభాషా తు కించి ద్వానాకనీ కథా గవాశ్యావాదిరోద్ధతేషాం
పాపవిపాశీనాం, అధీరోక్తి బాహ్లికా దాదీని దాదీనిదాదిషు, మరంగానవాసీనాం పాం
దీ కారాగిరీక్షానాం, ప్యవంతీ వాయునానాం పాశ్య దాక్షిణాత్యమ మాగధీ, స లక్ష్మణీరాతాం
భ్రమ్యేవిదావాక్యమ వాతీషు, కాట్యకప్రయోగే కర్తవ్యం వాక్యం భాషాసమాభియం.

మాగధీ అంతరి పోకృత కురసేవి అర్థమాగధీ బాహ్లికీ దాక్షిణాత్య - అని ఏడుభాషలున్నవనిన్నీ
రాజాను అంతఃపురనివాసులు నీటి మాగధీభాష, దేహులు రాజవిద్యుల శ్రేష్ఠులు - నీటి అర్థమాగధీ
భాష ప్రయోగించవలెననీ, విదూషకుల పోకృతభాష ధూర్జతల అంతరినీ, వాయులకు
-

యన్ను బాప్తీజము ఉచితములు భవదేశములకు వారిదేశభాష, కులము కేవలమతము ఆలంబి
యింకను నీటి చండాలకు బోయలు నీటి కులభాష (చెంచులు బోయలుమన్నునువారిభాష)నూ
బాప్తీజముచేయువారు నేటియందు నుజ్జువువారు, కత్తెలు యంత్రానిని జీవిగా కలవాడూ గొల్లలు ఒం
టెలవారు నేటియందులవారు నీటి అధిభవమున్ను [కలభవమునకునాసి] ఒడ్డెలు ఉన్నట్లు
కలయినవారు కలయలు బాప్తీజము - నీటి బాప్తీజమునూ, ఉత్తమనాయకులకు వ్యవసాయంలో
అత్యంతలో మాగధిన్ను వాడవలయు ననిన్ను - బర్సరులు కిరాతులు అందుని (ఇంకా అప్పటికి
నాగరకత రాజకీయ) ఇల్లాంటి నాకులభాష వాడరాదనిన్ను అన్నాడు. సాహిత్యవర్సలకర్త విశ్వ
వాక్యవిరాజు సైతమూ,

జ్ఞో. తులననా మనీషాం పోకృతం సంస్కృతాత్మకం, కారణీ పుయోక్రవా తాన్మ
కీం చ యోషితం, అసా నేవకు గాధాకు మహారాష్ట్రీం పుయోజయేత్, అహోబ్రా
మాగధీభాషా రాజాంతఃపురచారిణాం, చేటానా రాజపుత్రాణాం శ్రేష్ఠానాం చాన్మమాగధీ
పోకృతా విమానకావీణాం ధూరానాం స్యాదవంతీనా, యోధానాగరకావీణాం చావీణాత్మక
హిందీకృతం, కలరాజాం కవావీణాం కావరీం సంప్రయోజయేత్ బాప్తీజభాషావీణకృతం
బాప్తీజీ బాప్తీజాదీనాం, అధిరేషు కథాధరీ చాందరీ ప్రకృతాదీనాం అధరీ కావరీచాందరీ
కాన్మ పోకృతీవంతీనాం, కత్తెవాంగరకారాజా సైవానీ స్యాత్మికాచర్యా, చేటికా మధునీ
చావామనీ స్యాత్మికాచర్యా, బాలానాం మండలానాం చ నీచగ్రహనిచారిణాం ఉన్నతానాం
అకురాణాం సైవ స్యాత్మికాచర్యా, విశ్వేశ్వరీ పురు క్రష్ణ చారిణీవంతీకృతం
భిక్షులకృతం, ధరావీణాం పోకృతం సంప్రయోజయేత్, సంస్కృతం సంప్రయోక్రవం తిం
గనీ మధునా చ, చేటిమంతీకృతావీణాం పునీ సైవ క్రష్ణావంతీం యజ్ఞేశ్వరీ నీచపాత్రీం
స్యాత్మికాచర్యా, కత్తీ భావరీ, కాల్యకర్షీ ప్రమావీణాం కార్యా భాషావిపర్యయే, యోషి
సైవ స్యాత్మికావీణావంతీనాం కథా, సైవ క్రష్ణం పురాతనం సంస్కృతం చాంతరాంతరా-

[సాహిత్యవర్సలం, ఒ పరిచయం, కాలం ౧౮౮౧-౧౮౮౨]

అని భరతాచార్యవిమాంసకే కొద్దికాలాతో అవసరిస్తాడు. అచ్చం పోకృతపాత్రాలతో తుండే
పట్టాచార్యులూ ఆకాలంలో తుండేది. గ్రంథకర్తలు ఇన్ని భాషలలో పరిశ్రమ చేయడం సాధ్యం
కాదనికావాలి. భరతమార్గ అచ్చం ఒక్క సాధారణపోకృతాన్నే మార్చుకొని పుయోజించడా
ని సాధించినాడా చెబుతున్నాడు చూడండి.

* పోకృతం దేశభేదానుసారంగా మార్చుకొనిపఠనాచార్యం తుండేది. *

జ్ఞో. బావీజ్మకాకు సర్వాను కుడాకు చ ద్విజోక్రమా, కారణీం సంహారీకృతానాం కార్యా
కు నావీత్, అథవా యంతః కార్యా దేశభాషాపుయోక్రవీ, గంగానాగరమధ్యకు యే
దేశా సంహారీకృతా, ఏకారణానాంకేషు భాషాం కల్పః పుయోజయేత్, వింధ్యసాగర
మధ్యకు యే దేశా సంహారీకృతా, ఏకారణానాంకేషు భాషాం కల్పః పుయోజయేత్
హిందూవంతీకృతా కల్ప చ దేశా సంహారీకృతా, ఉపారణానాం కల్పః కేషు భాషాం
పుయోజయేత్, - మరాఠ్తీకంతీకేషు దేశీయకృతేషు చ, యే దేశా క్షేప మధ్యక

చరబహుళా మహా చర్యవ్యతివహారే యోచ్యతేనమాళితాః, తరబహుళాం నిర్వృత్య తేషు భావం ప్రయోజయేత్, ఏవం భావనిధానం తు కర్తవ్యం కాటరాళియం, అశ్రి నోక్తం మయా యచ్చ లోకా ద్భాగిన్యం బుధైస్తు తత్.

“ఈ చెప్పినవివిధభావాలందు కారనేనిది ఆశ్రియించి కానీ, లేదా ఆయాదేశభావప్రయోగము యెట్టిదిని ప్రజ్ఞానానీ భావభేదమున మార్చవలెను. గంగాసాగరమధ్యమున్న జేబలపాత్రలవలె ఏవారబహుళ మైనప్పోకృత్యానీ, వివిధసాగర మధ్యజేబలవారి నీవారబహుళమైనభావనూ, హిమవత్పింధుసాగరజేబలవారి వారి చుట్టుప్రక్కలనున్న వారి నీవారబహుళమైనభావనూ, మరాష్ట్రవంతి జేబలవారి నేర్పరచినది ఉత్తరపుత్రైత్యముల జేబలవారి నీవారబహుళమైనభావనూ, చర్యవ్యతివహారే అరబముండేవారి అద్భుతదేశభావమునూ తరబహుళమైన పూర్వకృతభావనూ వాడవలెను. తనీతిగా భావనిబంధనం కాటరాలలో చేసికోవాలి “నేను చెప్పటందా వదలిది ఏదైతావుంటే, లోకంలోనివారూ మర్యాదా అనుసరించి పండితులు తెలిసికోవలెను” అని చెప్పెలతులన తాత్పర్య మేర్పడుతున్నది. సంస్కృతాలంకారశాస్త్రంలో నీతులు ఈదేశభేదాలవల్లే ఏర్పడి వుంటాయి.

* తూర్వం పండితులు పూర్వీకర్తవ్యం కొంతగా దేశభావము చదివేవారు - అనగానీ నిదర్శనం. *

పూర్వీకపండితులు కొందరు పూర్వకృతాదిదేశభావముల ఈపడియకొన్నా కొందరుకొందరు చక్కగా చదివేవారు. రాజులఅపఠానాలలో చాచుటా గణితము చాగ్గివలెనూ మఱియలెనూ తప్పటందా పరిచేవారు. పాతకాలము కళాకాలము మొదలయిన విద్యాసంస్థలలో కూడా దేశభావములలో బోధించే ఆచార్యులందరేవారు. సమ ప్రదేశభావము సమ ప్రదేశభేదము నేర్పించడం వాటిలో తాత్పర్యాన్వితమగుగాదులు సభలు జరిపి సత్కరించడాలున్నూ ఉండేవి. భారతావనిభాగ భేయం వివరితంగా వుండడంవల్ల అన్నీ చూపిపోయినవి. ఈవిషయాలు నిరూపించే ఉదాహరణాలను కొన్నింటిని మనవిచేస్తాను.

- (౧) వ్యాసమహర్షి-మహాభారతంలో కొంతివర్యం ౪౬ అధ్యాయంలో - శ్లోకం ౧౦౭-వాచాచర్యభి రాచ్యన్నా వాచాభావ శ్చ భారత, మఱలా దేశభావము బల్బంతోబోధ్యం మిశ్రయే.
- (౨) భరతమహర్షి-కాట్యాయనీయ అధ్యాయ ౧౭. శ్లో. ౪౬-౪౭ - అథవా చ్యువతః కార్యా దేశ భావప్రయోక్తుః, వాచాదేశసముఖం హి కార్యం భరతి కాటకే.
- (౩) వాత్సయినమహర్షి - కామనూత్రంలో [౧-౪-౫౦] - కార్యం తం సంస్కృతే నైక కార్యం తం దేశభావయో, కథాం గోష్ఠీయ కథయత్ లోకే బహుభవో భరతే.
- (౪) బృహత్కల్యణము:—వాచాదేశికతలో వాచాదేశికవ్యవస్థ మర్తవ్య, ఆలాపయోగ్యతలో హాయి తయోగేణ గంతవ్యం.
- (౫) విష్ణుభర్తృత్వము:—సంస్కృతైః పూర్వకృతై ర్వాక్యైః య కృష్యమనురూపతః, దేశభావ మ్యుపాయై శ్చ భోగ యే శ్చ నుదన్వృతః.
- (౬) విభాగమగ్రతమత్యయము:— అ. ౨, మా. ౨. తథా నం వాచియాగమే వాచస్పయో వాచ గణి యో వాచ త్తరికావందీయో చత్రమ్యగణియో నుదోదీయో ఏనానతిసరితే తేరమహాదీ * * అత్కారవదేశభావానివారయన్.

(2) కూచోకవి - చుచ్చుకవి:- అంకం ౬. చందకవి:- అశ్ | కో అప్పచ్చయో కుచో కణ్ణం
చక్కులై అప్పచ్చుకవిగో భవ - అత్తి భవ - భవత్త - కిలయ - కణ్ణం - కణ్ణంబువలయ -
దండ - శోం - చీన - బర్వర - శేర - భావమభ - కుచుభావప్రభుత్వం ముచ్చుకావీణం
అశ్శేరేభావభిజ్ఞాః యగ్గవం కుంకరీ యానా - దిక్కో దిక్కా దిక్ఖంబా అశ్శో అజ్ఞాద కిం
కర్మవిచారః.

(౮) కాణకవి - కావంబవి (త్రుట ౧౦.౨) కక్షితాశేషదేశభావవిశేషణ సర్వలిప్తేన - ఇత్యాది.

(౯) విభాజిత్రుడు - ముచ్చారాక్షసంహ - ప్రియత్రా శ్చ స్యుపకపరపక్షయో రక్షరత్రాపర క్షవజ్ఞ
త్వాంయో బహువిధదేశభావతేజాచారసంచారవేదిశో నానాశ్శంఘాః ప్రసీదంతి. (౧౨)

(౧౦) కళహంకరమునందు - క్లో, దేశభావకీర్తయోవేలవత్తైః కుశ్ఠః పుష్పకృతః, లోకా దేశా
వగమ్యతా యథోచిత్యం ప్రయోజయేత్, యదైకం నీచపాత్రం పాత్ర క్షేత్రేకం కష్టభాషితం -
ఇత్యాది.

* విభోభావంతో కవిత్వం చెప్పడం ఒక గొప్పగా భావించడం కూడా ఆకాలంలో వుండేది *

కొందరుకొందరు కవులు రెండేసి మూడేసి భావము కలిపి కవిత్వం చెప్పడం కూడా ఒకరికే
అనిపిస్తే తెలుసుంది గ్రంథాలకల్పన. రాజశేఖరమహాకవి తాను రచించిన కావ్యనిరూపణలో పూర్తి
చిహ్నంకొకం ఒకటి ఉదాహరించి ఈవిషయాన్ని ఋణావృతచేసికాదు. చూడండి:-

క్లో. ఏకాగ్ర సుంస్కృతోక్త్యా స మకవిరవసః పూర్వతేనాపరస్మిన్, అశ్శోకభంగింశ్శిష్యః కిమ
భవ మవిశో భువేభావకీర్తయే, ద్విత్వాభిః కోఽపి నాస్మిన్సకలి చరకృభిః కింవ కర్మద్వితే
త్వం య శ్శేఖం ధీః పుష్పన్నా స్థువయతి మనో నైవ్య క్లిష్ట భగంతి.

ఈరీతిగానే విశ్వభాగవిరాజాకూడా దర్శనంలో అంటున్నాడు చిత్తగించండి - క్లో. సుంస్కృతే
తైవ కేఽప్యాకంః పూర్వతే తైవ కేవల, సాధారణ్యాదిభిః కేది తేన్ద్రవన ముచ్చుభావయా-అది.
మఱియీ రాజశేఖరకవి, భోజరాజా మన్నుడు ఆలంకారికలు మఱికొందరూకూడా - సుంస్కృతే
తైవ కోఽత్యర్థః పూర్వతే తైవ రావయ, కళ్యా రచయతుం కళ్య దపభ్రంకో న జాయతే. అన్నా
డు. ఉదాహరించారుకూడా మఱికొందరు అల్లాగంటి క్లోకాలను అనేకంగా; మధ్యమకల్పిత
మాత్రమే -

క్లో. అకం నుకటిచంద్రశ్యేత్సౌక్యేకంతేయోయిలో, లవయయ ముతూల్యమ్యోవాయ
న్మి వారయజాయయో అది సభి అలా రత్రాకోక ప్రవాఙ్మి మనోమతే నవనకలం మనోనా
వ్య ప్రియంత్రీతి జామూదా.

* వివిధదేశాలవారూ వివిధంగా భాషలో పరిభ్రమించేవారు వారివారి అభిమానానుసారం *

సుంస్కృతిపూర్వకాలలో సాధారణంగా అందరూ తూర్వకాలాన పరిభ్రమించేవారని చెప్పకపోతే
అయినాదేశాలవారి కొందరికొందరి కొన్నికొన్ని దేశభాషలందే అభిమానం వుండేదని, [అంటే
ఒక్కొక్కదేశంకూడా ఒక్కొక్క భాషపొందిత్యాన్ని చెప్పుగా గౌరవించేవారని] కూడా గ్రం
థాలను పట్టి తెలుస్తుంది. రాజశేఖరమహాకవి - గోదాదాస్యః సుంస్కృతభాషా - అశ్శేక్లోంలో, గాఢ
తేజయలు సుంస్కృతంలోనే చెప్పుగా కృషితేస్తారనిపిస్తే లాటకేళించారు పూర్వకాలంలోనే విక్ర
టంగా పరిభ్రమించేస్తారనిపిస్తే, మరుదేశంకూడమ్మ టక్కదేశంకూడమ్మ భావారణమ్మ అవ
భంగింతో విభోజితైవభావపరిభ్రమన చేసేవారనిపిస్తే, అవంతిదేశమ్మలా పారియాశ్రితేజేయయ

వశత్రుకాలతో సహా - వీరసదరుణుని పెరిచి భావలలోనే పరిశ్రమించే సారాన్ని మధ్యదేశానికి చెందినది, అన్ని భావలకు మధ్యగా అన్ని భావలలోనూ సమనంగానే కలితాత్మకసాయం చేసే నీయకలవాడని - మూలపిన్న - ముట్టిని ఆయన అందే (అంటే కావ్యసూత్రంపై) సంస్కృతంలో కలిసి అవధింకవాప్యాయాన్ని అతిలలితంగా ఉచ్చరించు నీయకల వీరి, పోకృతభావ మన్న పెరిచి భావమన్న అంకకంటేనూ ఇనుమడించిన సావ్యవంతో (మార్దవంతో) చదువలసి తుంటుందని ఇత్యాదివిషయాలూ చక్కనిధారణతో తెలుపుతున్నాడు. ఎంతచక్కని అనుభవమా!!

*** జైనబౌద్ధమతాలవారు - పోకృతాభివృద్ధి ***

విశేషమే! స్వదేశమే! అయినచరిత్రకారుల అంటావుంటారు - భారతవర్షం ఒక చతుర్మా రుద్రానం చేశం అనీ, అందులో ఏఉద్యమం వృద్ధిపొందినా మతసంబంధం తప్పకుండా తుంటుందనీ. సంస్కృతపోకృతభావల ఉత్పత్తిని కాసాల దశాపరిణామాలను కల్పించేవాడునూడా ఈమారులే సెల విన్నా ఉంటారు తరుచుగా. ఆర్యసంప్రదాయంవారి మతమేదన సంస్కృతం వివిధకాళలతో రూపుమై బ్రహ్మాండమైన ఆకారంతో ఎల్లావెలొన్నదో, పోకృతంనూడా జైనబౌద్ధమతాలవారి అండను అంకటినుట్టింది పొందింది. ఆమతాలవారిని నేటికినూడా ఆర్యమతంవారు విగాతానికీ పాలా మద్యూ వున్నా, ఒకప్పుడు వారు అచ్చం భారతవర్షంలోనేగాక ఖండఖండాలరాలలో నూడా తమతమ మతసంప్రదాయాలను వ్యాపింపజేశారు. ఆర్యమతాలవారు సంస్కృతాన్ని చేపట్టి సం స్కృతప్రమాణాలను మధ్యకట్టికొని రాగలిగితే, వారు పోకృతభావలను చేపట్టి పోకృతప్రమాణాలను అనుగ్రహించి ఉద్ధరించారు. ఒకరిది కలవారికీ కలిగించడం ధ్యమైతే, రెండోవాడికి తేలివారి తేలిని తొలగించడమే వరమార్థంగా ఏర్పడ్డది. కామట్రుక్ కాదు-ఒకమహానభావుడు చెప్పినట్లుగా-

క్లో. పక్షపాతో న మే పీఠే క ద్వయః కవిరాదిభిః,

యైత్రు ద్వయం యస్య తస్య కార్యః పరిగ్రహః - (రాశేంద్రగోకర్ణ)

జైనబౌద్ధమతాల వారిభివృద్ధిచేసినిపోకృతభావల అంటే పక్షపాతంగానీ, ఆర్యసంప్రదాయం వారు వారు అభివృద్ధిచేసిన సంస్కృతభావల - అంటే ద్వయంగానీ లేదు. ఉభయమూ భారతవర్షా నీ భారతీయాలకు అమోఘంగా నేటిచేసినట్టికే ఒకప్పుడు అవనిమిరంగా అభివృద్ధి కాధారధూతము లగా ఉన్నతే కాని మహాదేశికము. విషయం యొక్క ఉత్పత్తిని కాసాలదినాలకు వివరించేవాళ్ళతో తున్నంచునే ఉన్నప్పటిని తెలువలసి వస్తున్నది. కాబట్టి జైనబౌద్ధమతాలవారు పోకృతానుగ్రహం లోనూ - చేసినప్రమాణతన విశ్వాభింగా చూపుతారు.

(1) జైనమతవారిలో :- గ్రంథవాగ్ధాత్యంత గ్రంథకర్తలు - కవులూ ముఖ్యులూ-

(౧) మలయాళిరాధ్యక్షుడు:- ఈయన ఆచార్యుడేమనడమిది! సమకాలికుడు. అనేకంగా జైనగ్రం థాలవ్యాఖ్యానాల సంస్కృతంలోనూ పోకృతంలోనూ నూడా వ్రాసిన ఆకాలంలో చాలా ప్రమాణక చేసినవాడు. ఆవశ్యకమైనదన్నట్టి. శైలిసహజీక, చంద్రప్రస్థా వివాదాల్ని, శివాభి గమత్పత్తి, శోభిత్పరందజీక, కందిజీక - మొదలయిన మహావాగ్ధాత్యాలను గ్రంథకరః అధికృత విశ్రుతమైనవాడిని గా గ్రంథాలను వ్రాశాడు. వికృతకళం గా కళాద్రి అరంభంవాడు. చాలా పోకృతానికుడు.

(౩) జాతభద్రమూర్తి:- ఈయన్ను విరహంకరచరణభద్రమూర్తి అనిపాదా అంటారు. విశేషముగా ౯౮ కళాపాదము. అయితే ద్వారాజీక ఆవశ్యకమృతావస్థలో ఉపదేశపదం మొదలయిన గోప్యగ్రంథాలకు గోటికి మహాభక్తితో వ్యాఖ్యానాలు వ్రాసి పుణ్యలక్ష్మీ పూర్వం కలిగించి విజ్ఞానాన్ని ఇచ్చినాడు. ఈయనగ్రంథాలలో సుమరాయచ్యవ (సమరచిత్తకథ) బాబునికాదంబుని కూడా గ్రంథనిర్మూలముగా నునగారవంలలో మించుకుంది అనడం అతిశయోక్తికాదు. గోప్యమైన యిటువంటి కాలిగ్రంథమూ.

(౩) ఆధ్యాత్మికమూర్తి:- ఈయన మహాకావ్యమైనది. అనేకాంశజయంతాళన వ్యాఖ్య వ్రాశాడు. కావ్యాలు ౧౦ వేలగ్రంథం. వాదమహాగ్రంథం అని ఒక మహాగ్రంథమూ ఈయనది ఉండేదంటారు. మొదలైనా సభలో ఈయనకన్నులు భస్మస్వరూపి వాదించడం చేశాడు. కాబట్టి ౧౦ కథలలో (విశ్రాంతిలో) వుండేవారంటారు. జ్ఞాతవృత్తి మొదలయిన పదిగ్రంథాలు ఈయన వ్రాశాడు.

(౪) తిలకాచార్యుడు:- ఈయనా అనేకగ్రంథాలకు వ్యాఖ్యలు వ్రాసి మహిమచారం పొందినాడు. పునీంద్రుడు

(౫) యశోజీవమూర్తి, శ్రీచంద్రుడు సంగ్రాహినిమూడు సాధారణమైన సేవలూ పూర్ణభద్రగణి భక్తభద్రమూర్తి సేవపుణ్యమూర్తి మొదలయినవారు అనంతంగా వ్రాసారు మహావ్యాఖ్యానాలుగానూ భరమహిమాలాగానూ సేవ పొందినవారు అనేకులు.

(౬) సేవచంద్రమూర్తి - మలధారి - ఈయనవ్యాఖ్యానా మహానీ మూడూ. ఆవశ్యకవృత్తి జీవితం సేవచంద్రం భక్తభారవావృత్తి శిష్యునికా - మున్నగుగ్రంథాలు అనేకం వ్రాశాడు.

(౭) సేవచంద్రారాధ్యుడు:- ఈయన కలికాలపర్వజ్ఞానీ కవిమహిమ అని కీర్తిగాంచాడు. ఈయనగ్రంథాలు కళాధికంగా వున్నవి అంటారు. ఈయన న స్మృతిపూర్వకాలలో సమంగా లేఖన నడిపి, అనేకగ్రంథాలు స్వయంగా రచించి, అనేకకృతులకు వ్యాఖ్యానాలు శిష్యులతోటి అనంతరీని నునచై యుక్తమధురగా లేఖనం చేశాడు. మహాపూజనీయుడు. సేవకావ్యమైన సుస్మృతిపూర్వకాలమన్న ఈయనాధ్యయని పూర్వరూపం ఒకమహాకావ్యం. ఈగ్రంథిని ఈయనగారిగ్రంథాలలో కొన్ని సేవమహిమ వాటిగారవం వెలుడి అవుతుంది. మహాపూజనీయరాజగారి నునచై. విశ్రాంతిలో ౧౮౪౯ మొదలు ౧౮౭౦ వరకు నిలిగినవిజ్ఞానమూర్తి.

- (1) పుణ్యమహిమ
- (2) మహాగ్రంథము
- (3) అయోగ్యకవ్యభక్తిగీతా
- (4) అయోగ్యకవ్యభక్తిగీతా
- (5) అన్నపూర్ణ
- (6) శ్రీమద్భక్తకావ్యమహాభక్తి
- (7) యోగకావ్యం
- (8) కావ్యానుకాసనం
- (9) పుణ్యమహిమ

- (10) తిలకాచార్యుల
- (11) వాచానుకాసనం
- (12) భావసారాంశం
- (13) అభిధానవింతానానీ
- (14) అనేకగ్రంథము
- (15) సేవచంద్రుడు
- (16) జీవితానుకాసనం
- (17) పరిశీలన
- (18) వ్యాఖ్యానకావ్యం

క్షే. జేయిం ధరస్థయిం మణిమిత్రిణి గరుయాకయి గంభవశ్చిం య, సహస్రవలంధణం సింగక్షం
చ అన శేవయిన్తం య, కామిశివశోలపస్త్రపరిరణయి బుద్ధివిహానోది, నయయాదే హానయ
సమవృత్తిం విరహలంధరో విశ్రాంతాః, తం జయిలోయే దువిహం మత్తాదిత్రం చ వల్ల
విత్తం చ తస్య మయే కుహ లభ్యనేణ లభ్యం నీసయ వయిన్.

(2) కాలకాచార్యభా :- ఇది చతుర్థపర్యాయకావ్య చరిత్రకావ్యభాగం. మంచమిహిబంధం
పర్యాయకావ్యం మొదలయినాట్లలోనూ కూడా ఈకథే వస్తుంది. కర్త ఎవ్వరో ? గ్రంథం
తిన్నది.

(౨) మంచయమాట :- తీసిది వాక్యవిధివల్లనే మారుతుందల ఉత్కృష్టకాచార్యుడు రచించాడు.
ప్రపంచసందర్భంగా ఇదివలె కొంత ప్రకాశించిపెద్దది. చాలా చతుర్మూలమైనగ్రంథం. వీధి
కాటం - ప్రహసనం - ప్రబంధం-సంప్రా మొదలయినవాటిలక్షణాలు కనిపింపజేస్తూ హాస్యంగా
వరసంగా వచ్చిపాడు. హాస్యం సంభాషణలైతిగా గల భాగాలనుండి కొంచెం ఉదాహరిస్తాను.
ఇది స్వయంగానే తీసిది తాను మహారాష్ట్రం పోర్త్యుగం మొదలయిన వాహానోర్త్యులలోనూ
మధ్యమధ్య - సంస్కృతంలోనూ కూడా రచిస్తున్నాననీ తాను చంద్రమలంబాదననీ విశ్రాంతకం
వీడకతాద్రివిరచనాదననీ చెప్పకొంటాడు. ఉదా:-

రేతే ఆశోక్త ! భణరే జాన గ పయ్యసయి, శాస్త్ర పుచ్చయి కత్త కున్నే కల జమిరియ !
(లేణ భణివు) పాపాతిం తే తేతత్రస్య వల్లయియేలయిరా తణయే జమిలయ. (లేణ
భణివు) కిం పా విశేయహా వశ్యభిక్షుకో ! (లేణభణివు) పా య భదరానిత సంప్రాప్తా
పలక్షణ గాయత్రి యగ్నపీయ. (అన్యేణ భణియం) వన్నే ! కిం తత్త బోయిణం వామయ
(ప్రణ అన్యేణ) వాయా భక్త ! మయే భోయణం పుట్టం తిభోహం న వామయ ! (అన్యేణ
తిణ) కరు ఘదయ తిజ వాదయ ఉలార. భోయణం పుట్టం పోవామ సింఘనీ ! (అన్యేణ)
అరేరే వన్నే ! మహామట్ట తే పాదవిత్తత మహానయరవత్తే తే కత్తా సయ్యమ తి ప్రభాణం !
(అన్యే) అమ్మరి ఇలం ముట్ట తి. (అన్యే) వాయంకట్ట ! (లేణభణివు) అని తిణవిత్తతతిత్త తివ్వ
జార ! (లేణతిణ) భట్టో సచ్చం త్వం విద్యతో కింత్తణ భోయతే ముత్తత్యం. మామ కహీ
యం ! (లేణభణితి) అరే మహామట్ట వామయారయనపావ్యం కట్టయ. కుత్తా మహారణ
చింతిం-అహం అసంబద్ధురాలావ క్షణం కాలపీతే ఆణం అహాహ కో అన్యే వాహాకో ఇమా
ణం పరమింకత్తయంలేహణం - విష్ణావిష్ణాణాదా విణయవిహాయణం చక్రరపాయణం
మోక్షణ - ఇతి :

* ఉదా:- రేతే ఆశోక్త ! భణరే ! యావన్న విస్మరతి. శాస్త్రం పుచ్చామి తత్రాయాయం
కత్తే జమిరంతి ! (భోజనం కృతవంతి!) (లేనభణిం-) పాదరం, యే పు తేతత్రకర్త బలక్షయ
గృహకృతయ, తత్ర భక్తం. (లేనభణిం) కిం పా నైక్యమహిహ బలక్షయకృత గృహి !
(లేనభణివు) పాచ భట్టారా సంప్రాప్తపలక్షణా, గాయత్రి యావత్త తావత్త. (అన్యేణ భణిం)
వన్నే, కివ్వం తత్త భోజనం ! వా మట్ట ! (ప్రవర్త్యత) త్యాగిణ భట్ట ! మయే భోజనం పుచ్చయ.
తక్షణోపయ న వామి. (అన్యేణ) మతో ఘటే తవ హాథి ఉల్లామ ! భోజనే పుచ్చే కృ
వామ కథననీ ! (అన్యేణ) అరేరే వన్న ! మహామట్ట ! యే పాటవిత్తతయవత్తకావ్యకావ్య:

దీని అర్థాన్ని: - “ ఓరీ ఓరీ ఆరట్టా - చెప్పరా మరచిపోయింజే. జబార్తా! అడుగుతున్నాను. ఎక్కడ నీవు పొయ్యిలో భోజనావు? (వాడు) చెప్పాడు. వాడు ఉండలేదు. కేవలమిద్దా - బలమయి - బాధితుడు! అక్కడ భోజనాడు. (వాడు - అంటే చెందోవాడు) ఏమి! ఆరోమటి ఆదిదా! బలమయి యింట్లో ఉంటుంది? (వాడు) ఆ బలమయి మహాబలము. సంపూర్ణమయి గాఢాత్రి యెల్లాంటి, అల్లాంటి? (ఇంకోడు) అక్కడ భోజనం ఎల్లావుంది? (వా) కుక్కవా? (మరిం ఇంకోడు) త్యాగిభట్టా నేను భోజనము స్వయంచాను. రక్షకుణ్ణి నేను. వాసుదేవి గాను. (వాడు) - అని సంస్కృతం ముఖంగానే వుందా అని ప్రశ్నించు. ఆపనిచ్చి నిరవధితం పొక్కుకంటా. ఒకే ముఖం ఉన్నట్టే వాడు! - అని వినిపిస్తుంది. (ఇంకోడు) ఎక్కడనుంచి వచ్చిందోయీ! నీవు నుం భావనానుభవం! భోజనం అడిగితే నీవు చెప్పకొంటున్నావు! (వాడు) ఓరీ! నిన్ను మహామూర్ఖుడా! పాటరిత్రుకృతగ్రంథాంతరాలి! సమాప్త! (తెలిసికొనే) నేన్ను ఎక్కడిదిరా! [ఇంకోడు - కోపంతో మొదటివాణ్ణి చూచి] ముఖంలే ఈ బమ్మ ఇంకా మూర్ఖురాలు. (ఇంకోడు) ఎందుకేరా! (వాడు) అనిత్రులు ముఖంలే నిత్రుజాగృత్రముల సొంత చూత్రకానంటుంది కాబట్టి. (మరిం వాడు) భట్టా! నీవు నిజంగానే నేర్చుకొనే! ఎందుకంటే భోజనం కాకుండా! అని అడిగింది. మఱి మాయ! జవాబు చెప్పిరా! (వాడు) ఓరీ మహామూర్ఖుడా చెప్పలేదు! వాసుదేవి యిద్దోయీ! చెప్పలేదనీ! - ఈమాయలు విని రాజమహానుజు అనుకున్నాడు - ఓహోహో! మహామూర్ఖుగ్రంథుల అసంబద్ధంభావనం!! అథవా, ఓరీ! ఎత్తుకుమార్లతో పాట్లపెంచేవారి! - విద్యావిద్యానం జ్ఞానం విషయం - తేదివారికి ఇంతకంటే పక్షముంది! చట్టరసాయనం (వా) తాళానీ) వధి చెడితే - అని భావం.

మహా ఘటంబాంధి మఱికొంచెం చూపుతున్నాడు వరుసయి ఉల్లాసంకోసం-

• భోభో భట్టకర్తా! కుష్టే న యానమా యో రామభరే వృత్తం! (తేన భజనం) భజనా చాన్యప్రసాదా! కా చార్తా రామభరే! (తేన) మనయమాలయే త్రువస్తేదీయే పాకయో బందితో, [ఇదం చ సోమత్ర ఆప్యదీయపిక్వశ్చియ చట్టో, భజనం చ నేనం] - యది పొందితేకా రతో పరినేతవ్య మయింబలయమాం. (అన్యభజనం) అరే

తే మతో సమాప్తం వివాసంతి! (అన్యవ) అస్మాదవీ ఇయం మూర్ఖిరీ! (అన్యో) కాన్యత్కారణాత్! (తేనభజనం) అనిత్రుణ! నిత్రుజాగృత్రమిదా. (తేన) భట్ట! వత్తం త్వం నిద్రా. నిత్రుణ భోజనం మత్త మ్మత్తం మామ! కథింతి! (తేనభజనం) అరే మహామూర్ఖ! వాసుదేవనసమాప్తం కథయతి కృత్యామహారణ వింతితం - అనంత! అసంబద్ధరాలావీర్యం బాలదేశ్యాణాం. అథవా : : త్రువస్తేదీయే పాకయే పరివేషితమయింబలయమాం విద్యావిద్యానం విషయం వివాసంతి కానం చట్టరసాయనం (వా) తాళానీ) వధి చెడితే - అని భావం.

• భోభో భట్టకర్తా! యూయం సమాప్తం యో రామభరే వృత్తం! (తేనభజనం) భజనా చాన్యప్రసాదా! కా చార్తా రామభరే! (తేన) మనయమాలయే త్రువస్తేదీయే పాకయో బందితో, (ఇదం చ కృత్యా అస్మాదవీర్యశ్చియ చట్టో, భజనం చ తేన) యదిపొందితేకా రతో మతో పరివేషితమయింబలయమాం! (అన్య) అరే! నిద్రావ్రసాంతిర్యం! (స) వరుణం వాసుదేవిగ్రంథం చంత్రిం సమామి. నిం న పొందిత్యం! (అన్య) అరే న మంత్రిశ్చియతే: పరివేషితే, య: పాకా

కలుగు కది పండితు! (తేన)వదంగు వధమి త్రిగుణమంత్త వధమి, 100 వండితు!(అన్తే) అరేణ మంత్తేహిం త్రిగుణేహిం మనీష్యయ, తో సమీయే పాయే ధిందయ సో రం మనీషి. (అన్తే) అహం సమీరతక్షో గాధీ వధమి. (తేన) కయనీర వాన్తపాన్తయి గాధో! (తేన) ఇది రే గాధో - సా తే భవతు మనీరతా అయధస్య మతో బలం! యస్య యస్య యదా భూమిస్సర్వస్యో మధుమాదవః, (అన్తే) అరేరే ముఖ కంఠయోని గాధానం భనీసి! అన్త గాధం 100 త్రిచ్చసా తేన కం వధ భట్టో యజాస్సమి! గాధో, (యజా) ముఖ వధమి-అయే కశ్చే మత్తగయా గోచారి 100 మంచయ, తో కళా దీపకల అవయది తో వ పరాణధి వాత్త (అన్తే) అరే! పీలోగో అన్తే 100 త్రిచ్చయ గాధో. (అన్తే) వరవలో (తేన) ముఖ వధమి - కంబోలరయమరాత్ర అహో వామినీం దిక్తా, అన్తందియ మ్మధయ మనో చారి ద్దగురూ నీవారయ. (సర్వ) అవలో! భట్టయజా స్సమి విద్ధో పండితు. విద్యావంతు. గాధోవధయ. ఇమిం పా మనీషివా (అన్తే) అరే తేహిం సో పాతకు. సో నే విస్మృతు, సత్త్య లోకు వధతి త్రి - ఇమంచ సోక్షు - చింతయం రాయ త్తేన - అవలో అజానావేట్టి యోం అసంబద్ధత్రీలావత్తగం చట్రాణం చట్రసామం త్రి.

వీనిల్లో ఇదీ:- ఓయే ఓయే భట్టభ్రమ్యోల్లాసా! మీమనీవేనా వీనిల్లోయ రాజమలలో కయతి! (వాడు) చెప్పయ వ్యాసుస్సమి! ఏందివేమం రాజమలలో! (వాడు) మరలయమల మనా వంబే ద్వేషిత్తూ పావం వట్టానీ వుందిట. (తామట వివి వకుల వమ్మట్టు చయత్తూ తేవారు భట్ట వాడు) పాండిత్యం మనీషోత్తే నేనే పెల్లాచారి మరలయమలను (ఇంకోడు) ఎల్లాంటిపాండిత్యం వుంది నీకు! (వాడు) వదంగం (వేదం) చదివాను. త్రిగుణంగా (సంధివి)బోదిమామంగా వుండే మంత్రం చదివాను. ఇది పాండిత్యం కాదా! (ఇంకోడు) అరే మంత్రాలతో త్రిగుణాలతో పెళ్ళాడవరా! ఎవడు అపావం విదవీనాడో వాణ్ణే పెళ్ళాడుకుంది. (ఇంకోడు) నేను సరమద నే రా! గాధయ వాగా వదవలను (వాడు)వీదిరా వ్యాసుస్సమి! గాధ (వాడు) ఇదిగో ఇదిరాగాధ- సాతేభవతు (చదువుతాడు.) వాన్నివిని ఇంకోడు తోవతో-అరేరే ముత్తదా! స్కందవాన్నిమాదా గాధ - అంబాన్నాత్తరా! నమ్మదస్సాదయా! గాధ! (వాడు) నీవు చదవరా భట్టయజాస్సమి! గాథా! (వాడు) ఓ. వాగా చదువుతాను - నొల్లింటికల్లంలో చచ్చివచ్చాన్ని గోచారిని వదల దం లేడు. అక్కడనుంచి తిరిగి రచ్చేవాడెడనూ! వాస్త్ర చెప్పేవాడెడనూ!- (అని అల్లం) మనోడు-

భీషత్తి స తాం మరలయతి. (అన్తే) అహం సమీరయో గాథాం పచామి. (త్రైర్వసేనం)100వే రే వ్యాసుస్సమి! గాథా! (తేన) ఇయంగాథా - సా తే భవతు...మధుమాదవః. (అన్తస్య)వం అరే ముత్త స్కంధక మనీ గాథాం భనీసి! అత్తాగ్గ గాథాం స పుచ్చత్త! (త్రై) త్వంవత్ భట్ట యజాస్సమి! గాథాం! (తేన) ముఖ వధమి - అహో కశ్చే మ్మరింకా గోచారిం స మం చతి, క స్త్రస్యజ్జేనా దావతతి తో వా వర్యాణయతి వాల్లాం. (అన్తే) అరే! క్లో! అత్తాన్నాత్త పుత్ర గాథాం పచామి. (అన్తే) వత్త (మ) ముఖకామి - తాంబూలరచితిరామధరంరామివ్యా వుత్తేయ, అత్తాగ్గ మనీ మ్మధతి మనో దామ్యోమధు మ్మివారయతి. (సర్వ) అహో! భట్టయజాస్సమి విద్యుమండితః విద్యాగ్గ గాథాః వత్తతి. ఏతేన సా మనీషేవ్యా. (అన్తే) అరే తేహిం సో పాతకు తే నీయం బందితి! (తేన) రాజాంగనే మయావతతతీత్ సమవిస్మృత, సర్వోలోకః వత్తతి.

అల్లి కొలరా! చుట్టరిని అదస్తాదమా! గాధ చదువుతామా? (వాడు) చదువు తరి (అందరి వాడు) ఓ, చక్కగా చదువుతాను:- తాంబూలంతో ఎర్రబడ్డ కామిరిఅభరణ చూచి చూచుకున్న మాదా మోళిక్తా తుంటి. అయితే చారిస్తోయిన గురువుగారు చారిస్తూ వున్నాడు. [అని అర్థం. అం దయ:-] ఓచూలోలో! భక్తియలాపాపి నిద్రపండితుడూ. నిద్రాంకుడూ. చూచుచక్కగా గాధలు చదువుతాడు. (ఇంకోడు) ఆదిద పట్టాకొన్న ఆపాదం ఏకాయ? (ఇంక వకడు.) రాజాంగణంలో శేనా చదివాడు, చురిచాను. లోకంఅందరూ చదవగలరు-ఈయం నిని రాజపుత్రుడు అనికొన్నాడు- ఓచూ పదిలేనిదోయనల అసంబద్ధత్రాసం!! - అని.

(౯) అకళ్యాణిద్యుక్తి:- భద్రాచార్యుడూ అనే తైజాచార్యుడు తైజగ్రంథకర్తలలో గొప్పప్రసిద్ధిగాం యన వ్యాఖ్యాత. ఆ యన తాను రచించిన వ్యాఖ్యాంశాలలో పోర్టుకవాక్యాయంలాంటిది ఆచార్య ప్రసిద్ధంగా వున్నవచాసరజాలను చాలా ఇస్తుంటాడు. ఆయన ఉచాసరించిన పోర్టు కవచాలు చక్కనివి:- చుచ్చుడు,

* ధో. పద్మియం చ తోహం అకరితో జాగయం చ వర్ణంతో, దక్షిణీ జూ కం నిచ్చల ఇయం చ అస్తం చ యక్ష్మినిశి. (గీతా) ముక్త వాయయం ముక్త గాయయం ముక్త కాయయం సాను మందరి! అనుపాదియ వీర-రాయయయో నుమిణం తే మా పమయయి. (గాథా గంగ, ౧౭౯౦) ఏతి సగదాలో భణయ అం సగదాఅ కరిస్సయ, సంజరయో మాతే నిలు నిరియత్ర రక్షే తనిస్సయ. (కథావళి పే ౨౬౦)

4 వరయూ నీంధమావానీ మాయయో చాతిణ ఇయం పోధేయ -
రాజసంధు నని జాణయ అం సగదాలో కాహియ, రాజా సంధం మాతేయ తో నిరియం రక్షేతేమియసా భణయ:- నడుక్కరం తోడియ అంబయందియో న దుక్కరం నచ్చికిందిల్లి యోయేకం దుఖరం కం చ మహాబుహరిం అం పో ముదీ పమయవణం మి త్తవో.

(౧౦) ఉత్తరాధ్యయనమాత్రం:- వీరిమిది వారిచేతాళనూరి గొప్పవ్యాఖ్యమాదా వాగ్విధాను. తైజం అగతుగ్రంథం కాబట్టి వీరికి కర్త ఎవరో చెప్పలేము. ఇందులోనూ చేతాళనూరివ్యాఖ్యలోనూ అక్కడక్కడా చాలా పోలిదీనత్ర పోర్టుకగాధలూ వాటిలక్షణాలూ వ్రచాసరిస్తుంటారు. ఇల్లాంటిది ఉపకేశవదంపైవ్యాఖ్యలలో బీకాల్లోనూ చాలా వ్రచాసరింపబడయ మాదా. ఒకటి రెండు చుచ్చుడు:-

* ఛాయ :- లభం చ బోధి చువర్వకో అకాగరం చ పోర్టుయమాన, దక్షిణీయ యథా క ద్విస్యల్లి అపాచ్చావ్యసాల్లి ద్వింశివ్యసీ; ముక్త వాదికం ముక్త గీకం ముక్త క ర్తికం క్వింశిమందరి! అనుబాల్లిమీర్లు రాత్రి. స్వప్నంతే మావోమాదీ: (అకళ్యాణిద్యుక్తి) ఏవ కటలాలో భణతి య చ్చకటాల: కరివ్యతి. సంజరతో మారయకవ్యో క్రియకం (చంద్రిగు ప్రం) రాక్ష్యే స్థావయయ్యతి.

4 వరదది: వీంధమాపేలోయో మాయా వ్రత్య పోతయతి-లో. రాజా సంధో తైజ వాచాతి య ప్యక టాల: కరివ్యతి, రాజాం సంధం మారయకవ్యో క్రియకం రాక్ష్యేస్థావయయ్యతి. సా భణతి - ధో. న దుక్కురం తోర్తిబిరాడెత్రిణంబిరా న దుక్కురం క ర్తికం కక్షిరయో, క ద్దుక్కురం క చ్చ మణో మహం య త, ముది: పోతుగావనశిశి. (అంతరంగము-పది. ౨)

* కో. అభూత అనాసయందు సంసారమిది దుష్టవయరాదు, కిం వాడు భూత్వం కన్మయం వేదానాం దుష్టయం న గచ్ఛేత్తా. అం నిష్ఠయై భుక్త్యం భువం చియ భువభుజో సవ్యకవ్యబంధకు, భువయం తి తి మివా తియం ఉప్యయం చకువయం భువయం[ఏవం చ భగవతోద్ధీతే తే శ్లోక మేవ భుక్తకం పరిత్యజాయంతి.] జవా లోహవయో వ్యవ్య చారేయవ్యా ముదభువం, జవో దుష్టం భుక్తం తే తే వనోయి వాయస్సకోశలో, భాయరా మే మవోరాయ సగా భర్త కశీ త్తగా, భుక్త్యం ముక్తి జవాత అవారే (ఇత్యాది)

ఉ త్రరాధ్యయవహార్యం ఆరంభం ఇల్లా పుష్ప ది:-

కో. పంకోగా విత్తునుక్కన్న అగాగరన్న భిక్షులో, నిజయం పాత కరిపామి ఆణుభుక్తిం మునేమమే. అజానిదేవకరే నియాణ మువాయకారయే, ఇంగియాగారపంపన్నే నేదితే యే తి భుక్తయ్యా, జవోకుడి భూయకమ్మి నిక్క-నిష్ఠయి సవ్యసో, ఏవం దుష్టబవడితే యే మువారినిక్క-నిష్ఠయి, కణవందగంచయత్తాం పిష్టం రుంపయి మూతరే, ఏవం నిలం చయి త్తాం దుష్టతే రమయిమియే.

(౧౦) గాదవభా (గాదవభా):- ఇది ౧౨వందలకోశాలకు ముడిక మహాకావ్యం చక్కని (అంటే నిర్మలం - అయిన) పాద్యవచన గలకావ్యం. కవి సుప్రసిద్ధుడు. కావ్యంనూదా అల్లాంటితే. తెలియని విధియం - మొదలయినపాద్యకవ్యపండితులూ వండిట్ కంకరపాండురంగపండితులంతి త్రాచ్యపండితులూ నూదా అత్యధికంగా విమర్శించి ప్రశంసించిన మహాగ్రంథం. తైత్తిరి ౬ కటిలెండు పద్యాలిచ్చి విమర్శించి అల్లుతులిది కనుకా.

ఇయ తే జయంతి కయోజో జయమిణమే వాణ సయల పరిజాతుం వాయుమత్తియం దీసయి అవోభుభుజం క తుచ్చుంకా. జీయయా యే కచ్చియ వాయాయే అత్తేలో గారవం నితే సంతా, తేయంతి వసం సందియ జయంతి ఇరా తే మహాకయోజో. (౪౨-౪౪) వజ్రవహనయి యపత్రై వాయో కనాజామమ మాయలీఇచ్చి, పద్మమకుమహాపారిణం పర్యావ్రమమం వణలయాణం (౪౪) అణుకంపా వా హోహో వా వనోయి అవిహారవ్య గయయాణ, ఇయరేకు అజాయగణం తిరేకు వజ్రో హియమదుష్టం (౪౬) అన్నా ఏ తియమేత్తే వందిరసోయి జన్న పడివోయి, సిరకమలాకనా చలగేహం కహంది అం గహియ బహుయాలో. భకధూయి చలహిన్యయకవ్యామయరసకావ్య, పుంంతి జన్నవిసేనా అల్లాం వియదేకు కహానితేనకు, భాష్టు బలమత్తే కంతి తేతయ చన్న రహాయారే, సో బంధవేయబంధస్థు హోయం తేర అణందో. (189-200) - గాదవభాకావ్యం.

* అప్పటి ఆకాశ్యతే హి సంసార దుష్టవయారాదే, కిం వాడు భవతి తత్ కర్మకం యేవాయం. దుష్టతం గచ్ఛేత్తా; యద గచ్ఛేత్తే త్తార్యం భుక్తం వైక భవభుజో సవ్యకవ్యబంధకు, భుక్తక వితి తమివా త్రిధికం పట్నవం చతుష్టవం ద్వివధం, [ఇల్లాగే భూజాదు భుక్తకాన్ని చదివితే వాయు తీరితే హితవాడు.] యథా లోహవయో త్తైక పర్యయితవాన్ ముదమ్మ-రా; యథా దుష్టం భక్తం భవతి వాసవ్య కోష్ఠం; భాగవతో మే మహారాజ స్య వా శ్లోకవిధిగా; భక్తక మచ్చి పిష్ట-సారం. (ఇత్యాది)

చాక్రగ్రంథకర్తలూ - ప్రహేళికానూ : వందాగ్నుల అదినారాయణశాస్త్రి ౨౦౫

(౧౦) చంద్రవృద్ధిచరితం - ఇది భవభట్టదేవే చాక్రగ్రంథకారుడూ యశోభట్టదేవే దీక్షాకారుడూ గల ఒక శైవపండితుడు రచించినచాక్రగ్రంథము. విగ్రహకం ౧౧౯౨ వాడు. సకలచక్రగ్రంథం బాధ్యుని మొదలయిన ఇతరగ్రంథాలూ రాకాదు. సిద్ధరాజమహానిందారాజ్యులాలలో అలహిల్ల సగరాన ఉన్నాడంటారు.

(చారంధం-౯). జన్మానుజచరణసమా శబ్దాంత్రా నమంతే అమరపదానా, అంతో అమరసిద్ధిశ్చరియ భక్తిరాగవ్యధీపతి. (వికట) - సిరిదేవగు త్రహారీ తస్య వి వీపో అహేనీ సచ్చరణో, తస్య విశేయోఽయం ఆయనధనాదేవజామేనం, ఉపాసయియే పత్రంవి వాయు జనయేన వామ హేయోఽయం సిరిచంద్రవృద్ధిచరితం మయే శియం మందమయినా వి, సిరిధవలభంద పాచియ వారియ యే పాపపామిజలభవనే, అపానన్తిత్తరీయే శియోఽయం ఏయం సమాధ క్రం, అలహిల్లవాద పత్రనే తయ ను జలవీరమందిర రమ్యే, సిరిసిద్ధరాజమహానిందారాజ్యే విజయమానే, ఏకాగ్ర సమాసమయేను అయంగయేను య విక్రమవివాయా, అదన క్తరీయే అహియేను కన్య శేరి మయే పోసస్య.

(౧౧) చతుష్పంచాశ్వమహాత్మయవచరిత్ర :- ఇది శిలాంకారాచ్యుతదేవే వామాంతరంగం వివలమతి అనే శైవపండితుడు రచించిన చరిత్రగ్రంథం. శిలాంకారాచ్యుతదేవే శిలాచ్యుతా అనినూడా పిలుస్తారు. ఈయన ఆచారాంగానికి వృత్తి వాగ్ధాడు. చతుష్పంచాశ్వమహాత్మయవచరిత్రను మహాత్మరి సచరియం - అని కూడా అంటారు. వాని గ్రంథకర్త విశ్వేశ్వరదేవదేవ చతుష్పన్నమహాత్మరిసాని చరియ - అని. శ్లో. చతుష్పన్నమహాత్మరిసాని ఏకే చరియం సమప్యయే ఏయం, మయా దేవయాయే మయా కలకంతి సోభానిమావేణి. ఈయన విరవ్యతిమరీసమానదేవమూలశిష్యుడు మహారహాని రాజ్యంలో వున్నాడు. విగ్రహకం ౧ వ క తాల్పివారు.

శ్లో. అసి జగజ్జ్యోత్స్నాధవళియేత్వయమలంబరాధోయో, మహిణ కిరణోక్తనూరి ఇహయం సిరి మాణదేశోత్రి. వీరేణ తస్య రయియం వీలాయోయేణ పాయడపుదత్తం, సయలజలజోహంగ్యం పాయయధాపాయే సుపవీర్ణం. * * సయనా మరియనా బంధువగ్గం వీ భిచ్చయనా, మహి సజ్జనా వి ఘరి కలత్తు అజానదీజ్జతా, అత్తవ్య శిల ఘరిఘరయ వాన, తాన త్తస్సోహిం సయ గ్గం - (చతుష్పంచాశ్వమహాత్మయవచరిత్ర.)

(౧౨) చాక్రరంగీజ్ఞం - చక్రారి పరమంగానే దులభోజితా జంతుజో మానుసక్రం మయూ సద్ధా సం జనం మియిరియం, సమాశన్నానిసంపారే వాణాగోత్రాను వాయును, కన్యూ వాణావితకళు త్త్యో విస్సం భియా, మయా, సమదగంభీరమయా దురావయా అచక్రియా శోవి దుష్టనాసయం, మయస్య త్తస్మా విత్తవస్య తాయాజో భవిత్తు కన్యూ గయ మ క్తమం కయా. ఇది ఏగ్రంథకర్తలో తెలియదుగాని, రెండుమేల్లోకాలా ౬౦ కథనా గలగ్రంథం. చాలా భారా శ్లోకరచన. ఎన్నో లోకోత్తయ. చక్కనివాక్యానుకర్యం కలిగి వున్నది. ఇంతకంటే మేల్ దీన్ని గురించినవరం తెలియదు.

(౧౩) జంబూచరియం - కర్త ఎవ్వరో తెలియదు. వాని పద్యమునూరు కట్టపర సిరభవాగ్రి చాచ్యుల శిష్యుడట.

శ్లో. కనుకుం దుర్భరంకమర్థసర్థభవబుధి-తారణమర్థే పారే చక్షుంకమమనంభయే జలంబం
రాణం. * * * భవ్యమహాచారోచాపదీపోవంశ్యులౌ సావతిమిరవిభవతో అనీ సవీర్యవరభో
మూర్తీ భద్రాన్నవరదానా తోదంపణకాణచారిత్ర సీలకవసంబహేను తీసలయినా, జయయతి
నుణగణకరియో ముత్తిభవ్యో య అవయనియో, తస్య య వయంబి వాయో బయనియో
వీరభద్రకామోత్తి, వరిచింతియనిన్న ఫలోఅనీ పో వప్యయతోత్తి. బస్య య నీపా వయతో
వయదియమార్థక వయతో, దంపణచారిత్ర భరో మూర్తీ భద్రాన్నకామోత్తి, అన్నేది బస్య
చనావే నీపా బయయణినిజేహిం వరికరియో, సంజాయో భవ్యరయో వసంపణకాణచరణ
పానాదా. నుణపాలగేక్కగీతేణ సావతానా వరయణభక్తేః నీతేణ తస్య రయంతం వరియ
మియం జయకామస్య.

(గరీ) జనకరాజ్యానం - సమతీగణి రచించితి పోగ్గరకావ్యం, జనకత్వభవ అని జనకత్వచరిత్రఅని
మణిరెండుగ్రింథాలు కూడా వ్రేసింది. కాని అవి సంస్కృతములు. ముదతీగణి నేమిచంద్రి
మూర్తివృత్తు. గొప్పవాని.

శ్లో. జయతే విజితజయజయ మరంకందవ్యవస్థమావస్థం దుర్భవమ్యురగ్గ్రహేపరే జలంబో నీరో
అనీ అనేసమయిణిఅస్యంకభవంకలిత్తి భద్రానో, నీరీమిచందమూర్తిదీప్యతాచ్యవక్ష్మస్య
హ, చందోవ్యఅమలమూర్తి మూర్తిభవ సత్ కామిసంహృతో, వీరవ్యవివారయజోవభోచియో
వీరపూహియాయజోపో ఉత్తమనుణరయఅనితిఅనిర్దోపకోపభూయోహిం, వీరవ్యవేదమూర్తి
భావియోఉత్తమవయంబి.

(గఱ) భవ్యవిహి :- చాచాత్త 12వందలలో కొంత తక్కువలేనిపోగ్గరకావ్యం. జనభవం బెల్లెటూ
కాగివీగ్రింథం. అతిసులభమైనవన, అనేకగ్రింథాలకు సంగ్రహించి చెబుతున్నానని చెప్ప
కొంటాడు. ఇక్కడ ఎవరో ?

శ్లో. క్షిపావరసరస్వర...తయవీరమతిద్రుమపయనీధం. వీరవ్యం కీయవ్యం పూమామి జేవరం
విభవం, వోచ్చవనం భవ్యవిహిం సమర్థపత్నాని ఉద్ధరక్షణ, భవియజణలోచానాత్తం ముసం
చయా వన్నమూర్తిహిం. * * * భవ్యవిహి-త్వగరణ మియం విసోచాగం కాణదంపణకాణం,
వరవిభవలేహిం జాయం సమ్యక్తం చేత్త వీరసోభం.

(గఱ) చాచావో:- ఇది ముఖ్యవిధ్యగ్రింథం. విచ్చక్ష మారిణు (M. A.) మున్నగు పాశ్చాత్యుల
దినులూ, భాంచార్కుడమొదలయిన పోగ్గరకావ్యం దీనిపైని ఎన్నెన్నో వర్ణనలు సలిపారు.
1884 లో మొదటిసారి పద్దది. కవికాశ్రమి చూడడమే కాదు. గణక మయ్యకు ఒకటిరెండు
పద్యాలు :-

శ్లో. విభారయం కాణవకాశిత్రీధం తిలోయిత్ర్యం కమమవ్యభావం. అనేసమయోరణవ్య
జాయం జయమ సత్తర మణిరగోదం, తిలోయకాచావ్యవం భయవనం విమద్ధవిత్త
వరలేహిం నీయం వమంచనల్లోచనంభవద్విధం జయమభవ్యం నీయం ముదవం, వనా
వమత్తేవియ అత్త పోగ్గో త్తమంతి దుభాణం అవయ్యం వనం కమాచోయం ముమహితేం
వియం జయమి సంగం మణిరాయకారకం. విభూసయం కాలకాగరావ్యయం వరక్కమో
కాణియో చమావతి, గోవమూలో జయపావస్య యో విలోహిత్రాయజయవ్యక్తతయం.

(౧౭) సేవిచరితం:- ఇది మలభాగపాఠచంద్రినికృతి. ఈయన భక్తభావకావ్యక్తి మొదలయిన గ్రంథాలు వ్రాసాడు. చాచాత్ర నేయకాలగలగ్రంథం. ౧౧ కళతాల్లివని కొందరూ ౧౦ కళతాల్లివని కొందరూ అంటారు.

శ్లో. అచ్చది జగ్గు పతక్తయి భక్త్యా నీయి యి భరవాచాసంప్లు శిం కథయజగతం కనీకయామి జీర్ణలియదురియోచం.

ఇందులో సేవికాధరమ తొమ్మిదిభకములలో చేసినవృత్తాంతములు సరసంగా మార్పబడి వున్నవి.

(౧౮) కర్మచానుందరిచరితం :- ఇది మహేంద్రాచారి రచించినది. పాప్రకృతభావ, ఇందులో శిల మాహాత్మ్యం పాచ్చిగా వర్ణితమై వున్నది. శిలోపదేశమాత్రమే మొదలయిన గ్రంథాలలో ఈకథ వస్తుంది.

(౧౯) సేవికాధరచరిత్ర:- పాఠభేదాచారి రచించినది. ఈయనే పాప్రకృతంలో - చతువీసజాత్యం కనుకరయరయజాగిరామసింగాలో-అని తాను చతుర్వింశతివన తుంగవరశ్రీ వ్రాసానని చెప్పుకొంటాడు. ఎనిమిదివల శ్లోకాలు గల గొప్పకావ్యం. చాలా సరస క్తరంగా వుంటుంది అంటారు. అచ్చుపదలేక లయతాళం - సడత విచిత్రంగా నడుతున్నా ఇప్పటికీ నైకపండితులు గానం చేస్తూ ఇందులోనిగీతాలను.

మచ్చుకు- (ఆరంభంలోనే) (౧) దుహవివతయితియ కరణ ఆయాన, దుహచంపియ భవ్యునిసా

దుహనమంకరినయిపారలు

దువకమజానిందయితి, దుహమజ్జరయితిమృతకలు

మహామతా వియరియె విమలమణిరాసి జలపారయినిందు

మాయనురాగురవరియరకణభయ విసవా జనిందు.

(౨౦) కాలాయణం - మాణిక్యచారి రచించింది. మలేరత్రరాణం - అని కూడా ఇంకోపేరు వుంది. ౧౨ కళతాల్లివారు. ఇది మదిస్కంధాలన్ను ఒక్కొక్కదానికి పదేసిసర్గలన్ను గల మహాగ్రంథం. యశోధరచరితం అనుభవప్రకారం మొదలయినగ్రంథాలు వ్రాసినట్లు చెప్పుకొన్నాడు. ఇది ఇంకా ముద్రితం కాలేదు.

(౨౧) పంచమీకవ:- మహేశ్వరచారి. అచ్రైంది. భవిష్యత్ క్రకవా (భవిష్యద్ క్రకవా) అనికూడా మహాపేరువున్నది. అనభ్యంకపాప్రకృతంలో వ్రాయబడిన మహాగ్రంథం. చక్కని శైలి. చందికభాగగ్రంథము కూడాను. గ్రంథకర్త శకునమింది వేలం - పుష్పాపాధ్యాయశిష్యుడై అనుకొనడం తప్ప మహామీ చెప్పుకొన్నాడు. పాప్రకృతభావంలో ౨౦౦౦ శ్లోకాలకు మించినగ్రంథం. మది పెద్దకథలు ఇందులో వున్నవి.

శ్లో. దోషుంజ్ఞంయక రో దోషాసుంగేణ వర్జయో అమయో, సిరివర్ణజాతయో అత్యవ్యంతువ్య అకర్ణ, నీసేణ కర్మ రణయో వసవి కహజాయ మేతి పంచమయో, మారిమహేందరయో శం భవయోణం బోహజ్ఞయో.

(౨౨) పంచమీకవ:- భగవంతునికవనిది. ఇదిన్నీ చాచాత్ర అంతర్విగ్రంభమే. చాచ్చయనవ్రాసిన మొదటి ఇందులో ఎన్నెన్ని దింతయా విశేషాలు కనిపిస్తవి. కథ మహేశ్వరచారిగ్రంథంలోనే పూకం చేయ.

(౧) అహింసకరంభగల్గుపోతులకు
భయముపరివేషింపబడుట
కలువనీరినాట్రొట్టెయనట్లయిం
పిల్లించుకునియియు భయపట్టినాం

(౨) హత్య హత్య భయము బలమిందహా
చరియకుచోకలూ ముక్కు జరిందహా
జరణాహిం సయం అంటిలయియు
చామరగాహింసాం విజృంభయి.

వరమ విలాపిణీ హిం యం విజృంభయి అజ్ఞాహిం పాపిదు అజ్ఞాహిం విజృంభయి.

(౨౩) మహారాజులపత్నితోఁగఁ:- పోమవర్తిభావార్యురదితఁ. చక్కని రచనం. గడ్డపద్యాలలో రచన
పదమరెత్తకూపుంటుంది. ముద్రితమైంది. బరోడావారి సంస్కృతగ్రంథమాలతో. ఉచితమరణం
(నలుగుఁడగుచే)-

రమ్మ భవయం - కో ఏసో నలో? గురునా వ్రక్రిం - మణుల్ కో. అత్తి ఇహ భరయభిక్తే
కోసలదేవమ్మి కోసలానయనీ, వాయంతిగుణావసణస్య హేయతో అత్త ఆచ్యరియం
కో. ఇక్కాగురులమ్మనో నిరువదునయచాయలిక్కడప్రకో, అరివర్తియదవ్యవహారో నిసహా
నామేణ కరణినో.

కన్న మందరీదేవీవర్తిసంఘాయా జలమజ్జానందహేయజనందనా కలో మారోయ నివల్గు
దేవమందహం మండినం నయరం, కత్త అసంకుపింసంసరహా భీమరహా రాయా కన్న
సయలం కేవలకదత్తమం త్రుప్పదంతిదేవీ!

(౨౪) పృథ్వీచంద్రచరియం - దీనిని కాంతిమూపివండితుడు విక్రీయకళం ౧౧ కతాద్విలోరచించాడు.

కో ఇతిహిహియసోలచనయేహిం వాసానియ్యయేవీకత్రియచరమతిదేవీ కత్రియన్దేవనవత్తం.

(౨౫) పావ్యుకాచరియం - దేవభద్రమూపి రచించాడు. ౯ కల కోకాంకల పావ్యుకత్తగ్రంథం
ఇంకా అచ్చుకాలేదు.

(౨౬) లీలావయోకహః:- దీనినే లీలావతి అనిపాడా అంటారు. ఇది ౧౯౨౩ కలకు ఉన్నదని చాలా
మంది ఎరగకు అందులో తెలుగువారికి దీనిని ఎంకపజుచింది క్రియాయలు మూలం రామకృష్ణ
కవిగారు. ఇందులో కాలవాచానమహారాజా నియాకత్తీవత్త రాజమహాకళం మంయోగము ఉపవర్తిత
మైవది. దీనిని రచించివది కనశీరు చెప్పకొనలేదు. అపారమతి యని కన్నా రా చెప్పకొ
న్నాడు. కని కాక మహాబాదిత్యుదనీ, కందిరీ భూవనభట్టు అనీ, వారిద్దరు వాల్మీకివేదముల వర్తిగ
మిందివారిని యజ్ఞయోగాదిక్రియాకర్మములనీ చెప్పకొన్నాడట. హేమచంద్రాచార్యుని కావ్యా
మహావక్తవందయన్నా కల్పభావార్యునివ్యాఖ్యలీలావతియందున్నా భోజదేవుని దాంత్యకాళం
లోనూ - ఈలీలావతి శీర్షికవదివడట. రామకృష్ణకవిగారు గ్రంథకర్తకాలం మూడు
క్రీ.శ. ౭ కతాబలమద్యమై యుండుననినీ, లాల్పంచభగవాన్ వాడు గాంతిగారు ౧౨ కతా
ద్విలోనో అంతివత్తార్యమో అయి తుంటుందనినీ నిర్ణయిస్తూ వ్రాసారు. కథారమత్త మిక్కిలీ
మహావీరంగాను కోకలజారపాణి తెల్లనినీట్లున్నా కర్ణింపవద్దే అంటారు. గ్రంథం నేను
యదలేదు. రామకృష్ణకవిగారు కావీచేయించి తెప్పించారని వింటున్నాను. ఈగ్రంథ ఉచితా
రించే కోకాంక కవిగారివ్యాసంలోనూ గాంతిగారిత్త కర్మకూరిలోను ఉద్దరించి వ్రావర్తిందివది అని
చదుకురులక చుపది.

(ప్రాగ్రంథంలో) పా. నమమా సహాసమయితః సుఖసమ్యదియం కరతశాశ్రితాయం, హరిబక్ష్మపది యదోరత్థంబలగ్నిం హరిజో (౧) తం జితహ జన్మ కయయా కయయతయం తిహవా యంం కులంకన్మ, హయారమదాయార అత్మణ మప్పచ్చియ నిష్ఠాం (౨) తస్మై త్తహ హ మహా నిజాయం హవిజా హస్తిజ్ఞమాణమ్, అవతూ క్షతహాంభుగద్ధవనాం కయం చలగం (౩) హ జయత జన్మ పత్తో కంఠేర్థామరస్మ ఘటకహో, ఉచ్చాయతకశ్చికాబాలకారిణీ భయమ్మదిభో. (౪) రభంతు హ మహాకశీసయగే నేనస్మ ఘణేమణీయూవా, హరిజో సిహిహిహోరథయకోరహియారణ కట్టణధరగే భయే జితహ. (౫) కక్ష్మసభయోష్పరభూరి యాణాణో కథిణకయకరాతేహో, కేసిహోరకయభృకఉచ్చయో జయయ మహామహో, (౬) హ జయత తేన రణిలోయకకలగ్రంథగ్నియమాహా, ప్రిహవణీ వ్య నీయా సత్త రి యల య్యాయా ఉహాయా (౭) +++ అహా - (౮) హ జయత తేన మయగా వి దుష్టదా ఇహ విజీయయా భయగే, వ తమేణ విజా హావంతి చందకేరణా వి హరిహం, (౧౩) దుష్టణమయ దాణా జయో నీయం తరకజ్ఞ వావదమదాణా, ఏక్లే భవసహహో వరదోసవరమ్మహోఅగ్నే. (౧౦) అహావా వ కోవి దోహో వీసయ సయలంవి కేతలోయమ్మి, హస్త్వియమయల యలో జం భజిహోతం నిహమేహ. (౧౫) ++ అని తిలేయిలహోత్సంగంసంజయతే యతి యసమరిహాసో, సంసత్త తిత్తగ్రహో బహాకాయోవ్మితి నిమేణ. (౧౯) అజ్ఞవి సహ్యకప రియధూమహీహోజయిం వ వచ్చయలం, ఉచ్చయాయ యతకలంకచ్చరేణ మయలంధహో జన్మ. (౨౦) తస్మ య సుజరయణమహోహిహో ఏక్లే మయో సమమ్మన్, భూసణభట్టో కామేణ వియయలలయలమయంకో. (౨౧) జన్మ వియలభద్రహేమ్మి చక్షవయలిగ్ధయో హిం హేయోహిం, ఏక్లేరయణారవిందగ్ధయోహిం బహామన్మయోఅహో తస్మ రణయేణ వియం అసారమయదా వి విరయయం సుజహ, కోశ్మిహారేణ రీలావయ ర్థిణామం కహారయగం (౨౩)

ఈక్రింది స్లోకాలు క్రియవల్లి రామకృష్ణకవిగారు - (కోక్రిధవమాఖమావత్త) భారతిలో రీలావతి కావ్యాన్ని సరించి భుష్టంబలి అనేపేరుతో వాయయ ఉద్ధరించి వ్యాఖ్యానించినది. క్రితాన రీలావతికావ్యాన్ని కాశీచేయించి తెప్పించారనీ దానిని అంభ్యంలాగే కథనమాహా చేయించారనీ తెలిసింది కొందఱుమిగులవ్యాసా. ఎత్తురు వస్తుందో. వీరిలో (౧౮వది) కావనానాని ౪౧౦౦ చిహ శ్లోకాన్నుది. ౩, ౪, ౫, ౬ లు భోజనేవ్రతు అజరాకవ్రకాళో - ౩౩1, 4౩౩, 4౪7 గా శ్లోకాన్నురనీ, వారే చెప్పారు. ఆరొది ప్రాకృతప్రాకృతాన్ని తెలిపేది రీలావతినిదే. ఏవ వది రీలావతిలో 777 వ పద్యము. ౪, ౪, 10, కాలివాశానిభగ్గసందర్శమని. 11 వది రీలావతిలోని మధుసూత్రగ్ధరాలనిదం. 1౩, 1౪, 1౫ - లు అంభ్యోచేకలలోని చాంతికప్రాంతాలను వర్ణించేవిన్న అసల రీలావతిలో - 190, 24౩, 1147, సంఖ్యల స్లోకాలున్నూ, 1౬, 17 కాలివాశాని భోలశ్వు హ్సారాలు. 18, 19 లు కాగార్థవప్రకంసాకయలు. 20-21 నీయశవగ్గవరమణ. చదవయల తం వ్రోతులు మహామంతులగొని ఈక్రిందిపద్యములు చదవయల వని ప్రార్థితులు.

(౧) భోజనము కడయు సాయకాలము గంధర్వులకేంబ...కుంబుననా, సరయినితోడగ కిదం
 వాడయినతం సలకంగ రుద్రుం (౨) తా కిం బశు యేసిండ్ని చింతియేసిం పశుకాయలో
 కలో భోజయ, విశాసీవస్య కణయో గయమునా మహామహాపదాయే. (౩) బం అయియ
 యం కేమరీఅనస్సులకాయే సాహాయకలస్య, తం సువిసేసం వీయసహ మహా మాయసీయ
 యేణ పారదం. (౪) తం కిద్ధతమారం శేచ్యయోగ ఏయేసిం సహాయకేష్టిం, అవిణయ
 తస్యో మాయలోఅదాసిం వీయస్తా కిం భజేయో. (౫) బ సహయ కాళ్యేనో వీయయం
 మహా మయనశా అవహవత్తి త్రిం తస్య వి సుదేవగయం విమయం చియ తయే వి. (౬) భజే
 యం చ వీయయమాయే రయయం మరహాప్రభాసాయే, అంగాయం ఇమీ కహయే సజ్జా
 సంగతో గాయు. (౭) అహ కహ వేయవదస్య తస్య విసయాసీలాసవిమహాస్య, విష్ణుజ్ఞు
 లోయవీయమహాస్య ఏవవిహం రూపం. (౮) తోసో అవిగ్ధహో వి శా సవ్యాంగాయ
 వకుంధలో మహాయో, దుద్దంసలో వి లోయనలోయదానం వసంజానో. (౯) మేయ
 వి కల్పహో సంగయ యాణ తహ నయకలో వి సాహాసీయో, పరలోయభిరయో వి శా వీరే
 క్కరసో తహశ్చయ. (౧౦) నూకో వి సుతాసీస్య సోహా వి కలంకకల్పయో విచ్చయ,
 తోయో వి ప దోకేవలో కుంగో వి సవిహవీస్యయలో. (౧౧) విరిహయం వివివల్లజ్జలా
 యం సహాయకమరహాసాహాయ, వీణవ్యుపరిమళ వాసీయాయం దిష్టం సో సాహాయం.
 (౧౨) తం స త్తమహావిహా క్రియవిహావిద్లోయ కలిమణవ్యంకం, కిహకహవి కేవ మయరేణ
 స త్తగోయావీరీయం. (౧౩) ఇయతస్యకణయదేవాలయస్య వాహిణవిహాయ అనలగం,
 గోలాణయవయనవిసేయం వదయ్యం మహాయణయం, (౧౪) ఏవం భజేయో సో తేణ సర
 వయాయకనీయేసిం వియసీయేసిం. సంతతో కమలకళచ్య స త్తగోయాయవీరీయం. (౧౫)
 తో నురవయ సో ఏసా తం చియవయమిన్ది త్తాణ తహ భజేయం, సవ్యాణరేణ వోలక్య
 శేసీయవచ్చహో వహవో. (౧౬) బహవస్తా తో తం చియ మరణం సంతో సవిష్టని
 యసీయయో. (౧౭) వాయుజ్ఞోవహోహేణ విగ్ధయో వియవ్రహాసిం తో. (౧౮) వాయునా
 విష్ణుభ్రురస్యరేణ సరిరసంతయో వాయు, విజయనం దేణవయం విరహాశాక్తం పరిక్రం
 తో. (౧౯-౨౦) బధ్ధిజయ అజ్ఞవి నుంకరాశిశుభలయవాయులలహిం, మహేష్ట త్తిన్ రావ
 జ్ఞుతస్యో స త్తవ్యయవహాయే, శేవిజయ వరసో హంసకణయభవిసేమ కిద్ధమిభుగేసిం,
 వయ్యువంకరాలణ పరిమళ వాసీయో వహవో. (ఇత్యాది)

- (౨౧) వకుశేవసింధే:- ఇది సంఘరాసవాచనము రచించినది. పోర్తకథానలో అతివిశ్రుతము
 అగా వాగ్వియవద్ద వకుశేవచరిత్రలోకి ఇది మిన్న. ఈయన చరిత్రవ్రహావంకరేనా పోర్తీయవ
 సిన్హి మహాశృంగరకవ్యభావ్యం ముదలయనగ్రంథాణాం పోర్తీయలోకి వాగ్వియవద్ద అంటారు.
 (౨౨) విలాపవీరకథ:- ఇది ౧౧ సంఘముగల గోకృతవధ్వింకభావకథం అనీ, సమరాయచ్చకహా-
 లోమనీ ఉద్ధరించి పెంతువేయవద్దననీ, కనే చెక్కుకొన్నాను. కావ్యంబు అరంభం అంతం
 ఇలావుత్పదించు :-

ప్రాకృతగ్రంథకర్తలు - ప్రవాసేవానూ : వందాగ్నుల ఆదివారాయనాశాస్త్రి ౨౦౧

(అరంభం) బహురయణమహోద్ధత విమృశతయహత సునిణ మహాస్థానీయత
 భణ కన్య న సోమయ నయణ మోమయ కన్యతానీకంకన్యతాన
 ఘటతం వణమేవిణ ఉపహామి పుణ అజతవి వినిర్జయభయభూతామి
 సంభవు భావేవిణ భవవిజానణ వందిలి అభిసంధణ నునిని హణ.

(అరం) పాశ్చిమజాలయూలే కోడియగణవిశిలయనహామే, విమల మియచంతులే కంపమియ
 కవ్యకలాగం, సంకానేరాయనహావీహరిసిరిభవ్యభవ్యహాసన్, జనభద్రహాగిచ్చే మహా రావేనే
 సిరాహామే, అసి సిరిసంతిహారి కన్య వి సీసో జడమయూ, హాహారోత్తిజామం ము
 సిద్ధో అతి భవ్యజామేగం.

(మధ్య) జణ ఏమృజుణంతర భంతు కేత్ర అమిమి భవ్యభుతర కం మనేత్ర, బాహ మిమిజ్జణ అణ
 లోక తా వరి కీతి భవ్యకహావిజోత్ర, బాహయ వరిద త్రిహిం బాయి కాణ తావరి పరిభావిశి
 కమ్యజాణ, సవ్యవలో వరదోమృదవణ నుణ కవయ వణయ వింకహ మనేణ.

(ఇక్కడి.)

(ఆ) కృతహరివరణం - ఇది ఎవడలేకాకో తెలియదు. పాకృతంలో పాకాయదినగోమృభావ్య
 గ్రంథం. కృతహరిహర్తిభావ్యం అనిమాదా దీని మహోత్తర. చాలాకాశ్చర్య గల గ్రంథం.

(రెం) కృతాగ్రం - ఇది చక్కని అలంకారగ్రంథం, సరసమైవకన్య. కవిక వరుగర్థమో హయ అవి
 విమిది. కాశ్యోభలా లక్షణోభలా రేందూ ఉన్నది. చాలాత్ర తెలుగోబాట ప్రాగల
 గ్రంథం. అన్ని కాశ్యభాగాలు (కృష్ణ) కృష్ణలో విభజాలు అయివది, కృతాగ్రగ్రంథకర్త జయ
 వర్ణహరి అంటాడు. మచ్చున పోయారక (కృష్ణకృష్ణ) లోనుండి కొన్నికొలాం, దీన్ని
 ఏకవంకకృష్ణకర్తగాకో అంద్రీకరిస్తే ఎంతో మచ్చుటగా ఉంటుంది. కవి ఏకాలంబాదో నేను
 చెప్పలేను.

కొ. దుఖం కీరయ కవ్యం, కవ్యమృ కియే వయంబాణా దృఖం, సంతే వయంబాణా పోయాకో
 చులకా వలంతి. సక్తయం అసక్తయం వీహ అప్తో పోయారసంగమనణ, అప్తవర్ణ
 విశేషం జనయజం కం మహచ్చరియం. మత్తానలం క కవ్యం సహావిమలంమకర్ణసంధుడియం
 పోయారకర్ణమహర్ణు మయడియం పాయడం హోయ, [కవ్యకర్ణమండి-అంటే కాశ్యోభ్యం
 దీ-మహికొన్ని-సర్వాభ్యుద్ధిహా వయవయే కింది కింది వింకంతో, దుభవి కవవి పాయంబో
 లో అత్తం కయో కవ్యం, సర్వకలాత్తం దోనీహిం కర్ణయం మలవియం త్రుడం మపురం, త్రునే
 వీవి కహ పావణ ధంతే కవ్యం కళే త్రం చ. అజవరయణమహోదంబంకయంబం జనయజ
 అమజాగం విదం, అం ా భవజాణయ వీసం కవ్యం పేమృం చ కిం లేన !

వీరిగ్రం ఇదీ:- కవి అతికష్టమీ కాశ్యం చేస్తాడు. చేసింట్వార దాన్ని లోకంలో కృతారాని
 తిసికోరాదాని చాలా కష్టమకాదు. ఒకకళ కృయోగించి (కృతారాని తెచ్చి) దాని
 విశేషాల్ల మధ్యం అత్తకాదు. సంస్కృతంకానీ అసంస్కృతకాశ్యం కానీ, అర్థమృతి
 అనేది విశేషాదు అభివచనమై ఆధారపడివుంటుంది. అల్లంటికోకణ దాని, అది అత్ర
 ర్యరసవిశేషాన్ని గతించడం అనేది చాలా వింతయనవయం. మత్తాబోకలాగా కాశ్యం

పరాజంగా విమలంగానూ స్వర్ణసంభవితంగానూ ఉంటుంది. కొలికలకల్గవనాల్లా పోతే తిండి పోకటం అత్తకుంది. (కవ్యకృష్ణ) కన్నెనే కన్నులతో అవకల్గవనీ కన్నులే అని భయపడుతూ వున్నవాడై మాటమాటకూ ఏమీకూ ఆలోచించుకొంటూ ఎల్లాగో [కవిత్వ] వొంగ సామ్యకొనడం కవి కవిత్వంకోసం కన్నెండ్రి పొందగలుగుతాడు. పదాలపొందికా- దోషకల్గవనం - లాలితమా విన్నవ్డతా, తియ్యదండమా అనేదిగల భాగ్యమా కార్యమాను ఎంతో త్రుణ్ణంచేతనే లభిస్తాయి. పదాలోమాంచాన్ని కల్గిస్తూ విన్నవారికి ఆనందాన్ని తెల్లవిరియిస్తూ, రల పంకించేస్తూ వుండేట్టి కావ్యమున్నా శ్రీమా కూడా నివృప్తియొనకాల - అని తాత్పర్యం ఏర్పడుతుంది.

(3౧) కాంతిసాధనవిధం - తీవ్ర పోర్కృతంలోనే ప్రస్తావించబడ్డ కాలగ్రంథంగా రచించాడు లేక చంద్రికాని నువ్వినెట్టై సంస్కృతపోర్కృతాలలో ఆచార్యుడని పేరుపొందిన పాపచంద్రాచార్యునికి ఈయన గురువు. ఇంతకంటా అయ్యకలేదు ఈ గ్రంథం. పోర్కృతపరికాగ్రహితులకు నిధి కేసలేయ భాండగారంలో వున్నది.

(32) కల్పవృక్షయోగం:- ఋషభద్రుడు ఈయన రాజపుత్రుడిని కొండరూ, కాడు సాంగతి శ్రేష్ఠివంశంవాడనికొండరూ వివరిస్తాడు. అతిపొలిపమైన ఘోరపోర్కృతంలో గుండు గ్రంథం గా తీవ్ర ఈయన వాగ్దాడు. పోర్కృతం పరికృతమనేవారికి అపొనుమలయిన ఎన్నో తేజవచానా మృతానా అమృతంగా ఇందులో లభిస్తవి.

(33) పదునాయివ్యకళ - సాధారణాంశ స్థిరమేమో రచించాడని కొండరూ, పరికృతాడివిని కొండరూ వాదిస్తాడు. అన్నెండ్రి. చాలా గొప్పగ్రంథం నైతి ఉత్సాహాలు ఊగుతూ వుంటుంది కదలంలో పద్యంలోకూడా నైతినిబట్టి పరికృతాడినే ఆనందం వ్యాపిత మునిస్తూ వుంది. కొంచెం ముప్పుమాడండి కవిత్వ. ఎల్లాంటిదో.

(పొగ్రంథం) పదమూడు విజయములయిన నిజయమునకును విజయవిజయసరసరం, తిమిలమునకుంకే నిలయం కనకాగయ్యయం జిణం ఉపమాం, (౧) పరమవీరకర్ణమాణం పార్థమాణం విమర్శకర దాణం, గయ్యోయం జోయిసం సయంభవం కర్ణమాణం య, (2) నేనేచిలు వాచినే జాయజగారురణంబందణిమిమ్మే లేలోక్కరుక్కయ్యేతి తిథికరే భావనూనయనా, (3) దేవలముగా వో మరకీర్ణమణులందరేనీసామరం కమియ, తిథియరణయనంకమినిగ్గేయమణుపారా కానే. (4) అలం కవిత్వలేక, మణుపా సోయవ్యాయం పసంకమా పసంసయయవ్యాయం, పసినయ పరికరియవ్యాయం అయినయ అయినయవ్యాయం, రిక్క, కో, సోయవ్యాయం జిగారురణిమణునాణయయ అత్తసారాయం, సవ్యమ్మభాసియయం కుమణిమ్మి పయ్యయనయయం (కో) తాయందియవిజాసోణం పసంసణిమ్మయ తమయయయం చ, తేనీం చియ ధినియయం పయ్యకమ్మణిపరియయం.

(34) పయ్యపొగ్రయం - గ్రంథకర్త శ్రీకూడా తెలియ. కాని చక్కనిఅవస్థవున్నదో ౫౦౦ కోలాశ గ్రంథం ఉన్నది చక్కనికథలు నైతి పోక ప్రస్తావనే. రెండోకోలాశ ఉపాచారకార్థం.- కో. చంద్రాచారి పొందెనాడు సాచయ అని కానీయే, మహావీరప్ప భగవయూ నీతి పోక మహాపురో, నిగ్రంథ పాపయనే పాపయే నేని కొందయే, పోయెను కవళారం తే నీతయ్యం కగర-

మాగయే. చిత్రాదేవతవారంకన్న వాడియో నేయి భూయరం, రం సుతం వుయిచ్చుననేన పరియో.

(31) మునుకాధరవర్తి:- గ్రంథకర్త ఎక్కడో తెలియదు. కాని ౧౫౦౦ క్రితాంశం వుచాగ్నులం

(31) మునుకాధర - లేక మునుకాధరం - దీనికే సోమకళకం అనిమాచా ముఖ్యతయి ఉంది. చక్కనివియ్యం ధారామధ్యే గల కవిత్వం, అతి సుసంగం వున్నది.

(32) హితోపదేశాదుకం:- ౫౦౦ గాధావృత్తలతో గో కథాభాగాలుగా వ్రాయబడినది. అయ్య వారేచా కాని చక్కనిరచనగల గద్యపద్యయంతైన పోకృత కథా గ్రంథం.

(విమల) వీరిభయతేమయేమయి విశేయవీరిదేవదత్తమారీణం, అనిత్రువయూహించి వీరవీరి వీరివరమా నంద మారీహిం. గాతాం సంఖ్యయే పంచసయా పంచవీరవీరయా (అరం) నమియి మరా మరవీరవీర. వీరవరసమందారవీరవీర రేనూహిం, విద్యుత్తవయవీరవీరవీర పనిమియూ వీరసా.

(32) వీరుబంధకావ్యం - పురితరవీరవీర. దండిపండితు దండి కృష్ణు దండిపండితు పురితరవీరవీర కావ్యం ఇది. ఉత్తమపూర్వకవయన మహారాష్ట్రపూర్వకవీరవీర వ్రాయబడ్డది. గ్రంథం అయ్య ముఖ్యపాఠ్యంగా వ్రాయబడిన ఒకటిరెండు క్రితాశీ ఉచాచరిస్తాను. జగమిరిగ వ్రాయబడిన జంబెం ఎందుకూ ? గో ఆకావ్యపాఠ్యగ్రంథం, కాస్తామస్తా కాదు. కావ్యమా లలో పురితరవీర. ఈగ్రంథానికి కవిపేట్టిన అనుబంధం రాతనవనా మని. అయితా వీరు బంధమనే లోకంలో విభాగితి పొంది వున్నది.

క్రి. నమనా అవధియేతుంగం అవసారియవీరయం అనోనయ గహిం, అప్పలవయ వీరవంగం అనానవరవీరవీరవీర వుచాచరియం, దణుయేందరవీరవీర వన్న త్రురం లేనాత్రుతావిచ్చిదే గుప్పం, వీరవీరయా గరియవ్వవీరవీర మహామరవీర. * అహివరాయరదా మక్క పురితరవీర వివరియవీరవీరయా, మే తివ్వవయవీరవీరయా దివ్యోధనంచోయి దుక్కం కక్క కహ. * రం తివ్వవయవీరవీరయా సమకృతేల్లోక్కహియయగంధరణం, సణియి అణురాయ ఇల్లం వీరయా దుఖ్ఖయయ దహియవీరవీరయా, * గమియా కలంబరయా దిత్తం మేసం ధయారియం గయణయయ, సహియోగల్లయగల్లో కహ వి హానీత్తి జివియా అసంగ్, * దిత్త తి న పద్ధహియం సహియోధరం దీపవీయం. సోయయ మయం తివ్వం వహియా వీయయి తి మాయయా ఉవహిదో.

* కవిరాజా - పూర్వకాదికవలసానం *

ఈలా వ్రాచారించడం పోలితే అంతుమట్టడం కన్పించి, కాబట్టి తనియం ఇంక కొంచెం కట్టి పెడతాను. ఇంతవరకూ పూర్వకం అంటే కాటివర్తవీరవీరవీర వ్రాసానో అనీ, అది తొల్లటిలో వ్రాస్తే లాక్షణికంగా అచారవయయా మున్నగువారిచేత తిరస్కరింపబడ్డా, అచార్యక వ్రాస్తూ ప్రమాణ భూతులూ అయిన పండితులూ కవులూ గ్రంథకర్తలూ వార్షనికలూ కథనలూ అభావంతోనే గ్రంథాలు వ్రాసి, లక్షణాలు అలంకారకాస్త్రాలు ఏర్పరచి వుండడంలేకమన్నా, మరవీరవీరవీరవీర మరకర్తలూకూడా కాని అగ్రహారం ఇచ్చి సోకానానం యావడం లేకమన్నా, అపూర్వకానికి గ్రంథం

భూశ్వేంద్రాచార్యులు: కవయి, తరహరం నమః క్షణాయనవాదనవాదనాగ్నివదనవిలకతాం
 చరణం, అశ్వేతి కథానిధాన, పశుమేహాచర్యంశివ: కవయి, తర: పరం చిరీశశ్వే
 క్యుతో మాక్షిగ్రంథాన...వక్షింతో భూశ్వేంద్రాచార్యయ:...శివశ్రవ ప్సంశ్చులు: కవ
 య: నివేశకరణ. [రాజశేఖర శాస్త్రీయాచార్యం ౧౦. పే ౫౪-౫౫]

(న) కూయిలే తే పై మగనపం శివనగోనామరానా. తేన దుదచ్చురా వచ్చి వల్ల సహస్ర స్వాంతఃపురపర పుత్రులో నియమః. ఉగారానయ శ్రీకృష్ణలో మూర్ధాస్యః కృత్యయ్య మూర్ధాస్యః తయః. ఉగారశ్రుతి. (అ) కూయిలే చ మరనపేష మందిర నామరానా తేన పయనసంయోగాక్షరవర్ణ మంతః పురపరపుత్రులో నియమః (3) కూయిలే చ మంద లేష పాతరానానోనామ రానా తేన పూర్వకృతభూమిత్వక మంతః పురపరే సమానం పూర్వయః, (౪) కూయిలే చ ఉజ్జయిన్యాం పాదాపాంతోనామ రానా, తేన చ సమప్త్య కభూమిత్వం అంతఃపురపరే సమానం పూర్వయః.

[illegible]

* అంశవృద్ధిపొందిన పౌరకర్తాదులు శిడు ఏమైనది ? *

ఇక ఈవిషయం చూస్తున్నాను. ప్రభుత్వం ఇక్కడ కేవలం రెండుమాదిరినివ్వాలని చెప్పి ఉంది. ప్రైవేట్లో ప్రభుత్వం నివసించే ఇంకొందరికన్నా పెరిగివుంటుంటే అలాంటిది ఎవరీ? అదే ప్రైవేట్లో ఉండే వసూలు. కాబట్టి అలా రావాలంటే ప్రైవేట్లో ఉంటున్నవాడు. వారి వాడు ఒక్కటే వసూలు. కాబట్టి వాటికి కేసు ఉన్నది. ఇక రెండవది అప్పుడు ప్రభుత్వం వంటి వ్యవసాయానికి లేకపోవడం. ఈకోసం నిర్బంధించిన వారు కేసు వుంటే ఉన్నది. అలాంటి ప్రభుత్వం కేసు నిర్బంధించడం లేకపోవడంతో కూడినది. ఆ నిర్బంధించడం నిర్బంధం కూడా ఉంది.

నింది. విధవలకు శోధకాలకు చెవిపోయిన సోదరకుటుంబాలలాగానే. ప్రత్యేకించి దేశభాషా
యాత్రలతో వివాదం పొందడం ఆరంభం గావడంతోనే అత్యంత గాంధీక భాష - వ్యాకరణ
భాష (అంటే పోర్చుగీస్) అల్లాగే ప్రబలిపోయినది. అంటే ప్రస్తుతంకూ ఆనాటిగాంధీయం
గానే వాటిసంస్కృతపోర్చుగీస్ ప్రబలిపోయినది. దేశభాషలు అంటే ప్రస్తుతంకూ ఆనాటి
గాంధీయంకూడానే వాటిసంస్కృతపోర్చుగీస్ ప్రబలిపోయినది. దేశభాషలు దేశభాషలనీతుల
వలనవలసి పెయ్యగుతున్నది. చెబితినది. ఇంకా పెయ్యగుతున్నామా. ఇదే కారణం అంటారు.

విద్యుత్తులకు ప్రభావనివారణం విద్యుత్తులు. ఉపాదేశంగా వుంటే గ్రహించండి. అనువాదాలు
మొదటి తోగితిత్తున్నది. వానకట్టలకు లేదు. సిగ్నాలిమనం అంతకన్నా లేదు. తెలిసిందికొంచెం
తెలియకలసింది వచ్చు. వానకట్టల పోయినా పోయినా వున్నా వున్నా వున్నా వున్నా వున్నా
తోకానికీ వున్నావంటే కట్టక. అయితే ఏదో గోల పెడుతూనే వుంటారు. అది వాస్తవంకూ
నట్లే ఇద్దం లేకుంటే వివరణాత్మకం మిగిల్చు.

* ఆంధ్రులు - అందులో నేటివందేతుల పోర్చుగీస్ కలగడం

చెయ్యకలసిన అవకాశం చాలా విస్తారంగా వుంది! *

నేను ఆయనకుమారులై అదర్శమయ్యలై వున్న ఆంధ్రదేశపుగాంధీకవాదంపైనే నేను చాలా
గౌరవాసరాలు చూశాడనే. తిరుపతివేళ్ళకొరకవులు, వేళకురావకాస్త్రాలు మందలక
పొరవకొరకలు కదిరావలు, (పొరవకొరకలోగానన్నా మందలకేవా) గొప్పవారగావుంటే బయట
తివారూ, తిరువారవదేరుల ఆచారాలు జనమందినీకాలు ఈ మందలయిన కారందరికీ పోర్చుగీస్
లును సమర్థమూనే వుంటారు. కాలం మారినది. ప్రకృతికూ అభివృద్ధికూ మారినది. పొరవక
వేళకొం ది ప్రబలింది. పోర్చుగీస్ కలగడమేగానన్నా కలకాలం వున్నాగంటే సంతోషించకూ
డవలె. కానీ కొత్తమక్కలు వాటేకాలం సమీపించింది. యువకర్తలవారికి నేటికాలం రాబోయే
కాలంకూడా. వారు తెలుగుకొరకీ కృతజ్ఞతాకూ వారివ్యవహారాన్ని ముగించడా వ్యవహారం
వుందానీ, ముందుకొరకవారికి మార్గదర్శనం కావాలని కావాలి. (భాష కట్టడిస్తున్న వందేతుల
నేను అనుకున్నాను. ఇద్దరువందేతుల గ్రంథంగా అంగీకరిస్తాను.) వివిధదేశాలవారూ కనుకను పొరవక
తోవారూ వానకట్టలకొం దివారూ. ఆంధ్రులలో అట్టివందేతులకొం దివారూ. కొంత ఆరంభమైంది
కూడా. నేటివందేతుల కట్టకలకొం దివారూ పోర్చుగీస్ కలకాలంలో కలిగివందేతుల వది పోర్చుగీస్.
పోర్చుగీస్ కలకాలంకొం దివారూ అట్టివందేతులకొం దివారూ - అయినా అదేమిటకంటేలేదు. తిరువారవ
కొం ది, కలకట్టల కలకొం దివారూ. నేను ప్రకృతకాశ్రీని చిలువారి వారయినాకొం ది, మారవల
రావకొం దివారూ. నేను కలకొం దివారూ. నేను కలకొం దివారూ. నేను కలకొం దివారూ. నేను కలకొం దివారూ.
ఇక్కడను కొం దివారూ. ఈసంఖ్య చాలామా. నేను వందేతులవందేతులకొం దివారూ. నేను కలకొం దివారూ.
కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ.
కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ.
కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ.
కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ. కలకొం దివారూ.

• ఉపసంహారం - నేటివ్యాకరణభాషాగ్రంథికభాషావ్యాకరణము. •

పాశ్చాత్యుల గురించే ఈవ్యాసంలో వ్రాయబడివున్నా, పాశ్చాత్యులను పోషించుటకుంట్టి నేటిగ్రంథికవ్యాకరణభాషావ్యాసాదా, అన్యంతరాలు జరచినాను. తుష్టికోకబుద్ధి ఇది వాబుద్ధి. ముఖ్యము ఈపాశ్చాత్యులచేత నుండి. భాషావ్యాసాదా నన్నయతిక్కనుకాటికావలె ప్రచురితమైనది. భాషావ్యాసాదా పాఠం కాదని భావించుట. కనుక నేడున్నవి వ్యాకరణంబు పాశ్చాత్యుల ప్రయోగాలకు వ్యాకరణానికిన్న తామ అనుకూలంబు చేసి చాటు. వ్యాకరణభాషావ్యాసాదా తప్పి పొందుతారు. కాదని తెలియకా దిగియుండ గ్రంథికమునకునూడా ముప్పే. ఇది గ్రంథికవాదులకు భవించును. అన్యంతరాలు చేయడం కనుక - అలా అనిపించడం ఎంతవచ్చు, వ్యాకరణభాషావ్యాసాదా నీతినియమాలకు బద్ధులై సుందరించడము గ్రంథాలు వ్రాయడమున్ను లేకుండా ఉచ్చిధవిగారం చేయడం కూడా అంతే కష్టం. నేడు కొందరుకొందరు వ్యవస్థాపనానికై గ్రంథాలలో వ్రాసినా కూడా ఈనక ముచ్చుకూంది విశ్వంబుకన్న అనేది పాశ్చాత్యులకానికీ కారణం. కాబట్టి లోకవ్యాకరణం కలగకుండా అవ్యాకరణములయిన కట్టబాట్లను చేసికొని వ్రాసడం వ్యాకరణభాషావ్యాసంబు వ్రాయుటానికి ముఖ్యకర్తలకు భవిష్యత్తుగా భవించునట్లుగా భవించునట్లుగా.

వ్యాకరణభాషావ్యాసం అన్నది పాశ్చాత్యుల స్థాపించడం అయిపోయింది. ఇక్కడందులో అధిష్టాగ్రంథికవాదాధారంగా వర్తించును. అందుకే కీర్తిరామమూర్తికంతులుగారు వారియందు యివ్వడం కృషిచేసి రప్పలూ కొద్దు మేడలూ మిక్కిలూ తోటలూ కొద్దు తీర్చి పాశ్చాత్యులకు అనుకూలించాలి పాశ్చాత్యుల. ఈపాశ్చాత్యులతోనే వ్యాకరణములూ ధర్మములూ అనుకూలించు కొనవలెనని భావించి అనంతంగా వ్యాకరణముల పునరుద్ధరణచేసినాను. కీర్తిరామమూర్తికంతులుగారు-నేనించినవారికిందలా వ్యాకరణభాషావ్యాసాదా విశ్వంబుకన్న విశ్వంబుకన్న కనిపించు గ్రంథాలునుకూడా భగవాను దేవునిపించుగాక సుప్రసిద్ధి -

అర్థవివరిణామవద్దతి

దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రి

ఒకరియభిప్రాయము లొకరికి చెలియుటకై మనుష్యులు కల్పించుకొనిననుష్ఠ క్రము లగుధ్వనివిశేషములే భావలని చెప్పఁబడుచున్నవి. ఇట్టిభావలను గల్పించు కొనకపూర్వము మనుష్యు లేవో యవ్యక్తము లగుధ్వనులచే దమయాశయముల వెలదించుచు నిరకులయాశయములఁ జెలిసికొనుచు మూఁగవారివలె స్వల్పజ్ఞు లో యాత్ర నడపుకొనుచుండెడివారని భాషాశాస్త్రజ్ఞులసిద్ధాంతము. “ భావ్యతే అన యేతి భాషా, భావ వ్యక్తాయాం వాచి ” స్పష్టముగా మూఁగఁడఁబడునది భావ యని దీనియర్థము. దూర మాలోచించిచో నీప్రవృత్తియే సైసిద్ధాంతమును గొంతవఱకు స్థాపించఁజాలియున్నది. ఇట్టిభావలు లోకములోఁ బలువిధములుగా వ్యాపించియున్నవి ఈభావలు వ్యవహరింపఁబడుచేతములభేదములనుబట్టియు వీనిని వ్యవహరించుజాతులభేదములనుబట్టియు లేదా వీనికిఁగల యేదోయొకయసాధా రణధర్మమునుబట్టియు వీనికి జర్మన్, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము, హిందీ, అఱవము, అంధ్రము, తిన్నడము, మళయాళము మున్నగుననేకము లగుసంజ్ఞ లేర్పడియున్నవి. ఇట్టివానిలో మనయాంధ్రభాషకూడ నొకటియై యున్నది. వీనిలోనికొన్ని వదముల యర్థము కాలక్రమమున నెంతవిచిత్రముగా మార్పునందినదో యావివక్ష ముఖింత చూపుటయే యిపుడు నాకర్తవ్యము.

మనదేశములోఁ జరకాలమునుండి సంస్కృతభాష వ్యాపించియున్నది. కావు ననే యాంధ్రమునకును సంస్కృతమునకును ననేకవిషయములలో సంబంధము హెచ్చుగానున్నది. వృస్తుతకాలమున నాంగ్లభాషాసంబంధముచే రోడ్డు, కార్లు, మనియార్డరు, ఫులిస్తాపు (Fullstop) క్రిస్తానులు (Christians) ఆపారము (Halfarm) సబ్బు (Soap) (ఇది దేశ్యమని శబ్దరత్నాకరమునఁ గలదు. ఉదా హరణము చూపఁబడలేదు. ప్రాచీనకృయోగ మిగవడునంతదనుక నిది (Soap) శబ్దభవ మనియే నా నిశ్చయము) మున్నగు నింగ్లీషువదము లనేకములు తత్సమ

రూపమునను దద్భవరూపమునను మనభావలోనికి జొరఁబడుచున్నట్లే సంస్కృతము నుండి, వేలకొలదికల్పములు తెలుగులోఁ బ్రవేశించియున్నవి. ఇట్లు ప్రవేశించిన వానిలోఁ బ్రాతిపదికములో విశేషముగ మార్పు లేకున్నచో నవి తత్సమకల్పము లనియుఁ బ్రాతిపదికముగూడఁ గొంతవఱకు మాత్రవచో నయ్యవి తద్భవములని యు లాక్షణికులు వ్యవహరింతురు. ఈ రెండుజాతులకల్పములలోను నర్థముకూడ నూలుచుండును. శబ్దముమాత్రము నర్థముమాత్రమునను నట్టిమార్పు సామాన్యముగాఁ బ్రకృతికి సంబంధించినదే యైయుండును. కందితులనక పామరులనక యందఱును నిరంతరముగ దీనిని వ్యవహరించుచుండుటయే యిట్టిమార్పులకుఁ గారణము. అందును బామరజనవ్యవహారమే ముఖ్యకారణ మనఁదగినను, ఇట్టిమార్పులు గలుగు చున్న భావయే సజీవముగ భావ యని చెప్పఁబడును. పైనివాసిన రెండువిధము లలోఁ దర్జయవదములయర్థ మెట్లు వివరింపవచ్చును? అట్టి వివరిణామమునకు సరి యగుపేరు వేమి? అనువిషయమును గొంతవఱ కిటు సాచాహరణముగ నిరూ పింతును.

1. అపధ్యులు:- సంస్కృతము; అపధ్యాః = చంపదగనివారు. తెలుగులో నీశబ్దము కుంటివాండు, గుడ్డివాండు మున్నగునంగవికలులనుమాత్రము బోధి చుచున్నది. ఇట్టియంగవికలులను హింసించరాదు, కావున వీరి కీచేరు రూఢమైయుం డును.

2. అసహ్యము:- సం; అసహ్యమ్ = సహించ శక్త్యముగానిది. “అసహ్య శిరో వేదనా = తలనొప్పి సహించనలదిగాక మిక్కిలముగా నున్నదని దీనియర్థము. తెలుగులో మాత్రము తలనొప్పి అసహ్యముగానున్నదని సామాన్యముగా వ్యవ హరించరు. ఏవగింపు, రోత యను నర్థమున నీశబ్దమును వాడుదురు. ఇదిగూడ సహించశక్త్యముగానిదే యగుటచే నిట్టివాడుక వచ్చియుండును. ఉదా: వానిదుశ్చే వ్వులు చూచినకొలదిని నా కసహ్యము కలుగుచున్నది. సామాన్యవాది కిటు విశే షకరత్యము.

3. గీర్వాణము:- సం; గీర్వాణాః=జేవతలు. “గీ లేవ వాణః బాణః యేషాం తే” అని దీని వ్యుత్పత్తి. బాణమువంటిమాట గలవారని దీనిభావము. జేవతలు శపించుటకు సమర్థులుగదా! తెలుగున నాధర్థ్యము, గర్వమునని దీనియర్థము.

పైనిఱచినట్లు కావదానసామర్థ్య మున్నపుడు గొంతమంది కొద్దత్య ముండుటగూడ నైసర్గికము గావున నిట్టియర్థము క్రమముగా వచ్చియుండును. ఉదా. “ఏవో నా లుగుముక్కలు చదువుకొన్నను సంత గీర్వాణము పనికిరాదు.”

4. అనుమానము:- సంత; అనుమానమ=వరోక్షనిశ్చయము. భూమా ద్వహ్నియ నుమానమ=ధూమమునుబట్టి వహ్ని గలదని నిశ్చయించుట. తెలుగున నిట్లుగాక సంతయ మనునర్థమున వాడుదును. లాక్షికవ్యవహారమేకాక కవులుగూడ నిట్లే వాడియున్నారు. ఉదా.

(1) కం. మనపిటన కా దయ్య

ద్దునునకు సరిపింటివానిఁ జూడగ లోకం

బున నెందు లేదు దెల్లం

అనుమానము లేదు తొడరనగునే వానిక.

రా. ఉత్క. 2 ఆ. 186 క.

(2) చ. పిలసిరధర్మచారిణి వివేకవరీమణి సీత; సుస్వభా

వులు యమలార్థకు ల్లకలపుల్ గ్రహియింపుము పీరి మువ్వరక

వల దనుమాన మొండ నిలువంటిమహాసభఁ జేరి కల్ల లే

బలుకుదునయ్య పొంకినఁ దవంబు ఫలించునటయ్య మానికిక.

ఉత్తరరామాదాయము. 3 ఆ. 88 క.

ఇట్టివరోక్షనిశ్చయములకు సంతయము మూలమైయుండును గాన సనుమాన శబ్దము క్రమముగా సంతయ మనునర్థమును బోధించుట సోపన త్రికమే యనఁదగును.

5. కర్మ:- సంత; కర్మ=పని. ఏదని బోధించుటకైనను సంస్కృతభాషలో దీనిని బ్రయోగింతురు. కాని తెలుగున కార్థకర్మమునుమాత్రమే బోధించుచున్నది. ఉదా= కర్మ చేయుట కొకటమారుఁడైన దగ్గట లేకపోయెను. సామాన్యవాది కిట విశేషవరత్యము.

6. ఫలహారము:- సంత; (ఫలహారం)ఫలహారం=ఫలరూప మగువాహారము. ఏదేని నియమసమయమునం దెల్లపుడును భుజించునన్నమును విడిచి తేటాకొద్దమును దేనిని భుజించినను నయ్యది ఫలహారమనియే తెలుగున వ్యవహరింతురు. ఉదా= “అమావాస్యనాటిరాత్రి శిష్టులు మినుకరొట్టెగాని పిండిగాని ఫలహారము చేయు

దురు." నియమసమయములందు ఫలములకు బదులుగా భుజించునదిగావున నీని కిట్టి వాడుక వచ్చియుండును.

7. సంభావన:- సం; సంభావనా = గౌరవము. మర్యాద. శుభాశుభము లందు బ్రాహ్మణులు మున్నగువారి కిచ్చువ్వల్యమగుధనమని యాంధ్రుల వాడుక. పూర్వకాలమున నేనేని శుభాశుభకర్మములందు విపులయాశీస్సును గోరువారు యోగ్యులని తమకుఁ దోచినవారి నాహ్వానించి వారికిఁ గౌంతధన మిచ్చి గౌరవించి వారియాశీస్సును బొందుచుండెడి సందర్భమునఁ బ్రాయశ్చిత్తము దీక్షలును వాడుటకు మొదలిడి యుండురు. అప్పటివాడుక గౌంతవఱకుఁ బ్రీతికర్మకర్మసంబంధమే యనఁదగును.

8 సంతర్పణ:- సం; సంతర్పణమ్ = తృప్తికలుదుట. ఏవిధమునఁ దృప్తికఱిచిన సందర్భమున నైనను సంస్కృతమున దీనిని వాడుదురు. కాని తెలుఁగున సట్లుగాక యన్నదానముచేఁ దృప్తికలుచుసందర్భమునమాత్రమే దీనికి వాడుక గలదు. ధనాదులచేఁ దృప్తికఱిగించినను నపుడు సంతర్పణ చేసిననువాడుక లేదుగదా! ఈసంతర్పణకు సమాచారధన మనియుఁ గొన్ని యెడల వ్యవహారము గలదు. వచ్చినవారి నారాధించుట యనఁగాఁ బూజించుటయే యుత్పత్తికర్తవ్యము గావున సీవ్యవహారముగూడ ముఖ్యముగనే యున్నది.

9. ప్రార్థనము:- సం; ప్రార్థనమ్ = పూర్వ మారంభించఁబడినది. అనఁగాఁ జేయఁబడినది. అది పూర్వకర్మముఁ బాతకర్మముఁగూడఁ గావచ్చును. కాని తెలుఁగులోఁ బూర్వము చేయఁబడినపాతకర్మ మనిమాత్రమే యర్థము. కావుననే పాతకర్మఫలము లగుకష్టముల నొందునపుడే "వానిప్రార్థన మున్నది. ఏమిచేయఁ గలము" అని యుండురు. అంతయెకాని యొకమనుజుఁడు సుఖమై యాసందించుచుండ వాని నభిసందింఁకఁ దలంచి "నీప్రార్థనము బ్రాగుగా నున్నద"ని యెవ్వరును బ్రయోగించరు. (సామాన్యవాది కిటు విశేషకరత్వము)

10. దాహము:- సం; దాహః = కాలుట, తాపము. తెలుఁగులో నిట్లుగాక తాపశాంతిసాధన మనునీరు మున్నగువానికి వాచకమై యున్నది. ఉదా = "కొంచెముదాహ మిచ్చింపుడు." అరకరత్నఁడై వచ్చి దప్పిచేఁ బ్రాణవశిష్టఁడై యున్న మనుజుని నిట్టివాక్యముందలిదాహశబ్దమునకు సంస్కృతములోనియర్థమే దీనిని గల

దనుకొని మంత్రతాపమును గలిగించుట కెవ్వరును సిద్ధపడుట లేదుగా ! మఱియు నీకల్పము తాపము, దప్పి యనువర్ణమునఁగూడ “నాకు దాహ మధికముగా నున్నది” మున్నగువాక్యములలో నగవడుచున్నది.

11. ఉచితము:- సం; ఉచితమే = తగినది. తెనుఁగున ధనమును స్వీకరింపకుండఁ గనే యొకవస్తువు నిచ్చినచో నద్దాని నుచితముగా నిచ్చినట్లు వాడుదురు. ఉదా:- “ఒక్కసారియే దళనువస్తువులు కొనువారి కొకవస్తు ప్రచితముగా నియంబడును.” ఒకసారివండ్లిండువస్తువులు కొని తన కెంతోలాభము గలిగిందనపు డావ గ్రతుఁడు కొన్నవారి కొకవస్తువును ధనమును స్వీకరింపకుండఁగనే యిచ్చుట యుచితము. అ నఁగా న్యాయ్యము. తగినది. శాస్త్రవేద యుచితకల్పమున కిట్టివాడుక కలిగినది. “శ్రీ టలా గుచితముగాఁ బంఁబడును.” అని యిట్లువార్తావతీకలలోఁగూడ నీకల్ప మిట్టియర్థమునఁ దఱుచుగా నగవడుచుండును.

12. గగనము:- సం; గగనమే = ఆకాశము.(శూన్యము) తెనుఁగులో నప్రాకృతము; అసాధ్యమునని దీనియర్థము. ఉదా:- “అతఁడు చేసినట్లు చేయుట యేమి గగనమా?” అనఁగా శూన్యమా? = బ్రహ్మచర్యము నెచ్చటను లేనిదా? = (అట్టిది చేయుట కష్టముగాన) అసాధ్యమా? అనునీకృతమున దీనియర్థము వివరింపఁబడు యుండును. లేదా “ఆకాశమంతయంతటి మూడితెజ్జమంతనోరు” మున్నగుకొన్ని యాంధ్రలోకాశ్రమలలో నాకాశమును బెద్దదానిగా భావించుచుండుట గలదు. దానినిబట్టి గగనమా? = పెద్దదా = (పెద్దదనిని సాధించుట కష్టముగాన) అసాధ్యమా? అనునదయైనను దద్విత రిణాదుమునకు మార్గము కానొచ్చును. దీని నీయర్థమున రామరాజభాషణకవిగూడఁ బ్రయోగించియున్నాఁడు. “... ..గగనఘంటావధకృతాగ్రణుల నెంత గగనమయ్యె లతాంగిగోచరచటలు...” (వసుచరిత్రము. ౪౭. 99వ.) ఇటు నెంత గగనమయ్యె ననఁగా నెంతపొందరాని దయ్యె ననియర్థము.

13. జ్ఞాన:- సం; జ్ఞానా = తెలిసికొనవలయు ననుకోరిక. దీనినే దెలిసికొనఁ దలంపపుడు హృదయము తడవించి తనయ క్షమై వ్యాకులమై యుండుట సహజము. ఏదేని కష్టదశలోఁగూడ హృదయ మిట్లే యుండును గాన నీసామ్యమునబట్టి జ్ఞానగానున్నదని కష్టభయమునునఁగూడ మనవారు నాడుదురు.

14. దక్షత:- స; దక్షతా = సామర్థ్యము. “ఈవస్తువులు పొదుపుగా వాడుకొనుటకు మాయంట దక్షత లేదు” అనగా మాకు సామర్థ్యము లేదనియే దీనికి యుద్దేశము. ఎందువలన సామర్థ్యములేదు? పెద్ద లెవరును నింట లేకుండుటవలన. కావున సామర్థ్యాభావమునకుఁ జెద్ద లింట లేకుండుట హేతువైనది. ఇట్టి హేతు హేతును త్రవ్వసంబంధమునుబట్టి కాలక్రమమున దక్షత లేకుండుట యనగా నింట వృద్ధులు లేకుండుట యనునర్థము వచ్చినది. ఈరీతిని దక్షతయనఁగా నింట నుండు పెద్ద లనునర్థము లేలేదని, ఈయర్థమునఁ గవులుకూడ నీశబ్దమును వాడి యున్నారు.

“దక్షత లేనియింటికిఁ బదార్థము వేటొకచోటనుండి వే
లక్షలు వచ్చెనేనియుఁ బలాయనమై చనుఁ గల్గెగాదు వృ
త్తము” (భాస్కరశతకము.)

15. శైలకర్మము:- స; శైలకర్మము = భృత్యభావము, శుతూ!ష, సేవ. తెలుఁగున దొంగిలించుట యని యీశబ్దమున కర్థము. విష్ణుభక్తాగ్రేసరు లగు తిరుమంగ యాశ్వాదు పెరుమాళ్ళకు నిరంతరసేవ (శైలకర్మము) యొనర్చుదు నొకవృత్తు సామయియంగుళియకమును వారిందినట్లు వ్రాసిరిగలదు. ఈ తిరుమంగ యాశ్వాదుల చోరవృత్తియయే శైలకర్మశబ్దమున కవహరణ మనునర్థము వచ్చుటలో మూలమై యుండును. మఱియు దేవాలయములందలి యర్చకులు పెక్కుమంది దేవస్థానాధి ప్తృతులచేఁగాని తదితరులచేఁగాని భగవద్వినియోగమున శై సమర్పింపఁబడిన వస్తువు లను స్వామి! వినియోగింపక తా మవహరింతురని దేశములోఁ గింపదంతి గలదు. అది సర్వమో కాదో పెరుమాళ్ళ శిలుక. ఇట్లు వారు వ స్తవహరణము చేయుచుఁ గైంకర్యము చేయుచున్నారమని చెప్పుదురు. కావున నీమార్గమునఁగూడఁ గైంకర్య మనగా దొంగిలించుట యనునర్థము వచ్చుట కవకాశ మగవడుచున్నది. అదా. “అచట నేను నాలుగువస్తువు లుంచితిని. అందు రెండువస్తువు లెవరో శైలకర్మము చేసినారు.”

16. ఛాందసుడు:- స; ఛాన్దసః = ఛందస్సు తెలిసినవాఁడు. అనగా వేదవంశి తుఁడు. “శ్రోత్రియచ్చాందసా సమా” శ్రోత్రియచ్చాందసశబ్దములు రెండును బ్రాహ్మణములని వామినిగానుకాసము. తెలుఁగులో నీరెండుశబ్దములయర్థముల

కును బలభేదము గలదు. శ్రోద్ధియొడవగా సదాచారసంపన్నుడు, శిష్టాగ్రేసరుడు. ఛాందసుడనగా లోకజ్ఞానతూన్యుడు, ముందుడు. మనజేశములోఁ జిరకాలమునుండి, యనఁగాఁ గాలిదాసుకాలమునుండియు వేదవండితు లనేకులు నాగరకతాతూన్యులై మాంద్యముతో నుండివారని “వేదాభ్యాసజడః కథంను విషయవ్యావృత్తకామావాలః, నిర్మాతం పృథ్వే నృనోహర మిదం రూపం పురాణోమునిః.” (వేదాభ్యాసమువలన మాంద్య ములవడినట్టివా యిట్టియనోహరరూపమును సృజించుటబలము) అనువిక్రిమార్కశియవాక్యమువలన మనకు స్పష్టముగాఁ జెలియించున్నది. నాటికిని నేటికిని వేదవేత్తలవిషయమున నీయధిపాత్యమే జేశములో నాటుకొనియున్నది. వేదవేత్తలలోఁ బాలమంది చెప్పినమాటయే వలుమాటు చెప్పఁచుఁ జేసినవనియే వలుమాటు చేయుచు నిట్లుండుట స్వాభావికము. దీనిని బట్టియే ఛాందసశబ్దము చా(చే) దస్తము గలవా రనునర్థమునందు రూఢమైనది. చా(చే) దస్తమునకల్పమైనను ఛాందసత్వకల్పభవమేకాని కొత్తది గాదు. ఛాందసశబ్దమును బైనిజెప్పినయర్థములో రామకృష్ణకవిగూడ వాడియున్నాడు.

ఉ. “సారథి ఛాందసుండు బడిసాగదు చక్కయుగంబు....

.....తానట మాసరియంచుఁ దత్పరికా

చేరులు నవ్వు శంకరుని తేరిని కేతనకింకిధ్వనికా”

పాంచురంగమహాశ్మయము - 1 ఆ. 11౬.

17. ముష్టి:- సం; ముష్టి=పిడికిలి. దీనికిఁ గ్రామముగా బిచ్చగాండ్రోకుఁ జెట్టు పిడికెడుబియ్యమునియు ధాన్యమునియు వాడుక వచ్చినది. లేదా బియ్యముగాని ధాన్యముగాని గలపిడికిలి యుద్దయైనను జెప్పవలయును. ముష్టికి వచ్చిరి, ముష్టి వేసితిని యున్నగువాక్యములలో సంస్కృతమునఁ గలవట్టిపిడికిలి యనునర్థముచెప్పట పాపఁగ నేరదుగదా !

18. దండము:- సం; దణ్ణ=కట్ట. ఆంధ్రభాషలో నిది సమస్కార మనునర్థమున వాడఁబడుచున్నది. వినీతుఁ డగువాడు పెద్దలకు సమస్కరించువపుడు కట్టవలె భూమిపైని బడవలయునని నియమము. దీనికే దండవీణామనుని పేరు. దీనినిబట్టి క్రియముగా దండకల్పమునకు సమస్కారవర్ధాయత్వము సిద్ధించినది. ఉదా. “పెద్దలు కనఁబడినతోడనే దండము పెట్టవలయును.” ఈవాక్యములోని దండమనుదానికి

సంస్కృతములోని యథామే చెప్పినచోఁ జెడ్దలు పిన్నవారి కగవడుటలే భయపడవలసియుండును.

19. చిత్తము:- భాగ్యము:- సం; చిత్తమ్=మనస్సు. తెనుఁగులో నెవరేని యొకనిషయము చెప్పుచున్నపుడు కోరికలు 'ఊ, ఊ' అని యూహింపబడుచు వినువలవాటు గలదు. అట్లు చెడ్దలు చెప్పుచున్నచో 'అయ్యో, అయ్యో' యనుచు విందురు. ఈసందర్భముననే 'చిత్తము, చిత్తము' అనియు ననుచుండురు. అది తమ చిత్తములో నున్నట్లే యనఁగాఁ దమయథిప్రాప్తియు పరిమైనదే యని యెవ్వరి కప్పుడంగీకరించుచు వినుచుండుసందర్భమేమోయని స్ఫురించుచున్నది. ఇదిగాక చెడ్డ లేదనికార్యము నియోగించినప్పుడు 'చిత్తము' అని యుండును. అనఁగాఁ దమ చిత్తము ననుసరించి తప్పక యాకార్యము నెఱవేర్చు వస్తువంతయర్థము దానిలో స్ఫురించుచున్నది.

మఱియు నిట్టిపన్నివేళములలో, ననఁగాఁ జెడ్దలు క్రీసరించుచున్నయెడలైష్ట్యపులు 'భాగ్యము, భాగ్యము' నుచు వినునాచారము గలదు. కటాక్షించి దేవరవా రీసంగతి నాయించుట దాసునిభాగ్యము. అనఁగా నదృష్ట మనునూహతో నీవాడుక పుట్టియుండును. వీరిలోఁ బ్రవర్తి మిక్కుటముగా నుండును గావునఁ బైవాడుక కిట్టి యథిప్రాయమును గల్పించుట యావశ్యమని తోచుచున్నది.

20. స్వయంపాకము:- సం; స్వయంపాకః= స్వయముగా వండుకొనుట. క్రీమముగా నీశబ్దము స్వయముగా వండుకొనుట కిచ్చెడిసాదుగ్నిని తోధించినది. ఇంకను రానురాను స్వయముగా వండుకొనుటకుఁగాక యింటికిఁ దీసికొనిపోయి విక్రయించుకొనుటకయిననుసరే యొకమధుష్యుడు స్వయముగా వండుకొన్నచో పరివక్షున ట్లిచ్చెడిభోజనసాదుగ్నికి వాచకమైనది. ఉదా= నేడు ద్వాదశిగావున నిద్దఱకు స్వయంపాకము లిచ్చిరిమి.

21. ప్రియము:- సం; ప్రియమ్= ఇష్టమైనది. ఏవస్తువైనను బడియందికి నిష్టమైనపు డందఱును దానినే కోరుట వైఫల్యము. అట్లు కలుపుకు కోరుచున్నవస్తువునకు విలువ పెచ్చగుటయు స్వాభావికమే. కావుననే ప్రియమనఁగా పెచ్చుధర గల వస్తు వనువర్థము తెనుఁగున రూఢమైనది. "శీతకాల మగుటచేఁ గాఁతొలును బఱాదునఁ గంబట్ల మిక్కిలి ప్రియముగా నున్నది.

22. స్వస్తి:- సం; స్వస్తి = మంగళము. తెలుగులో స్వస్తియనగా గొం
దలు వైదికులు రెండువక్రములుగా విభక్తులయి వేదముతో నేదోయొకభాగము
నందుకొని యొకరివెంబడి నొక రండలివాక్యముల నేకరుప్రపెట్టుట యనునర్థమువచ్చి
నది. శుభకార్యములలోను మఱికొన్నియుత్సవాదులలోను వేదమును బఠింపవలయు
ననియు నయ్యది శుభవృక్షమనియు మనవారిసిద్ధాంతము. ఇట్లు వేదమును నవిశ్రాం
తముగా నొక్కరే చెప్పటలో శ్రమ యధికమగును గావున నట్లుభయవక్రముల
వారు సద్వకొని చెప్పవాడుక పుట్టియుండును. ఇట్లుచెప్పట మంగళమునకు హేతు
వగుచున్నది. హేతుహేతుమత్తులకుఁ గ్రమముగా వధేదాధ్యవసాయము చేసికొని
యిట్లువేదము నేకరుప్రపెట్టుటనే స్వస్తియని వాడుచున్నారు. లేదా యావేదమంత్రీ
ములలోఁ గొన్ని “మంగళ మగుఁగాక” యనునర్థముగలవికూడ నుండునుగావున నా
మంత్రములమూలమున స్వస్తిచెప్పుచున్నారనువాడుక వచ్చినను రావచ్చును.

23. అన్యోన్యము:- సం; అన్యోన్యమ్ = పరస్పరము ఆంధ్రమునఁ జేమి మను
నర్థమున దీనిని వాడుదును. ఉదా: “వారిద్దఱకును నెంతో యన్యోన్యము” చేమి
మనుభావ మెప్పుడును నొకరిపై నొకరిఁ బరస్పరము నుండవలసినది గావున నిట్టి
యర్థమువచ్చుట సమంజసమే యనఁదగును.

24. అవసరము:- సం; అవసరః = సమయము. తెలుగులో నావశ్యకత యను
నర్థమున వ్యవహరింతురు. ఉదా: “నేను రావలసినయవసరము లేదు. ” “ఎవరియవ
సరము వారిది ” ఇత్యాదులలో సవసరశబ్దమునకు సమయార్థకత్వము చెప్పినచో
వాక్యార్థము పొసఁగియుండదు. అవశ్యకత యనునర్థమే యిట్టిచోట్ల వస్త్రీభివ్యమై
యుండును. ఏ కీవస్తువు కావలెనా? నా కవసరములేదు. అది కావలసినసమయము
నాకు లేదు = అది కావలసినసమయ మిది కా దనుట. ఇట్టి కొన్నివాక్యములలో
మొట్టమొదట సమయార్థకత్వమే యుండి క్రమముగా నయ్యది యవ్యయసారథ్యా
వేత్తు లగువారిచే నావశ్యకత యనునర్థము గలదిగా మార్పఁబడియుండును.

25. అగ్రహము:- సం; అగ్రహః = వట్టుదల. “అనేనైన బక్షేణ విజయి నా
భవితివ్యమితి నాస్మాక మాగ్రహః” = ఈవక్రమే నగ్గవలయునని మా కేమియుఁ
బట్టుదల లేదు. అని సంస్కృతములో దీని వ్యవహారము. ఏదేనియొకవిషయమును

బట్టవలతో వాదించుచున్నపు డాసందర్భమునుబట్టి యా కట్టుదల కోవసమ్యక్కిత మగుటయుఁ గలదు. దీనింబట్టియే యాగ్రహమునఁగాఁ గోవ మనునర్థము తెనుగు లో రూఢమైనది. ఉదా. “తత్పంచేనీన భృత్యునిపై రాజన కాగ్రహము జనించును”

26. ఆలయము:- సంగ; ఆలయము=ఉనికికట్టు, స్థానము, ఇల్లు. గ్రంథాలయము, జీవాలయము, వస్త్రాలయము, కార్యాలయము, హిమాలయము, విద్యాలయము మున్నగుసమాసములలోని యాలయశబ్దమునకు స్థానమనిమాత్రమే యర్థము. రానురా నిది తెలుఁగులో జీవాలయ మనువిశిష్టార్థమును బోధించుచున్నది. ఉదా: “సాయంకాలము తఱుచుగా నందఱును నాలయమునకు వెళ్ళుదురు” కేవలమగు (జీవాదిపదసమిధివ్యాహరము లేని) నాలయశబ్దమునకు సంస్కృతమున నిట్టివిశిష్టార్థ మెచ్చటను గానరాదు. సామాన్యవాది కిట విశేషకరత్వము.

27 కుశలము:- సంగ; కుశలము= నేర్పుగల (విశేషణము) కుశలము= శ్రేయము. “అయి మఠివ కుశల”=ఇతఁడు మిగులనేర్పరి.- ‘ఉభయకుశలోఽపరి’లోనికుశల శబ్దము శ్రేయార్థమని యందఱును నెఱుంగుదురు. ఇట్లుండ నాంధ్రభాషలో ‘ఇటుక టము, ఇటుక్కు’అనునర్థముతో వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఇది క్రీశ్మత్యర్థమునకు సంబంధించియున్నట్లు పైకి గోచరించుట లేదు. కాని చిన్నయింటిలోఁ గాపురముచే యువారిని మీకు సమపాయముగా (వసతిగా) నున్నదాయని క్రీడించినచో “నేదో యిందులోనే కుశలముగాఁ గాలశ్రేయముచేయుచున్నా”మని చెప్పదురు. స్థలము తక్కువగా నున్నపు డింట నుండువస్తువులను యథేచ్ఛముగా నెచ్చటివాని నెచ్చట విడువక నేర్పుతో వాని నన్నిటిని సరుదుకొనవలసియుండును. కాఁగా నిటుకుగా నున్నస్థలమున నేర్పుగానుండవలయునని తేలినది. ఇట్టివాక్యములలో “నిఱుకటము, నేర్పు’అనువాని కిట్టిసంబంధము కలిగియుండుటచేఁ గ్రమముగాఁ గుశలశబ్దము వ్యవహారమున నిఱుకటమనునర్థమునందు రూఢమై యుండునేమోయని తోచుచున్నది.

28 కథ్యము:- సంగ; కథ్యము= హితము, మేలు గలిగించునది. “అబ్ధియస్థవ కథ్యస్య వక్త్రాశ్చోరాచ దుర్లభః”అట్లుటికి శోత క్లిష్టము గాకబోయినను భావికాల మున మేలుగలిగించుమాటను తెవ్వవాఁడును నట్టిమాట వినువాఁడునుగూడ సరుదుగా నుండురని దీనియర్థము. ఇట్లది మాటనుగాని కార్యమునుగాని మఱి జేసివైకనుగాని భావికాలమున మేలుగలిగించుసర్వమును సంస్కృతములో బోధింపఁబడియున్నది.

కాలక్రియమున నిట్లన్నిటిని బోధించక తెనుగువ్యవహారమున మెలుకలిగించువాహారమునుమాత్రమే బోధించుచున్నది. అదియైనను సామాన్యముగా రోగనివృత్త్యనంతరము రోగి కిచ్చునాహారమునేకాని తదితరులయాహారమును బోధించదు. ఏదేని రోగము సంభవించునపుడే యాహారనియముగాని లేనపుడుగూడ నిత్యము నుండవలసినయానియమును మనవారియభ్యాసములో లేనట్లుగూడ నిత్యముయొక్క యర్థవివరిగామరీతియే నూచింపఁజాలియున్నది. ఇదా- "నిన్ననే వత్స మిచ్చితిమి."

౨9. తద్దినము:- సం; తద్దినమ్ = (తద్ + దినమ్) అదినము. తెనుగులో నిత్యము నాల్గిక మనునర్థమున వాడుదురు. లజ్జాకరమును జాగుచ్ఛాకరమును నమంగళద్యోతకమును నగునర్థము గలకల్పముల నుచ్చరింపక వానికిఁ గొంచెము సంబంధించి యేవోకదులను బ్రయోగించుచు నాయర్థమును వ్యక్తీకరించుట మనవారికి స్వభావము కావుననే (1) యింటిలో బసపు నిండుకొన్నది. (అయిపోయినపుడు) (2) దీపము పెద్దదయినది. (అజిపోయినపుడు) (3) మంగళసూత్రము పెరిగిపోయినది. (తెగినపుడు) మున్నగువాడుకలు వచ్చినవి. ఇట్లే చనిపోయిన దినమని చెప్పటకు సంకోచించి 'ఆ దినము=చనిపోయినదినము' అనునర్థము స్ఫురించునట్లు తద్దిన ముచకల్పమును వాడుచున్నారు.

౩0. మంగళసూత్రము:- సం; మంగళసూత్రమ్ = వివాహములో వరుడు వధువుయొక్క మెడలోఁ గట్టెడు పుస్త్రాలు గుచ్చిన మంగళకరమగు (తాళి) మూత్రము. పుస్త్ర లేవ్వడును నీమంగళసూత్రముతో సంబంధించియే యుండునుకావున వివిధగల యవినాభావసంబంధముచే నీరెంటిని నభిన్నములుగా భావించుటవలనఁ గావలయును మంగళసూత్రమనగాఁ బుస్త్ర లనునర్థముగూడ వాడుకలో యాధమైనది. ఇదా- "మంగళసూత్రములు రెండీటిని గొంచెము స్పృశ్య (నొక్కులు) వడుటచే బాగుచేయుటకై కంసాలి కిచ్చిరి." "ఆరెండుమంగళసూత్రములును నొక్కొక్కటి తులము తులము బంగారముతోఁ దయారయినవి." ఇత్యాదులలో సూత్రమనగాఁ దాదని యర్థముచెప్పట యెంతసూత్రమును బొసఁగియుండదు.

౩1. మధువర్కము:- సం; మధువర్కమ్ = తేనె, నేయి, పెరుగు, నీరు, చక్కెర యనునీయైదిటిని గలిపి యతిథి కిచ్చు మిశ్రితద్రవ్యవిశేషము. కన్యాదాసనమును మన వరునిఁగూడ దీని నిచ్చి నక్కరించునాచారము గలదు. అల్లుని నిట్లు నత్క-

రిందినవీధవ సూతనవత్త్రములఁగూడ నిత్తురు కావునఁ గ్రామముగా నల్లనిఁగి గవ్యా దానసమయమున నివృత్తవత్త్రము లను సర్థమునమాత్రమే వ్యవహరింపఁజొచ్చిరి. అతిథిసత్కారస్వరూప ముట్టితో యట్టిసత్కార మొందుల కావశ్యకమో తెలియని యాకాలమున మధువర్కశబ్దమునకుఁ గల వ్యత్యర్థమును మనవారు మఱచుట వింతకాదు. ఇఁక వివాహములో వరునికి జేసె మున్నగువానిని గలిపియచ్చనాచార మున్నను నయ్యది యావైవాహికవ్యత్యర్థముల తొందరలో నందఱకును చెలియక దానిని సంబుధించి యచ్చసూతనవత్త్రములు మాత్రము పుష్పముగాఁ జేక్షకుల కందఱకును నగవకునుగాన మధువర్కమునఁగా వరుని కిచ్చు సూతనవత్త్రములే యనుసర్థము నాటుకొన్నది. ఉదా. “అల్లునికి జరియించుభద్రమధువర్కములు తెచ్చినారము.”

32. అయోమయము:- సంగ; అయోమయమ్= ఇనుకడి.- సర్వసామాన్యముగా మనవారిఁ చెలిసియున్న వ్యసీధలోహములలో నినుము మిక్కిలిసాదృమై దిట్టముగా నుండునది; అయ్యది దుష్ప్రవేశము=చొరరానిది. ఈయర్థమునుబట్టియే తెనుఁగులో నేదేనిదుష్ప్రవేశముగఁగాని యసాధ్యముగఁగాని దుర్వృద్ధముగఁగాని యున్నదని చెప్పవలసి వచ్చినపుడు ‘మిక్కిలి అయోమయముగా నున్న’దని యందురు.

33. పూజ్యము సంగ; పూజ్యమ్=పూజించఁదగినది, (విశేషణము). ఇది తెనుఁ గులో శూన్యము (లేనిది) అనుసర్థములో వాడఁబడుచున్నది. అబాలునికిఁ చెలివి చేటలు గలవా యని వ్యతిండినపు డాపిల్లవాఁడు తెలివిలేనివాఁడయినచో “నన్ని యు నున్నవిగాని తెలివి కేటలుమాత్రము పూజ్య”మని సమాధానము చెప్పదురు. ఈపందర్భమున, “తెలివి కేటలుమాత్రము నున్న” యనియుఁ జెప్పట గలదు. ఈ సున్నకబ్బము శూన్యకల్పభవమేకాని కొర్రది గాదు. కాన దీనింఁగూర్చి యంతగా విమర్శించఁబనిలేదు. ఈయర్థము పూజ్యకల్పమున కెట్లువచ్చినదో యామార్గము మనస్సున కంతగా సరిపడకున్నది. పూజ్యకల్పమునకు శూన్యమనుసర్థము లాఁకి వ్యవహారమునందుమాత్రమేకాక గాంధిక భావలోఁగూడ నున్నట్లు.

౪. “భక్తుం చెప్పఁడు ముక్తితైశికయోసాసంబు గావించి ని ర్ముక్తశ్లేశకు ముక్తశ్లేశఁ గరంబుల్ మోక్షి సత్కామన పుక్తుం గన్గొను వాఁడు గన్నయిదివో జన్మంబు మేదాల్పియుగ ముక్తుం డాతఁడు భావికాలజననంబుల్ వానిం బూజ్యముల్.

అను పాండురంగమాహాత్మ్య (2౮-15వ.) బృహదాగమం చెప్పుచున్నది. కన్నుల వద్దకొని సంగ్రహించవలసిన యాశ్చర్యమును శబ్దరత్నాకరకారులు మఱచిపోయి విడచినారు. మఱియు దీనికి నున్న యనునర్థము కన్నడభాషలోగూడ ను రూఢమైయున్నట్లు కర్ణాటకవండితులు చెప్పుదురు. ఇట్టినిర్దిష్టతల వ్యాప్తమైయున్న యాశ్చర్యము దీనికి వచ్చుటలో నేదేని జక్కనిమార్గ ముండితీరవలయును. ఇంకను విమర్శించినచో నిరూపించవలనుకదదు.

౩4. దేవతార్చనము:- సంగ; దేవతార్చనమ్ = దేవుని బూజించుట. తెనుఁగున “తాము మాయంతికి దేవతార్చనమునకు దయచేయవలయును” మున్నగువాక్యములలో దేవతార్చనమనగా భోజన మని యర్థము. ఈవాడు స్వాత్మలలో నధికముగా నుండును. పూర్వము స్వాత్మ లెల్లరును భోజనమునకు ముందుగా దేవతార్చనముచేసి వెంటనే భోజనముచేయు నభ్యాసముండెడిది. ఇట్లు భోజనము దేవతార్చనానంతరభావి గావున దేవతార్చనమనగా భోజన మనునర్థము రూఢమైనది. అదిగాక యేగృహమందు దేవతార్చనము చేయుదురో యచ్చటనే వండినకదార్థములను దేవునికి నివేదనచేయవలయుననియు నట్లు నివేదనచేసినకదార్థములనే తాము గూడ భుజించవలయుననియు నియమము గావున నెచ్చట దేవతార్చనముచేయుదురోయచ్చట భోజనము తప్పనే లేవు. ఇట్లుస్వాత్మలలోఁ బాలమంది దేవతార్చనా విధానమునైన నెఱుంగకున్నను వెనుకటివాడుకయే యనుస్మృతముగా వచ్చుచుండుటచే నందఱును నీకేల్లమును వైయర్థమున వాడుచున్నారు.

౩5. భద్రము :- సంగ; భద్రము = మంగళము. తెనుఁగున నిది బాగ్యైత్ర యనునర్థమున వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఎప్పుడైనను బాగ్యైత్రతో నుండుట శ్రేయస్సునకు, మంగళమునకు హేతువగును. క్రిమముగా హేతుహేతుమత్తుల కభేదమును గల్పించుకొనుటచే నిట్టివాడుక వచ్చియుండును. ఉదా - “నేను దిరిగివచ్చువఱకు నింటివద్ద భద్రముగా నుండవలయును.”

మనదేశములో సంస్కృతసమములై వ్యవహరింపఁబడుచున్న యాంధ్రీకదముల యర్థవివరిగామకద్వితీని స్థానీపురాకన్యామనన నిటఁ జూపినాడను. ఇంకను సన్మార్గిని, అవస్థ, సంగతి, వర్తమానము, అద్వైతము, సదుపాయము, దురంతము, అభివృద్ధిము, ఉద్యోగము, భ్రమ = (అక) రాధాంతము, వివరీతము, గృహవా

రము, తీర్థము, వాచకము, మర్యాద మున్నగునిట్టికల్పము లెన్నియో కలవు. పైని జాబితవకల్పము లన్నిటినిని సర్వవికరిణామము లెలుఁగులో శిరిగినదేవాని సంస్కృతము లోనిది గాదు. సంస్కృతములోఁగూడ సామాన్యవాచకము లగువంకజాదికల్పము లకు విశేషవాచిత్యమును విశేషవాచకము లగుకైలాదికల్పములకు సామాన్యవాచకత్వమును రూఢమగుటయు నిట్టింకను సనేకతీతుల సర్థము మాఱియుండుటయు సుఖ సిద్ధము ఇట్లు జీత్యాంభ్రములోఁగూడ వాయుసామాన్యవాచియగుగాకపు కల్పము వాడుకలో వేడిగాలినిమాత్రము బోధించుచున్నది. ఉదా: “ఘోషువు హెచ్చుగా నున్నది.” ఇటు కల్పరూపముగూడఁ గొంతమాఱియున్నది. ఏదైనను హెచ్చుగా నున్నదని చెప్పవచ్చు దాకల్పములో వత్తక్షరములను (వర్ణద్వితీయచతుర్థములను) బ్రయోగించుట వసవారి కలవాటైయున్నది. కనుకనే “ఘట్టిగా వల్లించిరిని” “ఘట్టగా నలిగిపోయినది” ఇత్యాదివ్యవహారములలో వత్తక్షరము లుచ్చరింపఁబడు చుండును. ఇక వివాహమగుచున్నవరుని బోధించుపెండ్లికొడు కనుకదక్షుడు వదక (వడుగు) పెండ్లికొడుకనియు, గర్భాధానపుఁ పెండ్లికొడు కనియుఁ జివరకు బాలసారె పెండ్లికొడు కనియుఁ గూడ నతివిచిత్రముగా వాడుచున్నారు. ఇట్టి మార్పులన్నిటిఁ బ్రవాహరూపమున నుండువ్యవహారమే కారణము. ఈమహాప్రవాహమును నివారింప కేక్యముగాదు. నివారింప యత్నించుట సమంజసమును గాదు. ఇట్టియర్థవికరిణామము గలకల్పములు లోకమున రూఢములై క్రమముగా మహాకప్రలయఁ బ్రయుక్తములగుటయుఁ గొంతవఱకుఁ జూపియుంటిని. ఇప్పటికింకను గప్రలయే వాడరింకఁ బడని కల్పములుగూడఁ గాలక్రమమున గ్రంథములందుఁ బ్రవేశింపఁగలిగెను. ఇట్లు మాటుచున్నకల్పములను వానియర్థములను గ్రహించుచు దీనినిబట్టి వ్యవహారబలమన నెట్టిదో వరికీలించుచు నిట్టికల్పార్థముల వరిగావ్యవహారము లోకమునకు బోధించుచు నానుదించుచుండుటమాత్రమే భాషాతత్త్వజ్ఞానువులకుఁ గర్తవ్యము.

పైనిజాబితవవానిలో సర్థములవికరిణామక్రమమును పరిగా గుర్తించఁబాలక నే నేమనితప్పిల్లుగా నిరూపించియుంటినేమో! అట్టివానిని సూక్ష్మదృష్టితో విచారించి సవరించుభారము భాషాచరిత్రకరికోధకులవయ నుంచి యిప్పుటి కింతటితో విధించుచున్నాడను.

గ్రామ్యవవాదనిరసనము

వాసా సూర్యనారాయణశాస్త్రి

రాన్ సాహేబ్ శ్రీగిడుగు వెంకటరామమూర్తివంతులుగారితో నాకు విశిష్టచరిచయము కలదు. వారు చేసిన తెలుగుభాషాసేవా విధానవిశేషములను కనులారచూచి చెప్తలార విని యున్నాను. వారు భాషాసముద్రమును పూర్ణముగా ముడించి దానిసారమును లోకమునకు పుసాదించినారు. వారు విమర్శకద్వంద్వితో చరిత్రీంకని తెనుగుగ్రంథముగాని, తెనుగుపదముగాని, లేదనుటలో సతికయోక్తి లేదు. కొందరు వండితులు వంతులుగారు గ్రాంథికభాషావిద్యేషులనిన్ని, గ్రామ్యవాదులనిన్ని, అవవాదములను లోకములో వెల్లడించారు. ఈయవవాదములు నిరాధారములు అన్యాయములని నాయల్పజ్ఞతతో నిరూపిస్తున్నందులకు ప్రాజ్ఞులను మన్నించవేడుతున్నాను.

పాణిన్యాదులు అవభాంశము అవశేషపర్యాయముగా చెప్పిరి. తెనుగువ్యాకర్తలు అవభాంశగ్రామ్యములు పర్యాయములని చెప్పి లక్షణలక్ష్యములను చూపిరి.

ఆచార్యుడండి. శ్రీ! “కాస్త్రీషు సంస్కృతా దస్య దవభాంశత యేరితం.”

కాస్త్రములయందు సంస్కరింపబడినదానికంటె వేరయినది యవభాంశముని చెప్పెను. కొరసేని, మాగధి, మున్నగుప్రాకృతభాష లన్నియు సంస్కృతభాషావరిణానుములే. తెలుగుభాషకూడా వాటిలోనే యంతర్భవించును.

“సకలజగజ్జంతునాం వ్యాకరణాదిభి రవాహితసంస్కార సృహజో వచన వ్యాపారః ప్రకృతిః తత్ప్రభవం తతలగతంవా ప్రాకృతం.”

సకలజంతువులకు వ్యాకరణాదులచే అసంస్కృతమై సహజమైన వచనవ్యాపారమే ప్రకృతి. దానియందు పుట్టినదికాని, దానివలన వచ్చినదికాని, ప్రాకృతము అనబడును. ఈవచనమును పరికించిన ప్రాకృతభాషలు వ్యాకరణనిరపేక్షములని విశదమగును. ప్రాకృతభాషలు వ్యవహారములో తరుచుగా మారుచుండుటచే అర్వాచీనులనుబోధమునకై వాటికి వ్యాకరణములు పుట్టియుండును. ఇట్టిస్థితిలో ప్రాకృత

భాషాసామాన్యమంతయు అవభాగము యగును. ఇది శ్రీరామమూర్తివంతులు గారివాదమునకు అత్యంతము సాధకముగా నె యున్నది. అంభోశబ్దచింతానుభవే వన్నయ భట్టనిరచితమని యంగీకరించినను అలక్షణము వారిభాషావ్యవహారములో శతాంశము నయినను సంపూరింపలేదు. వన్నయభారతముకంటె ప్రాచీనమైనతెనుగువ్యాకరణ మొక్కటిన్నీ కానరాదు. నేటికిన్నీ ప్రాచీనవ్యయోగములను నిశ్శేషముగా సం పూరించినతెనుగువ్యాకరణము లేదు. కాబట్టి అసంపూర్ణము గామ్యము (అవ భాగము) అంటే భారతాదులకే అదుర్దభివృద్ధి. “వ్యయోగమూలం వ్యాకరణం” “సిద్ధి ర్లోకా ద్దృశ్యా” అనువ్రమాణములచే శబ్దసిద్ధి శిష్టలోకైకశరణ్యమనినీ; సిద్ధశబ్దములకు వ్యాకరణ వ్యక్తివ్యతిరేకతయవిభాగమును చూపి వర్ణాగమ, వర్ణ లోప, వర్ణ వ్యత్యయాదిహాససంస్కారమును చేయుదురనినీ తెల్లనుగును

అచార్యుడండి - శ్లో. “అభీరాదిగిరః కావ్యే వ్యవభ్రంశత యేరితం.”

కావ్యములయందు గొల్లలు మున్నగువారివలకులు అవభాగములు అని చెప్పె ను. “ఏటా” “అటా” ఇట్టివదములను గామ్యములు వాడుదురు. అట్టివదములను వాడందని వంతులుగారు ఎన్నడున్నా చెప్పియుండలేదు. కావున ఈయవభాగలక్షణమున్నా వంతులుగారివాదమును స్పృశింపదు.

ఉక్తలక్షణవంతమైయుండునట్టి కావ్యము నెఱుంగవలయు సంస్కారమునుచు హీనలక్షణకావ్యంబు నెఱుంగవలయు గామ్యమునుచునుమఱియవభాగమునుచు. చులకగా గ్రామ్యజనములువలకునట్టి తెనుగుమాటలు గామ్యంబులవఁగఁబడియె వర్ణలోపంబునొంది కావ్యములఁజొరపు వరులఁదెగఁదెనుచో నొప్పవలదొంగ. వస్తాడా హరి సామ్యులు తెస్తాడా గొల్లడంట దిట్టక కరుణన్ ... ఇత్యాది (అవ్యవహారము.)

అవ్యవహారము ‘లక్షణవంతమైనకావ్యము సంస్కారము; లక్షణహీనమైనకావ్యము గామ్యము లేక యవభాగము;’ అని నిర్వచించెను.

వన్నయభారతమునకు పూర్వము లక్షణము లేదుగదా! సమకాలీనులు తన్ను వ్రాశ్చిందివచో వన్నయ యేలక్షణమును చూపి తనభారతమును సమర్థించుకొని యుండును? అర్వాచీనకపులయినను తమవ్యయోగములకు ప్రాచీనలక్షణములను చూపకాలదు.

“పిదే కర్తార్థసంబంధే” అని కర్తస్థితియు అర్థస్థితియు లోకమువల్లనే కలుగవలయు నను న్యాయము సంగీకరించవలయును. లేదని పోచినవచనాంధ్ర వాఙ్మయ మంతయు లక్షణహీనమగుటచే నప్పకవిగారి గ్రామ్యతాదోషమునకు లక్ష్యమగును.

గ్రామ్యజనులు చులకగా వలకుటచే వర్ణలోపమును పొందినవలకులు గ్రామ్యములని యప్పకవి రెండవలక్షణమును చెప్పి “వస్తాదా” “తేస్తాదా” ఇత్యాది లక్ష్యములను చూపెను. వర్ణ లోపము సంస్తారైక దేశము. చూచినవారు, చూచినవారు; ఇందు వకారము లోపించినది. ఇట్టివి భాషలో వేరేలున్నవి. గ్రామ్యులే కాదు. నాగరికులయినను అర్థవ్రీధిరి కాకుండా విరూపముగా నుచ్చరించినచో నవి గ్రామ్యములై కావచ్చును. వస్తాకు తేస్తాకు ఇత్యాదివదములు భాషాశిష్టలచే సభలయందు అనేక కతాబ్రుజులనుండి భారాళముగా నుచ్చరింపబడుచున్నవి. గ్రంథాదులయందుకూడా వ్రాయబడుచున్నవి. తెనుగువ్యాకర్తలు సిద్ధకర్తములను సంస్కరించవలసినదే కాని గ్రామ్యములని తోసిపుచ్చరాదు. అప్పకవి గ్రామ్యలక్షణములున్నా కంతులు గారిభాషను అనుమతము స్మరింపవు.

కంతులుగారి వాదస్వరూపము

చాణిన్యాదులు దేవభాషను విపులముగా సంస్కరించి అందు వైదికభాష వ్యవహారభిష్టమగుటచే వ్రయోగార్హము కాదనిరి. ఆయాదేశములలో నాయాకాలములలో శిష్టవ్యవహారము దుష్టవదముల నన్నిటిని సంగ్రహించి సంస్కరించిరి. వలయుచోట పెక్కురూపాంతరముల నిచ్చిరి. వైదికభాషవలె నన్నయాదులభాష పోయియుండుగా వ్యవహారభిష్టమైనది. వారికాలములో నాభాష వ్యవహారముకు నన్ని హితముగా నుండుటచే అర్థస్థూరిని శిష్యముగా కలిగించియుండెడిది. వ్యక్తతలమున నట్లుకాదు. భాషవ్రీధికాశనమును చేయుటయే భాషయొక్క ముఖ్యవ్రయోజనము. అట్టివ్రయోజనము సంకుచితమగుటచే నాపోచినభాష వ్రయోగార్హము కాదు. ఇంతే కాదు. నన్నయాదులు తమకాలపు శిష్టవ్యవహారములో నున్న భాషవంతరము తమకృతులలో సంగ్రహించియుండలేదు. అట్టిసంగ్రహమున్నా అకర్మము; అసంభవము. వారు వ్రయోగించిన సుఖ ప్రతిజ ప్రవదములలో వారు వ్రయోగించని యితరరూపములు నేడు మిషకు దురూహములు, అనాటికారకస్వరూ

వము మనకు సువిశ్లేషము కాదు. ఆధునికకవులు వాటి ననుకరింప వ్రాయునని ఛాన్దమువ్రాసినట్లు లోనయిరి. ఈయనకరణముచే పాదీనము, వ్యావహారికము, కాని యొకకృతకభావ దేశములో పాదచూపినది. కాబట్టి వైదికభావవలెనే పాదీనపు తెనుగు మన కత్యంతపూజ్యమే యయినను వ్రాయజ్యము కాదు.

ఇది, చేదీ, భారవోదీ, ఇచ్చేవారు, చెచ్చేది, అయితే, ఏలా, అంతా, అనినీ, వాళ్ళ, వాటికి, ఇక్కడపదములు కేలకువేలు తెనుగువ్యాకరణచే గామ్యములని నిశ్చయించినది. ఈపదములు రామ సైవరాజీయము, కృష్ణాభిరామా యగము, శరణములు, శాసనములు, భర్తాశాస్త్రాధిగ్రంథములవ్యాఖ్యానములు, మొదలగువాటియందున్నా, శివవ్యవహారములన్నా, అనేకకృత్యములనుండి యుండవ్యాప్తి కలిగియున్నవి. ఇట్టివ్రాయగమపాఠము లయినపదములను గ్రామ్యములని నిరాకరించుట భాషాసంప్రదాయవిరుద్ధము. వలయుచో వాటిని సంగ్రహించి సంస్కరించుటయే వ్యాకరణధర్మము. కేవల్యావలు నిత్యము పరిణమించే స్వభావము గలవి. వాటిపరిణామమును, అభివృద్ధిని, నిర్బంధించుట కెవ్వరికి నెన్నడు శక్త్యముకాదు. వ్యావహారికభాషలో తమభావముల చక్కగా నెల్లడించుటకు వలు పుర కవకాశముండును. దానిచే లోకములో విజ్ఞానము, భాషయున్నా, మిక్కిలి యభివృద్ధినిపెందును. నిరోధము యభివృద్ధికి భంజకము, భాషలయూలసూత్రమునకే విరుద్ధము. వ్యవహారభివృద్ధిమైన భాష నావాటికి క్షీణించుట జగద్విధితమే. తెలుగు వ్యాకరణములు కరస్థిరవిరుద్ధములు, పరిమితములు; పాదీనభాషనైనను సమగ్రముగా సంస్కరింపజాలక కుంఠితములైనవి. వాటిపై నాధారపడి భాషను నిర్బంధించుటకాని, లభ్యమార్గమునకు తివ్రముకాని వ్రాయగమపాఠముల కనుగుణముగాకముకాదు. ఒకకొత్తపదము భాషలో వ్రేవేరించి శిష్టామోదమును బడసి నచో నది గామ్యము, సంస్కార్యమే యగుదుకాని క్యాఖ్యాము కాదు - అని శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు సర్వదా వ్రాయగమమును చేయుచుండురు. ఇది వారి వాదస్వరూపము. తమవాదముయొక్క సత్యతను నెల్లడించుటకై ఆధునికవిద్వత్కృత్యులగ్రంథములనుండి దోషములను ఎత్తిచూపి పాదీనభాష యెవ్వరికిన్నీ నుల భముకాదని రుజువుచేయుదురు. ఈదోషవ్రాయగమము ద్వేషముచేకాని ఈర్ష్యచేకాని కాదు. వ్యవహారభివృద్ధిమైన వైదికభాష వ్రాయగమవర్త మనిచెప్పి శివవ్యవహార

నిష్ఠమైన దేవభాషా సామాన్యము నంతను పంగ్రహించి సంస్కరించినపాణిని మున్నగు వారు గ్రాంథిక భాషావిద్యమనున్నా, గ్రామ్యవాదులున్నా, అయినచో వంతులు గారున్నా, అట్టివారే యగుదురు.

ప్రకృతపాదము రామమూర్తివంతులుగారిరలపై నె టులవలేదు.

సుసందినీకరియము; సుఖమంజరీకరియము; తారాళశాంకనాటకము; ప్రీతా పరుదీయము; నాగానందము; శ్రీనివాసశిల్పాణము; మున్నగునాటకములయందు విద్యవృత్తకవులు పాత్రోదితముగా గ్రామ్యము నుపయోగించి వాడుకభాషకు నాటకములలో స్థానము నొసంగిరి. నాటకములలో గ్రామ్యభాషాప్రయోగవిషయమై “అముద్రితగ్రంథదంతాముఖి” అనేపత్రికలో వండితప్రవరులకు ఘోరతరమైన వాదోపవాదములు పెచ్చుపెరిగినవి. అందు శ్రీ. ఎరుగుడిపాటి వెంకటాచలము గారు “నాటకములు రసప్రాధాన్యములు రసబోషణకై పాత్రోదితమైనభాష నాటకములయందు దవశ్యము ప్రయోగింపఁబడవలసివది” అని పెక్కుయొక్కలను ప్రమాణములను చూపిరి, పత్రికాధికతులయిన శ్రీ. పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు మున్నగువారు ప్రవాదమునె సమర్థించిరి. దీనిచే మన టెకయంశము సూహించవచ్చును. రసబోషణకై నీచపాత్రులయందు స్వాభావిక మైనగ్రామ్య భాష నుపయోగింపవచ్చునని నిరూపించినపుడు యుద్ధితియర్థమైనది కలిగించి తన్నులమున వ్యవహారవిజ్ఞానమును రసాస్వాదాదులను కలిగించేవాడుక భాషలను భాషాకావ్యములలో నేలప్రయోగింపరాదు? కావున వంతులుగారివాదమునకు కలుపురు విద్యత్కవులు బీజములను పూర్వమే నాటియున్నారు. అట్టిబీజములకు వంతులుగారు ప్రమాణములు, ప్రయోగములు, సంప్రదాయములు, ప్రయోజనములు, మున్నగువాటిని విశ్వతోముఖముగా చూపి మహాబోషణము కావించిరి. ప్రారంభవర్గలో ప్రతిపక్షులయినవలుపురు వండితప్రవరులు సత్కార్యమును గ్రహించి వారివాదమునకు చేయూరినొసంగిరి.

నేను వారివాదమునకు సవినవాబ్బయమందున్నా, పత్రికాప్రచురమందున్నా, అనుకొన్నదానికంటె సూరింతులు ప్రచారము చేయించిరి. నేనున్నా ప్రారంభములో వారివాదమును వ్యతిరేకించి యాంజనేయునిముందర కుప్పిగెంతులు నే న్నిని. నాయుక్తులు వాదములు నిర్వర్ణములు కాగానే వారికివ్యకోటిలో చేరితిని. మాండలిక

దములు అన్యమండలములవారికి దుర్బోధములుగాన పరస్పరాధారణమైనగ్రాంథిక భావము గాన్మాత్యులుకాని వ్యావహారికము కాదని కొందరు అక్షేపింతురు. ఇది నిస్సారము. దీనికి సమాధానముగా అముద్రితగ్రంథచింతామణివ్రత్తికలో శ్రీ! ఎరుగుడిచాటి వెంకటాచలముగా రొకనిదర్శనమును చూపిరి. “1898 సం! డిసెంబరు నెలలోఁ జెన్నపురిలో జరిగినకవివండితసంఘమునకు రాజమహేంద్రవరమునుండి మ! వజ్రాది సుబ్బారాయణుగారును, బల్లారినుండి మ! ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులుగారును, ఆత్మకూరునుండి మణియొకయాచార్యులుగారును; చిత్తూరునుండి మ! నాగపూడి కుప్పసామయ్యగారును వచ్చి ఆచ్చట వీరందఱు నిజదేశీయవదభూయిష్టం బైనగ్రామ్య భావతోనగదా వ్రసంగింది.

“ అట్లుండియు నక్కడికి వచ్చియుండినవారికి వీరివ్రసంగములయందలి రసభావములు చక్కగా విశేషములు కాలేదా? వైకారణములనుబట్టి వెంకటసుబ్బయ్యగారివాద మనుభవవిరుద్ధమై యుక్తిభూస్యమై యున్నది” అనివాసిరి. వైన నేను వేర్కొన్న నాటకములను రచించినవారందరు ఇట్టియభిప్రాయముచేతనే తమనాటకములలో గ్రామ్యము నుపయోగించిరి. నేను రైల్వే, బస్సులు, తీర్థములు మున్నగుకావుల యందు కలుసుకొన్న అన్నిమండలములవారు తమతమవాడుక భాషలో భారాళముగా వ్రసంగించుకొనుచున్నారు. వ్యవహారసిద్ధి యగుచునయున్నది. కావున వైయాక్షేపణము నిస్సారము. కంతులుగారివాదము సరికట్టుటకు చూపబడినయాక్షేపము లన్నియు నిస్సారములయినవి. వారిమతము భాషావిజ్ఞానాభివృద్ధులకు తోచుచూపుచున్నది. వారు గ్రాంథికవిద్వేషులున్నూ గ్రామ్యప్రియులున్నూ కారు. వారిపై మోపినయవదములునిరాధారములు అన్యాయములని విన్నవించి విరమిస్తున్నాను.

శ్రీల సారస్వతము

చింతా దీక్షితులు

“ఏదవకు నారందీ ఏదవకు తందీ ఏదీపై నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు”

ఒక తెలుగువిచ్చగతై చంకిను జోలి వేసుకొని, శిశువు నత్తుకొని ఇంటింటికి తిరిగి ఈపాట పాడుతోంది. చంకినున్న శిశువు ఒకమారు పాలుతాగుతోంది; ఒకమారు తల్లిపాల వింటోంది. కిన్నీరీకంఠముతో పాడుతున్న ఈపాటకు ఆమె కక్కడక్కడ గుప్పెడుబియ్యము దొరుకుతున్నది.

“ఏదవకు కుశలవుడ రామకుమార, ఏదీపై నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు”

పాపము ఎత్తుకొనానికూడా ఎవరూలేని ఈకుశలవులస్థితి విన్న తెలుగుతల్లులందరికి హృదయములో శూలము గుచ్చుకున్నట్లుంది ఈపాట పాడినతల్లి సీతాదేవి, ‘ సిరిగల్లు ఋషివల్లభుల కందిళ్లలో, ’

“ నారచీరలతోను ఊయాలవేసి, కానీ తనయులకు జోలలుపాడె ”

నంతోషముతో జోలలుపాడి కొడుకులను నిద్రపోగొట్టవలసినసీత కంట నీరుపెట్టుకొని గద్దెస్వరముతో పాడుతోంది. బంగారుతూగుటుయ్యాలాల్లో కవలించవల సినచక్కెర రిక్కుమాల్లు నారచీరలఊయాలాల్లో కంఠకొని నిద్రపోకుండా అల్లరి చేస్తూ తల్లిచేత పాలుపాడించుకొంటున్నారు. ఈదీన్నపీల్లలకు కట్టకునేటందుకు మంచిబట్టలు లేవు, నగలు లేవు, అందెలు లేవు, గజ్జెలు లేవు, పురిగోరు లేదు, ఊంగరాలు లేవు, ఊయాలా లేదు. సీతాదేవి “మీవాళ్లందరూ అన్నివస్తువులూ మీకు తెచ్చిపెడతారు ఏదవకండి ” అని కొడుకులను ఊరడిస్తోంది.

“ఏదవకు కుశలవుడ రామకుమార, ఏదీపై నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు;

ఊంగరమ్మలు గొనుచు ఊయాలగొనుచు, ఉల్కికాపినతల్లి వచ్చె నేదవకు;
కట్టు టంగీ గొనుచు పురిగోరు గొనుచు, భూదేవి అమ్మమ్మ వచ్చె నేదవకు;
రాచిరేకలు గొనుచు రత్నాలు గొనుచు, లక్ష్మన్న పినతందీ వచ్చె నేదవకు;
ఏదవకు కుశలవుడ రామకుమార, ఏదీపై నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు ”

ఈపాట విన్నవనకు హృదయము తరుక్కుపోతోంది.

ఈపాట పాడిన తెలుగుచిచ్చక కైక గుప్పెడుచియ్యము పెట్టి అడరిస్తున్నాడు కొందరు ప్రజలు. ఈఅడరణకన్న తాను పాడేపాట యిచ్చే అనునయము అమెకు అతిశయము.

ఈపాట విన్నవకు సీతా, కుశలప్రలూ జ్ఞాపకము రాలేదు. పామరులకూ, స్త్రీలకూ, బాలురకూ బాలికలకూ వినియోగించుటకై పూర్వము కూర్చిన పదములూ, యక్షగానములూ, పాటలూ, ఆటలూ-ఏటిసీత జ్ఞాపకమువచ్చింది. ఆంధ్రసరస్వతి ప్రజాసారస్వతాన్ని ఉద్దేశించి ఈపాట పాడినట్లు స్ఫురించింది.

“ఏడవకు నాతల్లి ఏడవకు తల్లీ, ఏడిస్తే నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు”

ఒకమూల పండితులసారస్వతము దీనిపీఠ నొక్కివేస్తోంది. కవిచరిత్రకారులూ, వాఙ్మయచరిత్రకారులూ ప్రజాసారస్వతాన్ని నిరసించారు. పండితకవులు నిరసిస్తున్నారు. ఈవిధముగా ఇది సజీవుండవేమో అనిపిస్తోంది.

ఇంకోమూల పాశ్చాత్యనాగరికం దీన్ని పీఠ నొక్కివేస్తోంది. చదువుకొన్న-అంటే ఇంగ్లీషు చదువుకొన్న - పురుషులూ, స్త్రీలూ ఇట్టిసారస్వతాన్ని అడరిస్తే తమ నాగరికతకు ఎటువంటిభంగము వస్తుందో అని భయపడుతున్నారు. “నేటినాగరపు స్కూల్లో జచువుకొను బాలిక లిట్టివాటిని (పాటలు మొ) ఎరుగరుగదా! ఏరు తల్లులైనపుడు తనయుల కిక నెట్లు తెలియును.” ఇవి వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి మాటలు.

ఏరు తల్లులైనపుడు “డికరీ డికరీ దాక్” అనిగాని “బాక్ అండ్ జర్ వెంటర్ డి హిల్” అనిగాని ఇంగ్లీషుపాటలు పాడతారని తోస్తుంది. అవేగదా బళ్ళెల్లో చెప్పచున్నది! తెలుగుపాటలకీ, పదాలకీ, యక్షగానాలకీ బళ్ళెల్లో చోటులేదుగదా. ఇంక వాటికతి ఏమిటి? - ఆంధ్రసరస్వతి అందుకనే జోలలుపాడుతోంది వాటి నుద్దేశించి.

“ ఏడవకు నాతల్లి ఏడవకు తల్లీ, ఏడిస్తే నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు ”

ఎవ్వరూ ఎత్తుకోకుండానే కుశలప్రలు చెద్దవాల్లే రాజ్యము సంపాదించుకొన్నట్లు ఎవ్వరూ ఎత్తుకోకపోయినా ఈసారస్వతకాళి దినదినాభివృద్ధి కెంది కొంతకాలానికీ మల్లీ తెలుగు హృదయాలను ఏలుకోగలుగుతుంది.

సీతాదేవి కొడుకులకు జోలపాటలు పాడి మనకు బాలిప్రుట్టించింది.

గోపికలు త్రికృష్ణుడికి లాలిచాటలు పాడుతున్నారు వివండి తీర్చావముతో -

“లాలనుచు పాడరమ్మా, ఈలిడ్డలక్ష్మీవిలాసు డమ్మా
పాడమున చక్క మమ్మా, ఈలిడ్డ వేదాంతవేద్యు డమ్మా
వేణునాదంబుతోను, ఈలిడ్డ వేదములు పాడునమ్మా”

వేణునాదముతో వేదములు పాడే త్రికృష్ణుణ్ణి బోతన్నగారి త్రికృష్ణుడిచిక్కను కూర్చోపెట్టడానికి సందేహిస్తారెందుకో ఈవండితులు ? ఏళ్ళకు హృదయా లున్నా యంటారా ?

శ్రీరాముడికి లాలిచాటలు మనరెల్లులు పాడుతుంటే మనము విన్నాము. మళ్ళీ విందాము -

“రామా లాలీ మేఘశ్యామా లాలీ, తామారాసానయనదశరథనియో లాలీ
అద్దాలతోట్టలో నీవు ఆడుకొందువు, ముద్దుపావడంచునిన్ను మురిసిచూచేరు”
మళ్ళీ మనకై శవమండలిమాధుర్యము మనము అనుభవించి ఆనందిస్తున్నాము.

అదిభిక్షువై బూడిదబూసుకు తిరిగే శివునకుకూడా లాలిచాటలు పాడారు. సర్వ జ్ఞాణీగూర్చి పాడినలాలిచాట యిదిగో.

“లాలి శంకర సదాలాలితకుమారా, లాలి కటుతాండవోల్లాసఘనధీరా
లాలి వంచాస్యై లాససంచారా, లాలి మధురాలాప లాలి గంభీరా
కతితపావన రుద్ర) ఘణిరాజభూషా, జితకాలకూట వర్ణితభవ్యవేషా”

కుయ్యారిగానుమందలి సీతారామదాసు వ్యాసినచాట యిది.

“లాలి బంగరుబామ్మ లాలి మాయమ్మ, లాలి ముద్దలగుమ్మ లాలి సీతమ్మ”
ఇత్యాది సీత నుద్దేశించినలాలిచాట.

“జోజో చినానంద జోజో ముకుందా, జోజో కృపాపాంగ జో నుందరాంగ”

ఇది ముకుందునిగూర్చి. ఇంకా ఎందరెందరో దేవతలనుగూర్చి, మహాపురుషులను గూర్చి లాలిచాటలు పాడి కైశవమండే తల్లులు తమస్థిలలకు ఆనందమును కూర్చు తున్నారు. సర్వంగము విస్తున్నాడు. శ్రీలసారస్వతములో జోలచాటలకు ముఖ్య స్థానము కద్దు.

రామానుజము, భారతము, భాగవతము - ఈగ్రంథములలోని త్రిభానుష యము లన్నింటిని చాటలు స్త్రీలు పాడుకొంటూ ఉంటారు.

తరివ్రేలవివాహాధలు గేయరూపకముగా స్త్రీలసారస్వతమునందు విరాజిల్లు తున్నవి. సీతవివాహము, సుభద్రకల్యాణము, చావడివివాహము, రుక్మిణిపెండ్లి, పార్వతిపాణిగ్రహణము, శశిరేఖ పెండ్లి ఇత్యాది ఎన్నో ఉన్నవి.

“సీతాకల్యాణమహోత్సవపమయము చూతామురారే చెలీ” అనియున్నై దువుల నందరినీ తీసుకొని బయలుదేరుతున్నారు స్త్రీలు. వారిపెనుకలో పెల్లి మనమూ చూద్దాము రండి.

“బంగారుమంటపాంతరమున, నవరత్నశృంగారశీతమందు

రంగుగా చేమంతిదిరుల, రంగుదండలు కాంతిపై

నుప్పొంగిచూడగ రఘుకుల, పుంగవుడు వేంచేసె నడిక”.

శరీమృదంగ రావాళములు మ్రోగుతున్నవి. ముత్యాలహారతి నివ్వరి యిస్తున్నారు. “కల్యాణమహోత్సవము కన్నుల చూడగా కాతుకమగుచున్నది.” “చెంగాదిచీరకట్టి చెరగులు జారగను శృంగారవతు లిద్దిరి శ్రీమణిమంగళహారతులు” “ముత్తయిదువ లందరూ ముదముతో బుతులు కూర్చుండగ పూజానులెల్ల భక్త్య భోజ్యము”లు వడ్డిస్తున్నారు. సీతారాములకు నలాగులు పెట్టారు.

“నలగిడ రారమ్మ నరినాయతాక్షి, చెలువుదా శ్రీరామచంద్రుని కివుడు మృగనాభిఘనసారమితిగంధమున, కనీడినిగ్గులు గుల్కుచునుపు లందముగ కునుచురజము శీలగొని కూర్చితోను”

బూజుబలిపాటలుకూడా పాడారు.

“వింతబొమ్మలు పెట్టేవారు, ముంతమూతుడు బంచేవారు మంతసంబులు చెలిచేవారు, సంతోషంబున నవ్వేవారు ఎంతరుదయని చెక్కుదును, రవ్వంత చవిగొనుమని రాముడు వింతభక్త్యము తీసి సీతా, కారత కొనగను చూడరే నభి”

ఉద్యోగముగా వైభవముగా సీతారాముల వివాహమైనది.

ఈసందర్భమున శ్రీకృష్ణుని బూజుబలిపాట చూడండి.

“వచ్చంగ కట్టిన కందిళ్లకింద , త్రికృష్ణకమర్పిరీ బూజమ్ముబంతి
తాళమేళముల సంగీతాలవాయా, సత్యభాగవతులు తమరు కూర్చుండు
తోటయరిటాకులే కమిడివల్లములు, వెండిగిన్నెలతోను వెలసె బూజమ్ము
రాజనాలన్నమూ కందివత్తులునూ, వెన్నగాదిననేత వెలసె బూజమ్ము
అరువై కూరలూ పిండివంటలునూ, అమర విద్వాంసులతో అమరె బూజమ్ము”

వివాహసందర్భములలో శ్రీలు వేకుకిగా చేసే కార్యములన్ని దేవతల కారోపించి
వారినిగూర్చి పాటలు పాడతారు. నువ్విపాట యిదిగో :

“నువ్వినువ్వి రామచంద్ర సువ్వినువ్వి కీర్తిపాండ్ర,
నువ్వి సీతమ్మ మాకు తుభము లిమ్మా;
మోదమునను పెండ్లిపీటమీద శ్రీరాముసరస
అదిలక్ష్మి యైసీతమ్మ నునిదిరీ;
వాటమైనకుందనపు మేటికుందెయందు నిల్చి
గాటమైనవనీడిరోకల్ల బట్టుకా;
రాజనములు యిప్పుపువ్వు రాజనములు మందిపునుగు
మేలుకొండరాజనములు మేలువంకెలూ;
కుండియందు నిండ నునిచి కొట్టుమూలు దంచిరపుడు
కుందరదనలెల్ల నవ్వుకొనుచు వెలగుచు”

ఈవిధముగానే పూలబంతులపాటలు, గంధంపాటలు, వగైరా.

శ్రీలసారస్వతములో కరుణారసభూయిష్టమైనపాటలు అప్పగింతలపాటలు. ఆడ
పిల్లల గన్నకల్లులూ తండులూ అప్పగింతలవృత్తు పొందే ఆవేదన ఆపాటలలో
వ్యతిరేకివిస్తూ ఉంటుంది. చూడండి. జనకమహారాజుగారు తనకుమార్తె సీతమ్మని
రామాదులకు అప్పగిస్తున్నాడు. కవి కరుణారస మెట్లు ఒప్పించాడో! జనకుడు
సీతను రమ్మనిపిలుస్తున్నాడు.

“మామిడివండురావె మాణిక్యమా రావె , మర్యాదవతారులదేవి రావమ్మ;
గుమ్మడివండు రావె గుణధామ రావె , కూర్మావతారులదేవి రావమ్మ;

వనపవంశురాన బంగారుబొమ్మ , కల్పాభిరాములదేవి రావమ్మ
జనకుడు జానకిని తొడలపై నుంచి , ఆనందబాష్పములు కన్నుల నించె..."

జనకుడు సీతకు ఋద్ధులు చెప్పకున్నాడు.

“ విభుడు కోపించెనని వింతచేయకును , భ్రీమగల్గి ప్రాణేశుఁడౌననుండు
విభుడు మున్నించెనని విర్రవీగకుమి, భ్రీమగల్గి ప్రాణేశుఁడౌననుండు
రాములది త్రమ్ము ఎరిగిందవమ్మ, మామిద భ్రీమ తల్లి మరచుండవమ్మ;”

తరవాత పేరుపేరువరసని దళరథాదులను పిలిచి జానకిని జనకుడు వచ్చుగొన్నాడు.
దళరథునిచేతిలో చెయి యొప్పగించినప్పటి

“త్రైకమృతేతిలో చెయి యొప్పగించి, చేడకో మీసేవ చేయించుకొండి
ఆడలోయి తాను అట్టి ఊంటను, మెల్లగా నేర్పుతో పిలుచుకోరమ్మా
మావట్టి గాడునుమి మీవట్టినుమ్మి, అది శాంత ఇది సీత సమముగా జూడు”
కానలకుడు జానకిని ఒప్పగిస్తూ తల్లిప్రేమ ఎల్లావలుకుతోందో చూడండి
“సీతీ ప్రేమలో ముంచెత్తవమ్మ, పాలనే ముంచెత్తు నేతముంచెత్తు
పాలు గాచ నేరని వడతిసుమి వదెన, నెయ్యి గాచనేరని నెలతనుమి వదెన
ఆకలని యెన్నడు ఆడగనేరదు, వేళ యెరిగి పెట్టుమి నెలది మావదెన”

సీతను ఒప్పగించేవేళ సీతచరిత్రై లందరూ వచ్చారు. మామూలునృకారం ఆడు
కోదానికీ కాబోలు. అప్పుడు అన్నమాట లిది :

“ మాసీత లేదుగా మీతోటి ఆడ , అమ్మలారా మీర లేలవచ్చెదలే;
బొమ్మరిండ్లున్నవి బొమ్మలున్నవి , ఆట యెవరాడెదరు అమ్మ మాయంట;
బొమ్మరిండ్లు గట్టి బొమ్మలను బెట్టి , ఆటయెవరాడెదరు అమ్మ మాయంట;
బొమ్మలకు సొమ్ములు పోరి తెమ్మనుచు , నన్నవ్వ రడిగదరు నాతల్లి సీత;
ఇంట గుజ్జెవగూళ్లు అట్టె వండుచును , ఆ క్లెవ్వరొండెదరు అమ్మ మాయంట;
అడుచు పాడుచు అట్టె రమ్మాని , నన్నవరు పిలిచెదరు నాతల్లి సీత;
నేకువజామున నెలదలను బిలచి , తదైవ్య రుండెదరు తల్లి మాయంట;
ఊగుదము రమ్మని ఊదిదలను పిలిచి, ఇంకనూగడివార లేవరు మాయంట;
ఋతి నానుబోసి మావొడ్డినిండ , చెల్లవరు వేసెదలే చేడకో సీత”

సీతను పీనుకు పెట్టి పోతున్నారు. తల్లిదండ్రుల ప్రాణం ఉండబట్టడంలేదు. ఒక మారు తిరిగిచూడనే అమ్మా అని సీతను పిలుస్తున్నారు.

“ముత్యాలమాణిక్య మల్లాడగాను, ముదితరో మాసీత తిరిగిచూడవే
వచ్చులభాషికం అల్లాడగాను, వడతిరో మాసీత తిరిగిచూడవే
నీలాలభాషికం అల్లాడగాను, నిలతరో మాసీత తిరిగిచూడవే.”

సీత పెట్టిపోయింది అత్తవారింటికి.

మధ్యద్రాక్షల్యాణమునేపాట వేంకటకవి విజయవిలాసముననుసరించి వ్రాసిన
ట్లున్నది. దీనిని వ్రాసినది రాళ్ళపాక తిమ్మప్ప. మచ్చుకీ రెండుముక్కలు:

“ఉష్మిత్రపువంటి ఉరికినమడత, సఖయలు కొనితెచ్చి నాతి కిచ్చినను”

“తరళాక్షి తలపోసి అడిగె కీరమును, ఎచ్చోట నున్నాడు ఎలమి నర్దుడుడు
ఏపుణ్యభూములకు ఏగియున్నాడు, ఎచ్చోట తీర్థంబు లాడుచున్నాడు
అనుచు కీరము నడుగ విని అర్జునుండు, కోమలీ యిద్దరం గోకర్ణముండు
కూడిపాడుంటిమి కొన్నాళ్లు అచట, శయనభోజనములు ఒకచోట మాకు.”

శ్రీలసారస్వతములో జననములుకూడా కృతానమై ఉన్నవి. శ్రీకృష్ణజననం, మేనకనొవ్వులు అనగా సారస్వతిజననం, రుక్మిణీవేవిర్య అనగా మన్మథజననం, కుశ లపులపుట్టుక, సీతపుట్టుక, మార్కండేయజననం మొదలైనవన్నీ ఉన్నవి. ఇద్దరు అడుక్కునే శ్రీలు శ్రీకృష్ణజననం గొంతుకలు కలుపుకొని ఒకనాడు ఏధిలో పాడారు. వాస్తవదయం హరించిన దాపాట. మొదటినుంచి పాడబున్నాను. నగంవరకూ వచ్చునని పాడారు. మీరేమి ఇవ్వమన్నా రన్నాను. మీయిష్టం తండ్రి మీమీసైనా ముల్లె దాచామా ఏమిటి మీదగ్గర అన్నారు. గుప్పెడు చియ్యముతో సంతోషించే వృద్ధయము వారిది. మీ కాపాట రుచిచూపిస్తున్నాను. కాని వారి కలకంఠము, సామూహ్యము, జీవము ఈఅక్షరాల్లో మీరు చూడుకోండి, చూచుకోకపోయినా పాటమాధుర్యానికి లోటులేదు. ఇంక ఏనండి భిక్షుకశ్రీలు మొదలైన ప్రాముఖ్యవరకూ పాడుకొనే శ్రీకృష్ణజననం,

కస్తూరిరంగరంగా వాయున్న కావేరిరంగరంగా
 త్రిరంగరంగరంగా నినుబాసి యెట్లు నే మరచుందురా
 కంఠున్ది సంచరించా నద్గతుడు అవతారమెత్తె నపుడు
 దేవత గర్భమునను కృష్ణావతారమై జన్మించెను.

అదివారముపూటను అప్రమీ దినమందు జన్మించెను.

నత్తురుతో డిండి అపుడు అలాల కావుకాపున ఏడ్చుచు
 నన్నేల ఎత్తుకొననే నాకల్లి దేవత వందనంబు.
 ఒల్లెన్ల పీనంబుతో ఈరితి నున్నాను కన్నతండ్రి
 నిన్నెట్లు లెత్తుకొందు నీ వొక్కనిమిషంబు తాళురన్నా.
 గంగనూ పార్థించెను జలనిధులు గంగ తా నుప్పొంగెను
 గంగనదిలో నవ్వుడు దేవత జలకంబులాడె తాను.
 ఇకనైన ఎత్తుకొననే ఓకల్లి దేవత వందనంబు
 కానిబాలునిరీని నన్నిట్లు ఎడతాని యుండతగునా.
 నీపుణ్యమాయె కొడకా ఇంకొక్క నిమిషంబు తాళుమనుచు
 కామధేనువు నవ్వుడు దేవత మదియందు తలచగాను
 పాలవర్షము గురిసెను అన్య బాబాలపై జల్లగానే
 తడివత్త్రములు విడిచెను దేవత పొడివత్త్రములు కట్టెను.
 పొత్తులమీద నపుడు బాలుండు చక్కగా కవళించెను
 తనరెండు హస్తములతో దేవత బాలున్ల ఎత్తుకొనిను
 అడ్డాలపై వేసుకు అలాల చక్కదనమూ చూచెను.
 వసుదేవపుత్రుడమ్మా ఈలిడ్డ వైకుంఠవాసు డమ్మా
 నవసీతచోడు డమ్మా ఈలిడ్డ వందగోపాలు డమ్మా
 సీతాశక్తుడమ్మా ఈలిడ్డ త్రిరామచంద్రుడమ్మా
 శిరమున చింతామణి నాళిండ్రి నాలుకను న్నక్షత్రము
 మండ్లను కరసవేది భుజమందు శంఖచక్రములు గలపు
 నీయాపు నీచక్కన అబ్బిహృ ఎన్నాళ్ళు వ్రాసె తండ్రి

పుట్టినట్లెవడు శ్రీకృష్ణుడు అల్లరిట్లెవడు. ఏదవడం మొదలుపెట్టాడు. తల్లి బూచివాడనీ, జోగివాడనీ, పామనీ భయపెట్టుతుంది. నా శ్రీమీ భయములేదంటాడు, చూడండి.

“నీపుణ్యమామె కొడకా నీవొక్క నిమిషము కాశురన్న
అలదిగో పామొచ్చెను నాతండ్రి గోపాల కవలించరా
పాములకు రాజునా శేషుడు పానుపై ఉండగాను
పామేమి చేసునమ్మా నలినాక్షి భయము నీ శేల నమ్మా”

ఈసందిర్భములో గుమ్మడిపాట జ్ఞాపకంవస్తోంది. మనోహరమైన ఆపాట ఈకాలాన అంతగా వినిపించడంలేదు. కాలకృష్ణుడు యశోద పెరుగుతకుస్తూంటే కుండలో చెయ్యి పెట్టపోతాడు. కుండలో గుమ్మడున్నాడు, కరుస్తాడునుమా చెయ్యి పెట్టబో కంటూడి తల్లి. గుమ్మ డెవరే అమ్మా నే నె త్తిన ఆవకారాలలో ఎప్పుడూ ఆచేరే వివలేదు అంటాడు శ్రీకృష్ణుడు.

“ఘుమ్మ ఘుమ్మన పెరుగుతరచగ, కోరివిని పొక్కింది కృష్ణుడు
అమ్మ వెన్నా యనుచు కవ్వము, నణచి వట్టగనూ
నమ్మరా కృష్ణమ్మ పెరుగులో, నడుమ గుమ్మడు తిరుగులాడును
నమ్మకున్నను ఘుమ్మఘుమ్మను, నాడ మిటు వినుమీ - కృష్ణాగుమ్మ డిడుగో”

కాటబోయినవారిపాడు, కడవలోపల చెయ్యి ముంచెను
తూటబూడిచి కరచె గుమ్మడు, తొలగిపోవగనూ
మాట లేటికి విడుపు కవ్వము, అన్న నీకును వెన్న బెల్లెద
యేటికీ యిందున్నగుమ్మడు, ఎగిరి కరచెడిని - కృష్ణా గుమ్మా డిడుగో !

తల్లిమాటలు విని శ్రీకృష్ణుడు డంటున్నాడు.

గుమ్మడేదే గోడిదేని, గుమ్మడేదే కన్నతల్లి
గుమ్మడిని పొడచూపగడవే, అమ్మ గోపమ్మా - అమ్మా గుమ్మా డేదే ?
ముగ్ధులనమున వేదములు గొని, తెచ్చి వెరచుచు జలధిలోపల
జొచ్చియున్నా వానివెంటడి, జొచ్చి జలనిధిలో
మర్మమై సోమకుని దుగించితి, మగుడ చదువులు బ్రహ్మ కచ్చితి

అక్షణంబున గుచ్చుదనియెడి, మాట నే వెరుగా - అమ్మా గుమ్మా చేడే ?" అనిభముగా వది అవతారములగాధ చెప్పి చివరకు నోరు తెరిచి బ్రహ్మాండ మంతా తల్లికి నోట్లో చూచిస్తాడు. అప్పుడు తల్లి అంటుంది-

"కన్ను లిదింటి గుచ్చుచంటిని, కరుణాబాదుమి చేపమనే నను చిరుతతను వెరవించుచందము, చేస్తే నోతండి!"

బాలకృష్ణుణ్ణి అటపాటలలో వెరగనిచ్చి కంపవధకు తయారుకానియ్యండి.

మేనకాదేవి నొవ్వులువడుతోంది. పావము! జగజ్జననిని కవనోతోంది. వెడదాం రండి. భయపడకండి- మేనక చెలికత్తెలు,

"వనబాహ్ని తిరిగిజాచీ, అలసట , సాలసెనని మిదిని గాంచి అమ్మలో రాగదమ్మా, భుజింయించ, వస్తు యేదివ్వు మమ్మా వద్దవగూడ దమ్మా, వినవమ్మా, ఎర్రాపుపాలునుమ్మా ఎర్రగా గాచి రమ్మా, మాయమ్మ, జాగ్రేవే ముద్దుగుమ్మా నుదతి భుజింయించలేకా, నిజకృపవ. వేదవకు నిలువలేకా నొవ్వులని తెప్పలేకా, చెప్పకను, చెలులకను గవ్వలేకా నగవతి! తెప్పరమ్మా, వేల్పులకు, నగ మీడుగట్టరమ్మా మగువలకు గండమమ్మా వీలైన, తగువారి నడుగరమ్మా."

ఏలాగైతేనీమి చెలికత్తెలు కిందామీదావడ్డారు. కప్పవడి కప్పవడి మేనక కృపవించింది. పార్వతి పుట్టింది. ఆమెచక్కదన మెట్లున్నదంటే

"తమ్ములను బోలుకనులు, ముంగురులు, తుమ్ముడలబారు మిగులు అమ్మ యీబాలహాయలు, జగమెల్ల నెవ్వడిని బోవబాలూ ముఖము వీక్షించరమ్మా, యీబాల కామారి సొమ్మునుమ్మ అమ్మలో వినగదమ్మా, శివుని! వట్టంపురాణి సుమ్మా"

ఇక జనవములపంగతి వదిలివెట్టి రాయబారా లెత్తుకుందాము. శ్రీకృష్ణుడికి రుక్మిణి చిలకచేత రాయబారం వుండింది. వలుడు హంసచేత రాయబారం వడిపించాడు. రుక్మిణి చిలకచేత రాయబారం వుండం భాగవతంలో లేదు. పాటలలో ఉంది. హంసరాయబారం భారతానికి పాటలలో సమాపమే. రామాయణములో సీత రాముడికి రాయబార ముండినట్లు లేదు. కాని పాటలలో కోకిలచేత రాయ

బారం వంటివట్టుంది. రాయబారం ఎటువంటిదైనా కోరిలచేత వంశదమనేది కవి హృదయానికి తాళేవిషయం. ఆరాయబారం ఎట్టిదో రెండుముక్కలు ఉదాహరిస్తున్నాను.

“భూదేవికూతుర్ని కోయిలారో, జనకునికూతుర్ని కోయిలారో
దశరథులకోడల్ని కోయిలారో, కాంతకు మరదల్ని కోయిలారో

రాఘవులదేవిని కోయిలారో, సల్లవయినవారె కోయిలారో
సప్తమనుదురే కోయిలారో, శ్రీరామచంద్రులే కోయిలారో

భర్తను విడిచుంటి కోయిలారో, ఆహారవిద్యలేకుంటి కోయిలారో
రాము రమ్మవిచెప్ప కోయిలారో, మెడది హారం యిస్తు కోయిలారో
ప్రాణేశు యోధుడైయు కోయిలారో, కష్టచేసినవనులు కోయిలారో
ఉపకారమై యుండు కోయిలారో.”

శ్రీలసారస్వతములో రామాయణకథ ఎన్ని విధాలుగా నడిపించడానికి వీలుగా ఉండో అన్ని విధాలా నడిపించారు ఈశ్రీంధిరామాయణం ఎత్తుగడ చూపింది. ఈ పాటకు శ్రీరామదండములని పేరు.

పాలసముద్రంవీరిన పవళించురామ , శేషునివయింద్ర సేవించురామ
వటవత్రికాయినై పవళించురామ , శ్రీలక్ష్మితో స్థిరంబుగ నుండురామ
దండాము దండాము
దండాము కోదండవతిచైనరామ , దండకారణ్యన చరియించినరామ
దండిగా ననురుల చెందినరామ , దయతోటి మమ్మెలు దశరథరామా
దండాము దండాము.

ఈవిధముగా రామాయణకథ అంతా చెప్పబడ్డది.

ఈ త్తరరామాయణమునకు సంబంధించిన కుళలపుల కథ అనేకవిధములుగా గేయరూపముగా చిత్రింపబడ్డది. కుళలపుల యుద్ధమునీ, కుళలవ కుచ్చెలవరితీ అనీ, కుళలాయకమునీ మూడుపెద్దపాటలు గలవు. అందు కుళలాయకములో రామచంద్రరామకువి ఈవిధముగా రసభాషనుగురించి చెప్పుకొంటున్నాడు.

చరగ మూఢులకైన బాగుగా తెలియగా, అతివేడుకపుమాటలన్ని యుంచెదను
వదగుంభనముచాయ చరగజాలనటంచు, నేలికాయగ నిాకు వీలుకాదయ్య
కతివలులుంచికే కాపులకు తెలియదని, మరుగులుంచుటమాని మాటలుంచితిని”
అనరిమితప్రయోజము కలదనీ అందరికీ అందుబాటులో ఉంటుందనీ వ్యవహార
భావ వాడమని చెప్పితి యందుకనే.

ఈదిన్న వ్యాసములో ఈపెద్దకథలను గురించి చెప్పడంవల్ల గ్రంథం పెరిగిపో
తుందని వదలివేస్తున్నాను. కాని కుశలవతుత్పలచరిత్రలో ఒకవింతకథకట్టు ఉంది.
దానినిమూల్యం చూపుతాను. దశరథుడు శ్రైకష్టయింటికి వచ్చాడు. అతగాడికి
అవిడ ఎంతచెట్టికే అంత జంతుజాలంకూడా ఈసంగతి గ్రహించింది. తలంటినీళ్ళు
పోయ్యదానికి శ్రైకష్ట పీటవేసి దశరథుణ్ణి కూర్చోబెట్టింది.

“పీటకుకోళ్లు మూడే ఆనె, నాలుగోకోటను చీమలబారు
వెళ్ళుతుండగా చీమలరాజు, సేనతో శివైన చోద్యముగాను
సవరివారము చక్కగ వినుడి, పెక్కుమక్కువతో చక్కనిసరిచే
జిక్కి రాజు మోహంబడియు, అభ్యంగనము అమరగ చేసె
కళ్ళజూడడు కరుణయు లేదు, చత్తము ? పుత్తము ? కడతేరుదుము ?
కోడు వదలి ఈకొననే రండి”

అవిధంగా చీమలరాజు పరివారాన్ని వడిపించుతూ వెళ్ళిపోయాడు. రాజకు చీమల
భావ తెలుసు. తెలిసినా శ్రైకకు దాసుడే. మరిన్ని ఒకచీమోతు ఒకమేకను
ఒకకోరిక కోరింది. ఆమేక అందిగదా - పదినిల్వలబావిలో వచ్చనివూరి ఉన్నది,
అది తెస్తే కోరిక చెల్లిస్తానని. అప్పుడు చీమో తంటోంది.

“వూరికి బోయి చావగనేలా, భవిలో ప్రాణము ఒడలిని ఉంటే
బలుసుకూర దివి బ్రతుకగవచ్చు, శిరస్సువైని శిగ ఉంటేను
వట్టడుపువ్వులు చుట్టగవచ్చు, వెరివాడు రారాజు గతుకను
భార్యమాటలకు భ్రమసి రాజు, అర్థం ప్రాణం అలిగి నిచ్చె”

అంటూ రాజును ఈనడిస్తుంది. దశరథుడి కీమాటలు తెలిసినా లాభం
లేకపోయింది.

సీతమ్మ ఒకనాడు రామునిపై అరిగింది. అరిగి కోవగృహములో వడుక్కొంది. రోజులు గడచిపోతున్నవి. మానములు గడచిపోతున్నవి. అలక తీర్చేవా రెవరూ దొరకడం లేదు. పెంపుడుచిలకను రాముడు సీతదగ్గరికి రాజుకారం వంపుతాడు. వంపుకూ అంటున్నాడు

“చిలకరో ఓచిలక మారామచిలక, ఎర్రనిముక్కుకు పెండి పొడిగిస్తు
వచ్చనిరెక్కలకు వయిడి పూయిస్తు, సీత పోయెడితోవ సెలగవేయింతు
సెలగ దిని చెయికడగ చెలమ తీయింతు, నీరుత్రాగి నిలుచుండ నిమ్మవేయింతు
అలసిపోయి కూర్చుండ అరుగు వేయింతు”

ఇవన్నీచేస్తాను సీతఅలక తీర్చమని వంపుతాడు. చిలక వెనుతుంది. చిలకను చూచి సీత వడరశీ, పోవే, లేకుంటే తల వగలగొడతానని చెదిరిస్తుంది. ఇయవడి చిలక పారిపోతుంది. చివరకు ఎలాగైతేనేమి చిలకే అలకతీర్చింది. లక్ష్మన్నవలకూ మీద చిలక సీతదగ్గరికి వెళ్లి అమెకు వివరణబట్టి “అనుసలబట్టి సీత అరిగి కూర్చుండడంవల్ల రాముని స్వస్థత తప్పింది పాపం” అంటుంది. ఆమాట వివగానే సీత ఇయం వడి దిగ్గన లేచి రాముడిదగ్గరికి వరుగెత్తుకు వెనుతుంది.

శ్రీరాముడు హనుమంతుణ్ణి సీతదగ్గరికి వంపుకూ ఆనవా ఛేష్టా చేపట్టుతున్నాడు. ఈపాటలో చెప్పినఆనవాళ్ళు చాలామట్టుకు మూలములో లేనివి. అందులో ఒక ఆనవాలు వివండి:

మరిఒక ఆనవాలు కలదునుమ హనుమా, మరువక చెప్పమూ మాసీతతోనూ
కొత్తగా కట్టిన మేడలోవలను, శ్రీరాములు సీత మాట్లాడుచుండ
నాకు పొగిద్దుపోదు నలినాయితాక్షి, సొగటాలు ఆడుచామని సీత నడిగ
బంగారుపాచికలు వట్టకొనివచ్చి, తిరిగి తీసుంచుమిధివక్కు భారా
అష్టారదష్టోక అది భారయనుచు, సరియనుచు దుగయనుచు సారివేయచును
మాటమాటకు సీత రాము నోడించె, ఇంత యోడింతురా ఇండివరాక్షి?
సీతమీద కోపించి శ్రీరాఘవాలు, వట్టుకొల్వ మునుగుచెట్టుకొన సంత
తవ్వగలమా దేవ ధరణీశ్వరూడ, అని వద్దనాభినిపాదములు యొక్క
వచ్చుకూ లేచెనే నారాయణుండు, యిది ఒక ఆనవాలనిచెప్ప హనుమా”

ఇక సీత అగ్నిప్రవేశం అనేపాట ఎత్తుగడ పరికించండి :

“సీతాంశుయేటి కరణకలివ్రతమా, చిత్రించి కట్టరే చిరివల్లకాల
అమృతి కట్టరే అడిదంపుకాల, అవల్లకాలకు వచ్చులా తలుపు
తలుపు తీయగమంబ బంగారుగడ్డె, శృంగారగడ్డెనయి చిటిచాన బంది
సీతయి రాముండు జూడమాదంగ”

అప్పుడు వైదిలేడి వచ్చింది. దానిని సీత చూచి తెప్పన్నది.

“లేడివెంటి నేగ దళరధానుకుడు, పుడకలు కొరుకుతూ పూరిమేయచును
అకులు కొరుకుతూ గంతులేయచును, చంగునాదాటుతూ చొకలించుచును
అడవులన్నీ తిరిగి అలసటను చెంది”

చివరకు రామబాణముచేత హతమయింది. ఈవిధంగా అగ్నిప్రవేశంవరకూ
రామాయణకథ వడిచింది. సీత అగ్నిప్రవేశం చెయ్యడానికి హనుమంతుడు చితి
వేర్చాడు. అడవిలో చెట్లన్నీ పీక్కువచ్చి చేద్దచితి వేర్చాడు. అదితినివాద నయ్య
బోకాడు.

“భగభగమంటలతో పావకుడు వెలుగ, వచ్చిరే వానరులు వైదేహీదళకు
రామచంద్రునిపతి లక్ష్మణునివడినె, అగ్నిగుండానికే వేంచేయవమ్మా
కౌసల్యకోదలా కడుబుద్ధితాలి, అగ్నిగుండానికే వేంచేయవమ్మా
భూదేవికూతురా భూలోకమూత, అగ్నిగుండానికే వేంచేయవమ్మా”

అని యిట్లువానరులు పిలువగా సీతమ్మ తొలకరిమెరుపువలె వచ్చింది. ఆమెరా
కను చూచి లక్ష్మణుడు గడగడ వణకినాడు. అతన్ని చూచి సీత అంటోంది,

“అడలకుని లక్ష్మణా జనువేల నిపుడు, మిమ్మన్నమాటలు అనుభవబయ్యె
చేసిన పాపమ్ము వండినచట్టి, కుడువకే బోదయ్యె కొంతకాలముకు”

అని లక్ష్మణుణ్ణి ఊరడించి సీత వ్రతీజ్ఞుడైవచ్చింది విసండి అపరివ్రతవ్రతీజ్ఞు-

“అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, ఇంతును జలనిధులు ఇల నుండబోవు
అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, నల మూడువర్షాలు కురవ వెన్నటికి
అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, శ్రీరాముని గామి నేను లక్ష్మణుడ
అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, భూలోకమూతనరు ఈవృద్ధినియెందు”

అభిరిక్ష్ణ విధి బ్రహ్మరూపాలు మాదిరిపోయారు. భూమి గడగడ వణికింది. ఆకాశ మిదిరింది. దళదళక్కులూ కంపించినవి. పిచ్చుట సీతాదేవి అగ్నిగుండాని ఆడుతూ నిలబడి,

“గుండమున ఆడుతుగా నీత ఏలెంచి, ముమ్మారు బ్రహ్మాణం చేసి నిలుచుండే
దోసెడుమత్యాలు గుండావ బాసి, ముందు శ్రీరాములను నృపయాన దలచి
వెంటకొట్టజ న్నములు ఎత్తినా గాని, గోవిందుడే నాకు పతిగ గావలెను
పదివేలవస్త్రాలు ఎత్తినా గాని, లక్ష్మణుండే నాకు మరిది గావలయు”

అవిధంగా తనకోర్కెలు చెప్పి

“అనివల్కి అగ్నికి వందనం చేసి, కొలను జొచ్చినట్లు అగ్నిలో జొచ్చా.”
అవ్వడు జరిగినవంత చూడండి.

“కుక్కలనివ్వలూ కుంకమ్ము లాయె, పరిచిననివ్వలూ పన్నీరు ఆయె
చానీననివ్వలూ చందనం బాయె, మండేటినివ్వలూ వడగల్లు ఆయె
చిలకలూ కోవిలలు వాంసలూ గుమిగ, నీతకు తోడుగా కొలనాడుచుండె”
ఇదేమిచోద్యమని లక్ష్మణుడు రామునితో వసగా రాముడి కింకా నవ్వుకం కలగక
అంటున్నాడు,

“అడవారికి గలవు అగ్నిమంకిములు, అలిగేరు తుడిచేరు ముగ్గుపెట్టేరు
మండేటిమంటలకు మారుమనలేరు”

అనిఅంటే అగ్నిహోతుడికే కోపంవచ్చింది. భూదేవికి కోపంవచ్చింది. నీతను ఏలకుంటే లోకాలు నశించిపోత వన్నారు. ఆకాశవాణిసూచా పలికింది. రామునిసం దేహం తిరింది. అవ్వడు

“దుందుభులమోగమతుంటురుడు పాడె, రంభ ఊర్వసులవుడు పాట్యములుచేసె
పుష్పవన్దము కురిసె వృథివిపై నవుడు, నీతను భూదేవి కిఘ్రిముగ ఎత్తి
శ్రీరాములొడలపై నీతనే ఉంచె. ”

రామాయణానికి సంబంధించినగాధ లెన్నోపాటలుగా ఉన్నవి. అందు కొన్ని పాటలే యిందు మధ్యచూపించాను. అచ్చువడ్డని కొన్నిమాటోకె ఉన్నవి. అచ్చు వడనిది అనేకమున్నవి. అచ్చువడ్డ ఒకపాటనుండి ఒకవిషయమును చెప్పి రామా

యథాగాధలు కట్టిపెట్టుకొను. ఆ పాటచేరు లక్ష్మణదేవరసప్త్య. శత్రువిజయము
అయినవెనుక శ్రీరాముడు సోదరులతో, బంధువులతో, సామంతులతో, సేన
లతో కొలువుదీరి ఉన్నాడు. లక్ష్మణువకు బద్ధకం వచ్చింది. కునుకు వచ్చింది.
సభలో ఆతడు నవ్వాడు. అనన్య అందరూ చూచారు. ఎవరినుట్టుకువారు కనకు
చూచి లక్ష్మణుడు నవ్వాడని అనుకొన్నారు. బాలారికన్నెను కలమికాడ ధరించి
నానని కాళోలు వప్యకున్నాడని శివు డనుకొన్నాడు. దశకంఠునింట నుంటినని
కాళోలు యీనన్య అని సీత అనుకొన్నది. రాముడికి కోపంవచ్చి భగ్గంటిసి కల
వరకబోయాడు. లక్ష్మణుడు వప్యకుకారణం చెప్పాడు: అడవులలో రామునితో పాటు
సంచారం చేసేటప్పుడు లక్ష్మణస్వామికి నిద్రాదీని దర్శనమిచ్చింది. “నేను రానుసేవ
చేయవలసి ఉన్నది. ఇప్పుడు నన్ను ఆవహించకు. నాభార్య ఊర్చిత పురుషులలో
ఉన్నది. ఆవిడను పూర్తిగా నీవు ఆవహించు నన్ను వదిలిపెట్టు. వనవాసమైనతర
వాక ఆవహించువుగానిలే నన్ను” అన్నాడు. నిద్రాదీని వచ్చుకొంది. వనవాస
మైనది. ఇంటికి అందరూ వచ్చారు. రాముడు సభాదీర్చి ఉన్నాడు. ఇప్పుడు నిద్రాదీని
లక్ష్మణుని సభలో వచ్చుకొంది. జరిగినవంకలి జ్ఞానకంచేసుకొని లక్ష్మణుడు నవ్వాడు.
రాము దీనమాచారం విని శాంతించాడు. చెప్పుదలచుకొన్నవిషయం ఏమిటి అంటే
బంధువులతో, మిత్రులతో, కలివారముతో రాముడు విందునారగించడలచాడు.
అరవై కూరలూ, వచ్చులూ, పిండివంటలూ సమస్తమూ వడ్డించారు. అంతాభోజ
నానికి కూర్చున్నారు. కాని ఒకపూరపాటు వచ్చింది. మొదటనుంచి చివరవరకూ
హనుమంతుడు వడ్డకష్టమూ, చేసినసేవా యంతా అంతా కాదు. ఇంట్లో ఏమికావ
లసినా హనుమంతుడుడే యివ్వాలి. ఎవరికి ఏవ ర్రమానం తీసుకుపోవలసివచ్చినా
హనుమంతుడే తీసుకుపోవాలి. ఏచాకిరీచేయవలసినదీనా హనుమంతుడే చేయాలి,
ఇటువంటిహనుమంతుడై అదివము వంత్రిభోజనానికి పిలవడం మరిచారు. మిగిలినకథ
కోస్యరసముపోషిస్తూ కవి చెప్పుతున్నాడు వివండి.

“అనాడు లంకలో ముచ్చటలన్నీ, చెప్పుకొనుచు వారు భుజియింపుచుండి
అనాడు రావణునిముచ్చటా లన్నీ, చెప్పుకొనుచు వారు భుజియింపుచుండి
అప్పుడూ హనుమను మరచి ఉండిరి, పులుతువులుకూమని వచ్చె హనుమూను,
ఇంటివాడవుగనుక ఊరుకుంటిని, పోవున కూర్చొల్లు ఉత్తమాపురుష
నీవుడ కాగదా సీత చెప్పుకొని, అయ్యోధ్యవట్నమ్మ పిలగలిగితిని

నిపుండగాగదా తమ్ములవంత్రి, భుజియింకగలిగిని హనుమన్ను వినును

పాత్రనా కూర్చొమ్మి ఉత్తమాపురుషుడు.”

హనుమంతుడికి కోపంవచ్చింది. సర్దిచెప్పితేమాత్రం కోపం తీరుతుండా. రామ భక్తిలో కోపం రాకూడదు. కోపం తీర్చుకోవాలి. మానవజన్మ ఎత్తితింటే కోపం ఎలాగతీర్చుకొనేవాడో. ఎత్తింది కోరిక వ్యగ్రనక కోపం ఎల్లా తీర్చుకొన్నాడంటే-

“పాత్రనా గూర్చుండ ఉత్తముడగాను” అనిసమాధానం చెప్పి, రాముడివసాదం భక్తుడు తాను అనుభవించవలెను కాబట్టి,

“సర్వేశ్వరుభోజనం తా గాగ చూచి, ముందారవల్లెమ్ము ఎత్తుకొనిపోయె

తా బోయి హనుమన్ను అవినీచెట్టెక్క, దావడతో ఒకముద్ద కొప్పువై నుంచె
అందుమీద వల్లెమ్ము అంది వడవేసె”

శ్రీరాముడు లేచి వెళ్లి అవినీచెట్టు మొదట నిలబడి హనుమన్నుని బలిమూలుతున్నాడు,

“వృక్షమున తెనుగుగా రామచంద్రులు, చెయిబాచి హనుమన్ను రమ్మనిపించె”

అప్పటికి హనుమన్ను కోపం పోయింది. రాముడు పిలుస్తే రాకుండా ఉండగలడా అవరమభక్తుడు? రాముడుచెయిచాపి రమ్మంటే,

“రామచలకావలెను చేరినయి చాళి, చేరినై హనుమన్ను ధరణిపై దింపి
ముక్కాలహారమ్ము మెచ్చి మెడవేసె”

హారము మెడలో వడ్డంతోనే హనుమన్ను యథాభ్యుక్తారం రాముడినోట్లో నాల్చి నాడు.

మహాభారతానికి సంబంధించినకథలు చాలాఉన్నవి. వ్రాత ప్రమేయపాట భర్తరాజు జూదము. కీచకవధ ఇంకొకపాట. రెండున్నూ రసవంతముగానే ఉన్నవి. శ్రీల వాల్మీకీయమున కవి భూషలవలె నున్నవి. గ్రంథవి ప్రరమునకు తెరచి వాటిని వదిలి వేస్తున్నాను.

ఇక యితరకథలగురించి కొంచెం చెబుతాను. శ్రీలసారస్వతములో సారంగధర చరిత్రపాటలు రెండున్నవి. ఒక్కటి చాలాపెద్దది. వెంకటకవికావ్యముకన్న పెద్దది. రెండవది చిన్నది. రెండున్నూ వెంకటకవికావ్యానికి భిన్నముగానే ఉన్నవి. వెంకట

కవి మతములో చిత్రాంగి రోపిలది. పాటలలో చిత్రాంగి రాజరెండవభార్య. పెద్దపాటనుగురించి చెప్పడం వదిలిపెట్టి చిన్నపాటనుగురించి కొద్దిగా మువవించేస్తాను.

శ్రీలసారస్వతములో ఒకవిశేషం ఏమిటి అంటే చెప్పడంకొన్నవిషయం నూటిగా వృద్ధయానికే తగిలేటట్లు చెప్పడమే. అందువల్లనే రసము చిలుకుతూ ఉంటుంది. అఖండకావ్యాలు చేద్దామనిగాని అర్థముచేసుకోలేనికావ్యా లల్లుదామని గాని వారు తలపెట్టరు. అందుకేనే ఆకవులు అనవసరము లగువర్ణనలు తొనివ్వరు. కృబంధలక్షణములను ఎదుట పెట్టుకొని వరవడి దిద్దకొనే కృబంధకవులకావ్యాల కంటే సహజమై సెలయేల్లవలె కృపహించే ఈపాటలలోనే గుణము అతిశయముగా ఉన్నది. కొద్దిగ్రంథములను వదిలిపెట్టి కుడితసారస్వతాన్ని శ్రీలసారస్వతముతో బోల్చి నిష్పక్షపాతముగా చూస్తే శ్రీలసారస్వతమే గుణకావ్యము కలదిగా కనబడుతుంది. సారంగధరచరిత్రపాట ఎత్తుగడ ఎంతనూటిగా ఉన్నదో వరించండి. శివుని వరకృపాదమున సారంగధరుడు కలిగినాడని చెప్పబోతున్నాడు కవి :

“వర్వకాలములన్న భవిషిమేషలమీద, మెరిపించె జోగియాపు
పులితోలువత్త్రుయ్య పునుకగణములవేరు, చంకజోలెయ కట్టుకు
ముఖమునా వీరూధి మెడనిండ రుద్రాక్ష, తావళంబులు మెరయగా
బంగారుకన్నెరా రత్నంపుమెట్లాది, వాయింపుచుండగాను
కన్నరానాదముకు కిటిలు తెరచుకొని, రత్నాంగి సారజావె
ఈశ్వరా నీవంటిపుత్రునీ ఇమ్మని, కంభుణ్ణి తా గోరెను
రత్నాంగి కోరిక రంజిల్లునట్లుగా, రజతాచలేకు దిచ్చె”

ఈవిషయమునే కృబంధమర్యాదను కుడితకవి చెప్పవలసివస్తే అధమవత్తం రెండుకావాలైనా వ్రాసిఉంటాడు. ఇక కథ. సారంగధరుడు చిత్రాంగిమేడకు పాపు రముకొరకై వెళ్లాడు.

“బాలరాకలు చూచి కనిత తా నెదురుకొని, యేకనివ్యాస లిచ్చె
అమ్మ కట్టుం చివ్వ అన్యులమా మేము, అమ్మ నీ సుతుడగాదా
ఆలితా ఉండినో అన్నమ్మ వడ్డిస్తే, ఆరగించుము అల్లుడా
అకలయినా లేదు అన్నము వాకొద్దు, అమ్మ నాకక్షి నిమ్మా
అమ్మన్ననోటికి కమ్మనిఖిల్లు, కాముడా నే చెడుదును”

సారంగధరుడు చిత్రాంగికి వశుడుగాక కప్పించుకు పోవాలాడు. అప్పుడు చిత్రాంగి అంటుంది.

“కాముడా నీ వింత కఠినంబు జేస్తవి, కాంతువకు నే చెల్లుదు
కట్టిస్తు కొట్టిస్తు కాల్చిస్తు నిన్నయిన, కండలే గోయిస్తును”.

కథ అంతా ఈవిధంగా రసవంతంగా నడిపించాడు కవి. సారంగధరుడు బ్రతికి ఉన్నాడని రత్నాంగి విన్నప్పుడు తల్లిని కవి ఒక్కమాటలో ఎల్లా చిత్రించాడో !

“ఘోరీశ్వర! చెచ్చినా, కలుకులూ వినగానె, భరికి పాలు గురిసె”

అనంతమాత్యుడు వ్రాసిన భోజరాజయములో కామధేనువుకథ ఉన్నది. తెలుగువారికి కన్నుడులకూ ఈకథ అభిమానకథ. అనంతమాత్యుడు గోత్రకథ విరివిగా రసవంతముగా వ్రాశాడు. శ్రీ సారస్వతములో గోవుపాట అనేపేరుగల ఈకథే అంత విరివిగా కాకున్నా రసవంతముగా వర్ణించబడ్డది. శ్రీకృష్ణుడు పాలు పీతకదాని! గోవుల్ని పేరుపేరున పిలుస్తున్నాడు. కుడిత సారస్వతములో మను చరిత్ర, కృంగారకాకుంఠలము మున్నగు గ్రంథములలో పేరుకొన్న పేర్లున్నవి. శ్రీ సారస్వతములో గోవులకు పేర్లు - శ్రీకృష్ణుడు పిలుస్తున్నాడు అలకించండి.

“వెడ్డకాలపు అవులారా, పేరువెడ్డ మండలారా
కపిలయాపు దూడలారా, కరియాపుదూడ రానె
తెల్లయాపుపిల్ల రానె, బొల్లియాపు నీవు రానె
కామధేనువ కల్పకరువా, శ్రీలక్ష్మీ పేరించేవి
అన్నపూర్ణ వికారాక్షి, తెల్లమచ్చగోవు రానె
నల్లమచ్చఅవు రానె, చిన్నిఅవుదూడ రానె”

మిరిసీ అవులన్నీ వచ్చినవి. వచ్చినగోవులన్నింటినీ పాలుపీచి యింటికి కుప్పివేసి కామ చెట్టికి వేణుపూదుకొంటున్నాడు. గోవులన్నీ మేకకు పోయినవి. అవి మేక మేస్తుంటే,

“గొవ్వనాడము చెవుల బడగా, అడరుకొంటూ బెడరుకొంటూ
మేకమాని ఎదురుచూడగ, గాండుగొండు మనుకు మేకమె
చెడ్డవులి ఒక బొచ్చి నిలిచి”

వాహుములో మీరు వచ్చి మేస్తున్నారు. పారిపోకండి అంటూ పెద్దపులి,

“దాటిపోవా జాతురేము, పారిపోవా జాతురేము

తురుచకొమ్ముల చిన్న ఆవుల, నిజపుకొమ్ముల పెద్ద ఆవుల

చేరువడ్డా ఆవులాను, కోట్లకొద్దిగ తిన్న దానను”

అనివాటితో చెప్పి భయపెడుతుంది. మిగిలిన ఆవులను పెంటబెట్టుకొని ముసలి ఆవు ముందుకు వచ్చి పెద్దపులితో చెప్పతుంది,

“ఒక్కమనది చిత్తగిందు మూడుదినములకింద నేను

కవలదూడల కన్న దానను, నన్ను పెంచినదాక లెల్లా

పాలు పిడుకక యుండగాను, రెండుదూడల పెంచుచుంటిని

వాదురాకకు దూడలెల్లా, ఎదురుచూచును తెంగతోను

కలవుయిచ్చిన పాలు యిచ్చి, మర్చివచ్చి నీకుయాకలి

తీర్తు ననుచు బల్కుగాను ”

ఎన్నో ఒట్టు పెట్టుకొన్న మీదట పెద్దపులి “జాలిగలిగి” పెల్లి రమ్మంది, ఆవు దూడల దగ్గరికి వచ్చి పాలిచ్చి బుద్ధులు చెప్పతోంది.

“బుద్ధిగలిగి మసలుచుండుడి, వచ్చిచేతులో మేయబోకా

కాపుచేతిలో చిక్కబోకా, పొడలచాటున మేయబోకా

పులులనోటి కందబోకా, ఇండ్లలోనా తిరుగబోకా”

కడుపునిండా కపపుతిని దొడ్లో నిద్రించేసి చెప్పింది. పిమ్మట మందలో ఆవుల్ని పిలిచి వాటికి తనదూడల్ని ఆపు తెప్పతోంది.

“పేరిందేవి మీనాక్షి, అదిలక్ష్మీ ఆన్నపూర్ణా

కామధేయ కల్పకరువా, చేరువడ్డా గోవులారా

వాదుకొడుగుల మీరు జూచి, ముందుకొచ్చిన పాడువబోకా

తెనుక కొచ్చిన కన్నబోకా, మందతేర్పుక బుద్ధి గరవుడి”

అని కాను పెద్దపులిదగ్గరికి తెడుతుంది. దానిని గట్టిగా పిలుస్తుంది. పులి గోవును మెచ్చుకొని వదిలిపెడుతుంది.

క్రీలసారస్వతములో తృతావస్థాన మాక్రిమించే చిల్లరిపాలు లనేక మున్నది - మంగళకవరతులు, మేలుకొలుపులు, కోలాటంపాలులు, గొచ్చిపాలులు, పాయేట

వదాలు, విసురురాతివదాలు, మువ్వగోపాలవదాలు, దంపుళ్ళపాటలు, తుప్పద
వదాలు, పిల్లలనాడించేపాటలు మొదలైనవి.

ఈవ్యాసములో ఎత్తుకోని పెద్దపాటలుకూడా చాలా ఉన్నవి. తులసీమాహాత్మ్య
మనే తులాభారము, ఉర్విశనిద్ర, త్రికృష్ణనిచట్టలు, వంశపాట, వేదాంతకుచ్చల
కథ, లక్ష్మణమూర్ఖ, లంకాయాగము, సీతసురటి, సవతులకయ్యము (వంచాగ్నుల
అదినారాయణశాస్త్రిగారు గంగాగోపంబాద మనేపాటమీద మంచివ్యాసము
వ్రాసి బ్రకటిందితన్నారు) పారిజాతవల్లవి, కుచేలోపాఖ్యానము, చెంచీరపాట,
కాంతగోవిందవామములు, గోపికలజలకీడలు, గుహభరతుల అగ్నిబ్రేవేకం మొద
లైనవిన్న ఉన్నవి. ఏలూరిలో నందిరాజు చలవతిరావుగారు, కాకినాడలో మంగు
మొకటరంగనాథరావుగారు చాలాపాటల నుద్ధరించి అచ్చువేశారు. ఇవ్వ దక్క-
దక్కడ కొద్దిమంది అచ్చువేస్తున్నారు. అచ్చువడనిది చాలా ఉన్నది. విచ్చగాళ్ళ
నోళ్ళలో ఎన్నో ఇంకా ఆడుతున్నవి. మనశ్శలలనోళ్ళలో కొన్ని ఆడుతున్నవి.
ఏటి నుద్ధరించవలసిఉన్నది. శ్రీలసారస్వతానికి ప్రాముఖ్యము రావలసిఉన్నది.
దీనితోపాటు బాలురసారస్వతానికి, పామరులసారస్వతానికికూడా ప్రాముఖ్యము
రావలసిఉన్నది. ఇప్పటికపులచరిత్రలూ వాఙ్మయచరిత్రలూ సంపూర్ణముకావు.
ఆంధ్రదేశములో పుట్టి పెరిగి బ్రచారములోనున్న బ్రతిసారస్వతకాళికా కవుల
చరిత్రలో స్థానమున్నవ్వడే అది సంపూర్ణ మనిపించుకుంటుంది. లేనినాడు కాదు.
శ్రీలసారస్వతములో భావ తవద్దామ. అందరికీ తెలిసేది. హృదయానికి గుచ్చు
కొనేది. సహజము కాబట్టి నుండరమైనది. వ్యాకరణానిది బానిసకాదు. ఇదే
వ్యాకరణాన్ని బానిసగా చేసుకోకలదు.

ఇందలిఛందస్సు వేర్వేరుగతులుగా ఉంటుంది. వడకవిత్వమని తిట్టవారు తిట్టకో
వచ్చు. వడ్యముగాని పాటగాని ఒక సాధనమే అవుతుంది. నిర్లప్తముగా వడ్యము
చెప్పినంతమాత్రానిక కవిత్వ మూడివడదు. దుష్టముగా పాట వ్రాసిన ప్లాహించిన
తమాత్రానికవిత్వముకొలవడదు. స్వారస్యము పోదు. ఈపాట లెక్కువగా ద్వివచ
వలె నుంటుంది. ప్రాస ఉంటే ఉండ వచ్చు. యతులువడ్డవోట వడతని. గణము
లలో ఒక్కొక్క మూత్ర తగ్గవచ్చు పోవచ్చు, ఛందస్సుకు గాని వ్యాకరణ

నిశిగాని కవి బాసకాడు. వీటిని వెనక్కి నెట్టివేసి కవి తనభావాన్ని హృదయాన్ని దూసుకుపోయేటట్లు వదులుతాడు.

మనదేశములో కళవలెనే కావ్యమున్నూ నిత్యజీవితాన్ని ఆక్రమించి ఆలముకొంది. కట్టు, బొట్టు, బట్టు గుమ్మము, గోడ, పీట, ఆరుగు, ఇంటికప్పు, పాత్రలు, ఆభరణాలు. అంతలా కళ ప్రవేశించింది. కూలివనికీ, వడవలాగుటకు, బంపుల్లకు, పిండి విసరచాలకు, అటలకు, అన్నిటికీ కవిత్వ మూత ఇస్తోంది. పండితపారస్వతానికి నిత్యజీవనాన్ని ఆలముకొనే శక్తి లేదు. ప్రజాపారస్వతాని కుష్మట్టు కన్ను తెరిచి చూచేవారికి స్పష్టము. ఇట్టిపారస్వతాన్ని నిరసించేవండితులు చిన్నప్పుడు తల్లులపాటలకు పులకరించినవారే నుముడి. రాజావలంబనంవల్లనే పండితపారస్వతం వృద్ధిచెందింది. ప్రజాపారస్వతము ప్రజావలంబనంవల్ల వృద్ధిచెందక తప్పదు.

ఆచార్య భారతిలో చిన్నపిల్లలపాటలూ కథలూ వేశారు. ఈవిధముగానైనా ఇవి ఉద్ధరించబడుతున్నవని సంకల్పిస్తూంటే ఏకారణంవల్లనే వారు వాటిని ప్రకటించడం విరమించుకొన్నారు. భారతివంటి పత్రికలోనే ప్రాచీనపదములకూ కథలకూ చోటులేకుండా పోయిందిగదా అని విచారించవలసిఉన్నది.

ఇక చిల్లరపాటలనుగురించి కొద్దిగా వ్యాసీ విరమిస్తున్నాను.

మేలుకొలుపులు జోలపాటలకువలెనే హృదయమును సారించక క్రిగలవి.

“బంగారుచెంబుతో వన్నీరు వట్టుకొని, పరితి రుక్మిణి వచ్చె మేలుకో”

ఈవిధముగా అష్టమహిమలూ ఉపచారము చెయ్యవచ్చారు మేలుకొన్నవి కృష్ణుని పిలుస్తున్నారు.

కేకవ యని నిన్ను వాసిగ భక్తులు, వర్ణింపుచున్నారు లేరా
వాసవమందిత వసుదేవమందన, వైకుంఠపురవాస లేరా
కృష్ణా తెల్లవారవచ్చెను”.

ఇంకొకం-జేప్రజ్ఞ ఉద్దేశించి వేదాంతభరంగా చెప్పినమేలుకొలుపు:

“మేలుకొనవే రాజహంసా, మేలుకొను నైతన్యమా
మేలుకొనవే కుద్ధునిలయా, మేలుకోగదవే, శివా మేలుకో.

కృంగారవరంగా శ్రీకృష్ణునిశూన్య,

“తెల్లవారవచ్చు తెలియక నాసామి, మర్నీ వరున్నావు లేరా
నేనునాదము విని నేగ వరుగిడివ న్ని, నేరారోరామల లేరా”

పాదువేటవదాలు రాయలసీమలో నేడు ప్రచారముతో ఉన్నవి. ఆయూరిజేవాల
యములో స్వామి ఏటి కొకమారి వేటకు పెట్టెతాడు. వేటనుండి తిరిగివచ్చాక చేని
తలుపు తియ్యదు. వారిద్దరి వాదం జరుగుతుంది. ఈవాదమే పాటలుగా పాడతారు.
తలుపులదగ్గరపాటలు యివిగో.

“శ్రీతరుణిగో నే శ్రీరఘురాముడ, తేరి కవాటము దీయవే”
అని రాముడంటే సీత అంటోంది.

“ఘృతిగ శ్రీరఘురాముడ చైతే, కోతుల తేరగడోయి
ఘనసేతువు గూర్చగడోయి”

అని భోగ్యముచేస్తుంది.

మర్నీ

“క్షీరాభిరసయరొ శ్రీలక్ష్మీ వాళిలి, తియ్యవె సీతాదేవి తియ్యవె”

అని రాముడు తలుపు తియ్యమంటే

“వాకిట నిలచుండి వాళిలి తట్టుచు, వాడించేపు నీవే లేమి రామా”

అని అడుగుతుంది.

మత్స్యవతారుడను నే నంటే మడుగులో ఉండక యిక్కడి పెండుకువచ్చా
వంటుంది. ఈవిధముగా వది అవతారములవేళ్ళు చెప్పితే వదింటినీ ఆక్షేపిస్తుంది.
చివరకు నాపేరు రాముడంటే తలుపు తీస్తుంది.

విసరురాతివదాలు - పెద్దతిరగళ్ళలో జొన్నలుబోసి ఇద్దరు శ్రీలు విసరుతూ
పాటలు పాడుతారు. తిరగలికిందరాతిమీద వయిరాయి తిరిగేటవ్వడు కట్టము వుడు
తుంది. దాన్ని శ్రుతిగానేనుకొని ఈపాటలు పాడతారు. కష్టాలుజిల్లా వందికొట్టారు
కాలాకాలో ఈపాటలు నేను విన్నాను. పాటలలో స్వారస్య మంతగా లేకున్నా
విసరురాతికట్టముతో శ్రుతికలిగి ఇద్దరుశ్రీలు మధురకంఠములతో పాడినవ్వడు
మాత్రము తోవనుబోయేమనిషి నిలిచి విసకమానడు. మచ్చుకీ ఒకవదంచూడండి.

“ఈయూరికుప్పూరియిల్లు నే నెరగ, చెయ్యాలి కుమ్మరీ గజెల్ల కడవ

గజెల్లకడవా! ఏబావిసర్లు, చేరెవ యిసుకాల’ పెడబావిసర్లు

బుడుగుబుడుగున ముంచి మోకాట పెట్టి, అక్కడిక్కడ చూచి కట్టవై చూచి కట్టమీద పొయ్యెడి ఎవరయ్య మీరు, కట్టమీద పొయ్యెడి గాళ్లపైట్టి నే నొచ్చి తడవాడె కద పెత్తవయ్యా, కడవచేరు ఏచేరు నీచేరు ఏమి కడవచేరు గంగయ్య నాచేరు నీర, అయిబోయె గారయ్య అయిబోయెవయ్య ఏచెవగిరిమీద ఆడి రావయ్య, మాబోన్న అయిబోయె మేము పోతాము మిగొచ్చి నీపాట ఎల్ల పాడేము."

కోలాటంపాటలూ గొచ్చిపాటలూ ఆనాటి కానాడు అడరణలేక నీరసమిస్తున్నవి. శ్రీకృష్ణలీలలూ రామకథా కోలాటంపాటలుగా పాడతారు. రెడ్లెరికిం మోడ రో రెప్రూలో "బెంగాలు ఫోకుడాన్సు" అంటూ బొమ్మలతోకూడా వ్యాసము వద్దది. ఇట్టివాళ్ళులు బెంగాలుకోకాదు భారతదేశాని కంటకీ సయానమే. మనలో కోలాటమక్కడు వృత్త ముంటుంది. పూర్వము పిన్నలూ పెద్దలూ ఈవిన్నోదములో పాల్గొనేవారనుకొంటాను. ఇక్కడు పిన్నలుమాత్రమే పాల్గొంటున్నారు. పురుషులూ స్త్రీలూ పిన్నలూ పెద్దలూ పూర్వకాలమందువలె ఆటలూ పాటలూ వండుగు లకీ వచ్చాలకీ ఏప్పుట్లో ఆడుతూ పాడుతూ మర్చి ఎక్కడు వినోదిస్తారో! స్త్రీలుగాని పురుషులుగానీ కొంతవయస్సు రావడంతోనే ఆటలూ పాటలూ కట్టిపెట్టుతున్నారు. చదువుకొన్నవారుమార్తీము కిందిత్తు చొరలెటల లాడుతున్నారు. మనఆటలూ పాటలూ అడుగంటుతున్నాయి.

"చిన్నలిన్నికి ఎన్నో ఏడు, పెంగలగారికి ఎన్నో ఏడు

తాడీమడికి ఎన్నో ఏడు, తామరసముగల్గిల్లా"

అంటానున్నా,

"చినచినవొంతులో చిటరివొంతులో, లక్కామేడలో లవంగముగల్గో

చిన్నీ మీ రేటివారే, చిలకా మీ రేటివారే

తాయీ మీరేటివారే, తామరముగల్గిల్లా తామరముగల్గిల్లా"

అంటానున్నా బాలికలు ఆడేఆటలు ఒకమీద్రరు నాట్యమే, కోలాటంవలెనే.

ఈనాట్యకళమకూడా సారస్వతముతో ఉద్ధరించవలసిఉంటుంది.

గుణరాతుదేశములో గర్భవృత్తమని స్త్రీలు వృత్తముచేస్తారుట. ఒకమాత్ర ఈ "గర్భవాన్సు"మీద వైచిత్ర్యంలేనే ఒకవ్యాసము బొమ్మలతో వదిలి. గొచ్చిపాటలు పాడేటప్పుడు స్త్రీలు చేసేవృత్తము గర్భవృత్తమే. "గర్భ" అనేపదము "గొచ్చి"అ

యినదని అనుకొంటాను. సంగ్రాంతి నెలలంతా గొప్పపీడకలు చేసుకొని పాయంకా
లం దీపాలు పెట్టి గొప్పపాటలు పాడుతూ స్త్రీలూ బాలికలూ నృత్యముచేస్తారు.

“నువ్వు గొప్పయ్యా, మొగలిపు వ్వంటి
మొగుడ్డ యియ్యావే, చామంతిపు వ్వంటి
చెల్లెలి నియ్యావే, తామరపు వ్వంటి
తమ్ముడ్డయ్యావే, వనసవం దంటి
బాలు డ్డయ్యావే, . . ఇత్యాది.

ఈగొప్పపాటలు అనేకవిధాలుగా ఉన్నవి.

స్త్రీలసారస్వతములో మంగళారతుల కన్నప్రాముఖ్యమూ బ్రాహ్మణుల ఇకదే
నికీ లేదు. సమస్తశుభ కార్యములకూ ఇవి అవసరముకాబట్టి సమస్తదేవతలకూ అనేక
వరసలలో మంగళహారతులు రచించియున్నారు కవులు. ఇతర భాషలలోనిమంగ
ళారతులకూడా తెనుగులో బ్రాహ్మణులలో ఉన్నవి. ముఖ్యముగా సంస్కృతభాషను
రచించినవి.

“రామచంద్రాయ జనకరాజబామనోహరాయ
మామకాభీష్టదాయ మహితమంగళమ్” ఇత్యాది.

ఒకమంగళహారతితో ఈవ్యాసము ముగిస్తున్నారు. చావ్యరి సర్వజ్ఞుణ్ణి చూడణో
తోంది. ఎక్కడికీ వెళుతున్నావని చెలికత్తె లకుగుతారు. చావ్యరి సమాధానం
చెప్పవుతుంది.

ఘల్లుఘల్లుప పాడగజై లండెలు మోయి, కలహంసనడకల కలికి యెక్కడిగీ
జడలోను గంగను ధరియించుకున్నట్టి, జగము లేలేసాంబకీపునిసన్నిధిగీ
మంగళం మంగళం;

తళతళమును రత్న తాటంకములు మెరయ వసిడికుండలములవదలి యెక్కడిగీ,
కరియోగచర్యము కటిఘోరదైవట్టి గురుదైవ శంభుకంకరుని సన్నిధిగీ,
మంగళం మంగళం;

చెంగవిదీరలకొంగులు జారంగ, రంగైవనవమోహనాంగి యెక్కడిగీ
పులితోలు వస్త్రాలు భూతి ధరియించిన, బ్రహ్మాండ మేలుజగదీశుసన్నిధిగీ
మంగళం మంగళం.

ప్రాకృతభాషాచరిత్రము

వేదాల తిరువెంగళాచార్యులు

లోకమున బద్ధించినప్రతిమానప్రకూ దనతోడిమానపునితో సంబంధమునకై
ప్రయత్నించుట సహజము. అట్లుసంబంధమును కల్పేసాధనము లన్నిటిలోనూ ఉత్త
మమును సులభమును సహజమునైనది భాష. ఇది మానవులలో మాత్రమే కాక
మృగములు, పక్షులు, వీటిలోగూడ గన్పడుచున్నది. చేష్టలుగూడ గొంతసహజము
లగుసాధనములేకాని అవి యొకరికొకరు కనబడుచున్నపుడే తాత్కాలికముగానే
ప్రత్యక్షములగువానివిషయముననే ఉపయోగించును. భాషసంగతి అట్లుకాదు.
కనుకనే ఇది సకలమానవులకున్న సహజముగా నేర్పడి విస్తరించి మారుపుల
నొందుచున్నది.

ఈతిరున నార్యజాతిలో మొట్టమొదట బుట్టినది ప్రాకృతము. ఇప్పుడు మనము
చూచుచున్న ప్రాకృతము చాలతరువాత నేర్పడినది. మొదటిప్రాకృతము పుట్టిన
నాటికి వేదములుకూడ ఇంకా పుట్టియుండలేదు. అప్పటిసంఘపుసామాన్యవ్యవహార
మునందున్న భాషయే వైదిక భాషకును, ఇరెనియో, గ్రీకు, లాటిన్, మొదలగు
భాషలకున్న మూలమైనది. ఆ భాష మాటాడువారిలోని కొంతమంది అందు శుద్ధ
ముగా, అనగా సంఘమునం దెక్కువగా బ్రసీద్ధములగువదములనర్పియే వేదముల్ని
ములు రచించిరి. సంఘమునందు శిష్టులగువారు మాటాడునవియు, సంఘములో
నెక్కువగా వ్యవహారవ్యాప్తి నొందినవియు నగువదములే వేదములం దెక్కువగా
వాడబడినవి. అప్పటిజనసామాన్యవ్యవహారమునందు ప్రాకృతమే నిలచియుండినది.
ఈవిషయమే "హేలయో, హేలయో" ఇతి అనునైదికగ్రంథభాగమువలన మనకు
జాఢపడును. అచ్చటి విషయ మిది: 'అనురులు' అనునొక తెగవారు "హే
అరయో" అనిపలుకవలసియున్నచోట "హేలయో" అనిరట. అనగా "హే
అరయో" అని విసంధిగాను, "రేఫతోను నుండవలసినదానికి, "హేలయో" పసం
ధిగాను, లకారముతోనూ ఉచ్చరించిరన్నమాట. అందుచే వారు కరాళకులైరట." ఇందువలన మనకు తెలియవచ్చువిషయ మిది. శిష్టులైనవారు సరిగా భాష నుచ్చరి

రిస్తూఁడిరనియు సామాన్యులుమాత్రము భాష పఠభావిధముగా నుచ్చరిస్తూ ఁడే వారనియు అవ్వకుమాడ నివృత్తి * ప్రాకృతమునంటి వ్యావహారికభాషయే యొకటి యున్నదనియు మనము స్పష్టముగా గ్రహించవచ్చును. అపుడు సామాన్యులు మాటాడునది ప్రాకృతమేకదా ! దానికిని అప్పటిశిష్టులభాషకును నెక్కుదంతరము లేదు. ఈవదంతరమే. “పేఁఅరయి.” అనుదానికిని “పేఁఁలయి.” అనుదానికిని నెక్కుదుభేదము లేదుకదా ! ఇప్పటిసంస్కృతప్రాకృతములకు అనగా శిష్టభాషకును సామాన్య వ్యావహారికభాషకును గలయంతరము వేదోద్భవకాలపుభాషలకు లేదనుటకీ యింత చెప్పిరియి.

ఇహోక్కటేకాక ఇంకోసంగతికూడా అప్పటిశిష్టాశిష్టభాషల నెక్కువంతరము లేనట్లు తెలియజేస్తుంది.

అంతయును లంకలో సీతతో మొదట మాటాడదలచినపుడు “వాచం చోదా హరిహ్యమి మానుషీ మిహ సంస్కృతాం” అనినది. “మానుషీ” అవదంతలోగల భాష మిది. “తాను వాంఛదగుటయు, ఇక్కడివా రందరు రాక్షసులగుటయు కారణంగా మనుష్యులలోనిదైన సీతాదేవికి వచ్చుకం కలిగేటందుకుగాను మనుష్యులు మాటాడుకొనే శైల్యుని మాటాడుతాను” అని. “సంస్కృతాం” అంటే “శైల్యుని” అనే వ్యాఖ్యాతలుకూడా రాకారు. అంటే ఇది జనసామాన్యము మాటాడుకొనే ప్రాకృతశైల్యునియనే యర్థము గ్రహించా లిక్కడ; లేక పోతే ముందు గ్రంథము కుసురదు. ఏమంటే వెంటనే “యది వాచం వృదా స్యామి ద్విజాతిరీవ సంస్కృతాం రావణం మన్యమానా మాం సీతా భీతా భవన్యతి” అని, “అవశ్యమేవ వక్ష్యం మానుషం వాక్య మర్థవత్” అనిఅంటాడతడే. సంస్కృతమును అంటే శైల్యుని ద్విజాతివలె అనగా బ్రాహ్మణీకవలె వృదాస్యామి-అధికిముగా వ్యవహరిస్తే - అనగా చక్కగా సంస్కారము క్రమైవభాషను బ్రాహ్మణుడు మాటాడినట్లు నేనుకూడా మాటాడితే సీతకు అనుమానం కలిగి

* అకాలమున వ్యావహారికభాషకు “ప్రాకృతము” అనుపేరు కాని, జనసామాన్యులవలె “ప్రాకృతము” అనుపేరుకాని లేదు. ఈరెండుపేరులును చాలతరచురే బ్రాహ్మణాదివర్గశ్చిరస్థ వృద్ధమై వర్ణాధిక్యము లేర్పడినతరువాత వచ్చినవి. కావున నిచట “ప్రాకృతము” అనుపదమును కొంత వ్యాప్తిచేయగల వర్గమున గ్రహించవలయును. అనగా “జనసామాన్యపుభాష” అని యర్థము చెప్పుకొనవలెను.

భయపడుతుంది. ఏమని అనుమానం? “వానరుడి! ఇంతసాఫ్తుగా ప్రకృతసంస్కృతం (గైర్వాణి) మాటాడడం కుమరడు. కాబట్టి బ్రాహ్మదైవరావణుడే ఈయంతో వచ్చి నాతో మాటాడుతూంజాలి” అని. “ప్రదాప్యమి” అనేచోట కృత్వ మే మిటో తెలుసునా? సంస్కారాధిక్యమే. ఈశ్లోకంలో “సంస్కృతం” అనేదాని! ‘సంస్కరింపబడినది’ అనేఅర్థమే చెప్పబోవాలి. అట్లా కాకుండా వెనుకటిశ్లోకంలో మల్లె “గైర్వాణి” అని అర్థంచెప్పకూడదు. ఏమంటే “ద్విజాతివలె సంస్కృతమైన మాటను మాటాడితే” అనడంలో ‘సంస్కరింపబడినది’ అనే అర్థమే ఉదితంకాని గైర్వాణి అనేది కాదుకదా! అది అందరికి సామాన్యమేగా! బ్రాహ్మదైవలె ననడంలో గలవిశేష మేముం దెప్పుకు? ఇంతకాకుండా “గైర్వాణి” అనే అర్థానికి ముందు చెప్పిన “అవశ్యమేవ వక్తవ్యం మానుషం జాత్య మర్థవత్” అనేది అడ్డుతుంది. మానుషసామాన్యభావ గైర్వాణి కాబట్టి దానిని మాటాడితే రావణుడనే అనుమానం సీత తెల్లబోతుంది? బోదు. వెనుకటిశ్లోకంలో గైర్వాణిని మాటాడితే సీతాదేవికి రావణుడనే అనుమానం కలుగుతుం దనిచెప్పి ఇప్పుడు మళ్ళీ గైర్వాణిని మాటాడుతాననడంలో పూర్వోత్తర విరోధం రాలేదా? మానుషభావ గైర్వాణిని “వాచం చోదాపారివ్యామి మామషే మిహ సంస్కృతం” అనేచోట స్పష్టంగా చెప్పే ఉన్నాడు. కాబట్టి పైశ్లోకాలన్నటికీ భావం ఇట్లాచేయాలి. “నేను సీతతో మాటాడటపుడు మనుష్యులు వాడుకచేసే గైర్వాణినే (సామాన్యభావ వివచితగైర్వాణినే) మాటాడుతాను. అట్లా కాకుండా ద్విజాతివలె - బ్రాహ్మదైవులై సంస్కరింపబడినభావ మువ యోగిస్తే (వానరస్య విశేషేణ కథంస్యా దళిభాషణం) “ఈవానర మింతదక్కగా బ్రాహ్మలు మాటాడటంతపరిశుద్ధంగా సంస్కృతం భావను మాటాడడం అనం భవం కాబట్టి రావణుడే నాతో నల్లలపాఖ్యంకోసం ఈవేషంతో ఇట్లా వచ్చివుం దాలి” అని అనుమానించి సీత భీతిల్లుతుంది, కనుక మనుష్యసామాన్యం వాడుకచేసే గైర్వాణినే (ప్రకృతగైర్వాణినే) నేను మాటాడుతాను.” అని ఇట్లా అర్థంచేసుకుంటేనే తర్వాత హనుమంతుడు దూతలను నిందించే కృతరంజనాదా సరిబోతుంది. అంటే “నేను (అంజనేయులు) బాగా సంస్కృతం మాటాడగలను గదా యని మాటాడితే అపలుకుని పాదప్రతుంది; సీత అపలు మాటాడనే మాటాడడు భయపడి. కందిరమృత్యులైన దూతలు తమిగొచ్చుదనమునే చూడకొంటాయనాని కార్య

సాధల్యం విషయం గమనించరు. ఇంకా వాళ్ళు చాలాతప్పులు చేస్తారు. నేనుకూడా బుడితుణ్ణనేగర్వంతో అట్లామాట్లాడితే చివరకు వని పాడుచేసి చెడ్డదూత పనిమీదు కొంటాను. కాబట్టి తప్పుకుండా సీతతో మనుష్యసామాన్యభావంలోనే ప్రాకృత గైర్వాణిలోనే మాటాడడం ఉచితం. అప్పుడు రాక్షసులు అనే అనుమానంకాని రావణుడు అనే శంకకాని సీతమనసుకు గలుగదు" అని నిర్ణయిస్తాడు. అదికూడా సరిబోతుం దన్నమాట.

ముందు సీతతో మాటాడినతరువాతకూడా సీత ఈతనిభావమగురించి అనుమానపడలేదు. "యథాయథా సమీపం స హమామా నువసర్వతి | తథా తథా రావణం సా సీతా తం వరిశంకతే" అనగా అంజనేయుడు సీత శోకంతో వండురడం చూచి ఆమెచేరువకు ఓదార్పుడానికై బోతుండెను. అతడు దగ్గరకు వస్తూన్నతరువాది సీతకు "రావణు డేమో" అని పండమాము కలిగెను. అంతేకాని భాషావిషయంలో హమామంతుడే శంకించినట్లు లేదు.

నిజంగా అంజనేయుడు సంస్కరింపబడినభాషనే మాటాడిఉంటే అత డూహించినట్లు సీత తప్పుకుండా అనుమానంపడనేవచ్చేది. కనుక మనుష్యసామాన్యం మాటాడే గైర్వాణిలోనే సీతతో అంజనేయుడు మాటాడాడని స్పష్టము. ఆభాష రామాయణపుభాషే. పని మనం గ్రహించాలి. అంటే జనసామాన్యము వ్యవహరించే భాషయందే శ్రీమద్రామాయణంవ్రాయబడిందనిభావం. అయితే ఈభాష కేవలం పామరులు మాటాడేదికాదు కాని సామాన్యంగా శిష్టులు మాటాడేది జనసామాన్యానికి సాధారణంగా బోధపడేదిన్నీ అయినభాష అని మనం అర్థంకేసుకోవాలి. చూడండి శ్లోకాన్ని :

“వ్రీశస్యమాన సర్వత్ర కదాచి త్రత్ర గాయకా
రథ్యాను రాజమాన్గేషు దదర్శ భరతాగ్నిః”

(కుశలప్రులు శ్రీమద్రామాయణమును రథ్యల్లోను రాజమార్గాల్లోను పాడుతూ వినవారందరికీ విందు కల్గిస్తూ వారందరిచేతనూ కొనియాడబడుతుండగా శ్రీరామ చంద్రుడు చూడెను.) శ్రీమద్రామాయణము రథ్యలవారికిన్నీ రాజమార్గములవారికిన్నీ చక్కగా బోధపడటం ట్లుంటేనేగదా వారందరూ కుశలప్రులను కొనియాడడం

సంభవిస్తుంది. వట్టిచాటకే అట్లా జరిగిందనుకుంటారేమో ? కాదు. 'విశ్రుతార్థ ము గాయతాం' అని ఉంది ముందు. ఇంకెందుకు అసలు శ్రీమద్రామాయణానికి మూల మైన 'మూనిపాద' శ్లోకం పుట్టివచ్చింది కొంచెం కఠినించండి వాల్మీకి యాదాలా కంగా అన్నమాటకదా అది. మనం సహజంగా ఎట్లామాటాడుతుంటామో ఆభాషే. అటువంటివమయాల్లో అప్రయత్నంగా మననోట వస్తుంది కాని మనం మాట్లాడాలని వట్టుదలతో కల్పించుకొన్న భావ రాదుకదా; ఈవిషయం అందరికీ అనుభవం లోజేకదా ! దీన్ని బుచ్చుకొని ఆలోచించినాకూడా శ్రీమద్రామాయణం జనసామాన్యం మాటాడే ప్రాకృతగీర్వాణంలోనే ఉంది అని మనకు సులభంగానే తెలుస్తుంది.

అయితే అవ్వటిజనసామాన్యపుభాషకున్నా గాంధీకభాషకున్నా భేద మేమీ లేదని మనం గ్రహించాలి. అంటే అవ్వకు గ్రంథాలు జనసామాన్యం మాటాడే భాషలోనే రాస్తున్నారన్నమాట. ఆభాషే మే మిప్పుడు ప్రాకృతం అనేది. జనసామాన్యం మాటాడేది ప్రాకృతం అనేటాడుకదా ! బ్రాహ్మణులు వండితులు సభల్లో గాని ఎవరైనా దేశాంతరం శిష్యులుకానీ వ్యవహరించేది సంస్కృతమే. అనగా వ్యాకరణసంస్కారాలతో సావదీరించే. కనుకనే కిష్కింధాకాండలో శ్రీరామలక్ష్మణులతో యుద్ధముదట హనుమంతుడు మాటాడాన్ని గురించి శ్రీరామచంద్రుని డిట్లా అంటున్నాడు.

“నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నం అనేన బహుభా శ్రుతం
బహు వ్యాహరతానేన సకించి దవకల్పితం
సంస్కారకృతేషుసంకన్నా మదుక్రా మవిలంబితాం
ఉచ్చారయతి కళ్యాణే వాచం హృదయహరిణే” అని.

మనంకూడా సామాన్యంగా ఎవరైనా పెద్దమనుష్యులతో మాటాడేటప్పుడుగాని సంస్కృతవండితు లితరవండితులతో ఏదైనా విషయాన్ని చర్చించేటప్పుడుగాని సంస్కృతమైనభాషలోనే బాగ్రీతగా మాటాడడం అలవాటు. అట్లాగే ఇదిన్నీకూడా వని భావిస్తే ఏకకాలిక మైనవ్యవహారభాషకున్నా సంస్కృతమైనభాషకున్నా ఎక్కువఅంతర ముండబోదని మనకు స్పష్టమవుతుంది.

ఈవ్యవహారం భారతం కాలానగూడా ఉండవచ్చునీ సూచనలున్నవి. కర్ణాటకలో కర్ణకు కల్యాణిదేశాచారాలను నిందించడంలో “ హేమాతే హేమాతే త్యేవం స్వామిభర్తృహతేచ ఆలోకస్త్యః”.

(“ ఓచచ్చించానా ! ఓచచ్చించానా!” అని “అనాథా!” అని “మగడు చచ్చి వచ్చుచుండా ” అని ఇట్లా పెద్దగా కేకలు వేసి పిలుస్తుంటారు)

అదేకంలో ఆడవాళ్ళు ఒకరినొకరు పిలుచుకొనేటరు లుదాహరించాడు.

మరిన్ని భగవద్గీత సంస్కృతంలో వుండడము, అందులో కొన్నిశ్లోకాలు సంభాషణ రూపానవుండి ఛందోభంగంకలిగివుండడంకూడా ఇందుకు సూచకాలే.

ఈసందర్భాలన్నీ గమనించి చూస్తే ప్రాచీనకాలపుప్రాకృతానికన్నీ సంస్కృతానికన్నీ భేదం ఎక్కువగా లేదని మనం సిద్ధాంతం చెయ్యవచ్చు. రానురాను కాలం గడిచినకొద్దీ సంఘంకాలాకు ఆచారవ్యవహారాలనుబట్టి ప్రాకృతం శిష్టలు వ్యవహరించేభాషకు చాలాదూరమైపోయింది. ఏమంటే వేదకాలానికీ పూర్వంగానీ ఆకాలం లోగానీ ఆర్యసంఘంలో బ్రాహ్మణాదిజాతుల కింతటివిభేదాలు ఒకరినొకరు అంటుకోకుండావనారవకూ లేవు. అప్పుడు సంఘమంతా ఒకటిగానే ఉన్నది. “దన్యులు” అనే అనార్యజాతివారుకప్పు కడమ అందరూ వరపురం భోజనకయినాసనకన్యాదాసన్వీకారాదుల్లో ఒక్కటిగానే ఉన్నారు. కాబట్టి అప్పుడు భాషలో ఇంతటి విప్లవం రాలేదు. కాని కాలక్రమేణా బ్రాహ్మణాలు, కల్పమాత్రాలు, స్మృతులు, మొదలైనవి పుట్టిపెరిగేనాటికి బ్రాహ్మణాదిజాతులవర్ణవిభాగం స్థిరపడి వర్ణవ్యవస్థ ఏర్పడి ఉత్తమాదమధానములు, స్వర్ణాపృథ్వాదులు, భోజ్యాన్నత్వాభోజ్యాన్నత్వాదులు, దృఢంగా ఏర్పడినవి. ఇంతకాక సంఘం పెరిగి నానాదిక్కులా చెదిరికూడా పోయింది. ‘దన్యులు,’ ‘శ్లేచ్ఛులు,’ మొదలైన అనార్యజాతివారు ఆర్యసంఘంలో కనీసేడింది. చిరకాలసహవాసంవల్ల వారికీ సంఘంలో వారివారికనువైనసీతుల కనీసేకం ఏర్పడ్డది. ఇట్టివారినుండి చాలిసాంకర్యం తొలగించాలననే తలంపుతోనే వర్ణవ్యవస్థ దృఢంగా చేయబడ్డది. అందువల్లనే జాతులమధ్య దృఢతమాలైన విభేదా లేర్పడ్డవి.

అంటరానివారు, దూరస్థులు, చూడరానివారు, అసంభాష్యులు, మొదలగు నానారకాలు విభేదాలు ఏర్పడడం స్మృతులను కాస్తే తెలుస్తుంది. ఇది అంతా

కూడా అప్పుడు దూరదర్శులు లోకజేయాలిలావులున్నా అయిననువూర్వపు
తెద్దులు ముహుర్తులు జాతిసాంకర్యం మర్చితులగుండా జాతియొక్క ఉత్తమగుాలు
మంచి సాంప్రదాయాలున్నా వశించిపోతుండా జాతి నిత్యశుద్ధంగా చిరస్థాయి
కావాలనకోరికతో చేసినయేర్పాటుకాని ఇప్పటివారు కొంద రనుకొనేట్లుగా ఒక
జాతినిదా అనూయాద్యమాలతో చేసిందిమాత్రం కాదు. వేదకాలంనా డెట్టివర్ణా
లున్నవో అసాంప్రదాయాలు చెడిపోతుండా నిలువడమే ముఖ్యంగా తలచారు
కనుక ముహుర్తులవత్తుల్లో అనేకవర్ణాయాలు వర్ణాలలోదింపబడ్డవివయాలు
వేదాన్ని సాంప్రదాయశుద్ధంగా అవలంబించినవాటిని మనపు భృగువునకు బోధించి
అతనిద్వారా స్మృతి నిబంధించినాడు. ఈభావమే “యత్యైవ మను రవద త్ర ధ్యేవజం”
అనేమాటకు. అది వేదేవివయం - అది అట్లావుండనీయండి.

అయితే వారు జాతిసాంకర్యం వారించడానికేంలేవోయత్నాలు చేసినా అది
తప్పవట్లే భాషాసాంకర్యంకూడా తప్పిందికాదు. వారిమాటలు వీరికి వీరిమాటలు
కొన్ని వారిన్నీ సంభవించినవి. గైర్వాణిలోని చాలావదాలు తదితరభాషల్లోకి సం
కోమించి అర్హులనాగరకకాసామర్థ్యముచేత వారిభాషలను జాలవరకు రూపుమాపి
చేసినవి. ఎచ్చటెచ్చటనో కొన్ని వదములుమాత్రము అనార్యజాతివారిచి వివరకు
మాటంటవి. చూడుడు. అవిద, పిశచ్చ, హల్లఫలం, రుమ్మ, చిరడిం, కడోహారం,
పిర్మవ్వస, కడవ్వజలం, త్యత్, వర్ణావరీ, వర్ణాద్వహం) — ఇట్టివే యిం
కనూ అనార్యజాతివారిచిమాడ కొన్ని వదములు గైర్వాణియందు సంకోమించకపో
లేదు. అనగా గైర్వాణివదములుగానే వ్యుత్పత్తిసహితంగా స్వీకరింపబడ్డవి. చాల
మంది కవి ఈభాషావదములు కావని తెలియనే తెలియకు. “తామరసం, పిక,,
విష్కంఠ, కిష్క,“ ఇత్యాదు లిట్టివదములే. కొన్నికొన్నివదము లార్యు లొక
యర్థముసండున్నూ అనార్యు లొకయర్థముసండున్నూ వాడుతుండిరి. ఇట్టివే “పీ”యం
గు, పీలు, వరాహ,“ మొదలైనవి. పూర్వదామాంసలో మొదటి అధ్యాయం
సాంగంగా చరికిలిస్తే ఈవివయం మనకు స్పష్టంగా రుజువౌతుంది.

ఇట్లా వర్ణవిభాగాలు దృఢంగావడం సంఘం నానాదిక్కుల వ్యాపించడం భా
షాసాంకర్యం అన్నీ కలిసి జనసామాన్యం మాటాడేమాటకూ కావ్యభాషాద్యుత్తమ
జాతులు మాటాడేమాటకూ కనుక్కొడగినంతభేదాన్ని ఏర్పరచినవి. కాని అది

వరలో గ్రెర్వాణీనే వాడుచున్న జనసామాన్యమాత్రం వర్ణగోత్రవర్ణగమవర్ణవ్యక్త్య యాదులతో వెనుకటిగ్రెర్వాణీనే భాషా సరసంక్షిప్తమైనదాన్ని వాడుచుండిరి. అందు వలన ఆభాష చాలవఱకు గ్రెర్వాణీభవకవైఖలతోనే (100 : 80 వంతులు) కలసి నేకభాషగా ఏర్పడింది. త్రాన్స్గాంగ్య త్రమజాతులుమాత్రం గ్రెర్వాణీ కిరతభాషా సంవర్కం కలుగుటవల్లను తమసంఘం దూరదేశగత మగుటవల్లను తమసంఘాని కంతటికి నిస్సందిమాంగా బోధనజేటట్లుగా భాష తమకుండవలెనని తలపెట్టారు. అంతే కాకుండా నేడములనుబట్టి యేర్పడినయజ్ఞయాగాదుల్లో కొన్ని కొన్నిమాటలు మంత్రాలు ఆ వెనుకటిరూపాలతోనే ప్రచాలి కాని మారు చేయి ప్రండరాదనేకట్టుదల కూడా వారికుండి. అవికనుకమారితే అసలు ప్రాచీనమైనవైదికసాంప్రదాయం చెడి పోతుందని వారివిశ్వాసం. కాబట్టి వారందరూకూడా వెనుకటివైదికసాంప్రదాయం ఏమాత్రంకూడా చెడిపోకుండా నిలవజెట్టగల్గినట్టిన్నీ దూరదేశాలలో ప్రవృత్తికీ కూడా వారివిఘాత కంతటికన్నీ అధికాంశాగలట్టిన్నీ వీలుకలిగేట్లుగా వెనుకటి గ్రెర్వాణీనే సంస్కరించి సంస్కృతమనే పేరుతో చానిని వ్యవహరిస్తుండిరి. ఈవిషయమే “సంస్కృతంనామ వైవీ వా గన్వాఖ్యాతా మహ్నీధి” అనేదండివాక్యం వల్ల బోధనజేసి. అయితే అందులోగూడా దేశభేదాన్ని అనుసరించి “వర్తికా క తునే ప్రాచాం, ఉదీచా మాతస్థానేయకపూర్వాయా” అని యాతీరుగా భేదాలు మార్పులు రాకపోలేదు. కాని అవిషయం మన కవ్రస్తుతం. ఇట్లా విప్లవప్రభేదమైన భాషకే ఈనాడు ప్రాకృతమనేపేరు కల్గింది. నిజాని కిది మొదట “ప్రాచీ” అనేపేరుతో బయలుదేరి దేశంలో వ్యవహరింపబడ్డది. మొదట - అంటే గ్రెర్వాణీకి సంస్కారంబిగి జనసామాన్య భాష గ్రెర్వాణీనుండి విడివడ్డదోకల్లా-ఇంకా యెక్కువమార్పులు లేకపోవడంవల్ల ఈప్రాచీన్ని సంస్కృతానికన్నీ ఎక్కువభేదం లేకపోయింది. కాబట్టి అప్పటిభాష ఇంచుమించుగా సంస్కృతమల్లేనే ప్రయింపి; చూడండి.

“సుఖకామాని భూతాని యో దండేన విహింసతి, ఆత్మనో సుఖమేసానో పెచ్చసా న లభతే సుఖం” ప్రాచీ భాష.

“సుఖకామాని భూతాని యో దండేన విహింసతి, ఆత్మనో సుఖ మిచ్చన్ ప్రేత్య న లభతే సుఖం” సంస్కృత భాష.

అశోకచక్రవర్తి శిలాశాసనాలలో ఈచాలీభాష ఇంతకంటెగూడా సంస్కృతానికంటె దూరమైనట్టిదిని మనకు కనబడుతూ ఈభాషయందు వెంటవెంటనే ఎటువంటి పరిణామా లేర్పడినవో మనకు స్పష్టపరుస్తుంది. అదికూడా చూడండి.

(1) దేవానాంపితే వీయదనీలాజా ఆహ (2) జనే తీచాపుచం మంగలం కలేతి ఆలాధనీ అవాహనీవివాహనీ కజోదానేవవాహనీ ఏతాయే అనాయే చావీడిసాయే జనే బహుమంగలం కలేతి. (3) హేతమ అబకజనియో బహుచా బహువిధం చాబాదాచానిలధియాచా మంగలం కలంతి. (కాల్పీ, శిలాశాసనం.)

(1) దేవానాంపితేః వీయదర్శీ రాజా ఆహ (2) జన తీచాపుచం మంగలం కరోతి. ఆలాధే అవాహే వివాహే కజోత్పాదే వ్రవాసే ఏతస్మిన్ అన్యస్మిన్చ ఏతా ద్భుతే బహుమంగలం కరోతి (3) ఇహతు అర్హకజనన్యో బహుచ బహువిధంచ త్సుద్రోచ నాధికాంచ మంగలం కుర్వన్తి. (సంస్కృతం) దాన్నిగమనించేవారికి చాలీ భాష ఎట్లా రోజుకురోజుకూ మార్పుపొందుతూన్నదిన్నీ స్పష్టపడకపోదు. ఇది ఇంకా చాలామారి వానారకాలమార్పులతో జనసామాన్యం వాడుకలో వుండి దేశవా మాలతో “కొరసేని” “మహారాష్ట్రీ” “మాగధి” అని యీతీరుగా కొంతచేరు వడ్డది. మరికొంత, వ్యవహరించే మనుష్యులను బుచ్చుకొని “అభీరి” “వైశాచి” అని అయింది. దానిస్వరూపాన్ని అనుసరించి మరికొంతకు “అవభాంశము” అని యీతీరుచేరు వచ్చింది. అంతేకాని ప్రాకృతం అనేచేరుతో ఇందులో ఏటకట్టికూడా మొదట చెప్పబడలేదు. అయితే ఈచేరు రావడానికి కారణం ఏమంటే ఉత్తమజాతి వారమున వివేకులమున అనుకొనే భాషలు మొదలైనవాళ్ళు వైభావలు మాటాడేవాళ్ళవండరినీ ప్రాకృతులు - వివేకహీనులు అనిన్నీ వాళ్ళు వాడేభాష సరిచింది కాదనిన్నీ ఎట్లా నోటికి వస్తే అట్లా సహజంగానే మాటాడుతారనిన్నీ (‘ప్రకృతే రాగతం’ అని పుస్తకాద్రి) ప్రాకృతులు మాటాడుతారనిన్నీ కారణాలు ఏర్పడుకొని వైభావల మొత్తాని కంతటికీ “ప్రాకృతము” అని చేరువెట్టిరి. వారు బొడ్డుకొని పెట్టి వచేరే ఇది. వారిమామకరణమాహాత్మ్యమో వారికి సంఘంలో గలకలుకుబడిసామి ధ్యమో కాని వారిమాటే ఇప్పటివరకూగూడా ఆభావలమీద చెల్లుతున్నది. ఈభావలనుగురించి వారికి ఎంతెంతో నిరసనభావం ఉంది. భాషాకావ్యం రచించరాదనిన్నీ దానిని ముట్టి చూడరాదనిన్నీకూడా వారు వ్రాసిరి. ఈవ్రాహ్మణాదిజాతులకు ప్రాకృతభాషలవిషయమువగల నిరసనభావాని కుదాహరణంగా, బృహత్సంధినుగురించి

సర్వసర్వ మాటాదినమాటలున్నూ దానివిషయంలో జరిగిన అనాదరణమున్నూ మనం చెప్పకోవచ్చు. అయితే ఈప్రాకృతాన్ని అందరున్నూ నిరాకరించలేదు. నిరాకరించనూ లేకపోయిరి.

“మహారాష్ట్రాక్రయాంభామాం ప్రకృష్టప్రాకృతంవిదుః యస్యయం సేతుబంధాది” అనేదండిమాటలవల్ల ‘మహారాష్ట్రీ’ అనేప్రాకృత విభాగాన్నిమాత్రం చాల మంది ఆదరిస్తుండేవారని తెలుస్తుంది. ఈఆదరణకు కారణమేమని విచారితే ఇది సంస్కృతభాషకు చాలచేరువగా వుండడమూ అందులోనే “సేతుబంధము” మొదలైన మందిమందిబ్రతుంటాలు నిర్మించబడడమున్నూ కారణమని తెలుస్తుంది. ఈభాషకూ సంస్కృతానిన్నీ ఇంతదగ్గరవుట్టరిక మేమంటే ఈభాష వ్యవహారములో వున్న మహారాష్ట్రీదేశం పూర్వం ఉజ్జయినీచాలకు దైనవిక్రీమార్కునిచాలలోడి అంటే కాకుండా అతనినివాసదేశమైన మాలవదేశము సంటిపెట్టుకొనియున్న దీదేశము. అంటియుండడమేమిటి కాగాఁజరిగిలిస్తే మాలవదేశంలోని కొంతభాగం వస్త్రుత మహారాష్ట్రీదేశంలోనే ఉంది. పూర్వకాలపుపెల్లలు మారిపోయినవ కనుక ఇచ్చి దీని స్పష్టంగా అందరికన్నీ తెలియరావడంలేదు. అది అట్లా వుండనీయండి. అయితే ఆపుడు మూల్వాదేశం చాలించే విక్రీమార్కుడు తనరాజ్యంలో అందరూకూడా సంస్కృతమే మాటాడితీరాలెనని నిర్బంధంచేసి అందరిచేకాకూడా సంస్కృతమే మాటాడిందితీరను. జనసామాన్యంకూడా మామూలు లోకవ్యవహారాలలోకూడా సంస్కృతమే మాటాడుతూండేవారు. ‘కాలే శ్రీసాహసాంకస్య శీ స సంస్కృత భాషిణి’ అనేభాషనిసర్వసర్వతీకంకాభరణోక్తిని గమనిస్తే ఆపుటికాలపుసంస్కృత భాషావ్యాప్తి మనకు బోధపడితిరుతుంది. ఇట్లా జనసామాన్యంకూడా మాటాడక తప్పనికారణంవల్ల ఎక్కువవ్యాప్తిజెందినసంస్కృతభాషసంబంధంచేత వరిష్కృత మైనమహారాష్ట్రీ అట్టివిశేషం సంభవించదానికీ తగినఆవకాశం కలిగింది.

ఈకృతాపేకాక “భూతభాషామయ్యాం ప్రాచీను రక్షుతాధాం బృహత్కథాం” అని మిగిలినప్రాకృత భాషావిభాగాలకునూడా గౌరవం ఉంది. వైమాటమబ్బి కర్నూలోనిస్తే ఈభూతభాషకు(వైకాదికీ) కలిగినగౌరవం దానిలోవుండే వాబ్బయం చేత, అంటే మందిమందిగొంధా అందులో వుండడంచేత, కలిగిందని తోస్తుంది. కాని మహాకవి నానాభాషారహస్యవేత్త గొప్పకావ్యజ్ఞుడూ అనుభవరసికుడున్నూ అయిన రాజశేఖరుడు తనకయ్యారమంజరిలో నటిమూత్రభావసంభాషణగా ఇట్లన్నాడు.

“సంస్కారవాక్కులు కలిపాలి. ప్రాకృతవాక్కులు సుకుమారాలు. పురుషులకు కాంతలకు మాదకావం విషయంలో నెంతటి అంతరమున్నదో అంతటి అంతరము వాటిరెండిటిమధ్యనూ ఉన్నది ”

ఈమాటలనుబట్టిచూస్తే ప్రాకృతభాష మొత్తముకా అర్థంతరసుకుమారం గనక సకలజనాదరమును పొందడానికి అవకాశం కలిగింది అని మనం విశ్వసించవచ్చు. ఈరాజకీయ డొకడేకాక ఇంకా చాలామందిమహాకవులు ప్రాకృతభాషను విశేషించిరి. నిజమేకాని ఇది ఇట్టిస్థితికి వచ్చేటప్పటికి చాలాకాలము కట్టింది అనేవిషయం మనం మరచిపోకూడదు. ఏమంటే బ్రాహ్మణులవైదికమతభావం విశేషించి ఆత్మచ్చస్థితిలో వుండేటప్పుడు జనసామాన్యపువ్యవహారంలో వున్నయాభాషను ఇంతింతా అవరాని నిరాదరణచేసేవాళ్ళు. అంతేకాదు. అసలీతరజాతులనుకూడా ఎక్కువ ఆదరించక తామే సర్వోత్కృష్టులనేభావంతో ఇతరులనందరినీ ఒకవిధమైన అనాదర బుద్ధితో చూచేవాడు. పశ్చాత్తాపం చేసి యజ్ఞకూగాదులు చేయడం వానికి సంబంధించినంతరకర్మకలాపం నిర్వర్తించడమూ ఇతే అతిగారవంగా గణించబడేవి. అందుకు బ్రాహ్మణే బ్రవర్తకులుగా వుండాలనే దానిలోచెప్పే మంత్రాల్ని బ్రాహ్మణాధిపతిగానే వుండాలనే ఆమంత్రాల్ని ఎవరికైనా చెప్పడానికిగాని యజ్ఞయాగాదుల్లో చదవడానికిగాని బ్రాహ్మణులకేగాని ఇతరులకెవ్వరికీ అధికారంలేదనే అందువల్ల తామే అందరికన్న గొప్పవాళ్ళనీ బ్రాహ్మణులు చెప్పడం మొదలుపెట్టిరి. నీతి, ధర్మము మొదలగునవి అన్నీ బ్రాహ్మణులు కానించినతరువాత ఉండాలనిపించేకాని వేరే తోవలేదు. దయ, కృప, అహింస, మొదలైనవిమంచిగా అన్నీ వెనుకబడివి. వాని కారణమే లేదు. జన్మచేతనే మనుష్యులహెచ్చుతగ్గులు నిర్ణయించబడేవి. ఇవి అన్నీకూడా ఆకాలంలో వుండేజనసామాన్యానికి కంటికింపుగానుండేవి. వేదములలోను ఉత్పత్తిమంత్రులలోనూ ఉన్నధర్మము, సద్గుణములు నిరాదరించు మనుష్యులవత్సేవ, మతము, యోగానుష్ఠానము, ధర్మచింత, తత్త్వవిజ్ఞానము మొదలైనవి అన్నీ వెనుకబడివి. కొద్దిమందిబ్రాహ్మణులచేతిలో సంఘానికిసంబంధించినఅధికారాలన్నీ వుండిపోయి వారే సంఘానికి సర్వాధికారులైరి. ఇతరులకు వైదికభాష దుర్భేదమై అందరిరసస్వములు తెలియరా వయ్యెను. అధ్యాపకాధికారము బ్రాహ్మణులేతప్ప ఇతరులకు లేదయ్యెను. అందువల్ల బ్రాహ్మణాధిపతి పాడింది పాట అయ్యెను. అతడికి రాజ్యాధిపతిత్వం కలిగియున్నాడు అందయ్యెను. ఇక నరసింహ

బ్రాహ్మదేశీతత్వ ఇతరులకు లేదయ్యెను. అందువల్ల బ్రాహ్మణు డాదించాటా పాడించి పాటా అయ్యెను. అతడికి రాజ్యకాసకుడగు యత్రియుడు తోడయ్యెను ఇకనతడిఅధి కారానికి అద్వితీయతేదేముంది? నిజాని కాకాలంలో బ్రాహ్మణులకేమి తదితరులకేమి యజ్ఞయాగాద్యమహిమలవల్లనే నమస్తకోరికలూ నిరవేరుతవనీ మోక్షంకూడా సిద్ధిస్తుం దనీ బలమైనవమ్మక, ఉండేది. కాబట్టి నానారకాలఫలాల నమనరించి నానారకాల కర్మ లేర్పడ్డవి. వివిధాలైనయాగాలు పుట్టినవి. ఇంతెందుకు అశ్వమేధయాగం చేస్తే మోక్షంకూడా లభిస్తుందని యేర్పడ్డది. ఈతరుగా విజృంభించిన బ్రాహ్మణాధికారంతో వ్యవహరించే బ్రాహ్మణమతం జనసామాన్యానికి అసూయాజ్వేషాలను కల్గించింది.

ఇటువంటివరిస్థితిలోనే గౌతమబుద్ధు డవతరించి ధర్మబోధ చేయి నారంభించెను. బ్రాహ్మణమతమీద విరక్తులై అసూయాజ్వేషాలతో పున్న బౌద్ధసామాన్యాని కాధర్మబోధ అమృతాయమానమై వారినందరినీ బుద్ధునివంక కాకల్గించెను. బౌద్ధసా మాన్య ముట్లూ అకల్గినవందానికి రెండుకారణాలున్నవి. మొదటిది బ్రాహ్మణు లదివరకేర్పరచిన జన్మమూత్రలభ్యమైన అధికారాన్ని తోసివేసి “సర్వవర్ణులున్నూ సమానారే, హెచ్చుతగ్గు లేమీ లేవు” అని సిద్ధాంతించడం. రెండోది, ఇదివరలో జనసామాన్యానికి బోధకాని వైదికభాషలో బ్రాహ్మణులు గుప్తంగా దాచుకొన్న రహస్యాల నన్నింటినీగూడా బయటెట్టి జనసామాన్యానికంతకూ సులభంగా తెలిసేదీ వారు నిత్యమూ వాడుకగా మాటాడేదీ అయినభాషలో మతాన్ని సులభంగా బోధ కరచడము. ఈరెండోకారణంవల్ల జనసామాన్యం బుద్ధుడియం చెక్కువగా అనురా గంతో పుండి అతడిబోధలను అతికృతాభిమానంతో వింటూ ఇతడు చెప్పినట్లు నమి స్తుండెను. అతడు తనఉపదేశాల నన్నిటినీ జనసామాన్యభాషలో చేస్తూ అదివరకు బ్రాహ్మణమతానికి వైదికభాష అసాధారణదిన్నీ మైవట్లుగా లేవ మతానికి గూడా ఈప్రాకృతభాషను (ఆకాలపువాడుకలో నున్నదానిని) చిహ్నముగా నొనర్చెను. కనుకనే అప్పటిభాషకు పాలి యనిచేరు కల్గింది. పాలి-గురు. “పాలి” కేతుర్వజ్జో లింగం నిమిత్తం వ్యంజనం వదం” అని అనుమడు. సర్వమండలవ్యాపియున్నా సెం స్క్యూతభాష కత్యంతదూరము కానిదిన్నీ అయిన ఈపాలిభాషలోనే అతనియక గృంథాలన్నీ పున్నవి. మహాభార్మకుడైన అశోకచక్రవర్తికిలాకాసనాలుకూడా ఈ భాషలోనే పుండి జనసామాన్యాని కత్యంతము అస్వచ్ఛాతై అడగపాక్కాలైనవి.

తరువాత వాడుకూడా చాలామంది మహారాజులు బౌద్ధమతాన్ని అవలంబించి దానిని వృద్ధిచేయడంవల్ల అమరచిహ్నమైన పాలిభాషకు గౌరవం పెచ్చైంది. ఈ సంవత్సరంలో మనం సవిమర్శంగా గ్రహీంచవలసిన విషయం ఒకటైంది. అది యేదంటే సరిగా గౌరవముద్ధమైన తన మతాన్ని ఉత్తరదేశాన వ్యాపింపజేసేటప్పుడే దక్షిణదేశాన మహావీరుకుకూడా జైనమతాన్ని వ్యాపింపజేశాడు. ఇతడు తన ఉపదేశాలనన్నింటిని పాలిభాషలో జేయలేదు. తదితర ప్రాకృతంలో చేశాడు. అందుకు కారణం అప్పటి కడికూడా జనసామాన్యభాష కావడమే. అంటే దీనిభావ మిది :

ఉత్తరదేశంలో మొదట గీర్వాణవాణిజ్యచారం అధికంగా వుండడమూ అర్యజాతి చాలావరకు హెచ్చుగా అదేశంలోనే నివాసం చేయడమూ కారణంగా అవటి మొదటిప్రాకృతానికిన్నీ సంస్కృతానికిన్నీ భేదం హెచ్చుగా రాలేదు. అంటే దక్షిణదేశంలో ప్రాకృతానికిన్నీ గ్రామీణానికిన్నీ ఎంతటిభేదం వున్నదో అంతటివిభేదం రాలే దన్నమాట. దక్షిణదేశంలో ఇంతటి విభేదానికి కారణం ఏమో? యిది విచారిస్తే ఇచ్చట అర్యజాతి ఉత్తరదేశమునం దంత హెచ్చుగా నివసించకపోవడమూ అనార్యజాతులైన ద్రావిడాదిజాతుల సంవర్కము హెచ్చుగా కలగడమున్నూ కారణంగా కన్పిస్తవి. ఇందువల్ల సంస్కృతానికి కడుదూరమైన ప్రాకృతభాషలో జైనోపదేశాలున్నవి. వారిమతానికిగూడా ప్రాకృతం చిహ్నమేకాని అమరకర్తకాని శ్రత్సవర్తకులుకాని గ్రంథాల విషయంలో ఎక్కువ అదరం చూపలేదు. అయితే జనసామాన్యా న్నాకర్చించి వారికి ధర్మశ్రద్ధ కల్గించుటకున్నూ వర్ణవిభేదం తొలగించి అందరిమనసులందున్నూ సమానత్వబుద్ధిని కలిగించి ఇదివర కొకరిమీద ఒకరికున్న అమామాద్యేమాలను తొలగించడానికిన్నీ వారు చేసినవ్యయత్నం వ్యవహారభావములముననే కనుక అప్పటిదక్షిణదేశపుప్రాకృతంకూడా విస్తరించి అదర పాత్రమైంది. ఉత్తరదేశములం దిట్టిప్రాకృతం వ్యాపించేవరకు దక్షిణదేశములందలి ప్రాకృత మింకా చాలాహెచ్చుగా మారి సంస్కృతంతోడి సాభాత్యం గ్రహించడమే ఉత్తమమేయనస్థితిలోకి వచ్చింది. అట్లావర్సద్ధ ప్రాకృతవిభాగాలే “అభీరి” “అవభృంశము” “పైశాచి” “చూళి” అని పేరుపడ్డవి. సంస్కృతభాషతో ఈభాషలకున్నంత అంతరము లేక పాలికన్నమాత్రం ఎక్కువఅంతరము కల్గిఉన్న ప్రాకృత విభాగాలు ‘శౌరసేని’ ‘మాగధి’ ‘మాహారాష్ట్రీ’ ఇత్యాదినామాలతో వున్నవి.

ఈప్రాకృతవిధానా లన్నీకూడా జైనబౌద్ధమతా లేర్పడినవాటియందీన్ని లోకులకర్థం తం అదరపాతాల్లెనవి. శివలం ఓక్క-సంస్కృతంలోనే సారస్వతముతా మూలకట్టి ఉండలేదనిన్ని తమతమభాషల్లోకూడా సారస్వ ముందనిన్ని అసలు నిజాని! ప్రా కృతంకంటే సంస్కృతమే వరుషంగా వుంటుందనిన్ని ప్రాకృతం అట్లాకాక చాలా మృదువైనదనిన్ని వ్యవహారభిన్నమైన సంస్కృతంలోకంటే వ్యవహారంలో వస్తుతం ప్రవృత్తికనుక సజీవభాష విన తమభాషలోనే గ్రంథంగాని ఉపన్యాసంగాని అత్యంత మధురమై జనుల కానందం కల్గిస్తుందనిన్నివారిఉద్దేశము. కాబట్టి ఈభాషలోనే గ్రం థాలు రచించడం మంచిదని జనసామాన్యాని కభిప్రాయం ఏర్పడ్డ తరువాత ఆభాష కాదరాని! లోక మేముంటుంది? పైయధిప్రాయాని! బ్రాహ్మణుకూడా లొంగి ఈభాషల్లో గ్రంథాలు రచింపసాగిరి. రాజులకుకూడా సజీవం గనుక చాలా మధురంగా వున్న దీనిమీదే మోక్ష ఎక్కువైంది. రాజాదరణను పొందింది కనుక యీభాషనే బ్రాహ్మణాది సర్వవర్ణాలూకూడా అదరించి నిత్యవ్యవ హారం జరగడం సాగించినవి. కాలక్రమేణా ఈభాషలోనే మధురమధురాలైన చాటువులూ రసవంతాలైన గద్యవద్యగ్రంథాలున్నా బయలుదేరినవి. సంస్కృతం ఉత్తమజాతులవ్యవహారంనుండికూడా క్రిమంగా లొలగిపోయింది. ఏకొద్దిమందో మాత్రం ఏదైనా విశిష్టకర్తల్లో (యాగాదుల్లో) ను శాస్త్రచర్చల్లాను మాత్రమే సంస్కృతాన్ని ఉపయోగిస్తుండేరి. కాని మొత్తముమీద ప్రాకృతమే దేశమంతటా అల్లుకొనిపోయింది. రాజులుకూడా వరుషవర్ణాలులేక చాలామృదుమధురంగా వున్న యీభాషామాధుర్యాని! లొంగిపోయి తమతమ అంతఃపురాల్లోకూడా దీనినే వాడి తీరవలెనని కాసిందిరి.

ఘోషితేవ కుంతలేషు సాతవాహనోనామ రాజా తేన ప్రాకృతభాషాత్మక మస్త్రపురపవేతి సమానం పూర్వేణ. (కావ్యమీమాంస - రాజశేఖరము)

(కుంతలరాజును కారవాహనుడు నిట్లే తనయంపురమునందు సంభాషణకాలమున ప్రాకృతభాషాయయమును చేసికొనను)

అయితే అక్కడక్కడా కొందరు రాజులు వట్టుదలతో ప్రాకృతాన్ని నిషేధిస్తూ దేశీయులదైనవందనవ్యవహారాల్లోకూడా సంస్కృతాన్నే వాడితీరవలెనని కాసింది తమకాలమంతా నడిపిరి.

“కాతే శ్రీసాహసాంకస్య శేన సంస్కృతభాషిణః” అనేభాషానివాక్య మిట
చ్రమణము.

ఈసాహసాంకుడు తనఅంతఃపురంలోకూడా సంస్కృతం మాటాడవలసిన నిర్బం
ధం చేశాడు.

హృయితే చోజ్జయిన్యాం సాహసాంకోనామ రాజా తేనచ సంస్కృతభాషా
త్వక మంతఃపురపవేతి సమానం పూర్వేణ (రాజశేఖరుడికావ్య మీమాంస).

(ఉజ్జయినిరాజైన సాహసాంకుడు తనఅంతఃపురంలో సంభాషణకాలాన సంస్కృత
భాషనియమించేసెను.)

ఇట్టివా రింకాకొంద రుండుంటారు. కాని వారందరున్నూ తమతమకాలాల్లో
మార్తం ఎక్లగో యేటి శ్రమరీవారు. కాని మహాప్రవాహం అడ్డులేకుండా అరిచిన
దుో పొంగివచ్చేటవ్వును ఆచదాని శవరితరచూతుంది. కాబట్టే ఆరాజుల కాలం
తీరిన వెంటనే సుర్పీ చ్రజలు మాయాలుగా మాటాడుకొనుభాష తలయెత్తి
విజృంభించసాగింది. అందువల్ల సంస్కృతం ఉత్తమజాతుల్లోకూడా అందరికీ తెలియక
బోయేస్థితి యేర్పడ్డది. కాబట్టే అంధ్రచక్రవర్తిఅయిన సాతవాహనమహారాజుకు
అతనిరాణి కలిగిన “రాజా మామోదత్తైస్తాదయ” అనేమాట సరిగా బోధపడింది
కాదు. అతడిరాజ్యంలో ఏమికమాగూడా ప్రాకృతం మాటాడనివాడే లేడట.

“శేభావ న్నాద్యరాజస్య రాశ్యై ప్రాకృతభాషిణః” అని భాషనుహారా శిష్య
యమే తెలియజేశాడు ఆధ్యరాజుంటే సాతవాహనరాజు అనిఅర్థము. మాలవదేశ
పాలకుడైన విక్రమార్కుడికి సంస్కృతభాష మీదా కుంతలదేశపాలకుడైన శాత
వాహనుడికి ప్రాకృతభాషమీదా ఉన్నమోహాన్ని చూచి సాహసాంకుడిరాజ్యం
అతడితర్వాత పెన్వంటనే అంధ్రుడైన సాతవాహనుడిచేత విచ్చిన్నంచేయబడి ఆక్ర
మించబడడమున్నూ విక్రమార్కుడికాలంలో వున్న సంస్కృతభాషావ్యాప్తిని వారింది
ప్రాకృతభాషను వ్యాపింపజేయడమూ ఇవన్నీ చూచే జనసామాన్యం విక్రమా
ర్కుణ్ణి కాలివాహనుడు చంపాడనే కథను కల్పించివుంటుంది. న్యాయానికి వారిద్దరు
వొకకాలంలో లేరుగా. వాళ్ళకకకాలాలు చూస్తేనే మనకు తెలుస్తుంది.

మరిన్నీ దేశీయులందరి ఇష్టానికి విరోధంగా వారిచైనందినభాషను నిరాకరించి
ప్రాకృతభాషను వాడుకచేయవలసిందన్న విక్రమార్కునిమీదకంటే వారిఅజాననీధ

మైన భాషకీ ప్రాధాన్యమిచ్చి దానినే ఎక్కువగా అదరించిన కీర్తనావాహనచక్ర వర్తిమండే వ్రాసిన తెలుగు ప్రామాణికమైనా లుండివుంటి. ఈకారణంవల్లనే అదివర కత్యంతబలవంతమైన చతురంగవైఖ్యం కలిగిఉండి కళాన్ని ఏర్పరచిన వికృతా ర్థ్యుడిరాజ్యం వ్యక్తిగతకోపం కలగడంవల్ల ఇంతకన్నదుర్బలమైనప్పటికీ దుర్బలాలైన చతురంగబలా లున్నవ్యక్తిగతా వ్యక్తిగతం అనురాగసంబంధితచేత సాతవాహన మహారాజుకు సులభంగా లోబడి వుంటుంది. ఈవిషయమే “మట్టిగుడ్డాలు మట్టి ఏనుగులు మొదలైన సాధనాలచేత సాతవాహనమహారాజు మంత్రబలంవల్ల వికృతా ర్థ్యుడి జయించాడు” అనేకల్పకథగా పరిణమించివుంటుంది. కానీ దీని యెట్లా అయితే మనకేమి కాని కీర్తనావాహనచక్ర వర్తికాలంలో ప్రాకృతం అత్యంతవైభవంతో వెలసిందనమాట సిద్ధం. అప్పుడే ప్రామాణికాన్ని అంటే, చందాలాది ఏవజాతులకునూ సులభంగా, బోధపడేభాషలో అత్యంతవిదితమైన కథాకాలం చేత కీర్తనావంశం కల్గించే బృహత్కథను గుణాధ్యక్షనే గొప్పపండితుడు రాశాడు. ఈచక్రవర్తికాదా స్వయంగా గాధాసప్రకటి అనే గ్రంథాన్ని న్నొకదాన్ని సమకాలాని రాసు. ఈవిషయంవల్ల వద్యాలలోను కొన్ని యీచక్రవర్తి స్వయంగా రచించిననే మరికొన్ని ఇతరకవులు రచించివున్నవి ఈగ్రంథాన్ని చూస్తే ఆకాలంలో ఎంతవందీ భాషాకవులున్నారో ఎంతటిఅందమైనమార్గంలో ఈభాషావిశ్వం సడిచిందో మనం తెలుసుకుంటాము.

తరువాత కొంతకాలానికి శైవబౌద్ధమతస్థులదుమ్మివర్తనలవల్లనూ అదివరలో బాధిగారవం సకలచందల అంతర్భుద్ధలైనబౌద్ధాధ్యక్షియులవల్లనూ శైవబౌద్ధ మతాలగారవం సకలించి వ్రాసిన దాని అదరం తొలగింది. అప్పుడే పారాగ్రామీ అగమానుసారీ అయినబౌద్ధాధ్యక్షులం బయలుదేరింది. అది తనకీర్తనయులవల్ల మతాన్తరాలను నిరాకరింక వీలయినంతవరకూ నిరాకరించింది. వీలుగానివాటిని తనలోకి తీసుకొన్నది. ఇట్లా విజృంభించి అసేతుపీమాచలంగా వ్యాపించి శైవ బౌద్ధమతాలను రెంటినీనూ ఇంచుమించుగా నామావశేషాలను చేసింది. తమ మతానికి ఉపాద్యలంగా వుండడానికిగాను పురాణాలను సృజించింది. నిజానికి బౌద్ధ మతం ఏర్పడకపూర్వమున్నవి రామాయణం మహాభారతం విష్ణుపురాణం కల్పమూ త్రాల్లు ఏవో కొన్నిమనవ్విడిస్మృతులున్నూ మారీమేకాని యాహారాణికకాలం

లో ఆదిత్యపురాణం మొదలుకొని తలామొలాలేని ఆగ్నేయపురాణంవరకు వుట్టి వది. ఇది అన్నీకూడా తమమతమువకు భంగం లేకుండా ప్రండడానికోసమూ మత వాఙ్మూనికోసమూ గౌరవంకోసమున్నూ బ్రాహ్మణాదిజాతులు సంస్కృతభాష లోనే వ్రాశారు. కాని జనసామాన్యభాష ఐనప్రాకృతంలో వ్రాక్కటికూడా వ్రాయలేదు. దీనిలో రాస్తే దీనికి గౌరవం అధికం అయిపోతుండేమోనని వారిభయం. కాబట్టే మతగ్రంథములకా సంస్కృతంలోనే ప్రండాలెననీ శాస్త్రీయాలైనవాదోపవాదాలన్నీకూడా సంస్కృతభాషలోనే జరుగాలెననీ అప్పటికాసనికమైన సాంఘిక దాయం.

కాని వీరిమొత్తరంటాలుకడివా దేశంలో జనసామాన్యానికి వ్యాపించినప్రాకృత భాషను నివారించడం కాలేదు. అది మిక్కిలి అధికంగానే వ్యాపిస్తూండేది. బ్రాహ్మణాదులు సమయవిశేషాలల్లో సంస్కృతం మాటాడినా దైవందివ వ్యవహారంలో ప్రస్తుప్రాకృతాన్ని వదలడానికి వీలుకాలేదు. ఆశోకుడిశిలాశాసనాల్లో ప్రాకృతం ప్రందని దానికి వ్రాశాగా కాసనాలల్లో సంస్కృతగద్యవద్యాలు నించారు. శైవలు బౌద్ధులున్నూ తమతమమతకర్మలందు ప్రాకృతాన్ని వాడతారని అది జనసామాన్యం లో వ్యాపించకుండడానికిగాను మతకర్మలన్నీకూడా సంస్కృతంలోనే జరుగవలెనని కాసించారు.

కాని ఎన్నివిధాలవ్రాయుర్తీనా జనసామాన్యం తమ కందుకాలులో ప్రస్తుప్రాకృతాన్నిమాత్రం విడువలేదు. అందువలన వారి నాకర్షించుటకై శ్రీరామాదిచరిత్రములను ప్రాకృతభాషలో రచించిరి. ఈకారణంవలననే అతివ్రష్టవృద్ధులై బహుశాఖమై వుండి లోకమువరంజకముగా వున్నయాప్రాకృతభాషను నిరాకరింప వీలుగాక బోవడంవల్లనే దృశ్యవ్రాణధాలల్లో రసమూర్తి కల్గుటకుగాను ప్రాకృతం కూర్చుక తప్పిందికాదు. అయితే వారి కిందులో నిరాదరం పోలేదు కాబట్టి నివచిత్రాలకు ప్రాకృతం ప్రవయోగించాలెనని కాసనం వ్రాశారు. కాని దూతకాలలో మహారాజ భార్యలకు విదూవకుడికిగూడా ప్రాకృతభాషను వాడకతప్పకబోవడంవల్ల ఈసంస్కృతం వారిహంగవలన వారికి ప్రాకృతాన్ని గురించి వుండే అనూయా ద్వేషాలు మాత్రమే వైటవడ్డవికాని ప్రాకృత గౌరవంమాత్రం పోలేదు. అయితే మహారాజులు మొదలైనవారికిగూడా ప్రాకృతాన్నే వాడుకచేసి ప్రాకృతభాషయొక్క

సహజగరవాన్ని నిరూపించినగ్రంథాలుకూడా లేకపోలేదు. మహాకవి రాజశేఖరుడు “కర్పూరమంజరి” అనేపట్టకంలో అందరికీ ప్రాకృతాన్నే వాడి దానివిషయమై తనకుగల అసాధారణగరవాన్ని వ్యక్తీకరించాడు. వాటకాలలో ఉత్తమపాత్రలు మిగిలిన సప్తకం మూటాడినా రాణులు విదూషకుడువగైరా ప్రాకృతంలో మూటాడితేనే సామాజికత స్ఫురించి సామాజికతలకు రసాస్వాదం ఏర్పడుతుంది. ప్రాకృతి కనుకరణలై ప్రత్యక్షంగా కప్పట్టవలసినరూపకాల్లో అంతటా భాష పాత్రలకు సహజంగా ప్రండడం ఆత్మవ్యక్తం. భాష సహజంగా ప్రండడమంటే వారు మామూలుగా ప్రతిరోజూ మాటలాడేదై ప్రండడమే. ఈవిషయం సుస్ఫుటనాటకకవులు గుర్తించే ప్రాకృతభాషను ఆకాలంలో జైనమైన వ్యవహారమునం దున్న దానిని రాణులు మొదలుకొని అందరికీ వాడారు. ఇందువల్ల ఆకాలంలో ప్రాకృతం ఆత్మధికంగా వ్యవహారంలో ప్రవృద్ధిని జనసామాన్యభాష గ్రంథాలలో ప్రవేశించడాని శీఘ్రమైన ఆభ్యంతరమూ ప్రండలేదనిన్నీ ప్రాకృత కాలంలోకూడా వ్యావహారికభాష గ్రంథములలో ప్రవేశిస్తేనే ప్రాకృతాలవలె వీటికికూడా శవకళ ఏర్పడుతుందని ఆపుడే భాష సరిగా మంచిమార్గమునందు నడచి జనసామాన్యపుటభివృద్ధికి కావలసిన విజ్ఞాన సందేహను సమకూర్చగలుగుతుందనిన్నీ మనము దృఢంగా నమ్మవచ్చును.

తూర్పు గాంగరాజుల ఆరుకొత్త శాసనములు

రా శ్ల టం డి ను పృ రా పు

మహారాజశ్రీ రాపుసాహెబు గిడుగు వెంకటరామమూర్తివంతులు బి. ఎ. గారి సప్రతిభమణవృద్ధినోత్సవసందర్భమున జ్ఞాపకచిహ్నముగ వెలువడు సాపుటమున శ్రీదైవ వ్యాసమును వ్రాయవలెనని శ్రీయుత తెలికిచర్ల వెంకరత్నం ఎం. ఏ., ఎల్. టి., గారు నన్ను కోరినందుకు వారి శెంతయు కృతజ్ఞుడను. శ్రీ వంతులుగారి జన్మదినోత్సవము జరుపవలెననియు, అట్టి సందర్భమున జ్ఞాపకచిహ్నముగ విద్యాధికుల వ్యాసరచనలు గలవృత్తి యొకటి వెలువరింపజేయవలెననియు కడు సంప్రదనములు. శ్రీ వంతులుగారు ఆంధ్రదేశమునగల సుప్రసిద్ధపరిశోధకులలో నొక్కరు. వారు తెలుగు, సవర, భాషావాఙ్మయములకు చేసిన సేవ లోకవిదితము. మరియు పురాణ వస్తు, శాసన శోధనములందును, భాషా, శిక్షాశాస్త్రములందును కడుసమర్థులు. అట్టివారి, వారి కథిమానముగలట్టివిన్నీ, వారిశిష్యులలో నొకరగు శ్రీయుత డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావువంతులు ఎం. ఎ., ఎల్. టి., పి. హెచ్. డి. గారు సంపాదించినట్టివిన్నీ, వారిదేశముకు సంబంధించినట్టివిన్నీ, నూతనచారిత్రకవిషయములను దెల్పునట్టివిన్నీ, ఆర్థురుతూర్పుగాంగరాజుల తామ్రశాసనములనుగురించి వ్యాసమును వ్రాయవలెనని. ఇదివరలోనే శ్రీయుత డాక్టరు నారాయణరావుగారున్నూ, రాపు సాహెబు వెంకటరామమూర్తివంతులుగారున్నూ కలిసి హిందూదేశశాసనావళి యందు వ్రీకటింపవలసియుండెనని శాసనాధికారుల 1918-1919 సం. నివేదికనుబట్టి తెలుస్తున్నది. ఏకాగ్రముననో అట్లుగాకుండెను.

ఆరుకొత్తసమలయొక్క పాఠములున్ను, వీలైనంతవరకు పాఠాంతరములును, సంక్షిప్తార్థములును ఇందు పొందుపరిచితిని. కాని ఒకశాసనమునందలిభాగములే, మరియుకొత్తసమలను జూపట్టునవ్వడు అట్టిభాగములను తిరిగివ్రాయక, అట్టివిషయమును సూచించి, వదలితిని. అట్లే, కొత్తపాఠములు గలవృత్తిబిజ్జములయొక్క భాషాముద్రాములనుగూడ అందందే పొందుపరిచితిని. ఈవృత్తికలను అంగీకార నిచ్చిన ఆంధ్రేశాసన పరిశోధకమండలివారి శెంతయు కృతజ్ఞుడను.

ఈ ఆరుకొత్త శాసనములున్న, ఇదివరలో, ఆనగా 1918 సం॥ నకు పూర్వమే, శ్రీయ్యత దాక్టరు వారాయణరావుగారు గంబాజిల్లా శ్రీరాజరాంగిరమున సంపాదించి, చెన్నరాజధాని సర్కారు శాసనాధికారికి పంపినట్లును, వారు వాటిని తమ 1918-19 సంవత్సరనివేదికపట్టిలో 8, 4, 5, 6, 7, 8 సంబద్ధగా నూదించి తిరిగి వారికి ఇచ్చివేసినట్లును, తెలియవచ్చినది. నివేదికయందు 8 వ శాసనము తూర్పుగాంగరాజుల మూడవవజ్రహస్తమున రాజుడిగాను, 4 వది ఆరవికొడుకుల దేవేంద్రవర్మరాజరాజదేవునిదిగాను, 5 వది ఆరవిపినతండ్రియగు మధురామూర్తవదేవునిదిగాను, 6 వది ఆరవికొడుకైన రాజరాజదేవునికొడుకు ఆనంతవర్మచోడగంగ దేవునిదిగాను వ్రకటించబడినవి. ఈ నాల్గు శాసనములున్ను సన్నిహితబంధువులగు నాల్గువురు షాంతరముల రాజులవి; కడపటితూర్పుగాంగవంశచరిత్ర తెలియజుటకు చాల తోడ్పడగలవు. 7వది రాజేంద్రవర్మకుమారుడు దేవేంద్రవర్మశాసనము. 8వది దేవేంద్రవర్మకొడుకు ఆనంతవర్మదేవుని శాసనము. పోయకః ఈ ఆనంతవర్మకొడుకే గంగసంవత్సరము 51వ ఒకదాన శాసనము నిచ్చెను. 7, 8 సంబద్ధ గల శాసనములలో తేడిలు ఇవ్వబడలేదుగాని లిపినిబట్టి చాలా ప్రాచీనకాలపువి అని తేలుతున్నది. పోయకః క్రీస్తుశకము ఆరవశతాబ్దమునాటివై యుండవచ్చును. పై ఆరుకొత్త శాసనములున్ను దాక్టరు చిలుకూరి వారాయణరావుగారు నాపోతానమున ఆంధ్రభీమసవరి శోధకమండలివారికి ఇవ్వగా, వారును శ్రీద్వారాగారిని వారిమండలిగారవః యావజ్జీవ, సభ్యులుగా నెన్నుకొనిరి. ఆంగ్లమున మండలివారిచేత్రేమాప్తికవర్తికయందు మే మిరువురమును ఈ ఆరు శాసనములను వ్రకటించనిశ్చయించినాము. మొదటి ఐదు శాసనములను మే మిరువురము కలసి పాఠములను సంస్కరించినాము. ఆరవ శాసనము నేనున్ను శ్రీయ్యత చిర్రావూరి ఆక్బారాం, బి. ఎ., బి. ఎల్. గారును మరి శోధించి పాఠములు తయారుచేసినాము. పోషినలిప్పిరూపమునుబట్టియేమి, శాసన ప్రతిబింబములలోనిలోపములనుబట్టియేమి కొన్ని చోట్ల పాఠములలో స్వల్ప భేదములు వచ్చియుండవచ్చును. ముందు వ్రకటించబడు ఆంగ్లవర్తికయందు ఏటినిగూడ సంస్కరించి సవరణచేయదలచినాను.

పాఠకులసౌలభ్యమునకై శాసనములలోని పాఠములకు క్లుప్తార్థములు అందే నూదించబడినవి. మరియు, శాసనముల ఛాయాముద్రణము లుండందే యునుదలచి

నవి. ఏటినిబట్టి ప్రాచీనకాలపునాగరి, ఆంధ్ర, భాషాతత్వ, లిపిస్వరూపములు బాగుగ తెలియగలవు.

. 3, 4, 5, 6 సంబంధ గల శాసనములు సంస్కృత భాషయందును, నాగరిలిపియందును వ్రాయబడినవి. 7, 8 సంబంధ గల శాసనములు సంస్కృత భాషయందును, ప్రాచీనాంధ్రలిపియందును (అనగా కుటిలాక్షరములతోడను) వ్రాయబడినవి. కఠింజ దేశము నేలిన మొదటిమహర్షిగాంగరాజుల శాసనములవ్రాత కైలి ఎట్లు రెండు మూడువిధములుగా నున్నదో అట్లే కొన్ని శాసనములలో (ఏటియందును) అక్షరములుగూడ రెండుమూడువిధములపోలిక గల్గియున్నవి. ఆంధ్ర, నాగరి, గ్రంథ, చేర లిప్తులలో సమ్మేళనమై ఒకవుడున్నవి. ప్రాచీనాంధ్రభాషా-లిపితత్వపాఠము (స్వరూపము) ఏటినిబట్టి బాగుగ గోచరమగుచున్నది.

3, 4, 5, 6 సంబంధ గల శాసనములకాలములు వరుసగా శక సం॥లు 971, 998 గాంగ సం॥ 526, శక సం॥ 1006 నాటివైయున్నవి. 7, 8 సంబంధ గల శాసనములలో కాలములే నూచింపబడలేదు. కాని, లిపిస్వరూపమును బట్టి, క్రిస్తు ఆరవశతాబ్ద మధ్య భాగమునకు చెందియుండునని ఊహించదగి డిన్నవి.

3 వ సంబంధ శాసనమున, మూడవ వజ్రహస్తదేవుని ఏరద విషయమందలి సత్తి బాడగ్రామమును, కంచి దేశమందలి వలుతవూరు గ్రామిన్లుడైన గణపతి మనుమడగు గణపతినాయకున కిచ్చివట్టు గలదు.

4 వ సంబంధ శాసనమున, మూడవవజ్రహస్తదేవునికారాజునకును అనంగమహాదేవికిని గల్గినకుమారుడు దేవేంద్రవర్మ రాజరాజదేవు విష్ణుసంక్రాంతినిది త్రమన కలి పురనివాసులగు వాసుదేవ, నారాయణశర్మలకు వరాహవర్మ విషయమందలి వివాహోపాదిలగ్రామమును దానము చేసినసంగతి గలదు. మరియు, రాజరాజ శకవర్షము 992 న శ్రేష్ఠ శుద్ధ అష్టమి గురువారమునాడు ఉత్తరఫల్గుని నక్షత్ర సింహలగ్నమున వట్టాభిషిక్తుడైనట్లు గలదు. దీనినిబట్టి రాజా క్రిస్తు సం॥ 1071 లో వట్టాభిషిక్తుడైనట్లు తెలుచున్నది.

5 వ సంబంధ శాసనమున, అనంతవర్మ కుమారుడు మధుకామార్జునదేవు గాంగ వంశబ్రహ్మవర్షమాసవిషయరాజ్య సం॥ 526 లో రాజ్యమేలుచున్నట్లు తెలుపబడినది. అతని నాయకుడు క్రిలక్ష్మగౌరామదేవు వైశ్యకులమునకు చెందిన మందినాయకుని

కొడుకగు ఎరవనాయకునకు పటుగామి వహించరవడో, మొరఖని యను మూడు గ్రామములు వైశ్యాగ్రహారముగా తేసియిచ్చెనని తెలుచున్నది.

మూడవవజ్రహస్తుని శాసనమున గలవంశావళి, కాలనిర్ణయములనుబట్టి, ఈ శాసనమున గల గాంగ పం॥ శక పం॥ నకు సమానముగ మార్చగల్గితిని. (చూడుము కలింగ దేశచరిత్ర - పుటలు ౪౮౬ - ౪౮౮.) మరియు, గాంగశకప్రారంభవత్సరము క్రీస్తు పం॥ 498 ప్రారంభమునందని నిర్ధారణతేసితిని. ఇదియే ఈ శాసనముఖ్యతకు గారణము. ఈ శాసనమున మధుకామార్గవదేవుని వ్రత స్త్రీకాలము ఇవ్వబడినది, నిజముగా అతనిసామంతుడగు శీలక్ష్యణరామదేవునివై యున్నది.

6 వ సంబంధ శాసనమున, రాజరాజదేవునికిని రాజసుందరికిని గల్గినకొడుకీ అనంతవర్మచోడగంగదేవు అనియు, అతడు శకవర్షము 1006 వ సెల్లెదగ్రామదేవతయొక్కవలి, భూప, దీవమునకును, అలయము లాగుచేయుటకును తలగామివానియగు వల్లసీపాగుమీనుమడుగు నన్ని పాంగు కొడుకును అగు కొమారచంద్రునకు భూవన ర్తనివిషయమందలి సెల్లెదగ్రామమును దానముచేసినయొ, గలదు.

7 వ సంబంధ శాసనమున రాజేంద్రవర్మకుమారుడగు దేవేంద్రవర్మ పుష్కరిణి విషయమందలి విరింటికగ్రామమును సూర్యగ్రహణకాలమున నల్లరు సోదరుల కిచ్చెనని తెలుచుబడినది.

8 వ సంబంధ శాసనమున దేవేంద్రవర్మకొడుకగు అనంతవర్మదేవు చంద్రగ్రహణ కాలమున కంటకవర్తని విషయమందలి దానమిచ్చినవిషయము తెలుచుబడినది.

(1.) C. P. No. 3 of 1918 - 1919.

తూర్పుగాంగరాజుల మూడవవజ్రహస్తుదేవుని తామ్రశాసనము (శక పం॥ 971)

పా శ ము లు.

ముద్రపరీక్ష - రెండవపరీక్ష

1. ఓమ్ స్వస్తి శ్రీమతా మఖిల భవన వినుత వయ విషయ దయాదాన
2. చాక్షిణ్య సర్వ శాచ శౌఖ్యకా ధైర్యాకాడి గుణరత్న వనితీకాదామాతే
3. యోగేశ్వరీణాం విజయ విచారాచార పుణ్య 14లిల వ్రతమాలిక కలికాలకల్ప

4. మమహీణాం మహా మహేష్వాచల శిఖరవీరిష్టితస్య సచరాచ
5. రగరోః పకలభువన నిమోక్షైక మాత్రీధారస్య శశాంశు- మా
6. దామదే భృగవతో గోకల్లక స్వామిః ప్రిసాదార్పమాసాదితై
7. కశభభేరీ వజ్ర మహాశబ్ద ధవలచ్చరీ పేమరామరవరవృక్షభరాంబు
8. స సముజ్వల¹ సమస్త సామ్రాజ్య మహిమ్నా మనోక సమరస్థుట్ట సముత
9. లబ్ధ జయలక్ష్మీ సమాలిక్ష్మీ తోత్తుర్జ భుజ దణ్డ మణ్డితానాం త్రికలి

రెండోరేకు - మొదటిప్రక్క.

1. శ్రీ మహిభుజాం గంగానామస్వయమలబ్ధిర్జ్ఞా విశిష్టాదివ విక్రీమారా-
2. స్త్రధరామృదాస్య గూమహాన్లవ మహారాజస్య పుత్రీః పూర్వం భూవతి
3. భిర్విఘో² జ్య వసుధా యా వజ్రుః పశ్చాద్ధా భుక్తా భూరి వరాకీమోభుజబ
4. లాలా మేక ఏవస్వయం ఏకీకృత్య విజిత్య³ సత్సానివహాన శ్రీవద్రీ
5. హస్తశ్చతు శ్చక్రాదింశత మత్సృదార చరితః సర్వా మరక్షీర్పు
6. మాః తస్యైతనయో గుణ్ణమరాహ వర్ష త్రియమచలయత⁴ మహిం
7. తదనుజా కామాన్లవదేవః వజ్ర⁵ తింశతమృదాకాన⁶ తస్యామజో విస
8. యాదిత్య⁷ సమా స్తినో⁸ తతః కామాన్లవవాజ్ఞతో జగతికల్పభూరుహః
9. యో రాజదాజితః⁹ చ్చాయో వజ్రిహస్తావనిపతిః పశ్చిమోదనృద గ

రెండోరేకు - రెండోప్రక్క.

1. స లుబ్ధ మధున వ్యాచీక గడ్డా గ్లాన్లధికాభ్యః సమదాత్సహసోమతులా
2. యస్త్యాగినామగ్ని¹⁰ సఃశ్రీమాసనియజ్ఞ- భీమవృతతి గ్లాన్లస్వయో
3. త్రంసకః వజ్రుత్రింశత మృదాకాసమభునకృష్ణీన్వం నుతః పాథికావై
4. తదగ్నిమానుః సురరాజమానునా సమ స్సమస్తా¹¹ సమతారి మృద
5. లః సృపాతి కామాన్లవభూవతి భృవం సమృద్ధిమానర్థకాస
6. మాం సముజ్వలః తదను తదనుజన్వో చిత్తన్వో¹² కమానో గుణ
7. ధిరసవద్యో గుణ్ణమాభ్యో మహీసః¹³ సకల మిద మరక్ష త్రిణి వమాణి

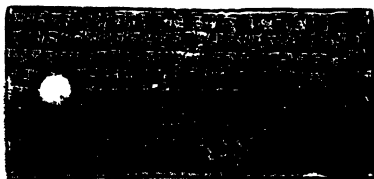
1. సముజ్వల 2. భజ్య 3. శక్తి 4. మహాలయకృష్ణీం 5. త్రింశత 6. తర్జికా
7. విజ్య 8. సహస్తిన్వో 9. చాజితచాయా. 10. మగ్నిః 11. కలకా 12. మహిః

சென்னைப் பல்கலைக் கழகம் (18 ஆ 921) 24

பாடகம் - பாடகர்

பாடகம் - பாடகர்

பாடகம் - பாடகர்

10-10-68 - 10:00 AM

10-10-68 - 10:00 AM

8. ధాతీవలయ మలఘుతేజో నిజ్జాతారాచి చక్కోః । రుద్రైవైమాతురస్త
9. స్య మధుకామార్జునోపమః । అవతిస్సావనీమతా మద్భావీమకామ్న

మూడోలేకు - మొదటివర్గం

1. వింశతిం 10! అధ వజ్రిహస్త నృపతి రగ్గిసుతా దళిగుణి జనాగ్గోః
2. యో కామార్జునావా త్మపింద్రవ్రగీయమానావదాత శుభ్రాతిహి ॥ శ్రియశ్చ
3. వ వైమహ్నవ్యయ వయః వయోనిధి సముష్ణవాయాశ్చ యః సమజని
4. విసయమహాదేవ్యాః శ్రీవజ్రిహస్త ఇతి తనయః । వియదృతు
5. నిధి సంఖ్యాం యాతి కాకాబ్జ సప్తే దివకృతే వృషభస్తే
6. రోహిణీభేనులగ్నే ధనుషి చ సితవత్సే నూయ్యుకావారే తృతి
7. యాం యజి సకలధరిత్రీం రక్షితుం యోధిషి క్రః । న్యాయేన
8. యత్ర సమమాచరితుం త్రివర్గ మాగ్నేః రక్షతిమహీమృ
9. హితవ్రీతాపే నివ్యాకథ యశ్చ నిరయాశ్చ నిరాకదశ్చ శశ్వ

మూడోలేకు - రెండవవర్గం

1. శ్రుతా భువిభవన్తి విభూతి మత్యః॥ వ్యాప్త్యే గజకులో త్రయస్య య
2. శసా దిక్పక్రివాతేశశి వ్రీవ్యోతామలినేన యస్యభవవః వ్రీ
3. హ్లాదసంపాదినా సైన్దూరై రతి సేవాస్త్రవజ్జువటలై శికుమ్భస్థరీచై?
4. ట్టతే శిశ్వాలోన్మున్తి పునః పునశ్చ హరితా మాధోరగా వా
5. రగాః । అనురాగేణగుణిసో యస్యవత్సో ముఖాబ్జయో(1)
6. 10 రాశీనే శ్రీసరస్వత్యా వసుకూలే విరాజతః 10! కలిజగ
7. రాత్నరమ మాహేస్వర¹² వరమభట్టారక మహారాజాధిరాజ త్రి
8. కలిక్లాధివతి¹³ శ్రీమద్వజ్రిహస్త దేవ¹⁴కూశలీ¹⁵ సమస్తామాత్య వ్రీ
9. ముఖ జనవదా స్సమావలాయ సమాజ్ఞావయతి విదితమస్తు భవతా

1. మద్భావీకామ్న 2. జనాగ్గోః 3. యః 4. దివకృతే 5. పాక్ష్య 6. వటలైః 7, 8, 9. పట్టశిక్కులిన్మున్తి 10. రాశీనే 11. విరాజతః 12. మాహేస్వర 13. వతి 14. దేవ 15. భవతే.

నాలుగోరేకు - మొదటిపాఠ్యము

1. అ ఏకదశమయే । సత్తి వాదాదు । చతుఃశ్రమావద్భిన్నం సఖ
2. లభ్యం సవ్యకావీదావిపజ్జతం ఆచన్ద్రాక్కా షీతిసమకా
3. అం యావన్ద్రాకా వీత్రోరాత్మనః పుణ్యయితోవృద్ధయే । ఆ
4. ఆ ఆరి నిధిక కాజ్ఞే । కక్కాటకమాశి తుల్లకమ్
5. త్రియోదశ్యా మాదిత్యవారే । కందిదేశవయత
6. పూరుగ్రామనివాసినః గణకత్యాఖ్యస్య సూనుః । కూతాడి నా
7. యకః । తస్యభార్యాయా శ్రీదేవి । తయోః సంజ్ఞాతాయ । గణవ
8. తినాయకాయ ఉదకపూర్వం తామ్రపూసనం కృత్యా । సత్తివా

నాలుగోరేకు - రెండోపాఠ్యము

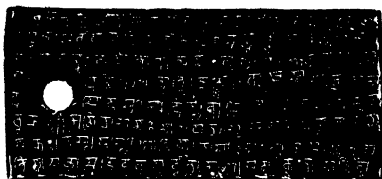
1. దాం । వృద్ధత మస్మాభి బృహవిభి భుజుమిపాలై మ్మృణునో ధన్యుగా
2. రవాత్మరిపాలనీయమితి । తస్యైవగ్రామస్య శీమా లిఖ్య
3. నై । పూర్వస్యాం దిశి కోప్పలి గ్రామ తటాకా న్ద్రగతబద్ధోద
4. రి తి వ్రిణీ వృక్షః । ఇన్ద్రాగ్నేయయోమ్యుధ్యే ధన్వకార వక్రిం
5. । ఆగ్నేయాం దిశి తి వ్రిణీవృక్షః । దక్షిణస్యాందిశి త్రికూ
6. ట ఆమ్మృవృక్ష వాల్మీకా । నైరత్యాం దిశి త్రికూట వాల్మీకయుగలం
7. వక్రి మస్యాం దిశి తి వ్రిణీ వాల్మీకా । వాయువాందిశి పాపాణః
8. ఉత్తరస్యాం దిశి త్రికూట విషవృక్షనయాహం । ఈసాన్యాం దిశి త్రి
9. కూట కోప్పలి తటాక బద్ధోదరి తి వ్రిణీవృక్షః । వప్తివక్షసహసా

అయిదోరేకు - మొదటిపాఠ్యము

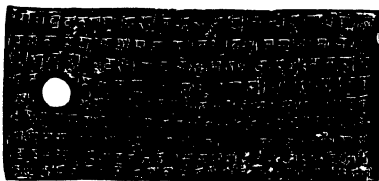
1. యి స్వర్గమోదతి భూమిదః । అక్షేప్తాచానుమస్తా చ తాశ్శ్రిక వ
2. రశీ వశీత్ । దత్త విష్ణోస్తవస్తప్తం ముతంఽనైవ యుధిష్ఠిర । ఆ
3. ధ్వా జ్ఞులేన సీమాయా హరణేన వగిణ్యతి । స్వదత్తాం వరదత్తా
4. ం వా యోహరేత వసుధరాం । సవిష్టాయాం కృమి భుజాత్వా

1. సీమా 2. త్రియోదశ్యా. 3. సీమానః 4. నైయత్యాం, దిశికాత్యాం, 5. విష్ణో తవ.

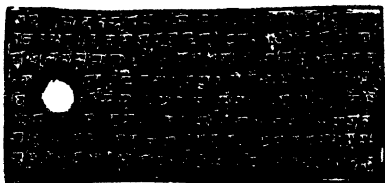
100-100000 - 1000000

కామగోచర - రెండో భాగం

అంశం - మొదటి

5. పిల్ల¹ నిన్ను నా వచ్చుతి ! భూమి యి; వ్రేలిగ్నవ్వుతి మి
6. శ్మ భూమి వ్రేయ² శ్మరి ఉభా తా పుణ్యకర్మాకాని నియతం
7. స్వర్గ గామినా³ మహాకాయస్థ పద్ధివిగ్రహి మాపురయనూనానా
8. పద్ధివిగ్రహి శ్రీవామోద రేణ లిఖతం⁴ ఉద్ధిలితముఖకాలి వల్లే

అయిదోరేకు - రెండోవ్రేక్క-

1. మోహనా ఇతి!

(2.) C. P. 4 of 1918-19.

దేవేంద్రవర్మరాజరాజదేవునికామృతాసనము (శక 998)

పా శ ము లు.

మొదటిరేకు - రెండవవ్రేక్క-

1. ఓమ్ స్వస్తిస్త్రిమతా మఖిల భవన వినుత నయ వినయ దయాదాన¹ దాక్షణ్య సర్వకా
2. చ కాయ్యోఽధైయ్యోఽది గుణరత్నవనిత్రీకాణామాత్రేయ గోత్రాగ్రాం విమల విచారా
3. చారపుణ్య శ్రవణవ్రతాలిత కలికాలకల్పమమీణాం మహామహేంద్రా
4. చలశిఖరవ్రేలిష్టితస్య సచరాచరగురోః సకలభవవనిమ్బా
5. దైకసూత్రీధారస్య శివసాబ్దమాదామణి ఖ్వాగవతో గోకర్ణానావమివః
6. వ్రసాదాత్మమాసాదితైక శబ్దభేదవివ్రమహాశబ్దధవలచ్చత్రోహేమ
7. చామరవరవృషభలాఙ్ఘనసముద్వల² సమ స్రసామాజ్యమహిమ్నా
8. మనోకసమరసస్థుట్టసమువలబ్ధ విజయలక్ష్మీసమాలింగితో

రెండోరేకు - మొదటివ్రేక్క-

1. త్తంగభజదర్శ ముద్గతానాం త్రికణమహేభుజాం గజ్జానా మన్వయే మి
2. లబ్ధినిష్ఠాద్విగ్రహారోపవనికృతా ప్రధరామర్దలస్య శివగమకాశర్వావమాహా

1. పిల్లరి 2. వ్రేయచ్చుతి. 3. దాక్షిణ్య 4. పలి 5. శకాబ్దం 6. పద్మజ్యోతి 7. త్తస్థ 8. దాక్షిణ్యక 9. మహా.

3. రాజస్యపుత్రః॥ పూర్వఃసంభూతభిర్విద్యభజ్యవసుధాయావజ్ఞుభిఃపజ్ఞుభా
4. భుక్తాభూరితరాశిమీభుజబలాత్తామేక ఏవస్వయం ఏకీకృత్యవిజ
5. త్య కతుగివహా శ్రీవజ్రిహస్తకృతుశ్చత్వారింశత మత్యుదార
6. చరితఃసర్వామరక్షీత్సమాః॥ తస్యతనయోగుణైశ్చరాజావహాత్రయమహ
7. లయద్వపీం॥ తదనుజఃకామాణ్ణావదేవః పజ్ఞుత్రింశతమబ్జకా తస్యా
8. నుజోవినయాదిత్య సమూస్తిన॥ తతః కామాణ్ణావాజ్ఞాతో జగతి

రెండోలేకు - రెండోచక్రము.

1. కల్పభూయహః॥ యోరాజ ద్వాజితచ్ఛాయో వజ్రిహస్తావసీకతిః॥ పశ్యోన్మద
2. స్వదగన్ధలుబ్ధమధుకవ్యాల్లిస గడ్డా స్థజా పృథ్వి భ్యస్సమిదాత్సహస్రేషు
3. మతులో యస్త్యాగినా మగ్రోనేషుః శ్రీమాననియబ్ధభీమన్యకతి గ్గణాన్వయో
4. త్రంసకః పజ్ఞుత్రింశతమబ్జకా సమభుసస్పిశ్నోస్తతః పార్థివైః
- 5.॥ తదగ్రీమూనుః సురరాజసూనునా సమస్సమస్తాప్రమితారి మణ్ణ
6. లః¹ సైపాతి కామాణ్ణావ భూవతిభుకవం సమృద్ధిమానధ్ధా సమాం సముజ్జ్వల
7. ॥ తదను తదనుజన్మో చి త్రజన్మోచమానో గుణానిధి రవవద్యోగుణమాభ్యో
8. మహీసో సకలమిదమరక్ష త్రిణి వహాణిధాత్రీ వలయలభుతేజో

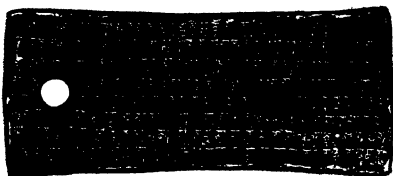
మూడోలేకు - మొదటిచక్రము.

1. నిర్జితారాచివక్రి॥ తతోద్వైమాతురస్త స్యమధుకామాణ్ణావోన్మదః॥ అవతిస్తావ
2. వసీమేతా మబ్ధానేకాన్నవిశతిం॥ అథ వజ్రిహస్త వృతతిరగ్రీమకాదభిల
3. గుణిజనాగ్రగణ్యః కామాణ్ణావా త్పవీన్ద్రోవ్రగీయమానావదాతాసృభక్తిర్తిః॥ శ్రీ
4. య ఇవ వైమన్మన్యయ వయః పయోనిధి సముష్ణనాయాశ్చయః సమజని వి
5. నయనుజదేవ్యాః శ్రీవజ్రిహస్త ఇతితనయః॥ వియద్వతునిధి సంఖ్యాం యాతి
6. కాశాబ్ధసంక్షేపివక్రతివృషభస్థో రోహిణీశే సులగ్నే ధనుషి చ సితవత్ సూర్యకా
7. తృతీయాయుజ సకలధరిత్రం రక్షితం యోభిషిక్తః॥ వ్యాఘ్రేన యత్ర సమ
8. మూచరి

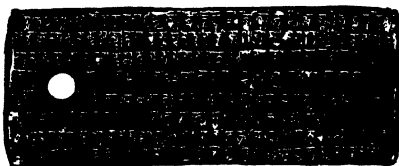
1. సహిత 2. సముజ్జ్వల 3. మహీశః 4. కామాణ్ణావా 5. కుభ.

దేవేంద్రవల్లభరాజరాజదేవునితామ్రకావచమణి (౪౩ ౨౨౪)

నా.నా.రేఖ - రెండవరక.

నా.నా.రేఖ - రెండవరక.

నా.నా.రేఖ - రెండవరక.

8. తుం తివగ్గే- మాగ్గే-గ రక్షతి మహీమృహితవృతాచే నివ్యాధ్యధయశ్చనిర
యాశ్చ ని

మూడోలేకు - రెండోవృక్క-

1. రావడశ్చ కశ్యపృహ ధువిభవ ని విభూతిః పుత్ర్యః! వ్యాప్తేగ్లకులో త్రమస్య
యశ
2. సా దిక్పకృవాతే శశి వృక్షోతా మలిసేన యస్యభవనః! కృష్ణః కపిమృదినా
నైస్తూ
3. రైరతి సాస్త్రీ కష్ట- కటలైః కుష్మస్థలీ కటలీ స్వాతిభ్య నిపునః పునశ్చ హరితా
4. మాధోరణ వారణా! అనురాగేణ గుణేనో యస్య వక్షోముఖాబ్జయో
5. || అసీనే శ్రీ సరస్వత్యా వసుకూలే విరాజతః || అగచ్ఛన్మురు విశ్రామే
6. గ సహనా శస్త్రానియాతాద్ధివో యేనావ్యాసాత విశ్వవృత్తి మహీమా హేలా
నిర
7. స్తో కవిః | తేనకారి నికామకామ్య తమనారాజ్యం మహీమృదై తింకడ్యత్సర
8. ముక్త సిమ్రయశసా వమకత్రయేగాధికం! తతోనగ్లమహాదేవ్యాం వజ్రవస్త్ర
మహీ

నాలుగోలేకు - మొదటివృక్క-

1. కతి గాయామివహరస్యాభూత్తా త్రిణీయశ్చివాత్మకః! లక్ష్మీవధూవదన
2. కష్ట-కమాకరస్థ సస్తోహకరిచుంబవచంచరీక! యోమానినాంచగణివాంచదురా
3. త్వవాంచ సా స్థించమోదమతులంచభయంచదత్తే! కాకాజ్ఞేయనాబ్జగచ్ఛా
నిధిగో
4. శేషేష్టమిన్ద్రేణీ లక్ష్మీనో త్తరఫల్గుణీగురుదినే కక్షేసుసీసుశే
5. సీసుశే లోకాలోకమహామహీభవలయాలక్ష్మారవత్యాభవస్సం¹⁰ క
6. సృకలిగ్లరాజతిలకః శ్రీరాజరాజోపుత్రః! కలిగ్లనగరాత్సరమమా
7. హేత్వరవరమభట్టారకమహారాజాధిరాజ తిగ్లలిక్ష్మాధిపతే ¹¹ శ్రీమద్దేవేస్త్రవ
8. మూర్ధారాజరాజదేవః కుశలీనమస్తామాత్మకముఖవనకదాస్సమాహూయన¹²

1. భువన 2. సహ్యదివా 3. కుభ 4. కళి 5. కాస్త 6. కృష్ణ 7. సుక 8. క.కు
కుళి 9. కుళ 10. స్థంభ 11. కతి. 12. సమా

నాలుగో లేకు - రెండో వ్రోక్క.

1. జ్ఞానయతివిదితమస్తుభవతాం వరాహవర్తనాం బృహతోద్భవగామిని
2. న్నావవాట్ట కేవలసాగ్రామిణాం కృత్యావతస్సీమావద్భిన్నసంజలస్థలస్స
3. వ్యూహిదావివజ్జతి మాచన్ద్రాక్షస్థితిసమకాలం యావత్ మాతాపితౄరా
4. త్వవశ్యపుణ్యాయకోభివృద్ధయే వద్భాగాన్ కృత్యా వసునిధివస్త
5. గణితేకాకాశే చైత్రమాసివిషువతిసంక్రాంత్యాం కలిపురగామి
6. నివాసి వత్సగోత్రీవాసుదేవశమ్యూతేచత్వారోభాగాః కాన్యకగోత్రీ
7. వారాయణశమ్యూతేచత్వారోభాగాః అస్మాదీనిదత్తాభిః

(3) CP No. 5 of 1918-19

అనంతవర్మకమారుడు మధుకామార్గవదేవునికాలమునాటి శ్రీలక్ష్మణరామదేవుని కామ్యకాసము. (గాంధీ సం॥ 528.)

పా త ము లు

మొదటి లేకు, రెండవ వ్రోక్క

1. ఓమ్ స్వస్తి ఆచారపుర¹ను కారిణి²నవతా³నుఖరముణియా విజయవతో⁴ కలిజన
2. గరవావకాత్ బ్రహ్మసిద్ధ తావసాధ్యాసితకస్తరోదరదరి మపేన్ద్రాచలా
- మలక
3. వకగిరిఖరప్రతిష్ఠితస్య చరాచరగురో⁵నకలభువననిర్మాతైక
4. సుశ్రేణుభారవ⁶కాన్యకామశేర్షకవతో గోకణ్ణాస్వాదివశ్యరణ
5. మలయుగల బ్రాహ్మదత్తగత సకలికలంకో గంగామ
6. లతులలిక శ్రీమా¹⁰అనన్తవర్మకదేవః | తస్యను¹¹నువి¹²పుల
7. విక్రమానతానేకభూపాలమా¹³మనీమరీచిర¹⁴రజ్జ¹⁵పాదవద్వయుగల
8. విమలచిత్తచిత్¹⁶స్తరశరీరాశేష¹⁷ద్రుగధ్యాయి బ్రతావసురస

1. తురాను 2. కారిణి 3. యుతు 4. విజయవతో 5. స్వకల 6. మాతృ 7. కాన్యక
8. చూచా 9. సకల 10. శ్రీమా 11. మా 12. మా 13. చూచి 14. చిరం 15. రజ్జ 16. చిత్త
17. శేష

రెండోలేకు - మొదటిచోక్క.

1. రిత్ కులామల మహారాజాధిరాజ శ్రీమా¹మధుకామణ్ణోదేవ కుళలికలి
2. ఇమణ్ణలకు²రివభూతి³గలిక్లా⁴గళ్యా⁵స్త సీరివ్యలి పాణ్ణాపురవరమే
3. క్వర సమధిగత వజ్రమహాశబ్ద తిమిల, పరశోషణ చక్రీ⁶వైరవ శ్రీమా⁷
4. కుదలవణ కులతిలక శ్రీల్లి⁸క్షణరామదేవ¹⁰వడుజేగా⁹మే
5. యినద స్తపురవాస్తవ్య వైశ్యకుల వజ్ర శ్రీమజ్జనాయక త
6. స్యమును వరమమాహేశ్వర మాతాపితృపాదానుభ్యుత వరవనాయక
7. స్యయదుశ్రీ మహా¹¹గరవల్లా మొరళిలే । త్రయగ్రాసమేత వైశ్య ఆ
8. గృహ¹²ర క్రిత్యా¹¹సవదర¹²మితి రాణకరాజదుర్బివిషయవతి సమ

రెండోలేకు - రెండో చోక్క.

1. స్త రాజపాదోవదవినా¹³చతుసీ¹⁴మావచ్చిన్న సవలస్థల సవ్వగపీడాబాధ వివ
జ=త¹⁵
2. ఆవటభటచోవేళ చవ్వా¹⁶క్షేక్షేక్షితిసమకాలి¹⁷అభసీమాలిక్లవి కవ్యస్తే
3. పూర్వ=వైవజేలా¹⁶మాగళగళా= తిన్న¹⁸శిర్యయం¹⁹అగ్నియదికాయాత్మకుతు
రాజ
4. వధగళా= శృకానగాడడచ్చు తిమిరవృత్తయేదినద సద్దివ్యుత్తరో
5. పితరలి తిన్న¹⁹శిర్యయ వాపికాపాలిదక్షి¹⁷శాయా వవ్వ=తే¹⁸సి
6. ఖర నైరత్య¹⁹దికాయా గళా= శిలవత్సమదికాయామధవినగళా=
7. శిలా వాయవ్యదికాయా చువగోడికూపో²⁰ఉత్తరదికాయా¹⁹మధుభుధాగాడవ
8. వ్వ=రదో²¹శి బృహత్సవ్వ=త ఉత్తర²¹దో²¹శివ్యయవవ్యతమధ్యదో²¹శిగళా
9. వాపికాపాలి అశ్వశవృత్త¹⁹గళా= సద్దివ్యుత్త¹⁹కదమృత్త¹⁹తిన్న (లే)

మూడోలేకు - మొదటిచోక్క.

1. వాల్మీక²²రోపితశిలతిన్న²³శిగళా వాల్మీక²³తర²⁴రోపిత శిలా
2. ద్వయతిర్యశి ఈశాన దికాయా రాజువృత్త వాల్మీక²⁵గళా=వవ్వ=తరల

1. శ్రీమా¹ 2. కామాణ్ణ 3. కుళలి 4. లిళి 5. 6.
7. కుమల 7 (a) ప్రత్యక్ష 8. శ్రీమా⁷ 9. శ్రీలక్ష్మణ 10. రామదేవ 11. పాణ్ణ 12. సమ్య
ద త్తమితి 13. శివరాం సమాచారాయ సమాజ్ఞానయతి 14. చతుసీ 15. వివర్తిత 16. జేలా 17. దక్షిణ
18. పర్యత 19. నైమితి 20. కూడు 21. ఉత్తర 22. వల్మీక 23. వల్మీక 24. రదో 25. వల్మీక

3. మాగాణి సత్యస్య భూమి మురయశతద్వయం ౨౦౦ | దోలిన గజేంద్ర
4. బోడభోజి లేవన రానత్య గిలువడలో | ఆనదివడ | బహుళి
5. వనమధావత్రా రాజాననగ రాదిభియస్య యస్య యదాభూమి ర
6. స్యతస్య తథాఫలస్వదతరదతమాన్య మోహారేతి సుధరావత్తి
7. వమన సమాసాగిణి విష్ణుయాంబాయతే కృమి దాతు దేదశతరువ్య ౧౫౦
8. గల్గత్రివర్ధన విజయరాజ్య సమ్యక్సర అష్టే గామిణి లక్ష్మణగరవాస్తవ్యమాధ వనూనుమ
9. ధనుడనన లిఖతలేఖకస్య భువి⁽¹⁾ మురయరం అక్షకాలి రణమేవ ఉతిరిరి² ।

(4) C. P No 6 of 1918 - 19.

రాజరాజ దేవుని కుమారుడు అనంతవర్మ చోడ గంగ దేవుని తామిళాసము.

(కక. 1006)

పా శ ము లు

మొదటి లేకు, రెండవ పేర్కొ.

1. ఓమ్ స్వస్తి శ్రీ మతామల భవన వినుత నయవినయ దయాదాన చాక్షిగ్య
2. | సత్యశోచ శౌర్య చైర్యోగ దిగుణ రత్న పవిత్ర కాగా మాతేయ గోత్రా
3. గాం విమల విచారాచార పుణ్యవలిల పృథ్వీరీత కలకాలకల్పవ మ
4. మీగాం మహామహేస్వారాచల శిఖర ప్రితిష్ఠితస్య సచరాచర గురో
5. | సకల భవన నిర్మాణైక మాతేధారస్య శశాంక చూదామణేభ్యో
6. గవతో గోకర్ణ స్వామిసః ప్రిసాదాత్సమాసాదితైక శబ్ధధేరి వ
7. శ్చ మహాశబ్ద ధవలచ్చరీ పేమరామరవరవృత్తలాభ్యన సము
8. శివ్యల సమస్త సామూహ్య మహిమూమనేక సమరస్థిట్టసములబ్ధ

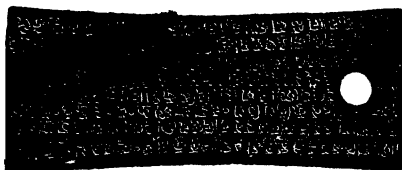
రెండో లేకు - మొదటి పేర్కొ.

1. విజయలక్ష్మీ సమాలిక్ష్మితృణ భుజదండమణిరానాం త్రికలిణమహాభు
2. జాం గర్జనామన్వయమలబ్ధ రిష్టేద్విగోష్టేరివవిక్రమాశ్చ స ధరామణ్డలస్య
8. గుణమహాగ్లావ మహారాజస్య పుత్రీః శ్రీవజ్రివాస్త్రదేవకృతుకృత్యాం

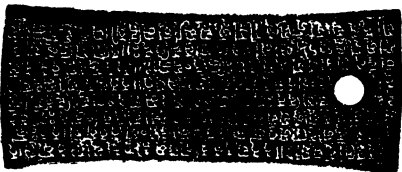
1 స్వదత్త పరదత్త 2 ఉత్కింశకం. 3 శ్చల 4 మాతాదే.

4262, 4263 - 4264, 4265

— 1968 年 10 月 1 日 —

9/25/50 - 10/2/50

(9001 19) അന്യകുടുംബം ഉൾപ്പെടെയുള്ള മറ്റു വ്യക്തികൾ

4. శతమబ్బకాన్ క్షితిమరక్షిత తనయో గుణ్ణమరాణా వమాశ్రియ
5. మహాలయత్తతదను తదనుజః కామాణ్ణావ దేవః పబ్బుత్తింశ
6. ద్వపాణిత్తస్మానుజో వినయాదిత్యః సమాస్తీసైతరః కామాణ్ణా
7. వరనయో వజ్జిహస్తాయోమదగలిత గణ్ణాణ్ణాన్ సమాప్తిమథికాభ్యః
8. సమదాత్సపబ్బుత్తింశతమబ్బకాన్తత సదగ్గిమానుకామా

రెండోరేకు - రెండోవ్రకృ.

1. ణ్ణావదేవోద్ధాసమాం । తత సదనుజోగుణ్ణమహీవతి ¹స్త్రీణివపాణి । త
2. దను తస్యద్వైమాతురో మధుకామాణ్ణావ ఏకోనత్తింశతివపాణి । తతః కా
3. మాణ్ణా వాద్వైదుమ్మాన్వయ సముద్భవాయా వినయమహాదేవ్యాం జాతః
కీవల
4. హస్తదేవోదివగ వతస్త మతిథీషణమశనిం శస్త్రాభిజణ్ణాన స
5. త్రియత్తింశతమబ్బకానవనిమహాలయత్ । తతసుతస్యాత్మభవో
6. మద్దాన సురాజరాజక్షితివః క్షితిసమాః అరక్షదప్పే వరుణాల
7. యామరాన్నిధి గ్ధాణానానిధిపాలసన్నిభః తతోరాతేస్త్రీహల
8. స్యుతవయా రాజసుద్ధరీ రాజ్ఞస్తస్యాగ్గిమహీమ్ । సతిసుత మనూయ

మూడోరేకు - మొదటివ్రకృ.

1. కాకాబ్బే పస్తరంధ్ర) గ్గిహగణ్ణాణితే కుమ్మసంఘేదినసీకుక్లేవత్తే
2. తృతీయాముజ రవిబదినే రేవతిథే సృయుక్తే లక్ష్మీ గణ్ణాన్వయాము
3. జవనదివక్వద్విస్వోవిస్వోభరాయా శ్వక్రిం సంరక్షితుం సద్ధణ
4. నిధి రధి వశోపదగణ్ణాభిషిక్తః ।౦౧ కలిజ్జవగరాత్పర
5. మమాహేశ్వర వరమభట్టారక మహారాజాధిరాజ త్రికలిక్ఖాధి
6. చతిః కీమద వ్రవమ్మాణా చోదగణ్ణదేవోకుశలీ సమస్తామాత్మవ్రము
7. ఖ జవనదాస్సమాహూయసమ్మాహయతి విదితమస్తు భవతాం । యాచా వ
8. తానివిషయే । సేల్లదాఖ్ఖి గామిః చతుస్సీమావచ్చమ్మోనజల

1. వత్తిరి 2. త్రింశద్వపాణి 3. విశేష 4. 5. ద్విత్య ద్విత్య 6. చతిః 7. 8. స్వీహాశ్విత్తుం.

మూడోరేకు - రెండోప్రక్క.

1. స్థలం సవ్యకవీదా వివరణ మాచవ్వాకృతి ఓతిసమకాలం యావన్నాతాపి
2. త్రోత్రాత్మకపు పుణ్యయశోభివృద్ధయే! దుతుగగనవియత్ చప్రగణితే కాకా
3. బ్రేతప్రామిస్థగవత్తె పూజా నైవేద్య దీపాదికరణాయ దేవగృహగణకృ
4. మృదిత సంస్థారాయ చాపిలాగామ నివాశీ వల్లసపాగుస్తస్య పు
5. త్వి: పన్నిపాగుస్తస్య పుత్రాయశోమరచప్రాయోమాదరంతుసవ
6. త్వి: కాస్యాభిర్దాతేతి!

(5) C P No. 7 of 1918-19

శ్రీమహర్షనువర్తకుమారుడు దేవేంద్రవర్మకామ్రకాసనము

పా ర ము లు

మొదటిరేకు - రెండోప్రక్క.

1. ఓమ్ స్వస్తి ఆమరపురానుకారిణ సుఖరమణీయాద్విజయవరకలిన్
2. నగరాధివాసక మహేంద్రాచలమల శిఖరత్రయీకస్య సచరాచర గు
3. రో సకలభవన నిర్మాణైక సూత్రధారస్య శశాంజు చూడామణేభాగ
4. వశో గోకర్ణాస్వామిన శ్వరణకమలారాధనైకతత్పరస్యనేకాచా
5. వ సంక్షోభజనిత జయశేబ్ద ప్రతాపావనతపమ ప్రసామస్త చక్ర
6. చూడామణే బ్రహ్మమృగీ పుష్కరజ్జిత వరచరణయగలో శ్రీమహా
7. జానువమా సూను మహారాజాధిరాజశ్రీదేవేంద్రవర్మపుష్కరిణీవిషయే విరి
8. జీకగ్రామవాస్తవ్య కుటుంబినా సమాజ్జాపయతి విదితమస్తు నో

రెండోరేకు - మొదటిప్రక్క.

1. యదాయగ్రామక వ్యాసకవిలచిసూను హేతిలోకయజ్ఞ ప్రదత్త
2. సవ్యక కరభరామకవ్యార్థ చప్రాకృతా తారక యావశాసనస్థిత్యా క్రుతి
3. పాదితేరి చతుర్నామపి హృతరాణసామూస్యభారి స్వకమృద్ధిత్వ భ
4. గరికయాభూమిబహిష్కృత్యతి సుగ్ర సీమాలిక్సాని లిఖ్య

శ్రీమహాద్భుతవర్ణమూర్తు దేవేంద్రవర్మ తామ్రశాసనము

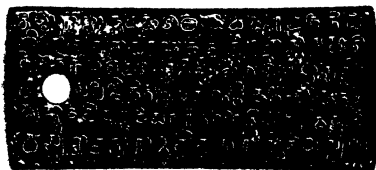
రెండోరేత - రెండోభాగము

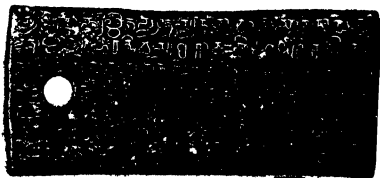
రెండోరేత - మొదటిభాగము

ಪಂಚದಳ - ಪಂಚದಳ

ಪಂಚದಳ - ಪಂಚದಳ

5. నే పూర్వస్యదిగి మారదగ్రామసీమా సేతువసరాజకా చ ర
6. దక్షిణనాపి పుష్కరిణీసీమావసరాజకాచేని వల్లిమేని
7. పుష్కరిణీగ్రామసీమాసేతువ (వ) రాజకాచ ఉత్తరేణాపి కుమా
8. రికాళటగ్రామవసరాజకాచేతి సుగ్రీవవ్యాపగీతా

రెండోరేకు - రెండోవర్గము

1. ని శ్లోకా మాభూదఫలశబ్దవ వరదత్తేతి పా
2. భిక్షవా స్వదానావరమానస్త్య వరదానాను పాల
3. నే ఇతి కమలదలామ్బు చిన్దులోలా శ్రియమునుచిన్దు
4. మనుశ్య జీవితస్య సకలదుదముదాహృత (౦) హి
5. బుద్ధ్యా నహిపురుషై వరకీరక యేవిలోప్యా బహుభి
6. వకానుధా దత్తా రాజభిసగరాదిభి యస్యయ

మూడోరేకు - మొదటివర్గము

1. స్యయదాభూమి తస్య తస్య తదా ఫల స్వదత్తా కర
2. దత్తా మ్యా యో వారన్తి వసుధరా స విష్ణాయా కృమి భూ
3. త్యా పితృభి సహ వచ్యతే హిరస్య మేకం గామేకాం భూమి
4. రచ్యేకమ మల వార నరక మాయాతి యావదాభూ
5. తి సంప్లవం లిఖితమిదం సవ్యక చన్ద్ర శ్రీ సామ వై నేతి
6. ఉత్పిణాకామృతాననం శ్రీ సామ వై విజ్ఞమిలేనేతి ।

(6) C. P. No. 8 of 1918 - 19.

దేవేంద్రవర్మ కొడుకు అనంతవర్మదేవుని తామ్రకావ్యము.

పా ర ము లు

మొదటి రేకు - రెండవ వర్గము.

1. ఓమోస్వస్తి అమరపురానుకారిణ సర్వస్వముతు సుఖరమణీయా
2. ద్విజయవత్కల్లినగరాధివాసకాల్ మహేస్వారి చ
3. లామల శిఖర వ్రేలివీరస్య చరాచర గురోస్పక

4. ల భవనైక నిర్మాణక సూత్రధారస్య కళాచక్ర చూదామ
5. తే భృగవతో గోకర్ణస్వామి¹న చరణకమల యు
6. గలప్రభామా²ద్విగతకలికలక్ష్మీనేతాహవ సంఖ్యో³భ
7. జనితజయశస్త్ర⁴ ప్రతాపవత⁵ సమస్తసామజి⁶ పుష్కర
8. ర్జితవరచరణకమలసితకుముదకుండేంద్రావదాత
9. వినిర్గత యశో⁷భ్యస్తారాతి కులాచలో⁸నయవిసయ

రెండవ లేకు, మొదటి ప్రక్క.

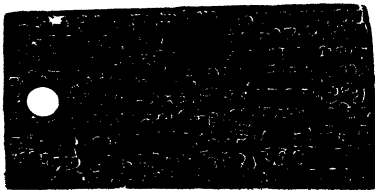
1. దయాదా⁹క్షిప్యశౌర్యాచార్యసత్యత్యాగాదిగుణ
2. సమృదాధార భూతో¹⁰ కరమమూషేశ్వర కరమభాగుకరమట్ట?
3. రాజాధిరాజ గా¹¹మల కులతిలకః దేవేష్ట¹²వర్మ సూను
4. శ్రీ అనస్తవ ర్మదే¹³ దేవకుశలీ కంటకవర్షవిషయ రా
5. ప్తీకుట నాజెకరడ దాకృత్య సవాప్రవ్య దీపజనావడ
6. సర్వసమాజ్ఞావయతి విదితమస్తు భవతాం కృదత్తం
7. ద్విషష్టికుర్ధిర్నా భవతామామ్నో¹⁴ అత్రీపుణ్యకలేకవ
8. ర్న కనాపాటువిభజి తాలచన్వారి పూడరో¹⁵మవాహా
9. లుచా¹⁶లోమభభూరన్వాడచ్చమాణవభట్టచ
10. ర్వభట్ట నారదసగో¹⁷త్రాయ । కష్టో¹⁸ సాఖాయ వేద్యసవ

రెండవ లేకు, రెండవ ప్రక్క.

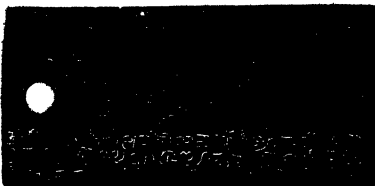
1. మానాయవట్టర్పాధిరతాయ । ¹⁹సాగ్రహణవరాగ కా
2. లేన భారా పూర్వ²⁰నేన మాతాపితౌ²¹రాత్మవశ్య పుణ్యధి
3. వృథయే²²అచంబార్క²³కా సంతాత్పు తాసనం కృత్యా²⁴ ల
4. తే²⁵వృదత పూరసానామ్నా²⁶నిశేనది కరివంతినాసవి
5. తథ్యం సముచిత కృచయాడకమాసకా మిద
6. సమస్తపరిహార²⁷నేన భోక్తవ్య । అత్రీ²⁸ సీమాలిఖ్యా

1. ప్రియమిన్ద్రుని 2. పృణాదా 3. కట్ట 4. పావనత 5. మహర్షి 6. దాక్షిణ్య 7. కరచభట్ట
8. ఈ కంటిరర్పిత కంటి పరిగా తెలియజేయుటలేదు. 9. కాళాయ 10. సోమగ్రహణ 11. కృష్ణయ

దేవేంద్రవర్మ కోడును అనువదించు ద్వారాని కామ్యజ్ఞానము
అనువదించు - అనువదించు.

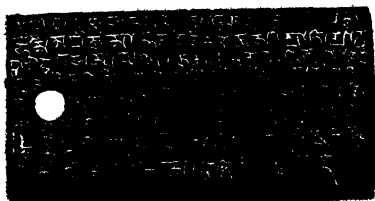
అనువదించు - అనువదించు.

అనువదించు - అనువదించు.

15-2500 - 2000000

7. ని లిఖ్యంతే । చతుర్థిక వ్రాయానై స్వాధ్యక్షలంకృత
8. గృహదృతి ప్రదైవతా భూమి సహచరిగృహాతి ఏచ
9. వ్రాయచ్చతి అత్యైతే పుణ్యకర్మణా నాయక పాసల
10. కామిన । స్వదత్తా కరదత్తామ్యా యోహశీతి వసుధరా
11. సవిష్టాయాంకృమి

మూడవ లేతు - మొదటి పక్క.

1. యృత్యాపిత్వతి సహవశ్చతే । హిరవ్య మేకంగా మేకాం
2. భూమి మస్యేక ముక్కులం హరన్నరక మాయాతి । యాన
3. చాభూతసప్తవం । ఇతి కమల దళాంబు విందువా శీ
4. యనున చిన్మయమ్యతే శ్చ సకల ని
5. హముపాగతం శ్చ పుణ్యావహి పురుషైవరశీ
6. ర్తయే వినాప్యా । లిఖతం సద్ధివిగ్రహి వి
7. స్వకేనేతి । వేలుగామవా ప్రవ్య విజ్ఞనమ
8. త మహిష్టపాక మారవిక్లిగ్గ వృద్ధి.

(1) C. P. No. 3 of 1918-1919.

సంక్షిప్తము.

అత్యైతే శాసనమునకు చెందినట్టియు, మహేంద్రగిరి గోకర్ణస్వామిపాదశక్తు
జైవట్టియు, త్రివింగేశ్వరు జైవట్టియు, గుణమహార్జును సంతతివా జైవట్టియు, (రెండవ
లేతు రెండు పక్కలను గుణమహార్జును మొదలుకొని ఈ మూడవ వజ్రనాస్తునివరకు
గల వంశావళి రాజ్యకాలములు ఇవ్వబడినవి) కామార్జును కొడుకగు శ్రీవజ్రనాస్తు
దేవు కలింగవగరము వాసకముగాలవాడును, కరమమహేశ్వర కరమశ్చక్రారక,
మహారాజాధిరాజ త్రికలిగ్నాధిపతి లిరుదములు గలవాడు - శకవర్షము 960 వ కల్పా
భిషిక్తు జై వరదవిమయమందలి సత్తివాడగామమును శకవర్షము 971 వ కందిదేశ
మందలి వలుటపూరు గామినివాసియైన గణపతినాయకునికి దానమిచ్చెను. మహా
కాయస్థుడును, సంధివిగ్రహియు అయిన మాహారాయకొడుకు దామోదరుడు ఈ
కాసనమును లిఖించెను. వల్లమోళ దీనిని చెక్కెను.

1. లేతు 2. భూమి మస్యేక 3. శీల

(2) C. P. No 4 of 1918-1919.

సంక్షిప్త ప్రార్థన.

వైశాఖనామయోగ్యము దీనియొక్కయు రాగిలకులపైగల మొదటిపాల్గు
వర్షముల పాఠములు ఒక్కవిధముగానున్నవి. మూడవరేకు రెండోవర్షము గంగ
వంశములో శ్రీమద్వైవర్తన వజ్రహస్త దేవుని పేరిట వర్ణించినట్లు చెప్పబడినది.
ఈతనితర్వాత ఈతనిని ఈతనిభార్య అనంగమహాదేవిని జన్మించిన శ్రీరాజరాజ
వృక్ష - కలింగరాజు తిలకుడు, కలింగనగరము రాజధానిగాగలవాడు, వరమ మూ
హేశ్వరుడు, వరమభట్టారకుడు, మహారాజాధిరాజు, తిరికలింగాధిపతి, శ్రీమద్దే
వేంద్రవర్మ రాజరాజదేవు శకవత్సరము 992 న పట్టాభిషిక్తుడై, సమస్త అమాత్య
వర్ణముఖజనవరుల ఎదుట, వరాహవర్తనయందలి వృషాంతోటిలగామము (నిన్న
లవాట్లక గామసహితముగా) గామము అరుభాగములు శకసం 998 న, విష్ణు
సంఖ్యాంతి సమయమున, కలిపురగామనివాసులగు వాసుదేవనారాయణశర్మలకు
ఇచ్చెను. రాజ, శక సం 992 న శ్రీమద్ వృషాంతోటిల గురువారం సింహాగ్నిమున
ఉత్తరా ఫల్గుణి నక్షత్రసమయమున పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను.

(3) C. P. No 5 of 1918-1919

సంక్షిప్త ప్రార్థన.

అమరపురమును బోలిన విజయకలింగనగరమునుండి వర్ణించుచున్న మహేం
ద్రగిరిపైనున్న గోకర్ణస్వామి పాదభక్తులైవట్టియు, గాంగామలకులతిలకులైవట్టియు,
శ్రీఅనంతవర్మదేవ కుమారుడైన మహారాజాధిరాజ శ్రీమధుకామార్జునదేవు సుఖ
ముగా నుండగా, కలింగమండలముయొక్క తిరికాలకు వడమలనున్న తిరిస్సలిలోని
పట్టాపురాధీశ్వరు డగు శ్రీలక్ష్మణరామదేవు — వర్తమానవైవర్తన, వంశమహాశబ్ద
సమధికత, వరమేశ్వర, కుదల వగుతులతిలక — వరుణగామియునుండి వచ్చి
దంతపురవాస్తవ్యుడుగానున్న మంచినాయకుని కొడుకును, వైశ్యకులలోత్రముడును,
అయ్య శ్రీ ఎరవనాయకుని కలుగొని, హఠాఃవారమున, మురగానిగామములు
మూడును కలిపి వైశ్యాగ్రహారముగా చేసి, సర్వకరవరిహారముగా దానమిచ్చెను.
రాజకులు, రాజపుత్రులు, విద్యువతులు, సమస్తరాజసామంతజీవినలు, ఆర్యులు
భటులు ఎవ్వరును ఎట్టి ఆటంకములు పెట్టకూడదు - దానము గాంగవంశవర్ధ
మానవిజయ రాజ్య సం 522 లో చేయబడెను. కలింగనగరవాస్తవ్యు డగుమధు
మానుడు దీనిని లిఖించెను. ఈతనికి 40 మురయల భూమి దాన మివ్వబడెను.

(4) C. P. No. 6 of 1918-1919.

సంక్షిప్తార్థము.

ఆత్రేయ గోత్రమునకు జెందినట్టియు, మహేంద్రాచల శిఖరముననున్న గోకర్ణ స్వామి పాదభక్తుడైనట్టియు, చంచమహాశబ్దాది సమస్త సామ్రాజ్యచిహ్నములుగలట్టియు త్రికలింగాధికారి ఐనట్టియు, గుణమహర్గవుని సంశయమునకు జెందిన (గుణమహర్గవుని మొదలుకొని ఈ అనంతవర్మ చోడగంగునివరకుగల పంచావళి, రాజ్యకాలము లివ్వబడినవి) రాజరాజ రాజసుందరుల కుమారుడు అయిన చోడగంగ, శక సం॥ 999లో కుంభసంస్థ దిశ్శుక్ల కృత్తియా రవివారమున శేవభీషక్త్ర న్నియుగ లక్ష్యమున కట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. కలింగనగరమునుండి కరమమాపేశ్వర, కరమభట్టారక, మహారాజాధిరాజ, త్రికలింగాధికారి లిరుదములుగల శ్రీరుద్రసంతవర్మ చోడ గంగ జేవ సమస్తామరాత్మాదివర్గము ఎదుటను యాచవర్త వివిషయముండలి సేల్లద గ్రామమును, సర్వసీదావరిహారముగావించి, తనయొక్కయు, తన తల్లిదండ్రులయొక్కయు పుణ్యమునకై శక సం॥ 1008 లో సేల్లదగ్రామ భగవతీదేవియొక్క పూజానైవేద్య సీపాది కర్మలకు జవాగ్నిహారముగా చేసి (చా) తలాగ్రామ నివాసమైన కొమర చంద్రుని కిచ్చెను.

(5) C. P. No. 7 of 1918-1919.

సంక్షిప్తార్థము.

అమరపురమునకు సమానమైన కలింగనగరము రాజధానిగా గలమహేంద్రాచల గోకర్ణస్వామి పాదభక్తుడైనమహేంద్రసవర్మ కొడుకగు మహారాజాధిరాజ శ్రీదేవేంద్ర వర్మ పుష్కరదేవివయసుండలి విరణికగ్రామ కుటుంబినుల కిచ్చిన ఆజ్ఞ :- యదాదు గ్రామనివాసమైన విలచికొడుకు హేతిలోకకు సదరుగ్రామము సర్వకర కలిహారముగా ఇవ్వడమైనది - సర్వచంద్ర శ్రీసామంత దీనిని లిఖించెను. విండితులన శ్రీసామంత దీనిని చెప్పెను.

(6) C. P. No 8 of 1918-1919.

సంక్షిప్తార్థము.

అమరపురమును బోలిన సర్వమునుకుఖరమణీయమైన విషయకలింగ నగరము రాజధానిగా గల్గినట్టియు, మహేంద్రాచల గోకర్ణస్వామి పాదభక్తుడైనట్టియు,

అనేకయుద్ధములందు జయము గల్గుటచేత పంచబడిన తలలుగల సామంతరాజులు గలట్టివాడును, నయవినయాది సత్ పంపన్నుడును, కరమమాపేశ్వర, కరమథాగు, కరమల్పార్క రాజాధిరాజ బిరుదములు గలవాడును, గాంగామలకులలిలకుడును అగుజీవేంద్రవర్మ కొడుకు అనంతవర్మదేవ కంటకవర్మని విషయమందలి నాజెకరడ గ్రామం మాణవల్ప, చర్మల్పలకు చంద్రగ్రహణసమయమున దాన మిచ్చెను. వ్యాసగీతలు దాన సంరక్షణకై ఇవ్వబడినవి. విసజక యనుపద్ధివిగ్రహి దీనిని లిఖించెను.

పొట్లదుర్తి - మాలెపాడుశాసనము

మల్లంపల్లి సోమశేఖరకర్మ

నా మిత్రులు శ్రీయుత దాస్యరు వెంకటరమణయ్యగారితో కొన్ని దినాలు నేను కడవమండలములో కర్కటవం! చేసినప్పుడు సంచరించిన శాసనమిది. అసలు ఈ శాసన మొకటి ఉన్నట్లు మాకు తెలిసినది మొదటి సంచరించిన శ్రేణీయతుల వలన. మేము చూచిన యీ శ్రేణీయతు పుట్టి అక్కడే దాదాపు మాటచాకి సంచర్చి రాలియింది. ఈ శాసనాన్ని గురించి మేము పొట్లదుర్తి గ్రామంలో చాలా వాకలు చేశాము. ఆ పూర్వ కరణుగారికిగాని, ఆపూర్వోని యితర పెద్దమనుష్యులకుగాని ఇది వకటి ఉన్నట్లే తెలియదు విచారింపగా విచారింపగా దీని ఉనికి మాకు గొర్రెలకావరులవలన తెలిసింది పొట్లదుర్తి మాలెపాడు తోవకుత్తరముగా పొట్ల దుర్తి సరిహద్దులోచేరిన వెంకటాపురం గ్రామానకు దగ్గరగా ఒక శాసనపు రాయి వుందని తెలిసినాడు గొల్లబోయి డోకను. కాని ఆ ప్రాంతాన దీన్ని వెదకితే కనబడలేదు. తుదకు మరొక గొల్లబోయిడు కనబడి తోవకుత్తరంగా లేదు, దక్షిణంగా పొలిమేరలోనే వున్నదని మమ్మల్ని తీసుకెళ్లి చూపించినాడు. ఈ ప్రాంతాల శాసనాలన్నీ యెర్రారాళ్ళమీదే చెక్కడం వాడుక ఇదికూడా యెర్రారాళి మీదే చెక్కి వున్నది. వ్రేలిబింబం తీదామంటే ఈ రాతికి దగ్గరగా నీళ్లు దొరికినవికావు. దూరాన ఒక చెలమవుంటే దొరుపు తవ్వి, కూడా దాచాం త్రోగుటకని తీసుకెళ్లిన గాజ్లాసుతో నీళ్లున్న రాయి కడగడానికని చెలమబురదనీటిలో తడిపిన తువ్వాయి న్ను తీసుకువెళ్లినాము. ఎట్లాగయి తేనేమి వ్రేలిబింబం తీసినాము. రాతిగర్గరకూర్పునే చదివి కొంతవరకు శాసనపాఠం సరిచూచుకొన్నాము. వ్రేలిబింబమునుబట్టి తయారు చేసిన శాసనపు బొమ్మను వేరొకచోట చూడవచ్చును.

నాదగ్గరున్న ప్రాచీనాంధ్రభాషాశాసనాలలో ఇదే అతిప్రాచీనమయినదని నా నమ్మకము. ఇంతేకాదు; ఇప్పటివరకు శాసనవద్దినప్రాచీనాంధ్రభాషాశాసనాలన్ని

1. నామిత్రులు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి ఆధ్వర్యమున ఈ పోతే ఈ పర్వతమున జరిగిన పోతే ఇందుకు వారి కిందుబాటుగా కాగితముకై తెలుపుకొంటున్నాము.

టిలోనూకూడా ఇదే అతిపొచిన మయినదేమో అనిపిస్తున్నది. ఇది రేనాటిని పాలించిన దినకరకులవంశములు, 'కాశ్యపగోత్రులు' అగుచోళవంశస్థులది.

కడవమండలములోని చాలాకాశసములలో రేనాడు ఏడువేలదేశమునివున్నది. కడవజిల్లాలోని కామలాపురం, పొద్దుటూరు, జమ్మలమడుగు తాలూకాలున్ను, కర్నూలు జిల్లాలోని కోవెలకుంట్ల, నంద్యాల తాలూకాలలో కొంతభాగమున్ను, బంగనవల్లియెట్టేటున్ను పూర్వము రేనాటిలోనివి. కాలం గడచినకొద్దీ రేనాడు ఏడువేలదేశమల్లా పోయి డెబ్బయిదేశమయింది. రేనాటికి దక్షిణపునరివార్డు పెన్నుగా కనబడుతుంది. పెన్నుకు దక్షిణానవున్నచోడేశం ములిగినాడయినది.

కీర్తికళకం ఏడవశతాబ్దినాటికే కడవమండలాన్ని చోళులు వరిపాలిస్తూ వున్నట్లు తెలుస్తుంది. బాదామి చాళుక్యభూపతి అయినరెండవపులకేశికాలములో దక్షిణ హిందూదేశమునకు వచ్చినయూవాచాంగ్ అను చీనాచారిగ్రంథకుడు ఈప్రాంతాన్నే చూచియే అన్నాడు. దీనికి చోళులదేశమని అర్థముచెప్పినారు చరిత్రకరిశోధకులు. దీనినిబట్టి ఏడవశతాబ్ది కెవ్వచో పూర్వమే చోళులు ఈప్రాంతమును వశపరుచుకొని రాజ్యాచేస్తూవుండెదని స్పష్టమవుతున్నది. మాల్యభేటపు రాష్ట్రకూటవంశస్థులయిన ధ్రువమహారాజున్ను, అతనికుమారుడు మూడవగోవిందభూపాలుడున్ను కాంచీపురకల్ల పులకోద్దివైరము సంభర్షణములో క్రీ.శ.800ల ప్రాంతాన ఈప్రాంతమువయి దండెత్తి వచ్చి వశంచేసుకోవడంవల్ల క్రీ. శ. 800 లనాటికి రేనాటిచోళుల స్వతంత్రీవరిపాలన అంతరించినట్లే చెప్పవలెను. అందువల్ల చోళులస్వతంత్రీవరిపాలనను నూచించే ఏ కాసనముదొరగినా అది 800 లకు పూర్వపుదే కావలసివుంటుంది.

రేనాటిచోళులని శిలాకాశసనాలేకాని రాగికాశసనాలు అట్టే బయలుబడలేదు. వీరి శిలాకాశసనాలు పులికెండల, కామలాపురం, పొద్దుటూరు, జమ్మలమడుగు తాలూకాలలో ఇదరివున్నవి. వీటిలో గవర్నమెంటుకాసనశాఖవారు కొన్నిటికి చరిత్రించాలి అని తీసి వరికేలించినారు. ఇంకాకొన్ని బారిష్ట్రీలోనికి రాలేదు. అటు వంటి వాటిలోనిదే ఇవ్వు దీచరికేటించే కాసనం.

ఈకాసనం చోళమహారాజుకాలంనాటిది. దానిలో అతనికి వ్యభుత్రులయిన మహారాజు రెవ్వరూ చేర్చినబడకపోవడంవల్ల ఇది రేనాటిచోళులు స్వతంత్రు)

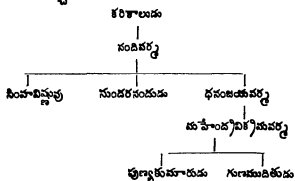
2 Ep. Coll. No 393 of 1904, No. 466 of 1906; No. 517 of 1906.

3. Ep. Coll. No. 380 of 1906.

బాగా పాలిస్తూవున్నవృక్ష మేషమనే అయివుండాలి. అందువల్ల ఇది క్రీ. శ. 800లకు పూర్వపుది. ఏవంశపురాజులనుగురించి అయినా తెలిసికోవాలంటే శిలాశాసనాల కంటే రాగిశాసనాలే ఎక్కువగా ఉపకరిస్తవి. పూర్వకాలమునాటివి రాగిశాసనాలిచ్చినన్ని వివరాలు శిలాశాసనాలియ్యవు. కాబట్టి రేనాటిచోళులరాగిశాసనాలు తెడకాలి.

రేనాటిచోళుల రాగిశాసనాలు ఇంతవరకు రెండే దొరకినవి; ఒకటి పుణ్యకుమారుని మాలేపాడుతామ్రశాసనం. దీనిని కొంతకాలంక్రితం 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా' అనే గవర్నరు మెంటువారి 'త్రైమాసికపత్రికలో' క్రిశ్టిశులయిన శ్రీరాఘవమల్లధరు హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారు ప్రకటించినారు. రెండవది శ్రీకంకచోళునిశాసనం. ఇది యింకా ప్రకటనకాలేదు. ఈశాసనం మద్రాసుగవర్నరు మెంటుమ్యూజియములో వున్నది. ఈరెంటిలో పుణ్యకుమారునిశాసనమే పురాతనపుది ఇంతవరకు దొరకిన రేనాటిచోళిరాజులరాగిశాసనాలన్నీ సంపాదించి ప్రకటింపబడినా వాటినిబట్టి అనుస్మృత మయిన రేనాటిచోళవంశావతారకృమం ఏర్పరుచడము కష్టము. కుదరదు.

పుణ్యకుమారునిమాలేపాడు శాసనమునుబట్టి ఈచోళులవంశవృక్షం ఈక్రింద చూపినరీతిగా వేయవచ్చును.

ఈ శాసనకాలమునుగురించి 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా' లో 'శ్రీకృష్ణశాస్త్రి' గారున్ను, 'క్రిష్టియన్ కాల్జేజు మేగజిన్' లో 'త్రైరాజ్యవల్లభ' వ్యాసం రచించిన సందర్భములో 'A note on the date of the Malepadu plates' అనుపేర ప్రకటించిన అనుబంధమందు వా మిక్కిలు డాక్టరు ఎ. తెంతకమ

4. Ep. Ind., Vol. XI, p 839.

5. January, 1929.

గాయత్రీగారున్నా బాగా చర్చించినారు. ఇది ఎనిమిదవశతాబ్దం చివరిదని నిర్ధారణ చేసిన కృష్ణశాస్త్రిగారివాదం పూర్వవత్తుంచేసి వెంకటరమణయ్యగారు ఏడవశతాబ్ది నడిమికాలమునాటిదని సిద్ధాంతంచేసినారు. ఇందుకుగల కారణాలు మళ్ళీ ఇక్కడ తెలుపడము అనవసరము. కావలసినవారిని ఆవ్యాసము చూచుకొవలసినదని కోరుతూ వెంకటరమణయ్యగారి సిద్ధాంతమునే అనువదిస్తున్నాను. ఈ సిద్ధాంతము బ్రహ్మరము చోళమహేంద్రవిక్రమవర్మ, ఆలనికొడుకులు పుణ్యకుమార, గుణముడితులున్నా కాంచీపురపు రాజయిన వల్లభప్రభువు మొదటి మహేంద్రవర్మనాటివారయి పుటా రసవచ్చును.

ఇప్పుడు ప్రకటించేకాసనం చోళమహారాజుదని ఇదివరకే తెలుసును. కాని యీచోళమహారాజు అసలుచేరు ఏమిటోమాత్రం కాసనంలో విడిగా లేదు. చోళమహారాజు అన్నచేరుతో పున్నప్రభువుకాసనాలు కొన్నిటిని గవర్నమెంటు కాసనశాఖవారు సంచించినారు. ఇవన్నీ ఆరు. మహేంద్రవిక్రమవర్మకు చోళమహారాజు ముదితళిలాక్షురుడని, నవరాముడని బిరుదు లుండినట్లు మాలెపాడు కాసనంవల్ల తెలుస్తున్నది. చోళమహారాజునేబిరుదు ఉండడంచేతనూ, లిపిపూడా చాలాప్రచీనమయినదిగానే కనబడడంచేతనూ కృష్ణశాస్త్రిగారు పైచెప్పిన ఆరుకాసనాలూ చోళమహేంద్రవిక్రమవర్మనే అయివుంటవని ప్రాసించినారు⁶. కృష్ణశాస్త్రిగారు వాటిని ఏకారణంచేతనయితే మహేంద్రవిక్రమవర్మవిగా భావించినారో ఆకారణాన్ని పురస్కరించుకొనే నేనున్న విమర్శాపుష్ప యీకాసనంకూడా ఆరాజు అని ప్రాసీస్తున్నాను. అంతేకాకుండా కాసనభాష తెలుగయినప్పటికీ స్పష్టముగా అర్థముకాకుండాను కొన్నిమాటలు విలక్షణముగాను ఉండడముకూడా కాసనప్రచీనతకు గొప్పనిదర్శనం.

రానిని పెడల్పగా పున్నప్రక్క, చతురస్రముగా మలిచి దానిమీద కాసనం చెక్కినారు. కాసనమంతా కలసి నాలుగు చతురస్రములే పున్నవి. కాసనం చెక్కినవైపుకాక దానిప్రక్కవైపున కాసనం చెక్కినవారిచే రున్నది. కాసనపాఠంలో దానిని అయిదవవంకగా వ్రాసినాను. ఈకాసనంలోని లిపి కేంగిని పాలించిన

6. Ep. Coll Nos 405 & 406 of 1904, Ep Coll No.408 of 1904, Ep. Coll. No.352 of 1905; Ep. Coll. No. 466 of 1906, Ep. Coll. No. 517 of 1906.

7. Ep. Ind. Vol. XI, P. 481

మొదటిపాఠశాలకాలానామలలోని లిపి ఒక్కమో సదగా వున్నది; అనగా ఈకానన ఏకాలపుదని చెప్పుతున్నామో ఆకాలపుకాననాలలో మామూలుగా కనబడే తెలుగు - కన్నడలిపిలో వున్నది యీకాననం. దీనిలో అచ్చులు ఆ (2-వ, 5-వ వంతులు), ఇ (2-వ, 3-వ వంతులు) లు వచ్చినవి. అరవంలోని 'ష్ట' వర్ణము, 'ల' 'ళ' వర్ణములూ స్పష్టంగా ఏర్పాటుగా వున్నవి. 'ష్ట' వర్ణమును మొదటి వంక్తిలో 'సోష్టమహారాజ' వదంలో చూడవచ్చును ఈవర్ణానికి మొదటివంక్తిలోని 'పుష్టోలి' వదంలోను మూడవవంక్తిలోని 'ష్టచ్చు' వదంలోను కొంచెం భేదముతో రూపాంతరాలు కనబడుతున్నవి. 'సోష్టమహారాజ' వదంలో వున్న 'ష్ట' వర్ణము వంటిగుర్తునకు మధ్య అడ్డుగా ఒకగీటు గీసినందువల్ల ఈకాననంలో బుడిర యేర్పడినది. ఈవిధమయిన 'బుడిర' మూడవవంక్తిలో 'చెన్నాట' అన్నవదంలోను, అదే వంక్తిలోని "ఇశేతేనికి" అన్నవదంలోను కనబడుతున్నది.

కాననభాష అంతా తెలుగే. కాననమంతా గద్యంలో వున్నది. కొన్నికొన్ని వదాలుమాలిమీ కాకుండా వాక్యరచనకూడా విలక్షణంగానే వున్నది. అగబోతులు రేవణకాలు, పుష్టకాలు, పుష్టోలి మొదలయిన వదాలు చాలావిలక్షణంగా వున్నవి.

చేసిన భూదానమును గురించి తెలుకడమునకు ఈకాననం పుట్టించన్నమాట మాలిము స్పష్టమేకాని ఆదానం ఎవరిచ్చినదీ, ఎవరికిచ్చినదీ అన్నవిషయం మాలిం నిర్ణయించడం కొంచము కష్టమయినవని. దాన మిచ్చినది 'కన్నన' అని కాననంలో కలదు. ఈ 'కన్నన' వదం పోచినశిలాకాననాలు చాలావాటిలో వస్తుంది. భూమి భోగాలలో (Land Tenures) రూఢమయిన ఏదో ఒక భోగానికోరి మనశ్చరు

8. చూడుడు పోచిదీకాంభోభామిపూర్వమామ - రాజరాజవరేంద్ర పట్టాభిషేకసంధిక, త్రిశంక 63-68.

ఈ 'కన్నన' అనేమాట బహుశా ప్రాకృతంలోనుంచి ఏర్పడినట్లు కనబడుతున్నదని కామిత్రులు కాళ్లూరి మార్కటారాయణరావుగారు అంటున్నారు. మార్కండి ఇది : (పో.) పణ + పన్ = దేబ్బులేదు అని అర్థము; అనగా ఈభూమిని అనుభవించినందుటగాను రాజాజ్ పన్ను చెల్లించవక్కర లేదని భావము. ఈమాటలకు సరి అయిన మార్కటలను సంస్కృతకవములు పణ + పన్ అనేవి పణ పోకృతంలో పాగానూ, పన్ పోకృతంలో పన్ గాను మారి ఉండవలెను. ఈ త్రిశంకపై సరి అయితే (పో.) పణ + పన్ - (తెలుగు) పణపన్ - పన్నుపగా చూడవచ్చును. "మహారాజాణంగాడు ఇచ్చినది పన్నున" : ఇది బాస్తవముగా చెందువాక్యములు, రాజురాజు 'కన్నన' త్రిశంక తెలుగు 89

తెలియని ఏదో ఒకవర్గతి భూమికొలతలో కొంతరూపప్రమాణం గల జేతాగ్నికో పూర్వం 'వన్నస' అనివాడుకూపుండినట్లు తోస్తుంది. పూర్వపు కిలాకాసనా లేని చూసినా అది సాధారణంగా, చేసిన భూ దానమును 'వన్నస' అనే చెప్పుకూ పుంటది. దాతలు 'లేవణకాలు, పుష్టణకాలు' అని అనుకొంటున్నాడు. దానమిచ్చినది 'వెన్నాట ఇకెతేనీకి.'

ఇక మనం శాసనంలోని కదాల కర్ణం చూదాము.

'సోష్టమకరాజాశ్లాశన ఇన్దుష్టేలి':- దీని కర్ణంకావడంలేదు సరికదా 'శ్లాశన' అన్నది అసలు 'శ్లాశ'నో, 'ల్లిశ'నో, 'లైశ'నో కూడా తెలియడంలేదు. కొన్ని కొన్ని ప్రాచీనచాతుర్యశాసనాలలో 'ల' వర్ణానికి ఇత్వము, ఎత్వము, ఒత్వముకూడా మనశాసనంలో పున్నట్లే వ్రాయడం కద్దు. కాని యిట్లా వ్రాయడం పూర్వకాలపు ప్రాచీనశాసనాలలో ఒత్వమునకే రూపంగా పున్నట్లు కనబడుతుంది కనుక 'శ్లాశన' పాతమునే నేను గ్రహించినాను. ఇక 'శ్లాశన' లోని 'స' ను నకారపుపాల్లుగా కూడా చదువవచ్చును. ఈశాసనంలో 'స' వర్ణమిది తలకట్టు కొన్నిచోట్ల స్ఫుటంగా వుంది; కొన్నిచోట్ల స్ఫుటంగా లేదు. 'ఇచ్చిన' అన్నపదంలో 'స' ఎట్లా పున్నదో, 'ఇకెతేనీకి' అన్నపదంలో నకారపుపాల్లు ఎట్లాపున్నదో 'శ్లాశన'లోని 'స' కూడా అట్లానే పున్నది. కాబట్టి దానిని 'స' వర్ణముగానూ గ్రహించవచ్చును; నకారపుపాల్లుగాకూడా చదివి 'ఒకాఇన్దుష్టేలి' అన్న పాతము గ్రహించవచ్చును. 'సోష్టమకరాజాశ్లాశన ఇన్దుష్టేలి' పాతము గ్రహిస్తే దీనిపదవిభాగ మిట్లా వుంటుంది : సోష్టమకరాజల్ల + ఒకశ + ఇకపుష్టేలి.

'పుష్టేలి':- 'ఒకశ'వదాని కర్ణముతీయదానికి ముందు 'పుష్టేలి'పదము ను గురించి విచారిద్దాము. ఈపదము ప్రాచీనశాసనాలలోకూడా తరుచు కనబడదు. 'ష్ట' వర్ణం రానురాను కొన్ని కదాలలో 'డ' వర్ణముగానూ, మరికొన్నిటిలో 'శ' వర్ణం గానూ మరికొన్నిటిలో 'హ' వర్ణంగానూ ఇంకా కొన్నిటిలో 'ఱ' వర్ణం

వారు మరచిపోగానే దానిని ఒక వాడుపాచకంగా యోచించినారు. అంతట అది మహారాజులం గారే ఇచ్చిన కన్నక అనివాడుకలోనికి వచ్చినది. ఇట్టిమార్పు తెలుగుసంప్రదాయమున అవసరించి యున్నది. (యో. రాజాగారు-ప్రాచీనపద-శాబు-ఏదీ! రాజాగారు ప్రాచీనశాబు ఏదీ!) ఈ రెండింటి కిని భావములో వ్యత్యాసము ఏమిట్టి లేదు, నేటి 'వన్న' అనేమాట (ప్రా.) వలె అది కర్ణమునందే వచ్చినది.

గానూ మారింది; ఎట్లనగా, 'చోడ' వదము, 'చోడ' 'చోడ' వదములుగా నూ, 'మేష్టాంబ' 'మేహంబ' గానూ, 'మోల్నాంబ' వదము 'మోల్నాంబ' గానూ, 'చేజోలు' 'చేజోలు' గానూ మారినవి. తరువాత ఈవర్ణం తెలుగు భాషలోనుంచే అంతరించి పోయింది. ఇది పొందిన యామార్యులనుబట్టి చూడగా 'వచ్చి' వదం 'వచ్చి' 'వచ్చి' 'వచ్చి' 'వచ్చి' గా మారింట్లే 'పుష్పాంబ' వదంకూడా 'పుష్పాంబ' 'పుష్పాంబ' 'పుష్పాంబ' గా మారింట్లుండనున్నాను. 'బ్రోలు' అంటే వట్టగాము అన్న అర్థం మనకు తెలిసినదే. 'బ్రోలు' అన్న అర్థం లోనే 'పుష్పాంబ' వదానికి 'పుష్పాంబ' అన్న రూపాంతరం కూడా కద్దు కావచ్చు లలో. 'బ్రోలు' అనగా వట్టగాముయొక్క, వట్టవానికి సంబంధించిన, అని అర్థము చేయవచ్చును. 'ఇకపుష్పాంబ' అనగా 'ఇకనోలి'. 'ఇకనోలి' అన్నది ఒక వట్టగాముచేరయ్యుండవచ్చును. దానిరూపము 'ఇకనోలి' అగునేమో. 'ఇకనోలి' వదానికి 'ఇకనోలి' అన్న రూపం వ్యాకరణసద్ధమేకదా!

'ఒక' :- దీనిచ్చాతివదిక 'ఒక' అయియుండవచ్చును. 'ఒక' రూపాంతరమే 'ఒక'. ఇదిరెండు వచ్చినరూపాలే. 'ఒక' 'ఒక' రూపాలలో మూల మే సప్తమ్యంతమయిన 'ఒక' రూపమువ్వటి నిర్విప్రన్నది. అసలు విశేష్యముకాదగు 'ఒక' వదం అంతరించే పోయింది. 'ఒక' అన్న దానికి సమ్యక్తము, అనే అర్థం పుష్పాంబునకు 'ఒక' కు 'సమ్యక్త', 'అంగీకారము' అని అర్థంచెప్పవచ్చును. 'నెల' 'నెలపు', 'ఇరు' (ఇరు) 'ఇరుపు' వదాలవలెనే 'ఒక' 'ఒకపు', 'ఒకపు' కూడా కాద గునేమో. 'ఒకపు' రూపం శబ్దరక్షాకరముగానికే ఎక్కింది. దీనికి 'మర్కము' 'నిగా దండము' 'లోతువ' అనే అర్థాలుపుష్పాంబునలో మొదటిరెండర్థాలలోనూ అవదానికి వ్రాయొగాలున్నవికాని 'లోతువ' అనే అర్థంలో మూర్తిం వ్రాయొగంనబడలేదు కాబోలు శబ్దరక్షాకరకర్త ఇవ్వలేదు. బహుళాక్షర్యమునాడులో వుండి వుంటుం దనుకొంటాను. 'ఒక' 'ఒక' వదాలు పరస్పరము రూపాంతరాలు కావడంచేత 'ఒక' కు సమ్యక్తనే, లేదా లోతువనే, లేదా అధిపతనే అని అర్థంచెప్పవచ్చునేమో. 'ఉదయ' (ఉదయ) అనే అర్థంలోనివచ్చినికే వ్రాయొయ్యూ, 'ఒక' అనే తెలుగువిశేష్యవదము, 'ఒక', 'ఒక' వదాలుకూడా ఒక్కకుదురులోనుంచినట్టి ననే కావచ్చును. పుష్పాంబులో వ్రాయొయ్యే మొట్టమొదట కొంత అర్థసమ్యక్తం కలిగి

ప్రండవచ్చుట, భాషాచరిగాములో ఒక్కొక్కవదం ఒక్కొక్కచోయెఱుఁపనం కలిగి నేరునేరధాలకు రూఢములు ప్రండవచ్చును. 'చోళమహారాజులొకనభిన్నుజ్జేలి' అన్నదానిలో 'ఒకన' అన్నది 'అధీనతన' 'సమృద్ధి' అనే అవధారణార్థకమయిన వ్యస్తవదమూ కావచ్చు; లేదా 'న' అన్నది సప్తమీవ్యక్తియమయి (అధీనత యందలి అన్న అర్థమిస్తూ) అది సమాసభాగమూ కావచ్చు. 'రాజుల + ఒకన' = రాజులొకన' అయినది. వ్యక్తియందు ఈమాదిరి ద్వితీయము రావడం కొన్ని ప్రాచీన శాసనాలలోకూడా కనబడుతుంది. 'సోమమహారాజులొకన' అనగా 'చోళమహారాజ సమృద్ధి' లేదా 'మహారాజసధీనత' అనికాని; 'చోళమహారాజ సధీనత యందలి' 'చోళమహారాజ సధికారమునందలి' అనికాని అర్థమని తోస్తున్నది.

'అగపాతులు లేవణకాలుపుద్దణకాలు':—ఏదే శాసనంలోని చాతులుగా కనబడుతారు. కాబట్టి యీమామూడుపదాలూకాని, లేక కడవటిరెండుగాని మనుష్యుల చేయబడు ప్రదాలి. 'కాలు' అన్నది అరవంలోని బహువచన, గౌరవవాచక వ్యక్తియమయిన 'కళ' 'గళ' రూపవికారమని తోస్తుంది. అదేకనుక అయితే 'కాలు' అన్నది యిచ్చటి 'గారు' పూర్వరూప మనుకోవాలి. అప్పుడు 'లేవణకాలు,' 'పుద్దణకాలు' పదాలను 'లేవణగారు,' 'పుద్దణగారు' అని గ్రహించవలసివుంటుంది. 'లేవణగారిపుద్దణగారిని అర్థం చెప్పడంకంటే 'లేవణకాలు' లోని 'కాలు' వ్యక్తియతోనే ప్రండడంవల్ల 'లేవణగారు,' 'పుద్దణగారు' అని చాతలిద్దరిని చెప్పడమే సమంజసమేమో. 'అగపాతుల' కర్థం దానికి పూర్వమునున్న 'పుష్టలి' పదాన్నిబట్టి నిర్ణయించవలసివుంటుంది. ఈశాసనకాలంనాటికి వాగ్గిలో ఓ, ఓలకుభేదంలేక బోవడంచేత 'అగపాతుల'ను, 'అగపాతులు' గానూ చదువవచ్చును. కానినేను 'అగపాతు' లన్నరూపమునేగ్రహించినాను; ఎందుకంటే 'పుష్టలి' (ప్రేలి) కి సంబంధించిన 'అగపాతులు' - ఇది ఒకపదవిపేరులాగాకనిపిస్తున్నది. అందువల్ల ఈపదం 'అగపాతులు' అన్నదానికేగాని, 'అగ్రపులు' (Executors) అన్నదానికే గాని వికృతి అయిప్రండవచ్చును. ఈపూనా సరియయినదే అయితే 'లేవణకాలు పుద్దణకాలు' అనేవారు ఇన్స్పెక్టివ్ అగ్రపాతులు - అనగా అగ్రపాతనకు సంబంధించిన వ్యవహారాలు రాజ్యాజ్ఞననుసరించి నిర్వహించేవారయ్యవుంటారు. పూర్వకాలం లో రాజు దానందేనీనవత్తుడు అదానము నమలుజరపడమునకు 'అగ్రపాతి' ఒకడు ప్రంత

దము వాడుక. ఈ 'ఇనుబోలి అణపాతుల' వదవికూడా 'అజ్జి' వదవివంటిదే కావచ్చును.

'పెన్నాట ఇకెతేని' :- దానుమచ్చినది 'ఇకెతేని' కాసనంలో 'ఇకెతేని' వదంలోని ర బుడిరగకూడా వాదీప్రస్తుతి. 'ఇకెతే' దన్నది ప్రతిగ్రహీతపేరు. ఈరడు 'పెన్నాట' - 'పెను', 'పెన్', - పెద్ద, 'పాట' 'బ్రాహ్మణుడు (గారు)'. 'పాట' బహువచనంలోనే కాసనాలలో తరుచుకనిపిస్తుంది. అరుదుగా మూర్తియు ఏకవచనవిశేష్యానికి విశేషణంగానూ కనబడదముంది. అప్పుడు అది బహువచన రూఢమయినదే. అయితే దానిని గౌరవార్థకముగా వాడివుండాలి, లేదా ఆవదాన్ని ఏకవచన, బహువచనాలు రెంటికీ సమానంగానయినా వాడుతూవుండాలి. 'పాట' వదాన్ని మనకాసనంలో 'ఇకెతేని' అన్నదానికీ విశేషణంగా అన్వయించుకోవలసివుంటుంది.

'తేని' :- ఇదివరకటి ఈ కాసనంలో వచ్చిన విలక్షణకదాలలో. కొంచెముచు మించుగా ఇంతటి ప్రాచీనమయినదే మరికొన్ని తెలుగుకాసనాలు చూస్తే వాటిలోనూ ఈ 'తేని' వదం కనిపిస్తుంది. కాలం గడచినకొద్దీ కాసనాలలో క్రియంగా 'తేని' కి బదులుగా 'దేని' ని వాడినారు. ఇది సంస్కృతంలోని 'యత్' అనే ప్రయోగానికి సమార్థకంగా కనబడుతుంది. ఈవిధమయిన ప్రయోగాన్ని బట్టి కాసనం చాలాపూర్వకాలపుది అయినదీ కానిదీ నిశ్చయంగా నిర్ణయించవచ్చును; ఎందుచేతనంటే ఈప్రయోగం రానురాను వాడుకలోనుంచి జారిపోయింది.

'వచ్చినవాడు' :- 'వచ్చు' వదము పూర్వకాలపు తెలుగుకాసనాలు చాలా వాటిలో వస్తుంది. ఇన్నిటిలోనూ దీనిని సకర్మకక్రియగానే వాడినారు. 'తడగొట్టు, పాడుచేయు, భంగముచేయు, ధ్వంసముచేయు' అనేఅర్థంలోనే ఇది కనబడుతుంది. 'తేనివచ్చినవాడు' అనగా దేనిని (యేదానమును) భంగపరిచినవాడు తడగొట్టిన వాడుఅనిఅర్థం. 'వచ్చు' వర్ణంకాలక్రిమాన్ని తెలుగులో పొందినమార్పువల్ల వచ్చు' వదం 'దచ్చు' అయిన దనాలి, 'దయ్య' అన్నది కనబడుతున్నదిగనుక. కాని 'దచ్చు' రూపం గ్రంథాలలో మృగ్యం. 'కృశించు' అన్న అర్థం వున్న 'దయ్య' వదం ఆకర్మకక్రియ. 'వేయ్య' కు 'వేచ్చు', 'గొయ్య' కు 'గొచ్చు' వలెనే 'దయ్య' కు 'దచ్చు' రూపాన్ని ప్రేరణంగా గ్రహించి 'కృశించుచేయు', 'క్షీణించుచేయు', 'తగ్గించు' అని

న్న అర్థం చెప్పకోవచ్చుననుకుంటాను. 'వాస్తు' కాలక్రియమున 'వాణ్ణ' గా వరిణ మించినది.

'కఙ్ఘమహాపాతకుష్టక', :- 'కఙ్ఘమహాపాతకుష్ట + అకు' వదవిభా గము. 'వాస్తు' అన్నది 'వాణ్ణ' వలెనే 'పాతకుష్ట' అన్నది 'పాతకుష్ణ' అయినది. ఇట్లు 'అగు' ధాతువు తొలియావము 'అకు' అని ఈ శాసనమునుబట్టి తెలుస్తున్నది. అసలు రూపము 'అకు' గనుకనే 'అగు' అని వ్యవహారంలో ప్రస్తుతీయకు 'కా' అనే తుముష్పంతరూపం ఏర్పడింది. 'అకు' - 'అగును'

'అసివైరుపులికిరమ్' :- అసివైరువనేది శాసనం చెక్కినవానిపేరు. 'అసివైరుపు' వ్రాసి నది' అని అర్థం. 'లికిరమ్' అనేసంస్కృతరూపం రెప్పుగా 'లికిరమ్' అని వ్రాసి ప్రస్తుది.

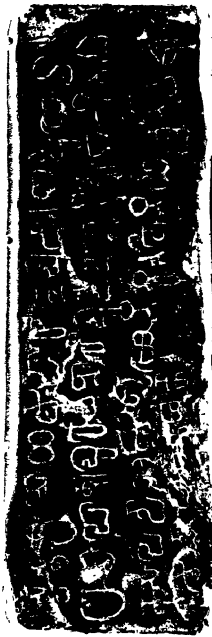
శాసనంలోని వాక్యరచన విలక్షణంగావుందని యిదివరకే వ్రాసినాను. శాసన పాఠం ప్రస్తుదున్నట్టు అర్థంచెప్పవలెనంటే "చోళమహారాజునధీనతయందున్న ఇను బోలి అణపాతులు రేవణకారు పుద్దణకారు పెద్దబ్రాహ్మణుడుగారు 'ఇతేషేరి' ఇచ్చినవిన్నప (ఇది); దేనిని (ఏదానమును) చెడగొట్టినవాడు పంచమహాపాతకు డగునో - " అని అనాలి. దీనిబట్టిచూస్తే దానమిచ్చిన ఊరిలోవద్దనే ఇట్టి శాసనాలు వేస్తూవుండేవారేమో అనితోస్తుంది.

పొట్టదుర్తి - మూలెపాడు శాసనము. †

1. స్వస్తి [1*] శ్రీ సోమమహారాజు స్థాన ఇన్నుబ్బలి
2. అణపాతులు రేవణకాలు పుద్దణకాలు ఇచ్చిన వ
3. న్ననపెన్నాట ఇతేషేరికి [1*] తేని వచ్చినవాడు [వ]
4. [కృ*] మహాపా [త] కుష్టక [1*]
5. అసివైరుపులికిరమ్ [1*]

† కాకత్యుల వ్యాస సంగ్రహమునుబట్టి.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

పదకర్తలు

తల్లావజ్ఞుల శివశంకరాశ్రమి

౧

శ్రీగిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి సత్ప్రతిభనుజన్మవాసోత్సవ పంధర్షములో వదకర్తలనుగురించి ప్రాయశః సమంజసముగా తోస్తున్నది. ఆధునికుల్లో వదకర్త అని ప్రభువుములో పేరు పొందిన గురజాడ అప్పారావుకు ఈయన కుడి బుజముగా ఉండి ప్రోత్సహముచేశారు. చాలామంది సవీరకవులకు రామమూర్తిగారి రచనలవల్లా ప్రసంగాలవల్లా వ్యాకరణభయము తీరిపోయింది. రామమూర్తిగారికి చాలా యిష్టమైన వాడుకభాషగాని, ప్రయోగాలుగాని వదకర్తలరచనలలో ఎక్కువగా కనబడతవి. ఇంతే కాకుండా రామమూర్తిగారి హృదయానికి ఆహ్లాదము కలిగించే జాతీయభావాలు ఈవదకర్తలగేయాలలో ఎక్కువగా ప్రతిబింబిస్తున్నవి. అందుచేత వదకర్తల ప్రశంస చేస్తున్నాను.

ఆంధ్రభాషలో వద్యాని కున్న గౌరవము వదానికి లేదు. శ్రీనాథుడు ఆరోజుల్లో వదకవిత్వాన్ని నిందించాడు. ప్రభువుమునుంచీ మనభాష వండితుల చేతుల్లో వడదమువల్ల పురాణప్రబంధపాఠాలు గట్టిపడ్డవి వీరశైవము ప్రబలినప్పుడు జానతెనుగులో వద్యాలూ పాటలూ బయలు దేరినవి; శైవమతవిజృంభణము తగ్గగానే అవి మూలపడ్డవి. జనసామాన్యము మాత్రము జానతెనుగులోనే ఉన్న పాటలూ, కీర్తనలూ, వదాలూ, రగడలూ ఆదరిస్తూ వచ్చింది. మధ్యమధ్య ప్రబంధకర్తలకూడా రమణీయత కనబడదముచేత రగడలను తమపుస్తకాలలో కొద్దిగా చేర్చుకొన్నారు. వండితాదరము లేకపోయినా ప్రజల అండవల్ల పాటలూ మొదలైనవి వృద్ధిపొందినవి. కాలక్రమేణా యక్షగానాలు బయలుదేరినవి.

త్యాగరాజకృతులకు, రామదాసుకీర్తనలకు, క్షేత్రీయవదాలకు, అభ్యాత్మరామాయణకీర్తనలకు మాత్రము కొంత ఆదరము ఏర్పడింది. వండితుల ప్రాబల్యము తగ్గినకొద్దీ వదకవిత్వము ప్రాధమ్యము చెందింది.

అంధ్రభాషలో జరిగిన అన్యాయము లక్షనభాషలలో వదాలకు ప్రాప్తించలేదు. సంస్కృతములో భజగోవిందానికి అష్టపదులకూ కృష్ణలీలాతరంగిణికి అఖండ వైభవమున్నది. హిందీలో సూరపదావలికి, కవీరు కీర్తనలకూ కావలసినంత మర్యాద. వంగభాషలో కడక రైలను మహాకవులుగా ఎంచుకొను. విద్యావతి, చండిదాసు, గోవిందదాసు, రామకృష్ణుడు మొదలైనవారిపదాలు ఆదరాదురాగాలతో పాడుతారు. మహారాష్ట్రములో తుకారాం కృష్ణతుల అభంగాదులను అత్యంతగౌరవముతో కృజలు పాడుకూ వుంటారు. కృపించిఖ్యాతి పొందిన రవీంద్రకవిమిదుగిరి చవనలో ముప్పాతిక కదాలే.

కడ్యముకంటె కడమే ముందుపుట్టిందని సాహిత్యదీక్షామాంసకుల ఆశయము. నాగరకత ప్రారంభంలో నాట్యము పుట్టింది. మనుషులు కగలంతా కప్పవడి రాత్రి నలుగురూ ఒకచోట ఉల్లాసముగా కాలముగడిపేటప్పుడు నాట్యము ప్రారంభమవుతుంది. క్రమేణా కూనిరాగము బయలుదేరుతుంది. ఆ తర్వాత మనస్సులో మాటబయటికి అనేటప్పుడు లయ యేర్పడుతుంది. ఆశబ్దాలమే పాట అవుతుంది.

కొద్దిమంది సాహిత్యకర్తవేర్వేరుమతము మరొకవిధముగా కనబడుతుంది. మనుషులు కనిపాటలు చేసేటప్పుడు కష్టము కనబడకుండా ఉండడము కోసము అత్రయత్నముగా కూనిరాగాలు తియ్యడమూ, ఏమో మాటలు లయతో అనడమూ సంభవిస్తుంది. కడవలాగేవాహ్ను, కల్పాలదగ్గర కనిచేసేవాహ్ను, బుద్ధులాగేవాహ్ను, వడ్లుదంచేవాహ్ను, పిండివిసిరేవాహ్ను పాటలుపాడడము వింటూనే వున్నాము. అవిధముగా పాటలు ఏర్పడుతవి. ఏదిసిద్ధాంతమయినప్పటికీ, కవిత్వము కష్టనివారణకో, ఉల్లాసముకో ఉదయమవుతుంది.

ఛందోబద్ధమై ఉన్నా, వార్తీరామాయణాన్ని కుశలప్రలు పాటవలె పాడేవారట. కృపించుములోకల్లా ప్రాచీనమని కరిగిపోయే వేదసంహితలు వివిధ ఛందస్సుల్లో ఉన్నప్పటికీ పాటలే అనవలసి వస్తుంది. స్వరము లేకుండా మామూలు వద్యాలలాగా వాటిని చదివితే పాటము వస్తుందని పూర్వులు భయపెట్టివారు. పాటము కట్టుకోకపోయినా స్వర హీనముగా చదివితే కృపణసౌఖ్యము లేనేలేదు. భగవద్గీతను విద్వాంసులు ఊరికీ చదువుతారు. కొద్దిమంది పాడడము నాకు తెలుసును.

గీతా అనేనామము వల్లనే అది గేయగ్రంథమని స్పష్టమవుతున్నప్పటికీ అనేకులు గమనించకుండా ఉన్నారు.

వద్యముకంటే వదమే చక్కని అహంకరము కలిగిస్తుంది. వద్యములో బుద్ధోబస్థు ఎక్కువ ఉండడముచేతనూ, ప్రాజ్ఞోక్తులవల్లనూ కవిసమయాదులవల్లనూ కాస్తకష్టమనిపిస్తుంది. పాట పామరులకుకూడా ప్రమోదము కలిగిస్తుంది. జానకదసాహిత్యమనే జాతీయవాఙ్మయములో ఊర్విభాదేవి నిద్ర, కుశలవకుచ్చలకథ, దేశింగునుభారాజు చరిత్ర, బాబ్బిలి పాట మొదలైనవివంతో హృదయంగమముగా ఉంటవి. పాటలలో పాకము ఇండు మించుగా దాగిపోవకూడదు.

౨

అధునికులలో వద్యాలతో పాటు వదాలు చెప్పిన విద్యాధికు లున్నారు. అయితే వదకర్తలుగా పేరుపడ్డవారు గురజాడ అప్పారావు, బసవరాజు అప్పారావు, చింతా దీక్షితులు, అడవి బాపిరాజు, వంశూరి నుబ్బారావు, కవికొండల వెంకటరావు, దేవులపల్లి కృష్ణకాశ్రీ, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, తురగా వెంకటరామయ్య వ్రళ్ళు తులు; వీరంతా ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నవారు. ప్రాజ్ఞోక్తి బాగా వట్టుపడ్డవాళ్ళయినప్పటికీ, సరళమైన ఉక్తి స్వభావిక మనీ, సరస మనీ నమ్మించవారు కావడముచేత వదకర్తలైనారు. వద్యములో చెప్పితే వ్రమోదము చక్కని కలగని విషయాలు వదములో చెప్పితే బాగుంటుందని అదే అవలంబించి ఉండవచ్చును. వీరే కాకుండా ఇతరకవులు కొంతమందికూడా కొద్దో గొప్పో వదాలు చెప్పారు. విద్యావంతులై కీర్తిభాజనులైన కవిశ్రేష్ఠులు వదకర్తలు కావడముచేత వదానికీ వ్రకృతకాలములో గౌరవము వచ్చింది. అధునిక కవిత్వాన్ని అవహేళనచేసి “యెంకపాట” అను తెక్కిరించే దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య వంటివాడు కూడా వదకర్తలమీద మరిమితాడరము చూపుతూ వుండేవాడు.

వల్లది, అనువల్లది మొదలైన కట్టుడిట్టాలు లేకపోయినా గేయగుణము వుంటే చాలుననే సామాన్యలక్షణము మనస్సులో ఉంచుకొని గేయాలు చెప్పిన “నవీన” కవులను వదకర్తలంటున్నారు. తుమ్మెదవదాలూ, చిలుకపాటివారి వచనాలూ, రగడలూ పాడినట్టే కొన్ని గేయాలు పాడవచ్చును. కొన్నిటి “సాహిత్యము” కుదిర్చి పాడవచ్చును. లయమూర్తీను వ్రాసాము. బంతువల్లి మల్లయ్యకాశ్రీగారు వద్యాలకు రాగతాళాలు ఏర్పరిచి పాడతారు. పారాణికులు చూర్చికలూ దండకాలూ పాడతారు. కవికొండల వెంకటరావు వచనమే పాటలాగ పాడుతాడు.

కొంతమంది వదాలు దిక్పాత్రముగా ఉదహరిస్తున్నాను.

* రాణి *

చూడ చూడ నీరూపము
సుందర మై యొక్క జీవ !
సాక్షి సాక్షి నీ వలపున
సాలి కరవశత కిందును.
వివగ వివగ నీనామము
వీరుల వింశాను నాధ !
చవగ చవగ నీబాడల
సౌఖ్యము మునుముండె తోచు !
తలక తలక నీనీలలు
తనువు పులకరించు స్వామి !
వలచి వలచి జీవ, నిన్న
వంత రెల్ల మరచిపోతి !

* నాట్యసుందరి *

ఆడవె ఆడవె అన్నుల మిన్నా,
ఆడవె లేవకు మల్లలనాడె !
ఆడెడు నీవకు మందము గాంచిన
అల్లాడవె ప్రేమను లోకంబులో ? ఆడవె
పాడవె పాడవె భామామణిలో
పాటలాధరము బాగులు గుల్కగ. ఆడవె
వలుపుకల్పా నీపాటలు విన్న
కరవశగాడె వ్రక్కతియెల్లగా ఆడవె

బడరాజు అప్పారావు

* అదిపారిక *

గాలియడుగుల నెవరికోసరము
ఓమోహశీలా,
కడలి వచ్చితి నీ నిశీధమున ?

గాలియందెలు ఘలుమనువనియొ
ఓవలపురాశీ,
శీలగైకొని మెల్లవ వడచెదవు
పులుగుతుటుము లేటాన కీచనుచు
అరగూర్చి గూఢుల
బలుక, తెరపున దెసలు గాంచెదవు
నిలిచి యే మని యాలకించెదవు,
నీయడుగు నడిశీ
ఉలికిపడి యెవరనుచు మరలెదవు !
తెల్లవెన్నెల నీ దుకులంబు
మైపూతనిగ్గులు
తెలియరావని యూహనలైదవు.
నీవు నడచెడి బాట యెల్లెడల
వ్యాపించు గందపు
దాపు లెట్టులు కప్పిపుచ్చెదవు
ఓ ముద్దరాలా
నీ వివారము బయలు కరచెదవు.

ఉత్పాతి రామకృష్ణ

* నదులీ యంగీన నాయెంకి *

యెంకి వొంటి పిల్ల లేదోయి లేదోయి
యెంకి నావం కింగ రాదోయి రాదోయి !
మెల్ల పూసలచేరు
తగ్గో పూపులనీరు
కల్పెత్తి తేనాలు
కవళాచినేకాలు ! యెంకి ..
నెక్కిట నీన్న మచ్చ
నెవీతే పాలకు లచ్చ !

వాక్కు నవ్వే యేలు
వాణ్ణి వాయిద్యారాలు ! యెంకి...
వదమూ పాడిందంటే
పాపాలు భోవాల !
కలలూ నెప్పిందంటే
కలకాల ముండాల ! యెంకి...
తోటంతా సీకల్లు !
వాడ్డి సీకటి మయగు !
కూటి కెళితే గుండె
గుబగుబమంటా బయిమె ! యెంకి...

రాఫో రింటిలైన
రంగు తెచ్చే పిల్ల !
నానామ్మ - నాగుండె
నమిలి మింగిన పిల్ల !
యెంకి వొంటి పిల్ల లేదోయి లేదోయి
యెంకి నా వొంకింక రాదోయి రాదోయి !

పండుగ నువ్వారావు

* గొళ్ళే పెల్లాయి కూతురు *

గొళ్ళే పెల్లాయి కూతురు
కడు చక్కం దని చూతురు !
దాని కళ్ళు నీలిగుళ్ళు
దాని కళ్ళు మొంగలి ముళ్ళు
దాన్ని చలకరిస్తే వళ్ళు
మోపానా గగురు పుళ్ళు ! గొళ్ళే...
నెండి వడ్డెణం మొలకు
సన్నాగాళాలు చేతులకు,
నెడను వేసిం దీ పీరు
పిల్ల కానూలా పేరు ! గొళ్ళే...

కల్లు కన్నా రుసీ కలుగు
దాని పెదమె తెంపు నెలుగు
దాని చేతి పీలు కొంటే
సాగ్గా సాక్కు మేమి టంటే! గొళ్ళే...
డబ్బు లిస్తూ పున్న వేగ
డిట్టరి వా డైన కాళ
లేక రాగిబిళ్ళ బయలు
నెండిడబ్బు లిచ్చి కదులు ! గొళ్ళే...

అదవి కావరాజు

* చీవనగీత *

చీవన మొకసన్నబాజు
చిన్న మొగ్గ కడర !
దినదినమును జ్ఞాన మనెడు
తెలిలేకులు విడుచు !
చీవన మొకటిల్లెతోచు
చిట్టిమబ్బుకడర !
చిరు నగవను ఇంద్రధనను
సింగారం బాసగు;
చీవన మొక తెరచావను
బోవునావ కడర !
మోక్షమనెడు పారంబును
పొందజేయు తుదకు ;
మృదు మధురము దాని తేనె
సదమలంబు దానిచిరుకు
వదలకుండు దాని గాలి
స్వచ్ఛందము చీవనంబు
సౌఖ్యదంబు చీవనంబు
సాధకంబు చీవనంబు
చీవనమిదియేలా యని
చింత జేయబోకు.

కవికాండల సంకలనము

* భారతజనని *

ఓ భారతజనని

విషయసన్నిధివిహారిణి

స్వతంత్రీకిరణ స్వస్థాయణ

కంకణకటక కలాపిని !

భవదాశీర విషయవృద్ధయ

వృషిమలానురాగ మేము.

ఉదయాచల సామ్రాజ్యం

వదపాటల తేజమేము.

తావక సేవకజనతా

వికసిత చిత్రామోదము.

ప్రాభాతానిలకీతల

వహించల కరిమళమో !

కవిగాయక తైత్తిరిక

కంఠకమృగాన మేము.

దిశదిశాంత నవ శకుంత

దివ్యగీతికామృతమో.

ఇదే స్వతంత్ర భరతశాంత

సమయ సమర శుభోదయము,

ఇదే జగతి కళ్యాణో

త్సవతాండవ కలకలమో !

ఓ భారతజనని.

తత్తులకల్లి కృష్ణాశ్రీ

*

ఓ మానవో త్రమా

ఓ పితమూర్ధస్య

ఓ యస్మత్ భాసనా

నోన్నతప్రేమసామ్రాజ్యక చక్రవర్తి

స్నేహాశీరి !

సినృదంతికములో

నిరుపమానాభార

రత్నాకరామూల్య

రాగసంపద మొరయు

నీయాశ యమ్ములో

నిర్మలోత్సంగ ది

వ్యాకాశసంకాశ

భాగ్యరాసులు పెరయు !

ఈయశ్శుద్ధులతో

ఇరులతో రొడలతో

సొదలతో ఈహస

మృదులవాసనలతో

విసముతో సిగ్గుతో

కొనరు తేనియలతో

ఈపాట బ్రతుకు నీ

కేపాటిదోయి, నా

నచ్చెలీ

నచ్చెలీ !

తత్తులకల్లి కృష్ణాశ్రీ

* ఉషస్సు - సంధ్య *

ప్రాదైక్కళయ చిట్టి

బొట్టుపెట్టెడు బాల

మాయ మర్మము లేని

మంచు చల్లనిమాపు

కొసలం దుమకన్య కోర చూచింది

వసలం దుమకన్య పారువోయింది

కొడుకు కోడండ్ర మొ

కుటుంబ గృహించెడు చాన

మాతృమూర్తి కళాంత

మధువు లూరెడు కంటి

కొసల సంధ్యాదేవి కోరగించింది

వసల సంధ్యాదేవి భక్తిమోసింది

నిర్వ్యాధ భక్తకారాణ

* అగ్ని కణాలు *

ఈమాయలోకమే

ఈశ్వరుని రాజ్యమా

మాయవాదీ కని

మాట బొంకోయి

కడుపుమంటల కింత

గంజయైనా లేని

చిరుత విడ్డంగల

భరియింపగా లేక

తిరి బోసుకో నున్న

నిరుపేదయిల్లాలి

గుండెలోవలి యగ్ని

కుండమ్ము నీనీరా

వల్లార్చునా వ్యక్తి

వల్లార్చునా ? కని !

కర్త లేనేలేని

కలువవ్రేవంపమ్ము

వ్రేణయ రాజ్యమ్ముగా

బ్రాహ్మీ పాదప వేల ?

కరకుగత్తుల చాల్చు

వరహంకరుల యింటి

చానినై భూదేవి

వడియిందె నీవేళ

కష్టజ్వలమేని

యొక్కర క్రమం నీల్చు

భగవంతుల దైవమే

చాను దయ్యెను నేడు ఈమాయ...

కురగా వెంకటరామయ్య

* పరపాటి *

ఈ వయసు పాలలే

ఈ గారి తేటలే

విరిసికొని పోవు నీ

విరజాజనప్రసే

నాయెడద దహింయితు

వనువేదురుల ముండు

నచ్చెరీ నచ్చెరీ

నేనెటుల జీవింతు !

ఈయగమ్య వధాల

నిటులే రోదించునా ?

ఎడలేక మోగు నా

యెడ నావుకొందునా ?

అతని అడుగులజాడ

కైవరువు లిడుచునా ?

అంభకారము భావి

కై నిరీక్షించునా ?

ఈ తలపు బరువునా

ఎడ కాల్చు కోర్కెతో

ఈ నిరాకైక వ్రే

వాసజీవితముతో

ఈ భాద్రపదరాసు

లే రీతి వేసింతు !

నచ్చెరీ నచ్చెరీ !

నే నెటులు జీవింతు !

పుంకంటా అత్తులప్పాయి

* స్వప్నము *

నిదుర పోయే యెడ

తెడరుమావుల గోసి

నివదిండు జలచాల

నీలిమనే లేసి

అడుగుజాడల మార్గ

వాసవమే వాసింద

మాయమైనావె నా
మధురస్వక్ష్మంతా !
మునిచిటుల తాగి
పెనది యర్పించు నా
శరవరీ గర్భాన
సలువరించిన వెలుగ
మోగని గీతాల
మూగ సోయగంబ
కూలి పోయే యెడక
కానిరాగము తియ
అడుగింటు అతియమ
యగిరు ధూపమువేయ
నీడలో వెలుగుపై
నిలువున పులకించి
తనితమ పుష్పించి
జలుగులేకులు విరియ
చెలియ కను మోక్షుపై
శరవరీకాంతిపై
కదలు చీకటి యలల
నిధిలంపు నురగ కై
మాయమైనావె నా
మధుర స్వక్ష్మంతా !

శ్రీరంగం శారాదానంద

* గ ర కి *

కెంజాయ కిరీటముగా
సంజ జగతి హరించెడు
బరులే లేనిది ప్రళాంత
సరస్వముజ్వలకిరము.
నాలుగు దిక్కుల గాలులు
బాలురవలె అటలాడు,

జరిలిరి తేటల పాటల
వలె తరగలు ముద్దురించు.
ఈ సంజ కరీమరించు
ఇంచుక సేవే చాలును
నీలో నీవే గీతిక
లాలాపింపుము హాయిగ.
గాలులె వినులే, ఈతర
టాలును వినులే, చీకటి
లో నీపాట రగుల్కొను
తారలు జన్మించి వినునులే !

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు

*

వెన్నెలలో బయలుగో వెలుగు జాలిల్లి నై
యెప్పుడు నిను బిలుచుకో నే !

నచ్చెనే !

యెప్పుడు నిన్నాశించనే !
మునిముసీవప్రస్ విరికొసల సందికల్లో
సాక్షి సోలితిని నేను
కాంతినే

నొక్క ముద్దాడినాను :

తలిరువొంచముల లోకల మంచుదినుకు నై
యల్లల నాడినాను
మెల్లగా

నటు వొడ్లి కలసినాను :

నాయకుగు తోవనే నాట నన్నీ మల్లె
లెలుగిత్త పాడుకొనను
పికములు

పలికె పాటల లోకము.

శ్రీరాధాచంద్ర అప్పారావు బహద్రుని

*

పెండలకడ రారా !
 నుండరుడా! నురపొన్న నీడలో
 చందురునకు చాటుగ నిలుచుందును
 పెండలకడ రారా !
 సందెనీకటుల జడలో రిక్కల
 బాజమొగ్గులను తురుముకమునుచే
 పెండలకడ రారా !
 విందు గుళువ బరుగిడు విహంగవతి
 వెనుక వెనుకగా వేదియుండెను
 పెండలకడ రారా !
 కందిరిపై సంచెగలు కోసి నీ
 పై జల్లుటకయి భద్ర పరిచెదను
 పెండలకడ రారా !
 నుండరుడా! నురపొన్న నీడలో
 చందురునకు చాటుగ నిలుచుందును
 పెండలకడ రారా !

చందుర్తి సరసింహారావు

*

ఈవేడినిట్టూర్పు
 లెందాక మనలునో
 ఈవిశ్వ మవ్వాని
 నందాక తొలుచునో
 అంతవరకే నేన
 సంత సామ్రాజ్యంపు
 టానందరేఖలో
 వారియింది బోగలను.
 బోనితో - విశ్వనీ
 గానిస్వనంబులో

నెవని నానిట్టూర్పు
 లెగయింది పొగలింది
 మన్మథనూసరసార్ధ
 మాధురీలవారితో
 పొగవాయువుల వి
 లీన మొనరించెదను.
 నాకేల కాకున్న
 ఈలోకపురాబాధ !

కొమరవాయి శా.గౌరవాచార్య

* గజ్జలందెల పిల్ల *

గజ్జలందెల బాల రావే
 రవ్వలై రంకైన పిల్లనగ నీవే. కల్లవి.
 మేఘాల వన్నెగల దేహమే నీది
 మెరుపుగల తేకుతు మను
 కథ కలదానివి. అనుకల్లవి.
 నామనను నుబ్బులో
 మేఘమై కమ్మూపు
 నామనను మెరుపులో
 తిగవై పాకాపు. నివృత్తి.

మబ్బులో మేఘాలై
 మేఘాల నీడలై
 మెరుపులో తిగలై
 తిగలో తేకుతులై
 తెల్లతెల్ల వెలుగులై. వ్యవృత్తి.
 గాలిలో వైకుంఠపాళిలో
 నెత్తావి లాలిలో
 పుష్పాలచాలులో
 పుష్పార్క కేలిలో
 మాధుర్యమున బారు
 వైమంచుచినుకు లై

పూనీరు సోనలై
 కలకంఠవానలై
 కీయానురుగునలై
 సెలయొడ్డ జంటలై
 లాల్ల లల్ల లల్లలల్ల
 లాల్ల లల్ల లాలాల్లలల్లలా
 వరుగెత్తుమా పైకి
 వరుగెత్తుమా ఏక
 జీవమై సాగరక్షీరమై
 క్షీరసాగరకయన
 మూర్తులై వానంక
 తేవులై చిరువపు
 పూతలై యుంబాము
 యెగల సూగారు
 నునుపులే చెక్కినట్లు!
 సంజ కెంబాయలా
 మందహాసాలు
 నామనస్సరసులో
 కలువనై వెలికాపు
 నాపూదయ సంజలో
 కెంబాయ పై నాపు
 కొలనులో కలువనై
 కలువల్లకన్నులై

గజై...

అనువల్లవి

నివృత్తి

సంజలో కెంబాయలై
 కెంబాయ చిరునలై
 నననన్నుమిగుతులై.
 కాటిలో కీకైలవాటిలో
 కైలాస వీటిలో
 రాతిలో మిలితమై
 భూలో దహనమై
 దేవీకృతమనమై
 దివ్యమా జ్యోతిలో
 జ్యోతులే వెడలై
 కంపారు జ్వాలలై
 జ్వాలలే పైగమ్మ
 వజ్రాల వెలుగులై
 కుండకీట చిటచటల కదములతో
 నృత్యాలు దొక్కుతూ
 మృత్యువును మింగుతూ
 ప్రాణయంత్రంబాల గర్భమా
 నోంకోరాల నూదర్శ
 నాకీకృతుల యదైవై మాదాము
 గజైలందెల కాల రానే ...

కృత్తి

శిష్ట ఉపాధికార.

3

గురజాడ అప్పారావు రచించిన “సీలగిరిపాటలు” “పూర్ణమృగభ” మొదలైనవి
 ఆధునిక కవుల వచనాలలో మొదటివి. తర్వాత బసవరాజు అప్పారావు చెప్పిన కీర్త
 నలల్ల వదనవిత్తానికి బ్రతివ్వు పొచ్చింది. ఇతను శాస్త్రవ్యవస్థతో పాటలు పాడు
 మాత్రంలే ఎంతో చూయగా వ్రాడెడి. చిలవారి ఇతనికి అభిమానరాగము. చేమ,
 స్వేచ్ఛ, భక్తి, దేశభక్తి - వీటిని గురించినపాటలు ఎక్కువగా చేశాడు. చింతా
 దీక్షితులు గేయాలలో చిన్నపీల్లల భావాలు, బ్రహ్మరస, ఇష్టానిష్టాలు మొదలైనవి

ముచ్చటగా పోలివెళ్ళినది. దువ్వూరి రామిరెడ్డి చేతు, వైరాగ్యము, సంసారమును గురించిపాడినాడు. అదవి బాపిరాజు వదాలలో గ్రామీణుల జీవితము, కష్టముఖాలు కనిపిస్తవి. నందురి సుబ్బారావు “యెంకిపాటలు” విశిష్టమైనవి. యెంకి అనేపాత్రను సృష్టించి కారుండా సుబ్బారావు వదానికి వట్టుగొమ్మ అయినాడు. వదనవిత్వము లో యుగాంతరము వచ్చింది ఇతనివల్లనే. ఎన్ని “గాలిదుమారాలు” రేగినా యెంకి పాటలకు ఏమీ చలనము లేదు. మధురకంఠముతో ఇతను పాడుతుండగా విష్ణువాళ్ళంతా ముగ్ధులయిపోతారు. సంగీతవిద్వాంసులైన పాదపల్లి రామకృష్ణయ్యగారు స్వరలిపి కల్పించినందువల్ల యెంకిపాటలు “కృతులు”గా పరిణమించినవి. కవికొండల పెంకట రావుపాటలో ఒకటి ఉన్నది, ఒకటి లేదు అనడానికి ఏలులేదు. సమస్తమూ కనబడు తుంది. మానవభావాలే కాకుండా వసు, వక్షి, వదీ, వర్షర, సముద్రసందర్భాలు కనబడతవి. దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి గాయకుడు, శిల్పి, కవి కావడముచేత ఇతనిపాటలు సానబెట్టిన వభాలవలె ఉంటవి; దుఃఖము, భక్తి, ప్రేమ, దయ, దేశభక్తి మొదలైన విషయాల్లో పోకాశిస్తవి. “మహాతి” అనేపేరుగల ఇతని వదనసంగీతము గొప్పది. విశ్వనాథ సత్యనారాయణ పాటకుడు. ఇతని “కిన్నెరసానిపాటలు” చాలా జనరంజక మైనవి. ఏటిల్లో బృహత్పతిశోభ యెక్కువగా పోలిపోలిస్తుంది. శిష్టా ఉమా మహేశ పోలిపోతుంటును. సంగీతజ్ఞుల మున్నవాడు. పాటలలో కొత్త అంశాలు కల్పిస్తున్నాడు; అభిప్రాయప్రబంధంతరము రచనలలో ఇముడుతున్నాడు. సర్వతోముఖముగా కరుగెత్తుతున్న ఇతని బుద్ధికి లక్ష్యముకాని విషయము లేదు. ఇతని వదనముచ్చయము గొప్పది.

కవులు సవినయారాలు కల్పించుకొని గీతికావ్యాలు, యాపకాలు, గీతాంజలులు రచించి, మన సాహిత్యానికి సంచదలు సమకూర్చుతారని నా విశ్వాసము.

తెనుగుభాషలోని 'పదములు'

అడిదము రామారావు

పదముని పేరుతో ద్విపద కావ్యమువంటి కొన్ని గ్రంథములు ముఖ్యముగా శూద్ర జనముచే నిర్వృత్యము పొడబడుచు జనరంజకమై వెలయుచున్నవి. వాటిలో ౧. గంగా వివాహము ౨. కుసలాయకము ౩. బాలాసురయ్యుద్ధము అనునవి విశేషముగా జనాదరమును బొంది పేరుగాంచినవి. ఇవి శేషము జానపదులకై వ్రాయబడినను, వీటియందు రచనావిషయమున పెక్కు లోపము లున్నను, కవిత్వమని చెప్పదగిన గుణవిశేషము లిందు, లేకపోలేదు. నిశ్చయముగ కవిత్వరసలనుగూడ దలయున శత్రు మనోహరము లగు రచనలు వచ్చటచ్చట గానవగును. మీద తెప్పిన గ్రంథములలో నొకటి యగు "గంగావివాహము" ను రచించినది బట్టలనేరయే వృత్తిగా గల పాలెంకులస్థానకు పసకాడ సవ్యాసీ యనునాతడు. విశాఖపట్టణమండలములోని మరువాడ గ్రామ మిటలేని కాపురము. ఈతడు 18 వ శతాబ్దముగో నున్నవాడు. ఈతడే యీ పదకవిత్వమునకు ప్రధమారాజ్యుడుగ గనబడుచున్నాడు. తనకవిత్వ పదముగా పొందినందులకు గౌరణ మిట్లు కృతిపతికి విన్నవించుకొనుచున్నాడు:-

"సరసపద్యంబుల సత్కవుల నుతియింతు"

పదముగానే తెప్పి పాఠింతు నిన్ను

జగతిలోపల సరసము సేయక నేను

నీ కంఠమునజేతు నాకవిత్వంబు.

పారంగధరచరిత, శతకంకయ్యుద్ధంబు

వరగ నీకృతిజేసి పాట పాడితిని

కడుభక్తితో నివ్రుతు గంగావివాహంబు

పదముగా నేఁ గూర్చి పాట పాడెదను.

ఈతడు తన కవిత్వ విద్యార్జనమును మెప్పించునని కార్యమునకు బూనుకొన్న వాడు. శేషము జానపదుల యువయౌగముకొరకు శ్రీరామాంజలిముగా పాటలుపాడి ధరించునందిన యల్పసంఖ్య. ఇకారణముచేతనే యందు కొన్ని కొన్ని

పట్టులయందు ముద్దులొలుకు మాటలు గలచక్కని రచనలు గలవు. ఈ క్రింది పంక్తులను జూచెదరు గాక :-

౧. రాజాధిరాజ నారాయణాంశుండు
సింహాసనమునందు రంజిల్లుకృధువు
మండలాధీశుండు మారాండతేజుండు
వరగ విజయపురిపరిపాలకుండు
భాసిల్లు శ్రీపూసపాటివంశాంభోడి
రాకావిహారైరవబాంధవుండు
రాణియ శ్రీవిజయరామగజవతిమహారాజు.

౨. ఇంతి చక్కదనంబు నెంచ కళ్యణు గాదు
వదునాదువన్నెల బంగారుతీగె
వరిని దైవంబుగా భావించు నేవేళ
పిరపతివ్రత విఖ్యాతచరిత!

... ..

3. గంగతైతే నీవు గంగవయం దుండక
మగనిశిర మెక్కుటా తగునటే గంగా ?
చావలమ్మే నీవు జాలారిదానావు
నిన్నెట్లు వలచెనే నీలకంఠుండు ?
కుల మొదితే లేదు గుణ మెంచి తెచ్చుదు
జాతు లెన్నగఱాకు సవరిగారవ్వు !
జాతిరక్కువదాన జాలారి నాసవతి
నీతిమాలినదాన నెరజాణ గంగ !
ఎంతవని వచ్చెనే యింతలోనే నీకు
జాతిరక్కువ లెంచ చెల్లదే గారవ్వు,
జాతీయ కారణము నీతె కారణము.

ఇంక నీ సన్యాసికవికవిత వనుకరించుచు నీ విశాఖపట్టణమండలములోనివాడే యగు నొక క్షత్రియకవి సీతూరి రామచంద్రరాజు “కుసలాయకము” వ్రాసెను. ఇంకలి కవిత ఏవిధమునను గంగావివాహమునకు దీటు రాజాలదు. కథాగారవమే దీని జన రంజకర్తృమునకు కారణము గా నోవును. కవితాధోరణి చెలియుటకునై కొన్ని కం క్తు లిందు జూపుచున్నాను:—

౧. ఆలనాడు రావణుం డా సీత గొనిపోయి

లంకలో నిడుకొనె శంక లేకుండ

తిరిగి తెచ్చియు సీతఁ బురములో నుంచుకొని

మల్లి యేలుచుండె మహారాజ గనుక

పెదచెరువునీళ్లుకును పెద్దింటినడవడికి

తవ్వలే దనుమాట ధరణిలో గలదు.

...

...

...

ఆలాగునే నేను వకకీర్తి నొందంగ

వెట్టిరాముడ గాను వివరయ్య మీరు.

౨. మావంశజనికాంత మరీ యిటు దుఃఖంబు

చూడలే ననుమాడ్కి సూర్యుడును గుంకిత ;

కడుదుఃఖమున సీత కన్నులెఱ్ఱగునట్లు

సాంధ్యరాగము గప్పె జగతిలోవలను ;

సీత దుఃఖము నొంది చిన్నబోయివరీతి

వదిదిక్కులును గప్పె నపుడు చీకటులు.

౩. కష్టసుఖములు రెండు కాలములు గలవు ;

కడయెల్ల నొకలాగు గడువ దెవ్వరికైన

కానున్నవను లన్ని కాకపో వమ్మా

యెంతవారలకైన హెచ్చుతగ్గులు గలవు

మదిలోన చింతింప మానుమా రల్లి.

ఇంక మూడవదియగు ‘బాణాసురయధము’ వండితవ్రసయిచును, కవీయు, నగు నడిమింటి రామయోగిశాస్త్రి రచియించెను. ఈతడు శ్రీనివాసనగరకవిత్వల

యాస్థానవండితుడు. 19వ శతాబ్దారంభమున నున్నవాడు. ఉభయభాషలయందు గొప్పవైద్యము గలవాడు. కావుననే యీ పదము లలితమగుతైలితో నొప్పి యెంతయు మనోహరముగ నున్నది. కవి గొప్పవండితు డగుటచేతను, ప్రబంధయోగ ప్రభావమునకు లోగినవాడగుటచేతను, ఈపదమునందుగూడ ప్రబంధరచనారీతు లను జొనిపి కవిత్వ సాగించినాడు. ఈకవిప్రవరుని కవిరామాధురి దెలియుటకు నీ దిగువపంక్తులను జూపుచున్నాడను :-

౧. వారితోడను గూడి బాణాసురుడు తాను

ఆవెండికొండ యొక్కారంబు జూచె.

పాలుచైనపచ్చలు పోగుచేసినయట్లు

చందమామలకోట్లు పరివెలిగినట్లు

చుక్కలన్నియు గూడి యొక్కటై యొన్నట్లు

పాలసంద్రముగట్టి పడవేసినట్లు

ఆజీముత్యపుకోవ లల్లి వేసినయట్లు

పాలసున్నముగచ్చు పారించునట్లు

ఆకొండ గనుమించె సతిసంభ్రమంబుగను.

౨. చెప్పు పలవికానిదీకటులు ముంచెను

మొల్ల మొగ్గలలాగు మొలచె తారకలు

జారచోరుల్లకెల్ల జాల సంతసమామె

... ..

౩. అంతింతయవరాని వింతయా కల గాంచి

గుండె దుల్లని మేలుకొనియె పంకటను

చేతబద్ధఫలంబు చెదిరిపోయినలాగు

నెలక గొట్టున నవుడు నిదుర మేల్కొనెను

... ..

౪. కల్లగా దీమాట గట్టిగా నీమోము

పలవుబాసన వేసె పనిత వింతగను

... ..

గుండె యుల్లన వాని నిండాకగా జూచి
తల యూచి సిగ్గుచే తల వంచుకొనెను
కలలోన నాతోడ కలసి భంగించిన
దుండగి డీతండ్రి దొరకినా దమ్మా
కొమ్మరో వీడె నాకొల్లలాడినవాడు
వీడె నాతల్లిరో పెడకే వ్రాసితివి
కళ్లు మొగమునగాని కలగ వెవ్వరికైన
చేత కళ్లున్న వే చెలియిరో నీకు
చూడ నవృత్తికైన శుద్ధముగ వ్రాసితివి
ఎంత నేర్పరివమ్మ వింతరో నీవు .

పాశకులహృదయముల నాకర్పించి వారితలల సూత్రయు కవికాగుణ మీపద
ములయం దుంటచేతనే యివి జనరంజకములై యధికసంఖ్యాకులగు శూద్రజనము
లచే బలింపబడుచు రామాయణాది గ్రంథములవలె పాశకులభక్తి గౌరవములకు
పాత్రములై యలరారుచున్నవని తెలుపుట శెంతయు సంతోషముగా నున్నది.

హాస్యము

వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి

హాసము ఆరోగ్యానికి లక్షణము. దుఃఖభూయిష్టమైన పరిపంచములో నవ్వు అనేదే లేకుంటే విసుగూ అసహ్యమూ పుట్టి మానవజీవితము దుర్భర మైపోతుంది. అందువల్ల నిత్యానుభవములోకూడా కృతినాడూ ఏదో ఒకవిధముగా నవ్వడమునకు యత్నిస్తాడు. చమత్కారము సున్నించేటప్పుడుకూడా నవ్వలేనివాడు హృదయము లేనివాడో జబ్బువాడో అయి ఉంటాడు. అటువంటివాణ్ణి చూచి మనము బాలి కడతాము. కొందరు నవ్వడము దర్జాకు లోకమని ఎంచుకొంటారు. తెలివితక్కువను కప్పిపుచ్చుకోవడమునకు కొందరు నవ్వు తెచ్చిపెట్టుకొంటారు. వాళ్ళను చూస్తే మనకు నవ్వు వస్తుంది.

‘నవ్వు నాలుగంచాల నప్తము’ అనేమాట మనలో ఉన్నది. తమదంతా ఒప్పే ననే గట్టినప్పుకము ఉన్నవాళ్ళు కల్పించినమాటే కాని అది చమత్కారవిషయము కాదు. నవ్వగలవాడు ఒకవిధముగా ధీమత్తు చెప్పవచ్చు. వాడు తన నవ్వుతో, కష్టాన్నిగాని దుఃఖాన్నిగాని నిర్లక్ష్యముచేసి, మనస్సుకు వికాసమూ, కీలానికి మార్గవమూ కలిగించుకొంటాడు. సంఘములో వాడికుండే కలుకుబడి, కరిచయమూ, గారమూ మరొకరికి ఉండవు. హాసరుచి తెలియనివాడి లతుకు దీవపుసెమ్మా వంటిది. మనస్సు కులాసాగా ఉంచుకో తలచుకొన్నవాడూ, తనలో కలిగే కాధా, విసుగూ పోకొట్ట తలచుకొన్నవాడూ కృతివిషయముగో చమత్కారము గృహించి నవ్వడమునకు పూనుకొంటాడు. కాని కొందరు తత్వము తెలియనివాళ్ళు అటువంటి వాణ్ణి వెలిమినిప్పిగా అదోమోస్తరు చూస్తారు. వాడిలో గాంభీర్య మనేదే లేదని వాళ్ళతలంపు. గాంభీర్యమూ లక్ష్యమూ లేనివాడు పిచ్చివాడు. వాడు తనచేష్టల వల్లా మూలలవల్లా ఎడటివాళ్ళకు నవ్వుపుట్టిస్తాడు. కాని వాడి నవ్వువల్ల వాడికిమీ కృత్యాజనము కలగదు. చమత్కారకీలాడి నవ్వు అటువంటిదా మరి ? పిచ్చివాణ్ణి గాని, స్థూలకాయుణ్ణిగాని, టీకుటాకుగా ఉండి కరాళవము పొందేవాణ్ణిగాని చూచినప్పుడు మనకు కలిగే నవ్వులో బాలి ఉంటుంది. అబాలి పెల్లడించడానికి

మరొకరికి మనము నవ్వకము. చమత్కారవ్యయైన నవ్వ అటువంటిది కాదు. మనస్సుకు విశాసము కల్గించే జీవక క్తి ఇందులో ఉంటుంది. అందుకనే గాంధీమహాత్ముడు “నవ్వతోనే నేను బతుకుతున్నాను. అదే లేకుంటే నా పాపాలు ఇదివరకే ఎక్కువో పోవలసిందే” అని అన్నాడు. విశాసకలమైన చిత్రానికి నవ్వకంటే విశ్రాంతి, హాయి, మరొకటి లేదు.

మనస్సును వట్టి ఇచ్చేది ముఖము. అందరికీ నవ్వముఖము ఆకర్షకముగా, మనోహరముగా ఉంటుంది. ఇలవేల్పుముఖముకూడా మందహాసవత్సమై ఉంటేనే కాని మూడవుడీ తృప్తలేడు. అనందమూ పుట్టదు. మనకవులు ‘కరడిందవిశాసమందహాసం’ అని భాషాదేవిని నుతించారు. చివరకు అజనేయుడీ, విషాయకుడీ కూడా స్మితవదనము తగిలించకుండా మనవాళ్ళు ఊరుకోలేదు. కాబట్టి హాస మనేది మానవుడు మొదలు చేయదీవరకూ అవసరమనే పెద్దలతలంపు.

స్మితముమొదలు అట్టహాసమువరకూ హాసము అనేకవిధాలుగా ఉంటుంది. జాడ్లు ఎనిమిదివిధాలు పేర్కొన్నారు. మన లాక్షణికులు ఆరువిధా లన్నారు. “స్మిత మిహ వికసితయనం, కించిల్లత్యద్విజం తు హసితం స్వాత్, మధురస్వరం విహసితం, సకరఃకంఠ మిద ముహహసితం, అహహసితం సాస్మాకం విక్రీప్తాంగం భవ త్యుహహసితం” అని ఆరువిధాల నవ్వకూ ధనంజయుడు లక్షణము చెప్పాడు. వాటిలో మొదటిరెండూ ఉత్తమములు. కదపటిరెండూ అధమములు. ఇవికాక జాకినిబట్టి, మర్యాదనుబట్టి నవ్వ అనేకవిధాలుగా ఉండవచ్చు. జగత్కల్యాణము కాంక్షించే బుద్ధభగవానుడు ఎవ్వడూ మందహాసము చేసేవాడట ! వ్రోయరాండవ మాడే మహానటుడు అట్టహాసము చేస్తాడు. అట్టహాసము అంటే బొబ్బనవ్వ, భయము పుట్టిస్తుందిగాని విశాసము కలిగించదు.

నవ్వ పుట్టడమునకు కారణములు ఎన్నో ఉన్నవి. సంఘ మొక్కడూ ఒకవద్దటికి అలవాటు వడి ఉంటుంది. ఆవద్దటి అరిక్రిమించినా, అవకతవకగా అవలంబించినా నలుగురిలో నవ్వలాలచాలు కాక తప్పదు. ముఖ్యముగా, హాసభావాలూ, ఆచార వ్యవహారాలూ వేషభాషలూ మొదలైన వాటిలో నైకరీత్యముగాని, విచారము గాని, కనబడవచ్చుకు నవ్వపుడుతుంది. వరుల వరిహాసానికి చాలుకాకుండా వ్రోవ ర్తించగలగడము విజముగా గొప్పనేర్పు. కాని ఇతరులు నవ్వినా ఉడుక్కోకుండా

ఉండడము నానానైన నాగరిక లక్షణము. ఒకొక్కడు తాను నవ్వలంటాడై కూడా ఇతరులను నవ్విస్తాడు హాస్యచతురుడు. వేషభాషాదుల విచారమువల్ల హాసము పుట్టుతుందనీ, నిద్రానిద్రాదులు దానిని బోషిస్తవని యాచలక్షణవేత్తల మతము. వేషములో, చేష్టలలో విచారము కనబరచి నవ్వించడము అంత కష్టమైన పనికాదు. నాటకాలలో, వీధిభాగోక్తాలలో, బగటివేషాలలో దీనిని భావ మెక్కువ. కాని ఇది తరిగినవంకాయవంటిది. చూస్తుండగానే కనరెక్కిపోతుంది. వికృతితో చదు గ్గరితో లేదా చాలా వున్నది.

నవ్వ పుట్టించడానికి ఉత్తమైది బ్రోధానము. సరసోక్తి, ఘోరోక్తి, ముద్రలైన ఉత్తమిశేషాలు మనలో ఉన్నవి. మాటలతో నవ్వించడమునకు ఎంతో నేర్పుకావాలి. ఆనెర్పు అందరికీ ఉండదు. అందులో సహజపాండిత్యముగల వరకప్పినాదులు కొందరు ఉంటారు. వీరు మాట్లాడుతుంటే హాస్యరస మొలుకుతుంటుంది. చమత్కారముగా మాట్లాడగలవారు చాలామంది వ్రాయవలసినవచ్చినవ్వడు సహజమైన తమకీ ఉత్తమైది చూపలేరు. దానికి కారణము రచనకూ శివితానీ సంబంధము లేకపోవడమే. ఈ కారణమువల్లనే తెలుగులో హాస్యవాఙ్మయము తక్కువైపోయింది. ఉన్నకొంచెమైనా మనస్సుకు విచారము కలిగించడానికిదులు వెగటుపుట్టిస్తున్నది.

నవ్వించడ మంటే శక్తిరించడముకాదు. బుద్ధికి హృదయానికి నిలింకలు పెట్టేది నిజమైన హాస్యము. తెలుగులో సున్నితమైన హాస్యము తక్కువ. బూతులు మాట్లాడితేగాని నవ్వపుట్టదని మనజాతలంపు. ఈతలంపు కవులకుకూడా తప్పింది కాదు. ఒక కవి 'బూతులంబూర్లుడ' అని చెప్పకొన్నాడు. 'బూతాడక దొరకు నవ్వపుట్టదు' అని మరొకకవి అన్నాడు. తిట్లు కవుల మని విట్టవీగేవారు కూడా లేకపోలేదు. అనసూదనుగాని, 'పెడితేపెండ్లి పెట్టకుంటే చాపు' కోరే కవులే తిట్లకు దిగుతారు. తిట్లకుకూడా మెచ్చుకొని సంతోషించేవీరల అభిరుచి మనము విచార వడవలసి ఉంటుంది. బూతు లంటే అసభ్యములైన మాటలు. నాగరికతా, సంస్కారమూ కలసంఘములో అసభ్యము అనవ్యము పుట్టిస్తుంది. పరిహాసములో అసంభావ్యమూ, అసందర్భమూ, అనవ్యమూ ఉంటవని కొందరంటారు. కాని నిజమైన పరిహాసము హేతువువైతే ఆధారపడి ఉంటుంది. హేతువు సున్నితమైనకొద్దీ హాస్యంకి లాఠిర్యము వస్తుంది.

లలితమైన హాస్యము జాతీయతకు వ్యాఖ్యానమువంటిది. అది లోకాన్ని విమర్శించి లోపాలు సమీక్షిస్తుంది. ఆచారవ్యవహారాలలో, వ్యక్తులనడతలలో, మర్యాదలలో, వేషభాషలలో కనిపించే అవకతవకలనూ, అక్రమములనూ తర్కదృష్టితో విమర్శించి బయలుపెట్టి ప్రతినివేదమునూ మరమ్మత్తు చేస్తుంది. వరస్పరము పోల్చి చూపించి తీర్పు చెప్పుతుంది. హాస్యమెవ్వడూ తెలివినట్ల పుట్టుతుందనీ, ఇతరులను కుంగదీసి చంపుతుందనీ, తనకు ఏమీ అనుభవములేకపోగా ఎడటివార్లకు కసిపుట్టిస్తుందనీ చాలామంది అంటారు. కాని నిజమైన సరసతీతానికి తొలిగి ఉండి, బ్రతుకంతా ఒకయంత్రములాగున నడచుకొనేవారి మాట లవి.

లలితమైనహాస్యము వీర్యురాలి దంతక్షరమువలె ఉంటుంది. ఎవరిని ఉద్దేశించి హాస్యమాడుతున్నామో వారుకూడా నవ్వునక్కడే హాస్యము సార్థక మవుతుంది. చూడండి విజయలీలాసములో, సవ్యాసే అర్జునుడని గ్రహించి పారిపోయినవచ్చిన సుభద్రను “కాగ్నియున్నది మిగుల సంగంబు, చూడ కలవరించుచున్నది కలదొ యేము పోకు, డల్ల సవ్యాసినీ చూడవలయు” అని సత్యభామ మేలమాడుతుంది. ఎంత సున్నితమైన కలిహాసము !! ఆ మాటకు సుభద్రకూడా నవ్వుతీరవలె. ఎడటి వాళ్ళ మనుస్సును గిరిగింత పెట్టే సరసా క్తి ఇది. ఇంకొకటి హరిలిలాసములో విక్రమనూర వేషముతో శంకరుడు వచ్చి, తనకోసమే తపిస్తున్న పార్వతితో వికవిక నవ్వుతూ “మేలు లెన్న వానికినయి రాగబంధమును నిల్చి మదిం దరభాయతాక్షి మీసలియ వివాహనేరే పురకాననుపాగి కరిగ్రహించుచో మొకమున బుస్సుమంచు నహి మోగిన నెట్లు భయంబు చెందునో” అని కరిహసిస్తాడు. తన్ను తానే కరిహసిండుకొంటున్నందుకు శంకరుడు నవ్వుతాడు. ఈ మాటకాలితనానికి నిజముగా పార్వతికూడా నవ్వుక మాడుతుందా! వివాహసంతరస్సేనా ఏ కారణముగా ఈ మాట లతోనే శంకరుణ్ణి హాస్యమాడి ఉంటుంది పార్వతి. లాలిత్యముతో ఒకపువారిస కరిహస మిది ; ఎవరు మరచిపోతారు ?

హాస్యచిరములైన సందర్భాలు ప్రతినివేదమునూ చమత్కారకీలుడికి కని పిస్తవి. వాటిని వ్యంగ్యమర్యాదతో, అందమైన భాషలో అతడు వెల్లడిస్తాడు. లోపాలూ అవకతవకలూ వెల్లడించడమే హాస్యము కాదు. ఆ వెల్లడించే కద్దరిలో చాతుర్యమూ పనివాడితనమూ ఉంటేనేకాని రసజ్ఞులు హాస్యించరు. ఘోషిబద్ధమైన

వృత్తి కవిత్వము కానట్లే వెక్కిరింపు వృత్తి హాస్యము కాదు. కళాదృష్టితో యావ కల్పనము చేసి జీవక కలిగించవలె.

లోపాలు వెల్లడించి సంస్కరించడమూ, నీతి ఉపదేశించడమూ హాస్యానికి ముఖ్యమైనా దానికి రగిన అలంబనోద్దీపనాలు ఉండవలె. హాస్యములో తరగతులు ఉన్నవి. కొంచెము సుతిమిందిన హాస్యము ' ఐరనీ ' లోకి వెళ్ళుతుంది. ఇది రెండవరకము. ' ఐరనీ ' అంటే ' ఎత్తిపాడుపు ' అనవచ్చునేమో ! లలితహాస్యమువల్ల అనురాగాదులకు భంగము రాదు. కాని ఈ ఎత్తిపాడుపు అనురాగాదులకు సంకయము పుట్టిస్తుంది. ఇది ఎడటివాడికి బాధకలిగించి కలిగించనట్లు తగులుతుంది. ఒక విధముగా ఇది వెనకనుంచి వీపుమీద గుడ్డి వరుగెత్తడమువంటిది. నాజాకు తక్కువ. చూడండి భారతములో తనమూలాన కట్టుబడిన దుర్జయ్య చూచి దోంగులు " వీరెవ్వరయ్య దుర్జయ్యహారాజులె యిట్లు కృపణులయి పట్టువడక వీరికి వలసెనె " అని ఉల్లస మూడుతాడు. బ్రాహ్మణ్ణి ఉక్రోష్ఠము తీరిందిగాని, దుర్జయ్యడి మనస్సు చివుక్కుమని ఉంటుంది కనీశిర్వుకోవడానికి వ్రేయోగించిన వేళాకోళము మనసు నొప్పించడూ మరి !

హాస్యములలో తక్కువ తరగతిది ' సైటెరు ' . ' సైటెరు ' అంటే నింద లేక తిట్లు అనవచ్చు. ఇది బడితబాబరకపు హాస్యము. నాజాకూ సున్నితమూ ఇందులో ఉండవు. ఎంతవరకూ పిల్లిమీదనో ఎలుకమీదనో పెట్టి దూషించడమే గాని చమత్కారము తూస్యము. ఎవరిని ఉద్దేశించి ఈహాస్యము బయలుదేరిందో వారికి ఉపకారము చేయకపోగా హాస్యమాడినవాడిమీద అసహ్యమూ, అగౌరవమూ పుట్టిస్తుంది. మన వ్రేవాసనాలు చాలావరకు ఈ రెగలోవి. హాస్యవాప్తయములో ఈ ' సైటెరు ' చాలా తక్కువరకముగా లాక్షణికులు వరిగణించారు. కొత్తగా బయలుదేరిన ' తుక్కమ్మ ' ఈ జాతిలోదే. పుస్తకాల బాలికలలో చేరడమువలె గాని మరొకవ్రేయోజనము వీటివల్ల ఉన్నట్లు కనబడదు.

సమానభావవ్యాప్తి ఉన్న నాగరికసంఘములోనే హాస్యమునకు సార్థకతవున్నది. భావవ్యాప్తికింద సుస్కారమూ అభిరుచి ఉండవలె. సాహిత్యవిజ్ఞానమూ ఉండవలె. ఇది లేనివారికి సత్యమైన హాస్యములేదు. దయ్యమువట్టినవాడూ నవ్వుతాడు. లాభమిది ? అర్థమిది ? కచ్చితముల కృంగారముతో, వెక్కిరింపులతో కర్ర

వడిగా ఉండే హృదయము నాగరికులకు ఇంపుకాదు. మోటుపారిక విధివాదులకు హృదయమువంటిది అది. అటువంటిదానికి వాఙ్మయములో చోటులేదు.

హృదయవృద్ధిని మన కావ్యాలు మన తెలుగులో తక్కువగావడానికి కారణము సంకల్పదాయహృదయము. కానిసలకు స్వతంత్ర్యముదీ ఎల్లా తెలుస్తుంది? వేయేదేలు నుండి వస్తున్నా మన వాఙ్మయము వట్టి బోలెడుమృత్యులతోనే దేవులనుతున్నది కాని దేవకాలానురూపములైన పరిణామవిలక్షణముల పొందలేదు. కృతిదానికి సంస్కృతపు వరపడి మనకు తప్పదు. వస్తువులో, శిల్పములో, విశ్వాసములో, రూపములో, మనకు సంస్కృతము భిక్షువెట్టవలె. ఇతరకా' సంపాదించుకోవడముగాని, కల్పించు కోవడముగాని మనకు పాపము. ఈ సంకల్పదాయహృదయము మన బుద్ధిని, హృదయమునూ, ఆకృష్టించివేసింది. 'చిన్నప్పటికొక్కా సరిపోకపోతే కరీరాన్ని కోసివేసుకోవలసిందే' అన్నంతమాత్రము ఆవేశించింది. ఇందువల్లనే మన వాఙ్మయము కూడా వెట్టితలలువేసిన తోటకూరచెట్టు అయి పోయింది. దాస్యము లేకుండా బ్రతుకే లేదు మనకు. నవరసాలలో ఒకటిగా వరిగణించినా సంస్కృతములో హృదయానికి పా'ధాన్య మెక్కుడూ లేదు. కృతాననాలు ఉన్నప్పటికీ అది పట్టికోర పుట్టించే బూతుల బుంగలు. వచ్చివచ్చి కృంగారానికి గట్టి కోటలు. మరి హృదయానికి కృంగార దాస్య మెక్కుడూ తప్పదు. దానికీ ఒక విదూషకపాత్రము. ఆ విదూషకునికీ తిండి దేవులాటా, భయమూ, దాసీలతో చెలగాటమూ తప్ప మరొకవిషయములేదు. మృచ్చికటిలో హృదయము కొంచెము దూరము పోయింది. అంతే. అనుకరించే జీవితానికి అలవాటుపడ్డ తెలుగు అంతకన్నా మంచి నీతికి రావడము సాధ్యమూ?

తరుమూలతో తగాదాపడడము హృదయానికి మందిదికాదు. మనకూ మందిదికాదు. సహారా ఎడారిలో చిన్న చిన్న పొదలలాగు మన కృతకాలలో నవ్యపుట్టించే ఘట్టాలు అక్కడక్కడ లేకపోలేదు. కాని ఎడతెగని ఈ జీవయాత్రలో కలిగే తాపకాంతలకు ఆమాత్రము సరిపోదు. సరసమైన హృదయస్పృష్టి కావలె.

హృదయవృద్ధిని మన వాఙ్మయము వ్యాసనాదు నే నెరిగినంతవరకు వీరేశలింగముగారూ, దాసు శ్రీరాములుగారూ. వీరేశలింగంగారి అభాగ్యపాఖ్యానము కృతకధారణిని పరిహసిస్తూ వ్యాసిన వికటకావ్యము. అసలు కృతకధారణి నవ్యపుట్టింది ఇక అభాగ్యపాఖ్యానముమూల చెప్పడమందుకు? తెలుగువాళ్ళ

మతసాంఘికాచారముల తిల్లసిస్తూ సున్నితమైన వరిహాసము దాను శ్రీరాములుగారి
'తెలుగునాడు'లో జూరుతుంది.

'తెలుగునాడు' లోని వద్యమొకటి మచ్చకు ఉదాహరిస్తాను.

"లేవరు లేండు లేం దనిన, లేదినవారయినం దటాలునం
బోవరు, పొండు పొం దనిన, బోదుము బోదుము తోయికుం దటం
చీవరు పండు, గేస్తు పలయింతురు పెండిలిలో సదస్యపం
భావననేళ చూడవలె భావనసాముల సాముబోదుముల్."

శ్రీనాథుడిచేర తెలుసుని అవుతున్న ఏధివాటకము ఒకటి ఉన్నది. వర్ణవ్యవస్థ
వారి ఆగ్రహానికీ, వండితుల అదరానికీ పాత్రమైన ఆ ఏధివాటకములో శ్రీవక్రీకం
సా, బూతులూ, మొదలైనవి ఎక్కువ. లలితమైన హాస్యము తక్కువ. శ్రీదాధి
రామముకూడా ఈ తెగలోనిదే. ఉదాహరణములు అనవసరము. కూచిమంచి జగ్గ
కవిగారి 'చంద్రోదయిలాపము' మాట చెప్పకుంటే దోహ మవుతుంది. ఇతనిని
మొదట చెప్పడము మంచిది. "నాకృతికి సరిగా ఎవ్వడూ కృతి చెప్పలేదు" అని
ఇతడు శతధము చేశాడు. నిజమే. ఇంతవరకూ ఎవ్వడూ చెప్పలేదు. ఇకముందు
చెప్పతాడనే ఆశకూడా వద్దు. ఇదీ వికలకావ్యమనే చెప్పవచ్చు. ఇందులో మనకు
లభించేది నికరమైన పాశాపబద్ధ పచ్చిబూతు. కవిమూలము స్వతంత్రము. సరి
యైన దారి తొక్కితే హాస్యదీపతకు అలయము కట్టించవలసినవాడు. ఏమైతేనేమి
అవమార్గములో వడ్డతర్వాత ?

మనశతకకర్తలు కొంచెము హాస్యవీర్యములు. ఏధిభాగవతాలగంతులకు అలవాటు
వడిన హాస్యలక్ష్మికి ఛందోనాట్యము నేర్పారు. అయినా బండి కట్టిన గానుగడ్డు
వాలకము వచ్చింది. ఇవ్వలేదని తిట్టూ చేతగాదని తెక్కిరింపులూ, నవ్వం దనిగా
మోగిస్తులూ మొదలైన వాటితో ఈ శతకాలు తెగటు పుట్టిస్తవి. శక్తివీరభా
నికీ సీక్రుతదేగానికీ ఈడుకోడుగాదు హాస్యము. వేమన్నలో హాస్యమున్నది. కాని
చురుకుపాలెక్కువ. సంఘములో, మతాచారాలలో ఉన్న బూటకమూ, దొంగ
వేషమూ, కోపము పుట్టించి ఇతనికర్తికి వదునెక్కించినవి. చెప్పకొట్టవలసిన కాని
వరిహాసించవలె నన్నదృష్టి ఇతనికి తగ్గిపోయింది. వాడుకభాషను తిట్టడానికీ గాంధిక
భాషలకు వనివచ్చే గాంధీభాషలతో నిండిన శతకాలుకూడా ఉన్నవి.

చూడండి మధ్య.

“ పెద్దలు తెచ్చి గింటి బవు పెద్దట యెగ్గెసామాదు లంట బర
గద్దరి తోడ యాటలును కంటముకాడ మరుండమెట్టి యా
డిద్దరులోన ఓమమట యేకముగా రొడపెట్టి బాపనాం
డెద్దులమోలె తిందురని యెమ్మును మూఢుడు చంద్రశేఖరా.

వేణుగోపాలశతకము, కవిచౌడపుశతకము, సారంగపాణిపదములూ మొదలైనవి ఈ చంద్రశేఖరశతకానికి రీసీసోనివి. కవులకత్తిని దుర్బినియొగగరచిన ఈశతకాలు నర్విస్తనో ఏడిపిస్తనో చేబ్రుడికి తెలియవలె!

శృంగారవృధానములైన నాటకాలలో హాస్యము అంగముగా ఉంటుంది. మనలో స్వరంత్రీనాటకాలే తక్కువ. కొన్ని ఉన్నా వాటి విష్కంభాదులలో తప్ప హాస్యానికి చోటుండదు. తెలుగు నాటకాలలో హాస్యానికి పూజ్యస్థానమిచ్చినవారు ఇద్దరు. అందులో వృధమగ్గులు పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు. సరస్వతీ, కంఠాభరణమూ, వృద్ధవివాహము, మొదలైనవి వీరి హాస్యవృధాననాటకములు. వీరి కంఠాభరణమూ సరస్వతీ చదువుతున్నప్పుడు మృచ్చకటిక జ్ఞాపకము వస్తుంది. వీరిభాష ముదురు బెండకాయపాకపు గ్రాంథికము. వీరి హాస్యము అనుభవించినకొద్దీ అసందర్భమూ, అలోచించినకొద్దీ అసభ్యమూ తోపిస్తుంది వస్తుపూ, సంఘటనలూ చాలా హాస్యవృత్తిపాదకములుగా ఉంటవి. ఉవితానికి వాఙ్మయానికి ఉన్న సంబంధము వీరి రచనలో కనబడుతుంది. కృత్తిభా, లోకజ్ఞానమూ కలిసి ముద్రితమైనవి ఈ కవి రచనలు వాడుక భాషలోనే ఉంటే తెలుగువాళ్ళభాగ్యము వండి ఉండును. హాస్యము వల్ల ఈయనా, ఈయనవల్ల హాస్యమూ వాఙ్మయములో ఎదుట నిలబడకారంటే చాలును. వేదము వెంటరాదుకాస్త్రీగారిలో హాస్యమున్నది. కాని అది చాలా మిడి గట్టుకొని ఉంటుంది. వీరేశలింగంగారి నాటకాలు తబ్బమాలే. స్వరంత్రీము లున్నా దెవ్వకో దగ్గది లేవు. బళ్ళారివారి నాటకాలను నాటకాలనబానిశీ భయమువేస్తుంది. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు సహజముగా హాస్యప్రియులు. కాని ఆపీయత్వము నాటకాలలో కనబడదు. మందపాలుడివంటి కొన్ని పాత్ర లున్నా వాటి మూలపురుషుడు సంస్కృతనాటకాల విదూషకుడే.

తెలుగులో కొంతదారిలోకిననాటకము గురుబాడ అచ్చారావుగారికన్యాశుల్కము. బాటియమైన భావవ్యవహారానికీ, బాటియమైన చక్కని భాషానికీ ఉండే సంబంధము ఈకన్యాశుల్కములోనే అనుభవవానికీ వస్తుంది. ఇది నాటక మంటారు కొందరు. కాని నాటుధికి వ్రహ్మసమయడమే ముందిదని తోస్తుంది. కథాకల్పనలో, వస్తువిన్యాసములో, ఆచార్యవ్రాసిన పాదకములైన సంఘటనలుగాని, అంగవ్యవస్థలుగాని ఐక్యముగాని కనబడలేదు. ఏరంగమున కారంగము ఒకవ్రహ్మసమయగా ఉంటుంది. తూర్పు యానతో ఇంగ్లీషుమాటలు గుచ్చి వాక్యరచనచేయడమువల్ల మనకునవ్యప్రభుత్వముంది. తర్జుమాచేయడానికి అలవికాని సరసమైనవాక్యమర్కరి మనను మోహింపజేస్తుంది. ఏభాషనైనా వెల్లడికావాలంటే భాషలో ఉండే ఒకపూ, నాజూకూ, కాకుపూ, విరుపూ వ్రాసాలి. కృత్రిమమైన గాంధికభాషకూ ఏటికీ ఎదురుదుక్క. మూల్యుడటకము ఆచార్యసమయికిచే చిలకమర్రి లక్ష్మీనరసింహముగారి చాతుర్యము గ్రాంధికభాషకొగిట ఉక్కిరిబిక్కిరై అవసన్నమయిందంటే ఆచార్యము ఎందుకు ?

ఇక మనవ్రహ్మసనాలు ఇక్కటినాగరికులకు వెగటుపుట్టిస్తవి. అవి చదివేటప్పటికంటే చదివినతర్వాత మనకు నవ్యవస్తుంది. ఏలేశలింగముగానూ, చిలకమర్రి లక్ష్మీనరసింహముగానూ, పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగానూ, మంత్రివ్రాగడ భుజంగ రావుగానూ మొదలైనవారు వ్రహ్మసనాలు వ్రాసినవారు. వాటిలో శిల్పచాతుర్యము కన్నా సంస్కరణాభిలాష, వెక్కిరింపు, లేవిడికొట్టడమూ ఎక్కువ. మరసాంధ్ర ఆచార్యవ్యవహారాలను నిందించడమే వాటికరమార్గము. అందరూ తత్వలనుకొనే వాటినే నిందించడానికి పూనుకొనడమువల్ల ఏటిలో తీవ్రత తగ్గిపోయింది. చదివి ఆనందించకగినవికూడా లేకపోలేదు. కాని వనిష్ట్యుకొని ఎవరు వెతుకుతారు ?

నేనాలోకముతో నవ్యప్రభుత్వం చాటుధారలు తెలుగులో చాలా ఉన్నవి. అందరూ ఆచార్యము కొంతమేలు. ఆచార్యము వ్యక్తిగతముగా ఉండడమువల్ల మనస్సుకు కలిగే హాయి తక్కువ. చూడండి.

“మూకలిదిండికామయకుమారకు డన్నుల తండ్రిపోలికే

కాక తడన్య డెట్లగును గాడిదకుండురుగంటు పుట్టునే!”

“మూరామయమంత్రి భోజనవరాక్రమ మేమని చెప్పవచ్చు, ఆ

సామి యెరుగు తత్కళాచాతురి తాళఫలవ్రమాణహా.”

“ కానరకూసరై మిగుల గండరనోళ్ళవు మూలమై రసా

భాసవు పేతువై వికటవద్దతిమై సిగవల్లనోళ్ళిమై

దాసరిపాటమై దెహరదారస చేసిన యగ్గిహార మా

కాళము ముట్టి తోక తెగి గాడిదవాలక మియ్యె చూడగా.”

సారస్వతదృష్టితో వాసేడి, స్వానుభవమువల్ల కల్పించేడి, సంఖ్యాదానినిధి మైనేడి, హాస్యము మూడువిధాలుగా మనకు చాటుధారలలో కనబడుతుంది. మర్యాదను అతిక్రిమించని స్వారంజ్యము చాటుధారలకు ఒకవిధమైన మాధుర్యము వ్రసాడింది. దానిని వివరించవలసిన అవసరము ఉండదు.

వచనకావ్యము లంటే నవలలుకూడా. మనభాషలో స్వారంజ్యములైన నవలలు చెప్పకోవలసినంతగా లేవు. మూలవల్లి, రామచంద్రవిజయమూ మొదలైనవి ఉన్నా వాటికి హాస్యానికి సగమెరుక. కావలసినంత అవకాశమున్న నవలలోకూడా హాస్య వాసన అసలే గట్టకపోవడము అంధభ్రాంతితత్వానికి నిదర్శనమేమో అనిపిస్తుంది. ఇతరభాషలలోని నవలలను గూర్చి చెప్పడము నిరర్థక మిక్కడ. వ్యక్త్యేకము హాస్య ముకోసమే బయలుదేరిన వచనగ్రంథాలు మూడు. వీరేశలింగముగారి ‘సత్యరాజా పూర్వజేతయాత్రీ’లూ, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి ‘గణపతి’, మొక్కచాటి నరసింహశాస్త్రిగారి ‘బ్యారిష్టరు పార్వతీశమూసూ.’ వీరేశలింగముగారి దృష్టి ఎవ్వరూ సంస్కరణముమీదనే. భాష గాంధికమే. ‘సత్యరాజాపూర్వజేతయాత్రీ ల’ లో మతసాఫీకారారామిద దండయాత్రేకవ మరొకటి లేదు. దొరికిన వ్రాసికాధము అందుకోసమే ఆయన ఉపయోగించాడు. ఇక చెప్పే తేమిటి? వాడుకలో ఉన్నకథలలోనుంచి నిగ్గుతీసి ఒకహాస్యపాత్రను సృష్టించారు లక్ష్మీనర సింహముగారు. ఆపాత్రే గణపతి. తిండి, విచ్చా, తెలివితక్కువా, భయమూ, మూర్ఖిభవించిన అగణపతి, వక్కా గాంధికభాషాభిమాని. ఇక శత్రువులాటగాక మరేమిటి? పైరెడుగ్రంథాలూ వాడుకభాషలోనే ఉంటేనా—

హాస్యవీర్యయత్నమంతో అంత స్వారంజ్య వీర్యయత్నమున్న ఈత్రు లిద్దరూ భాషా విషయములో అల్పసంతుష్టులు కావడానికి కారణాలు చాలా ఉండవచ్చు. “యజ్ఞోపవీతము చిలక్కొయ్యకు తగిలిస్తే లాభమేమిటి? నమ్మకములేకుంటే తెంచిపారేయడము మంచిది” అని మన మనుకోక తప్పదు. బ్యారిష్టరు పార్వతీశము ఆంధ్రుల ఆదరానికి పాత్రమియిన గ్రంథము. తిరుతియాలవాడుకభాష. తన తెలివితక్కువను

కప్పిపుచ్చుకోవడానికీ పార్వతీశముగారు వచ్చేవాళ్లు, చేసే అవకతవకలు మనకు నవ్వుపుట్టిస్తవి. కాని వాక్కులుక్కరము కావలసివంతలేదు. ఆ అవకతవకలకు తోడు హాస్యాత్మకత ఉంటేనే ఆహ్లాదముంది? గర్వపడవచ్చు. ఈగ్రంథములో తలదుకొన్నవృత్తాల్లా నవ్వువచ్చేది 'జౌరసానిటోపీ తమాషా'. బోతేబాగుండుననుకొన్న కొద్దీ వెంటబడి నేటాడుతుందది.

రామలింగడి పేరా, కరమానందయ్యగారి శిష్యులపేరా చెప్పకొనేకథలు చాలా ఉన్నవి కాని గ్రంథస్థములు కావడముతోనే వాటి మహా తగ్గుతున్నది. కారణము గ్రాంథికభాషే. ఇటీవలి వారిలో చాలమంది తెలుగులో హాస్యరచనలు లేవనే అవవాదము తొలగించడానికీ పూనుకొన్నారు. చింతా దీక్షితులుగారూ, మురిమాణికశ్యము సరసింహారావుగారూ, భువిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారూ, బ్యారిష్టరు పార్వతీశము వ్రాసిన సరసిహాశాస్త్రీగారూ, నందివాడ చిదంబరంగారూ, కొమరవోలు నాగభూషణముగారూ, వెలివల నిరరాఘవస్వామిగారూ, నందూరి బంగారయ్యగారూ మొదలైనవారు. వాడుకలో ఉన్న చక్కని తేనెతీల తెలుగుభాషలో, హాస్యాత్మకములైన కథలూ, వ్యాసములూ, మొదలైనవి వ్రాస్తున్నారు. వీరి రచనలలో ఒక్కొక్కదానికీ ఒక్కొక్క బ్రత్యేకగుణము ఉన్నది. దీక్షితులుగారి 'మాయింట్లో పిల్ల', జాతకమూ, మొదలైనవి చదివినవచ్చును నిర్మలమైన మనోవికాసము కలిగించే నవ్వువస్తుంది. మొక్కపాటివారి 'పిలక' 'నేనూ మాఅమ్మ' మొదలైనవి అనుభవించడానికీగాని వెల్లడించడానికీ అంది కాని అనందము కలిగిస్తవి. కడుదు దండతుల కాపురములోని బ్రాహ్మణమాధుర్యాన్ని హాస్యసంపదతో అమర్చి బ్రహ్మచారులకుకూడా కరిగియివంపు కలిగించారు సరసింహారావుగారు. వీరి 'గంగాధరంగారి కోటు' హాస్యాని కలంకారప్రాయము. అద్దైకొండల హంగామూతో ఆంధ్రులను బాగుబాగుపించారు భువిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు. తక్కినవారి రచనలలోనూ లాటిత్యమూ, నిశితచణత్కారమూ ఉన్నవి. తెలుగులో చక్కని హాస్యము బయలుదేరడానికీ ఒకవొడుగులులేని దారిచూపినవారు శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి వంతులుగారు. వాడుకభాష వాడుకోవడమునకు భయములేనిసత్యరత్ననే రచయితలు చాలామంది బయలుదేరారు. ఇవ్వుడు చేకూడులో గ్రాంథికభాషతో గంతులువేసేవారు కొద్దిమంది. ఇవ్వుడు వ్రాస్తున్నవారినిబట్టి శ్రీరామమూర్తివంతులుగారి కృమి సఫలమయిందని చెప్పవచ్చు. కన్యాశుల్కము, బ్యారిష్టరు పార్వతీశమువంటి గ్రంథాలు మనకు లభించడానికీ శ్రీవంతులుగారి కరికెమే కారణము. అందుకోసమే వారి సత్తతితమ వార్షికార్థవానికీ ఈవ్యాసము వ్రాయడము ముందించి తోంది.

కాంక్ష

వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి

ఈ సుమజన్య మెట్టో ఘటియిలైన నా కొకనాటిపాటి దై
వాసనలీను సోయగము వాయని తీయని పోడుముల్, తూం
బో నగమో విచారవడబో నయివగ విడివడ్డ నాయెదగ
మోనులువారు నొక్కటి మనోరథ మామనివేడిపొంగులగ్.

పేదలరక్తమాంసముల పెంపువహించి దయారసామృతా
స్వాదదడరిదులైన భవవంతుల పెద్దరికమ్ములై మతో
న్న్దామి ము పెంచుచేపునికి మారుగ నిల్పినరాతిబొమ్మలం
చూడరవోపుపాడుబ్రదు కొక్కనిమేషము నైన నెన్నడుగ్.

నాకు తలంపు లేదు లలనాజితాకబరీభరైక భూ
పాకలగ్ సతీమృదుభుజాంతరతల్పకుచోషగాహాపి
బొప్పీమునగ్, వధూసితకపోలగళచ్చనణావలెంస పే
వాఃమునగ్ విలాసినులపాపబచందురుకావిపూతలగ్.

లేనెలకొనమై కొదమతేలులదాటు లానర్జునృత్యగీ
తానుకయిమ్ముగాని, మలయానిలుకొగిట పుక్కిరించుసో
భ్యానుభవమ్ముగాని, తరుణాదురాగవిద్యమంబు
శ్రీసవమ్ముగాని, పరితృప్తి యూనంగదు నా కొకింతయుగ్.

కామకనై ధరాధిపులకాశ్మృతం బొరలాడి వాడిదో
లేను, భరావరాగవటలీమలింపుగు ద్వారతోరణా
స్థానమునం దుచెంబడగజాలను, దోసిటిచేరి ఘోరకా
రానరకమ్మునం దునురు రాలృగలేను నిమేషరక్షిత్తై.

సిద్ధపుదాన్యవృత్తి మననేరనశూరత, మాతృదేశసే
వాదరగమ్మునం దనుపు లర్పణచేసివారిపాధీవ
శ్రీ చెలువారుజోట, తదన్యగురులగ్ విడిసించి, వాసనల్
పించు లాలిపోషగవలెం దదుదాత్తవమాధిమృత్తికగ్.

ఆంధ్ర నాటకములలో వాడదగినభాష

శ్రీపాద కామేశ్వరరావు

కవి రచించినది కావ్యము. ఇం దనేకభావములు కూర్చబడిఉండును. ఈ భావములచేతనే తనకు కలిగిన ఆనందము ఉత్సాహమును ఇతరుల హృదయములందు పుట్టునట్లు కవి రచనకూర్చి వారికికూడా ఆనందము కలిగించును. కవితయొక్క ఉద్దేశ్యమిది ఒకటి.

కావ్యమును వ్రతించినందువల్ల కలిగే ఆనందమును రసమని పేరు. రసోత్పత్తిసాధనములు భావగర్భితవాక్యములు; వాక్యము లవగా శబ్దసమూహములు. రసము శబ్దార్థములనూ, వాక్యార్థములనూ ఆక్రమించిఉండును. అందుచేత రసస్ఫూర్తి సఫలము కావలెనంటే యోగ్యములైన శబ్దములు వాక్యములున్నూ ఉపయోగించి కవి కృతకృతుడగు కావలెను.

శ్రీవ్యములనీ దృశ్యములనీ కావ్యములు పెండు రకములు. దృశ్యకావ్యములు నాటకములు యొడలైనవి.

ఆంధ్రనాటకరచన ఏలది సంవత్సరములక్రిందట ప్రారంభమయి ఇప్పటికి మూడు నాలుగవందల నాటకములు వ్రాయబడినవి, కాని వీటిలో సర్వాంగరమ్యమై వన్నె తెక్కినవి తక్కువ.

రసోదయమునకు అర్హమైన భాషాభావములు పొందువరచి రచించుటకై కావ్యములే వ్రాశెనై యెందులవి. మనదేశముందు కావ్యరచన తొలుత సంస్కృతభాషను కావించుట ఉత్తమకావ్యము లనేకములు వెలువడినవి. వాటిని వరికీరించి కొందరు విద్వాంసులు ఆయాకావ్యముల మంచికెడల ఆలంకారకాత్మమనుకేర విశ్లేషించి నారు. రసమనశ్శబ్దో, అది ఎట్లుదయించునో, అందుకనుకూలమైన రచన ఎట్టిదో, ఏయే నియమాలను పాటిస్తే ఎట్లు కృతార్థత యెదవచ్చునో ఆకాత్మవరిశోధనచేస్తే తెలియగలదు.

కాలక్రమమున ఆంధ్రమున కావ్యరచన ప్రారంభమైనది. అప్పటి కథలు సంస్కృతాలంకారకాత్మ నియమాలే పాటించిరికాని ఆంధ్రమునకు వ్రాశేక నియమములు

మూల నేర్పరచలేదు. ఇప్పటి కవులలో చాలామంది సంస్కృతనియమాలజ్ఞులిహోక, అంధనియమాలు లేక, తమది త్రమువచ్చినదీనిని కావ్యరచనచేస్తున్నారు. ఈగ్రంథముల లోటుపాటు లెవ్వరూ గమనించరు. కృమమైన విమర్శ లేనందువల్ల పామరజనముల రుచులననుసరించి ధనార్జనమే ముఖ్యపురుషార్థమని యెంచి కవులు అధమ కావ్యములు రచిస్తున్నారు. కవిత్వ కల్పములేని గుర్తమువలె వరుగత్తుతున్నది. ఒకానొక వ్యక్తుడు దానిని ఇంపుగా నుంటుండితాని సాధారణముగా సర్వాసహ్యముగా ఉంటుంది. ఇది యోగ్యము ఇదయోగ్యమనే తెలివిపుట్టదాని! అసలు శిక్ష ఏదీ? రాకు వర్ణావము కలవాడుకాదు, గుర్రాని! శిక్ష లేదు; పడక బాగుండకపోతే తప్పేవరిది?

వాఙ్మయాభిమానులు తమభాషలో పెనుకావ్యములు చేరకుండా చేసుకోవలెను. లేకుంటే దేశానికే తద్వాసులకూ అవమానము తప్పదు.

నియతి లేకుంటే ఏ కార్యమూ సఫలము కాదు. నియమరహితమైన పడవదీ దుఃఖిదాయకము; నిష్ఫలకృత్యము కావ్యయమునకు పేతునై కృమముగా ఉత్సాహకీర్తి నూడగొట్టుతుంది. నియమజ్ఞానములేనివాళ్లు తమ తప్పువృత్తులు తెలుసుకోలేరు. ఇతరులు వాటిని చూపితే దిద్దుకోరు. మొదటిదానికి కారణము అజ్ఞానము. రెండోదానికి కారణములు రెండు :- మొదటిది ఉదాసీనత. ఈ పాటి తప్పుకేమి? “ఉర్విజనులకెల్ల నుండు తప్పు.” ఈ భావముబలిన దుస్సర్వజ్ఞత్వ మావహిస్తుంది. ఇది రెండో కారణము. తనంత వాడు లేడనే దుర్బలమానము తలకెక్కిన తర్వాత బాగుడనే బుద్ధిపుట్టదు, పాటుపడవలెననే కోర్కెపుట్టదు, వట్టుదల ఉండదు.

దుస్సర్వజ్ఞత్వములేక నయిన రసమైన కొన్నాళ్ళు ఉదాసీనత వహించి, అది తప్పుతోవ అని తీగరణకుడిగా నమ్మి, సన్మార్గమెట్టిదో తెలుసుకొని ఆచరిని పోదామనే ఉత్సాహము కలవారు బుద్ధిమంతులు, బాగుపడదలచేవాళ్లు. ఏకీని హెచ్చరిస్తే కొంతమేలు కలుగుతుందనే భావముతో నాటక భాషారచనకు చేయవలసిన కృషిని గురించి కొన్నివిషయము లిందు పొందుపర్చబడినవి.

ఆనందము కలిగించుట హితముకడేగించుట కావ్యమునకు ముఖ్యోద్దేశములు. వీటికి ముఖ్యసాధనము భావవ్యక్తత. వ్యయోగించబడిన వాక్యముల అర్థముచే ఇది కలుగును. వాక్యార్థము కష్టార్థము ననుసరించి ఉంటుంది. కాబట్టి కష్టములు వాక్య

ములున్నా యోగ్యురీతిని కూర్చితే కవిభావము సరిగా జోధవడి రసన్నూర్తి కలుగుతుంది. కావున శబ్దములూ వాక్యములూ ఎట్లుప్రయోగించవలెనో తెలుసుకొనుట కవికి ముఖ్యమైన విధి. శబ్దముల పుష్కలత్వి, అర్థము, బొదిత్యమున్నూ సరిగా గ్రహించవలెనంటే, నిఘంటువు, వ్యాకరణము, అలంకారశాస్త్రమున్నూ జాగ్రత్తగా చదిస్తూ, ఉత్తమకావ్యములను సవిమర్శకముగా చదువుతూ, నిరంతరమూ సత్కవులతో సాంగత్యము చేయవలెను. విద్యావిశేషములు లాభదాయకములు కావలెనంటే లోకవర్తన ముఖ్యముగా పరిశీలించవలెను.

ఈ విషయమున దండికవి మాటలు వినుండి :—

“ ఇది దోషం, చిది గుణ, మను
నది మనుజు డెరుంగగలుగునా శాస్త్రములం
జదువనిచో? రూపంబుల
భిద తెరుగగ సంధుడుం బ్రవీణుం దగునే?
“ ప్రికృతిచే సిద్ధమగుచు నేర్పడు ప్రితిభయ,
నమలినం బంబు సమధికంబగు చదువును
గాఢమై యొప్పెడి యభియోగము ననునిది
కావ్యసంపద కగుచుండు కారణంబు.
ప్రితిభ లేకబోయినా,
“ చదువుకొని యత్నమున నుపాసన సలిపిన
భారతి యినుగ్రహంబును బడయు వరుడు. ”

ప్రస్తుతమున గ్రంథములకు కొదువలేదు. పత్రికలలో సాహిత్యవిషయక మిగుల చర్చలు జరుపబడుతున్నవి. వాటిని చదివి తమకు ఆవసరములైన విషయములు తిర్చింది జాగరూకతతో జ్ఞానము సంపాదించి కావ్యరచనకు గడంగవలెను. అట్లు చేయుటకు రాము చెడదడమీ కాక ఇతరులను కూడా తెలుపగలరు. ఇందువల్ల వాఙ్మయమునకు హాని చేరూరుతుంది.

ముద్రాక్షరశాల, గ్రామ్యభాషాభివృద్ధి

నందూరి ఈశ్వరదత్తు

వంశచరిత్రలో సుత్కృష్టవిషయము ముద్రాక్షరశాలాగమనము. ఇదివఱకు అనన్యసాధారణముగా ఉండి వండితాధీనమైనవిద్య, సర్వసాధారణము, సామరసనాధీనమై పోయింది. విద్యాపారంగతులమని చెప్పి, భాషానుశాసనమును చేతులో నుంచుకొని, భాషాకరిణామమునకు అడ్డుపడేవారి గర్వపరంభమును కట్టిపెట్టినది ముద్రాయంత్రాలయమే. ఇదివఱకు మహాకవులు వ్రాసిన గ్రంథములన్నీ కాళవత్రీ గతములై, ఓపినవారు వ్రాసుకొంటూ ఎక్కడెక్కడ గుప్తముగా ఉండడంచేత భాషాభాగ్యము ఒక్కరికానాచియై ఉండేది. ఇప్పుడో! ఆకరిస్థితులు తాలూకాలములై తారుమారైనాయి. వేదాలు, శాస్త్రాలు, పురాణాలు, శాస్త్రాలు వాస్త్రావమును, లిఖితరూపమును వదలి ముద్రాగ్రహణము దాల్చినవి. విజ్ఞానాంకూరాలు సర్వమానవ హృదయక్షేత్రాలలో పరిభ్రమిస్తే, పాండిత్యము ఒక్కరిపాలుగాకపోయినది. అక్షరాస్యులందఱూ గ్రంథమును ఒకరి అక్షేపలేకుండా చదువుకొని పాండిత్యం సంపాదించుకోవడానికి నిలయింది.

ఆంధ్రీకవికాసామ్రాజ్యంకూడా నిరంకుశ వండితవృద్ధిత్వాధీనము అయి ఉండేది. ముద్రాక్షరశాలాగమనము ఆ నిరంకుశ ప్రభుత్వములో గొప్పవిప్లవము కలుగజేసి పరికావరిపాలనముగా మార్చివేసింది. ఈ సవ్యకవికా సామ్రాజ్యంలో అక్షరాస్యులెల్లా సర్వస్వాస్యములతో వండితులలో సమానంగా నూతనాధికారమును తెలాయుస్తున్నారు. ఇప్పుడు పెన్నిగ్రంథములు! ఎన్ని పత్రికలు! వాటిలో భాష ఎలా ఉంది? గ్రాంథిక భాష లేదే! గ్రామ్య భాష! విరివిగా పరియోగముకలుగుతోంది! జనసామాన్యమునకు తెలిసేటట్లు పత్రికలలో వ్రాస్తున్నారు. గ్రామ్య భాష శీవభాషయై, నూతనవికాసముతో వెలుగుతోంది. దీనికి అడ్డువచ్చువా రెవ్వరు? ఇంగ్లీషు భాషలో హడ్సన్ (Hudson) వండితు డిట్లు వ్రాసినాడు :—

“Of the importance of the invention of the printing, it would be impossible to speak extravagantly ... The Print-

ing Press began the decentralization of scholarship by impairing the powers of universities ... The intellectual exclusiveness was destroyed once and for all, the humblest man who could read became a citizen of the new Republic of letters and a tremendous impulse was thus given to the spread of the lay spirit " Story of Renaissance Page 32-35.

పైవాక్యములే అంధభావకుకూడా వర్తిస్తాయి. భాష ఎక్కువగా ఒక్కరిగా ఉండదు. ఆయా కాలముల రాజకీయ సుతసాంఘిక పరిస్థితులనుబట్టి ఉంటుంది. భారత దేశములో బ్రహ్మయత్రపరిపాలనాంశూరములు మొలకలెత్తినప్పుడే, భాషకూడా కండితభుజాస్పందములను వీడి సామరసనాభారమై పోయింది. ఆ బ్రాహ్మణ మాటలాడే భాషయే జనభాషగా ఉండి, ఆచంద్రోకారాగము ఉంటుంది. బ్రాహ్మణలో నూతనోజ్జవము కలిగి, రాజకీయముగా స్వరాజ్యోద్ధరణమునకు పూనుకొన్నప్పుడు, బ్రాహ్మణసాంఘికములు నెరవేర్చుటకు, నాయకులు పూనుకొన్నప్పుడు, వారిమనస్సు ఉద్యోగపూరితము చేసే భాష గ్రామ్యభాషగాని మఱిఒకటి కాదు. జిల్లాఅధికారిగా వుండేవాడన్న గేలెట్టి (R. Galletti) వారగారు బ్రాహ్మణులనున్న తెలుగునిఘంటువునకు పీఠికలో ఈ క్రిందివిధముగ నున్నది:-

ఈ గ్రంథము Oxford University Press వారిచే బ్రాహ్మణమవుతుంది.

"Perhaps inspiration will be lacking while the nation is in tutelage; but when the noble and puissant nation views its mighty youth, when the full tide of its inspiration begins to flood the land; it is surely the *Common People*, who would hear and applaud. *It is their language that must be used therefore for its study this work is devoted*".

కావున గ్రామ్యభాష కొత్తవిధములో రాజకీయభాషయై, బ్రాహ్మణ మాటలయొక్కయు, బ్రాహ్మణ్యమువారి యొక్కయు నాదరణమును సంపాదించుకొని వెలుగొండెడు దినములు రానున్నవి.

అభినందనము

లక్ష్మీ - కారదలు

శ్రీరమణీమణిమలచి త్రసరోజమరందపాస ! బృం
దారణీవ్యమాన ! భవతారణరామ ! భజింతు ; సాహితీ
వారిధి బోధుమి ! గిడుగు వంశవయోనిధిరోము, రాము ! నిం
దారగ నాయురున్నతు బుదంచితకీర్తుల, నెల్లవేళలగ.

నీ చిలుపావవాగ్దానిత నీ కరవద్దములందు మేలు, కా
ణాచిగవాడగా దొతగె నవ్యమహద్భుతభావసంపదగ ;
జూచినమోదమాను ! కడుబోధ్యము ! ఆంధ్రీవచక వయస్సుధా
వీచికలందు జేరెదవు వింత భవచ్చరితంబు, మాడగన్.

జీదయమాటకు మున్నె మదినాటనో యేము, స్వాతింత్ర్యోక్తి వా కృతిమర్క్తి !
కములు విప్రకమున్నె గాయత్రి కాబోలు, మాతృభాషాసేవ మనమయ్యె !
జననియ్యగ్గునవోసి చవిజూచి గాబోలు, వాడుక భాషగాపాడినావు !
జేతోద్ధరణకొంత దీసిపోవనిభక్తి, చిననాడె వంటబట్టినది యేము !

కొండభావకు బంగారు కొండవోలె, ఎలమిని నిఘంటువును వ్రాసి యిచ్చినావు
ఆంధ్రమాధ్యంతమస్సుల నడవనెంచి, ధరకు దిగివచ్చినట్టి యీ తరణివోలె.

డెబ్బదియేండ్లు నిండియు దృఢీకృతమైన త్వడియధీబలం
బబ్బురమా దలంప భవదవక్రమాన వికాలశోధన
నిబ్బరమైన మార్గముల నే ర్పనగూర్చును మాతృభాషలో
గబ్బములగ రచింప నమకట్టెడు నాంధ్రుల కెల్లవారికిగ.

ఆంధ్రభాషాతత్వ మవ్యాపిగానేర్చి, నిండువిఖ్యాతిమై నెగడినావు
కవులందఱో, యాంధ్రీ కవికరణ్డుండ పీ వనియెడు ప్రఖ్యాతి సలరినావు
ఆంధ్రభాషాంబుధి నవతీల నెల్లరు, తరియింప దరణిజై తనరినావు
ఆధునికాంధ్రభాషానుకాసనుడ వై, నిత్యసత్కీర్తుల నించినావు

భావవిస్ఫూర్తి నలరారు జీవభాష, వ్యావహారిక భాషయే యానటంచు
 సర్వవిధముల లోకాన జాతినాపు, పండితశ్రీమం లాశ్చర్యవాణ్ణిమునుగ.
 విద్యయే ముక్తికి విమలసాధనముగా, నిరతప్రస్తు గృహీచల్పు నీదువృత్తి
 వాఙ్మయ సేవయే భావిశుభోదయ, సాధనప్రస్తుని యెంచు నీదుభక్తి
 భాషాభివృద్ధి నీ పరమతపంబుగా, జేయుచుండిడి నీ యమేయరక్తి
 నిండోలగమునందు పండితప్రకరముగా, సాధించగలుగు ప్రచండ శక్తి
 అంభభాషాప్రవాహము సఖిలదిశల, ముంచితేలింప నీదు రసాందలంబు
 సాటివత్తుర నీదువాగ్ధాటి కెనయ, తెనుగుతల్లికి మలికాన్ను టనుగువిత్త !
 నీవల్లనేగాద ! నీవంశమెల్ల వి, బృద్ధవృంశమనుకీర్తి బడయ గలిగె !
 నీ కృషిచే గాద ! మా కెల్ల రకు నాంధ్య, భాషయం దభిరుచి పరగ గలిగె
 నీ పోజు చేగాద ! సుప్రసిద్ధాంభభా, హయాశ కెనలేని శక్తి గలిగె
 నీ పాండితియె గాద ! యేపండితులకైన, ప్రాప్తైక మాగ్గముల్ జూపగలిగె
 ప్రాజ్ఞపాండిత్యసురభి సంపూజ్యమాన ! తరుణి వాక్సతీగర్భమత్తాఫలంబ !
 గిడుగువంశాద్భిదంద్ర ! సత్కీర్తి సాంద్ర !, లక్షణోపేంద్ర ! వేంకటరామచంద్ర !
 చందునకు నూలుపోగను చందమునను, నందుకొను మాదుభక్తి పుష్పాంజలులను
 శ్రీమహావిష్ణు వెల్లవ్వు తోముగాత, సేమములగూర్చి వేంకటరామ ! నిన్ను.
 తమవిద్యామహానీయశేషుషియె, త్వద్వంశప్రస్తు విద్యతున్న వం
 శముగాజేసెడి నందుకోడలగుటల్ జన్మించుటల్, మాన్యమా
 తమభాగ్యప్రస్తుననే, పాసంగెనని, యత్యంతప్రస్తు సదృశి మై
 విము బూజించుచు నుండువార లిదె, లక్ష్మీకారదాంభానతుల్.
 గౌతమీరవిఖ్యాతచారిత్రికా, ఘనపుణ్య మీ విట్లు గంటివేము !
 మదనగోపాలప్రస్తునసజేత్రంబ, వైయన్నాఫల విట్లు లందితేము !
 ఎలవి మార్కండేయనిలయమై యుంట ద, తృల వివ్వధప్రస్తున బడసిలేము !
 కవితల్లజల జీరి గౌరవించుదు వన్న, ఘనకార్య ఫలవిట్లు గాంచిలేము !
 అంభభాషానుశాసనాధ్యక్షునిదు, “రామమూర్తి”ని నీవిట్లు పేరుజూడ ;
 అంభభాషావధూటీవిహారనీమ !, రాజరాజనరేంద్రపురాభిధాన !

కాలాచారములు భావ సరింతకలెనది ను స్త్రీలచే నేటింపులలో క్రితమునా కు క్రితమును.
 మనోమతం బివ్వెనుగా భావ కేగని భావమునకు అడవున లభించినది కాదు. భావమునందే విరిగి
 విందగమైతే భావ కలుగదీ నున్న నేటికయి నున్నది మనమునందు ఎంతటి ను స్త్రీలవలెను. మానవజాతిని
 ప్రకటించుకొనగామున వివిధభాషానీతము కప్పివై తెలుగునది. గోతలకు (Goethe) జర్మనీ
 ప్రకటించినది. ప్రాచీనమునకును ఇంగ్లండునకు నేటియొకటి వినియినది. కాలేను యాహారేని

నలు ఛాన్సుపీనుడు స్వాతంత్ర్య మిచ్చినది. కంగీములరచనములు రామమోహనవిప్లవదళములకు గుఱ్ఱములైనవి. ఆంధ్రులకు లేవీ నిలువజెట్టుభావముగానీ, భువనవ్యాపకమునకును, పుష్టిరేఖ ములందును అంతర్యామీనులట్లు ప్రవహించు ఉద్దేశములుగాని తెలుగు గంటములకు దృష్టాంతము కాలేదు. బండెడుపూసములందు కొంతకొంతగారము నిలిపింది ఎగుడుదిగుడు తొలగలందు భువనపుట పలుకు అంధ్రపారస్వతమును నడిపిరి. సంస్కృతమందలి ఉద్బంధములను తెలిపింది. తిమ్మని స్వరమున “తందాస!” యనిరి, గంభీరస్వరమున “భభభభ!” యనిరి. వాని స్వతంత్రమైనసాక్షుడు భావమందు కనుగొనలేరి. భాషాస్వాతంత్ర్యమునకు కా వొసగలేరి. ఎన్నియువ్యవహారములైన అంధ్రులు “అల్లరిరా!” యని ఎగిరి గంతులేపిరిగాని పారస్వతాద్భుతమున పాపతెలుగులకలి డిగిస బాడిరి నిధాంతిరేఖలయొకటిని కలములు తిప్పిరి ఒకరడియెడక లేగదూడలట్లు చరించుటగాని, ఒకరడియో నున్నతంత్రమును గ్రహించలేరి. తల యెత్తి, వాని యనువాక్యము చెప్పలేరి. నిలిచి ‘ఈభావము’ కాన్పాదయ్యుద్వియం దుద్భవించిన దనలేరి. చంద్రావృత్తమును, వ్యాకరణశాస్త్రమును దిగివొంగి లక్షణములముగ, కవిత్వసంప్రదము, కీరములేని వద్యములను, నిరసి ‘తదాగతీం!’ అనిరిగాని బ్రహ్మాండమంతటిభావమును చదువరిచనమును చొప్పించలేరి. పిండికట్లను, పంకానుములును భావబంధములైనవే భావములు. వాని యంతరించినది, ఇంతకున్నమున-ప్రార్య పెరగజో ప్రాసీ కొనినది చెప్పి-భాషాసతికి ప్రాసీ “శీ! శీ!!” అనిన పారస్వతాంగన సర్వాంగములందలయై చూడట్లుకా! కాలును నడుపరించి స్వేచ్ఛ-ఇష్టానిహితమును కాదు-నీయక, భావకు తిమ్మగెల్లించిపో, అది పిగియకునైన కదలకాలకా! మండ్రతంత్రంబులే నదయను, పాతగాడియంతలే మనకు నిలుపుయందు టిచే, సర్వతామభిమత కాన్యదర్శనమునకు కలముభావములను అంధ్రులు తృప్తికొనిపలేదు. ఈయుద్ధరణమునకు తలపినది సంఘసము, సరుధికమగు గవనిక. స్వాతంత్ర్యమిగాని, బాన్యదర్శనమిగాని, భాషాస్వరాజ్యమిగాని, భావములకాంగ్రహమిగాని పెడబొమ్మలు పెట్టక, భావయంతరి సందలమునై శ్రీరామమూర్తి చెనుటలోడ్చెను.

భావగానిభావను తెగనలుకుటకును, భావముయొక్క కుక్కుటట్టి దురంతమున కొడిగట్లు క్షణం కానుభావ మచ్చుచూపుటకును, నిర్లక్ష్యముగ తెలివడినభావను సంఘయందు ప్రసవదర్శించుటకును, భావయందు స్వాతంత్ర్యసిద్ధి కాపుటకును ఈతడు నిదానోపాయలకు తిలోదకములు పడెడు. తెలుసును చంటికరా చెడ్డము కాగిని నిలిపి, పిదప బలమునకు భం దొసగును. దుర్బునినది ముగిసినగాని, నిష్పాపునగాని, నిధిగాని పది యేముందును? యుయుభావవిప్లవభావము ముగిసినపిదపరా నిరాటవృత్తి కుగాని, దుర్బునితొలిగాని భర్మతొలి భువనర్యతొలియును భవియునును! ఒంటరియై పాటుపడు చున్నందున, శ్రీరామమూర్తి దుర్బునితొలి అర్థకావ్యమును తెచ్చించెను. తొలగిరెండుపనులు ముగిసినగాని ఈతనిభాషావీర ముగియదు. నేడు భిష్యుడై యున్న ఈతనిని కంఠవర మైనవ అందకపోరా!

శ్రీరామమూర్తిని దుర్బుని దనుటకు ఎన్నేనిభావము యున్నది. భావభావ భువనములు పాడగట్టుచునే యుండును. దుర్బునితొలి తనని. శ్రీరామమూర్తిగంటి కట్టడలకలకపడి తెల్లలందు మలొక్కరుడు లేడు. భక్తివందనమునకు నిడురవోవనిచ్చి, విపరీతముగట్లు నిలిపిపమునకు గర్వభంగమునందిన యోధు డీతడు. తిలాకానసములనుండియు, వెడత్రువలపాట్లనుండియు, బూజాగట్టి

కావేరీయోధులనుండియు, కౌట్యములలోకుండినవలనుండియు తెలుగుమాట ఉత్పత్తి, తెలుగుకిని
తొమ్మను, తెలుగువడములపర్యాయమును, కావ్యమునువ నప్రభావగుండుననున తెలుగున గోచ
రించినమాటలను చూచి నేటితెలుగులై మామత్రుగనకు అనివాద్యమని నిరూపించుట కెదురు వడిన
పొట్టు అనివదగిననుములు. తక్కినభాషలందరిని గుంచనము నిరూపించుట ఇతర దాయాపారస్పరి
ములకు కలిసి వానియందలిపట్టిని కనభాగ్యులపట్టి నేనికానవలసినను, కనభాగ్య ప్రభువిగృహము
నన్న వలయునకలభానముననై పులపాతాత్యములు తెలుగు కిరిగి తెలుగు ఈర డెంలేరుయన్ననునది
పెను. ఉచ్చారణయందు కష్టములు చాలిపోలేదనియినను, ఈకడు వంగభాష చదువుకు నే తెలుగు
దును. మాటకల్పములు వాడుకమాట లెన్నినునో నిరూపించుటకు పర్యవసానించినవలసి నీకడు శిష్టా
నుకు నే తెలుగుదును. పోలిభాషలలోనుండి పొందికల్పముగుంబొంది వంగభాష ప్రము చదువుచుండగా
నేను చెల్లెలార నింటిని. అంగభాషయందలి గుంచనకల్పకాంతము నీకర జీగవత్తెట్లుకు నే తెలుగు
దును. అక్కజములనేని గుంచభాషను గూడెములందు దిరిగి గోధిరి చానిగి వాల్చికలమును, నిఘం
టువును నీకడు వ్రాయుచు నేను వాంఛిని నాఅంతరంగమెక్కుకు క్రితునీకలమాఁపుటొప్పునును,
నాకు మిగులగూర్చున్నవరకు అమూల్యవరక వివాదగూఢములును అంగభాషను నేర్చువట్లు వానించిన
యెత్తుముల నిండుకాల్గొని వానినెయైన అంధువుకు క్రిరామమూర్తి యొక్కజేమని గగ్గించి
అతనిలో కొన్నిదినములున్నపుడు నేను మిగుల ముడినిని. చూచాభదేవర నీకడు భాషనెత్తుకర
మున యగుండున కనవనకును నిండువన్నును, భాషయందలి బాల్యయోగవనముల తెలుగుకు అపవ్న
మైన భృమిపలిపెను. ఈపట్టియందు అంధువులలో ఈకలిగి ఈకలి పాలియని నొక్కిచెప్పుదును.

“Style is the man” అని Newman కు “Style is psychological” అని Dequency యును తెలిసిట్లు రచనకర్తయైన భావస్వరూపమును, శైలి దృష్టియ నుండి నిరూపించియుండినాఁడు. కానిగ నుండెడిది. ఈ గమ్యస్థానమును చేచ్చి, తోవలోని దొంగలను తెగఁజూపుటై ఈతడు పయనమైయుండినాఁడు, అంభోభోవంచనములను చేడిసిన నకులరంపుటగాక, ఈతని అడుగులను నడుగు లొత్తెడిది. ఈగమ్యస్థానమును తెలుపక - ఈతని భావవ్యాసము వివరిగమ్యస్థానమున నేను కలపను - ఈతడు పాదల నగఁగటకును, మూలబడియన్ను పోలియుంటులను వాటుటకును, పూనకానినందున “ఏమి తెలుగి” ని పూత్రుల శిశివదిరి ఇంచుమించుగ అందల క్రతులవారికను ఈతనికొప్పటాను చదివానినను, “నేనువారిగింధములందే నేనతలకప్పులందే ఇక కట్కినవారి వారిలను నేను” అని ఇతడు నిలకొందరవ్వకమున పలికెనపుడు పూత్రులపండితుల నుండిల కదనకలాపిని! క్రితాదవారిని నీరిని గలవంటరికము, కొలచూత్రులందును కొనెనటాటులందును ఉన్నది అంభోభోవంచనములను. “ఈతని సుస్మృతముగాని, పొలికిసాంధ్యముగాని వచ్చిపట్టు తోచదు. ఇటులంటియ్యల విడువనలను మాంటివాన ఉన్నట్టివాడు.” అని క్రిరావమూర్తి వచ్చాదివారి వారిని. ఈతల చూడఁట ను కనిపించలే నుండవారు, కొంతవాలను “వూర్తియన వును” యుగించిరి. క్రిరావమూర్తి కలకవల కక్కలేదు. -మోమొలుననై వక్కనై లేదు. అతిరిక నైన కా నీలలేదు. క్రిరావమూర్తి అగ్గిరావ మాయననము, నిడుగు రావము నీడుగురావ మాయ ననము ఎనిగి పోలివంతుల ప్రక్కనందురా దూర “పరుకుకట్టకా!” అగ్గిరి.

కష్టపడి పట్టుతే పదిగలవాడు దొంగలను పట్టువానికంటే అధికా ఫ్రజిండును. బాహ్యశక్తికంద

మందరలనే సామ్యభ్రాతృమండలమున పోలిమిని "అమృతం" అనిపించును. అదర్శసామ్యము దను భావనీకరము రాజావలీనాదుగాని స్వాధీనమున లింగమౌనిన పోలిక గాదు. ప్రజామూర్తి భావయోగ్య-jurisdiction (భర్యవాక్తవ్యము) చదివె చదివె నమలి నమలి వినిగివాడు. "శత్రుత్వము, రక్షణము, పోషణములకు మూలకంబు నైన రాజ్యభర్య కోమ్యని అతనిని తెలుపవలయుగలదు. దుష్కారమునై అతడు తెచ్చిపంపించిన సమయము నెంతో తెచ్చిందిచెచ్చెను నితర్య ఎన్నడును గాఢలి పెట్టుకుంటే, భావనకు పో లొకప్పుడును మూలకము భారమును మూల పదభాగ్యి, మూలకము పొందిన పెనులూలమున పొందుచున్న "మామూ"య్యకు అనుచు కలయికమునకును భేదముండదు. తనమూలకము పెనులూలకమునకు మౌనముగాని, తనయొద్దేకవిధి వాదనయు, దొవ భరియమయ్యెను తనపనిగాక తండ్రియొక్క యగుచున్నందున, తల్లికర్తవ్య మగుభారతీకర్తవ్యమును పారస్పర్యకరమందరలై తాను తెలుపవలయుమభ్యుక్తమందును, "దేవీ Destructive criticism తనకయ్యుకావలసినదనియు, ప్రజామూర్తి పెచ్చియందేకతో, ఈరూపానీ తన మనశ్శ్రేయమున తనవారి యకతారమట్లు తొలి తనపాంచలస్థమును ప్రారంభించెనువాడు! తానేతాతకు తెలుపక తనవ్యక్తమే మౌనముగా, ప్రజామూర్తి నడచుచుండుటచే, ఈతనికయ్యెను విప్పింకలకు నైచును, భావనీకరమందును విప్పింక తేలివైచుచున్నాడు తాను "భిషక్"ని ఈతడు తెచ్చుకొనివాడు. ఈతడు భిషక్యందేని తొలిమందియు వక్కానించుచునే యుంటిని. ఈతని అనుచును నైవ్యములు గని నైవ్యము. తొగకు వారింకలను తెలిసి, తెలుసుకు వలయు పెట్టింది. అది మంచి లెర్చింది అంధభ్రాతృమండల "అమృతం" అనిపించిరి ఒకఅంశమునకు వలయు కష్టమిచ్చి తేలికాఅయ్యెను నకు మట్టియేదేక, తొగి నిమగ్నములో మటుమాయము గాదా! అయ్యెనాత్ర మెట్టిని నైవ్యము కల్పింపబడకును, బంధనైవ్యము చేయు మంగళిక కల్పింపబడకు భేదము లేదా! తెలియబడవలసిన కొంత అర్థమయ్యెనాత్రమును తెల్లదించిన, విరివయ్యెను reform అని పేరున ఉన్నభావను మూలభూమిచేసియో, మట్టిచెవులు కొయ్యెను, వారిని వంగిరింకలను దెచ్చియో, వారును మను పాతయొగమున భావనీకరమైన తెలుపకు నిచ్చియో, తల క్రిందిని, పదములు మిచ్చిని దిద్ది మచ్చుకుంటు కార్పించి గుండె లరలేక బట్టింది, అమృతములు లొంగులూలూడించు చున్నార. భావ నవ్యభావనమూర్తి మూలకము మూల, పెట్టియొక్క దెచ్చి భావనీకరమనకు నిడుకొనిన నీకు "సమితి" అనుచున్నార. ప్రజామూర్తి భావనీకరమున పరించుచుగాక.

ప్రారంభించుచున్న ప్రజామూర్తి భావనీకరమైనదా, ప్రజామూర్తివాదనా అనిగాదా తొలి భక్తికి! ఒకనిధమైన భావనీకరము తీరకు ఒంటరియై యున్నట్లే తల్లి నమింపబడుచున్నది తీర దించుచుండుకొంటుంటియై యున్నాడు. సాహసము, ఇచ్చాకర్తి, దృఢనిశ్చయము, స్వాధీనత్యేకము, నిరంతరమభివృద్ధి మున్నగుచూపుచుండుటలు కలిసి ప్రజామూర్తి అయినది. ఈత దేవునికొద్దకు నిద్ర పర్యవసరము లేదు. తనంత వాడు చదివి మదికొమ్మ పెక్కను. తనభావనీకరమందరలై మను తెలుపించుట నిష్కర్మయ్యెనై అంధభ్రాతృమందును, అంగుళమునకు ఈతడు కొంతకాలము పరిగలుగ నడిచెను. తొలుత నీతడు సింహానాద మెవరిందినపుడు, అంధభ్రాతృమందు గలను చేబూనిరి. మతసంస్కరణమునకు కందుకొనినకుంటు తొడనపుడు తొలికన్నెట్లును, పెట్టిరింకలను, మూల నియంత్రమును, చేతిమూర్తిను ఈతనినూడ మార్చినినది. మార్చినినపుడు వర్ణవివేచనము

భాగ్యరథము దామెను ! “చాతోక్తి” అనుటగాని నీరు నయలుటగాని ఈశవిభక్తిగ్రంథి నిత్యము, ఈతహాఽధునికాగ్రంథి పలువురు పండితప్రభావముల బయటపడినది. రామకృష్ణమహర్షి యొక్క నిలకడలయే నీటివాడము నీరనిహితవాదమును మార్చిని నుత్తమమునై నేలరానినది ! శ్రీరామమూర్తి ఆయుధము బాణము ! ఈ బాణమున కర్మభక్తుడని నిరసాయనమున వభిప్రాయములు పులుకావు, పులికాక్షుని నీడని నెఱుంగుచున్నాము. సభాంశమున నీరనియెడల నిలిచినపండితుడు అంధభ్రమండులమున లేడు. ఎడటివా డెంతకుండగీడైనను, ఒకమాటు చెందెట్లు పెట్టినట్లును, నేటిక మాలు ముక్కునకు నూటిగా నుద్దీర్చెట్లును, ఇంకా తూరి చింతలక చేబూని మీదటనీడెట్లును, వట్టికన్నులకు కర్మకపటి చిత్తుచేసినట్లును ఈతడు వానియను ! ఈతని పండితపరిమళమును కాడి యైనకర్మ మున్నది ! ఈతనినీడె దృక్పథమును మనమిట్లు గొలుపువారకక మున్నది ! ఈతని బలైంపుటాక్షులందు కోసిన మీమాంస యున్నది ! ! ! ఈతని నీడెలియించు బలమైన ఆత్మవిశ్వాస మున్నది ! ! ! సభాంశములం దీతనియంతరంగయంతరలికి ఈతని నీడె లేచియును. ఈతని ‘బ్రహ్మచేయకు’ ఎడటివాని దామ ! చెల్లెట్లకవి విశిష్టతగ్గు మీదాలు పండి నిరసాయనమున నెన్నిమాటులూ సభలందు నిలువలిగినది ! ఈతని చూచి అడలనివాడు చెరియ్యు నీరని ‘ద్రవి’ చూచి తో ‘ముడుచుకొని పరాజయగుదును ! సమాసస్థలమున నీరనిచెరియంత్రమునూడ చేరినకత్తి పంజెను ! “నీడె తప్ప” అని కొమ్ములులిగిన విశ్వాసమును నిలువంబెట్టి గూబకు తెల్లెముచూచిన ట్లితడు పలుమాలు వాకో నెను ! “నీడె తప్ప నీ అనియదల-తె-లో గాదు ఎడలు-పరి” ఈతనియు దీక్షలలో నెడలను నిలువలేడు. ఈతనివాదము యొక్క పోటును, వాక్కుయొక్క ధాటియును ఎన్నో కాలముల చింది, మాటుకట్టి, మూల నుంచెను ! ఎన్నియో కుండలములను అట్టిటు లాడించినది ! గంటల కొలది చదువులు ఈతని కెట్లవలెనో, ంటులకొలది ఉపదేశించుట ఈతని కట్టే అభ్యాసము ! ఈతని చదువుకొలది పులికాక్షుని చూడుడు. పులిపంచముయొక్క ఎక్కడెక్కడీడియాలు-ఎక్కడెక్కడీడియాలు మించిన ఎక్కడెక్కడీడియాలు అందుచును. ఈతడు క్రైస్తులనుగూడ కంఠం మొరియచును ! కామా, పులిస్తావులైన ఈతడు కదలకు ఉండడు. తాను వ్రాయు ముఖ్యలేఖలకు కలెక్షన్లు నుంచుకొ నును. రాజుసంపాది కీరకు ఒకప్పుడు వ్రాసిన ఉత్తరముయొక్క కాపీ నేడును ఈతని పెన్నులలో మున్నది ! ఈతని యుత్తరప్రమాక్షులకుగూడ మాదియైన లుండును ! ఈతని చదువు, ఈతనివాసములకు చెందెములను పడియున్నది ! ఈతని దొ‘లోని ఆవునూడ పైలాలతి (philology) నూత్నములతో అంబా ! అనును. శ్రీరామమూర్తి పండిత ధీమత్తులు అంధభ్రమండు మిక్కిలి తిక్కలక నున్నాడు.

శ్వాసకంఠేష్టచ్యుతుం దీతడు మిగుల ఓటూరి. ఎడటికత్తి నిచ్చుకొనినది రాజమర్దెనెడను, ఈతడే నాదరణమునకును, అకర్మామనకును, దుష్టమునకును, దోష్టమునకును కలయెక్కి విశ్వరూపును సంపాదించు నోలడు. నిరంకుశత్వమునకు దగదుడుపరియు, బుద్ధినిగోరచావునకు బలామారినయు ఈతడు తనస్వాసకంఠేష్టమును, తన ఆత్మగౌరవమును కాపాడుకొని, ఆత్మజ్ఞమునకు ఆధికపక్షములను కాలికించు నోక్తి-పెట్టును ! శ్రీరామమూర్తి నియోగములలో పక్కానియోగి.

నేటిచెందల నుంచున దీక్షనకత్తియో, అంధభ్రమకత్తియో, అనివాదా తొలిపెక్కి ! అంధభ్రమిపట్టుడల ఇతిహాసములకాడి నైకది. నేడది నెఱుగంగలదనినది. తనకాతికత్తిని తనయంద పునఃపరిమేయ

అందుకే కొలదితుంది ఆంధ్రాదేశంలో శివరామనాథ యోగకు స్వయంశ్రుతి వాదానంద ఈశ్వరుని వచ్చినా, ఈశ్వరజ్ఞాన ఈశ్వరునియందు యిట్టిదే కాదు. జ్ఞానసింధువున నీలని! తెనత్తవాళు పుకవత్తరి మేమియో గిడుగునకువన లేదు. ఈశ్వరి దృష్టాంతరమైన దీక్షలే గాని మహాకర్మమైన లేదు. ఇందుల్లెందుల మూముల్లెలు కట్టినకాటే ఈశ్వరు మేలుపునకు వాయెను. కాటే ఆశ్రయించుట ఎట్లైనాండ తోచిందే! బయట తెలిసిన యాత్రాభరిత (Vide Bunyan's Pilgrims Progress) నడుముట్టి ఈశ్వరు కొండన పట్టెను. వెళ్ళు లోతునుగాని, పోకొత్తుంతగాని ఈశ్వరు చూడలేదు. ఈయాత్మవిస్మృత్యమే భావనీరతుం దీలని! పులిని, నలుతును చేకూర్చుట! ఈశ్వరినయను ఆంధ్రాబాధినియను !!

ఈశ్వరగ్రక్త మింగన త్రాస్తే కాదను. ఈజిప్టు దీక్షకు కనపయమునందను భావయోగ్య-
Physiology కై చెప్పించెను. భావలోని Psychology కై ఈశ్వరదొకనియనుపమైన నవయోగింక
లేదు. మానవుడకు శరీర మానకళ వయ్యు, శరీరమునే పద్యుద్ధిత అత్యంత యేమి! భావలోని
technique భావయోగ్య అత్యంత కాదు అనంతము నునుకొని చేరియోడి లోని-శక్తము మాద్యు
నా! భావశ్రోయములయలై అంశము కాటాడుకొనినట్లు ను అత్యంతము పెనుగుబడను భావశ్రోయ
నుమలే పారస్పర్యమనియు, లక్షణయొక్క ప్రభులము కవిత్వమనియు, తల్లికొద్ద వంటి సమానములే
భావయనియు లేవను బాంధ్యులందు నేడు అత్యంతశ్రోతి మిగులమిగులను ననుమన్నది. అదృశ్యపార
స్పరము నే బాంధ్యులందు బండినన్న యెనరి! తెలుగుకత్తి కడుపుచుట్టికి నుటలకు తెలికట్లుకు
పండితులకు తగదు. పండితులసాక్షిలను స్కేలుబద్ధతో కొలిచి, ఎరుదునగుతులకు వెంపట్టునకు
కీరానము రై కగదు. ఈవిధ ఎరుదునగుతులకు నూడడగదు. నూడడవనవారు దిగుడుబావిలో
కొయ్యటిపని కీరానము రైవాడన. భావను కానియెనుటాక్షిములు పొగరేగ్రాక్షణకావు టులకు
నెట్టివాళ్ళియైతను సదాచారమునకు తగిల సలూముననియు! పొగడిన భావయందలి లేకుండ
మును తెచ్చుటకు, అనుకాతన భావకైతని అంధ్రీపారస్పర్యమున పరిహింపనియ్యుటకు, మేవా
సంపద నేకక వాదయనిభూతినినూడ పాక్షితియందు కొరనియ్యుటకును, నగలు వాఙ్మనదయ్య-
టారేటియ కాదంతే కాదు - అత్యంతయోమమును, అత్యంతశక్తియును, అత్యంతవ్యాపమును, అత్య
ంతశక్తియును అంధ్రీపాక్షిత్వము రక్షింపుకొనుటకును అంధ్రులు నేడు కవి కలకవలేతయ్యింపవలెను.

శ్రీరామమూర్తి సుత్యుక్తికర్తవ రాజమండ్రిలో జనగుట కుభద్రాచార్యులు, ఆంధ్రపరమేశ్వరమున శ్రుతము వట్టగొట్టు. శ్రీరామమూర్తిని ఆరవ పరిశిష్టమయ్యవలన రథాంగంపై నైది రాజమండ్రి. వీటియత్నకర్తవయవ వాంధ్రులం దీక్షలు కనుపారచాత్యులువన దిగద్రోక్తి ఆంధ్రభావము గాని దేవాలయము, ఆంధ్రీయతన అల్లారాగవంతులు గొలుతురుగానీ అభివ్రుతుంటిని.

ఈయనదేశము నిర్మించుటకు సమయమువచ్చును. అంతర్భూమిదండన నీర్మిరామయ్యై కంఠవరముగనానది రాజయిచీర్గంక. సహాధిక్షి తేటపద నినుపొత్తునుపుడు మాతనకర్తవ్యవిధ్యచానియనక నేదే కంకలము గలుగుచుగాక!

పాఠశ్వుల సేవకుండును, బాంధవ్యముండును ఈతడు కావలెను. నేను పట్టభద్రుడని యున్న క్రితాచార్యులకి తొలికితొదల నిచ్చుటకు కాక ఎక్కువమాట్లు కలదు.

అన్నీ తగాదాలే

భవిష్యత్తు కాలమునకు

(కన్నాశక్తి యిల్లు, ఒక ప్రక్క కృష్ణానది, రోడ్డు వైపు, చుట్టూ తోటలు కాకతీయ
నగరం, ఒక గ్రామం చుట్టూ అప్పుడే ముగించి, కాస్తాగల అలాంటి ఒక గ్రామం.)

కాస్తా - (తనలో) ఏముంది! వెనకటి కాలం కాదు, వెనకటి కథగాదు. రోడ్డులో
మార్గం లేవు ఇక్కడ. గజ్జెలు పోయినా సరే, బ్రతివాడు నీనా చీటి పువ్వు
గుని బయల్పడుతాడు. తగాదాలు వైపులు చేసుకునే వాళ్ళు లేరు; బ్రతివాడు
వచ్చి, దావా, దామేకీ అనేవాడే గాని. చదువులో ఆయన వల్లే వేసే చదువు
ఎన్నడూ కనబడదు. బ్రతివాడు బి.ఎ.డి., యమ్.ఎ.డి. అంటూ యింగ్లీషు.
పోసే పాఠాల పుస్తకాలు చూద్దాం అంటే, “మంగలి తలగొరుగును” అంటూ
మొదట్లోనే కురాడికి వచ్చిపోయి పోయాయి కరీరానికి బలంగాని, మనస్సుకీ
వికాసంగాని, ఆత్మకీ శక్తిగాని వెనకటికి మళ్లే లేవు. కూరలూ అసలే వెనకీ వాడు
డేవి. గొప్పలు వెనకేసివేసే నావుది. అప్పటి వర్గాల వర్గాలు పూర్వపు దీపా
వలె కండుగలాంటిది ఇటీవల ఒక్కటి రాలేదు. వెనకే వెళుతుంది ఎలా అడవానా!
వెనకే ఒక్కొక్కడికి ఎన్నెన్ని తెలివితేటలు ఉండేవి! వెనకటి వాళ్ళు తిన్నట్టు
ఇప్పుడు రకాలు తినలేరు. వాళ్ళకి మళ్లే నడవలేదు, కష్టపడలేదు, అమాటకొస్తే
ఏమీకూడా చెయ్యలేరు. ఆరిందీ ఆరివ్వలూ వెళ్ళాయి, ఆ తెలివీ ఆ తెలూ
నడిచాయి, ఆ నీటి ఆ బాటి చచ్చాయి! యుగధర్మం! ఒకప్పుడవలసిన వన
మిటి! అంతా యిల్లా పాడై పోతుందని పురాణాల్లో స్పష్టంగా వివరంగా రాసే
కాదు. ఆ రాత్రుకొరం జరక్కుండా బ్రహ్మరుదులు చేయగలరా? ఆయోగి!
అడమైన గడ్డి కరిచి, సకలమైన అనుభవములూ అయిన మీదట తాము
గ్రహించగలిగిన జీవిత జీవితాంతరాలయొక్క రహస్యాలు ఇమిడిఉన్న జ్ఞానవిజ్ఞా

[ఇది కావలసిన తగాదాల గురించిన వాదోపవాదములు గలవి. 2-9-34 తేదీన, హైల్బర్గ్ నగరం
పునాథాగోష్ఠిసమయంలో, డా. రా. శ్రీ పామగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు అధ్యక్షత
క్రింద రావడం ద్వారా అధ్యక్షాధీనంగా జరిగిన సమావేశంలో, ఇది ప్రధానంగా ఉంది ఇచ్చిన
ప్రకటన, మాడతగాదా.]

నాల్గి, అట్లానులైన ఇప్పటివారికి కాళ్ళతంకా అదేవభావలో పూర్వము ఇచ్చి పోలేదూ ! వాళ్ళవాక్యాలు ఇప్పటివారు చూడరుగదా ! చదువరుగదా ! చదువ లేరుగదా ! వివరుగదా ! వివలేరు గదా ! తప్పనిసరిగా ఏళ్ళచేత చదివించే విద్యావిధానమేనా లేదుగదా ! ఆ నాగరవాక్సాగరం చాలావరకు, నాటకాలం కారాలూ, గణితరక్కాలూ, నిఘంటు వైద్యాలూ కూడా, వద్యమయం గదా ! అందు విస్తరింపబడని జ్ఞానభాగమున్నూ ముచ్చటించబడని విషయమున్నూ ఉండ జోవుగదా ! వల్లమాలినన్ని శాస్త్రాలూ విద్యలూ చెరుకుపానకంవంటి ఆ సం స్కృతంలో చిరస్థాయిగా ఆకారం చాల్చి ఉంటూండగా, ఏదో తెలుగుంటూ దేవుళ్ళాడతారు కొందరు ! తెలుగులో ఏముందీ ? మృత్తిక ! తెలుగు వొడ్డి విప్పి, తేలిక, సంస్కృతంయొక్క జరుపులో నాలుగోవంకేనా ఉండదు. అందు కనే నేను తెలుగుపుస్తకం అనేది ఇల్లా చూడలేదు, ఎవ్వడూ చూడను. ఇం దులో “కాగున్నా” యంటూన్న గ్రంథాలు, పూర్ణంగా తల్లిభాషలోని కావ్య నాటకాలంకారాలు జిహ్వగ్రామం దున్నవారివే. తెలుగులో ఉన్నవేమం అంతా ఆ సంస్కృతాండే ! తెలుగు రచనలో హాయిగా ఉండేవట్టులని జనం మెచ్చు కొని రొట్టలు వేస్తూండే ఘట్టాలన్నీ, ఆ సంస్కృత సమాసాలు జటిలంగా ఉన్నవే. కాని, ఆరోజుకారోజు అన్నిటితోపాటు భాషకూడా తగులడి పోతోంది. క్షీణివాడూ భాషతో కలగచేసుకోదము. ఈ అడ్చురావడం మరీ పుట్టిముసక అయిపోయింది ! క్షీణివాడూ కనే !, పాండిత్యం లేదు, ఏళ్ళతలకాయా లేదు ! పాండిత్యం అంటే సంస్కృతంలో అన్నమాట, కడవి పాండిత్యాలే కావు ! ఒక కత్తికి తాలుకు స్వకీయ విలేఖరి ఒక అయన్ని ఎవర్నైనా వట్టుకొని కత్తి కలో “కుడితుడు” అని అచ్చు కొట్టిస్తే, అయిన అక్షణాన్నించి కుడితుడుగా మారిపోనా ! “తెలుగు కుడితుడు” అంటూంటారు, వారు నిజంగా, ఏకొంత వరకో, సంస్కృతకుడితులే. తెలుగులో అసలు తెలుగడి పాండిత్యానికీ అవ శంగా, ఏదో రాకాం అంటూండడం, సైసరమజ్జ అని అచ్చువడుకూండడం ! అచ్చుకి కుంటేటప్పుడు, రచన, కాకితానికి ఒకవేపునే వ్రాయాలట. కాని, కొందరు కత్తికలు వడిలేవారు, ఒకవేపున రాసి ఉన్నవైతే చాలు, ఏమైనా సరే, అచ్చుకొట్టి పారేస్తారు. ఇక నన్నిదిత్రాలు ? కవిత్వం లేకుండా నాలు కాలుట, సంగీతం లేకుండా వద్యం, వద్యం ఛండమూ లేకుండా కవిత్వం,

అర్థం తెలియకుండా కవిత్వం! అయ్యయ్యా! ఏంకెప్పుడు! కాల్పుకు తనే
స్తున్నాడు, వీళ్ళమొహం తీర్థానికళ్ళ! తెలుగు వాళ్ళయంట, దానికి కొన్ని
కొత్తకొత్త అలంకారాలుట. అందులో వవలలట-చెవలన్నట్టు, చాల్లో చక్కని
కల్పన లుంటాయట, వేడివేడివి. ఇప్పుటి కాదువాళ్ళు, వీళ్ళు ఏం కల్పించి ఏదవ
గలుగి వీళ్ళపించాకుడూ! వీళ్ళపించాకుడూ నా బ్రాహ్మణార్థమూనూ! ఇదివరకే
సర్వమూ వ్రాయబడి చక్కగా సంస్కృతంలో ఉంటూంటే, ఇహేముంది
వ్రాయడానికి! మళ్ళీ వీళ్ళు ఏదో రాస్తూండడం ఎందుకో నాకు బాధపడలేదు.
కొందరు ఆ దివ్యభావంలోంచి తర్జుమా చేశాం అంటూంటారు, కద్యానికి
కద్యం, వచనానికి వచనం, పులిస్తావుకి పులిస్తావునా! ఛస్తే చెయ్యలేదు. ఆ
సారస్యం చచ్చిపోకుమయినా రాదు. తెలుగు ముక్కలు రాలిస్తే, సంస్కృతంలో
ఉండే మహాకా అంతా పూర్తిగా దిగదుట, అందుచేత, కొందరు అసలులో
సమాసాలు అట్లానే ఉంచి దు, ము, వు, లు లాంటివి చివళ్ళకి తొడిగి తెలుగని
పారేస్తారు. అది కద్యం కాకుండా వచనం కాకుండా, తెలుగు కాకుండా సం
స్కృతం కాకుండా పలుకుఅన్నంలాగ కరిగిమిస్తుంటుంది. పోనీ సజంగా కొత్త
వైతే ఊరకోవచ్చు - కొన్ని కొత్తవి లాంటివి గోళేవా ఘృన్నా, వ్యాకరణం
చూట్టం లేదు వీళ్ళమొహం యాడ్చా! ఆ వన్నయా, అధర్వణుడూ, వాహ్యూ,
ఆ తెలుగువ్యాకరణాన్ని సుబ్బరంగా నాగరంలో వ్రాసిపోతే, తెలుగులో రాస్తే
అట్టే విలపుండదనీ! సంస్కృతప్రాకృతాలకూ, వేదాధ్యయనాదులకూ ఖనియై
ఒప్పినటువంటి ఆయొక్క సన్నయభట్టు అదిని పొగిసిన చింతామణి మింగిన్నీ,
మరియితరమైనవి గోలిన్నీ, పైడిపాటి, అడిదం, కస్తూరి, గణపవరపు వారల
నిఘంటువులు తినేసిన్నీ కాకపోతే, తెలుగులో అసలు 'కవి' అనేవాడు
జనించి ఉండునా? (కుడి కక్కకి చూచి) ఎవరో వస్తున్నారు!

(సభాపతి వస్తాడు)

సభాపతిలా ఊరుకొన్నాడు, సభాపతేనా ఏమిటి? సభాపతే! సరే, గడ్డం
పెంచడమైంది, పెదవికింద కొంత ఉంచడమైంది, దొరవేషమైంది, ఇక్కడు మళ్ళీ
ఇదొహవేషంలోకి దిగావు! ఇతర హిందువుల్లో ఎవర్నైనా ఏడు అరవ, ఏడు
వంజాబీ, ఏడు బుగాళీబాబు, అని ఆనవాలు కట్టచ్చును కాని, మన తెలుగు

అసామిని చూచి బోల్చడానికి కొంతబుద్ధి వ్రేయొగిస్తేగాని లాభంలేదు. తెలుగులో నూటికి తొంభైతొమ్మిది అనుకరణం. ఒకడు వియ్యంశురడితే అంతా అమరే; ఒకడు మోటారుకారు వేస్తే, అంతా ఆకారే; ఒకడు దివాలాతీస్తే, అంతా అడే. దండకారణ్యానికి దగ్గరవడంచేత రామనైవ్యపు లక్షణం సంగీమించి ఉంటుంది. ఈమాత్రం ఆలోచించలేదు, ఏమన్నా అంటే వ్రేలిదానికి “ఎందుకు? ఎందుకూ?” అంటూ నిశించాగా కారణం లభిస్తుంది. అయినా గానీ, వాకెందుకులే, నీవేమం జోలి! నీ కాకాల్యపు తిక్క వదిలే నువ్వే తిన్న పదకాపు! వేమని శీమి అనలేదు. గాని, భావ పాకుచెయ్యడానికి బయలుదేరావు టేమిటి నువ్వకూడాను!

స - మీ “ట” కారవ్రేయొగాన్ని బట్టి, మీరు ఏదోమోస్తరుగా విన్నారని తెలియబడుతోంది. ఈ భాషావ్యవహారం స్థిరపరచడానికి రాసి ఉన్నదాల్లో లేకమైనా మీ రెసుగురు. ఎరిగిఉంటే, పాకుచెయ్యడం పుణ్యం ఎవరు కట్టుకున్నారో గోహింతి మరి మాట్లాడి ఉండరు!

కా - సరిపోయింది! భ్వంసంచెయ్యడం మొదలెట్టింది నువ్వు! ఆమాట నిన్ను అని పోకారని, ఇతరులమీద ఆ అక్షరాలు ముందే వేస్తున్నావ్? అయితేనూ, వండి తున్న పట్టుకొని దులుపుతున్నావు టేమిటి, ముహంబెడటే, ఏమీ అట్టే చెట్టు కుండాను!

స - అందుకనే మీరు సత్యంచూడకుండా అభిప్రాయా లిస్తున్నారని చెప్పింది! అసలుముందు “వండితుడు” అంటే ఏమిటో నిర్వచించి, ఆతరవాత మరేమన్నా కానీంది. వండితుడికి నేను దాసోహం చేస్తాను.

కా - ఓవలోవలో! మరిగానీ పోతోందా ఏమిటి నీకు, సభాపతి! వ్రేలిదానికి నిర్వచనం అంటూకూడుంటే ఎల్లా ఏడుస్తుంది? పదాలయొక్క నిర్వచనాలు ఆయాకాత్రు సందర్భాల్ని బట్టి ఉంటాయి, వీరాస్తాయి. గోరంతలు కొండంతలు చెయ్యరాదు. మామూలుగా “వండితులు” అని మనం ఎవర్ని అంటామో నీకు తెలియనే తెలియదూ? అథమం సంస్కృతంలో వంద....

స - తెలుగులో మాట నే అడుగుతూన్నది!

కా - తెలుగులో మాట నే చెబుకూన్నది! ముందు సంస్కృతంలో వంచ....

స - అక్కడికి ఆవంచళిఖిలూ ఏవరేనా తెలుగులో ధరిస్తే చాలదూ, ఆ ఒకర్ని తెలుగు వండితుడు అవదానికీ?

కా - ఏదీనప్పటికీ, ఏడుపు. ముందు దేవభాషలో కావ్యాలు చదివి, కాస్తైనా వ్యాకరణం, అలంకారం గాణి, నాటకాంతం చూచి, అప్పుడు తెలుగులో వంచ....

స - మీరు చెప్పేది సంస్కృతాభ్యాసానికి. సైగా, అన్నింటికీ శిఖరప్రాయంగా ఆనాటకాలు ఉద్భవించడం చేతనున్నూ, ఆనాటకాలు రాసినవాళ్లు తర్కవ్యాకరణాలకారాదులలో మునిగి తేలి ఉన్నవాళ్లవడంచేతనున్నూ, చదివేవాడు కూడా ఆకీమాన్నే చదువుకోవాలి. కాని, తెలుగులో నాటకాంతం అన్నా నాటకప్రారంభం అన్నా విశేషంలేదా ఉండదు. మనం మాట్లాడేది ఆచదువు కోడం ప్రశంసకాదుగా!

కా - కాగానేవచ్చింది, నీతోటికుతర్కం! నీతో మాట్లాడ భయం, ఎదటవడ భయం. నీకు బ్రీటి తిచ్చే! అల్లాయిలే, వంచ ...

స - ఉండవయ్యా, వంచాలేదు, ఉత్తరీయంలేదూ! అదా! తప్పులు కనకరచడమూ నీకు కోవంవస్తా! ఉన్నదిఉన్నట్టు చెప్పడమేనా, ను వ్విందాకా తిట్టడమన్నావ్! తప్పు అనేమాట నిర్వచించు. భాషలో తప్పు ఒప్పు నిర్ధారించగలవాడెవడు? “ఇతరులంతా తప్పులుప్పుకునేవాళ్ళే” అనుకునే వాళ్లా వండితులు!

కా - అదికాదు! ఇల్లా లెక్కపెట్టి మాట్లాడో తప్పులు ఏకపుపెట్టడంలో నీఅభిప్రాయం ఏమిటి? ఎన్ని తే ఎవరికుండవు? ఆయెన్నిక ఏమి అక్కరకు వచ్చేవని? “ఏకోహిదోహో గుణసన్నిపాతే” అనిలేదూ! “వ్రబుధము నా జలరాశి, దానిలోపలగల నెరుసుల్ గణింతురె, అపారములొ ములులుల్లసిల్లగన్” అనిలేదూ! “కాళిదాసమయూరాదికవులకైన గలవు తప్పులవంగ, నయ్యలకులేని!” అనలేదూ అప్పుకవి?

స - అదా! నేను వండితుణ్ణికాను, విద్యార్థిని. వదస్వయావం, వదవ్రీయోగం, కారకం మొదలుగాగలవి సూత్రానుసారంగా నిర్వహించిన వానికోసం ఆంధ్ర

వాళ్ళయిన వలలువేసి వెలికి చూస్తున్నాడు. ఇంతవరకు ఎవ్వరూ దొరకలేదు. అనుసరిస్తాం అన్నవి అనుసరించకపోవడంవల్ల వారికి కదవ్వడావంతో కుప్పలు కుప్పలుగా తక్కులు. అవి యేరడంవల్ల తెలుస్తూన్నదేమిటంటే, పాండిత్యం వ్యాకరణం వాయిదం ఎడంఅనీ, వ్యాకరణం కవిత్వం వేరనీ, కవిత్వానికీ పాండిత్యానికీ మారమనీ ! ఇక్కటిగ్రింథక రైల్వే ఉన్నారే ఒకటిరెండు పుష్కరాల్నించి కృషి చేస్తూన్నవాళ్ళు. వాళ్ళతక్కులు 'ఏకోహిజోహ' అయితే ఇంకేం. నిజే మంతాగ ఎల్లానో అల్లా ఏమిద్దం, వేనవేలుగా ఉన్నాయికర్తం. వాటితో మహా మహాగ్రింథాలు, మాకు అదర్భంగా రాసిపారేశారు. ఆతక్కులన్నీ వాళ్ళు దిద్దుకోవడం ఎక్కువ? అని రాసికుండా వారుగ్రింథాలు రచించడం ఎక్కువ? ఇంకా ఇన్నేళ్ళొచ్చి చదువుకోక మున్నుకొట్టుకోనా, అన్నట్టు ! మనల్ని ఒకరు అభూతిలో దింపుతుంటే, ఆమాట అనుకోవడం తప్పా? వాళ్ళయినలో వర్తకాలుంటాయి, అభూతాలూఉంటాయి. వర్తకాలమీద శిల్పి ఆనందించడం గురించి పామరలకి చెప్పడం విమర్శించేవాడివని ఎల్లాగో, అల్లాగో అభూతాల్లో వాళ్ళు వదిలిపోకుండా కాపుపెట్టడంకూడా వాడివన. తక్కులైతేనే? పెద్దవాళ్ళతక్కులు గణ్యతలోకివచ్చి కీర్తిపహిస్తాయి. వాటిని తక్కులుకాకపోతే, పోనీ, విశేషాలనండి.కవక, ఈగ్రింథక రైల్వేనెత్తిమీదే ఇన్ని ఎగుడుదిగుడులు ఉండేగతున్నాయి కాబట్టి, అంతాకూడా, నన్నయ్య వెయ్యేళ్ళకింద రాసిన వ్యాకరణం అవతలిట్టి, ఉపయోగిస్తూన్న భాష పెరుగుతూన్న కొద్దీ గ్రింథఫం చేస్తే చక్కగా ఉంటుంది.

కా - (తలగొక్కిని చెయ్యి కడుక్కొని, ఆచమనంచేసి) అయ్యయ్యా, కర్మమా! కలియగాదిని నన్నయ్య వ్రాసింది కాదంటున్నావు, కల్పితాయ్యా!

న - ఏమీ బోవు! నన్నయ్య ఇక్కడంటే వెనక తడు రాసింది కట్టిపెట్టి మరొకదట్టం తీసి ఉండేవాడు. అంచేత ఇక్కడ నన్నయ్యావద్ద, మరి చిన్నయ్యా వద్ద!

కా - వ్యాకరణం అక్కడేకపోతే ఎల్లాగయ్యా ఏడవడం? వ్రాసి వ్యాకరణం రాని చవటకూడా, వ్యాకరణం వదిలేసి రాకానంటూ బయల్దేరుతాడు, వచ్చి మానేసి పట్టా !

న - బయల్దేరితే ఏం? మీరెందుకు కోపం? శవభాషంటే మీరంత ఆగ్రహం తెలుసుకూ ఎంతమందినేనా రాయించి !

కా - మాల మాదిగ అష్టాదశవర్ణాలవాళ్ళనీనా ?

స - ఆ !

కా - ఆ రాకలన్నీ నేను చదవనా ?

స - ఎవరన్నాడు ? అవి చదివేవాళ్ళు వాట్ల! ఉంటారు. రాయవద్దని అనటానికి మీ రెవరు ?

కా - నేనా ? కుండితుణ్ణి ! నోటికొచ్చినట్టు రాసేవాడికి వాతెట్టిస్తా. ఆ రాక నాకే నం చేయిస్తా !

స - రాతల్లో దేశానికి కావలసినవి నిలుస్తాయి, అనగా మనుష్యులకి. " దేశమంటే మట్టికాడోయ్, దేశమంటే మనుష్యులొయ్ !" అని కవి అన్నాడు. మనుష్యులకి అక్కరలేనివి సరిస్తాయి. కాబట్టి, మీ రే బొడ్డున మాణిక్యం పెట్టుకొని పుట్టలేదు. అందరినీ వ్రేయిత్తించినాండి. యత్నానికేం? మనిషి మాటలాచ్చి, జన్మానికి శివరాత్రిలాగా చివరకి ఒక్కమాటైనాసరే ఎవరో ఒకసందర్భంలోనేనా 'ఆహా!' అని అనుకోగలిగి ఉన్నవ్యక్తి అయిఉంటేచాలు! రాయచ్చు! అల్లాచోస్తే, కృమిమీ, ఈ అపారవాఙ్మయంలో విశేషపరిచయం వదాలతో గలిగిన ఆతడు ఒకడు బయలుదేరి, కివితల్లం స్నానం అయిపోయినవారి రచనల్లోఉండే నిత్య వ్రాయోగాలు చూసుకొని, వాటి ఆధారంతో లక్షణంగా వ్యాకరణం రాస్తాడు.

కా - అచ్చడెందుకు ఏడవనూ, వ్రతీ పసిమాలినవాడూ హద్దులేకుండా పుస్తకాలు రాసి తగులడ్డాక! అది రాయడం పూర్తి అయేటప్పటికి మళ్ళీ కొంత మార్పు మాట్లాడేమాటల్లో కలిగితే - కాకులత్ఫలోలాగ - ఆవ్యాకరణాన్నిబట్టి వ్రాసింది కృతకభావ అయిపోదు మరి! చావొచ్చి కడిందయ్యా, వ్యాకరణం కాదుగాని! అందుకనే దివ్యాంశసంభూతులైన ఆపాణినీ, పరంజలీ..... సరేకాని, వ్యాకరణం ఎందుకంటావ్, అసలూ!

స - వ్యాకరణం ఎందుకంటే, సజీవమైన భాషాస్వయాపాన్ని సమర్థించి, సకారణంగా సోదాహరణంగా నిర్ణయించడానికి; వదాలచరిత్రలో ఉండే మార్పు గ్రహించి, వాటి దారి సూచించడానికి; వినక ఓకదం ఎల్లా ఉండేదో గ్రహించుకోవడానికి;

అనగా, పూర్వగ్రంథాలు చదువుకోటం వీలుగా ఉండడానికి; అన్యభాషవాడు ఈ భాష నేర్చుకోవడానికి;

కా - అల్లయితే, వైయాకరణి తనకాలంలో బ్రతుకుమై ఉన్న అద్భుతమైన చదువలనా నీమాట? బాగుంది. జనసామాన్యం మూర్ఖులుగనక, వాడు కాసిం చి చేసిన వ్యాకరణప్రకారం వీళ్లు మాట్లాడడం నేర్చుకోవడం !

స - ఇల్లా అసంభవంగా భీష్మించుకొని కూచునేవాళ్లు భాషని తాము పెంచాలేరు ఇంకోర్ని పెంచానియ్యరు.

కా - అలాంటి సరాసరి, బలపూర్వ వాపో చూసుకోవడం !

స - సజీవమై ఉండే లేదో చూసుకుంటే సరి.... పెంచలేరు సరిగదా, కండిరి నామం తమలే జాబ్బుకోవాలని వారి ఉద్దేశం. అందుకేనే, అందరినీ రాయనియ్యడం టారు. నూటికి చదువురానివాళ్లు తొందర పైగా ఉన్నారు. ఇంతమాత్రానికీ, బ్రతికివాడూ చదువేనా అని కొందరు గోలెత్తుతున్నారు. ఇల్లా గోలెత్తేవాళ్ళు ఇతరభాషల్లో లేకపోవడంవల్లే అవి పెరిగి కొమ్మక్కాయి.

కా - సరేలేస్తూ! వాకు తెలియదూ ఈమాట! మూలమాత్రాలు వాడిరి లేని పోని కరుగులై త్రవంటావో ఏమీ వ్యాకరణం లేకుండా బ్రతికివాడూ రాయ వచ్చుననా, నీతివదేళం. అహోహా! మానాయ్ మానాయ్ ! అవ్వకు ఒహాడి మాట ఒహాడికి బోధపడడం ఎల్లాగ?

స - అక్కడే ఉంది మీజాబ్బువెర్రి! వ్యాకరణాలు ఈరోజు చిందిపారేస్తే, మన కందరికీ, భాష, బోధపడడం మానేస్తుందా? పంచాంగా యండకపోతే గ్రహణం వట్టడం అటుకం వడిపోతుందా? భాషాభివృద్ధి సహజం. ప్రపంచములో చెపు లేట్టగొని విన్న బ్రతుకొకటా, తెలుగు భాషాగ్రంథాలు కల్గింపుకొని చూసిన బ్రతుకొకటా, ముందు తనకేమన్నా విశేషభావం ఉండి, అది నాబ్రతికి అందిస్తాడు అనుకునేవాణ్ణి బ్రతివాణ్ణి రాయనండి. మీకు అక్కడేకపోతే ఉంటుంది. ఒకరచన ఉన్నవాళ్ళకి ఎవళ్ళకో తెలియడం లేదేమో అంటూ మీరు పూనుకొని రాకండి, వాళ్ళ గుండెలన్నీ మీరు దూరి చూసినట్టు!

కా - అల్లయితే, మనిషికోవ్యాకరణమా ?

స - ఎవడేనా అఖండుడై, వాడిఅలోచన జనాని! అవసరమైందయితే, వాడి భాష
జనం నేర్చుకోవలసిన వనోద్భి, వాడినిదిక్తం ఓవ్యాకరణం లేవదీయవలసివస్తుంది.
అల్లా వ్యక్త్యేకవ్యక్తులకోసం పుట్టిన వ్యాకరణాలు ఇతరభాషల్లో ఉన్నాయి.

కా - ఎన్నట చెప్పు. తప్పులాస్తే రావచ్చు! ఎవరేంజేస్తారు వస్తూంటేనూ ?
“వ్యమాడో” అన్నారు చెడ్డలు. అంతమాత్రాన్ని అదర్శం ఎల్లాబోతుంది ?

స - అదర్శం అంటే, వ్యవహారంలోలేనిదా ? వ్యక్తి సంతోషాలకి అదర్శం ఏమిటి ?
అదర్శం శుభదర్శమూనా !

కా - ఏమైనాసరేగాని, మాట్లాడుతూన్నట్టు రాయడం వేళాకోళపు రాతల్లో ఒక్క
గోవచ్చు !

స - ఒక్కగోవడం ఎవరు ? ఎందుకు ? మాట్లాడుతూన్నట్టు ఉంటే మానవులు విం
టారు. లేకపోతే దేవతలు అలకిస్తారు, తీరుతాడీ చూసుకుని.

కా - మానవులు వినిపించుకోక పోయినాసరే, అవ్యాకరణంకంటే కువ్యాకరణం
నయం.

స - మరీసెలవ్, ఒకేమాట! వాదించేవారు వేరేవరుగా నిర్వచనం చెప్పేటప్పుడు
న్నూ, లేనిపోనిచోట్లకూడా అదర్శాలు అంటూ మొదలెట్టటపుడున్నూ, అహంభా
వత్యాలు బయలుదేరివచ్చుతున్నూ, వాదనలు కూడదు.

కా - అల్లాఅయితే నువ్వు రాయవోయ్, వ్యాకరణం! నువ్వు కాసీంచు !

స - అబ్బ ! అది కాదు వ్యాకరణం అంటే అని చెప్పలేమా! పోసిలెండి. దీనికి అం
తేమిటి తెంచేమిటి ? సభల సాయంత్రం, ఆనందం సంగీతరాత్రువాల్లా వస్తారట
మీరుకూడా రండి, వాదం అనేది మనతోనే ఉంటోంది ఎంచేతో కాని !

(అని కుడిచేతుకీ తెల్లబోరాడు)

కా - చూద్దాం !

ప్రశంస

నెట్టి లక్ష్మీనరసింహము

శ్రీరామమూర్తి పూర్తి కృపనూర్తి
యదుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారికి; వారికి భువిపై
చాలా సౌఖ్యము సమకూడఁ గావ !

వివిధవిద్యలందు విశేషంబగు
విజ్ఞానమువకును, జ్ఞానమునకూ,
మడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారిని ప్రశస్తి గాంచిరి.

విద్య యెంత పొచ్చుగా వచ్చినా,
కీర్తి యెంత పొచ్చినా, విషయమే
తొడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారికి : పయి తొడువులేల ?

డెబ్బయియేడులు, వారి యీడివుడు ;
శిష్యులన్న నో, వందలూ వేలు;
అయినా, ఇప్పుడూ చిన్నప్పటివలె
విద్యాసంపాదనమున మాత్రము
వడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి :
పంతులుగారే, బడిసిల్లఁ దహవా !

తనకు తెలియనట్టి విషయ ముంటే,
తనకంటె చిన్న వాళ్లనైనను
సంశయమురెల్ల రీతేవలకూ

అడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి,
పంతులు గారని ప్రజల్లు పలుకక.

ఏవిషయాలను బట్టుకొన్ననూ,
వాటిలోని కల్లవమెల్ల పోయి
సారాంశము తేలే వలకూ జల -
గడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారి యపారవివేకము.

శాస్త్రవర్ష యంటూ పడినప్పుడు,
ఇతరపండితుల వాక్యసందయము
వేరే వంటిచైలే, యా నేతకు
వడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా రెది పలుకుదురో యది.

ప్రజల్ల లేరుచే పరులకు వెఱచే
బడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారికి పరిచర్య చేసి,
పండితుం డయి, సభారంజకుఁ డగు.

తెలిసీ తెలియని దంధపండితుల
పటపట వాగే నోరూ ముఖమూ
ముడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా రొక పదిని గనంబడ.

అంధ్రవ్యాకరణజ్ఞతను విట్ట -
విడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి

పంతులుగారని బాగా యెఱింగి,
వారు కోరు భాషాసంస్కరణము
రమ్యరింపనట్టి వారలైనా,
వారితోడ వాదించ జంతుదురు.

శోటిలోనుండి వెలువడి వచ్చిన
రుద్రుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా రతిపాత్రులని తెలుపు ;
'ప్రాణము పోనీ, పవిత్ర'వాక్కున
బ్రహ్మగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా దెప్పటికీ పలుకరు.

నవ్వగ పోయిందీ ద్రవ్యము తల -

పాడుగు, గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా రొక పాపంబైనా
చేయుదురని నమ్మడమే పాపము.

ఏ గాలివానలో నైనా తన
మంచితనమె తను సంరక్షించే
గొడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగానికి భగవంతుఁ డతని
శరవర్షబీజిగాఁ జేసి, మంచి
యారోగ్యమునూ, భాగ్యమూ, సుఖము
నొసఁగి, వంశాభివృద్ధి కలిగించుఁ
గాక !

మాతృభాష - పరభాష

తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం

శిశువు, పుట్టగానే, శరీరములోని కొన్ని కండరములవ్యాపారమువల్ల ఏడుస్తాడు. మొదటిదినములలో ఆయెప్పు తన జీవయనా కావలెనని తెలియజేసే ఉద్దేశముతో కూడుకొనిఉండదు. కాని క్రమముగా ఏడుపు ఎక్కువై వినబడ్డా తల్లిగాని చాదిగాని బిడ్డవద్దకు పోయి తినివడినచారములు చేసే, ఆహారము ఇచ్చి సంరక్షిస్తూ ఉండడము కనిపెట్టి, అటుపైని ఉద్దేశపూర్వకముగా ఏడ్చి తనవదులు సాధించుకొనుటకు శిశువు ఉపక్రమిస్తాడు. కొన్నాళ్ళకు ఆయెప్పులోనివైవిధ్యము గమనించి బిడ్డ ఎందుకు ఏడుస్తున్నాడో తల్లి గ్రహించగలుగుతుంది; అనగా అప్పటికి ఆయెప్పుయొక్క స్వరము లో భావబోధకత్వము ఇమిడి ఉన్నదన్నమాట.

ఆరేకువారములపాఠ్యము వచ్చేదాకా బిడ్డకు ఊసులాడుట (babbling) రాదు. ఊసులాడుట భాషాభ్యాసప్రయత్నములోని ద్వితీయావస్థ. ఈసమయములో శిశువు తనవాగిందియములను ఉపయోగించడానికి నిరంతరప్రయత్నము చేస్తూఉంటాడు. ఆప్రయత్నమువల్ల మొట్టమొదట సాధ్యమయేవి సులభముగా ఉచ్చరించదగిన వ, బ, మ వర్ణములు. బిడ్డ తల్లివద్ద పాలు తాగేటప్పుడు వానిపెదవులలోని కండరములు బలపడి వర్ణోచ్ఛారణమునకు శక్తిమంతము లవుతవికనుక ఓవ్యయములు వలుగగలుగుతాడు. క్రమక్రమముగా ఇతరవర్ణములుకూడా ఉచ్చరించడము అలవాటువుతుంది.

శిశువు సహజశక్తిసంపన్నములయిన తనవాగిందియములు ఉపయోగించడానికి ప్రారంభించినవ్యక్తుల అవ్యుత్తారాలములు చేస్తాడు. చేతులూ, కాళ్లూ వ్రత్యోజనముచేయించకుండా అడిస్తూ ఆడుకొంటూఉన్నట్లే, వాగిందియములతోకూడా ఆటలాడుకొంటాడు. ఆటలనందర్భములో అమ్మమ్మమ్మ, అత్తత్తత్త మొదలగుధ్వజులు వెలువడతవి. ఆధ్వజులకు మరిసరవస్తులగుపెద్దలు భావములు కల్పించి తల్లిని ఆత్రసూ శిశువు పిలుస్తున్నాడని భావిస్తారు. ప్రతికల్పమునకూ నిర్దిష్టార్థ ముంటుందనే భావము భాషావరితయమువల్ల వారికి ఏర్పడిఉన్నది గనుక శిశువు ఉచ్చరించే వదములకు

ఈభ్యాసము రాజమహేంద్రవరములో 1988 క సంవత్సరములో జరిగిన అంధ్రప్రదేశ్-కర్ణాటక భాషాసభలో చదివినది.

కూడా భావబోధకత్వ ముపాదించి తమకుతోచిన అర్థములను అవదములుగ అంట గడతారు. ఈవిధముగా ఏర్పడినవే ఒకవిశిష్టజాతివదములు వ్రతీభాషలోనూ ఉంట వి. ఈవదములలో సంయుక్తాక్షరములుగాని, ఉచ్చరించుటకు కష్టతరములయిన వాల్లులుగాని ఉండవు. కొన్ని భాషలలో ద్విత్వాక్షరము లుంటవి. ఒకేవాల్లు తరుచు గా అకారసహితముగా వలుచూరు వస్తుంది. కొన్ని భాషలలో ఇవి అజాతులు, కొన్నిటిలో హలాదులు. ఇట్లే కొన్ని భాషలలో ఇవి హలంతములు, కొన్నిటిలో అజంతములు. ఆయాభాషలకర్తవ్యమునుబట్టి ఏర్పడే ఇట్టిస్వల్పభేదములలోకప్పు రక్షిస విషయములలో ఈవదజాలములలో స్వరసామ్యము కనబడుతుంది.

అమ్మ అనేవదమును గురించి ఇక్కడ విచారితము. నిర్దిష్టభాష మేమీ లేకుండానే 'అమ్మమ్మమ్మ'అని శిశువు ఉచ్చరిస్తూ వాగిందియ్యములలో అటలాకుకొంటూ ఉండగా శిశువు తన్ను పిలుస్తున్నాడని చేమపూరిత అయినమార భావించుకొని వాని వద్దకు పోతుంది. ఆశబ్దము ఎక్కు దుచ్చరించినా తల్లి తనవద్దకు రావడము చూచి శిశు వాశబ్దమునకూ తల్లి వచ్చుటకూ సంబంధము గుర్తించి తోలుతటి అవ్యక్తలాప మునకు భావబోధకత్వము కల్పించుకొంటాడు. పాశ్చాత్యభాషలలో Mamma, Mama, Ma అనువారాదివదములూ, ఆర్యేనియను భాషలో Ama, పాచీదీననాద్వి భాషలలో Amma, సెమిటిక్ భాషలలో Am, um, em అను అజాదివదములూ అమ్మఅనుఅర్థము బోధించునవి ఉన్నవి. ఇండోయూరోపియన్ భాషలలోనిమాతృ, Mother, Mutter, Mater, Meter అను వదములు తోలుతటి మా అనువద మునకు వ్రత్యయసంయోజనమువల్ల కలిగినరూపములు. సెవోనిక్ భాషలోని Baba, బాంగాభాషలోని Bama అనువదములకూడా తల్లి అనుఅర్థమునే బోధిస్తవి.

తల్లి అను అర్థముగల వదములలో Mamma, Mama, Ma ఉన్నట్లే తండ్రి అనుటకు Pappa, Papa, Pa అనువదములున్నూ పాశ్చాత్యభాషలలో కలవు. ఈ రెండువర్గముల వదములకూ గల స్వరసామ్యము గమనించవలెను. ఇండోయూరో పియనుభాషలలో ter అను వ్రత్యయము అంతమిందుగల మా అనువదముయొక్క రూపములయిన మాతృ, Mother, Mutter, Mater, Meter సంతివదములే, తండ్రి అనుఅర్థములో పితృ, Father, Fader, Vater, Pere మొదలయిన పా అనుపాచీదీనవదముయొక్క రూపములు. Pope అనువదము Papa అను వదము

నుంది జనించినదే. ఇటాలియనుభాషలోని 'Babbu' బర్బేయను భాషలోని 'Baba', సెర్బియనుభాషలోని 'Baba', టర్కిష్ భాషలోని Baba అను నాలాది పదములున్న సెమిటిక్ భాషలలో, Aba, Abu, Abba మొదలయిన అజాది పదములున్న వీర్యకల్పబోధకములే. ఈఅర్థములోనే తనర్థముతో కూడుకొన్న పదములు చాలాభాషలలో ఉన్నవి. సంస్కృతములో తాత, నాంగో మొదలగు ఆస్తికన్ భాషలలో tata, పీగ్జీభాషలో tatta, రష్యన్ భాషలో tyatyty, తెలగ్ భాషలో tat— దానినుంచి ఉత్పన్నమయినదే ఇంగ్లీషుభాషలోని dad. ఈవర్గములో అజాదులగు పదములుకూడా కొన్ని భాషలలోఉన్నవి: గ్రీక్ భాషలో 'Atta', గాథిక భాషలో 'Attila', మాగ్యారుభాషలో 'Atya', టర్కిష్ భాషలో 'Ata' మొదలయినవి.

అమ్మి, అన్న, అత్త, అక్క, అత్త, నాన్న మొదలగు బాంధవ్యాధ్యబోధకపదములలో మూలగ్రామీణాక శిశువునకు అనర్థగలవస్త్రపులచేర్లలోకూడా వివిధభాషలలో స్వరసామ్యము కనబడుతుంది. అహారము కావలసినపుడు శిశువు 'మి మి మి' అని రోదనముచేస్తాడు. అయేడుపులో తనకాహారముకావలెనని తెలియజేసేఉద్దేశము ఉన్నట్లు నిర్ధారణచేయలేము. అవిధముగా ఏర్పినపుడల్లా తల్లి వచ్చి అహారము ఇస్తూ ఉండడముగనునించి అటుపైని అహారముకావలెనని సూచించడానికి అవిధముగానే ఏడుస్తూ ఉంటాడు. దానినుంచి పుట్టిననే వివిధభాషలలోని మమ్మామ్, మామ్, మమ్, అమ్, హమ్ మొదలయిన పదములు.

శిశువు ఉచ్చరించినవ్యతిరేకమునూ తల్లిదండ్రులంతో ముద్దుముచ్చటలతో ఆలకిస్తూ, వాటికి భావములను కల్పిస్తూ, తాము శిశువునవద్ద ఉన్నప్పుడు అమాటలే వలుమాడు వలుకుతూ ఉంటారు. అపదములు దుష్టములనీ, అర్థరహితములనీ తత్పరులుపట్టి వండించక, అపదములు మరల మరల శిశువు ఉచ్చరించేటట్లు బోధిస్తూ, వాటిలోని దోషములను తమచేతుచేత కట్టిపుచ్చునూ, క్రమ క్రమముగా వాటిని పఠిస్తారు. తమ కడివరకు వరిచితిమయిన శిశుభాషకున్న తమిల్లవాని భాషకున్న సామరస్యము కలిగించి వానిభాష కొక స్వయానము చేశారుస్తారు. ఇట్లేర్పడిన శిశుభాష శిశువు తనకార్యములు వెరవేర్చుకొనడానికి సరిపోతుంది. ఇదిమూర్త్యభాషాభ్యాస ప్రయత్నములోని మూడవ అవస్థ.

శిశుభావ వ్యవహరించుకొంటూ ఉన్నకాలములో పిల్లవాడు తనతల్లిదండ్రులూ బంధువులూ వాడుకొంటూఉండేభావము ఎల్లప్పుడూ వింటూ, సందర్భమునుబట్టి కొన్నికొన్ని మాటలఅర్థము గ్రహిస్తూఉంటాడు. అవధములను తాను స్వయముగా ఉచ్చరించడానికి కొన్నిదినములు, లేక మాసములు పూర్వమే వానిఅర్థము తెలుసుకొని ఉంటాడు. క్రమముగా గృహవరణమును కుటుంబావరణమును చాటి తోడి కాలకాలికలూ, ఇరుగుపొరుగువారూ, బంధువులూ మొదలయినవారితో కలిసిమెలిసి ఉండి ఆసంఘములో వ్యవహారములో ఉన్నభావ నేర్చుకొంటాడు. కొత్త ఆట పాటలు నేర్చుకొనడము, కొత్తవస్తువులు చూడడము, కొత్తభావములు ఏర్పడడము, కొత్తవారితో సహవాసముచేయడము మొదలయిన వ్యాపారములు నావాటికి వృద్ధి పొందడమువల్ల పిల్లవానిభావకూడా వృద్ధిపొందుతుంది. ఈనరిస్థితులలో తా నదివరకు ఉపయోగిస్తూ ఉండే శిశుభావావధములు వ్యవహారచ్యుతములయి వాటిస్థానమును తానికిభావావధములు ఆక్రమించుకొనడము తటస్థిస్తుంది కొందరిపిల్లలభావంలో ఈ శిశుభావావధములు కొన్ని చాలాసంవత్సరములవరకూ నిలిచిఉంటవి. అవధములు వ్యయోగించేటప్పుడు తోడివారు పరిహసిస్తుఉన్నా ఆవి విడవజాలసంతటిదృఢముగా నాటుకొనిఉంటవి.

శిశుభావ నేర్చుకొనడములో పిల్లవాడు ఎన్నోతప్పులుచేస్తూ క్రమముగా వాటిని దిద్దుకొంటూ ఉంటాడు. కొన్నివర్ణముల ఉచ్చారణము అతిసులభముగా పట్టుకుతుంది, కాని కొన్నివర్ణములు ఎంతవ్రేయత్నించినా సాధ్యముకావు. కొందరు పిల్లలు కళారమునకు బదులు లకార ముచ్చరిస్తారు. అట్లే గళారమునకుబదులు డళారమును వాడుతారు. నాలుగుసంవత్సరములపిల్లవా డొకడు “అమ్మా టండికుండ ఏటూడలో ఉండే” అని ఉచ్చరించినాడు. తనఉచ్చారణలో లోకమున్నట్లు అపిల్లవా డెరుగడు. ఇతరులు ఉచ్చరించినరీతినే తానుకూడా ఉచ్చరిస్తూన్నట్లు భావించుకొనేవాడు. రకారము చాలామందిపిల్లలు కలుక లేరు. మూడేండ్లపిల్లవాడు ‘రారాసందకుమారక’ అన్నవద్యము రకారమునకు బదులు లకారము వ్యయోగించి చదవగావిన్నాను. ఒక్కరకారములేక తక్కినవర్ణములన్నీ వాడు సరిగా ఉచ్చరించినాడు. కొన్నివర్ణములుచ్చరించలేక బోవడము ఒకచిన్నపిల్లల విషయములోమార్చిమేళాక వయోవృద్ధులలోకూడా కనబడుతుంది. 60 సంవత్సరములు చాటిన అంధ)బ్రాహ్మణమామిద

వ్యాపకము అక్షానము అనడానికి బదులు 'అగ్నానము' అని వలకడము నే నియమము. కొత్తరక్తములు నేర్చుకొనడములోనూ, తన ఉచ్చారణలోని తక్కువ దిద్దుకొనడము లోనూ పిల్లవాడు ఎంతో శ్రద్ధవహిస్తూ ఉంటాడు. ఒక పిల్లవాడు గుట్టు అనుటకు బదులు గుయ్యం అని ఉచ్చరించేవాడు. కొంత కాలానికి పరిలయిన ఉచ్చారణము నేర్చుకొని మిక్కిలి సంతోషముతో ద్విత్వరకారముతో ఉన్న మాటలు తనకు వచ్చినవన్నీ సగర్వముగా వలుకుతూ, ఇతర బాలురు తనవలె ఉచ్చరించగలరో లేరో పరీక్షిస్తూ ఉండేవాడు. కొత్త పదము నేర్చుకొన్నప్పుడు కూడా ఎంతో సంతోషపడేవాడు. అయినా సంవత్సరముల బాలిక స్వంతము అన్న మాట కొత్తగా నేర్చుకొని 'ఈతారు నీస్వంతమేనా, ఈయిల్లు నీస్వంతమేనా, నాన్న నీస్వంతమేనా' అని ఈ విధముగా తల్లిని అడుగుతూ వచ్చినది.

వర్ణోచ్చారణము అలవర్చుకొనడానికి చేసే ప్రయత్నముకంటే ఎక్కువ ప్రయత్నము అవసరమవుతుంది వదములను నేర్చుకొనడానికి. నాన్న అనే పదము ఉచ్చరించడానికి పిల్లవాడు ప్రయత్నిస్తూ ఉన్న సమయములో తల్లి 'నాన్న వీరీ, నాన్నను చూపించు' అంటూ పిల్లవాని తండ్రి వైపు చూస్తుంది. పిల్లవాడు కూడా ఆ వైపు చూడడానికి అలవాటుపడి క్రమముగా అవడము మొక్క అర్థము గ్రహిస్తాడు. మాటల సందర్భములో ఇంకెవ్వరినాన్నను గురించి మాట్లాడుతున్నా అపిల్లవాడు తన తండ్రి వంకరే చూస్తాడు. నాన్న అనేది తన తండ్రి పేరే అని వానిభావము. మీనాన్న పేరేమిటి అని అడుగగా 'నాన్నే' అనిన్నీ, అమ్మ పేరు 'అమ్మ' అనిన్నీ అంటాడు. ఇతర బాలురు తమ తల్లిదండ్రులను అమ్మా నాన్నా అని పిలవడము విని మొదట వింతగా చూస్తాడు. కాని క్రమముగా అవడముల అర్థము ఇంకా కొంచెము జోధవడుతుంది. 'పిల్లి పిల్లా, వాళ్ళ నాన్నా పోతున్నారే' అంటాడు. తన బంధువుల పేళ్ళే కుక్కలకూ పిల్లులకూ చిన్న పిల్లలు పెడుతూ ఉంటారు. ఒక పిల్లవాడు కొన్ని కందులు పోతూ ఉండడము చూచి "అమ్మ వాళ్ళ కల్లదోరు (కళ్ళజోడు) నాన్న, వాళ్ళ దొడ్లమ్మ, వాళ్ళ దిత్తకాయ్య" అని చూపించినాడట. 'వాళ్ళ యింట్లో పాపిచేరేం-కన్నమ్మ' అని అనడములో పాపి అను శబ్దమునకు దాసి అను అర్థము కల్పించినాడు. తమ యింట్లో దాసి చేరు పాపి. అమ్మ, నాన్న, దాసి మొదలగు ఈ పదముల వాడుక సమగ్రముగా తెలియడానికి ఎంతో కాలము వడుతుంది.

ఒకాదిక పిల్లవానితో “ ఏడుపు మానేస్తే నీకొకతాయిలం పెడతా”నని చెప్పి తరువాత ఖడ్గారవ్వండు వానికిచ్చివది. తాయిలం అంటే ఖడ్గారవ్వండు అనేభావము అ పిల్లవానియెప్పుడో చాలకాలమువరకూ నిలచిపోయినది. ఒకపిల్లవాడు జాట్లు అనేమాట నేర్చుకొన్నాడు. ఆపుతోకకుచ్చుకీ, గడ్డములకూ, మీసములకూ, పిలకకూ, సవరమునకూ, కూడా జాట్లు అనేవదమే వ్రాయొగిస్తూ ఉండేవాడు. ఈవదముల కన్నిటికీ ఉన్న అర్థభేదము ఎంతోకాలమునకుగాని, ఎంతోవ్రాయత్నముమీద కాని జోధవదదు. వదుట, జారుట, కారుట ఓదుట, ఒలుకుట, చిందుట, యెదలయిన భావములు అన్ని తెలవడానికి సరియైన వదములు వాడుట తెలియక వాటిలో ఏదో ఒకేవదమునే అన్ని అర్థములలోనూ యెదలట ఉపయోగిస్తాడు. వాటిలోని అర్థభేదము కొంతకాలానికి గుర్తించి క్రమముగ ఆయావదములు ఉపయోగించ గలుగుతాడు.

వదముల స్వరూపము, వాటిఅర్థము, వాటిని ఉపయోగించవలసినవిధము పాఠశాలలో పరభాషనేర్చుకొనేటవ్వకు గురువుతోధించేవిధముగా మాతృభాష నేర్చుకొనేటవ్వకు పిల్లవానికి ఎవ్వరూభోధించరు. సందర్భమునువట్టి మాటలఅర్థము తెలుసుకోవలసినదేకాని కొత్తవదము వినడము తటస్థించినపుడల్లా అవదముయొక్క అర్థము వినరించి చెప్పేవాడుండరు. ఒకడు ‘అప్రమ తీసికొనిరా’ అని వలకగానే రెండవవాడు ఆప్రమ తీసికొనివచ్చుట చూచి దగ్గరగా ఉన్న పిల్లవాడు యెదటివాడు ఉచ్చరించిన మాటలకూ రెండవవాడు చేసినవనికి గలసంబంధమును గుర్తించి ఆ మాటలభావమును తెలుసుకొంటాడు. ‘అప్రమ తీసుకుపో’ అని ఉచ్చరించగానే కానిని తీసుకుపోవుట చూచి అవదముల అర్థముకూడా తెలుసుకొంటాడు. తన చుట్టూ ఉన్నవస్తువులనుగూర్చి తెలుసుకోవలెనను కుతూహలముతో వాటిపేర్లు అడిగి నేర్చుకొంటాడు. దేశభాష అవిధముగానే అలవడుతుంది. చెయ్యి అనువదమునకు బహువచనము చేతులు అనికాని, ఉన్నాడు అనుకీయకు వ్యతిరేకార్థము లేదు అనికాని పిల్లవాడికి, పిల్లవాడితో అనేవి పిల్లవాడు అనుకల్పమునకు వ్యతిరేకతీయాదిభక్త్యైకవచనరూపములనికాని పరభాషావిషయములో పాఠశాలలో వ్యాకరణకార్యములు నేర్చుచట్లు ఎవరూ నేర్చకపోయినా వ్రతపిల్లవాడును కొంతవయస్సు వచ్చేటప్పటికి వ్యాకరణాదిదోషములు లేకుండా మాతృభాష సలక్షణముగా వ్రాయొగించగలుగుతాడు.

అమెరికాలో ఒకపిల్లవానికి 10 వ నెలలో 8 మాటలు మాత్రమే వచ్చునట. 11 వ నెలలో 12 మాటలు; 12 వ నెలలో 24 ; 13 వ నెలలో 88 ; 14 వ నెలలో 48 ; 15 వ నెలలో 106 ; 16 వ నెలలో 192 ; 17 వ నెలలో 282 అలవచ్చుకొన్నాడు. అపిల్లవానికి 6 సం గడువగానే ఎన్నిమాటలు వచ్చునో తెలుసుకోవలెనని ఇంగ్లీషువారందరూ అపిల్లవాడు చుచ్చరించినప్రతివదము వాసినెట్టుట ఆరంభించినారు. వివిధవిషయములు పిల్లవాడు ప్రసంగించెట్టుచేస్తూ తనకు వచ్చిన మాటలన్నీ ఉపయోగించెట్టు వాని కవకాశము కల్పిస్తూ మూడునెలలు పనిచేయగా 2888 మాటలు లెక్కకువచ్చినవట. ఈ లెఖలో సంఖ్యావాచకములు, వ్యక్తులపేర్లు (Proper Names) చేరలేదు. అపిల్లవానికి ఇంతకంటె ఎక్కువవదములు రావని యాధిగా చెప్పటకు వీలులేదు. వాడు ఉపయోగించలేకపోయినా, బోధకరచుకోగలవదములు వందలకొలది ఉండవచ్చు. స్వీడన్ లో కర్నకులకు ఎన్నిమాటలు వచ్చునో తెలుసుకోవలెనని మిక్కిలికృద్ధతో లెఖిచేసినాడగా 26,000 వదములు లెక్కకు దొరికినవట. విద్వాంసుల వదజాలములో 40,000 వదములవరకూ ఉండవచ్చును. పిక్పియర్ తననాటకములలోనూ వద్యకావ్యములలోనూ ఉపయోగించినవదములన్నీ ఇంచుమించు 20,000 ఉంటవి. మిల్టన్ ఉపయోగించినవదములు 8,000 మాత్రమే నన్నయ ప్రయోగించినవదములన్నీ ఎనిమిదివేలకు మించి ఉండవు. కవులగ్రంథము లాధారము చేసుకొని భాష నేర్చుకోవలెనంటే లాటిన్ భాషలోనివి వదవవంతువదములైనా దొరకవు. అల్లునేర్చుకొనేభాష అసమగ్రముగా ఉంటుంది. దానితో లోకవ్యవహారము సాగించడము అసంభవము.

ఒకగురువువద్దకాని భాషాశాస్త్రవంశీకునివద్దకాని ఏదో యొకక్రిమనుగువద్దకి వలంబించి నేర్చుకొనేదికాక సంఘమునుండి లోకవ్యవహారమువల్ల నేర్చుకొన్నతే లాటిన్ భాష-లేక మార్కభాష. ఉచ్చారణలోను మాటల నుపయోగించు రీతిలోను ఏయిద్దరిమనుష్యులవద్దకి ఒకేవిధముగా ఉండకపోయినా ఒకేసంఘమునందలి వ్యావహారిక భాష ఇంచుమించు ఏకముఖముగానే ఉంటుంది. వ్యవహారబాని కలుగకుండా ప్రతిమనుష్యుడూ మార్కభాషను ఉపయోగించుకోగలడు. ఎంతచక్కగా నేర్చుకొన్నదైనాసరే కరభాష మార్కభాష వచ్చినంత సమగ్రముగా అలవడడు.

దీనికి కారణము మార్మభాషాభ్యాసమునకూ ధరభాషాభ్యాసమునకూ ఉండే వ్యత్యయములైన భేదము, మార్మభాషా శైశవావస్థనుండి నేర్చుకొనెడి, జ్ఞానము వచ్చిన కొద్దీ ఒక్కొక్క నూతనవిషయము తెలుస్తూన్న కొద్దీ భావములు వాటితోపాటు ఆ భావములను వ్యక్తముచేయుటగాని రసినభాషా అలవడతవి. ఈమార్మభాషాభ్యాసమునకు పూర్వము ఏవిషయముతోకాని, ఏభిత్తరభాషతోకాని పరిచయ ముండక పోవడముచేత మార్మభాష చక్కగా అలవడదానికి అటంకము లుండవు. ధరభాషాభ్యాసము ఆరంభించేటప్పటికి పిల్లవాడు పెరిగి కొంతజ్ఞానమును సంపాదించి మార్మభాష మాట్లాడడము నేర్చుకొంటాడు. ఒక భాష వచ్చినవాడు ఇంకొక భాష నేర్చుకొనే టప్పుడు తనమార్మభాషకు విలక్షణములైన పోకడలను ధరభాషలో వ్రేచేకొట్టడము వింతకాదు. ఎంతశిష్టతో ధరభాష అభ్యసించినా మార్మభాషయొక్క ప్రాబల్యము (Influence) లేకమైనా లేకుండా ఉండటంతచక్కగా అది అలవడదు. గాంధీమహాత్ముడు దొరలకంటె బాగా ఇంగ్లీషు మాట్లాడగలదని ఆంగ్లభాషావంశీకులైన దొరలే మెచ్చుకొన్నారు. ఆంగ్లభాషలో వారికి గొప్పపాండిత్య మున్నదని వారిభావము. అయితే వారు చేసిన కొన్నికొన్ని ప్రయోగములు ఆంగ్లభాషాసంప్రదాయమునకు వ్యతిరేకముగా నున్నవని, అట్టిప్రయోగములకు హిందీ, గుజరాతీ భాషల ప్రాబల్యము కారణమని శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు నిరూపించినారు. వ్యవహారములో నున్న మార్మభాషను పరిత్యజించి గాంధీకాంధీమే వ్రాతలో ఉపయోగించవలెనని దీక్షపహించినవారి గృంథములలోకూడా పూర్వకవులవాడుకలో లేని వ్యావహారిక భాషాపాదములు నేలకొలిది అనివార్యములుగా ప్రవేశించినవి. అట్టివారికి నాయకులూ, ఆకార్యముల కొనసాగించడానికి ఏర్పడిన ఆంధ్రసాహిత్య పరిషదధిపాతకులూ, పూజ్యులూ అయిన శ్రీజయంతి రామయ్యవంతులువారు మొన్న మొన్న ప్రకటించిన ఆంధ్రీకృషోత్తరరామచరితములోని “విలపిత వైతిగాదు, లేనలేదూ? అయినట్లూ, లేనట్లూ?” మొదలగు వచ్చిగాగ్రయ్యూహకములు ఎక్కినవి. ఆరువది సంవత్సరములనుండి పరిశ్రమచేస్తూ ఉన్నవైనా “గాంధీక” మని వ్యవహరించబడు ఈ ధరభాష 72 సంవత్సరములనుండి నిత్యవ్యవహారములో ఉన్న వ్యావహారిక భాషను అదాదీయకాలదని రూఢిగా దీనివల్ల తెలుస్తూన్నదిగా !

మార్మభాష శైశవావస్థనుండి లోకవ్యవహారమునుండి నేర్చుకుంటారు. ధరభాష నేర్చుకొనుటకు కొన్నినియమితములైన వ్యత్యయ నమనెంచి వ్రాసిన పాఠ్యపుస్తక

ములుమూర్తిమే సహాయపడతవి. కరభాషను నేర్చుటకు ఆవృత్తిలో వ్రావీలులైన ఆధ్యాపకు లుంటారు. మూర్త్యభాష వ్రాసలు వ్యవహరించుకుంటూ ఉండగా గమనించి అలవరుచుకొనేదేశాని కరభాషవలె పాశ్యపుస్తకములు, వ్యాకరణములు, కోశములు మొదలైన గ్రంథముల సాహాయ్యముతో వ్రాయుత్పూర్వకముగా నేర్చుకొనేది కాదు.

కరభాష నేర్చుకోడానికి ఇన్ని సాకర్యము లున్నా మూర్త్యభాష అలవడినంత సమగ్రముగా అలవడదు. ఆచండితుడైనా మూర్త్యభాష చక్కగా మూట్లాడగలిగే ఉంటాడు. ఏకద మెట్లు ఉచ్చరించవలెనో, ఏవిధముగా వ్రాయొగించవలెనో ఎరిగి ఉంటాడు. ఎంతటి కుండితుడైనా మూర్త్యభాష ఉపయోగించుకొనేటంత చక్కగా కరభాష ఉపయోగించలేడు. మూర్త్యభాషలో 'నీ పెండుకు వచ్చాడు' వంటికన్న వ్రాయొగ మెవరూ చేయరు. కరభాషలో 'మీ రిట కేల చనుడెందిరి' వంటి వ్రాయొగములు చేయనివండితులు లేనలేరని చెప్పవచ్చును.

